This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

BX
1757
.B98
1723

MEDULLA
Theologiæ Moralis
HERM. BUSEMBAUM
Societ. Jeſu Theologi.

ACCEDUNT
Propoſitiones ad hanc uſque diem proſcriptæ;
Quarum & Index ad libri calcem texitur, & ſuis in locis mentio fit opportuna.

EDITIO SEXTA PATAVINA.

PATAVII, M.DCC.XXIII.
Ex Typographia Seminarii.
Apud Joannem Manfrè.
Superiorum Permiſſu, & Privilegio.

D 173

Gift Prof Louis C Karpinski
5-27-1941

Typographus

LECTORI.

MEdullam Theologiæ Moralis ab Herm. Buſembaum in lucem editam, ac ſæpiùs typis impreſſam damus hac ultima editione tibi, Lector benevole, auctiorem multò, quàm anteà, atque (abſit invidia verbo) tutiorem. Namque, quod ad typographicum laborem pertinet, multis eam erroribus expurgavimus non ſine ingenti ſedulitate; ac præterea Propoſitiones omnes ad hanc uſque diem a Sancta Romana Sede proſcriptas adjecimus. Qua quidem in re non ſatis duximus, eas ad libri calcem (quod multæ editiones fecere) univer-

6-18-43 H80

ſas non interrupto catalogo complecti, verum etiam ſingulis in locis, ubi res id exposcere viſa eſt, monuimus te, quid poſt interpoſitum de re quaque judicium, tenendum ſit, quid rejiciendum. Ama amorem hunc erga te noſtrum; ac diu vive.

AU-

AUCTOR
Lectori.

ANni ſunt complures, *Amice* Lector, quandò juſſus fui Coloniæ eam ſcientiam in compendium redactam tradere, quæ novis Sacerdotibus, in tanto munere digniùs exequendo (præſertim quoties in conſcientiæ tribunali Judices ſederent) præſidio foret. Duo hìc facilè videbam maximè à me poſtulari, ut & optima quæque ſeligerem, & in ordinem uſui cujuſque aptiſſimùm diſpertiter; itaque apiculas imitarer, quæ ex optimis floribus utiliſſima colligunt, & in alveari diſponunt in ordinem. Inde effecta eſt hæc *Medulla Caſuum Conſcientiæ* (ut ajunt) ſeu *Theologiæ Moralis* ſumma Enchiridio huic incluſa. Quæ cùm in manus, & oculos plurium perveniſſet, viſa eſt non improbari; iis præſertim, qui privato calamo eandem non ſine labore, moleſtia, & temporis jactura deſcripſerunt. Hinc evenit (cujus aliàs conſilii ne cogitatio quidem unquam inciderat) ut plurium me preces identidem urgerent, & viri maximè authoritas, dignitaſque impelleret, ac de-

niquè etiam Superiorum juberet voluntas, ut publici juris facerem. Lima hic aliqua opus fuit, a qua perfectior prodierit in lucem, quæque Authorum nomina, ante deſiderata, quotquot in promptu eſſent, adjungeret (adjuncta ſunt autem hac altera editione quamplurima). Nunc conſilium tu meum, & ordinem accipe. Noto nomine, Caſus Conſcientiæ appello, varias ſpecies factorum, de quibus in foro conſcientiæ Judex Sacerdos ſententiam edicat, oportet, atque vel, ut honeſta, approbet, vel, ut turpia, condemnet. Medio tutiſſimus iturus, extrema plus æquo vel laxa, vel anguſta declinare ſum conatus. Quòd ſi quandò declarem, ubi Doctores nonnulli benigniùs ſenſerint, non ideò probo, vel ſuadeo, ſed illud aſſero; unde nonnunquam prudente judicio conſcientiæ Rector, vel Conſultor diſpiciat, an eſſe uſui poſſit. In ſexto quidem præcepto (uti & matrimonii Sacramento) animus fuerat, per viam adeò lutulentam celeriùs incedere, ſed tamen, plurium judicio, & hic immorandum nonnihil fuit, ne quid praxis requireret.

Cæterùm nihil aſſerui, niſi vel ex communi Doctorum ſententia de-

du-

ductum, vel deſumptum ex probatiſſimorum Authorum libris, ſcripſiſve; eorum in primis, qui hic eximia cum laude verſati ſunt. Inter quos Principes extitere laudatiſſimi hujus ſcientiæ Magiſtri, *P. Hermannus Nunning*, & *P. Fridericus Spe*, uterque è Societate noſtra Sacerdos, & in diverſis Academiis Theologiæ Moralis Profeſſor, quibus me debere plurimum libens profiteor; uterque enim caſuum ſummam confecit, & mirificè paſſim probatam, & publica luce dignam, quibus proinde liberaliter ſum uſus, ut & ipſi ſimiliter antè fecerant; prior enim ex *P. Maximiliani Bachier*; alter ex utriuſque viridario, manu ſolerti, flores quampluri mos decerpſerant. Unde hos omnes æquiſſimo animo, & jure in fructus laudis, quæcunque eſt, ſocietatem admitto, ita quidem, ut minimam ejus partem mihi vendicem. Quinam omnium fontes præcipui extiterint, Authores identidem allati indicabunt.

Methodus illa & optima viſa fuit, & facillima, ut in quavis materia, ſeu dubio, in primis ex communi Doctorum ſententia reſpondeatur, quæ reſponſio, ceu regula quæpiam ſit, ex qua deindè (quoties id fieri

poteſt) aut certè circa eam, caſus aliquot particulares reſolvantur, ut ſecundum illos, & reſponſionem dictam alii ſimiles, cùm inciderint, reſolvi poſſint.

Quia verò doctrina hæc ferè omnis verſatur in cognoſcenda bonitate, vel malitia actuum humanorum, ſive moralium (unde & *Moralis Theologia dicitur*) illa verò cognoſci non poteſt ſine regula, ad quam vel actus iſti rectè accedant, vel a qua pravè recedant, agitur.

LIBRO I. De actuum moralium regula, tùm interna, hoc eſt, conſcientia; tùm externa, hoc eſt, præceptis in genere.

LIBRO II. De Præceptis Fidei, Spei, & Charitatis, quæ ſunt quaſi præambula Decalogi.

LIBRO III. De Præceptis Decalogi, & Eccleſiæ.

LIBRO IV. De Præceptis certorum hominum ſtatui propriis.

LIBRO V. De modo diſcernendi naturam, & gravitatem peccatorum, quæ contra dicta præcepta committuntur.

LIBRO VI. De Sacramentis novæ Legis.

LIBRO VII. De Cenſuris Eccleſiaſticis, & Irregularitatibus.

IN

INDEX
Capitum, & Dubiorum.

LIBER PRIMUS.

De Regula actuum humanorum.

TRACTATUS I.

De Regula interna, ſive Conſcientia.

Cap. I. *Quid Conſcientia, & an ſequenda ſit.* pag. 1.
Cap. II. *De Conſcientia dubia.* 3
Dub. I. *Quid ſit Conſcientia practice dubia, & quid in ea agendum.* ibid.
2. *Quid agendum cum Conſcientia ſpeculative dubia.* 5.
3. *An in dubio tutior pars ſit eligenda.* 8
Cap. III. *Quid Conſcientia ſcrupuloſa, & quid in ea agendum.* 11

TRACTATUS II.

De regula externa actuum humanorum, ſcilicet Lege.

Cap. I. *De natura, & obligatione Legis in genere.* 13
Dub. I. *Quid ſit Lex, ſive preceptum.* ibid.
2. *Quotuplex ſit preceptum.* 14
3. *An vis, & ſubſtantia legis poſitive dependeat ab acceptatione communitatis.* 15
4. *An precepta etiam humana obligent ſub peccato, & quali.* 16
Cap. II. *De ſubjecto, cui datur preceptum.* 17
Dub. I. *Quæ perſonæ preceptis obligentur.* ibid.
2. *An peregrini teneantur legibus ſui domicilii, dum ab eo abſunt.* 19
3. *An peregrini, & vagi teneantur preceptis locorum, in quibus morantur.* 21
4. *An peregrini teneantur preceptis juris com-*

munis, & non ſint in uſu in loco, ubi morantur. 22
Cap. III. *De modo, quo obſervanda ſunt præcepta.* ibid.
Dub. I. *An debeant impleri ex charitate.* ibid.
2. *An ad impletionem præceptorum requiratur intentio eis ſatisfaciendi.* 23
3. *An ſatisfaciat præcepto, qui faciens opus, expreſſè intendit per illud non ſatisfacere.* 24
4. *An ad impletionem præceptorum requiratur intentio, ſeu voluntas faciendi id, quod præceptum eſt.* 25
5. *An duplici præcepto, uno actu, vel diverſis actibus eodem tempore poſſit ſatisfieri.* 26
6. *An, qui uno actu violat plura præcepta, committat plura peccata.* ibid.
Cap. IV. *Quæ excuſent a transgreſſione præcepti.* 27.
Dub. I. *An ignorantia excuſet.* ibid.
2. *An metus excuſet.* 28
3. *An excuſet impotentia totius, vel partis.* 29
4. *An excuſet diſpenſatio.* 30
Appendix de Diſpenſationibus S. Pœnitentiariæ. 33

LIBER II.

De Præceptis virtutum Theologicarum.

TRACTATUS I.

De Præceptis Fidei.

Cap. I. *Quæ myſteria fidei neceſſariò credenda ſint.* 37
II. *Quomodò obliget Præceptum fidei.* 41
III. *An aliquando liceat exterius fidem veram negare, aut falſam profiteri.* 43
IV. *De infidelitate, & vitiis fidei oppoſitis.* 47
Dub. I. *Quid, & quotuplex ſit infidelitas.* ibid.
2. *De Judaiſmo.* ibid.
Dub. III. *Quid ſit hæreſis.* 48

TRA-

TRACTATUS II.

De Præcepto Spei.

TRACTATUS III.

De Præceptis Charitatis.

Cap. I. *An, quando, & quomodo obligat præceptum Charitatis Dei.* 52
II. *De præceptis Charitatis erga proximum.* 53
Dub. I. *Quis ordo ſervandus inter perſonas, quæ diliguntur.* 54
2. *De odio, & dilectione inimicorum.* 55
3. *De Præcepto Eleemoſynæ, ſeu miſericordiæ corporalis.* 58
4. *De miſericordia ſpirituali, ſeu præcepto correctionis fraternæ.* 62
5. *De ſcandalo.* 65
Art. I. *Quid, quotuplex ſit, & quale peccatum.* ibid.
2. *An, & quando ſcandalum paſſivum permitti poſſit, aut ob illud vitandum aliquid omitti debeat.* 68
3. *An liceat alterius peccato materialiter cooperari.* 72

LIBER III.

De Præceptis Decalogi, & Eccleſiæ.

TRACTATUS I.

De Primo Præcepto Eccleſiæ.

Cap. I. *De ſuperſtitione, & ſpeciebus ejus.* 76
Dub. I. *Quid ſit, & quotuplex.* ibid.
2. *Divinatio quid, & quotuplex ſit.* 77
3. *Quid, & quotuplex ſit idololatria.* 81
4. *Quid, & quotuplex ſit vana obſervantia, & unde colligatur.* 82
5. *Quid ſit maleficium, & quomodo poſſit tolli.* 85.
Cap. II. *De irreligioſitate.* 88

Dub. I. *Quid ſit tentatio Dei.* ibid.
2. *Quid, & quotuplex ſit Sacrilegium.* 89
3. *De Simonia.* 92
Art. I. *Quid ſit, & quotuplex.* ibid.
2. *Quæ ſit pœna Simoniæ.* 95
3. *An, & cui reſtituendum, quod ſimoniace acceptum.* 97

TRACTATUS II.

De Secundo Præcepto Decalogi.

Cap. I. *Quid, & quotuplex Blaſphemia.* 98
II. *De Juramento.* 101
Dub. I. *Quid ſit Juramentum.* ibid.
2. *Quotuplex ſit Juramentum.* 103
3. *An, & quando ſit licitum jurare.* 104
4. *An in Juramento liceat uti æquivocatione.* 106
5. *Quæ, & quanta ſit obligatio juramenti promiſſorii.* 107
6. *Quibus caſibus excuſetur ab impletione, qui in promiſſorio Juramento obligationem contraxit.* 111
7. *Quomodo obligatio Juramenti tollatur per irritationem, diſpenſationem, commutationem, & remiſſionem.* 112
Cap. III. *De Voto.* 113
Dub. I. *Quid ſit votum, & quotuplex.* ibid.
2. *Quæ requiratur voti deliberatio, & intentio.* 114
3. *Quæ requiratur materia voti.* 117
4. *Quæ, & quanta ſit obligatio voti.* 119
5. *Quot modis tollatur obligatio voti.* 122
6. *De voti irritatione.* 123
Art. I. *An, & quomodo tollatur obligatio voti per directam irritationem.* ibid.
2. *Quis vota indirecte poſſit irritare.* 125
Dub. III. *Quid ſit commutatio voti.* 126
8. *Quid ſit diſpenſatio, & qui poſſint diſpenſare in votis.* 128

TRACTATUS III.

De III. & IV. Præcepto.

Cap. I. *Quid tertium præceptum, Memento, &c.* 129

Dub. I. Quæ opera tum hoc præcepto, tum ab Eccleſia prohibeantur. ibid.
2. Quæ cauſæ excuſent ab obſervatione feſtorum, ob quas opera prohibita liceant. 131
3. Quæ opera feſtis præcipiantur. 134
4. An ſit obligatio audiendi Miſſam in Parochia Dominicis, & feſtis majoribus. 136
5. Quæ excuſent ab auditione ſacri. 141
Cap. II. De IV. præcepto, Honora Patrem, &c. 142
Dub. I. Ad quid teneantur liberi erga parentes. ibid.
2. Ad quid teneantur parentes erga filios. 144
3. Ad quid teneantur tutores, & curatores, qui parentum ſunt loco. 147
4. Quæ obligatio dominorum, & famulorum, aliorumque ſuperiorum, & inferiorum erga ſe invicem. 148
5. Ad quid teneantur conjuges erga ſe mutuo, vi hujus præcepti. 150
6. Quæ obligatio Parochorum erga ſuos. 151
7. Quæ obligatio Præceptorum, & diſcipulorum. 152

TRACTATUS IV.

De V. & VI. Præcepto.

Cap. I. Quid V. præcepto prohibeatur: Non occides. 153
Dub. I. An aliquando liceat occidere, vel mutilare ſemetipſum. ibid.
2. An, & quomodo liceat occidere malefactorem. 157
3. An, & quomodo liceat occidere privata authoritate iniquum aggreſſorem. ibid.
4. An aliquando liceat occidere innocentem. 160
5. De duello, & bello. 162
Art. I. Quid ſit, & an liceat duellum. ibid.
2. An, & quouſque liceat bellum. 163
3. Quid in bello juſto liceat. 166
Cap. II. De VI. Præcepto, & IX. Non Mœchaberis, &c. Non concupiſces, &c. 168
Dub. I. An, & quanta peccata ſint oſcula, amplexus, tactus, verba obſcœna, & ſimilia, extra matrimonium. 169

2. Quæ

2. *Quæ ſint ſpecies Luxuriæ conſummatæ naturales.* 172
3. *Quæ ſint ſpecies Luxuriæ conſummatæ contra naturam.* 174
4. *An aliquando liceat procurare pollutionem.* 176

TRACTATUS V.

De VII. Præcepto, *Non furtum facies.*

Cap. I. *De furto.* 179
Dub. I. *Quid ſit furtum, & quale peccatum.* ibid.
2. *Quæ ſit quantitas notabilis ad mortale peccatum.* 180
3. *Quam graviter peccet, qui multa minuta furta committit.* 181
4. *Quid ſentiendum de furtis domeſticorum, vel amicorum.* 182
Cap. II. *De reſtitutione.* 183
Dub. I. *Quid ſit reſtitutio, & qui teneantur ad eam.* ibid.
2. *An, qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad reſtitutionem.* 184
3. *An ſupradicti teneantur ſinguli reſtituere in ſolidum, & quo ordine.* 188
4. *An teneatur reſtituere, qui alium impedivit a conſecutione alicujus boni.* 190
5. *Cui, vel quibus reſtituendum.* 191
6. *De rebus, quæ debent reſtitui.* 194
Art. I. *Quid debeat reſtitui ab inferente injuriam materialem tantum, ſive a poſſeſſore bonæ fidei.* ibid.
2. *Quid debeat reſtitui ab inferente injuriam formalem, ſeu malæ fidei damnificatore, ſeu poſſeſſore.* 197
Art. 3. *An, & quid debeat reſtitui pro injuria illata corpori, verbi gratia per mutilationem, & occiſionem.* 199
4. *Quid debeat reſtitui pro illato ſtupro.* 201
5. *Quid debeat reſtitui pro adulterio.* 202
6. *Quid debeat reſtitui pro fama, & bonis ſpiritualibus, ut inductione ad peccatum, avocatione a religione.* 203
7. *De circumſtantiis reſtitutionis.* 204
Art. 1. *Quo tempore, loco, & modo debeat reſtitui.* ibid.

2. Quo

2. *Quo ordine reſtitui debeat.* 205
3. *Quæ a reſtitutione excuſent.* 207
Cap. III. *De contractibus.* 209
Dub. I. *Quid in genere ſit contractus.* ibid.
2. *Quid in ſpecie de promiſſione, & duratione.* 211
3. *Quibus caſibus poſſit revocari.* 215
4. *Quid ſit donatio mortis cauſa, & an poſſit revocari, quomodo, & quibus competat.* 217
5. *Quid ſit Commodatum, Precarium, & Depoſitum.* 218
6. *Quid ſit Mutuum.* 220
7. *Quid ſit uſura.* 221
8. *De emptione, & venditione.* 225
Art. 1. *Quid ſit Emptio, & venditio.* ibid.
2. *Quid ſit Negotiatio, & quibus illicita.* 231
Dub. IX. *Quid ſit contractus cenſus, & an licitus.* 232
10 *Quid ſit Cambium.* 234
11. *Quid Locatio, & Conductio.* 236
12. *De contractu Emphyteuſis, Feudi, & Libelli.* 238
13. *Quid ſit Sponſio, & Ludus.* 239
14. *Quid ſit Contractus Societatis.* 243
15. *Quid ſit Aſſecuratio, & Fidejuſſio.* 244
16. *Quid ſit Pignus, & Hypotheca.* 246
Cap. IV. *De Tutela, & Teſtamentis.* 247
Dub. I. *Quid ſit Tutela, & Curatela.* ibid.
2. *Quid, & quotuplex ſit Teſtamentum.* 249
3. *De renunciatione hæreditatum.* 254
4. *Qui poſſint, & debeant eſſe executores teſtamenti.* 257
5. *De iis, qui teſtari, & heredes inſtitui poſſint.* 263

TRACTATUS VI.

De Præcepto VIII. IX. X. & Præceptis Eccleſiæ.

Cap. I. *De Præcepto VIII.* 267
Dub. I. *Quid ſit Suſpicio, Judicium temerarium, & dubitatio, & quale peccatum.* ibid.
2. *Quid ſit, & quam grave peccatum Detractio.* 269
3. *An, & quomodo fama reſtituenda.* 275
Cap. II. *Quid de Præcepto IX. & X.* 278

3. Qui

2. *Quid de præceptis Ecclesiæ.* 279

Dub. I. *Quid requiratur ad jejunium Ecclesiaſticum, & quanta ejus obligatio.* ibid.

2. *Quæ cauſæ excuſent a jejunio.* 285

LIBER IV.

De præceptis particularibus, certo hominum ſtatui propriis.

Cap. I. De *ſtatu religioſo.* 287

Dub. I. *Quæ ſit natura ſtatus religioſi.* ibid.

2. *Quæ requirantur ad valorem profeſſionis religioſæ.* 289

3. *Ad quid teneatur Religioſus vi ſuæ profeſſionis.* 290

4. *Ad quid Religioſus obligetur vi votorum.* 292

5. *Qui poſſint, vel teneantur ingredi religionem.* 298

6. *Ad quid teneantur Religioſi ejecti, & fugitivi.* 300

Cap. II. *De ſtatu Clericorum.* 303

Dub. I. *De Beneficiis Eccleſiaſticis.* ibid.

Art. 1. *Quid, & quotuplex beneficium Eccleſiaſticum.* ibid.

Art. 2. *Quomodo acquirantur, & conferantur beneficia.* 305

3. *Quæ intentio, & qualitates requirantur ad beneficium accipiendum.* 306

4. *An liceat habere plura beneficia.* 308

5. *Quibus modis beneficia amittantur.* 310

6. *Quid, & quotuplex ſit penſio.* 313

Dub. II. *De Horis Canonicis.* 314

Art. 1. *Qui obligentur ad Horas.* ibid.

2. *Quanta ſit hæc obligatio.* 317

3. *Quæ excuſent a recitatione Horarum.* 320

4. *Quomodo recitandæ ſint Horæ.* 322

Dub. III. *Quid Clerici poſſint circa diſpoſitionem fructuum ſuorum beneficiorum.* 329

4. *Quis ſit habitus Clericorum, quæ artes, officia, actiones iis prohibeantur.* 333

Cap. III. *De ſtatu, & officio perſonarum ſecularium quarundam, præſertim judicialium.* 334

Dub. I. *Quæ requiruntur ad legitimum judicium.* ibid.
Dub. II. *De poteſtate, & officio Judicis.* 336
Art. 1. *Quid requiratur in Judice.* ibid.
2. *Quid Judici ſervandum circa inquiſitionem.* 337
3. *Quid liceat Judici circa quæſtiones, ſive torturam.* 339
4. *Quid ſervandum Judici circa ſententiam, & pœnam.* 341
Dub. III. *Quod ſit officium Advocati.* 345
4. *Quæ ſit obligatio Referentis, Secretarii, Notarii, & Procuratoris.* 350
5. *Quod ſit officium Accuſatoris.* 351
6. *De Teſtibus.* 353
7. *De Reo.* 355
Art. 1. *An, & quomodo Reus teneatur fateri veritatem.* ibid.
2. *Quid liceat Reo circa fugam pœnæ.* 358
Dub. VIII. *Quomodo Confeſſario agendum cum Reo.* 360
9. *Quæ obligatio Medicorum, Pharmacopæorum, Chirurgorum.* 362
10. *Quæ obligationes Mercatorum, Opificum, & cæterorum ſæcularium.* 364

LIBER V.

De ratione cognoſcendi, & diſcernendi peccata.

Cap. I. De *Peccato in genere.* 365
Dub. I. *Quid ſit peccatum.* ibid.
2. *An, & quando deſideria, & delectationes ſint peccata.* 367
Art. 1. *Quale peccatum ſit deſiderium malum.* ibid.
2. *An delectatio moroſa ſemper ſit peccatum.* 369
Dub. III. *De diſtinctione peccatorum.* 373
Art. 1. *Quæ peccata diſtinguantur ſpecie.* ibid.
2. *Quæ peccata diſtinguantur numero.* ibid.
Cap. II. *De peccatis in ſpecie mortali, & veniali.* 376
Dub. I. *Quid ſit peccatum mortale, & veniale.* ibid.

2. Qui-

2. *Quibus ex cauſis peccatum ex genere ſuo mortale fiat per accidens veniale.* 377
3. *Quibus modis peccatum ex genere ſuo veniale, aut actu indifferens, tranſeat per accidens in mortale.* 379
Cap. III. *De peccatis capitalibus in ſpecie.* 381
Dub. I. *Quid ſit ſuperbia, & quale peccatum.* ibid.
2. *Quid Avaritia.* 384
3. *Quid Luxuria.* 387
4. *Quid Invidia.* 388
5. *De Gula.* 390
Art. 1. *Quid ſit Gula.* ibid.
2. *Quid ſit ebrietas.* 392
Dub. VI. *Quid ſit Ira.* 393
7. *Quid ſit Acedia.* 395

LIBER VI.

De Sacramentis.

TRACTATUS I.

De Sacramentis in genere.

Cap. I. DE *natura Sacramenti novæ legis.* 397
Dub. I. *Quid ſit Sacramentum.* ibid.
Dub. II. *Quid circa materiam, & formam Sacramentorum ſervandum.* 398
Cap. II. *De Miniſtro Sacramentorum.* 400
Dub. I. *Quid requiratur, ut Miniſter det valide Sacramentum.* ibid.
2. *Quid requiratur in Miniſtro, ut licite miniſtret.* 403
Cap. III. *De ſuſcipiente Sacramentum.* 406
Dub. I. *Quæ diſpoſitio requiratur ad valorem Sacramenti in ſuſcipiente.* ibid.
2. *Quid requiratur, ut licite, & cum fructu ſuſcipiatur.* 407
Cap. IV. *Quid ſint Sacramentalia, & quid efficiant.* 408

TRACTATUS II.

De Baptiſmo, & Confirmatione.

Cap. I. *De Baptiſmo.* 409
Dub. I. *Quæ materia Baptiſmi.* ibid.
2. *Quæ ſit forma Baptiſmi.* 412
3. *De Miniſtro Baptiſmi.* 414
Art. I. *Quis ſit Miniſter Baptiſmi.* ibid.
2. *An duo poſſint ſimul unum baptizare.* 415
Dub. IV. *Quod ſit ſubjectum Baptiſmi.* ibid.
5. *De ceremoniis Baptiſmi.* 418
Art. I. *Quæ ſervanda circa ceremonias baptizandi.* ibid.
2. *Qui Patrini, & quod eorum officium.* 419
Cap. II. *De Confirmatione.* 421
Dub. I. *Quid ſit, & quæ ejus materia, & forma.* ibid.
2. *Quis Miniſter, & quod ſubjectum.* 422
3. *Quæ Confirmationis neceſſitas, & ceremoniæ.* 424

TRACTATUS III.

De Euchariſtia.

Cap. I. *De eſſentia Euchariſtiæ.* 426
Dub. I. *Quid ſit Euchariſtia.* ibid.
2. *Quæ materia Euchariſtiæ.* 427
3. *Qualis debeat eſſe panis in materia Euchariſtiæ.* 428
4. *Quale vinum ſit materia Euchariſtiæ.* 430
5. *Quæ conditiones ad materiæ conſecrationem requirantur.* 431
6. *Quæ forma conſecrationis Euchariſtiæ.* 437
7. *Quandiu Chriſtus maneat in Euchariſtia.* 438
Cap. II. *De cauſis, & ſubjecto Euchariſtiæ.* 439
Dub. I. *De cauſis.* ibid.
Art. I. *Ad quem ſpectet diſpenſatio Euchariſtiæ.* 440
2. *Quid requiratur in Miniſtro ad licitam adminiſtrationem Euchariſtiæ.* 443

Dub.

Dub. II. *De ſubjecto, ſeu ſuſcipiente Euchariſtiam.* 447
Art. I. *Quæ requiratur in eo diſpoſitio animæ.* ibid.
2. *Quæ requiratur diſpoſitio corporis.* 450
3. *Quæ, & quanta ſit obligatio ſumendi Euchariſtiam.* 456
Cap. III. *De Euchariſtia, ut eſt ſacrificium.* 459
Dub. I. *Quid ſit Miſſa, & quæ obligatio Sacerdotum circa illam.* ibid.
2. *Cujus ſit applicare fructum ſacrificii.* 462
3. *Quando, & quoties liceat celebrare.* 464
4. *Quo loco celebrandum ſit.* 468
5. *Quæ ſint requiſita ad Miſſam.* 472

TRACTATUS IV.

De Sacramento Pœnitentiæ.

Cap. I. *De eſſentia hujus Sacramenti.* 480
Dub. I. *Quæ ſit ejus materia, & forma.* ibid.
2. *Qualis Contritio requiratur.* 482
3. *Qualis Confeſſio requiratur.* 486
Art. I. *An debeat eſſe integra materialiter.* ibid.
2. *Quando ſufficiat Confeſſio integra formaliter.* 490
3. *Quæ ſint reliquæ conditiones Confeſſionis.* 494
4. *Quando Confeſſio ſit invalida, & quomodo iteranda.* 496
Dub. IV. *De Satisfactione.* 498
Art. I. *Quæ ejus neceſſitas, & quantitas.* ibid.
2. *De ſatisfactione per Indulgentias.* 504
§. 1. *Quid ſit Indulgentia, & quid ad eam requiratur.* ibid.
§. 2. *Quotuplex Indulgentia, & quomodo differat a Jubilæo.* 508
Cap. II. *De Miniſtro Sacramenti Pœnitentiæ.* 511
Dub. I. *Quis ſit Miniſter.* ibid.
2. *Quid ſit Approbatio, & a quo petenda.* ibid.
3. *Quid, & quotuplex juriſdictio Confeſſarii, & unde eam habeat.* 514

4. Quid

4. *Quid ſit reſervatio caſuum, & quis habeat poteſtatem reſervandi, & abſolvendi ab iis.* 519
5. *Quod ſit officium, & obligatio Confeſſarii.* 521
6. *Quæ ſcientia, & prudentia requiratur in Confeſſario.* 528
Cap. III. *De adjunctis pœnitentiis.* 532
Dub. I. *Quid ſit ſigillum Confeſſionis, & qui ad illud teneantur.* ibid.
2. *Quale ſit præceptum, & quæ obligatio Confeſſionis.* 539

TRACTATUS V.

De Extrema Unctione, & Ordine.

Cap. I. *Quid ſit Extrema Unctio, & quæ circa eam obſervanda.* 542
2. *De Sacramento Ordinis.* 548
Dub. I. *Quid Ordo, quotuplex, & quæ ejus materia.* ibid.
2. *Quæ requirantur in ordinando.* 551

TRACTATUS VI.

De Matrimonio.

Cap. I. *De Sponſalibus.* 554
Dub. I. *Quid ſint ſponſalia.* ibid.
2. *Quæ, & quanta ſit obligatio Sponſalium.* 556
3. *Quomodo diſſolvantur ſponſalia.* 559
Dub. II. *De Matrimonio ſecundum ſe.* 561
Dub. I. *Quid ſit, quæ ejus materia, & Miniſter.* ibid.
2. *De uſu Matrimonii.* 564
Art. 1. *An uſus Matrimonii, ſive actus conjugalis ſit licitus.* ibid.
2. *An actus conjugalis ſit præceptus, & debitus.* 567
Dub. III. *An, & quibus ex cauſis poſſit fieri divortium.* 570
Cap. III. *De impedimentis Matrimonii.* 572

Dub. I.

Dub. I. *Quæ ſint impedimenta impedientia tantum.* ibid.
Dub. II. *Quæ impedimenta dirimentia matrimonium.* 576
3. *Quomodo matrimonium invalidum ſit revalidandum.* 587
4. *A quo, & ob quam cauſam poſſit diſpenſari in impedimentis matrimonii.* 589

LIBER VII.

De Cenſuris Eccleſiaſticis, & Irregularitatibus.

Cap. I. **D**E *Cenſuris in genere.* 591
Dub. I. *Quid Cenſura Eccleſiaſtica?* ibid.
2. *Quotuplex Cenſura.* 592
3. *Qui poſſint ferre cenſuram, & in quos.* 593
4. *Ob quam cauſam poteſt ferri Cenſura.* 595
5. *Qui poſſint abſolvere a Cenſuris.* 598
6. *Quomodo danda ſit abſolutio a Cenſura.* 600
Cap. II. *De excommunicatione.* 602
Dub. I. *Quid ſit, & quotuplex.* ibid.
2. *Ob quam cauſam incurratur, & quem effectum habeat Excommunicatio minor.* 603
3. *Quos effectus habeat excommunicatio major.* 604
4. *Ob quas cauſas incurratur excommunicatio major.* 610
Art. I. *Quæ ſint excommunicationes non reſervatæ.* ibid.
2. *Quæ ſint excommunicationes reſervatæ Epiſcopis.* 612
3. *Quæ ſint Papæ reſervatæ extra Bullam Cœnæ.* ibid.
4. *Quomodo intelligenda excommunicatio percuſſoris Clericorum.* 613
5. *Quæ ſint Excommunicationes Papæ reſervatæ per Bullam Cœnæ.* 619
Cap. III. *De Suſpenſione, & Degradatione.* 618
Dub. I. *Quid ſit Suſpenſio, quotuplex, & unde dignoſcendum, qualis, & quanta ſit.* ibid.
2. *Quæ ſint ſuſpenſiones in particulari, & quis ab eis poſſit abſolvere.* 620

3. Quid ſit Depoſitio, & Degradatio, a quo, & ob quam cauſam fieri poſſit. 622
Cap. IV. De Interdicto. 623
Dub. I. Quid ſit, & quotuplex. ibid.
2. Qui ſint effectus interdicti. 624
3. Quis cenſuram interdicti ferre, & quis tollere poſſit. 625
Cap. V. De Irregularitate. ibid.
Dub. I. Quid, & quotuplex ſit Irregularitas. 626
2. Quinam effectus Irregularitatis. ibid.
3. Quomodo incurratur, & tollatur Irregularitas. 627
4. Quæ ſint Irregularitates ex delicto. 628
5. Quæ irregularitates ex defectu. 630

NOI REFFORMATORI
Dello Studio di Padoa.

HAvendo veduto per la Fede di reviſione, & approbatione del P. F. Ambroſio Liſotti Inquiſitore di Padoa, nel Libro intitolato: *Medulla Theologiæ Moralis expurgata ab omnibus propoſitionibus damnatis, Auctore R. P. Herm. Buſembaum Societ. JESU*, non v'eſſer cos' alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Atteſtato del Segretario Noſtro, niente contro Prencipi, e buoni coſtumi, concedemo licenza a Zuanne Manfrè Stampatore, che poſſi eſſer ſtampato, oſſervando gli ordini in materia di Stampe, e preſentando le ſolite copie alle Publiche Librarie di Venetia, e di Padoa.

Dat. 7. Maggio 1701.

(Gio: Lando Kav. Pr. Ref.
(Girolamo Venier K. Pr. Ref.
(Franceſco Cornaro Pr. Ref.

Agoſtino Gadaldini Segr.

ME-

MEDULLA THEOLOGIÆ MORALIS.

LIBER PRIMUS.

De Regula Actuum humanorum.

TRACTATUS PRIMUS.

De Regula Interna, ſive Conſcientia.

CAPUT I.

Quid Conſcientia, & an ſequenda ſit.

RESPONDEO I. Conſcientia eſt dictamen rationis, ſeu actus intellectus, quo judicamus aliquid hic, & nunc agendum, vel omittendum eſſe, vel fuiſſe, tanquam bonum, vel malum, idque vel per modum præcepti, vel conſilii. Hæc communiter eſt recta, dictans, quod verum eſt; aliquando tamen non eſt recta, dictans aliquid aliter, quam ſit, v. gr. eſſe bonum, quod eſt malum: diciturque Erronea, quia contingit cum errore: idque vel vincibiliter, ſeu culpabiliter, quando ſcilicet error vitari potuit, ac debuit: vel invincibiliter, quando error moraliter vitari non potuit; ideoque nec voluntarius eſt, & conſequenter non imputatur ad culpam, & hæc dicitur Conſcientia Recta ſecundum quid, ſive in ordine ad nos. Ex D.Th. Laym. *l.*1. *tr.*1. *c.*2. *n.*1. *& c.*3.

*Reſp.*2. Non tantum Conſcientia recta, ſed etiam inculpabiliter erronea, dictans aliquid

B per

per modum præcepti, obligat, ut eam ſequaris, & ſi contra facis, peccas; & quidem peccato hujus ſpeciei, contra cujus virtutis ſpeciem intellectus peccare judicat. Ratio prioris eſt, quia Conſcientia recta eſt regula proxima voluntatis, derivata a prima, & principali regula omnium actionum humanarum, ſcilicet lege divina, & æterna. S. Th. 1.2. *q.19. ar.4.* Ratio poſterioris eſt, tum quia, ſi intellectus voluntati proponit malum, eſto malum non ſit, ſi tamen putans eſſe malum, vult illud facere, jam voluntas vere conſentit in malum, habetque ſufficientem affectum ad peccatum illud, quod apprehendit, tum quia *omne, quod non eſt ex fide*, hoc eſt (ut a SS. Patribus communiter explicatur) quod non eſt ſecundum conſcientiam, *peccatum eſt*, ut dicitur ad *Rom.* 14. Par eſt ratio, ſi intellectus proponat aliquid, ut bonum, & præceptum, eſto non ita ſit, ſed malum; voluntas tamen illud libere reſpuendo, vel omittendo, conſentit in transgreſſionem præcepti, & peccat. Cujus ulterior ratio eſt, quia objectum tribuit actui ſpeciem, prout hic, & nunc ab intellectu proponitur. S. Thom. *loc. cit. art.* 5.

Ex dictis reſolvuntur ſequentes Caſus, & ſimiles.

1. Putans eſſe jejunium, quando non eſt, peccat contra temperantiam, ſi non jejunet. S. Thom. *l. c.*

2. Si quis mentiatur ad liberandum proximum ex periculo vitæ, putans ſe ex miſericordia ad id teneri, actum bonum facit; & ſi non mentiatur, peccat contra miſericordiam. Laym. *l.* 1. *tract.* 1. *c.*4.

3. Scrupuloſus, licet putet involuntarias diſtractiones eſſe peccata, non tamen peccat; quia non ſunt liberæ. Bec. *in* 1. 2. *tr.*1. *c.*4. *q.* 7. Laym. *l. c.*

Reſp. 3. Si ſit conſcientia culpabiliter erronea judicans ex ignorantia vincibili aliquid prohibitum eſſe, aut præceptum, quod non eſt, peccat: & peccas, ſi contra eam, & ſi ſecundum eam opereris; gravius tamen (cæteris paribus) ſi contra. Breſſ. Bardi. *d.*3. *c.*5. Ratio prioris eſt, tum quia non agis ſecundum regulam humanorum actuum; tum quia

vo-

voluntas, cum per ſe ſit cæca, de[illegible]ſequi rationis judicium: ſi enim, perſever[illegible]illo judicio, appetat alteram partem, no[illegible]eſt in eam ferri ſub ratione honeſti, cum [illegible]el-lectus ſub ea ratione non propoſuerit. Ratio poſterioris eſt, quia, ut cum D. Th. docetur communiter, ignorantia vincibilis non excuſat a culpa, cum enim in noſtra poteſtate ſit, errorem vincibilem deponere, malum, quod fit ex conſcientia erronea dictante illud eſſe faciendum, eſt indirecte voluntarium, ideoque imputatur ad culpam. S. Thom. *l.* *r.* Bon. *t.* 2. *q.* 4.

Unde reſolvuntur caſus ſequentes.

1. Homo in tali caſu conſtitutus, v. g. qui ſibi mentiendum, vel furandum putat, ut vitam proximi ſervet, etſi futurus ſit perplexus, & ex hypotheſi neceſſario peccaturus, neceſſitate conſequente, eo quod, ſtante conſcientia erronea, non poſſit effugere peccatum: abſolute tamen, & ſimpliciter non peccabit neceſſario, quia nec ſequi talem conſcientiam debet, nec contra eam facere: ſed poteſt, & debet eandem deponere (cum ſit error vincibilis, & culpabilis) & tunc operari. Vide Laym. hic *l.* 1. *t.* 2. *c.* 3. & Bec. *in* 1. 2. *t.* 1. *c.* 4. *q.* 7.

2. Qui peccavit ex conſcientia erronea, etſi in rigore non teneatur, rectius tamen addet illam circunſtantiam in confeſſione, dicendo, feci hoc, vel illud, putans me facere contra præceptum, vel obligationem gravem. Card. de Lug. *diſp.* 15. *n.* 503.

CAPUT II.

De Conſcientia dubia.

DUBIUM I.

Quid ſit conſcientia practice dubia, & quid in ea agendum?

RESP. 1. Dubium eſt ſuſpenſio aſſenſus circa objectum apprehenſum. Idque eſt duplex. Speculativum, ſeu Univerſale, quando in genere dubitatur, v. gr. an contractus uſurarius ſit licitus: an die feſto liceat venari, piſcari, pingere, &c. Et Practicum, ſeu Par-

particulare, cum dubitatur, an his circumſtantiis, v.g. hoc feſto liceat mihi venari. Ex quo patet, quid ſit Conſcientia practice dubia, ſcilicet, quæ practice dubitat; Speculative dubia, quæ ſpeculative. Ita Navar. Laym. Sanch. Becan. *t.* 1. *c.*4. *q.*8.

Reſp. 2. Qui cum Conſcientia practice dubia operatur, peccat, & quidem peccato ejuſdem rationis, ac ſpeciei, cujus eſt peccatum, de quo dubitat. Ita Sanch. Bonac. *t.* 2. *d.* 2. *q.*4. *p.*7. Ratio prioris eſt, tum quia is exponit ſe periculo peccati: tum quia, *quod non eſt ex fide, eſt peccatum*, ideſt, quod non ſit cum determinato judicio conſcientiæ eſt illicitum. Idque verum eſt, etiamſi ſpeculative non dubitet, v.g. Certus ſum, abſolute licitum eſſe die feſto docere, dubito tamen, an hic, & nunc mihi liceat, pecco docendo. Ratio poſterioris patet, tum ex ratione prima data, tum ex dictis de Conſcientia erronea: quia habet affectum ad peccatum ejuſdem rationis. Unde, ſi dubites, an ſit mortale, peccas mortaliter: an ſit furtum, committis furtum &c. Si dubites, ſitne peccatum (ſive mortale, ſive veniale) itaut malitia in confuſo proponatur, dicit Vaſq. 1.2.*d.*5?9.*c.*3. *& alii*, eſſe mortale, quod negant Navar. Valent. &c. vid. Bonac. Laym. *l.* 2.

Reſp. 3. Qui practice dubius eſt circa aliquod opus, tenetur ſe reſolvere. Et quidem non per ſolum affectum, & voluntatem. (hoc enim non ſufficere, recte docent Vaſq. Sanch. *l.* 1. *mor. c.*9. *& alii communiter*, contra Cajet.) quia adhuc exponeret ſe periculo peccandi, ſed per motivum rationabile, quale eſt, 1. Ratio probabilis. 2. Exemplum bonorum virorum ſine ſcrupulo ſic operantium (Sanch. Becan. *loc. cit.*) 3. Auctoritas viri alicujus docti, & pii. Quod ſi tamen dubium ſine ratione, & juſta cauſa temere conceptum eſſet, poſſet etiam ſine nova ratione deponi: Et ita explicari poteſt Cajet.

Reſp. 4. Si dubium oriatur ex obligationibus, & præceptis contrariis, v. g. utrum quis die feſto teneatur apud ægrotum manere, omiſſo ſacro, an vero ſacrum audire; tenetur ſe reſolvere, & prudenter judicare, hic, & nunc alterum obligare, & alterum ſibi licitum

tum eſſe, alioqui enim exponet ſe periculo peccandi. Ut vero id recte fiat, hæc ſervanda ſunt. 1. Exquirat aliorum conſilia, ſi poteſt. 2. Si non poteſt, v. gr. quia ſolus eſt, vel quia ex confeſſione rem intellexit, conſideret, quantum res, & tempus fert, utrum ex duobus illis ſit, vel videatur minus malum, idque eligat, & non peccabit: ver. gr. in caſu dicto minus malum eſt, omittere ſacrum, quam deſerere infirmum; quia de ſacro audiendo eſt præceptum affirmativum tantum, & juris humani, at de infirmo eſt negativum, & juris naturalis. Sanch. Bec. *l. c.* Si utrumque videatur æque grave, utrum volet, abſque peccato eliget, ob defectum libertatis. Quod verum eſt, etiamſi culpabiliter in iſtam perplexitatem ſe conjeciſſet, modo de culpa præterita doleat. Ratio eſt, quia alioqui ad impoſſibile obligaremur, quod nec Deus exigit, nec fieri poteſt: ideoque tum ceſſat obligatio minor: vel, ſi ſint, aut videantur æquales, utralibet. Vide Laym. *l. c. c.* 4. & 5. Fill. *t.* 21. *c.* 4. Bonac. *l. c. p.* 6. *n.* 27.

DUBIUM II.

Quid agendum cum Conſcientia ſpeculative dubia?

Sunt quædam in Theologia opiniones dubiæ, & in utramque partem probabiles, quæ reddunt hominem ſpeculative dubium. Quæritur ergo hic, an, & quomodo ex talibus poſſit formari Conſcientia practice certa?

Reſp. Abſque peccato licet ſequi opinionem probabilem, etiam alienam, & minus tutam (hoc eſt, quæ minus remota videatur ab omni ſpecie peccati, quam altera) relicta probabiliore, & tutiore propria: ſecluſa tamen omni injuria, & periculo proximi, & dummodo opinio, quæ eligitur, adhuc ſit probabilis. Eſt communis Doctorum, quos citat, & ſequitur Laym. & Bonac. *t.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 9.

Ratio eſt, tum quia qui ſequitur ſententiam gravi authoritate, vel non levis momenti ratione nixam. (hæc enim dicitur probabilis) non agit temere, ſed prudenter, ſequendo nimirum virorum prudentum, & artis peritorum conſilium. Tum quia eſſet onus

intolerabile, multiſque ſcrupulis expoſitum in omni re examinare, quid ſit probabilius & tutius.

Dixi in reſponſione, *etiam alienam*, quia parum refert, quod oppoſita ſententia ipſi operanti videatur probabilior ſpeculative: ſpeculativum enim illud judicium, eo ipſo, quod forte incertum, & falſum ſit, non debet eſſe regula operationis, cum operans aliam regulam, eamque certam habeat, quam ſequatur, ſcilicet hanc, quod in dubiis quiſque operari poſſit ſecundum ſententiam, quam viri docti, ut probabilem, & in praxi tutam, defendunt. Neque tunc agit contra propriam conſcientiam, aut exponit ſe periculo peccandi formaliter.

Atque hinc colligitur reſolutio ſequentium caſuum.

1. Confeſſarius, aut alius vir doctus poteſt conſulenti reſpondere ſecundum probabilem aliorum ſententiam, ſi forte ei hæc ſit favorabilior, prætermiſſa etiam propria probabiliore, & tutiore. Ita Sanch. Bonac. Ratio patet, quia ipſe Confeſſarius poteſt eam prudenter agendo ſequi. Etſi ad inconſtantiæ notam fugiendam, expediat reſpondere ſemper ſecundum eadem principia, ut monet Sanch. *l. c. c.* 19. Becan. *n.* 16.

2. Poteſt etiam vir talis conſultus ſignificare conſulenti, opinionem a quibuſdam doctis tanquam probabilem defendi, quam proinde ipſi ſequi liceat, quamvis ipſe conſultus eandem ſpeculative falſam eſſe judicet, & proinde in praxi ipſe ſequi non audeat. Ratio eſt, quia alter habet jus ſequendi ſententiam probabilem, & hoc jus ſuum illi indicare non prohibet Laym. *l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. Bonac. *p.* 9.

3. Pœnitentem, qui ſecundum probabilem opinionem operari vult, poteſt, imo ſecundum communem ſententiam debet Confeſſarius, & quidem ſi proprius ſit, ſive Parochus, ſub mortali, abſolvere, licet ipſe judicet doctrinam illam eſſe falſam: ideoque fruſtra remittet ad alium Confeſſarium, qui ſit ejuſdem ſententiæ. Ratio eſt, quia recte diſpoſito non debet negari abſolutio. Azor. Vaſq. Sanch. Laym. *l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. *n.* 10. Additque Dia-

na p.2.tr.18.R.11. ex Sanch. & Sancia, peccare mortaliter, ſi nolit abſolvere, quando de mortali confeſſio ſit, tametſi non ſit proprius ejus Confeſſarius.

4. Non ſunt damnandi, qui adeunt varios Doctores, donec unum reperiant faventem ſibi: dummodo is prudens, ac pius, & non ſingularis habeatur. Ratio eſt, quia intendunt ſequi opinionem probabilem. Ita Sanchez *l. 1. c. 9. n. 24.* Bonac. & alii contra Navarrum.

5. Superiori præcipienti ſecundum opinionem probabilem ſubditus tenetur obedire etiam contra propriam probabiliorem, ac tutiorem, *v. g.* ſi paululum ægrotus, probabilius, & tutius putes te teneri ad jejunium, comedere tamen debes, ſequendo Superioris ſententiam minus tutam, at probabilem. Ratio eſt, quia in dubio præſumitur pro Superiore, Laym. *l. 1. t. 1. c. 5. n. 11. & 12.*

6. Poteſt advocatus ſuſcipere patrocinium cauſæ probabilis, etſi judicet contrariam probabiliorem. Ita Laym. Bonac. *q. 4. p. 9.* Ratio eſt, quia utraque pars habet jus proferendi ſuas cauſas in judicio. Vid. *infra lib. 5. c. 3. d. 3.*

Dixi 2. in reſponſione, *ſecluſa injuria*, quia, ſi periculum ſit, ne proximo fiat damnum, aut injuria, locum habet axioma. *In dubio tutior via eligenda eſt.* Unde reſolvuntur hi Caſus.

1. In adminiſtratione Sacramentorum non ſemper licet ſequi ſententias ſpeculative probabiles, maxime circa valorem Sacramenti, ſed quoad ea, quæ a Miniſtro præſtanda ſunt, utendum eſt ſententia ſecuriore, & materia, ac forma certa, v. g. in Baptiſmo. * Contraria ſententia eſt interdicta nunc ab Innoc. XI. die 2. Martii 1679. Propoſ. 1. * Ratio eſt, quia, licet præciſe operationem ſpectando, Miniſter non peccaret, ſequendo opinionem probabilem; nec Sacramento irrogaret irreverentiam; quia tamen effectus Sacramenti, ut remiſſio peccatorum, & infuſio gratiæ dependet a vera materia, & forma, graviter proximo noceret; ideoque peccaret, qui pro materia certa adhiberet dubiam. Excipitur tamen caſus neceſſitatis, in quo Sa-

cramentum cum dubio valoris, poteſt præberi ſub conditione, v. g. Baptiſmus morituro in aqua roſaceæ mixta, ſi naturalis deſit, quia tunc proximus juvari debet, ut poteſt: & ex duobus malis minus eligendum. Vide Laym. hic, & Suar. *t. 4. d. 26. ſ. 6.* Bec. *c. 4. q. 9.*

2. Medicus, & Chirurgus ſequi debent tutiora, & probabiliora; nec uti poſſunt, v. g. explorandi gratia, medicamento probabili, multoque minus dubio, ſi certum habeant. Sanch. Bonac. *l. c.* Baldel. *de conſcientia dubia*, vid. infra *l. 5. c. 3. dub. 7.*

Dixi, *ſi adhuc ſit Probabilis*: quia ſi probabilitatem amiſerit, ob aliquod decretum in contrarium, vel gravem cenſuram, vel rationem gravem de novo inventam, quæ difficulter refutanda videatur, non habet locum reſponſio. *Unde reſolvitur hic caſus.*

Non licet nunc abſolvere pœnitentem abſentem, etſi plures Doctores antehac id ſenſerint; horum enim ſententia nunc eſt abolita, & probabilitatem, ſi quam habuit, amiſit; præcipue accedente decreto Clem. VIII. Bonac. *l. c. n. 17. & alii communiter.*

DUBIUM III.

An in dubio tutior pars ſit eligenda?

Reſpondeo. Qui in dubio conſtitutus, poſt diligens examen ſe nequit reſolvere, non tenetur ſemper eligere partem tutiorem, ſed poteſt amplecti partem faventem ſuæ libertati (etiam minus tutam) dummodo ſit in poſſeſſione ſuæ libertatis; juxta illud axioma: *In dubio melior eſt conditio poſſidentis.* Ratio eſt, quia talis non agit temere, cum utatur ſua libertate: quod cuivis licet, quamdiu non conſtat eſſe ea privatum, cum eam, ut cætera externa bona, poſſideat. Proindeque volenti obligationem imponere, quæ libertate privet, incumbit probatio obligationis contractæ, juxta *reg. 11. in 6.* Neque huic reſponſioni obſtat axioma contrarium, *In dubio tutior via eſt eligenda*; quia intelligitur, ſi ex una parte ſit dubium, ex altera certum, tum hanc eſſe eligendam: quod ſi autem utraque pars tuta ſit, axioma univerſim non eſt præcepti, ſed conſilii; ut Navarr. Sanch,

Bonac. *t.2.d.2.q.4. p.9. n.21.* Laym. *l.1.t.1.c.5.* §. 4. Fill. *n.*157.&c.160.

Porro pro regula cognoſcendi, quis ſit poſſeſſor, attendendum eſt, pro quo ſtet præſumptio in foro externo; is enim cenſebitur poſſidere: præſumptio autem cenſetur ſtare pro ea parte, quæ onus probandi in aliam transfert, Bardi. *d.* 5. *c.* 5. Unde cum Sanch. Laym. *l.c. & alii reſolvuntur Caſus ſeq.*

1. Dubitatur, poſt ſufficientem diligentiam adhibitam, an lex ſit impoſita, v. g. jejunii; item, an votum, vel juramentum ſit emiſſum: non obligatur dubitans. Ratio eſt, quia, cum lex, & votum, ut obligent, debeant ſufficienter proponi, merito hic præſumitur non eſſe, ideoque dubitans manet in poſſeſſione ſuæ libertatis. Suar. Fill. Lay. Contra vero ſi voviſſe conſtet, & dubitetur, an ſatisfecerit, tenetur ſatisfacere; quia tunc votum eſt in poſſeſſione. Similiter dubitans, an Horas legerit, tenetur legere, quia præceptum eſt in poſſeſſione. Ita Sanch. Laym. Bonac. *l.c.* Fill. *n.*163.

2. Qui certus eſt de lege, & voto, dubius tamen, an, & quid comprehendatur lege, aut voto; ut, ſi ſciat ſe voviſſe religionem, dubitet autem, utrum certam, an vero in communi tantum: Item vovit abſtinere a copula, dubitat vero, an ab omni, an ab illicita tantum: non tenetur voto, quoad partem, de qua dubitat.

3. Si conſtet de lege, dubium autem ſit, an recepta, vel abrogata, vel tu ab ea eximaris: teneris lege. Ratio eſt, quia, cum conſtat de lege, pro ea ſtat præſumptio, & poſſeſſio, proindeque alleganti eam non eſſe receptam, vel abrogatam, incumbit onus probandi; ideoque, dum non probat, lege tenetur, Laym. *l.1.t.4.c.3.* Sanc. Fill. contra Salas, & Azor. qui docent, ſi dubites, an lex ſit acceptata, ea te non teneri.

4. Qui dubitat, an vigeſimum primum annum expleverit, non tenetur jejunio, quia libertas eſt in poſſeſſione. Contra vero res ſe habet, ſi dubites de ætate ad ordinem ſacrum, vel beneficium requiſita; quia præſumptio, & poſſeſſio eſt pro præcepto: ideoque non potes recipere, donec de ætate conſtet,

Laym. *l. c. num.* 35. Sanch. *d.* 40. *&* 41.

5. Si cras ſit jejunium, & poſt examen dubites, an ſit audita duodecima noctis hora, potes cœnare, & carnibus veſci: quia libertas eſt in poſſeſſione. Contra vero, ſi hodie ſit jejunium, & dubites, an ſit duodecima noctis, non licet; quia præceptum eſt in poſſeſſione: cum conſtet hodiernum diem eſſe jejunii, & dubium ſit, an tranſactus. Sanch. Laym. *l. c.* Quæ omnia intellige de dubio ſtricte ſumpto; ſi enim ſit ratio dubium deponendi, v. g. quia aliqua horologia ſonuerunt duodecimam, alia non, ceſſat ratio data. Cum enim duo horologia ſint quaſi duo Doctores, ſeu opiniones probabiles, licet utrumlibet ſequi, niſi ſciam unum errare. Laym. & alii communiter.

6. Si dubites, utrum mediam noctem cœnando exceſſeris, vel maſticando aliquid deglutiveris, non licet celebrare, vel Euchariſtiam ſumere, Sanch. *l.* 2. *de matrim. d.* 41. *n.* 40. Fagund. *p.* 3. *l.* 3. *c.* 5. *n.* 18. tum quia lex jejune ſumendi eſt in poſſeſſione: tum quia gravis eſt irreverentia. Quanquam contraria ſententia Laymanno *l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. *n.* 36. probabilis: Dianæ vero *tom.* 7. *tr.* 4. *de Sacram. R.* 29. tuta etiam in praxi videatur; eo quod lex Eccleſiaſtica in caſu dubio non videatur tam arcte conſtringere conſcientias: & in dubio factum præſumi non debeat: neque cenſeatur irreverens, qui juris præſumptionem ſequitur. Vide infra *l.* 6. *tr.* 3. *c.* 2. *d.* 2. & Car. de Lugo *d.* 15. *n.* 14.

7. Si poſt contractum bona fide matrimonium, dubium de valore ſuperveniat, quod poſt veritatis inquiſitionem depelli non poſſit, debitum non tantum reddi, ſed etiam exigi poteſt: quia dubium ſuperveniens bonæ fidei poſſeſſori obeſſe non debet: vide Sanch. *lib.* 2. *de matrim. diſp.* 41. *num.* 47. Bonac. *loc. cit.*

8. Qui certus eſt de debito, & dubitat, an ſolverit, tenetur ſolvere. Suar. Vaſq. Lugo, Dian. *p.* 2. *t.* 6. *miſc. R.* 59. niſi etiam creditor dubitet, tunc enim Tan. *in* 1. 2. *d.* 2. *q.* 6. *d.* 4. putat non teneri, quod Laym. *l.* 1. *tr.* 1. *c.* 6. ita limitat, ut teneatur non ad integram ſolutionem, ſed ad partem ejus, pro

qua-

qualitate dubii: quod Dia. p.4. t.3. R.35. amplectitur, ut probabile.

CAPUT III.

Quid Conſcientia ſcrupuloſa, & quid in ea agendum?

RESpond. 1. Scrupulus eſt inanis apprehenſio, & hinc ortus timor, & anxietas, alicubi eſſe peccatum, ubi non eſt. Ita communiter Navar. Azor. & cæteri.

Reſp. 2. Licet operari cum Conſcientia ſcrupuloſa, manente ſcrupulo, dummodo judicetur eſſe ſcrupulus, &, ut talis, contemnatur. Neque tamen opus eſt, ut ad ſingulos actus formetur hoc expreſſum judicium, quod ſit ſcrupulus: ſed ſufficit, quod contra eum agatur ex habituali, vel virtuali judicio, ab experientia præteritorum actuum. Ratio eſt, quia talis nulli periculo ſe exponit; cum ad bene operandum ſufficiat judicium probabile aliquid licere: ſcrupulus autem, cum ex levi fundamento procedat, non tollit judicium practicum probabile. Sanch. l. 1. c. 10. Reg. Beccan. Fill. n. 176.

Reſpond. 3. Signa Conſcientiæ ſcrupuloſæ ſunt: 1. Pertinacia judicii, qua doctorum conſiliis non acquieſcunt: unde varios conſulunt, & fatigant, ac tandem nullius judicio ſtant, niſi ſuo. 2. Ex levi apparentia frequens judiciorum mutatio: unde oritur in agendo inconſtantia. Sic v. g. in Horis legendis aliquando decies mutabunt judicium de lecto, vel non lecto aliquo verſiculo. 3. Quod ex priore procedit, perturbate agere, & cæco quodam modo in externis actionibus verſari. 4. Habere reflexiones extravagantes infinitarum circumſtantiarum. 5. Timere in omnibus peccatum, ac contra ſapientum, & proprium ſæpe judicium eſſe inquietum. 6. Si confeſſarius judicet te eſſe ſcrupuloſum. 7. In particulari ſigna ſcrupuli præſentis ſunt hæc duo. 1. Si per illum experiaris te nimium angi, & turbari. 2. Si alias expertus ſis, te ſimilia apprehendiſſe ſine fundamento.

Reſp. 4. Remedia Conſcientiæ ſcrupuloſæ

ſunt I. Scrupulos contemnere, contra illos agere, nec cogitatione fovere. II. Judicio Confeſſarii, vel alterius viri docti, ac pii acquieſcere, non recurrendo ad eum in ſingulis actionibus, ſic enim ſe, & illum fatigant; cum ſcrupulorum incremento, ſed accipiendo ab eo generalia principia, a quibus nullius ſcrupuli cauſa, imo nullo modo recedat. Etſi enim alterum errare contingeret: quia tamen hoc faciendo agit, quod in ſe eſt, non peccabit. III. Bonorum vitam, & conſuetudinem, tanquam regulam, intueri. S. Ant. Sylv. IV. Aſſueſcere ſe ad ſequendas ſententias mitiores, & minus etiam tutas. Fill. *c. 4. n.* 122. V. Non judicare quidquam eſſe mortale, niſi certo ſciat. Azor. *l.* 2. *c.* 20. Vaſq. Sanch. Fill. *t.* 2. *cap.* 4. VI. Nunquam otiari; quia otium implet phantaſiam cogitationibus ſcrupuloſis. VII. Deſtruere cauſas ſcrupulorum; v. g. melancholicus evacuet medicamentis atram bilem: pertinax frangat ſuum judicium: ſuperbus prudentiæ non confidat; rudis inſtructionem petat, timidus meditetur bonitatem Dei, quæ non imponit præcepta redigentia ad inſaniam. VIII. Noſſe ſcrupuloſorum privilegia, ut 1. quod non teneantur in agendo adhibere examen, & diligentiam, niſi valde mediocrem, nec tantam, quantam alii, & quod, dum angit ſcrupulus, nec ſuppetit conſilium, poſſint libere agere, quod volunt, niſi certum, & evidens ſit eſſe peccatum, vide Vaſq. *in* 1. 2. *d.* 57. 2. Quod nihil teneantur repetere ex præteritis confeſſionibus, niſi certo ſciant, illud eſſe mortale, & ſe rite confeſſos non eſſe. Non eſt autem certus ſcrupuloſus, quamdiu dubitat. Unde ſuadet Layman, ut nunquam confiteatur dubia, & ſcrupulos. Et Sà C. *Dubium*. Sanch. Azor. *&c.* dicunt non teneri confiteri, niſi quæ jurare poſſit eſſe mortalia, & nunquam eſſe confeſſum. Ratio utriuſque privilegii eſt, quia in ſcrupuloſo, ex nimio timore peccandi, turbatur ratio, ita ut non poſſit recte rem examinare. Unde, eſto aliqua confeſſus non fuerit, non tenetur tamen cum tanto damno, & periculo anxietatis perpetuæ procurare integritatem confeſſionis, cum

ab ea minores ſæpe difficultates excitent, ut notant Konin. Laym. Bonac. Azor. Bec.

IX. Confeſſarius non permittat confiteri, vel proponere ſcrupulos, vel dubia (maxime, ſi ſemel ad ſatietatem audiverit) quia alioquin nunquam fontem ſcrupulorum exhauriet. Vide apud Laym. *hic c. 6.* Filliuc. Sanch. *hic*, & *l.2. de matr. d.4.* Azor. *t.1. l.2. c.20.* Breſterum *l.6. toto*. Bec. *p.2. t. 1. c.4.* Bonac. *d. 1. q.4. p.9.*

TRACTATUS II.

De Regula externa actuum humanorum; ſcilicet Lege.

CAPUT I.

De natura, & obligatione Legis in genere.

DUBIUM I.

Quid ſit Lex, ſive Præceptum?

RESpondeo. Lex, & præceptum, prout hic indiſtincte accipitur, eſt recta agendorum, aut omittendorum ratio. Interim, cum a Superiore non Communitati, ſed alicui tantum, aut aliquibus in particulari aliquid præcipitur, non appellatur Lex, ſed præceptum tantum. Suar. Laym. Bonac. *d. 1. q.1. p.1.* Unde reſolves.

1. Ad Legem, ſeu Præceptum quis tenetur; non ad Conſilium: cum hoc tantum dirigat, illud vero obliget. *ibid.*

2. Cum iniqua lex eſt, & contra rationem, non obligat: quia deficit a rectitudine. *ibid.*

3. Cum dubium eſt de juſtitia, teneris lege: quia legislator poſſidet jus præcipiendi: idemque regitur altiore conſilio; ac poteſt habere rationes ſubditis occultas. Addit Suarez, etiam obligare, licet contra juſtitiam legis ſint rationes probabiles; quia alias nimia daretur licentia legibus non parendi, cum vix poſſint eſſe tam juſtæ, quin aliqua apparens ratio dubitationem movere poſſit. Suar. *l.1.c.9.* Bon. *p.8. n.11.*

4. Leges, & ſententiæ latæ a tyrannis obli-

ligant, ſi ii pacifice regna poſſideant, & à Republica tolerentur. Nec obſtat, quod ſententia judicis illegitimi dicatur eſſe nulla: id enim verum eſt de ſententia, prout eſt præciſe a tyranno: non autem prout eſt a voluntate, ſaltem interpretativa, & implicita Reipublicæ, quæ, dum tyrannum, & judices ab eo conſtitutos repellere nequit, tacite confert iis poteſtatem gubernandi, eorumque leges, & acta ratificat. *Leſ. l. 2. c. 29. d. 9.* Sal. *d. 10. ſ. 3. n. 14.*

5. Non tenetur quis ad legem, niſi promulgata ſit, ſive denunciata. D. Th. *p. 2. qu.* 90. Laym. *l. 1. t. 4. c. 3.* Molina, Salas, Suarez, & alii communiter.

DUBIUM II.

Quotuplex eſt Præceptum?

Reſpondeo. Præceptum dividitur 1. univerſaliter in Affirmativum, & Negativum. Illud eſt, quod bonum præcipit, hoc, quod malum prohibet. Differunt inter ſe, quod Affirmativum obliget quidem ſemper, ſed non ad ſemper, ſeu non pro omni tempore, v. g. Honorandi ſunt parentes, non ſemper, ſed ſuo tempore. Negativum obligat & ſemper, & ad ſemper. Vide Bec. *in 1. 2. t. 3. c. 1. q. 3.*

2. In Naturale, & Poſitivum. Præceptum Naturale, ſeu juris naturæ, eſt dictamen, ſeu judicium noſtræ rationis, quo per lumen nobis ab authore naturæ impreſſum ſtatuimus, quid agendum, & quid vitandum ſit, quale eſt illud: Bonum eſt faciendum: malum fugiendum. Ex quo præcepto generali particularia, v. g. Deum eſſe colendum, nemini faciendam eſſe injuriam, imo omnia præcepta Decalogi (excepta circumſtantia Sabbati) multaque alia derivantur. Præceptum Poſitivum, ſeu Juris poſitivi eſt, quod libera Dei, vel hominum voluntate poſitum eſt, & ex eadem dependet, v. g. Præceptum de Baptiſmo, jejunio quadrageſimali, &c.

Porro, quomodo Præcepta Poſitiva mutari, ac variari poſſint, ac ſoleant, Naturalia vero ſemper maneant, vide apud Scholaſticos, & Leſſ. *l. 2. de Jure, & Juſt. c. 2. d. 2.*

Reſp. 2. Præceptum Poſitivum dividitur in Præceptum Juris divini, quod ſcilicet a Deo

tra-

traditum eſt ; & in Juris humani, quod ab homine. Poſitivum divinum dividitur in Præcepta Veteris, & Novæ legis. Lex vetus continebat præcepta moralia, ceremonialia, & judicialia, de quibus vid. D. Th. 1. 2. qu. 103. Lex nova continet præcepta ſupernaturalia fidei, & Sacramentorum. Poſitivum humanum dividitur in præceptum Juris Eccleſiaſtici, ſive Canonici, quod authoritate Eccleſię, ſcilicet Summi Pontificis, aut Concilii, ſtatutum eſt: & Juris Civilis, ſeu Politici, quod fundatur in poteſtate ſæculari.

DUBIUM III.

An vis, & ſubſtantia Legis Poſitivæ dependeat ab acceptatione communitatis?

Reſp. Etſi ita ſentiant Canoniſtæ; item Navar. Azor. &c. citati a Laym. *l.* 1. *tr.* 4. *cap.* 3. eo quod ponant leges hac tacita conditione ferri, ſi a populo fuerint acceptatæ, alioquin vim, ſeu obligationem non habituras. Verior tamen ſententia eſt Theologorum, leges abſoluti Magiſtratus non pendere a populi acceptatione, & conſenſu; ſed mox ut legitime promulgatæ ſunt, obligare populum ad recipiendum: præſertim in legibus Pontificis, qui ſuam poteſtatem non accepit a populo, ſed a Chriſto, Vaſq. Suar. Molina, &c. Unde a Laym. *l. c.* reſolvuntur hi Caſus.

1. Epiſcopis ex officio incumbit, novas leges Pontificias (ut Principibus Imperatorias) promulgare per ſuas diœceſes, atque in uſum deducere.

2. Si lex in Provincia promulgata ſit, ſed a majore parte populi non accipiatur, nec obſervetur, tunc, ſi legislator id ſciat, & taceat, cenſetur hoc ipſo legem revocare. Si vero id ſciat, & urgeat obſervationem, quiſque tenetur eam ſervare, quia potius caput ſuum, quam reliqua membra, ſequi debet.

3. Si Princeps neſciat, non recipi, nec deduci ad uſum, durat legis obligatio, donec elabatur decennium: quo elapſo, præſcriptum eſt contra eam, ſive Imperatoria ſit, ſive Pontificia; & tunc non amplius obligat. Uti &

& Lex Eccleſiæ, etſi ſemel recepta ſit, abolerur per præſcriptionem, ſed annorum plurium, nempe quadraginta. Navar. Azor. Suar.

4. Si tu legem promulgatam paratus ſis ſuſcipere, & data occaſione etiam obſerves; ſed alii plerique e communitate non recipiant, nec recepturi videantur, tunc ſaltem ab ea excuſaberis per diſcretionem.

5. Etſi primi Epiſcopi forte peccarint, non recipiendo legem, nec in uſum deducendo; ſucceſſores tamen eorum, ſi poſt longum tempus videant non obſervatam, credere poſſunt, eſſe ſublatam per præſcriptionem.

6. In dubio, num lex recepta ſit, necne, præſumendum eſt pro ipſa: quia factum in dubio præſumitur, ſi de jure faciendum erat. Vide Azor. *l.* 5. *c.* 4. Laym. *hic c.* 3. Sal. *de leg. diſp.* 13. *ſ.* 3.

DUBIUM IV.

An præcepta etiam humana obligent ſub peccato, & quali?

Reſpondeo. Cum Deus ſit dominus noſter, atque etiam ſuperioribus parere nos juſſerit, non ſolum ipſe, ſed & illi nobis præcipere poſſunt, & præcipiunt, tum ſub pœna, tum etiam ſub culpa, ſive peccato; eoque gravi, aut levi, prout & rei præceptæ ad intentum finem neceſſitas, & materiæ quantitas, & eorum voluntas ſeſe habent, quæ ex eorum verbis, circumſtantiis, aut prudentum æſtimatione ſolet colligi. Ita Theologi communiter, S. Thom. Suar. Salas, &c.

Unde reſolvuntur hi Caſus.

1. Graviter peccat, qui deliberate, & in materia magna violat præceptum aliquod Decalogi, vel Eccleſiæ.

2. Cum res levis eſt, non peccat mortaliter tranſgrediens, etſi Superior ſub mortali præceperit: quia id eum poſſe negant Suar. Lay. & alii communiter: verbi gratia, ne quis frangat ſilentium, ne edat uvam, ut claudat oſtium, &c. quia eſt res parva, & incapax tantæ obligationis. Nec ipſe Deus in materia parva ſub mortali obligat. Vid. Leſſ. *l.* 2. *c.* 4. *d.* 9. Salas *d.* 10. *ſ.* 7.

3. Aliud eſſet, ſi materia alias levis fieret gravis ratione circumſtantiarum; ut v.g. contemptus, ſcandali, magni boni communis, vel finis a legiſlatore intenti. Sic abſtinentia a pomo in paradiſo, in ſe quidem parva, graviſſima tamen erat ex circumſtantia finis. Suar. *l.3. c.25.*

4. Quando materia eſt gravis, poteſt Superior præcipere ſub culpa tantum levi: quia, ſicut poteſt nullo modo obligare, non præcipiendo: ita etiam poteſt obligare ſub veniali tantum. Ita Suar. Leſſ. *l. c.* contra Vaſq.

5. Potiſſima ſigna, ex quibus colligi poſſit, an lex obliget ſub gravi culpa, ſunt hæc. I. Si materia ſit gravis, & non conſtet in contrarium de voluntate præcipientis. Unde Cajet. *in ſum. verb. Cler.* docet Clericos tantum peccare venialiter, dum contra præcepta juris poſitivi, aves, & canes ſequuntur ad venandum. II. Si verba magnam vim habent, ut jubemus, interdicimus, in virtute ſanctæ obedientiæ; vel vi voti, aut juramenti, vel graviter mandamus, &c. III. Si pœna magna adjiciatur, ut excommunicationis, depoſitionis, maledictionis æternæ, exilii perpetui, mortis, &c. IV. Si ita fert uſus, & conſuetudo inter peritos, & timoratos; quia conſuetudo eſt optima legum interpres, ut patet in lege jejunii Eccleſiaſtici, & abſtinentiæ a carnibus; item communionis annuæ, quas graviter obligare probant hic Tol. Laym. *c.14.n.4.* Bonac. *p.7.* §.4.

CAPUT II.

De ſubjecto, cui datur Præceptum.

DUBIUM I.

Quæ perſonæ præceptis obligentur?

Reſpondeo. Soli ſubditi ratione utentes obligantur, ita ut eorum tranſgreſſione peccent. Quod addo propter ebrios, & ad tempus amentes, qui, etſi vere iis obligentur, eorum tamen violatione non peccant, defectu advertentiæ rationis, & conſenſus. Pars prior eſt communis, & certa. Fil. *t.21 cap. 11. q.10.* Bonac. *p.6. &c.* Laym. *l.1. tr.4.c.*

10. Poſterior eſt eorundem. Cujus ratio eſt, tum, quia præceptum, cum ſit directivum, ſupponit uſum rationis: tum, quia obedientia tantum eſt eorum, qui ratione, & voluntate utuntur. Neque alias transgreſſio ad culpam imputari poſſet.

Unde reſolves hos Caſus?

1. Legiſlator non tenetur ſuis legibus, ne ſic, quoad vim coactivam, & pœnam, ſive directe: indirecte tamen, & quoad vim directivam, & ex æquitate quadam, tenetur ſe, tanquam caput, membris conformare. Ita S. Th. *q.96.a.5. ad 3*. Sylv. Suar. Bonac. Laym. *l.* 1. *t.4. c.9.* contra Azor. Tenetur etiam in contractibus cum reliquis pari conditione uti. Vide Fill. *t.21.cap.5.*

2. Infideles non baptizati, etiam Catechumeni, non obligantur præceptis Eccleſiæ: obligantur tamen hæretici, & alii, qui per baptiſmum Eccleſiæ ſemel ſunt ſubjecti.

3. Etſi pueri ratione utentes legibus iis Eccleſiæ, quarum materia eorum ætati eſt conveniens, v. g. confeſſionis annuæ, ſecundum Navar. Henriq. & Azor. item abſtinentiæ a carnibus, auditionis ſacri, ſecundum Sanch. &c. obligentur quoad culpam; non tamen quoad pœnas ordinarias, niſi ſint puberes, quales ſunt maſculi anno 14. puellæ 12. abſoluto. Ita Sotus, Vaſq. *de pœnit. q. 90. a.2.* Sà *v. Cenſura*.

4. Infantibus, non baptizatis, & perpetuo amentibus licite dantur carnes diebus Veneris, & imponuntur opera ſervilia feſtis, non tamen ebriis, cum legi maneant ſubjecti, uti nec licite irritantur amentes ad blaſphemandum, lædendum, &c. eo quod talis actio tribueretur principali agenti, qui alterius opera uteretur, quaſi inſtrumento, ut Laym. *l.* 1. *t.* 4. *c.* 10. Bonac. *p.6.* & Sanch. 1. *Mor.* c. 12.

5. Clerici, cum jure divino ſint exempti de poteſtate civili, ut docet Bell. *l.* 1. *de Cler. c.* 28. non tenentur legibus civilibus directe, & quoad vim coactivam. Unde nec a Principe ſæculari puniri poſſunt. Cum tamen ſint membra Reipub. & alioqui communis æquitas ſervari non poſſit, tenentur indirecte, & quoad

quoad vim directivam, legibus communibus iis, quæ ad bonum commune ſpectant, & eorum ſtatui non repugnant: quales v. g. ſunt leges prohibentes, vel irritantes contractum (niſi hæ ſint pœnales, tunc enim, quia vim coactivam obtinent, eos non ligant) ideoque peccant contra juſtitiam, & ad reſtitutionem tenentur, ſi frumenta, v. g. vel alia vendant ultra pretium a Principe ſtatutum. Ita Molina, Suar. Sal. Tan. Vid. Laym. *l. c.* quia Jus Naturæ exigit, ut vendant pretio juſto: tale autem cenſetur, quod decernitur lege.

DUBIUM II.

An Peregrini teneantur legibus ſui domicilii, dum ab eo abſunt.

Suppono I. Præceptum aliud eſſe locale, quod ſcilicet certo tantum in loco, urbe v. g. vel Parochia obligat: aliud univerſale, ſeu juris communis, quod totam fere Eccleſiam obligat.

Suppono II. Peregrinos proprie dici eos, qui aliquo veniunt animo non manendi, ſed tantum ſubſiſtendi per aliquot dies, vel ad ſummum per minorem anni partem, ut mercatores, viatores, non autem ſtudioſi, neque ancillæ, quæ veniunt ad ſerviendum.

Reſpondeo, non obligari. Ita Nav. Sanch. Leſſ. *l. 4. cap. 3. diſt. 8.* Ratio, quia præcepta localia per ſe, & directe reſpiciunt territorium, eique ſunt affixa; atque adeo non obligant, niſi exiſtentes intra illud. Lex enim ita fertur; v. g. Feſtum illud tali loco celebretur. ideoque hic valet illud: *Si fueris Romæ, &c.* Addit Laym. *c. 11.* præceptum locale expirare etiam intra proprium territorium, in loco exempto, quod is æquiparetur loco ſito extra territorium.

Ex quibus reſolves hos caſus.

1. Si Epiſcopus ſub pœna excommunicationis vetet luſum aleæ, non obligantur Clerici ludentes in loco exempto a juriſdictione Epiſcopi. Bonac. *p. 6.* Laym. *c. 11. n. 5.*

2. Si quis die jejunii, aut feſto ſit in loco alio, non ſui territorii, aut exempto, ubi tunc non eſt jejunium, aut feſtum, poteſt

ibi

ibi comedere, exercere ſervilia. Laym. loc. cit. cap. 11. Bonac.

3. Id etiam habet locum in præceptis juris communis, ſi in loco iſto ſint uſu abrogata, vel non recepta, vel habeatur privilegium. Quare poteſt v. g. Mediolani primis quatuor diebus quadrageſimæ veſci carnibus, cum id ibi liceat. Item in Belgio ſabbatis intra Nativitatem, & Purificationem veſci carnibus: item in loco, ubi Tridentinum non eſt receptum, valide (etſi non licite) inire matrimonium clandeſtinum. Suar. Sanch. l.1.c.12. Leſſ. &c.

4. Poteſt quis diſcedens mane ex oppido, ubi non eſt jejunium, veſci carnibus, etſi meridie rediturus ſit domum, ubi eſt jejunium; nec tunc, ubi domum venerit, tenebitur ad ſervandum jejunium iſta die, cum illud jam violaverit, ideoque ſervare non poſſit, tenebitur tamen domi ad abſtinentiam a carnibus, cum illa adhuc poſſit ibi ſervari, eo quod ſit dividua. Vid. Sanch. l. c. Leſs. c. 22. d. 8.

5. Si quis abiturus eſt loco, ubi eſt jejunium, ſciatque certo perventurum veſperi ad locum, ubi non ſit jejunium, tunc etſi non poſſit ibi veſci carnibus, unde abit (cum iſta abſtinentia ſit dividua) poteſt tamen ibi mane jejunare, & meridie prandere, ut contra quoſdam docent Leſs. & Sanch. ſupra.

6. Probabile etiam eſt, & in conſcientia ſecurum, quod docet Sanch. l.2. de Matrim. d.18. & 1. mor. c. 12. contra Navar. Suar. peregrinos, antequam excedant proprio territorio, non teneri implere præcepta, quæ ibi deprehendunt, v. g. non teneri eum mane audire ſacrum die feſto, qui ante prandium venturus ſit alio, ubi non ſit feſtum: quia, ſi manſiſset in loco, ubi præceptum obligabat, poterat differre ad id tempus: quando autem pervenit ad alium locum, deſinit obligari. Nec obſtat, quod prævidens impedimentum teneatur prævenire, quia id tunc tantum verum eſt, quando, manente vi præcepti, quis eſt impediendus, hic autem ab obligatione præcepti abſolvitur. Contraria tamen ſententia, tamquam magis pia ſuaderi poteſt, niſi quid obſtet. Sanchez 1. moral.

cap.

Cap. 12. & *lib.* 13. *de matrim. diſt.* 8. *num.* 21.

DUBIUM III.

An Peregrini, & vagi teneantur præceptis locorum, in quibus morantur?

Reſpond. Regulariter non tenentur præceptis ſpecialibus illorum locorum. Ita Laym. Sanch. Azor. Konin. Leſs. Reginald. Fill. contra Navarr. Suar. Sà, &c. & quoad vagos, etiam contra Bonac. & Sanch. Ratio eſt, quia non poteſt dari ulla ratio hujus obligationis, cum illi non ſint ſubditi vel locis, vel Superioribus, quorum tales leges fuerunt; ideoque ſint extra eorum juriſdictionem. Nec obſtat 1. eos nullis partialium locorum ſtatutis, ſed ſolo jure communi teneri, quia id non eſt abſurdum. Nec 2. quod vagi, ob delicta admiſſa, puniri poſſint: hoc enim conſuetudo recepit, ne ſcelera maneant impunita.

Dixi 1. *regulariter*: quia tenentur quibuſdam legibus, maxime quarum violatio cederet in damnum, & injuriam illius loci, in quo morantur, ut etiam iis, quæ ſunt de contractibus celebrandis.

Unde reſolves hos Caſus,

1. Tales non tenentur audire miſſam, & *poſſunt opera ſervilia exercere die iſtic feſto: non tenentur jejunare, nec abſtinere a carnibus, quando iſtic eſt jejunium, & domi ſuæ non eſt.* Intellige utrumque ſecluſo ſcandalo, propter quod Epiſcopus loci punire poſſet. Laym. *l.c.t.3.c.12.n.4.*

2. Peregrinis non licet frumenta evehere, vel vendere, ſupra pretium ibi ſtatutum, noctu arma ferre, &c. ſi talia ibi prohibita ſint, Panorm. Regin. Sanch. *n.36.*

Dixi 2. *præceptis ſpecialibus*: quia, ſi domi tuæ conſuetudine derogatum ſit alicui præcepto juris communis, & alio venias, ubi illud viget, eodem obligaberis. Ratio eſt, quia lex juris communis eſt univerſalis, & obligat omnes ſine ordine ad locum. Laym. *c.12. n.3. Unde reſolvitur hic Caſus.*

Belga aliquis veniens Coloniam, v. g. tenetur iſtic Sabbatis inter Nativitatem Christi &

& Purificationem abſtinere a carnibus, quia privilegium ejus comedendi tunc carnes non eſt perſonale, ſed locale: ideoque expirat extra locum. Laym. *l. c.*

DUBIUM IV.

An Peregrini teneantur præceptis juris communis, ſi non ſint in uſu in loco, ubi morantur?

Reſp. Non teneri. Ratio eſt, quia tunc valet privilegium locale, quo frui poſſunt omnes, qui in loco morantur. Ita Sanchez 1. *mor. cap.* 12. Suar. Laym. &c. Unde reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Si Germanus per Hiſpaniam tranſeat, poteſt ſabbatis veſci inteſtinis animalium. Idem, ſi per Belgium, aut Mediolanum iter habeat, poteſt inter Nativitatem Chriſti, & Purificationem, in Belgio ſabbatis, Mediolani vero quatuor primis diebus Quadrageſ. carnibus veſci. Sanch. Suar. Bon. *p.6. n.61.*

2. Si quis ex Diœceſi Catholica, v. g. Hildeſio, ubi vetus Calendarium adhuc eſt in uſu, veniat in aliam, ubi novum eſt receptum, v.g. Monaſterium, poteſt, ſi ibi Quadrageſima præteriit, carnibus veſci, ut docet Sanch. *l.c.* Salas *n.69.* Bon. *n.* 46. Leſſ. *l.4. c.* 2. *d.* 8. qui tamen contrariam ſententiam ſuadet in praxi, licet hæc tuta ſit, ut etiam docet Laym.

Addidi *ex Diœceſi Catholica*: quia ſi Catholicus veniat in terras hæreticorum, ubi alii Catholici non ſunt, tenetur ibi ſervare novum Calendarium ad vitandum ſcandalum, & contemptum Eccleſiæ Catholicæ. Vide Laym. *l.1.t.4 c.11.n.8.*

CAPUT III.

De modo, quo obſervanda ſunt præcepta.

DUBIUM I.

An debeant impleri ex charitate?

Reſp. Poſſunt impleri ſine charitate, niſi hanc in ſubſtantia includant, v. g. præceptum dilectionis Dei. Ratio eſt, quia tantum præcipitur ſubſtantia actus incluſi in præcepto, v. g. ut honoretur parens, non autem finis,

finis, aut modus præcepti, ut docet S. Tho. 1.2. *q.*100. *a.*10. Interim certum eſt, requiri charitatem in operante, ut impletio præcepti ſit meritoria, juxta illud 1. Cor. 13. *Si linguis hominum loquar*. S. Thom. Suar. Sanch. Unde reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Si quis jejunet, vel interſit ſacro ob vanam gloriam, vel etiam, ut furetur, poteſt nihilominus implere præceptum, etiam per actum ex circumſtantiis peccaminoſum: quia implet ſubſtantiam illius præcepti, licet peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur, ut docet Sanchez 1. *mor.c.*14. Laym. *l.*1.*t.*4.*c.*4.*n.*6. Card. de Lugo *diſp.*22. *ſ.*2.*n.*23.

2. Simili ratione impletur votum, juramentum Deo factum, pœnitentia Sacramentalis, licet actus ipſe ſit peccatum. *ibid. ll.cc.* * Hac tamen de re vide Prop. 14. inter damnatas a Sum. Pontif. Alex. VII. *

DUBIUM II.

An ad impletionem præceptorum requiratur intentio iis ſatisfaciendi?

Reſp. Quod non. Ita Sanch. Vaſq. 1.2.*q.*100. *n.* 9. & alii communiter. Ratio eſt, quia lex tantum præcipit liberam operis externi executionem, v. g. auditionem ſacri, non autem, ut alio peculiari actu quis velit, vel intendat præcepto ſatisfacere, ſive ut alii loquuntur, præcepta non obligant ad obedientiam formalem, hoc eſt, ut illud fiat, quia præcipitur, ſed tantum ad materialem, ſive, ut fiat, quod præcipitur. Vid. *inf.l.*3. *tr.*3.*c.*1.*d.* 3. Unde reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Qui alicujus præcepti immemor, illud implevit, v. g. ignorans eſſe diem feſtum, libere tamen interfuit ſacro, is ſatisfecit. Neque, ut quidam volunt, neceſſe eſt, ut poſtea intelligens eſſe diem feſtum, velit tunc ſatisfacere per Miſſam auditam, quia implevit ſubſtantiam actus præcepti. S. Thom. Henr. Fill. *t.*5.*c.*7.*q.*7.

2. Is votum, juramentum, & pœnitentiam Sacramentalem vere implet, qui opera promiſſa, vel injuncta exequitur, etſi non habeat intentionem implendi: modo tamen non applicet ea pro alia re. Ratio eſt, quia vota, &c.

&c. ſunt leges, quaſi particulares, quas homo ſibi, vel alteri imponit, unde tantum obligant ad ſubſtantiam actus. Suar. Azor. Leſs. Laym. *n.6.*

DUBIUM III.

An ſatisfaciat præcepto, qui faciens opus, expreſſe intendit per illud non ſatisfacere?

Reſp. Satisfacit. Ita Suar. Val. Vaſq. *l.c.* & Leſs. *l.2.c.7.dub.*10. contra Nav. Azor. &c. Ratio eſt, quia præcepta tantum obligant ad ſubſtantiam operis injuncti. ergo illa poſita, non eſt in poteſtate operantis, ut non ſatisfaciat. Nec refert 1. quod actus non operentur ultra intentionem agentis; quia id intelligitur, quando eſt in poteſtate operantis, v. g. ſatisfacere, vel non. Nec 2. quod, qui debet alteri centum, non ſatisfaciat obligationi, ſi liberali donatione det ducentos. Nec 3. quod voto obligatus ad recitandum Roſarium, ſi recitet animo non implendi, non ſatisfaciat. Ratio eſt, quia hæ, & ſimiles obligationes proveniunt ex voluntate promittentis, qui, ſicut ab initio debitorem ſe libere conſtituit, ſic in debito libere permanere poteſt: obligatio autem parendi legi provenit ex voluntate legislatoris; ideoque non extenditur ultra ejus intentionem, & voluntatem, nempe ultra ſubſtantiam operis præcepti. Kon. *n.* 309. v. Leſs. *l.c.* & Laym. *hic.* Unde reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Sacerdos, qui legit Horas non ea devotione, qua voluit, ideoque propoſuit ad ſatisfaciendum præcepto repetere, etſi deinde non repetat, ſatisfecit tamen præcepto. Suar. Kon. Card. de Lugo, &c.

2. Audiens ſacrum die feſto, quod ſcit eſſe ultimum (vel, ſi non ſit ultimum, intendens non audire aliud) licet intenderit non ſatisfacere, vere tamen ſatisfecit præcepto de audienda Miſſa; etſi peccarit contra aliud præceptum, quo quis tenetur eſſe ſubditus legislatori, Card. de Lugo *loc. cit.*

3. Is, qui ſacrum audivit die feſto, legit Horas Canonicas, abſolvit pœnitentiam Sacramentalem, cum animo non ſatisfaciendi, non tenetur poſtea mutare voluntatem, ut

ut velit per præcedens opus ſatisfeciſſe, quia vere ſatisfecit, Sanch. Salas, *d.9.n.33.* Card. de Lugo de Euchar. *d.* 12. *ſ.* 2. *n.* 21. contra Suar.

DUBIUM IV.

An ad impletionem præceptorum requiratur, intentio, ſeu voluntas faciendi id, quod præceptum eſt?

Reſp. Quod ſic. Ratio eſt, quia, cum lex detur hominibus, non brutis, ideoque humano modo ſit implenda, hinc impletio omnis præcepti, ſive humani, ſive divini, debet eſſe actus humanus conjunctus cum libertate, & voluntate operantis, id eſt, ut velit, ſive intendat facere hoc, quod eſt præceptum, v. g. audire ſacrum, jejunare, &c. Eſt communiſſ. Vid. Vaſq. 1. 2. *q.* 100. *a.* 9. Suarez, Sanch. Unde reſolvuntur hi Caſus.

1. Qui audivit ſacrum die feſto ebrius, dormiens, aut impos ſui quomodocumque, aut neſcius, quid aggrederetur, aut vellet facere, tenetur poſtea compos ſui factus audire aliud ſacrum. Suarez, Sanch. Salas, *d.* 9. *n.* 32.

2. Is, qui audivit ſacrum, jejunavit, &c. prorſus violenter coactus, non ſatis fecit; non enim fuit actus humanus defectu voluntarii. Vaſq. Suar. Azor. Fill. *n.* 232.

Dixi, prorſus violenter; Quia, ſi famulus, v. gr. metu domini, aut puer metu magiſtri ſacrum audiat (eſto non ſit auditurus, ſi magiſter abeſſet) is, etſi perverſa voluntate illa peccet, præcepto tamen ſatisfacit. Ratio eſt, quia metus non tollit libertatem. Sanch. Sal. *l. c.* Lay. *l.* 2. *t.* 4. *c.*4.*n.* 12.

3. Recitans Horas ſola intentione legendi, vel addiſcendi, non ſatisfacit, uti nec ille, qui vadit ad ſacrum tantum, ut oculos paſcat, cum alio colloquatur, vel expectet amicum. Card. de Lugo *l. c. n.* 23.

4. Nec ſatisfacit is, qui tantum ficte confitetur, v. gr. orat, &c. quia non ejus fictio, ſed opus præceptum eſt.

DUBIUM V.

An duplici præcepto, uno actu, vel diverſis actibus, eodem tempore poſſit ſatisfieri?

Reſp. 1. Uno actu diverſa præcepta ſimul impleri poſſūt, niſi aliud colligatur ex mēte præcipientis. Patet ex praxi quotidiana: qui enim obligatur ad Horas ratione ordinis, & beneficii, ſatisfacit una recitatione, Sanch. *l.* 1. *c.* 14. Sal. Bonac. *p.* 10. Unde reſolvuntur hi Caſus.

1. Cum Dominica, & feſtum incidunt in eumdem diem, non teneris audire duo ſacra.

2. Votum, & Pœnitentia in confeſſione injuncta plerumque non implentur per actum alias debitum: quia hæc plerumque non eſt mens voventis, & Confeſſoris, vid. Suarez. *d.* 4. *in* 3. *p.* Sanch. 1. *mor. c.* 14.

Dixi *plerumque*; Quia ſubinde Confeſſarii injungunt opus alias præceptum.

3. Qui alteri ex pluribus obligationibus debet centum, v. g. non ſatisfacit, ſi ſemel dat centum: quia in debitis juſtitiæ attenditur æqualitas rei ad rem; non poteſt autem unum centum æquale eſſe debitis plurium centum. Unde in his alia eſt intentio, & mens obligantis, Sanch. Sal. *l. c.*

Reſp. 2. Poteſt quis eodem tempore diverſis actibus duplici Præcepto ſatisfacere, dummodo unum non impediat alterum. Eſt communis. Et ratio eſt, quia plerumque temporum diverſitas non præcipitur. Suar. Azor. *p.* 1. *l.* 7. *c.* 5. Sanch. *l.* 1. *c.* 14. Unde reſolves.

1. Poteſt quis eodem tempore audire Miſſam in feſto præceptam, & ſimul legere Horas, vel alias orationes voto, aliave ratione debitas. Bon. *p.* 10. *n.* 8.

2. Poteſt item, qui tenetur audire duas Miſſas, eas audire ſimul, imo etiam tres, ut docent aliqui, dum ſimul in pluribus altaribus celebrantur. Sanch. 1. *mor. c.* 14. 12. Major *in* 4. *diſt.* 18.

DUBIUM VI.

An qui uno actu violat plura præcepta, committat plura peccata?

Reſp. Si violet præcepta materialiter tantum

tum diverſa, ita ut, licet ſint plurium legiſlatorum, habeant tamen motivũ formale idem, & verſentur circa materiam eamdem numero cum iiſdem circumſtantiis, unum tantum peccatum committit: Si vero præcepta ſint formaliter diverſa, ob motiva proxima ſpecie diſtincta, vel verſentur circa materiam numero diverſam, committet plura peccata: quia ſunt obligationes, & malitiæ diverſæ. Ita Sanch. *l. 9. de matrim. d.* 15. Vaſq. 1. 2. *d.* 9. Sal. C. de Lugo *d.* 16. *n.* 245. Unde reſolvuntur.

1. Qui non jejunavit die vigiliæ incidentis in Quadrageſimam, aut neglexit ſacrum feſto incidente in Dominicam, unicum commiſit peccatum, ſatiſque eſt conſiteri de jejunio, & ſacro uno, quia in his *præceptis* unica eſt ratio formalis, & motivum proximum, v.g. in priore maceratio carnis: in poſteriore cultus Dei. Lay. Sanch. Card. de Lug. *l. c.*

2. Qui violat votum, & juramentum, vel votum, & præceptum Eccleſiæ de eadem re, duplicem malitiam committit, ac proinde id in Confeſſione explicandum eſt: quia voti obſervatio præcipitur, ut fides Deo debita ſervetur; juramenti autem, ne Deus vocetur in falſum teſtem: & ſic duæ ſunt hic rationes formales, uti & ſunt in omiſſione Miſſæ, quæ & propter feſtum, & ex injuncta pœnitentia audiri debet. Card. de Lugo *l. c.*

3. *Si ligatus cum ligata adulteretur*, duplex peccatum injuſtitiæ committitur, unum contra propriam uxorem, alterum contra maritum adulteræ: uti etiam, ſi quis uno actu occidat plures, ſunt plura homicidia, quia in iſtis materia eſt numero diverſa. Lay. *l.* 1. *t.* 4. *c.* 10. *n.* 3. Sanch. Card. de Lugo, *l. c.*

CAPUT IV.

Quæ excuſent a tranſgreſſione præcepti.

DUBIUM I.

An ignorantia excuſet?

Reſpond. ſi ſit invincibilis, excuſat; quia nemo peccat, niſi actu voluntario; hic

autem cognitionem præſupponit. Si autem ſit vincibilis, & culpabilis, non excuſat; qualis eſt, cum poteras, & tenebaris ſcire, aut diſcere, & in mentem veniebat dubitare, nec ſtuduiſti intelligere. S. Aug. S. Th. Sanch. 10. *mor. c.* 16. *& cæteri communiter*, contra Palaum. Unde reſolvitur.

1. Si quis die jejunii, nihil cogitans de precepto, cœnet, aut carnes comedat, non peccat: ſimiliter in aliis, ut ſi occidas hominem, putans eſſe feram. Bon. *q.* 8. *p.* 3.

2. Si in aliqua re tantum advertas malitiam unius generis, illam ſolam contrahis; ut v. gr. ſi quis cognoſcat fœminam, quam ſcit non eſſe ſuam, ignoret autem eſſe conſanguineam, is fornicationem tantum, vel adulterium committit, non inceſtum. Laym. *l.* 1. *t.* 2. *c.* 4. Bon. *l. c.*

DUBIUM II.

An metus excuſet?

Reſp. Si ex metu facis, quod ſimpliciter malum eſt, peccas quidem; minuitur tamen per metum malitia; quia minuitur libertas. Interim ſæpe fit, ut præcepta quædam non obligent, cum eorum obſervatio cederet in grave alicujus incommodum: & tunc, ſi ex metu talis incommodi quis tale præceptum omittat, non peccat, cum præceptum non liget. Eſt communis. Unde reſolvuntur.

1. Præceptum naturale negativum, prohibens rem intrinſece malam, non licet violare, ne ob metum quidem mortis.

2. Metus gravis, v.g. mortis, &c. ſæpe non tantum excuſat a præcepto poſitivo, tam divino, quam humano; ſed quandoque etiam ab affirmativo naturali, & ſic (ut Sanchez 1. *mor. c.* 18.) non tenetur quis cum periculo vitæ integre confiteri, ſervare depoſitum, implere votum, ſuccurrere proximo extreme indigenti. Bec. *t.* 2. *l.* 3. *c.* 6. Azor. 1. *p. l.* 1. *c.* 11. Laym. *l.* 1. *t.* 4. *c.* 14. Excipe tamen caſum, de quo infra, *l.* 2. *t.* 3. *c.* 2. *d.* 1.

3. Si obſervatio legis humanæ neceſſaria ſit ad conſervandum bonum, aut avertendum malum commune, quod pluris ſit, quam vita propria, tunc lex illa obligat cum periculo vitæ, ut v. g. ſi dux mandet militi non

diſcedere ex ſtatione; item, ſi perituræ ſint animæ, niſi Paſtor adeat ægros tempore peſtis. Laym.

4. Alioqui nulla præcepta humana, etiam Eccleſiaſtica, per ſe obligant cum periculo vitæ, aut ſimilis incommodi, v. Sanch. 1. *mor. c.* 18. ut ſi v. g. cogaris metu mortis contrahere cum conſanguinea, in gradu prohibito lege Eccleſiaſtica, poſſes contrahere (in ſpeciem) non tamen poſſes conſummare; quia, cum matrimonium eſſet irritum, fornicareris, quod intrinſece malum eſt. Sanch. *de matr. l.7. d.5. n.4.*

5. Per accidens interim accidere poteſt, ut lex humana obliget cum periculo vitæ ratione alterius præcepti juris naturalis, aut divini concurrentis, ut v. g. ſi quis cogere vellet tranſgredi præceptum Eccleſiæ in odium fidei, vel contemptum Religionis, Sanch. *l. c.* Con. *p.3. t.2. d.13. d.12.*

DUBIUM III.

An excuſet impotentia totius, vel partis?

Reſp. 1. Cum ad impoſſibile nemo teneatur, certum eſt, quod impotentia excuſet, etiam illa, cui ante cauſam cum peccato dediſti, dummodo de hoc doleas. Quare id præcipue hic dubitatur, an, qui non poteſt implere totum, teneatur ad partem.

Reſp. 2. Si præceptum tale ſit, ut commode poſſit, aut ſoleat dividi, atque in ejus parte ſalvetur ratio, ſeu finis præcepti, tunc, qui non poteſt ſervare totum, debet ſervare partem, quam poteſt. Quod ſi vero non ſalvetur ratio præcepti in parte, neque id commode poſſit, aut ſoleat fieri, tunc, qui non poteſt totum, hoc eſt tantum, quo moraliter impleri cenſeatur integrum præceptum, is non tenetur ad partem. Quæ omnia æſtimanda ſunt, 1. ex intentione legiſlatoris. 2. ex ratione, fine, & materia legis. 3. ex judicio prudentum. 4. ex communi uſu. Ita Sanch. 1. *mor. c.* 19. Laym. *l.1. t. 4. c.19.* Unde reſolvuntur hi Caſus.

1. Qui non poteſt legere omnes Horas, debet dicere eas, quas poteſt; quia dividuæ ſunt. Laym. *l. c.* & Bon.

2. Qui in Quadrageſima non poteſt jeju-

nare, debet abſtinere a carnibus, ſi poteſt: aut qui non poteſt omnibus diebus, tenetur iis, quibus poteſt. Ita Laym. *l. c.* & Bonac.

3. Qui poteſt notabilem partem ſacri (v. g. uſque poſt conſecrationem) audire, aut Horarum dicere, aut commode poteſt cum alio, & ſolet, tenetur, alioquin non. *ibid. v. iuſta de Horis*.

4. Si quis carens Breviario pauca ex Horis ſciat memoriter, non tenetur ea dicere. *ibid.*

5. Qui obligatur viſitare limina Apoſtolorum Romæ, & ſcit ſe eo pervenire non poſſe, non tenetur ingredi iter: quia nec finis, nec ratio præcepti ſalvatur, *ibid.* & Suar. Azor. Bonac. *d.* 1. *q.* 8. *p.* 1.

DUBIUM IV.

An excuſet diſpenſatio?

Reſp. In jure humano diſpenſatio legiſlatoris, vel parem poteſtatem habentis, facta ex juſta cauſa, excuſat a tranſgreſſione præcepti. Eſt communis. Sanch. Azor. 1. *p. l.* 5. *c.* 15. Salas *d.* 20.

Ratio eſt, quia, cum ſit auctor ſuæ legis, poteſt quemvis excipere. Dixi 1. *ex juſta cauſa*, quia, ſi temere, & ſine cauſa diſpenſet, tenet quidem diſpenſatio, peccat tamen tam dans, quam petens diſpenſationem contra jus naturale, dictans partem debere conformari ſuo toti, niſi juſta cauſa excuſet. Sanch. *l.* 8. *d.* 18. Suar. *Fil.* n. 438. & quidem, ut vult Suar. mortaliter: venialiter, ut Pontius apud Dian. quem *v. p.* 8. *t.* 3. *R.* 8. 9. & 10. ſi dubitet, an cauſa ſit juſta, poſſe diſpenſare, vult Sanch. contra Bonac. qui dicit peccare. Etſi autem cauſa ſit juſta, non tamen tenetur diſpenſare, niſi cum vel jus præcipit ex ea cauſa diſpenſari, vel neceſſarium eſt ad commune bonum, vel ſpirituale pœnitentis: vel ad avertendum grave damnum, aut publicum ſcandalum, & ſine diſpendio fieri poteſt. Dia. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 27. & 28. contra Suar. Sanch. &c. Dixi 2. *legiſlatoris*; quia diſpenſatio inferioris in lege ſuperioris ſine juſta cauſa invalida eſt, ac proinde non excuſat a tranſgreſſione præcepti. Ratio eſt, quia qui nomine alterius ſine

cau-

cauſa diſpenſat, diſſipat. Suar. *l.* 6. *c.* 19. Sanch. *l* 8. *de matr. d.* 17. Valide autem, & licite inferior poteſtate ordinaria diſpenſat ex juſta cauſa in lege Superioris. 1. Circa levia, hoc eſt, quæ ſub mortali non obligant, etſi facilis ſit ad Superiorem recurſus. 2. Circa ea, quæ frequenter occurrunt, v. gr. in jejuniis, celebrandis feſtis. &c. 3. Circa ea, quæ ita ſunt propria uni communitati, ut non conveniant aliis. 4. Quando recurſus ad ſuperiorem difficilis eſt, ſive quando eſt neceſſitas, & periculum in mora. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 12. ex Gran. Sal. Gord. & Pal. qui addit. 5. Si conſuetudo præſcripſerit, ut inferior diſpenſet, ut Dian. *l. c. R.* 95. 6. Quando eſt dubium negativum, an caſus egeat diſpenſatione. Quo caſu, ſecundum Palaum, non opus eſt diſpenſatione, cum præſumptio ſit pro libertate, Barb. Dian. *p.* 3. *t.* 6. *R.* 28. *p.* 4. *t.* 3. *R.* 46. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 72. *&* 95. Unde reſolv.

1. Pontifex ſine juſta cauſa non poteſt diſpenſare in lege Dei, nec Epiſcopus in lege Eccleſiæ. Sanch. *d.* 17. *n.* 3. Suar. Vaſq.

2. Diſpenſatio in voto, vel juramento, ſine juſta cauſa, etiam a Papa facta, eſt invalida, ut Sanchez, Suar. *ll. cc.*

3. Valida eſt, ſi Superior per errorem juſtam cauſam arbitretur, aut (etſi non arbitretur, & temere diſpenſet) reipſa tamen ſit. Sanch. *l. c.* Azor. Sà, Salas, *n.* 81. Similiter ſi diſpenſet cauſa, quæ reyera legitima eſt, non præcognita, probabiliter tamen valere docent Sanch. & Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 19. 21. *&c.* contra Azor.

4. In dubio de valore diſpenſationis, validam cenſeri, eo quod præſumatur in favorem actus, ne pereat, probabile putat Sanch. &c. cum Dian. *p.* 3. *t.* 6. *R.* 9. *p.* 4. *t.* 3. *R.* 45, 64. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 62. contra Mol. &c.

5. Habens poteſtatem generalem diſpenſandi poteſt etiam ſecum diſpenſare directe, & immediate. Sanch. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 16. contra Suar.

6. Valet diſpenſatio obtenta per vim, aut metum (modo cauſa ſit juſta) Item data ſine ullis verbis, ſola mente. Turrian. Dian. *p.* 8. *tr.* 3. *R.* 17. 76. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 116.

 7. Qui

7. Qui impetravit diſpenſationem (v. g. in impedimento dirimente matrimonium) & per ignorantiam, vel ſimplicitatem expreſſit cauſam falſam, eum valide contrahere matrimonium, dicit Pont. *de matr. l.* 8. *c.* 16. ex *C. Cum inter*. Sed contrarium tenet Pal. *tom.* I. *t.* 3. *d.* 6. *p.* 16. §. 5. ex *Cap. Sup. litteris*. v. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 69.

8. Subditus bona fide diſpenſationem petens, rationibus Superiori allatis, poteſt, diſpenſatione impetrata, eſſe ſecurus; v. Lay. *l.* 1. *t.* 4. *c.* 22.

9. Peccat, qui aliquem inducit ad diſpenſandum ſine cauſa, vel allegata falſa cauſa. Nav. Sanch. l. 8. *de matr. n.* 8. Fill. *t.* 10. *n.* 314. Salas *diſp.* 20. *ſ.* 6. *n.* 58. qui addit, id verum eſſe, etſi diſpenſans excuſetur ob bonam fidem.

10. Diſpenſatio poteſt impetrari non tantum pro ignorante, ſed etiam invito, quando neceſſitas exigit. Sanch. Beja contra Suar. vid. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 86. 87. Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentiaria Romana, niſi impetretur a perſonis conjunctis, vel conſanguineis intra quartum gradum, vel ſaltem a Confeſſario. Marcus Leo *in praxi p.* 1. 34.

Quæres, An, ceſſante cauſa diſpenſationis, ceſſet ipſa?

Reſp. Pro hoc ſervient ſequentes Regulæ.

1. Si tantum impulſiva, ſeu minus principalis cauſa ceſſet, manet diſpenſatio.

2. Etſi ceſſet pars cauſæ motivæ, ſeu principalis, manet diſpenſatio, v. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 62.

3. Si, commiſſa facultate diſpenſandi, priuſquam diſpenſetur, ceſſet omnino cauſa principalis, nulla eſt diſpenſatio.

4. Si, diſpenſatione redacta ad actum irrevocabilem, ceſſet tota cauſa, non ideo ceſſat, vel vim amittit; v. g. diſpenſatum fuit in impedimento conſanguinitatis, propter paupertatem fœminæ, licet, contracto matrimonio, divitias obtineat, non eſt irritum. Idem eſt, ſi beneficium per diſpenſationem obtinueris, & poſtea ceſſet cauſa, ob quam diſpenſatum fuit.

5. Si facta diſpenſatione, ceſſet omnino cauſa finalis, & actus poſſit facile revocari,

v. g.

v. gr. diſpenſatum eſt in voto caſtitatis propter vehementes tentationes, quæ poſtea ceſſant, an reviviſcat votum; vel in præcepto recitandi Horas, jejunandi, &c. propter infirmitatem, & poſtea convaleſcit, an teneatur recitare, jejunare, &c. Affirmat Sanch. Amicus, Portel. Bonac. &c. quia alias non eſſet juſta. Negativam tamen ſententiam probabilem, & in praxi tutam eſſe cenſet Dian. *p. 8. t. 3. R. 24.* ex Sal. Gran. &c. ſiquidem diſpenſatio fuerit abſoluta; quia obligatio legis ſemel extincta non reviviſcit: & quod deſtructum eſt, non reproducitur, niſi ab eo, qui producere poteſt. Vid. Suar. *de leg. c.22.* Laym. Præpoſ. &c. qui recte id concedunt, quando non eſt de re dividua, & ſucceſſiva; alias negant. Unde, ſuppoſita probabilitate ſententiæ negativæ, Gran. Diana, &c. ſequentes Caſus (in quibus tamen alii melius contrarium ſentiunt) reſolvunt.

1. Cum quo diſpenſatum eſt propter morbum in eſu carnium, poteſt veſci, licet omnino convaleſcat.

2. Cum quo propter infirmitatem diſpenſatum eſt in voto religionis, poſtquam convaluit, non tenetur. Dian. *p. 6. t. 7. R. 45.*

3. Cum quo propter oculorum infirmitatem diſpenſatum fuit in onere recitandi Horas, etſi convaluerit, non tenetur legere.

APPENDIX.

De diſpenſationibus S. Pœnitentiariæ.

QUia ex officio S. Pœnitentiariæ multæ diſpenſationes (& gratis quidem) impetrari poſſunt, ſaltem pro foro conſcientiæ, operæ pretium cenſui quædam circa hujus rei praxim pœnitentibus, & Confeſſariis utilia hic ſubnectere.

Et quidem tria potiſſimum circa hanc rem requiri poſſunt. 1. Circa materiam, & cauſas, in quibus nimirum caſibus diſpenſationes iſtæ concedi ſoleant. 2. Circa formam literarum Pœnitentiariæ, quibus diſpenſatio Confeſſario committitur, quarum verba nonnulla, quæ difficultatem pariunt explicanda ſunt. 3. Circa ipſam executionem diſpenſationis, quæ nimirum in ea obſervanda ſint. De quibus ex Bon. Diana *p. 4. t. 4. R. 71.*

& n. 8. t. I. R. 103. &c. usque ad R. 111. & Marci Pauli Leonis volumine integro ea de re edito.

Reſp. 1. In triplici materia (pro cujus diverſitate diverſa quoque eſt forma) diſpenſationes, ſive gratiæ iſtæ concedi ſolent.

Prima eſt in votis, v. gr. ut votum religionis, ob inopiam parentum, vel fratrum, ſimilive ex cauſa liceat differre, ut quis a voto ſimplici caſtitatis, vel etiam religionis (poſtquam matrimonium contraxit) abſolvatur ad manendum in matrimonio, debitumque licite petendum: ut a voto religionis (ob debilitatem virium, per quas ejus onera ferre non poſſit, aut ob metum incontinentiæ, aut dotis defectum) abſolvatur in ordine ad contrahendum matrimonium.

Secunda in impedimentis occultis matrimonii, ſive ea ſint impedientia tantum, ſivè etiam dirimentia, ſive matrimonium cum iis publice contractum ſit, ſive contrahendum, dummodo de eo privatim fuerit actum, & concluſum, præſertim bona fide, ſive etiam quando contracto ſuperveniunt. Circa quæ, *Notandum* 1. Impedimenta occulta dici, quæ vel nulli nota ſunt, vel licet uni, alterive innotuerint, ad forum tamen contentioſum non ſunt deducta. 2. Etſi aliqua impedimenta, v. gr. cognationis ſpiritualis, natura ſua ſint publica, cum contrahantur in facie Eccleſiæ: fieri tamen poteſt per accidens, ut ſint occulta, v. g. 1. ob diuturnitatem temporis, ex quo ſunt contracta. 2. ob diſtantiam loci a loco contractæ cognationis. 3. per mortem eorum, qui fuerunt conſcii. 4. per ignorantiam hujus contractionis.

Tertia in variis cenſuris, ut excommunicationibus, ſuſpenſionibus (item irregularitatibus) præſertim occultis, ad abſolvendum ab iis, diſpenſandum, rehabilitandum, &c. Item ad condonandam obligationem reſtitutionis ob Horas neglectas, ad commutandum onus recitationis Horarum, eligendum Confeſſarium etiam pro reſervatis, tranſeundum ad aliam religionem, ſive ordinem (pro utroque foro) etiam poſt apoſtaſiam a ſuo.

Reſp.

Reſp. 2. In formulis frequentioribus ipſius Brevis Apoſtolici, verba quæ ſubſtantialia continent, & difficultatem habent, ſunt hæc:

1. *Si eſt ita*: vel *quatenus ſi ita eſt*. Quorum ſenſus eſt, ſi preces veritate nitantur, præſertim tempore datarum literarum Apoſtolicarum. Requiritur autem veritas rerum narratarum, principaliter quoad eſſentialia facti, v. g. affinitatem eſſe contractam, inceſtum commiſſum, & actum, ſive tractatum eſſe de matrimonio (intellige perfecte, ita ut in id utrinque conſenſerint) & periculum revelationis, ac ſcandalum imminere. Secundario autem requiritur quoad accidentalia, v. gr. bona fide actum eſſe, & ſimilia, quæ tantum ſunt impulſiva, & ſine quibus nihilominus conceduntur tales diſpenſationes: unde, etſi in iis, vel in aliis parvi momenti ſit erratum in petitione, gratia nihilominus eſt valida. v. M. Leon. *p. 2. f. 226. & p. 3. f. 391.*

2. *Si periculum immineat revelationis*. Ad hoc enim ut ſubſiſtat diſpenſatio, requiri, ut ſit periculum, ne reveletur impedimentum (intellige, quando id in formula exprimitur) ſi non ſubſequatur matrimonium; docet Marc. Leo *p. 2. f. 230.* Periculum autem hoc non importare neceſſariam detectionem, ſed tantum probabilem, & moralem credulitatem, futurum, ut ſi reſiliatur a matrimonio contrahendo, & hujus cauſæ aſſignari non poſſint, ex vehementi ſuſpicione, & curioſa inquiſitione detegatur. *v. L. c. f. 233.*

3. *Et ſcandalum*. Quo nomine intelligitur gravis infamia, ex qua deinde ſequantur contentiones, minæ, pugnæ, &c. Leo *f. 2. 30. & 317.*

4. *Ut dicta muliere de nullitate prioris conſenſus certiorata*, *&c.* Clauſula hæc eſt ſubſtantialis, ut nimirum, ſi diſpenſandum ſit in impedimento dirimente, cum quo matrimonium contractum fuit in facie Eccleſiæ, conjux ignorans illud impedimentum fiat certa de nullitate prioris ſui conſenſus, & novum, validumque libere præſtet (ita tamen, ut in cognitionem oc-

culti impedimenti non veniat.) Leo p. 251. Dian. p. 8. t. 3. R. 110. Sufficit autem, ut iterum conſenſum præſtent inter ſe ſecreto; nemine præſente, per verba, vel ſigna ſufficientia, verb. grat. copulam maritali affectu. Neque debet Executor diſpenſationis eos coram ſe, & teſtibus iterum copulare. Leo p. 552.

5. *Poſtquam dicto Sacerdoti ſi nondum ſatisfecerit*. Verba hæc ſolent eſſe in facultate abſolvendi ab excommunicatione, v. gr. ob percuſſionem Clerici: & important conditionem prius ſatisfaciendi parti læſæ, quam poſſit abſolvi, hoc eſt, compenſandi injuriam, expenſas, & omnia damna, quæ ob percuſſionem illam incurrit, quorum æſtimatio committitur Executori diſpenſationis: neque ab ejus obligatione liberatur percuſſor per hoc, quod percuſſus injuriam remiſerit. vide Leon. p. 382. 384. Si autem non poſſit in præſenti ſatisfacere, ſufficit, ſi juratus promittat, ſe facturum, cum primum poterit.

Reſp. 3. Circa praxim, ſive executionem hujus diſpenſationis, hæc facienda.

1. Litteræ ſacræ Pœnitentiariæ diriguntur ad oratorem, hoc eſt, ad ipſum, qui diſpenſationem (per ſe, vel alium) petiit, qui non debet eas reſignare, ſed eligere Confeſſarium talem, quali inſcribuntur, qui eas ſibi ab oratore traditas reſignet, legat, & deinde cum eo ſecundum commiſſionem diſpenſet. Licet vero quocumque caſu ab alio aperiantur, non ideo carent effectu. Salas, Dian. p. 8. t. 3. R. 103.

2. In Confeſſario hoc requiritur: 1. Ut ſit approbatus ab Ordinario territorii, in quo diſpenſaturus eſt. 2. Ut ſit Magiſter, ſive Doctor in Theologia, vel Jure Canonico, promotus in Academia, vel Religioſus habens privilegium, quale conceſſit Gregor. XIII. Anno 1582. Confeſſariis Soc. JESU, quos Generalis, vel alius Superior de ejus licentia ad id deſignarit. 3. Ut ſpecialiter ad hoc ſit electus ab oratore, hoc eſt, ab eo, cum quo diſpenſandum eſt: qui tamen ſemel electum, niſi deprehendat ignorantem, mutare non poteſt. Leo

ſ. 22. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 104. Contrarium tamen docent Sanch. & Perez *de matr. d.*48. *ſ.* 5. *n.* 7.

3. Confeſſarius ad id electus, 1. Debet diſpenſare in ipſa confeſſione, vel ſaltem immediate poſt. Dia. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 7. Leon. *p.* 1. *ſ.* 54. *&* 28. 2. Debet cauſæ cognitionem; quando ea in Brevi exigitur, eſſentialiter præmittere perdiligens examen pœnitentis, niſi habeat ante perſpectam: quia non eſt merus Executor, ſed Judex, cui delegatur Poteſtas diſpenſandi. 3. In ea debet credere illi, etiam ſine teſtibus, & juramento, niſi aliunde ſciat eſſe falſam: tunc enim diſpenſare non debet. Leon. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 108. 4. Opera in ipſo Brevi præſcripta etſi poſſit moderari, non tamen condonare poteſt. 5. Etſi non præſcribantur certa verba ad diſpenſandum, debet tamen ſervare formam a Rituali Romano probatam, & poſt verba iſta (Abſolvo te a peccatis tuis, addere: Et eadem authoritate declaro te in dicto matrimonio manere, & debitum conjugale reddere poſſe, & debere: nec non diſpenſo tecum, ut idem debitum etiam exigere licite valeas, In nomine Patris, &c.) Si vero ſit abſolvendus ab excommunicatione, *vide formulam infra l.*7.*c.*1. *d.*6.-6. Abſoluta diſpenſatione, debet lacerare litteras, præcipue ſigillum, ita ut ad probandum ſervire non poſſint; alias incurrit excommunicationem majorem. Leon. *ſ.* 239. Laceratio tamen iſta non eſt de ſubſtantia: quia tantum intenditur, ut non ſuffragetur in foro externo. 7. Nullo modo debet atteſtationem diſpenſationis factæ, neque ipſum Breve, ſeu diploma reddere, cum pro ſolo foro conſcientiæ debeat ſervire. 8. Nihil debet accipere, ne via quidem compenſationis pro diſpenſatione etiam pro foro externo facta: ideo enim inſcribitur, *gratis ubique*, alias incurrit ipſo facto excommunicationem majorem. Gavant. Dian. *l. c. ex declar. Cardin.*

Ex dictis reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Confeſſarius pro hac diſpenſatione eligi non poteſt, qui tantum eſt Doctor Ordinis, vel Profeſſor, vel Licentiatus Theologiæ; quod enim hic in favorabilibus veniat nomine

ne Doctoris, tantum intelligitur de iis, quæ ratione exercitii, non quæ ratione dignitatis committuntur. Leo. *p.* 1. *f.* 21. Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 41.

2. Ex privilegio Soc. JESU concesso, alii etiam Mendicantes eligi possunt, ob communicationem. Debent tamen tam hi, quam illi specialem ad hoc habere facultatem a suis Superioribus: alias dispensatio erit nulla: *ita Aut. cit.* Et patet ex dictis.

3. Confessor debet ita examinare pœnitentem, ut cognoscat, & quidem distincte, merita causæ, possitque inter ea discernere: ideo enim inscribitur *Viro discreto*. Præcipue autem debet inquirere, an preces nitantur veritate: quia gratia non conceditur simpliciter, sed sub conditione, ideoque solet addi clausula. *Quatenus si ita est*: vel, *si ita esse repereris*. *V. Aut. cit.*

4. Is, qui dispensationem petit, debet Executori ad id electo confiteri: nec sufficit ante ei concessum fuisse. Patet ex dictis. Leo. *f.* 28. Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 71. Reg. Pont. contra Sanch. Sal. Perez, Palaum, quorum sententiam non amplius esse probabilem docet Fill. Escob. Lezan. Dian. *l. c.* & *p.* 8. *t.* 3. *R.* 105.

5. Commissio hujus dispensationis non expirat morte Pœnitentiarii concedentis, re integra: quia est gratia non facienda, sed facta in favorem oratoris, cui jus quæsitum est; & Executor est dispensator necessarius, si quidem preces nitantur veritate. Neque etiam morte Pontificis; tum ob rationem allatam; tum quia officium majoris Pœnitentiarii non expirat morte Pontificis. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 89. ex Suar. Sanch. Grac. &c. contra Nav. Bon. &c.

De Præceptis virtutum Theologicarum.

TRACTATUS I.

De Præceptis Fidei.

CAPUT

Quæ Myſteria Fidei neceſſario credenda ſint?

EX iis, quæ fideles explicite credere tenentur, quædam neceſſario credenda ſunt neceſſitate medii, ſeu finis; ſine quibus, etiam inculpabiliter ignoratis, finis ultimus obtineri nequit: alia neceſſitate præcepti, ſine quibus inculpabiliter omiſſis, finis poteſt obtineri. Sanch. 2. *mor. c.* 2. Azor. Val.

Reſp. 1. Neceſſitate medii neceſſaria ſunt hæc duo: 1. Explicite credere, Deum eſſe, & remuneratorem bonorum eſſe, juxta illud Apoſtoli ad Hebr. 11. *Credere oportet*. Trid. *ſeſſ.6. c.8.* 2. Poſt ſufficientem Evangelii promulgationem, credere explicite, ut vult Mol. ſaltem implicite, ut probabiliter quidam docent cum Con. & Laym. Chriſtum, & ſanctiſſimam Trinitatem. Vid. Eſcob. *ex. 2. c. 9. n. 20.* ubi ex Vaſq. *l. 2. d. 126. c.3.* docet culpabilem ignorantiam horum myſteriorum, ſive negligentiam ea diſcendi eſſe grave peccatum, diſtinctum ab eo, cujus eſt cauſa. V. Dian. *p.3. t.5. R. 47. & 48.*

Porro implicite credere dicitur, qui credit aliquid explicite, in quo alterum implicite eſt; v. g. ſi credas, quod credit Eccleſia. V. Schol. & Laym. *l.2. tr.1. c.8.*

Reſp.2. Neceſſitate præcepti quivis fidelis ſub mortali explicite credere, & ſcire, craſſo ſaltem modo, & quoad ſubſtantiam, tenetur hæc. 1. Symbolum. 2. Orationem Dominicam. 3. Præcepta Decalogi, & Eccleſiæ. 4. Sacramenta maxime neceſſaria; ut Baptiſmum, Euchariſtiam, & Pœnitentiam; reliqua autem tunc, quando vult ſuſcipere. Suar. Sanchez, Fill. *n. 39.* Quæ omnia intellige, niſi impotentia, aut invincibilis ignorantia excuſet. Unde reſolvuntur.

1. Non

1. Non omnes tenentur ſub mortali hæc prædicta ſcire memoriter, aut eo ordine, aut iis verbis, quibus proponuntur: ſed quoad orationem Dominicam, ſcire omnia bona petenda eſſe a Deo, quæ eſt ejus ſumma: quoad Symbolum vero, præcepta, & Sacramenta, ſufficit, ſi quis rogatus de ſingulis recte reſpondeat. Bonac. Layın, *loc. c. c. 9.* Sanch. *l. 2. c. 3.*

2. Quamvis ſit præceptum Eccleſiæ diſcendi memoriter Symbolum, & orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam, velitque Barb. *p. 3. c. 27.* non eſſe abſolvendum, qui ob negligentiam, vel verecundiam ea addiſcere non curat, conſuetudo tamen, ut notat Navar. & Lopez, expoſuit obligationem non eſſe ultra veniale: uti nec eſt ultra veniale, neſcire facere crucem, ut docet Sanchez contra Syl. qui docet eſſe mortale.

3. Moraliter nihilominus neceſſarium eſt, ut rudiores memoria teneant Symbolum ſua lingua: quia alioquin non poſſunt habere ſufficientem cognitionem articulorum.

4. Falſa eſt opinio quorundam Canoniſtarum, ruſticis eſſe ſatis, articulos fidei, aliaque dicta credere implicite, credendo, quidquid credit Eccleſia.

5. Excuſantur ii, quibus aut defuit doctor, aut nunquam venit in mentem obligatio ſimilia diſcendi, aut qui nimis ſint rudes, ita ut non poſſint ea comprehendere, aut retinere; quod ſæpe contingere docent Azor. & Bec. contra alios.

6. Si Confeſſarius probabiliter judicet pœnitentem ignorare ex doctrina Chriſtiana ea, quæ ſcire tenetur (quod de literatis, vel bene educatis, vel frequenter confitentibus præſumendum non eſſe monet Sanchez 2. *mor. c. 3.*) debet eum interrogare de negligentia in iis addiſcendis: cum per eam plurimi graviter peccent. Led. Azor. *t. 1. l. 3. c. 8.* Trull. *l. 1. c. 1. d. 4.*

7. Poſſunt abſolvi (contra quoſdam) qui ignorant ea, quæ ſub mortali ſcienda eſſe dixi: Ratio eſt, quia licet peccarint omittendo dicere, poſſunt tamen de hoc dolere, cum propoſito diſcendi. Sanch. Quod ſi tamen

men

men ignorarent ea, quæ neceſſitate medii ſcienda ſunt, deberent inſtrui ante abſolutionem. Bonac. *d.* 3. *q.* 2. *p.* 2. Sanch. *l. c. c.* 3. *n.* 21.

8. Parochus ſuas oves (ſicut parens liberos) tenetur ſub mortali, per ſe, vel alium docere ea ſaltem, quæ ſub mortali ſcire tenentur, Sanch. 2. *mor. c.* 3. Filliuc. Palaus, Trull. *l.* 2. *c.* 1. Kon. &c.

CAPUT II.

Quomodo obliget præceptum Fidei.

RESpond. 1. Præceptum fidei internum obligat, 1. Pueros inter fideles educatos, quando rationis uſum perfecte conſecuti myſteria fidei audiunt, apprehenduntque, quod illa credere ſit res neceſſaria ad ſalutem; peccantque mortaliter omittendo. Sanch. Bon. *s.* 2. *d.* 3. *p.* 3. addens plurimos eorum ex cuſari inadvertentia, aut invincibili ignorantia. 2. Adultos infideles, quando ratio incipit dictare, res fidei ſufficienter propoſitas eſſe, & contrariam ſectam eſſe falſam. Sanch. *l.* 2. *mor. c.* 1. Con. *d.* 14. *de fide.* Fill. *n.* 25. 3. Quando urget tentatio contra fidem, quæ aliter vinci nequit. Quod tamen non convenire ſcrupuloſis, recte monet Sanch. quia hi, avertendo mentem ad alia objecta, facilius ſuperant. Et in his duobus caſibus præceptum obligat per ſe, in ſequentibus per accidens. 4. Quando tentatio urgens contra alias virtutes aliter ſuperari nequit. 5. Quando facienda eſt profeſſio fidei exterior, vel ex præcepto eliciendus eſt actus alterius virtutis, v. g. Spei, Charitatis, Pœnitentiæ, quæ fidem ſupponat. Bonac. *q.* 2. *p.* 2. His addit Hurt. contra Sanch. 6. In hora mortis, & 7. Semel quotannis, vide Dian. *p.* 5. *t.* 13. *R.* 19. * Hac de re vide Propoſ. damn. ab Alex. VII. Propoſ. 1. & ab Innoc. XI. Propoſ. 16. 17. & 65. * Ex iis reſolvuntur hi Caſus.

1. Hæreticus, quamdiu ſuam ſectam judicat eſſe credibiliorem, vel æque credibilem, non tenetur credere; quia fides nondum eſt ſufficienter propoſita, ageretque imprudenter à

Sanch.

Sanch. 2. *mor.* c. 1. Laym. *l.* 2. *t.* 1. *c.* 10. & 12.

2. Quando iis, qui in hæreſi nutriti ſunt, perſuaſum eſt a puero, nos abjicere, & perſequi Verbum Dei, eſſe idololatras, peſtilentes deceptores, ideoque, tanquam peſtes, fugiendos; non poſſunt ſtante hac perſuaſione ſalva conſcientia nos audire, & laborant ignorantia invincibili, cum non dubitent ſe eſſe in bona via. Laym. *c.* 10. Sanch. *l.* 2. *c.* 1.

3. Si talibus oriatur dubium de ſua ſecta, tenentur ulterius inquirere, & a Deo petere lumen: quod ſi negligant, peccant contra fidem, cum non adhibeant media ad implendum præceptum Fidei. Quod ſi deinde noſtra fides eis ſufficienter proponatur, tenentur amplecti. *ibid.* V. Ferdin. de Caſtro Palao *t.* 4. *d.* 1. *p.* 12. & *d.* 2. *p.* 2.

Reſp. 2. Præceptum exterius fidem confitendi jure naturali obligat, duplici caſu, ſcilicet, cum vel honor Deo debitus, vel utilitas proximo impendenda, privative, vel contrarie ſubtraheretur. Dixi *privative:* ut, ſi ideo ceſſaret magnus honor in Deum, vel utilitas in proximum redundans. Dixi 2. *contrarie;* ut ſi alioqui Deus afficeretur injuria, vel proximus gravi malo; verb. grat. ſi inde penderet aliorum converſio, aut perverſio, contemptus religionis, ſcandalum, &c. Ratio reſponſionis eſt, quia actus virtutis tunc videtur præceptus, quando eſt neceſſarius ad finem præcepti, quod hic contingit; quia finis præcepti eſt Charitas. S. Thom. 2. 2. *q.* 3. *a.* 2. Suar. Reg. Fill. *tr.* 22. *c.* 3. *q.* 1. Unde reſolvitur hic Caſus.

Si hæretici conculcent imagines, aliiſque injuriis fidem afficiant, tenetur eam ſua confeſſione tueri Catholicus, ſi quidem inde prudenter ſperet profectum.

Reſp. 3. Ad profeſſionem fidei externam jure Eccleſiaſtico tenentur ſub mortali, ſecundum *Tridentinum*, cum juramento obediendi Eccleſiæ Romanæ, ut docet Fill. *t.* 2. *tr.* 22. *c.* 3. ſequentes perſonæ.

1. Proviſi de beneficio curato, idque intra duos menſes a die poſſeſſionis coram Epiſcopo, aut ejus Vicario Generali, vel Officiali, *ſeſſ.* 24 *c.* 12. *de ref.*

2. Proviſi de Canonicatu, vel dignitate in

Ca-

Cathedrali Eccleſia: idque non tantum coram Epiſcopo, vel ejus Vicario: ſed etiam in Capitulo, *ibid.* addita pœna (ad quam non videntur teneri ante ſententiam) ut alioqui fructus non faciant ſuos. V. Sanch. *l.* 2. *c.* 5. Barb. *de poteſtate Epiſc.* 3. *p. a.* 61. *n.* 29.

3. Primates, Archiepiſcopi, Epiſcopi, in prima Synodo provinciali, cui intererunt. Trid. *ſeſſ.* 25.

4. Extendit Pius IV. hanc legem ad omnes Prælatos religionum, etiam militarium. Pius V. autem apud Rodriq. *t.* 2. *q. reg. q.* 72. ad omnes promovendos in Doctores, Magiſtros, Regentes, Profeſſores, addita excommunicatione latæ ſententiæ, & privatione omnium beneficiorum in eum, qui alios promovet ad talem gradum, ſine prævia profeſſione. V. Fill. *t.* 22. *c.* 2. *q.* 11. Barb. *in remiſſ. f.* 24. *n.* 12. Verum, ubi hoc decretum non eſt receptum uſu, non obligare monet Sanchez *c.* 2. *n.* 4. Unde reſolvitur.

1. Non tenentur ad dictam profeſſionem proviſi de Canonicatibus in Eccleſiis tantum Collegiatis, vel de Beneficiis tantum ſimplicibus.

2. Etſi probabile ſit, hanc profeſſionem poſſe fieri per procuratorem, ut docet Azor. Nav. & Sanch. probabilius tamen eſt, teneri perſonaliter, ut docet Fill. Ratio eſt, tum quia alias non videtur fieri ſatis juramento, quod perſonaliter faciendum eſſe docet Gloſſa apud Fill. tum quia ita decidit Rota apud Garz. *l.* 3. *de benef. c.* 3.

CAPUT III.

An aliquando liceat exterius fidem veram negare, aut falſam profiteri?

RESP. Nullo caſu licet, ſive voce, ſive alio ſigno fiat, dicente Chriſto: *qui me negaverit coram hominibus, &c.* Interim vero, etſi licitum non eſt mentiri, ſeu ſimulare, quod non eſt, licet tamen diſſimulare, quod eſt, ſive tegere veritatem verbis, aliiſve ſignis ambiguis, & indifferentibus, ob juſtam cauſam, & cum non eſt neceſſitas fatendi. Eſt comm. S.Th. Kon. *diſp.* 15. *dub.* 2. *n.* 9. Laym.

ve publica authoritate, ſive privata, nullo modo poteſt utendo reſtrictione mentali, aut verbis ambiguis, ita reſpondere, ut præſentibus videatur fidem negaſſe, multo minus dicere, ſe eſſe hæreticum, vel Calviniſtam, vel non Catholicum. Azor. Fill. c. 3. n. 97.

2. Qui rogatus ſeu privata, ſeu publica authoritate vel tacet, vel reſpondet obſcure, vel ait ſe nolle reſpondere, ſe jure non rogari, non teneri ſe, nec velle aliis dicere, quid ipſe credat, ac ſimili modo tergiverſatur, non videtur negare fidem, ſed nolle prodere. Unde, ſi ſic poteſt moleſta inquiſitione liberari, licet; ut habet Kon. l. c. Generatim enim verum non eſt, quod interrogatus auctoritate publica teneatur poſitive fidem profiteri, niſi quando id neceſſarium eſt, ne præſentibus videatur fidem negaſſe. Kon. d. 15. dub. 2. Navar. Azor. Sanch. Bec. c. 9. q. 4. * Hac de re vide Propoſ. 18. inter damnatas ab Innoc. XI.

3. Non negat fidem, ſed prodit, qui fugit: quod etſi liceat, non tamen Paſtori, tunc cum ejus opera oves indigent: uti contra, ſi eis conſultius eſt, ut ad tempus ſe ſubducat, & in bonum earum reſervet, tenetur fugere. Reg. l. 17. n. 26. Bec. c. 9. Fill. n. 75. &c.

4. Si quo caſu tacere eſſet negare, tunc id non liceret: v. g. ſi, aliis rogatis, an fidem negare vellent, iiſque reſpondentibus, quod non, tu taceres. ibid. Vid. Bon. l. c. Laym. l. 2. t. 1. c. 11. Tol. l. 4.

5. Si Princeps generali lege jubeat, ut fideles ſe prodant, geſtato ſigno, vel ſiſtendo ſe, vel aliter, non tenentur, cum nemo teneatur verum dicere, niſi ſpecialiter rogatus. Excipe, niſi eæ ſint circumſtantiæ, ut hoc ipſo, quod ſe non prodant, videantur fidem negaſſe, ut v. g. ſi quidam antea noti eſſent, & tunc ex hoc putarentur defeciſſe. Sanch. n. 19. Bec. Reg. Fill. n. 88. &c.

6. Cum non rogaris de fide, non ſolum licet, ſed ſæpe melius eſt ad Dei honorem, & utilitatem proximi tegere fidem, quam fateri: ut ſi latens inter hæreticos plus boni

vel ſi ex confeſſione plus mali ſe-
ni facis , v. g. turbatio, neces, exacerbatio
quæretur periculum defectionis, ſi torque-
Tyranni de temerarium plerumque eſt offer-
teris. Ur. S. Thom. Sanch. Laym. cap. 11.
re ſe ultro n. 2.

7. Redimere pecunia, ne de tua fide fiat inquiſitio, licitum eſt, & ſæpe magna virtus diſcretionis eſt vitam ad Dei gloriam ſervare, ac fidem tegere modis licitis.

8. Talis modus non eſt uti veſtibus, aut ſignis infidelium, quæ alium uſum non haberent, quam quod eſſent ſigna profeſſiva falſæ religionis, ſeu cultus; uti eſſent veſtes, quarum uſus eſt in ſacrificiis: item incenſio thuris, aut genuflexio coram idolo; item ſumptio cœnæ hæreticæ, &c. Sanch. *l.* 2. *c.* 4. Fill. *n.* 9. *& c. comm.*

9. Licitus autem modus eſt, quando ſubeſt cauſa (ut v. g. ad evitandum grave periculum, ad obtinendam victoriam, eludendos hoſtes) uti veſtibus, & ſignis infidelium, quæ aliquem alium uſum habent, quam profitendæ religionis, quales ſunt veſtes talis nationis (non religionis) quibus uterentur, etſi converterentur, ut ſunt veſtes, & ſigna nationis Turcicæ. Quod verum eſt, etſi ſint veſtes ipſorum religioſorum, dummodo non habeant peculiare ſignum profitendi erroris, ſed ſint tantum indicium nitidioris cultus, ut ſaga Prædicantium in Germania; vel eminentioris vitæ inter ſuos, ut togæ Bonziorum in Japonia. Idem dicendum eſt de ſignis, quibus Judæi utuntur; v. g. flavo annulo in pallio, Francofurti, &c. quia hæc ſunt ſigna mere politica, & diſtinctiva unius generis hominum ab alio, & non proprie profeſſiva fidei. Quæ ſententia probabilis eſt. Vid. Sanchez 2. *mor. c.* 4. Bec. 22. *c.* 9. *q.* 5. *d.* 6. Laym. *lib.* 2. *t.* 1. *cap.* 11. Covar. contra Cajet. Nav. Tol.

10. Licitus item modus eſt, cum Catholicus tranſit per loca hæretica; & periculum grave ei imminet vitæ, v. g. vel bonorum (non tamen, ſi deriſio tantum, vel vexatio, ut habet Bec. *cap.* 9.) ad diſſimulandam fidem, veſci carnibus die prohibito, quia præceptum Eccleſiæ non obligat ſub tali pericu-

lo. Nec hoc eſt fidem negare, cum uſus carnium non ſit inſtitutus ad profeſſionem religionis; & Catholici etiam mali, & guloſi id faciant. Si tamen ex circumſtantiis fieret ſignum profeſſivum, ut ſi v. gr. in odium fidei convivæ ſtatuerent, ut, qui eſt hoſtis fidei Pontificiæ, comedat carnes, peccaret contra fidem, qui ederet ſine proteſtatione: ſecus, ſi proteſtaretur. Sanch. Azor. Becan. *&c. comm. l. c.*

11. In Germania audire conciones hæreticorum, deducere funus, aſſiſtere Baptiſmo pro patrino, non habentur ſigna profeſſiva fidei, vel communionis cum hæreticorum ſacris. Fill. Azor. Sanch. *ll. cc.* Unde, ſeclusis aliis, v.g. ſcandalo, periculo, prohibitione, & ſi ex juſta cauſa fiant, licent. Imo patrinum fieri talis infantis, videtur potius optandum, ſecluſis aliis, quia non eſt aliud, quam obligare ſe ad eum olim erudiendum in fide Catholica.

12. Infidelium, & hæreticorum ſacris non licet ita intereſſe, ut eis communicare cenſearis; alioquin licet, v. gr. ut quis ſpectet tanquam comœdiam, aut famulatum præſtet politicum domino ſuo, exemplo Naaman Syri; de quo vide Bec. Fill. Sanch. *l. c.* Laym. *l. 2. t. 1. c. 11.*

13. Si Princeps hæreticus mandet ſub graviſſima pœna omnibus ſubditis, adire conciones hæreticorum, etiamſi verbis dicat, ſe hac re aliud nihil exigere, quam obedientiam civilem, nec velle cogere, ut a fide diſcedant, cum tamen reipſa contrarium velle videatur (nam obedientiam ſuorum aliter exercere poteſt, & hæc res ex ſe apta eſt Catholicos paulatim pervertere, & inſuper conciliare authoritatem hæreſi, ac vilipenſionem veræ fidei) non licet obedire. Atque ita bis reſcripſit Anglis Pius V. apud Sanch. *l. 2. c. 4. n. 27.* Fill. & Azor. *ll. cc.*

14. Catholici viventes inter hæreticos, ſi ex præcepto Magiſtratus contrahant matrimonium coram miniſtro hæretico, peccant contra fidem; etiamſi contraxerint ante, vel contracturi ſint poſtea, coram Sacerdote Catholico. Kon. *d. 15. a. 3.* Pal. *t. 4. d. 1. p. 12. q. 12. 13.* 14. teſtaturque contrahens cæremonia illa ſe

illum agnoſcere veræ fidei Miniſtrum, quæ ſunt intrinſece mala. Mald. 2. 2. qu. 2. a. 3. quia authoritas Miniſtri, & conſequenter doctrina ejus augetur, concurriturque ad ritus hæreticos, quos Miniſter iſto actu exercet. Licite tamen contrahunt coram Magiſtratu civili, vel potius teſtantur ſe contraxiſſe; modo prius, vel poſterius ritu Catholico contrahant: quia hæc actio eſt inſtituta ad finem politicum, ut conjuges habeantur, & proles non cenſeantur illegitimæ.

CAPUT IV.

De Infidelitate, & vitiis Fidei oppoſitis.

DUBIUM I.

Quid, & quotuplex ſit infidelitas?

Reſp. 1. Infidelitas generatim eſt triplex. *Prima* dicitur Negativa, eorum ſcilicet, qui nihil unquam de fide audiverunt. Quæ non tam eſt peccatum, quam pœna peccati: quia, ſi feciſſent, quod in ipſis erat, Deus fidem eis non abſcondiſſet. *Secunda* dicitur Contraria, eorum ſcilicet, qui fidem ſibi ſufficienter propoſitam vel contemnunt, vel ei contradicunt pertinaciter, ut hæretici. *Tertia* dicitur Privativa, quod privative opponatur fidei, & eſt culpabilis ignorantia, vel error circa res fidei. Thom. Sanch. Vaſq. Laym. c. 10.

Reſp. 2. Infidelitas Contraria, ex triplici modo repugnandi fidei, eſt triplex, ſcilicet Paganiſmus, qui fidei nondum ſuſceptæ, Judaiſmus, qui fidei ſuſceptæ in typo, & Hæreſis, quæ fidei ſuſceptæ veritati repugnat. Apoſtaſia a fide revocatur ad hæreſim, a qua tantum differt, quod Hæreſis ſit error fidei ex parte tantum contrarius, Apoſtaſia vero ex toto. S. Thom. Laym. l. c.

DUBIUM II.

De Judaiſmo.

Quæritur hic tantum, quæ communicatio cum Judæis ſit interdicta Chriſtianis?

Reſp. 1. His caſibus, qui colliguntur ex

c. Nul-

conciones audiendo, ſive libros legendo: quæ proinde, ſi cui periculoſa ſint, illicita ſunt jure naturæ: ſi vero periculum abſit, lectio librorum hæreticorũ nihilominus illicita eſt jure poſitivo Eccleſiæ, uti etiam formalis diſputatio Laici de fide. Quod poſterius tamen in Germania, lociſque ſimilibus, ubi Catholici hæreticis ſunt permixti, abrogavit conſuetudo. Azor. Fill. Bec. Sanch. Bonac. *diſp. 3. q. 2. p. 5.*

7. Matrimonium contrahere cum hæretica, etſi per ſe ſit illicitum, habeaturque in Hiſpania, & Italia mortale, probabile tamen eſt, ob gravium Doctorum authoritatem (Sanch. *de matr. l. 2. l. 7. d. 71. n. 5.* Azor. *t. 1. l. 8. d. 3. c. 3.* Reg. *tr. 2. l. 32. n. 169.* Baſilii Pontii *de matr. c. 6.* V. Card. de Lugo *de Sacramentis in genere, diſp. 8. ſect. 14. n. 120.*) in Germania licere, ex gravi cauſa, ſalvo tamen jure naturali, & ſemoto periculo tum contrahentis, tum prolis; unde de iis initio conſtitui debet, ut Catholice educentur. V. Bec. *t. 5. c. 19.* Dian. *p. 3. t. 4. R. 269.*

8. Eum, qui lapſus eſt in hæreſim, non teneri in confeſſione explicare, qualis illa ſit, eo quod omnes ejuſdem ſpeciei ſint, docent Reg. Dian. *t. 1. tr. de circumſt. R. 46. citans alios*, & Eſcob. *Ex. 2. c. 9.*

Alii tamen contrarium tenent, quos ſequitur Card. de Lugo *de pæn. d. 16. n. 288. & n. 291.*

TRACTATUS II.

De Præcepto Spei.

PEr Spem, quæ eſt ſecunda virtus Theologica, intelligitur amor concupiſcentiæ erga Deum, quo Deum, & divina, præ omnibus aliis concupiſcibilibus, nobis concupiſcimus, ita ut omnia potius parati ſimus perdere, quam Deum, & divina. De hac quæritur, quando ejus præceptum obliget.

Reſp. 1. Probabile eſt præceptum Spei obligare per ſe, cum primum homini uſum rationis aſſecuto Deus, & Beatitudo, tanquam finis, ad quem tendere debet, ſufficienter eſt propoſitus; ita ut notabili tempore non differat. Ita Becan. *c. 17. q. 7. n. 2.* Turr. & cæteri com-

commun. Et eſt ratio, quia ſine actu Spei nec juſtificari, nec in juſtitia divina perſiſtere, nec meritorie operari poſſumus. Schol.

Reſp. 2. Præceptum Spei per accidens obligat. 1. Quando actus Orationis, Pœnitentiæ, Charitatis, &c. in præcepto ſunt, qui ſine prævio actu Spei exerceri non poſſunt. Ita Auth. cit. & Fill. tr. 22. c. 8. n. 255. 2. Quando quis ita tentatur, ut periculum ſit conſenſus, niſi animum ſpe erigat. Vid. Fill. l. c. 2. Laym. l. 2. t. 2. c. 2. Bonac. d. 5. q. 3. Unde ſequentes Caſus reſolvuntur.

1. Mortale peccatum eſt ſperare, ſive amare magis (amore concupiſcentiæ) terrena hæc, quam cœleſtia: v. g. ſi quis ita comparatus ſit, ut deſideret perpetuo degere in hac vita, & Deo relinquere cœlum, ſi ſibi relinquat terram.

2. Mortale item eſt deſperare de conſequendo Deo, aut ſalute, & venia peccatorum, aut mediis ad illam conſequendam neceſſariis, v. g. auxiliis gratiæ, & emendatione vitæ. Quod peccatum ratione parvitatis materiæ non poteſt eſſe veniale, cum ſit injurioſum miſericordiæ Dei. S. Thom. q. 20. a. 3. Laym. l. 2. t. 2. c. 2. n. 3.

3. Mortale etiam eſt præſumere de miſericordia Dei, v. g. cum quis ſperat id, quod eſt impoſſibile ſecundum legem Dei ordinariam; ut ſi ſperes remiſſionem peccatorum, & ſalutem ſine pœnitentia, vel per propria merita, & vires naturæ: vel etiam ſi quis ſtatuat perſeverare in peccatis, quamdiu bene valet, & tamen ſperet ſe acturum pœnitentiam ante mortem. S. Th. q. 21. ar. 1. Laym. l. c.

Denique mortale eſt odiſſe Deum (odio ſcilicet abominationis, ſeu averſionis) v. g. ſi Deus diſpliceat tanquam nobis infeſtus, propter vindictam peccatorum. V. Laym. l. c. Bon. diſp. 3. q. 3.

TRACTATUS III.

De Præceptis Charitatis.

CAPUT I.

An, quando, & quomodo obliget Præceptum Charitatis Dei.

CHaritas Dei eſt amor amicitiæ, quo Deo bene volumus, & omnia bona Ipſi cupimus ob ſummam, & infinitam ejus divinæ naturæ perfectionem.

Reſp. 1. Præceptum Charitatis Dei præcipit Deum ſuper omnia amandum. Patet ex Scriptura. Ratio eſt, quia finis ultimus plus eſt diligendus, quam omnia media, quæ ad eum referuntur: non quidem intenſive (etſi enim hoc etiam deceat, non tamen eſt in præcepto) ſed appretiative, ita ut nullam creaturam pluris facias, quam Deum, veliſque potius omnia perdere, quam Deum offendere, & ſic illi male velle. S. Th. 2, 2. q. 27. a. 3. Azor. Sanch. Bec. 2. 2. c. 19.

Reſp. 2. Probabile eſt præceptum Charitatis Dei obligare 1. Quando homo adeptus eſt ſufficientem cognitionem Dei infinite boni, a quo omnia ſua bona habet, & cui omnia debet. Ratio eſt, quia cum teneatur Deo ex filiali amore tota vita ſervire, id non videtur poſſe fieri, niſi eliciat actum amoris. * Hac de re vide Propoſ. oppoſitam damnatam ab Alex. VII. Prop. 1. * Ita S. Th. q. 89. a. 6. Nav. Val. & cæt. comm. (Notat autem Con. diſp. 24. d. 3. n. 50. non ſtatim poſt talem notitiam peccare mortaliter, ſed tantum, ſi differat notabiliter, v. g. ultra annum) contra Palaum, qui dicit probabile eſſe, quod non obliget. Si ſcrupulus te angat, an præcepto huic ſatisfeceris, docet Eſcob. ex Petro Hurt. 2. 2. d. 172. ſ. 1. §. 24., quod, ſi poſitive non meminiſti, te omiſiſſe, tenere poſſis, te ſatisfeciſſe. Trull. tamen l. 1. c. 5. d. 13. n. 9. monet expedire, ut quis ſe in confeſſione aliquando accuſet ſub dubio, ſi forte præceptum iſtud violarit, vel alia præcepta affirmativa, de quibus non certo conſtat, quando obligent, vel violentur.

2. Quan-

2. Quando eſt periculum labendi in odium Dei, niſi actum Charitatis elicias. 3. Quando quis tenetur conteri, v. g. moriturus, aut celebraturus, cui Confeſſarius deeſt. Ratio eſt, quia contritio includit actum Charitatis. 4. Si quis gravem tentationem, præſertim in articulo mortis, putet ſe aliter vincere non poſſe. Quibus aliqui addunt articulum mortis abſolute, eo quod tunc ſecuriſſima via eligenda ſit. V. Laym. *l.* 2. *t.* 3. Bonac. *l.* 3. *q.* 4. *p.* 2. Hurt. 2. 2. *diſt.* 174. *ſ.* 6. §. 17. Ex dictis reſolves.

1. Mortale eſt, ſi quis omittat dilectionem Dei tunc, quando præceptum obligat.

2. Mortaliter peccat etiam, ſi quis amet Deum amore appretiative, ſeu æſtimative minore, quam creaturas.

3. Peccat item contra Charitatem Dei, ſi quis Deum non diligat principaliter propter ſe, tanquam finem ultimum omnium rerum; ſed tantum propter aliud, v. g. vitam æternam, vel ad evitandum infernum. Quod eſſe mortale docet Sylveſt. & Navar. quia ſcilicet Deus non diligeretur appretiative ſuper omnia, ſi aliud ab illo amaretur, ut finis principalis. Addo, *principalis*, quia, ut bene Tolet. *l.* 4. *c.* 9. Deus propter retributionem vitæ æternæ amari poteſt: ſed minus principaliter, ut ſcilicet vita æterna, vel alia Dei dona ſint tantum cauſa movens, ut facilius, expeditius, & ferventius diligatur.

4. Mortale, & graviſſimum omnium eſt, ſi quis Deum formaliter oderit odio inimicitiæ, ſeu malevolentiæ (amori amicitiæ oppoſito) v. g. ſi optes Deum non eſſe, non habere ſcientiam, potentiam, &c. De his vid. Lay. *l. c.* Bon. *l. c.* Sanch. *l.* 2. *c.* 3. & 5. Reg. *l.* 27.

CAPUT II.

De Præceptis Charitatis erga proximum.

CHaritas proximi præcipit 1. Ordinem in eo diligendo. 2. Dilectionem inimicorum. 3. Eleemoſynam. 4. Correptionem fraternam. Deinde prohibet 1. Odium proximi. 2. Scandalum. 3. Ne injuria, bellum, aliudve grave damnum, vel malum inferatur. De

quo poſtremo agetur in Decalogo: de reliquis hic.

DUBIUM I.

Quis ordo ſervandus inter perſonas, quæ diliguntur?

Reſp. 1. Ordine Charitatis quiſque tenetur poſt Deum diligere 1. Seipſum, ſecundum bona ſpiritualia. 2. Proximum, quoad eadem bona. 3. Seipſum, quoad bona corporalia. 4. Proximum, quoad eadem. 5. Denique ſeipſum, & deinde proximum quoad bona externa. Ita Laym. *l.2.t.3.c.3.* ex S. Th. & communiter. Unde reſolvuntur hi Caſus.

1. Peccat contra Charitatem ſui, qui ſalutem ſuam ſpiritualem, vel corporalem negligit: quod grave eſt, ſi fiat ſine cauſa, & cum gravi damno, v. g. mortis, vel gravis morbi. Trull. *l. 2. c. 6. d.1.*

2. Nullius boni conſequendi cauſa licet peccare, etiam venialiter: quia talis vellet ſibi malum ſpirituale. Laym. *ibid.*

3. Tenetur quiſque proximo in extrema neceſſitate ſpirituali conſtituto ſuccurrere, etiam cum certo vitæ periculo: dummodo ſit æque certa ſpes illum juvandi, neque gravius inde malum immineat: v. g. teneris cum vitæ periculo baptizare, vel abſolvere moriturum, ſi alius non adſit, qui faciat. S. Aug. *lib. de mend.* S. Th. *q.26. a.5.* Regin. *c.4.*

Dixi, *in extrema*: v. gr. qua certo putetur moriturus in mortali: quia in gravi tantum obligatur is, qui ex officio alienam ſalutem curat, ut Parochus; cui ideo non licet fugere tempore peſtis, niſi ſubſtituto æque idoneo. Valent. & Laym. *l. c.*

4. Ordinarie non licet vitam ſuam poſtponere alienæ. Addo, *ordinarie*: quia licet, ſi ſit perſona publica, a qua multum pendet: uti etiam pro Repub. pro fide, & religione defendenda; imo etiam pro amico propter Deum dilecto. Leſſ. *l. 2. c. 9. d.6.* Laym. *l. c.*

Reſp. 2. Quoad proximos inter ſe ſervandus eſt hic ordo. 1. Qui melior eſt, magis diligendus eſt, ea dilectione, quam comitatur gaudium circa bona poſſeſſa, item honor, cultus,

tus, & reverentia. Sic v. g. plus diligendus eſt vir ſanctus, quam parens improbus. Ratio, quia eſt magis conjunctus cum præcipuo objecto Charitatis, quod eſt Deus. Item parentes magis, quam filii, vel uxor; magiſque benefactores, quam ii, quibus beneficimus. Laym. *l. c.* & comm. 2. Appretiative, & dilectione ea, qua alteri optamus bonum nondum poſſeſſum, cum beneficentia, magis diligendi ſunt ii, qui nobis ſunt conjunctiores quoad ea bona, quæ ſunt debita tali conjunctioni, & in quibus hæc fundatur. Unde reſolves.

1. In bonis pertinentibus ad naturam, & vitam corporalem conſervandam, ſuccurrendum eſt (extra neceſſitatem extremam) Primo omnium uxori, quia eſt una caro cum viro. 2. Filiis. 3. Parentibus, & quidem patri præ matre. 4. Fratribus, ſororibus, deinde propinquis, domeſticis, & familiaribus. Dixi *extra extremam neceſſitatem*, quia in hac parentes, eo quod vitam dederint, præferendi ſunt etiam uxori, & liberis. Laym. *ibid. n. 5. & 6.*

2. In rebus pertinentibus ad civilem communicationem præferendi ſunt concives, in bellicis commilitones, in *ſpiritualibus* ſpirituales filii, patres, fratres. Bannez tamen probabiliter docet, parentes carnales, etiam in *ſpiritualibus*, aliis omnibus præferendos: quia conjunctio carnalis eſt fundamentum aliarum conjunctionum. V. Laym. *hic l. c.*

DUBIUM II.

De odio, & dilectione inimicorum.

Certum eſt, inimicos aliquo modo diligendos, cum ſint proximi. cum S. Th. 2. 2. q. 25. a. 1. communiter omnes. Sed quæritur de modo, & an poſſint odio haberi?

Reſp. 1. Quilibet homo, ſaltem privatus, tenetur proximo, etiam inimico, communia dilectionis ſigna, & beneficia exhibere ex præcepto; ſpecialia vero ex conſilio tantum, niſi aliunde ratio obligationis accedat. Ita comm. cum Laym. c. 4. ex S. Th. *l. c.* q. 25. a. 8. & 9. Dixi 1. *communia*, qualia ſecundum Caj.

v. *odium*, ſunt, quæ Chriſtiano debentur a quovis Chriſtiano in communi, concivi a concive, cognato a cognato. Ratio autem eſt, quia iſta negare eſt vindicare injuriam, quod non licet privato. Dixi 1. *niſi aliunde accedat ratio obligationis*, qualis eſſet, verbi gratia, 1. Timor ſcandali ex omiſſione. 2. Spes ſalutis inimici, vid. Azor. *to.* 2. *l.* 11. *cap.* 3. 3. Neceſſitas temporalis, vel ſpiritualis. 4. Culpæ deprecatio, & exhibitio ſpecialium ſignorum amoris. Ratio eſt, quia, his caſibus, neglectus ſpecialium ſignorum eſſet exterior odii declaratio. Laym. *l. c.* Unde reſolves Caſus ſequentes.

1. Per ſe loquendo, nemo tenetur ad inimicum diligendum poſitivo, & peculiari actu, neque ad eum ſalutandum, alloquendum, ægrotum inviſendum, mœſtum conſolandum, hoſpitio excipiendum, vel familiariter cum eo agendum, &c. quia hæc ſunt ſigna ſpecialia amoris. Fill. *tr.* 28. *c.* 1. Dico, *per ſe*: quia, ſi omiſſio ſcandaloſa eſſet, aut per aliquid horum poſſes ſine tuo incommodo inimicum tibi, & Deo reconciliare, id omittere, eſſet grave: uti etiam, ſi inæqualis perſona ſoleret alium ſalutando prævenire; v. g. ſubditus Prælatum. Laym. *l. c.*

2. Non licet inimicum excludere a communibus orationibus, v. g. oratione Dominica, & quæ pro communitate inſtituitur, nec a communibus eleemoſynis, reſalutatione, reſponſione, expoſitarum mercium venditione; quia hæc ſunt communia dilectionis ſigna: ideoque contra hæc facere, v. g. cognatos omnes invitare, obvios omnes ex vicinia, vel collegio ex conſuetudine ſalutare, ſolo inimico excluſo, eſt ex genere ſuo, & regulariter mortale. S. Th. Nav. Laym. *ll. cc.* Addo 1. *ex genere ſuo*: quia, ſi levitas materiæ, aut cauſa rationabilis excuſet, v. g. ſi pater, vel Superior filio, vel ſubdito ob correctionem ea ſubtrahat ad tempus, leve, vel nullum erit: quia habet jus puniendi. Addo 2. *regulariter*: quia, ſi perſona multo major inferiorem non reſalutet, v. g. nobilis ruſticum, pater filium, non videtur mortale, ut notat Sa, ver. *Charitas*. Bon. *d.* 3. *q.* 4. *p.* 3. V. Azor. 3. *p. l.* 12. *c.* 2. 13.

3. Etſi quivis teneatur inimico veniam legi-

tiæ petenti non tantum interius remittere, ſed etiam externa remiſſionis ſigna oſtendere; negat tamen Trul. *l.* 15. *c.* 5. *d.* 5. ex Azor. & Fill. teneri ſtatim poſtquam offenſio eſt illata, eo quod ſit res violenta, & ſupra fragilitatem humanam. Non tenetur autem remittere ſatisfactionem pro damno, ſi ab eo ſit læſus: imo nec eam acceptare, ſi offerat; ſed etiam juridice poteſt compenſationem petere, dummodò in utroque caſu ponatur odium, ut docent Valent. Nav. Lay. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 4. Quod ſi tamen pœna ſit valde gravis, verbi gratia, capitis, mutilationis, neque læſo ex ea commodum proveniat, non videtur ex, deprecante altero, ſine peccato vindictæ poſſe expeti. Similiter, ſi ſatisfaciat, quantum poteſt, ad id, quod non poteſt, eum urgere, videtur contra charitatem, ut docet Sylv. & Fill. *t.* 28. *c.* 11. *q.* 7.

Reſp. 2. Etſi odium inimicitiæ, ſive perſonæ ſecundum ſe, & bonorum, quæ in ſe habet, volendo ſcilicet illi malum, ut ſic, ſive quatenus illi malum eſt, ex genere ſuo ſit mortale: odium tamen abominationis, ſive qualitatis, quo non hominem, ſed ejus malitiam, vel ſaltem perſonam tantum quatenus malam, vel nobis noxiam averſamur, ſæpe licitum eſt, ut docet Kon. *a.* 29. *d.* 3. & communiter. Unde reſolves ſequentes caſus.

1. In confeſſione ſatis eſſe, ſi dicas, te grave malum voluiſſe proximo: nec opus eſſe explicare ſpeciem mali, verbi gratia, mortem, infamiam, &c. quod omnia comprehendantur ſub una ratione mali. Caj. Bon. Turr. Trull. *l.* 1. *c.* 5. docent probabiliter: ſed contrarium probabilius docent Suar. & Pal. *t.* 6. *d.* 4. *p.* 1.

2. Licet proximo velle malum aliquod, verbi gratia, temporale (dummodo non ſit juſto gravius) quatenus id illi bonum eſt, verb. gr. morbum, vel adverſitatem, ut a peccatis emendetur. Bon. *d.* 3. *q.* 4. *p. ult.* §. 1. *ex multis.* Cavendum tamen eſt, ne fiat ex vindicta, ex qua ſi Pſalmum 108. ſuper inimicum tuum legas, peccas mortaliter. Generatim vero, ob bonum ſpirituale, proprium, vel alienum, licet mala pœnæ inefficaci affectu aliis velle: quia, cum in hoc affectu bonum ſpirituale

præferatur temporali, non eſt inordinatus: v. Leſſ. *l.* 2. *c.*47.

Sic licet, verbi gratia, mortem optare hæreſiarchæ, vel publicæ pacis turbatori, ob bonum commune, & multorum, juxta illud *Galat.*5. *Utinam abſcindantur.* Item triſtari de eo, quod dignitates conferantur indignis, vel de ſanitate ejus, qui ex illa ſumit occaſionem peccandi. Item mortem, egeſtatem, aut morbum alicujus deſiderare, ut ceſſet a peccatis, & vitam in melius mutet. Eadem ex cauſa Bon. Azor. & Palaus *tit.* 6. *p.* 1. *n.* 11. excuſant a peccato matrem, quæ mortem filiarum exoptat, eo quod ob deformitatem, vel inopiam commode, & honeſte nuptui tradere non poſſit. * Vide Prop. 15. inter damnatas ab Innoc. XI. Etſi vero ſibi ipſi optare mortem Nav. & cæteri dicant eſſe mortale, ad evitanda tamen gravia mala, verbi gratia, afflictionem internam, id licere volunt Sanch. Sot. Gran. Dian. *p.* 5. *t.*14. *R.* 92. Ita & Trull. *l.*1. *d.*2. *n.*11. excuſat fœminam, quæ ſibi, vel alteri mortem optat ad vitandam gravem infirmitatem, mendicitatem, vitam acerbam, &c. vel alia ſimilia mala a marito, verb. gr. inflicta, vel infligenda. Mulierculas tamen ob minimas moleſtias mortem optantes Dian. *loc. cit.* mortalis damnat, niſi (ut plerumque fit) excuſet defectus advertentiæ, & deliberationis.

1. Privatus, qui averſus ab alio fugit illum, ſi id faciat, ut eum ſuo colloquio, & ſolatio privet, atque ita contriſtet, & male illi ſit, eſt odium inimicitiæ, & peccatum, ſi vero nihil mali optando tantum fugias, quia naturæ eſt deformis, vel tibi ſolet eſſe moleſtus, eſt odium averſionis, & peccatum, ſi ſit ſine ratione: quale non erit, ſi ſit perſona valde aſpera, modo abſit contemptus, ſcandalum, & vindictæ cupiditas. vid. Bon. *loc. cit.*

DUBIUM III.

De Præcepto Eleemoſynæ, ſeu miſericordiæ corporalis.

Suppono 1. Hujus præcepti obligationem na-

naſci ex duplici cap. 1. Ex neceſſitate proximi egentis. 2. Ex perſona poſſidentis bona, vel neceſſaria, vel ſuperflua.

Suppono 2. Duplicem dari neceſſitatem proximi. 1. dicitur extrema, ex qua egenti imminet periculum vitæ, vel etiam gravis, & diuturni morbi, ſecundum Dian. *p.* 5. *t.* 8. *R.* 1. 2. Gravis, ex qua imminet periculum gravis mali, ut captivitatis, infamiæ, gravis jacturæ bonorum, vel ſtatus, unde fiat, ut difficulter ſe poſſit ſuſtentare; verbi gratia, ſi non poſſit vivere ſecundum ſuum ſtatum, vel ſi nobilis cogatur alteri famulari, vel artifex, aut vir honeſtus mendicare. 3. Dicitur communis, qua laborant mendici triviales. Laym. *l.* 3. *tr.* 2. *c.* 6.

Suppono 3. Bona neceſſaria, & ſuperflua dici, vel reſpectu vitæ, ſive naturæ, vel reſpectu ſtatus, vel decentis conditionis perſonæ; quomodo ſæculares raro putant ſe habere ſuperflua, ut docet Laym. & Nav. *c.* 24. Nam, quæ ſunt neceſſaria ad alendos liberos, famulos, honeſtas donationes, convivia, hoſpitum tractationem (qualia tamen non ſunt, quæ ad quemcumque faſtum, & pompam quiſque ſibi requirit) ſpectatis etiam communibus eventibus, hæredibus, neceſſitate futura, &c. non ſunt ſuperflua. * Hac de re vide propoſit. 12. inter damnatas ab Innoc. XI. *

Reſp. 1. Nemo tenetur dare eleemoſynam ex bonis ſibi ad vitam neceſſariis, niſi eſſet perſona talis, ex qua penderet ſalus Reipub. Eſt communis. Et ratio patet ex ordine charitatis.

Reſp. 2. Probabile eſt, ex ſuperfluis naturæ, & ſtatus teneri aliquem, etiam in gravi neceſſitate, ſuccurrere proximo, ſi probabiliter putet alium non ſubventurum: idque, ut Azor. *t.* 2. *l.* 12. *c.* 7. Syl. & Fumus volunt, ſub mortali, contra Medin. qui vult eſſe tantum conſilii. Ratio eſt, quia cum in Scriptura frequenter damnentur homines ob neglecta opera miſericordiæ, hæc non ſunt reſtringenda ad extremam, & raram neceſſitatem. v. Laym. *l. c.*

Reſp. 3. Proximo in extrema neceſſitate teneris ſuccurrere ordinarie ex bonis etiam

aliquo modo ad ſtatum neceſſarius. Suarez, Laym. *ex communi*. Satisfacis tamen probabiliter, ſi des cum onere reſtituendi, quando erit ditior. Vaſq. &c. contra Suar. Kon. &c. v. Dian. *p. 5. t. 8. R. 5.*

Addo *ordinarie*: quia, ſi majus damnum eſtimaretur, te excidere tuo ſtatu, quam mors pauperis, non tenereris. Azor. *l. c.*

Reſp. 4. Probabile eſt, quod proximo in gravi neceſſitate conſtituto quiſque teneatur ſubvenire cum modico detrimento proprii ſtatus: quia parvo ſuo incommodo tenetur magnum incommodum proximi impedire. Laym. *l. c.* ex D. Thom. Bon. *d. 3. q. 4. p. 6.* Ex dictis collige.

1. Homines privati non tenentur inquirere pauperes. Vaſq. &c. ſi tamen dubitent de extrema alicujus indigentia, tenentur inquirere veritatem. Sanch. Dian. *p. 5. t. 6. R. 39.*

2. Nemo tenetur magnam vim pecuniæ dare pauperi, ad pretioſiſſimam medicinam emendam vitæ ſervandæ neceſſariam, vel ad redimendum a periculo mortis. Sà, & Konin. *diſp. 27. dub. 8. n. 135.* Et ratio patet ex dictis.

3. Si proximus tantum egeat uſu rei, ſatis eſt illam accommodare, v. gr. ſi ab hoſtibus ſpoliato veſtem commodes, vel vulnerato equum, donec domum revertatur. Laym. Bonac. *ll. cc.*

Reſp. 5. In communibus pauperum neceſſitatibus tenetur aliquando dare eleemoſynam, qui habet bona naturæ, & ſtatui ſuperflua. Ita commun. D. Thom. Suar. Bellarm. contra Navar. & Vaſq. qui negant teneri. Ratio eſt, tum quia quiſque tenetur diligere proximum, ſicut ſeipſum: tum quia alioqui pauperes iſti inciderent in neceſſitatem gravem. Videtur tamen hæc obligatio tantum eſſe ſub veniali, ut recte Medina: idque, ſi nulla ſit juſta cauſa negandi: alias ſub nullo, vide Laym. Bonac. *l. c.* Unde reſolvuntur Caſus ſequentes.

1. Pauperibus trivialibus, etſi ex nuditate, morbo, &c. videantur oſtendere ſigna extremæ neceſſitatis, raro quis tenetur ex præcepto ſubvenire, etiam de ſuperfluis: tum quia ſæpe ad movendos ſpectatores iſta neceſſitas

exag-

exaggeratur; tum quia ab aliis juvandi præſumuntur. Mald. Vvigers. Dian. *p.* 5. *t.* 8. *R.* 17.

2. Si quis dives, & abundans diu neget omnes eleemoſynas, cum propoſito dandi meliore, & commodiore loco, ac tempore, vel egentioribus, vel in alium pium uſum convertendi, is non peccat, cum habeat juſtam cauſam negandi; ſi vero talis, ſine rationabili cauſa, omnes a ſe pauperes inhumaniter repellat, cum dicit Laym. *l. c.* verſari in malo ſtatu.

3. Nulli omnino, quantumvis diviti, omnes pauperes ſine eleemoſyna repellenti, facile neganda eſt abſolutio; tum ob dubium, & diſſenſum DD. de hac obligatione: tum quia vix reperitur, qui cauſam ſaltem apparentem non prætendat, ſi ſuperflua ſe habere fateatur. Laym. *ibid.*

4. Etſi dicta de eleemoſyna danda intelligantur reſpectu omnium egentium, etiam peccatorum, infidelium, & inimicorum; damnandi tamen non ſunt Magiſtratus excludentes a ſuis civitatibus, juſta de cauſa, pauperes peregrinos. Laym. *ibid.* Trull. *l.* 1. *c.* 5. *d.* 10.

5. Religioſis æque, ac aliis pauperibus debentur eleemoſynæ; quia eorum paupertas, & neceſſitas eſt vera, & juſta, tametſi voluntarie contracta, cum voluntas, & cauſa fuerit rationabilis, & grata Deo. Lorc. Dian. *p.* 5. *t.* 8. *R.* 18. Aliud eſt de iis, qui ſponte ſua culpabiliter ſunt pauperes, ut vagabundi. *ibid. R.* 19.

Reſp. 6. Eleemoſyna tantum facienda eſt ex bonis propriis, & quorum quis liberam habet adminiſtrationem. Poteſt tamen fieri ex alienis, quando proximus eſt in extrema, vel quaſi extrema neceſſitate, & aliunde ſuccurri non poteſt: tunc enim omnia ſunt communia. In communi vero neceſſitate, licet tantum cum conſenſu domini tacito, vel expreſſo. V. S. Thom. 2, 2. *q.* 32. *a.* 7. Regin. 286. Fill. Laym. Bon. *l. c. n.* 11. Leſs. *l.* 2. *c.* 12. Unde reſolves.

1. Non licet dare eleemoſynam ex bonis obnoxiis reſtitutioni, v. g. furto ablatis, licet tamen ex acquiſitis per opus illicitum (ſed

non cum injuſtitia) v. gr. ex lucro meretricum. Ratio eſt, quia hæc ſunt propria; priora non. Bon. *ibid.*

2. Pueris, filiisfamilias, ſervis, ancillis, uxoribus non licet dare eleemoſynam, niſi tenuem, in qua parentum, dominorum, & maritorum voluntas præſumitur. Particulares vero Caſus, in quibus uxor dare poteſt, vid. ſuo loco *precep.* 4. & 6. c. 1. d. 4. v. Bon. *diſp.* 4. q. 4. *p.* 6. Dian. *p.* 5. *t.* 8. *R.* 25. ubi ex Hurt. notat, ſi pater nullas det eleemoſynas, poſſe pro eo dare filium.

3. Tutores, & Curatores, & qui habent curam bonorum alienorum, poſſunt facere modicas eleemoſynas ex bonis, quæ adminiſtrant, quales nimirum ipſi facere deberent, quorum ſunt. Vaſq. Azor. Con. Dian. *p.* 5. *t.* 8. *R.* 35.

DUBIUM IV.

De miſericordia ſpirituali, ſeu præcepto correptionis fraternæ.

Correptio fraterna eſt admonitio, qua quis proximum conatur revocare a peccato. De qua certum eſt, præceptum eſſe jure tum naturali, quo membra unius corporis ſe mutuo juvare tenentur, tum divino poſitivo, Matth. 18. *Si peccaverit in te frater tuus, corripe ipſum.* Bec. 2. 2. *cap.* 21. Laym. *c.* 7. Fill. Bon. *p.* 7. Quæritur autem, quæ ſit ejus materia, quos, & quomodo obliget?

Reſp. 1. Omne mortale peccatum proximi per ſe eſt ſufficiens materia, ut hoc præceptum obliget ſub mortali. Ita communiter. Et ratio eſt, quia, cum vitam ſpiritualem proximi tollat, ſufficientem neceſſitatem correptionis inducit. Dixi 1. *omne mortale*: quia, etſi etiam veniale ſit materia correptionis, non tamen graviter obligans; nec niſi facillime poſſis. Dixi 2. *per ſe*: quia, ſi quis ob timorem, verecundiam, puſillanimitatem putet ſe non ita ſtricte obligatum, vel minus eſſe idoneum ad corripiendum, videtur tantum peccare venialiter. V. S. Thom. 2. 2. q. 32. a. 2. & cæteros ſupra cit.

Reſp. 2. Præceptum hoc obligat concurren-

tibus

tibus his circumſtantiis. 1. Si certo tibi conſtet de peccato proximi: indagare enim tenetur ſolus Superior. 2. Si probabile ſit non emendaſſe, nec emendaturum, vel relapſurum: quia eleemoſyna egenti tantum danda eſt. 3. Si alius æque idoneus non adſit, qui correpturus putetur. 4. Si ſit ſpes fructus, quia, deſperato fine, ceſſant media. 5. Si ſit bona occaſio, locus, & tempus opportunum, poſſiſque ſine tuo gravi damno facere. Quod ſi horum aliquid deſit, præceptum non obligat. Unde patet, ejus omiſſionem in privatis vel nullam eſſe, vel levem culpam. v. Bon. *l. c.*

Reſp. 3. Etſi hoc præceptum obliget omnes etiam ſubditos, magis tamen Prælatos. Ratio prioris eſt, quia omnes ſunt commembra, tenenturque ſibi externa officia Charitatis præſtare. Ratio poſterioris eſt, quia ſubditi tantum ex Charitate, Prælati vero etiam ex officio, & juſtitia tenentur. Unde peccare poſſunt etiam graviter; veniales culpas non impediendo, ſi vigor diſciplinæ per hoc minuatur. Eademque fere eſt ratio de patrefamilias præſertim erga liberos. Laym. *l. c. n.* 5. Pal. Trull. *l.* 3. *c.* 5. *d.* 13. *&* 15. *& cæteri*.

Reſp. 4. Ordo in correptione ſervandus eſt, quem Chriſtus præſcripſit *Matt.* 18. ſcilicet, 1. Ut corripias privatim: deinde coram teſtibus: tum ad Prælatum Eccleſiæ, ſive Superiorem deferas. Excipe tamen. 1. Niſi præſtet Superiori, viro probo, & prudenti, quam aliis teſtibus, innoteſcere; prout cautum eſt *in Regula S. Aug.* 2. Niſi peccatum ſit publicum, tunc enim poteſt publice corripi. 3. Niſi vergat in grave damnum tertii, aut communitatis, ſi Superiori non ſtatim innoteſcat; verbi gratia, ſi quis proditionem moliatur; hæreſim occulte ſpargat: tunc enim immediate Superiori indicandum, quia commune bonum præferendum eſt privato; Fill. *t.* 28. *c.* 7. *n.* 149. *&* 155. 4. Quando corripiendus eſt contentus, ut Superiori ſtatim ſignificetur, ut eſt apud quoſdam religioſos, qui quoad hoc juri ſuo renuntiaverunt. Vid. Suar. Becan. Laym. hic. Sanch. Fill. *l. c.* Ex dictis reſolvitur.

1. Qui facile poteſt impedire peccatum

mortale proximi, & ob mali temporalis timorem neglexit, peccat mortaliter. Ita Layman, Suarez, Sanchez *l. 6. mor. c.* 18. Vid. Palaum hic.

2. Si certo conſtet, fratrem perfecte emendaſse peccatum occultum, nec ex eo eſse ullum periculum relapſus, vel damni ipſi, aut alteri, non licet (etiam in Societ. JESU) denuntiare patri, vel Prælato, niſi frater expreſse in iſtam denunciationem conſentiat. Sanch. 2. *mor. l. 6. c.* 18. *nu.* 49. & 60. Pal. *de char. t. 6. d. 3. p.* 12. Fill. Trull. *l. 1. c. 5. d.* 14. Suarez, Hurt. *d.* 163. & denique Card. de Lugo *Reſp. mor. l. 4. d.* 46. ubi tamen notat, in Soc. JESU caſum eſse rariſſimum. Ratio autem eſt, quia ceſsat motivum charitatis, atque adeo ratio denunciandi; ideoque eſt peccatum, & quidem, ut C. Lugo *l. c.* notat ex Suar. mortale ex genere ſuo. Vid. infra *l. 4. c. 3. dub. 5.* & Dian. *p. 4. t. 4. R.* 71.

3. Si Superior immediatus ſe ſolo poſſit delinquentem emendare, ita ut nullum periculum damni, vel relapſus ipſi, vel alteri, vel communitati immineat, videtur peccare manifeſtando Superiori mediato delictum. Pal. *l. c.* Trull. *d.* 16. *n.* 1.

4. Prælati, & Magiſtratus tenentur aliquando inquirere ſubditorum peccata, ut corripiantur; non tamen multum, & curioſe de aliquo in particulari rogare debent, niſi is ſpeciale ejus ſignum dederit: neque facile admittere accuſatores ſpontaneos; quia illi ſpecie boni communis ſæpe ſe quærunt. Hurt. &c. Dian. *p. 7. tr. 13. R.* 10. & 12.

5. Epiſcopi, Prælati Religioſorum, Paſtores animarum tenentur etiam cum ſuo incommodo, imo aliquando cum vitæ periculo, adhibere diligentiam, quam poſsunt, ut peccata publica, & occulta impediant; quia cum Chriſto pacti ſunt curam, & ſollicitudinem gregis, pro qua multa ab eo bona accipiunt. Hurt. *t. 2. d. 162. ſec.* 7. §. 60. (apud Dian. *p. 7. t. 3. R.* 28.) atque hanc eſse omnium Patrum, & Theologorum doctrinam, quam Chriſtus verbo, & exemplo docuerat: additque idem eſse de magiſtratibus, & concionatoribus. Licet vero hi non teneantur ad id ex juſtitia (ſicut Prælati, & Magiſtratus) te-

bentur tamen peccata publica corripere (ſed non facile Prælatorum, & Religioſorum, quorum authoritas ad bonum commune eſt neceſsaria) etiamſi non ſit ſpes emendationis. Con. Hurt. Dian. *l. c. R.* 13.

6. Correptio adhibenda eſt non ſemper ſtatim, ſed cum major fructus ſperatur. Hinc interdum permitti poteſt reiteratio peccati, ut ferventius reſipiſcat. Dian. *p.* 7. *t.* 1. *R.* 29, & 30. ex Reg. Fill. Trull. Neque ſufficit ſemel eſse factam correptionem, ſed debet iterum, iterumque fieri, quamdiu ſperatur fructus. *ibid. R.* 32.

DUBIUM V.

De ſcandalo.

ARTICULUS

Quid, quotuplex ſit, & quale peccatum?

Reſp. 1. Scandalum dicitur peccatum occaſionatum, & eſt duplex, Activum, & Paſſivum. Activum eſt dictum, vel factum (quo nomine etiam omiſſio intelligitur) minus rectum præbens alteri occaſionem ruinæ ſpiritualis. Ex S. Th. 2. 2. *q.* 43. *a.* 1. Sanch. Azor. Laym. *c.* 13. Bon. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 2. Dixi *minus rectum*, hoc eſt, quod vel in ſe malum ſit, ut ſi loquaris turpia coram adoleſcente, vel mali ſpeciem habeat, ut ſi juſta de cauſa, coram aliis eam ignorantibus, comedas carnes die vetito. Scandalum Activum aliud eſt per ſe tale, aliud per accidens. Per ſe dicitur, quando directe intenditur alterius ruina; id eſt ſi ideo aliquid fiat, ut aliquis ad peccatum inducatur: v. g. ſi adulter alienam ſolicitet ad adulterium. Per accidens dicitur, quando indirecte, & interpretative tantum cauſatur alterius peccatum; ut ſi quid facias, quod tibi in mentem venit, aptum natum eſse ad inducendum alterum hic, & nunc ad peccatum, & nihilominus facis: ut ſi coram puſillis pecces, vel die vetito carnes comedas, non dicendo, quod habeas veniam. Item, ſi clericus domi ſuæ alat mulierem populo ſuſpectam, eſto abſit omne peccatum, & pec-

candi periculum. V. Sà, v. *Clericus*, Laym. Bon. *l. c.* Scandalum paſſivum eſt ipſa ruina, ſive peccatum, in quod labitur proximus, ex occaſione alterius dicti, vel facti. Quod dividitur in datum, ſeu puſillorum, quod oritur ex activo: & in acceptum, quod non oritur ex activo, ſed ex ipſius ſumentis malitia; quale erat odium, & invidia Phariſæorum in Chriſtum, occaſione ejus dictorum, vel factorum: unde hoc dicitur Phariſaicum. Ex his patet.

1. Ad ſcandalum activum non requiri, ut de facto paſſivum conſequatur; ſed ſatis eſſe, quod data ſit occaſio, ex qua natura ſua ſequi poſſit: ut ſi quem inducere velis ad peccatum, qui tamen non conſentiat; ſicut etiam contra, paſſivum poteſt dari ſine activo. Laym. *ibid.*

2. Scandalum paſſivum non eſſe ſpeciale peccatum, neque addere circumſtantiam aggravantem; v.g. qui viſo alterius furto, etiam furatur, non ideo peccat gravius. Laym. *ibid.*

3. Non ſemper eſſe ſcandalum, ſi pecces coram aliis, ſed tantum quando, attentis circumſtantiis tam perſonæ agentis, quam coram quibus ſit actus, poteſt probabiliter timeri, ne per hunc actum trahantur ad peccatum, qui alias peccaturi non eſſent. Sanch. Laym. *l.2. t.3. c.13.*

4. Omne ſcandalum activum directe intendens ruinam proximi eſſe ſpeciale peccatum contra Charitatem, ut habet communis ſententia. An vero idem ſit, quando intenditur indirecte, controvertunt Scholaſtici, & parum refert ad praxim. Sanch. *l.7.c.6. & 9.* Azor. 1. *p. l.4. c.7.* Bon. *l.c.* Unde reſolves hos Caſus.

1. Mortaliter peccat, qui alteri dat occaſionem ruinæ mortalis, niſi indeliberatio excuſet: & ſic opus indifferens, vel veniale ſæpe tranſit in mortale, ratione ſcandali, verbi gratia, ſi jocoſum verbum proferat Religioſus coram fœminis, vel iis, qui inde occaſionem peccati mortalis ſumere poſſunt. Layman. *l.c.*

2. Venialiter peccat ratione ſcandali, qui alteri dat occaſionem ruinæ venialis tantum. Quod verum eſt, etſi directe illam intendat, & quidem per actum mortalem.

Sanch.

Sanch. *l.* 1. *c.* 6. *n.* 11. ex communi, contra Suar. Ratio autem eſt, quia ruina eſt parva. Et patet a ſimili, ut ſi quis per fornicationem intendat furari rem minimam, furtum tantum erit veniale.

3. Scandalizans committit præter peccatum ſcandali, etiam peccatum ejus ſpeciei, ad quod alterum inducit: ideoque confiteri debet ſpeciem peccati mortalis, per quod, & ad quod induxit, cum numero inductorum, vel qui probabiliter induci potuerunt, Sanchez, Azor. Laym. Bonac. *l. c.* Card. de Lugo *de pœnit. d.* 16. *ſ.* 4. Dian. *de Sacr. t.* 2. *r.* 4. *a.* 114. Excipit tamen Card. de Lugo *l. c.* ſi præter intentionem ſcandalum dederit. Tamb. *de exped. conf. l.* 2. *c.* 1. *n.* 9. ait, quoad inductos, ſufficere, ſi dicas: Fui multis occaſio peccandi meo exemplo. Vid. inf. *l.* 3. *t.* 6. *c.* 1. *dub.* 2.

4. Etſi is, qui ſcandalizavit alios, teneatur illis rurſus dare bonum exemplum, ut inquit Sà: ſi quis tamen nudo exemplo ſuo alios ad furtum induxit, neque alio peculiari modo, v. g. exhortatione, conſilio, mandato eſt cooperatus, non tenetur ad reſtitutionem, quia talis inductio eſt tantum contra Charitatem, non contra Juſtitiam. Idem docet eſſe Leſſ. ſi cum Cajo, v. g. potires ea intentione, *ut ipſe*, conſumptis pecuniis, furetur. Vid. Leſſ. *c.* 9. *d.* 16. *n.* 117.

5. Non cenſetur dare ſcandalum, qui, licet publice peccet, facit id tamen coram iis, qui vel ſunt ita viles, vel infames, aut improbi, ut nemo moveatur ad peccatum, vel qui ſunt ita prompti, v. g. ſi quis fornicetur coram aliis, qui ſunt parati idem facere, nec ejus exemplo moventur, vel ſi coram manſuetis quis contendat, rixetur, vel alium cædat. Sanch. 1. *mor. c.* 6. *n.* 6.

6. Non ideo factum aliquod eſt ſcandalum, quia alius incipit de tali homine male ſuſpicari, aut ſentire, quia hic non peccat, ſi ob ſufficientia indicia ſuſpicetur. Secus tamen eſt, ſi incipiat male ſentire de fide Catholica, Clero, Ordine Religioſo, vel minus ad pietatem affici. Unde patet facilius dari ſcandalum ab iis, qui ſunt in magna authoritate, vel pietatis exiſtimatione, quam ab aliis. Con. *d.* 32. *n.* 32.

ARTICULUS II.

An, & quando ſcandalum Paſſivum permitti poſſit, aut ob illud vitandum aliquid omitti debeat.

Reſp. 1. Permitti non poteſt abſque neceſſitate, vel utilitate propria, vel aliena. Ratio eſt, quia tenemur ex Charitate impedire peccata proximi, ſi facile poſſimus. Laym. *c.* 23. ex commun. Unde reſolvitur hic caſus.

Abſque cauſa non licet petere mutuum ab uſurario, vel ab infideli juramentum per falſos Deos, a concubinario adminiſtrationem Sacramenti, vel ut celebret: cum enim abſque peccato id non ſit facturus, cooperareris ejus peccato. Suar. Sanch. Trull. *l.* 1. *c.* 6. *d.* 5. *n.* 15.

Reſp. 2. Ex cauſa neceſſitatis, vel utilitatis poteſt permitti. Patet in dicto caſu, qui ſimpliciter ſine peccato fieri poteſt: ideoque licet talia petere ex rationabili cauſa, etſi alter ex ſua malitia ſit peccaturus. Requiritur autem major neceſſitas, ut permittatur ſcandalum puſillorum, quam Phariſaicum. Item major, ſi plures ſint ſcandalizandi, ſi timeatur peccatum grave, & denique, ſi certo prævideatur, quam alias. Laym. *l. c.* Bonac. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 2.

Reſp. 3. Debet permitti, ſi alioqui propria ſalus periclitaretur, vel aliis, præſertim communitati, grave damnum immineret. Unde bona ſpiritualia neceſſaria ad ſalutem nec debet, nec poteſt quiſquam dimittere ob cujuſquam ſcandalum. Fill. 29. c. 6.

Reſp. 4. Bona ſpiritualia (& ſecundum Lorcam apud Dian. *p.* 5. *t.* 7. *R.* 24. etiam temporalia) non neceſſaria ad ſalutem non tenetur quis omittere, vel differre, ob ſcandalum Phariſaicum, juxta illud Matth. 15. *Sinite illos, &c.* niſi tamen ex dilatione fructus ſperaretur: facilius vero, ac ſæpius talia bona differenda, vel etiam omittenda ſunt, ob ſcandalum Puſillorum: v. g. ingreſſus religionis debet differri ob ſcandalum parentis, ſi conſenſus illius brevi ſperetur. Laym. *l. c.*

Reſp.

Reſp. 5. Ad vitandum grave ſcandalum Puſillorum quædam præcepta impleri non debent; niſi tamen omiſſio eſset magis damnoſa omittenti. V. Laym. *l.2.t.3.c.* 1. 3. Ratio hujus eſt, quia tunc, concurrente duplici præcepto, ſcilicet naturali de cavendo ſcandalo, & Poſitivo, majus, & fortius eſt naturale. Ex dictis reſolvuntur hi Caſus.

1. Prælati Eccleſiaſtici non tenentur (imo nec poſsunt) ea, quæ ad bona Eccleſiæ conſervanda ſunt neceſsaria, v.g. lites, &c. omittere ad vitanda ſcandala Phariſaica, imo etiam Puſillorum: etſi his prius reddi debeat ratio rectitudinis. Dian. *p.* 5. *t.* 7. *R.* 2. 4. Ex D. Thom. &c.

2. Si fœmina utatur veſte virili, vel contra, tantum ex levitate, ſine prava intentione, aut periculo ſcandali, & libidinis, veniale tantum erit, alias mortale, nullum vero, ſi ex neceſſitate. Dian. *p.* 5. *tr.* 7. *R.* 32. ex D. Th. Syl. &c.

3. Peccatum, ex quo Confeſsarium in confeſſione (ex infirmitate tamen) graviter ſcandalizandum noſti, debes reticere. Laym. *l. c.* ex Nav. &c.

4. Uxor ſemel, vel iterum debet omittere jejunium, ex quo maritus graviter offendetur, & orietur diſcordia. *ibid.*

5. Si, ituro te ad ſacrum die feſto, excitanda ſit gravis rixa, vel cædes, non teneris ire. *ibid.*

6. Superior peccata ſubditi ſæpe poteſt diſſimulare, ad vitandas turbas, & majora mala, quæ alioqui teneretur punire.

7. Mulier, quæ ſcit in ſe, vel in ſui aſpectu aliquem in particulari ſcandalizandum, mortaliter peccat, ſi data opera ei ſe conſpiciendam offerat: adeoque poteſt, & debet non tantum publico, ſed etiam ſacro abſtinere die feſto, ſemel, aut iterum, ad peccatum illud evitandum. Dixi 1. *aliquem in particulari*: quia ob timorem ſcandali alicujus ex communitate in genere, vel etiam plurium, abſtinere nimis eſset difficile, & plenum ſcrupulis. Dixi 2. *ſemel, aut iterum*: quia ſæpe, nimis eſset grave, & durum. Bonac. Sanch. Laym. *l.c. n.* 10. & alii. V. Dian. *p.* 5. *t.* 7. *R.* 21. *&* 22. ubi in contrarium citat aliquos

quot authores negantes obligationem prætermittendi rem præceptam ad evitandum alienum ſcandalum.

8. Mulier, quæ ex ornatu, etiam conveniente ſuo ſtatui, probabiliter prævidet aliquem in particulari lapſurum mortaliter, tenetur ad breve tempus eum dimittere, aut talis conſpectum fugere. Dixi *ad breve tempus;* quia ad longum nimis illi grave foret. V. Dian. *l. c.*

9. Si vero idem timeretur in particulari ex ornatu ſuperfluo, vano, & inconvenienti (quem aſſumere vanitatis, & placendi cauſa, ut videantur pulchræ, & procum facilius inveniant, ſecluſis aliis, non niſi veniale eſt) teneretur eum omnino dimittere, etiam ſub mortali: quia nullum habet jus ad illum ornatum: & ex altera parte tenetur vitare peccatum alterius, quando commode poteſt. V. Sylv. v. *ornatus*. Alii tamen, ut Caj. Nav. *c.* 23. videntur docere, eam tantum teneri ſub veniali (ſed minus probabiliter) quando in particulari lapſus prævidetur, & brevi tempore abſtinendum eſt, qui etiam cum Azor. Leſſ. & Bonac. excuſant a mortali eas, quæ ex conſuetudine loci media ubera detegunt, fuco, pigmentis, alienis crinibus utuntur; dummodo non aliquorum laſciviam, ſed tantum majorem pulchritudinis ornatum intendant, abſque alio fine mortali, aut lege particulari id ſub mortali prohibente. Addunt tamen fore grave, & mortale peccatum hujuſcemodi, morem detegendi pectus, vel tenuiter tantum tegendi, ubi non eſt, introducere. Navar. *n.* 19. Leſſ. 212. Laym. *l. c. &c.* vid. Bonac. *de mat. q.* 4. *p.* 9. *n.* 17.

10. Si mulier non in particulari, ſed in genere tantum aliquos in ſe ſcandalizandos putet, modo eorum laſciviam non intendat, nec ei placeat (licet ei placeat, quod laudetur ut formoſa) non videtur teneri abſtinere ab illo ornatu, etiam ſuperfluo, ſub mortali, v. g. fucando faciem, imo etiam denudando ex communi conſuetudine pectus: niſi tamen denudatio, vel ornatus eſſet valde turpis per ſe, ac directe ad libidinem provocans. Ratio eſt, tum quia eſt

ſtan-

ſcandalum potius acceptum ; quam datum, & ornatus ille, ac pulchritudo remote tantum ad peccatum provocat, ut docent Lay. & Bon. tum quia nimis grave eſſet iſti ſexui, præſertim ſi maritum quærant, perpetuo ſic abſtinere, cum illa occaſio ſit univerſalis, & perpetua; nec formoſiores unquam licite irent foras, cum pulchritudo naturalis plus noceat, quam artificialis. Plura de hac re vide apud Dian. *c. 1. R. 30.* Bardel. *l. 3. d. 5. n. 13.* Interim fœminam nudum pectus gerentem non mala intentione etſi quidam excuſent a mortali, ego tamen, inquit Sà, difficile abſolverem. Et certum eſt, quod confeſſario incumbat hujuſmodi ornatum diſſuadere, & deterrere ab eo. Vid. Sà, verb. *ornatus*, *&c. ll. cc.*

11. Peccant etiam graviter, qui componunt, deſcribunt, repræſentant, vel pingunt turpia, & ad libidinem provocantia. Bon. Sanch. & Fil.

Reſp. 6. Poteſt aliquando permitti proximi ruina, quando is paratus eſt ad malum, & alter non intendit, ut peccet, ſed tantum non auferendo occaſionem, permittit unum peccatum, ne fiant plura, ita ut permiſſio ſit impeditiva majoris mali. Unde reſolves.

1. Hero licet non auferre occaſionem furandi *filiis*, aut famulis, cum eos nihilominus ad furandum propenſos, & paratos novit, ut ſic deprehenſi puniantur, & reſipiſcant: tunc enim rationabiliter permittit furtum unum, ut evitentur plura. Sanch. Laym. Bonac.

2. Probabile eſt, non licere talia ultro ponere, aut iis objicere: quia poſitive concurreret ad peccatum; & non tam auferret occaſionem, quam poneret. Sà *v. peccatum*, & Sanch. qui ex eadem cauſa docet non licere marito dare uxori anſam adulterandi, vel adultero, ut tentet uxorem. Interim probabiliter contrarium docet Laym. *l. 3. tr. 3. c. 13.* Quod confirmari poteſt exemplo Judith, quæ vix aliter videtur feciſſe, c. 9. Cum enim ſciret permiſſionem libidinis in Holoferne fore impeditivam malorum, poſuit ei occaſionem, nempe ornatum ſuum, alio-

alioquì licitum, & tamen communiter cenſetur in hoc non peccaſſe. V. Bon. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 2. Palaum *hic*.

ARTICULUS III.

An liceat alterius peccato materialiter cooperari.

Reſp. Cooperari tantum materialiter, ſubministrando tantum materiam, & facultatem peccandi, vel exhibendo objectum, licet, ſi ſequentes conditiones adſint. I. Si tuum opus, vel cooperatio ſit ſecundum ſe bona, vel ſaltem indifferens. II. Si bona intentione, & rationabili ex cauſa fiat, & non ut juves alterum peccare. III. Si alterius peccatum impedire nequeas, aut ſaltem non tenearis propter cauſam rationabilem. Circa quam notant Sanch. & Lay. etſi ejus gravitas certa regula definiri nequeat, ſed prudentis judicio metienda ſit; tanto tamen graviorem requiri, 1. Quanto gravius eſt peccatum, cujus occaſio datur. 2. Quanto probabilius eſt, te non cooperante, alterum non peccaturum: aut quanto certior eſt affectus peccati. 3. Quanto propinquius tua cooperatio peccatum attingit. 4. Quanto minus juris habes ad tale opus. 5. Denique quanto magis peccatum cum juſtitia pugnat, idque propter damnum tertii. Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 13. Unde reſolves hos Caſus.

1. Hoc modo licite materialiter cooperatur ſponſa contrahens cum ſponſo, quem ſcit Sacramentum accipere in peccato mortali. Sciens vero eum habere votum caſtitatis, peccat contrahendo cum ipſo, quia ad contractum illicitum concurrit. Laym. *l. c.* ex Sanch. *l.* 7. *de matr. d.* 11. *n.* 11.

2. Licite quoque poſt matrimonium contractum materialiter cooperatur conjux, ſi conjugi obſtricto voto caſtitatis reddat debitum: imo ad id tenetur ex juſtitia, ſi eum exigentem non poſſit a propoſito avocare. *Ibidem*.

3. Similiter Parochus Euchariſtiam licite poteſt, & debet miniſtrare peccatori, & excommunicato, & hæretico occulto, ſi petat

ſeat publice; imo confeſſarius præbere debet pœnitenti etiam privatim, ſi ex ſola confeſſione ejus peccatum novit. *ibid.*

4. Excuſantur a peccato famuli, ſi ratione ſui famulatus præſtent quædam obſequia, quæ ſine gravi ſuo incommodo negare non poſſint; ut v. g. veſtiant dominum, ſternant equum, comitentur ad lupanar, meretrici deferant munera, eidem venienti aperiant oſtium: quia hæc tantum remote ſe ad peccatum habent, & ſine iis peccatum fieret. Unde tamen non ſequitur, alteri cuivis licere ea præſtare. Bon. *p.*11. *c.* 26. Azor. *t.*2. *l.*12. *c. ult. q.*8. Laym. *l.*2. *t.*3. *c.*13. Sanch. *l.*1. *mor. c.*7. *n.* 21.

5. Ad ea opera, quæ propinquius ſe ad peccatum habent, aut juvant, ver. gr. ſubjicere humeros, admovere ſcalas hero per feneſtram aſcendenti ad concubinam, deferre litteras amatorias ad meretricem, comitari ad duellum, &c. non ſufficit communis ratio famulatus, ſed exigunt majorem neceſſitatem, & cauſam, ut licite fiant; ver. gr. periculum gravis, aut ſaltem notabilis damni, ſi detrectent. *ibid.* * hæc doctrina jam rejicitur ob damnatam ab Innocent. XI. propoſ. 51.*

6. Ob ſimile periculum excuſantur plurimum caupones, & propolæ in locis, ubi Catholici vivunt mixti hæreticis, qui miniſtrant, aut vendunt carnes die jejunii comeſturis, item vinum ebrioſis, dum poſtulant, etſi ſciant eos a peccato non excuſari: quia plerumque peccatum æque fieret, ſubminiſtrantibus aliis, & ipſi damnum notabile paterentur, dum paulatim nemo ad eos veniret. Sanch. *l.* 1. *c.* 6. Bonac. &c. Quod ſi tamen hæ rationes non adeſſent, non excuſarentur. Unde non licet ea patrifamilias (uti nec cœnam die jejunii) miniſtrare ſuæ familiæ: neque cauponi illi, præter quem non ſunt alii: niſi tamen alia gravior cauſa cogeret. *ibid.*

7. Ea, quæ ad peccatum proxime concurrunt, vel inducunt, vel cum juſtitia pugnant, etſi ex genere ſuo ſint indifferentia; ver. gr. hero alterum occiſuro gladium dare, oſtendere illum, qui ad necem quæritur,

tur, compulſare campanam (ſine ſcandalo tamen) ad concionem hæreticam, meretricem, etſi conductam, ac paratam, e domo evocare, & ad herum deducere, furi ſcalam applicare, gerenti injuſtum bellum dare mutuas pecunias, pagum hæretico domino vendere, graviſſimam cauſam requirunt, hoc eſt, metum tanti mali, quod ſecundum leges charitatis nemo teneatur ſubire ad evitandum malum alterius: v. g. ſi alias occidendus eſſet. Laym. *c.* 13. *n.* 4.

8. In civitatibus, in quibus id vitandi majoris mali cauſa permiſſum eſt, licet domum locare uſurario (excipitur tamen jus alienigenarum) & meretricibus: maxime ſi alii conductores deſint; niſi tamen meretrices graviter nocerent vicinis honeſtis, vel ob ſitum anſam majorem darent peccatis. Sanchez 1. *mor. c.* 7. Bon. *l. c.*

9. Excuſantur a mortali, imo etiam veniali, ſi cauſa adſit, artifices, qui faciunt, aut vendunt res indifferentes, quibus quis bene poteſt uti, licet plurimi abutantur, verbi gratia, aleas, fucos, gladios. Ratio eſt, quia remote tantum ordinantur ad peccatum, & ſimpliciter impediri non poſſunt. Quod ſi tamen abuſurus eſſet contra juſtitiam, non liceret; v. g. ſi occiſuro dares gladium ob magnum pretium, quod offert. Item, ſi quis ſciat hunc innocentem non perveniendum, niſi per has ſuas merces: quia modicum lucrum certæ ſaluti alterius eſt poſtponendum. Sanch. *l. c.*

10. Excuſantur etiam, qui ob juſtam cauſam vendunt agnum Judæo, vel infideli uſuro ad ſacrificium. Item qui Judæorum Synagogas, hæreticorum templa, legitimo Magiſtratu permittente, ædificant, vel reſtaurant: præſertim ſi fieret æque ſine ipſis. Navar. *l.* 5. *conſ.* 1. *de Judæis.* Laym. *l.* 3. *t.* 3. *c.* 13. *n.* 4. Venena autem vendere, niſi iis, qui bene uſuri putantur, v. g. ad confectionem colorum, vel medicinam, non licet. v. Sanch. 1. *moral. c.* 7. Unde venditio veneni, quod non ſcivit, niſi ad hominis occiſionem, ſimpliciter eſt mala.

11. Chriſtiani captivi, ex gravi metu, in triremibus Turcarum, vel hæreticorum, lici-

licite remigant contra Catholicos; ſarcinas, machinas, arma ad bellum neceſſaria convehunt, propugnacula ædificant, &c. Ita probabiliter Leſſ. Sanch. Suar. Laym. *l. 2. t. 3. c. 13.* contra Tol. & alios, qui docent peccare mortaliter. Quod ſi tamen eo loco res eſſet, ut hæc negantes magno periculo claſſem Chriſtianam eriperent, vel victoriam conferrent, tenerentur tantum bonum vitæ ſuæ anteferre. Suar. Leſſ. Sanch. *l. c.*

12. Incolæ urbis, vel provinciæ, quam Tyrannus occupavit, licite manente inter iniquos poſſeſſores, eoſque cogente imperio juvant excubiis, foſſione, contributione: idque ex legitimi Principis præſumpto conſenſu: ex quo etiam talia obſequia licite promittunt cum juramento, ad majora mala ſua, & legitimi Principis declinanda. Laym. *l. c. n. 5.*

13. Nautæ, & aurigæ Catholici in Hollandia, etiam ſine gravi metu, ſi abſit prava intentio, licite vehunt annonam ad caſtra hæreticorum, ſi adſint alii, qui illis ceſſantibus, facerent: quia, niſi id faciant, excludentur omni lucro tanquam oſores boni publici. v. Leſſ. *l. 2. c. 19.* Sanch. *l. 1. c. 7.* Fill. *t. 22. c. 5.*

LIBER III.

De Præceptis Decalogi, & Eccleſiæ.

TRACTATUS I.

De Primo Præcepto Decalogi.

HUjus præcepti, prout eſt affirmativum, materia propria ſunt actus virtutis Religionis. Eſt autem hæc Virtus moralis, qua interior, & exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus ejus internus eſt animi ſubmiſſio, qua infinitam Dei excellentiam veneramur. Externus eſt, quo internum teſtamur, ut oratio, ſacrificium, &c. de quibus vid. Schol. 1. 2. *& 3. parte*. Prout vero eſt negativum, prohibet vitia Religioni oppoſita: quæ, quia opponuntur virtuti inter morales præcipuæ, ſunt peccata, poſt ea, quæ contra virtutes Theologicas committuntur, graviſſima,

& ex genere ſuo mortalia. Sunt autem duplicia: alia, quæ opponuntur per exceſſum, ut Superſtitio cum ſuis ſpeciebus: alia per defectum, ut irreligioſitas cum ſuis.

CAPUT I.

De ſuperſtitione, & ſpeciebus ejus.

DUBIUM I.

Quid ſit, & quotuplex?

RESP. I. Superſtitio eſt falſa religio, ſeu cultus vitioſus veri, vel falſi Numinis. *Leſs.* Et convenit cum definitione communi ex S. Th. qua dicit eſſe vitium, quod religioni opponitur ſecundum exceſſum. Dicit *per exceſſum*; non quod Deus nimium coli poſſit, aut majore honore, quam dignus ſit: ſed id intelligitur ſecundum circumſtantias: eo quod exhibeas cultum vel quem non debes, vel eo modo, quo non debes, vel illi, cui non debes.

Reſp. 2. Superſtitio eſt duplex: Alia cultus indebiti, ſive incongrui, quo verus Deus, ſed modo indebito colitur, tribuendo ei cultum falſum, & perniciofum, vel ſuperfluum, qui nimirum fit contra, vel præter Eccleſiæ conſuetudinem, ac præſcriptum. Alia eſt ratione rei cultæ: cum ſcilicet cultus Deo debitus falſo Deo, vel creaturæ defertur. Et hæc ſubdividitur in Idololatriam, Divinationem, & Vanam obſervantiam; ad quam Magia vel revocatur, vel potius quartam ſpeciem conſtituit. Laym. *l.*4.*t.*10.*c.*1. ex S. Th. *q.*92. *a.*2. Ex quibus reſolves.

1. Superſtitionem cultus falſi committit: 1. Qui Deo nunc offert cultum per ceremonias veteris legis, v. g. circumciſionem, immolationem agni, &c. quia hæ ſignificant Chriſtum adhuc venturum, & nondum veniſſe. 2. Laicus, qui Deum colit, tanquam publicus Miniſter Eccleſiæ, v. g. ſacrificando, abſolvendo. Quod ſemper eſſe mortale docet Suar. *de rel. l.*2. *de ſuperſtit. c.*2. 3. Is, qui ſua auctoritate proponit aliqua facienda, tanquam ordinata ab Eccleſia ad Dei cultum. 4. Qui falſas reliquias proponit; vel miraculū factum eſſe per aliquam imaginem, vel ſe habuiſſe has, vel il-

las revelationes fingit, ſive ad faciendum lucrum, ſive ad devotionem augendam. 5. Qui, ut populum moveat, fingit miraculum aliquod, vel hiſtoriam reperiri in Scriptura Sacra, &c. Et hæc ſuperſtitio, etſi ſit ex genere ſuo mortalis, quia primæ veritati injuriam irrogat, & religionem fundat in mendaciis: ſæpe tamen excuſatur ignorantia, vel ſimplicitate. Leſs. *l.* 1. *c.* 43. Sanch. 2. *mor. c.* 37. Nav. *c.* 12. Lay. *l. c.* Bon. *d.* 3. *q.* 5. *p.* 1.

2. Superſtitio cultus ſuperflui eſt v. g. 1. Ceremonia audiendi Miſſam ante ortum ſolis cum certo numero, ſitu, ordine cereorum, vel Sacerdotis, qui dicatur Joannes: vel qui habeat ſtaturam Chriſti, &c. quia hic cultus eſt ex ſeipſo inanis, & ad ſpiritum excitandum inutilis. 2. Jejunare die Dominico, cum non jejunas aliis diebus. Item in Miſſa contra rubricam plures formare cruces, pluries dicere *Alleluja*; dicere *Gloria*, vel *Credo* contra rubricas, aliaſque ceremonias demere, vel addere (etſi fiant ex devotione, hæc enim corrigenda eſt) quia ſunt præter Eccleſiæ conſuetudinem. Hæc tamen, & ſimilia, bona intentione facta, venialia tantum ſunt ordinarie, ut docet Tol. Leſs. *l. c. d.* 1. Navar. & Laym. quia eſt materia levis, & actio ex ſe non mala, & multa excuſat ſimplicitas. Quod ſi tamen ex ſe mala eſſet, ut ſi rem furtivam offeras, turpia verba in Templo cantas, ore, vel organo, notabiliter laſcivam, vel ad impuritatem provocantem vocem edas, eſt ſuperſtitio fere mortalis, ut Laym. *l. c. ex comm.*

DUBIUM III.

De Divinatione.

Quid, & quotuplex ſit?

Reſp. 1. Divinatio eſt, cum quis opem dæmonis tacite, vel expreſſe invocat, ut noſcat res contingentes, & libere futuras, aliterve occultas, & naturaliter incognoſcibiles. Quæ ſi ſint tales, quas ſolus Deus ſcire poteſt, involvitur tacita Idololatria, quod dæmoni tribuatur cultus divinus: ſi vero

ſint tales, quas dæmon naturaliter ſcire poteſt (nam ex ſignis, aliiſque modis occultiſſima quæque cognoſcere poteſt, etiam plurimas hominum cogitationes, & res futuras, v. Delr. *l.* 4. *c.* 2. *q.* 2. Sanch. 2. *mor. cap.* 38.) nihilominus illicita eſt, eo quod commercium habeatur cum Dei jurato hoſte: quod importat quandam proditionem, & apoſtaſiam a Deo, ac forte etiam, ut vult Suar. contra Valent. ſuperſtitionem. V. Laym. *c.* 3. Bon. *p.* 3. S. Th. 2.2. *q.* 5. *a.* 1.

Reſpond. 2. Divinatio eſt duplex: una, in qua eſt invocatio, vel pactum expreſſum cum dæmone: & generali nomine dicitur Necromantia: ut, cum dæmon occulta docet per Pythones, arreptitios, præſtigias, per perſonas mortuorum, vel virorum apparentium, aliave ſigna in aere, aqua, igne, ſpeculis: Alia eſt, in qua tantum eſt invocatio, vel pactum tacitum, ſeu interpretativum: ut cum ex lineamentis corporis, vocibus, garritu avium, & ſimilibus, quibus ſe Dæmon immiſcere ſolet, quæritur cognitio; ad quam ea ſunt improportionata. D. Thom. *q.* 95. Cum vero utriuſq; ſpeciei variæ rurſus ſint ſpecies, eas hic omitto, quod, ſecundum ſententiam communiorem, in genere moris non differant, nec ſpecialem habeant malitiam, ideoque in confeſſione non ſit opus explicare, an v. g. facta ſit divinatio ex ſpeculis, aere, mortuo, &c. Exprimendum tamen neceſſario eſt, utrum invocatio, ſive pactio expreſſa, an tacita intervenerit; quia, ſive hæc moraliter inter ſe ſpecie differant, ſive non, notabiliter tamen mutant judicium Confeſſarii. V. Laym. *l. c.* Sanch. *l. c.* Leſſ. *l. c. d.* 5. Del. *l.* 4. *diſp.* 4. *c.* 2. Bon. *q.* 5. *p.* 4.

Reſp. 3. Divinatio, quæ fit per actum expreſſum, & qua Demon expreſſe invocatur, excuſari non poteſt a mortali; eam vero, quæ fit per actum tantum implicitum, aliquando excuſari a mortali quidam aſſerunt, videlicet tunc, cum vel intercedit ſimplicitas, & ignorantia non craſſa, neque affectata, vel fides certa non adhibetur, ſed tantum timor quidam, aut ſuſpicio concipitur eventus futuri. Layman. *l.* 4. *tr.* 10. *c.* 2. Sanch. Leſſ. Suar. Cajet. Bald. *t.* 3. *l.* 4. *d.* 3. *n.* 2. *&c.* eo

quod

quod tunc ſuperſtitioſa vere non ſit, cum intentio non ſit talis. V. Suar. Leſs. Sanch. Lay. Cajet. Navar. Sayr. Valent. & Tanner. *d. 5. de rel. q. 7. diſp. 1. n. 21. & dub. 2. n. 25.* Ex dictis reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Expreſſe cenſetur invocare, ſeu convenire, & pactum facere cum dæmone, qui vel verbis dæmonem invocat; vel ſaltem facto aliquid uſurpat, per quod ſcit, aut putat dæmonem cooperari.

2. Is vero tacite paciſcitur, qui vanis, & naturaliter improportionatis utitur ad aliquid cognoſcendum, vel efficiendum. Neque requiritur, ut dæmon aliquando pactus ſit, ſe ad talis vani medii adhibitionem concurſurum: eo enim ipſo, quo quis vanitatibus iis utitur, dæmon ſe immiſcet, licet præter intentionem utentis ſit eum invocare, ut docent Suar. Leſs. & Sanch. *ll. cc.*

3. Non excuſatur a peccato, qui utendo talibus rebus, quas conſtat eſſe naturaliter improportionatas, proteſtatur, ſe nullum cum dæmone commercium intendere, quia reipſa facit contra ſuam proteſtationem: Cum enim nec Deus, nec Angeli boni talibus ſe miſceant, dæmon implicite iis invocatur, ut præter citatos docent Laym. & Bonac. *ll. cc.*

4. Neque is excuſatur, qui talia media utilia credit propter experientias, quia has dæmon procurat, ut homines paulatim illaqueet, & ad ſimilia uſurpanda inducat. V. Sanch. 2. *mor. c. 38.*

5. Si quis ab aſtris, ſomniis, ſimilibuſve ita dependeat, ut omnes pene actiones ſuas, & vitam juxta ea regulare velit, eum mortaliter peccare docent Leſs. Suar. Sanch. *loc. cit.*

6. Ex talium obſervatione ſemel, atque iterum aliquid omittere, ad quod alioqui ſub mortali non teneris, venialetantum eſſe cenſent Cajet. & Arm. v. *Somnium*, uti & ſubinde timere leviter, ne ita ſit, aut eveniat, quod portendunt, ut notat Suar. ſup. *l. c.*

7. Communiter, & ut plurimum in ſimilibus, in quibus tacitum tantum eſt pactum, venialiter tantum peccari, docent conſequenter Doctores ſupra citati, & mox

ARTICULUS II.

An, & quando ſcandalum Paſſivum permitti poſſit, aut ob illud vitandum aliquid omitti debeat.

Reſp. 1. Permitti non poteſt abſque neceſſitate, vel utilitate propria, vel aliena. Ratio eſt, quia tenemur ex Charitate impedire peccata proximi, ſi facile poſſimus. Laym. *c.* 23. ex commun. Unde reſolvitur hic caſus.

Abſque cauſa non licet petere mutuum ab uſurario, vel ab infideli juramentum per falſos Deos, a concubinario adminiſtrationem Sacramenti, vel ut celebret: cum enim abſque peccato id non ſit facturus, cooperareris ejus peccato. Suar. Sanch. Trull. *l.* 1. *c.* 6. *d.* 5. *n.* 15.

Reſp. 2. Ex cauſa neceſſitatis, vel utilitatis poteſt permitti. Patet in dicto caſu, qui ſimpliciter ſine peccato fieri poteſt: ideoque licet talia petere ex rationabili cauſa, etſi alter ex ſua malitia ſit peccaturus. Requiritur autem major neceſſitas, ut permittatur ſcandalum puſillorum, quam Phariſaicum. Item major, ſi plures ſint ſcandalizandi, ſi timeatur peccatum grave, & denique, ſi certo prævideatur, quam alias. Laym. *l. c.* Bonac. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 2.

Reſp. 3. Debet permitti, ſi alioqui propria ſalus periclitaretur, vel aliis, præſertim communitati, grave damnum immineret. Unde bona ſpiritualia neceſſaria ad ſalutem nec debet, nec poteſt quiſquam dimittere ob cujuſquam ſcandalum. Fill. 29. *c.* 6.

Reſp. 4. Bona ſpiritualia (& ſecundum Lorcam apud Dian. *p.* 5. *t.* 7. *R.* 24. etiam temporalia) non neceſſaria ad ſalutem non tenetur quis omittere, vel differre, ob ſcandalum Phariſaicum, juxta illud Matth. 15. *Sinite illos, &c.* niſi tamen ex dilatione fructus ſperaretur: facilius vero, ac ſæpius talia bona differenda, vel etiam omittenda ſunt, ob ſcandalum Puſillorum: v. g. ingreſſus religionis debet differri ob ſcandalum parentis, ſi conſenſus illius brevi ſperetur. Laym. *l. c.*

Reſp.

Reſp. 5. Ad vitandum grave ſcandalum Puſillorum quædam præcepta impleri non debent; niſi tamen omiſſio eſſet magis damnoſa omittenti. V. Laym. *l.2.t.3.c.* 1. 3. Ratio hujus eſt, quia tunc, concurrente duplici præcepto, ſcilicet naturali de cavendo ſcandalo, & Poſitivo, majus, & fortius eſt naturale. Ex dictis reſolvuntur hi Caſus.

1. Prælati Eccleſiaſtici non tenentur (imo, nec poſſunt) ea, quæ ad bona Eccleſiæ conſervanda ſunt neceſſaria, v. g. lites, &c. omittere ad vitanda ſcandala Phariſaica, imo etiam Puſillorum: etſi his prius reddi debeat ratio rectitudinis. Dian. *p.* 5. *t.* 7. *R.* 2. 4. Ex D. Thom. &c.

2. Si fœmina utatur veſte virili, vel contra, tantum ex levitate, ſine prava intentione, aut periculo ſcandali, & libidinis, veniale tantum erit, alias mortale, nullum vero, ſi ex neceſſitate. Dian. *p.* 5. *tr.* 7. *R.* 32. ex D. Th. Syl. &c.

3. Peccatum, ex quo Confeſſarium in confeſſione (ex infirmitate tamen) graviter ſcandalizandum noſti, debes reticere. Laym. *l. c.* ex Nav. &c.

4. Uxor ſemel, vel iterum debet omittere jejunium, ex quo maritus graviter offendetur, & orietur *diſcordia*. *ibid.*

5. Si, ituro te ad ſacrum die feſto, excitanda ſit gravis rixa, vel cædes, non teneris ire. *ibid.*

6. Superior peccata ſubditi ſæpe poteſt diſſimulare, ad vitandas turbas, & majora mala, quæ alioqui teneretur punire.

7. Mulier, quæ ſcit in ſe, vel in ſui aſpectu aliquem in particulari ſcandalizandum, mortaliter peccat, ſi data opera ei ſe conſpiciendam offerat: adeoque poteſt, & debet non tantum publico, ſed etiam ſacro abſtinere die feſto, ſemel, aut iterum, ad peccatum illud evitandum. Dixi 1. *aliquem in particulari*: quia ob timorem ſcandali alicujus ex communitate in genere, vel etiam plurium, abſtinere nimis eſſet difficile, & plenum ſcrupulis. Dixi 2. *ſemel, aut iterum*: quia ſæpe, nimis eſſet grave, & durum. Bonac. Sanch. Laym. *l. c. n.* 10. & alii. V. Dian. *p.* 5. *t.* 7. *R.* 21. & 22. ubi in contrarium citat aliquot

quot authores negantes obligationem prætermittendi rem præceptam ad evitandum alienum ſcandalum.

8. Mulier, quæ ex ornatu, etiam conveniente ſuo ſtatui, probabiliter prævidet aliquem in particulari lapſurum mortaliter, tenetur ad breve tempus eum dimittere, aut talis conſpectum fugere. Dixi *ad breve tempus*; quia ad longum nimis illi grave foret. V. Dian. *l. c.*

9. Si vero idem timeretur in particulari ex ornatu ſuperfluo, vano, & inconvenienti (quem aſſumere vanitatis, & placendi cauſa, ut videantur pulchræ, & procum facilius inveniant, ſecluſis aliis, non niſi veniale eſt) teneretur eum omnino dimittere, etiam ſub mortali: quia nullum habet jus ad illum ornatum: & ex altera parte tenetur vitare peccatum alterius, quando commode poteſt. V. Sylv. v. *ornatus*. Alii tamen, ut Caj. Nav. *c.* 23. videntur docere, eam tantum teneri ſub veniali (ſed minus probabiliter) quando in particulari lapſus prævidetur, & brevi tempore abſtinendum eſt, qui etiam cum Azor. Leſſ. & Bonac. excuſant a mortali eas, quæ ex conſuetudine loci media ubera detegunt, fuco, pigmentis, alienis crinibus utuntur; dummodo non aliquorum laſciviam, ſed tantum majorem pulchritudinis ornatum intendant, abſque alio fine mortali, aut lege particulari id ſub mortali prohibente. Addunt tamen fore grave, & mortale peccatum hujuſcemodi, morem detegendi pectus, vel tenuiter tantum tegendi, ubi non eſt, introducere. Navar. *n.* 19. Leſſ. 112. Laym. *l. c. &c.* vid. Bonac. *de mat. q.* 4. *p.* 5. *n.* 17.

10. Si mulier non in particulari, ſed in genere tantum aliquos in ſe ſcandalizandos putet, modo eorum laſciviam non intendat, nec ei placeat (licet ei placeat, quod laudetur ut formoſa) non videtur teneri abſtinere ab illo ornatu, etiam ſuperfluo, ſub mortali, v. g. fucando faciem, imo etiam denudando ex communi conſuetudine pectus: niſi tamen denudatio, vel ornatus eſſet valde turpis per ſe, ac directe ad libidinem provocans. Ratio eſt, tum quia eſt

ſcan-

ſcandalum potius acceptum, quam datum; & ornatus ille, ac pulchritudo remote tantum ad peccatum provocat, ut docent Lay. & Bon. tum quia nimis grave eſſet iſti ſexui, præſertim ſi maritum quærant, perpetuo ſic abſtinere, cum illa occaſio ſit univerſalis, & perpetua; nec formoſiores unquam licite irent foras, cum pulchritudo naturalis plus noceat, quam artificialis. Plura de hac re vide apud Dian. *c. 1. R. 30.* Bardel. *l. 3. d. 5. n. 13.* Interim fœminam nudum pectus gerentem non mala intentione etſi quidam excuſent a mortali, ego tamen, inquit Sà, difficile abſolverem. Et certum eſt, quod confeſſario incumbat hujuſmodi ornatum diſſuadere, & deterrere ab eo. Vid. Sà, verb. *ornatus*, *&c. ll. cc.*

11. Peccant etiam graviter, qui componunt, deſcribunt, repræſentant, vel pingunt turpia, & ad libidinem provocantia. Bon. Sanch. & Fil.

Reſp. 6. Poteſt aliquando permitti proximi ruina, quando is paratus eſt ad malum, & alter non intendit, ut peccet, ſed tantum non auferendo occaſionem, permittit unum peccatum, ne fiant plura, ita ut permiſſio ſit impeditiva majoris mali. Unde reſolves.

1. Hero licet non auferre occaſionem furandi filiis, aut famulis, cum eos nihilominus ad furandum propenſos, & paratos novit, ut ſic deprehenſi puniantur, & reſipiſcant: tunc enim rationabiliter permittit furtum unum, ut evitentur plura. Sanch. Laym. Bonac.

2. Probabile eſt, non licere talia ultro ponere, aut iis objicere: quia poſitive concurreret ad peccatum; & non tam auferret occaſionem, quam poneret. Sà *v. peccatum*, & Sanch. qui ex eadem cauſa docet non licere marito dare uxori anſam adulterandi, vel adultero, ut tentet uxorem. Interim probabiliter contrarium docet Laym. *l. 3. tr. 3. c. 13.* Quod confirmari poteſt exemplo Judith, quæ vix aliter videtur feciſſe, *c. 9.* Cum enim ſciret permiſſionem libidinis in Holoferne fore impeditivam malorum, poſuit ei occaſionem, nempe ornatum ſuum, alio-

alioqui licitum, & tamen communiter cenſetur in hoc non peccaſse. V. Bon. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 2. Palaum *hic*.

ARTICULUS III.

An liceat alterius peccato materialiter cooperari.

Reſp. Cooperari tantum materialiter, ſubministrando tantum materiam, & facultatem peccandi, vel exhibendo objectum, licet, ſi ſequentes conditiones adſint. I. Si tuum opus, vel cooperatio ſit ſecundum ſe bona, vel ſaltem indifferens. II. Si bona intentione, & rationabili ex cauſa fiat, & non ut juves alterum peccare. III. Si alterius peccatum impedire nequeas, aut ſaltem non tenearis propter cauſam rationabilem. Circa quam notant Sanch. & Lay. etſi ejus gravitas certa regula definiri nequeat, ſed prudentis judicio metienda ſit; tanto tamen graviorem requiri, 1. Quanto gravius eſt peccatum, cujus occaſio datur. 2. Quanto probabilius eſt, te non cooperante, alterum non peccaturum: aut quanto certior eſt affectus peccati. 3. Quanto propinquius tua cooperatio peccatum attingit. 4. Quanto minus juris habes ad tale opus. 5. Denique quanto magis peccatum cum juſtitia pugnat, idque propter damnum tertii. Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 13. Unde reſolves hos Caſus.

1. Hoc modo licite materialiter cooperatur ſponſa contrahens cum ſponſo, quem ſcit Sacramentum accipere in peccato mortali. Sciens vero eum habere votum caſtitatis, peccat contrahendo cum ipſo, quia ad contractum illicitum concurrit. Laym. *l. c.* ex Sanch. *l.* 7. *de matr. d.* 11. *n.* 11.

2. Licite quoque poſt matrimonium contractum materialiter cooperatur conjux, ſi conjugi obſtricto voto caſtitatis reddat debitum: imo ad id tenetur ex juſtitia, ſi eum exigentem non poſſit a propoſito avocare. *Ibidem*.

3. Similiter Parochus Euchariſtiam licite poteſt, & debet miniſtrare peccatori, & excommunicato, & hæretico occulto, ſi petat

tat publice; imo confeſſarius præbere debet petenti etiam privatim, ſi ex ſola confeſſione ejus peccatum novit. *ibid.*

4. Excuſantur a peccato famuli, ſi ratione ſui famulatus præſtent quædam obſequia, quæ ſine gravi ſuo incommodo negare non poſſint; ut v. g. veſtiant dominum, ſternant equum, comitentur ad lupanar, meretrici deferant munera, eidem venienti aperiant oſtium: quia hæc tantum remote ſe ad peccatum habent, & ſine iis peccatum fieret. Unde tamen non ſequitur, alteri cuivis licere ea præſtare. Bon. *p.*11. *c.* 26. Azor. *t.*2.*l.*12. *c. ult.q.*8. Laym. *l.*2. *t.*3. *c.*13. Sanch. *l.*1.*mor.c.*7. *n.* 21.

5. Ad ea opera, quæ propinquius ſe ad peccatum habent, aut juvant, ver. gr. ſubjicere humeros, admovere ſcalas hero per feneſtram aſcendenti ad concubinam, deferre litteras amatorias ad meretricem, comitari ad duellum, &c. non ſufficit communis ratio famulatus, ſed exigunt majorem neceſſitatem, & cauſam, ut licite fiant; ver. gr. periculum gravis, aut ſaltem notabilis damni, ſi detrectent. *ibid.* * hæc doctrina jam rejicitur ob damnatam ab Innocent. XI. propoſ. 51.*

6. Ob ſimile periculum excuſantur plurimum caupones, & propolæ in locis, ubi Catholici vivunt mixti hæreticis, qui miniſtrant, aut vendunt carnes die jejunii comeſuris, item vinum ebrioſis, dum poſtulant, etſi ſciant eos a peccato non excuſari; quia plerumque peccatum æque fieret, ſubminiſtrantibus aliis, & ipſi damnum notabile paterentur, dum paulatim nemo ad eos veniret. Sanch. *l.* 1. *c.* 6. Bonac. &c. Quod ſi tamen hæ rationes non adeſſent, non excuſarentur. Unde non licet ea patrifamilias (uti nec cœnam die jejunii) miniſtrare ſuæ familiæ: neque cauponi illi, præter quem non ſunt alii: niſi tamen alia gravior cauſa cogeret. *ibid.*

7. Ea, quæ ad peccatum proxime concurrunt, vel inducunt, vel cum juſtitia pugnant, etſi ex genere ſuo ſint indifferentia; ver. gr. hero alterum occiſuro gladium dare, oſtendere illum, qui ad necem quæritur,

tur, compulſare campanam (ſine ſcandalo tamen) ad concionem hæreticam, meretricem, etſi conductam, ac paratam, e domo evocare, & ad herum deducere, furi ſcalam applicare, gerenti injuſtum bellum dare mutuas pecunias, pagum hæretico domino vendere, graviſſimam cauſam requirunt, hoc eſt, metum tanti mali, quod ſecundum leges charitatis nemo teneatur ſubire ad evitandum malum alterius: v. g. ſi alias occidendus eſſet. Laym. *c.* 13. *n.* 4.

8. In civitatibus, in quibus id vitandi majoris mali cauſa permiſſum eſt, licet domum locare uſurario (excipitur tamen jus alienigenarum) & meretricibus: maxime ſi alii conductores deſint; niſi tamen meretrices graviter nocerent vicinis honeſtis, vel ob ſitum anſam majorem darent peccatis. Sanchez 1. *mor. c.* 7. Bon. *l. c.*

9. Excuſantur a mortali, imo etiam veniali, ſi cauſa adſit, artifices, qui faciunt, aut vendunt res indifferentes, quibus quis bene poteſt uti, licet plurimi abutantur, verbi gratia, aleas, fucos, gladios. Ratio eſt, quia remote tantum ordinantur ad peccatum, & ſimpliciter impediri non poſſunt. Quod ſi tamen abuſurus eſſet contra juſtitiam, non liceret; v. g. ſi occiſuro dares gladium ob magnum pretium, quod offert. Item, ſi quis ſciat hunc innocentem non perveniendum, niſi per has ſuas merces: quia modicum lucrum certæ ſaluti alterius eſt poſtponendum. Sanch. *l. c.*

10. Excuſantur etiam, qui ob juſtam cauſam vendunt agnum Judæo, vel infideli uſuro ad ſacrificium. Item qui Judæorum Synagogas, hæreticorum templa, legitimo Magiſtratu permittente, ædificant, vel reſtaurant: præſertim ſi fieret æque ſine ipſis. Navar. *l.* 5. *conſ.* 1. *de Judæis.* Laym. *l.* 3. *t.* 3. *c.* 13. *n.* 4. Venena autem vendere, niſi iis, qui bene uſuri putantur, v. g. ad confectionem colorum, vel medicinam, non licet. v. Sanch. 1. *moral. c.* 7. Unde venditio veneni, quod non ſervit, niſi ad hominis occiſionem, ſimpliciter eſt mala.

11. Chriſtiani captivi, ex gravi metu, in triremibus Turcarum, vel hæreticorum, lici-

licite remigant contra Catholicos; ſarcinas, machinas, arma ad bellum neceſſaria convehunt, propugnacula ædificant, &c. Ita probabiliter Leſſ. Sanch. Suar. Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 13. contra Tol. & alios, qui docent peccare mortaliter. Quod ſi tamen eo loco res eſſet, ut hæc negantes magno periculo claſſem Chriſtianam eriperent, vel victoriam conferrent, tenerentur tantum bonum vitæ ſuæ anteferre. Suar. Leſſ. Sanch. *l. c.*

12. Incolæ urbis, vel provinciæ, quam Tyrannus occupavit, licite manente inter iniquos poſſeſſores, eoſque cogente imperio juvant excubiis, foſſione, contributione: idque ex legitimi Principis præſumpto conſenſu: ex quo etiam talia obſequia licite promittunt cum juramento, ad majora mala ſua, & legitimi Principis declinanda. Laym. *l. c.* n. 5.

13. Nautæ, & aurigæ Catholici in Hollandia, etiam ſine gravi metu, ſi abſit prava intentio, licite vehunt annonam ad caſtra hæreticorum, ſi adſint alii, qui illis ceſſantibus, facerent: quia, niſi id faciant, excludentur omni lucro tanquam oſores boni publici. v. Leſſ. *l.* 2. *c.* 19. Sanch. *l.* 1. *c.* 7. Fill. *t.* 22. *c.* 5.

LIBER III.

De Præceptis Decalogi, & Eccleſiæ.

TRACTATUS I.

De Primo Præcepto Decalogi.

Hujus præcepti, prout eſt affirmativum, materia propria ſunt actus virtutis Religionis. Eſt autem hæc Virtus moralis, qua interior, & exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus ejus internus eſt animi ſubmiſſio, qua infinitam Dei excellentiam veneramur. Externus eſt, quo internum teſtamur, ut oratio, ſacrificium, &c. de quibus vid. Schol. 1. 2. *&* 3. *parte*. Prout vero eſt negativum, prohibet vitia Religioni oppoſita: quæ, quia opponuntur virtuti inter morales præcipuæ, ſunt peccata, poſt ea, quæ contra virtutes Theologicas committuntur, graviſſima,

& ex genere ſuo mortalia. Sunt autem duplicia: alia, quæ opponuntur per exceſſum, ut Superſtitio cum ſuis ſpeciebus: alia per defectum, ut irreligioſitas cum ſuis.

CAPUT I.

De ſuperſtitione, & ſpeciebus ejus.

DUBIUM I.

Quid ſit, & quotuplex?

RESP. 1. Superſtitio eſt falſa religio, ſeu cultus vitioſus veri, vel falſi Numinis. *Leſs.* Et convenit cum definitione communi ex S. Th. qua dicit eſſe vitium, quod religioni opponitur ſecundum exceſſum. Dicit *per exceſſum*; non quod Deus nimium coli poſſit, aut majore honore, quam dignus ſit: ſed id intelligitur ſecundum circumſtantias: eo quod exhibeas cultum vel quem non debes, vel eo modo, quo non debes, vel illi, cui non debes.

Reſp. 2. Superſtitio eſt duplex: Alia cultus indebiti, ſive incongrui, quo verus Deus, ſed modo indebito colitur, tribuendo ei cultum falſum, & perniciofum, vel ſuperfluum, qui nimirum ſit contra, vel præter Eccleſiæ conſuetudinem, ac præſcriptum. Alia eſt ratione rei cultæ: cum ſcilicet cultus Deo debitus falſo Deo, vel creaturæ defertur. Et hæc ſubdividitur in Idololatriam, Divinationem, & Vanam obſervantiam; ad quam Magia vel revocatur, vel potius quartam ſpeciem conſtituit. Laym. *l.* 4. *t.* 10. *c.* 1. ex S.Th. *q.* 92. *a.* 2. Ex quibus reſolves.

1. Superſtitionem cultus falſi committit: 1. Qui Deo nunc offert cultum per ceremonias veteris legis, v. g. circumciſionem, immolationem agni, &c. quia hæ ſignificant Chriſtum adhuc venturum, & nondum veniſſe. 2. Laicus, qui Deum colit, tanquam publicus Miniſter Eccleſiæ, v. g. ſacrificando, abſolvendo. Quod ſemper eſſe mortale docet Suar. *de rel. l.* 2. *de ſuperſtit. c.* 2. 3. Is, qui ſua auctoritate proponit aliqua facienda, tanquam ordinata ab Eccleſia ad Dei cultum. 4. Qui falſas reliquias proponit; vel miraculū factum eſſe per aliquam imaginem, vel ſe habuiſſe has, vel il-

las

las revelationes fingit, ſive ad faciendum lucrum, ſive ad devotionem augendam. 5. Qui, ut populum moveat, fingit miraculum aliquod, vel hiſtoriam reperiri in Scriptura Sacra, &c. Et hæc ſuperſtitio, etſi ſit ex genere ſuo mortalis, quia primæ veritati injuriam irrogat, & religionem fundat in mendaciis: ſæpe tamen excuſatur ignorantia, vel ſimplicitate. Leſs. *l.* 1. *c.* 43. Sanch. 2. *mor. c.* 37. Nav. *c.* 12. Lay. *l. c.* Bon. *d.* 3. *q.* 5. *p.* 1.

2. Superſtitio cultus ſuperflui eſt v. g. 1. Ceremonia audiendi Miſſam ante ortum ſolis cum certo numero, ſitu, ordine cereorum, vel Sacerdotis, qui dicatur Joannes: vel qui habeat ſtaturam Chriſti, &c. quia hic cultus eſt ex ſeipſo inanis, & ad ſpiritum excitandum inutilis. 2. Jejunare die Dominico, cum non jejunas aliis diebus. Item in Miſſa contra rubricam plures formare cruces, pluries dicere *Alleluja*; dicere *Gloria*, vel *Credo* contra rubricas, aliaſque ceremonias demere, vel addere (etſi fiant ex devotione, hæc enim corrigenda eſt) quia ſunt præter Eccleſiæ conſuetudinem. Hæc tamen, & ſimilia, bona intentione facta, venialia tantum ſunt ordinarie, ut docet Tol. Leſs. *l. c. d.* 1. Navar. & Laym. quia eſt materia levis, & actio ex ſe non mala, & multa excuſat ſimplicitas. Quod ſi tamen ex ſe mala eſſet, ut ſi rem furtivam offeras, turpia verba in Templo canas, ore, vel organo, notabiliter laſcivam, vel ad impuritatem provocantem vocem edas, eſt ſuperſtitio fere mortalis, ut Laym. *l. c. ex comm.*

DUBIUM III.

De Divinatione.

Quid, & quotuplex ſit?

Reſp. 1. Divinatio eſt, cum quis opem dæmonis tacite, vel expreſſe invocat, ut noſcat res contingentes, & libere futuras, aliterve occultas, & naturaliter incognoſcibiles. Quæ ſi ſint tales, quas ſolus Deus ſcire poteſt, involvitur tacita Idololatria, quod dæmoni tribuatur cultus divinus: ſi vero

ſint tales, quas dæmon naturaliter ſci poteſt (nam ex ſignis, aliiſque modis occu tiſſima quæque cognoſcere poteſt, etiam pl rimas hominum cogitationes, & res futura v. Delr. l. 4. c. 2. q. 2. Sanch. 2. mor. cap. 38. nihilominus illicita eſt, eo quod commerciu habeatur cum Dei jurato hoſte: quod impoı tat quandam proditionem, & apoſtaſiam Deo, ac forte etiam, ut vult Suar. contra Vi lent. ſuperſtitionem. V. Laym. c. 3. Bon. p.3 S. Th. 2.2. q.5. a.1.

Reſpond. 2. Divinatio eſt duplex: una, i qua eſt invocatio, vel pactum expreſſum cum dæmone: & generali nomine dicitur Necro mantia: ut, cum dæmon occulta docet per Pythones, arreptitios, præſtigias, per perſo nas mortuorum, vel virorum apparentium, aliave ſigna in aere, aqua, igne, ſpeculis: Alia eſt, in qua tantum eſt invocatio, vel pactum tacitum, ſeu interpretativum: ut cum ex lineamentis corporis, vocibus, garritu a vium, & ſimilibus, quibus ſe Dæmon immi ſcere ſolet, quæritur cognitio; ad quam ea ſunt improportionata. D. Thom. q. 95. Cum vero utriuſq; ſpeciei variæ rurſus ſint ſpecies, eas hic omitto, quod, ſecundum ſententiam communiorem, in genere moris non diffe rant, nec ſpecialem habeant malitiam, id eoque in confeſſione non ſit opus explicare, an v. g. facta ſit divinatio ex ſpeculis, aere, mortuo, &c. Exprimendum tamen neceſſario eſt, utrum invocatio, ſive pactio expreſſa, an tacita intervenerit; quia, ſive hæc moraliter inter ſe ſpecie differant, ſive non, notabili ter tamen mutant judicium Confeſſarii. V. Laym. l. c. Sanch. l. c. Leſſ. l. c. d. 5. Del. l. 4. diſp. 4. c. 2. Bon. q. 5. p. 4.

Reſp. 3. Divinatio, quæ fit per actum ex preſſum, & qua Dæmon expreſſe invocatur, excuſari non poteſt a mortali; eam vero, quæ fit per actum tantum implicitum, ali quando excuſari a mortali quidam aſſerunt, videlicet tunc, cum vel intercedit ſimplicitas, & ignorantia non craſſa, neque affectata, vel fides certa non adhibetur, ſed tantum ti mor quidam, aut ſuſpicio concipitur eventus futuri. Layman. l. 4. tr. 10. c. 1. Sanch. Leſſ. Suar. Cajet. Bald. l. 3. l. 4. d. 3. n. 2. &c. eo quod

quod tunc ſuperſtitioſa vere non ſit, cum intentio non ſit talis. V. Suar. Leſs. Sanch. Lay. Cajet. Navar. Sayr. Valent. & Tanner. *d. 5. de rel. q. 7. diſp. 1. n. 21. & dub. 2. n. 25.* Ex dictis reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Expreſſe cenſetur invocare, ſeu convenire, & pactum facere cum dæmone, qui vel verbis dæmonem invocat; vel ſaltem facto aliquid uſurpat, per quod ſcit, aut putat dæmonem cooperari.

2. Is vero tacite paciſcitur, qui vanis, & naturaliter improportionatis utitur ad aliquid cognoſcendum, vel efficiendum. Neque requiritur, ut dæmon aliquando pactus ſit, ſe ad talis vani medii adhibitionem concurſurum: eo enim ipſo, quo quis vanitatibus iis utitur, dæmon ſe immiſcet, licet præter intentionem utentis ſit eum invocare, ut docent Suar. Leſs. & Sanch. *ll. cc.*

3. Non excuſatur a peccato, qui utendo talibus rebus, quas conſtat eſſe naturaliter improportionatas, proteſtatur, ſe nullum cum dæmone commercium intendere, quia reipſa facit contra ſuam proteſtationem: Cum enim nec Deus, nec Angeli boni talibus ſe miſceant, dæmon implicite iis invocatur, ut præter citatos docent Laym. & Bonac. *ll. cc.*

4. Neque is excuſatur, qui talia media utilia credit propter experientias, quia has dæmon procurat, ut homines paulatim illaqueet, & ad ſimilia uſurpanda inducat. V. Sanch. 2. *mor. c. 38.*

5. Si quis ab aſtris, ſomniis, ſimilibuſve ita dependeat, ut omnes pene actiones ſuas, & vitam juxta ea regulare velit, eum mortaliter peccare docent Leſs. Suar. Sanch. *loc. cit.*

6. Ex talium obſervatione ſemel, atque iterum aliquid omittere, ad quod alioqui ſub mortali non teneris, veniale tantum eſſe cenſent Cajet. & Arm. v. *Somnium*, uti & ſubinde timere leviter, ne ita ſit, aut eveniat, quod portendunt, ut notat Suar. ſup. *l. c.*

7. Communiter, & ut plurimum in ſimilibus, in quibus tacitum tantum eſt pactum, venialiter tantum peccari, docent conſequenter Doctores ſupra citati, & mox

citandi: quia communiter fere aliquid fictorum intervenit, quæ a mortali excuſare dicunt, ut v. g. quod fides integra non adhibeatur. Sanch. *l. c. n.* 13. Caj. *in ſumm.* Armil. *&c.* Recte tamen notat Delrio, eſſe ſemper rem valde periculoſam, juxta illa ſuas actiones dirigere, etiam non credendo. V. Sanch. *l. c.*

8. Licita eſt 1. Phyſiognomia, quæ ex vultu, diſpoſitione, & habitudine corporis, & membrorum; 2. Chiromantia, ſi ex lineis, & partibus manuum conſideret temperiem corporis, imo etiam animi propenſiones, & affectus probabiliter conjectet. 3. Item divinatio, quæ ex ſomniis conjectat hominis complexionem, & hinc affectiones animi diurnas. 4. Item illa, qua ex avium, piſcium, aliorumve animalium voce, motu, aliiſve actionibus naturales aliqui effectus prænuntiantur futuri ut plurimum, v. g. ſerenitas, pluvia, &c. 5. Aſtrologia naturalis, quæ effectus corporeos, & naturales, ut ventos, eclipſin, fertilitatem, ſalubritatem, morbos, & ſimilia prædicit, quæ ad medicinam, vel agriculturam conducunt; imo etiam, cum ex puncto nativitatis, ſive horoſcopo probabiliter prædicit complexionem corporis, & affectiones animi. Quia hæ divinationes omnes naturales ſunt, & mediis proportionatis utuntur. Leſſ. *l.* 2. *c.* 43. *d.* 7.

9. Illicitæ vero ſunt omnes prædictæ divinationes, ſi ex iis aliquid noſci, aut prænuntiari intendatur circa ea, ad quæ proportionata non ſunt; ut circa effectus contingentes, & liberos, aut quæ a Deo pendent; ut circa ſtatum animæ, dona gratiæ, divitias, honores, fortunam, nuptias, ſtatum vitæ, & ſimilia, quorum electio voluntaria eſt, & a libera hominum voluntate pendet: itemque de rebus occultis, ut furto, theſauro abſcondito. V. Leſſ. *l. c.* & Bon. *d.* 3. *q.* 5. *p.* 3. *n.* 11. Suar. Sanch. *l. c.* Bon. *n.* 11.

10. Peccant, qui Ægyptios de fortuna conſulunt, & quidem, ſi fiat cum firma fide, vel ſcandalo, &c. mortaliter: ſi vero cauſa curioſitatis, vel riſus, ut fit communiter, venialiter tantum. Fill. & Sanch.

11. Superſtitioſa eſt divinatio, quæ fit per

ſor-

Sortes divinatorias, ad futurum, vel occultum aliquid cognoſcendum, quaſi ſortibus vis aliqua divina inſit: ut ſi quis v. gr. ex taxillorum projectione, & diſpoſitione divinet, quis ſit obtenturus victoriam, beneficium, &c. Idem fere eſt de ſortibus conſultoriis; quibus inquiritur, quid in hac, vel illa re ſit agendum. Dixi *fere*: quia aliquando hæ licitæ ſunt, quando cauſæ neceſſitas, & honeſtas exigit; aptiorque modus dubium vincendi non apparet: dummodo fiant præmiſſa oratione cum debita reverentia; & indicium non expectetur, niſi a ſolo Deo: ut v. g. ſi quis hærens in bivio aliter quoad viam ſe determinare non poſſit: vel ſi divino inſtinctu, aut juſſu fiant, ut 1. *Reg.* 10. in electione Saulis contigit. Fill. Sanch. Bon. *l. c.*

12. Sortes diviſoriæ ſine ſuperſtitione, & plerumque licite fieri poſſunt, ſive ad honeſtum ludum, ſive ad hæreditatis diviſionem, ſive ad litis compoſitionem, dummodo litigantes, qui æquale jus habent, conſentiant, quia nihil aliud continent, quam contractum inter eos, qui ad aliquam rem jus habent, ut illius ſit, cui ſors obtigerit. Sic etiam, ſi plures mortem meriti ſint, nec expediat omnes puniri, ſorte definiri poteſt, quis ex iis ſit occidendus. Dixi, *plerumque*: tum quia in electionibus Eccleſiaſticis ſunt illicitæ, ut Laym. *l.* 3. *t.* 4. & Bonac. tum quia officia ſæcularia non ſorte, ſed ſecundum perſonarum aptitudinem ſunt dividenda, etſi inter plures æque aptos, & dignos ſorte agi poſſit. V. Leſſ. *c.* 43.

13. Poteſt excuſari a ſuperſtitione, qui modo illicito futura ſe velle divinare oſtendit joci cauſa. Ratio eſt, quia non eſt actus ſuperſtitioſus, nec affectatio cognitionis Deo propriæ, ſed tantum vanitas aliqua. Suar. & Sanch. Regin. *l.* 17. *n.* 170.

DUBIUM III.

Quid, & quotuplex ſit Idololatria?

Reſp. 1. Ea eſt, quando tribuitur honor creaturæ, ſicut Deo. D. Th. *q.* 94. *art.* 1. Id vero fit, ut docet Leſſ. *l.* 2. *c.* 43. non tantum ſa-

crificio, ſed etiam quovis ſigno honoris, quo quis creaturæ, tanquam Deo, ſe ſubmittere intendit, v. g. genuflexione, ſuffitu, detectione capitis ad ſtatuam Jovis.

Reſp. 2. Idololatria eſt duplex: alia Materialis, ſive ſimulata, ut cum quis ſine interno affectu, ex metu mortis, cultum idolo exhibet. Alia Formalis, ac propria, vel perfecta, ut cum quis adorat idolum, quod ex infidelitate putat eſſe Deum; vel imperfecta, cum quis vel ex odio Dei, vel ex affectu aliquid a dæmone, aliave creatura obtinendi, ipſi, quaſi Deo, cultum defert. Laym. *l. c.* ex S. Aug. & S. Th. Unde reſolves.

1. Idololatria aliquando conjungitur cum infidelitate, vel hæreſi, cum ſcilicet creatura adorata in intellectu habetur pro Deo, aliquando non.

2. Idololatria etiam materialis, & ficta eſt grave, & mortale peccatum: quia eſt ſaltem mendacium pernicioſum, & contra religionem: ſæpe etiam contra confeſſionem fidei externam. Sanch. *l.* 1. *c.* 37. *n.* 21. Azor. 1. *p. l.* 9. *c.* 11.

3. Idololatria imperfecta ob malitiam voluntatis eſt peccatum gravius, quam perfecta. V. Laym. *l.* 4. *t.* 10. *c.* 2. Sanch. *l. c.*

DUBIUM IV.

Quid, & quotuplex ſit Vana obſervantia, & unde colligatur?

Reſp. 1. Ea eſt ſuperſtitio, qua medio aliquo improportionato, & a Deo non inſtituto procuratur aliquis effectus, v. g. ſanitas, ſcientia. &c. S. Th. 2. 2. *q.* 96. *art.* 1. Bonac. & alii. Differt autem a divinatione, quod hæc tantum ordinetur ad occultorum cognitionem; illa vero ad effectum externum. Convenit cum eadem, quod utraque nitatur pacto dæmonis, eique tribuat perfectionem propriam Dei. Unde quæ de divinatione dicta ſunt, proportionaliter huic accommodari debent.

Reſpond. 2. Dividitur 1. ſicut divinatio, in eam, quæ ex pacto expreſſo cum dæmone, & in eam, quæ ex implicito pacto procedit. 2. Dividitur communiter in quatuor ſpecies.

Prima dicitur Ars notoria, quæ inſpectione certarum figurarum, vel certo aliquo jejunio, oratione &c. utitur ad ſcientiam repente, ac ſine labore acquirendam, ut faciunt Anabaptiſtæ. Secunda dicitur Magia (quod nomen alioqui generale eſt) quæ verſatur circa corpora varie immutanda, aliosq; effectus miros. Tertia eſt obſervatio eventuum, qua ex conſideratione alicujus eventus conjicitur, quid ſit futurum: ut ver. gr. ſi ex eo, quod caſu occurrat vulpes, canis, aut cadaver, certa imminere credat, & inde actiones ſuas moderetur. Quarta dicitur obſervatio ſanitatum, cum adhibentur quædam ſigna, orationes, certus numerus crucium, ſacra verba, &c. velut neceſſaria, & efficacia ad pellendos morbos. Idem eſt de geſtatione reliquiarum cum vana circumſtantia, v. g. in tali capſa, tot diebus, cum tali herba, &c. Sanch. c. 40. n. 11. Fill. t. 14. c. 6. n. 157.

Reſp. 3. Vana obſervantia, ſicut divinatio, eſt peccatum mortale ex genere ſuo. Ratio eſt, tum quia tribuit honorem divinum creaturæ, expectando ab ea, quod a ſolo Deo expectari debet: tum quia nititur pacto cum dæmone. Leſſ. Bon. q. 5. p. 4. & alii. Nec poteſt excuſari a mortali ex parvitate materiæ: quia ſimpliciter, & in omni materia uſurpatur cognitio, aut virtus Dei propria. Aliunde tamen fieri poſſe, ut non ſit mortale, docent Auth. ſupra cit. dub. 2. reſ. 3. 1. ratione ignorantiæ, ſi pactum ſit implicitum tantum. 2. Si non adhibeatur fides, licet timeatur ita eſſe, vel futurum. Vide dicta de divinatione dub. 2. reſ. 3. caſu 7. & Leſſ. dub. 8. n. 53. & 66.

Reſp. 4. Vana obſervantia cognoſci poteſt. 1. Ex inſufficientia cauſæ adhibitæ ad effectum; ſi nimirum nec habeat naturalem virtutem, nec de ſupernaturali legitime conſtet. 2. Ex adjunctione falſæ, vel vanæ circumſtantiæ, ut ver. gr. ſi flagellatio fieri debeat certa hora, numero, manu, flagro ſerico; ſi nomina adhibeantur ignota, vel characteres peregrini, verba falſa, vel apocrypha, ver. gr. Chriſtum habuiſſe febres, vel ſpaſmum, &c. Item, ſi ponatur vis in modo ſcribendi, v. g. Euangelium S. Joannis

tur, compulſare campanam (ſine ſcandalo tamen) ad concionem hæreticam, meretricem, etſi conductam, ac paratam, e domo evocare, & ad herum deducere, furi ſcalam applicare, gerenti injuſtum bellum dare mutuas pecunias, pagum hæretico domino vendere, graviſſimam cauſam requirunt, hoc eſt, metum tanti mali, quod ſecundum leges charitatis nemo teneatur ſubire ad evitandum malum alterius: v. g. ſi alias occidendus eſſet. Laym. *c. 13. n. 4.*

8. In civitatibus, in quibus id vitandi majoris mali cauſa permiſſum eſt, licet domum locare uſurario (excipitur tamen jus alienigenarum) & meretricibus: maxime ſi alii conductores deſint; niſi tamen meretrices graviter nocerent vicinis honeſtis, vel ob ſitum anſam majorem darent peccatis. Sanchez 1. *mor. c. 7.* Bon. *l. c.*

9. Excuſantur a mortali, imo etiam veniali, ſi cauſa adſit, artifices, qui faciunt, aut vendunt res indifferentes, quibus quis bene poteſt uti, licet plurimi abutantur, verbi gratia, aleas, fucos, gladios. Ratio eſt, quia remote tantum ordinantur ad peccatum, & ſimpliciter impediri non poſſunt. Quod ſi tamen abuſurus eſſet contra juſtitiam, non liceret; v. g. ſi occiſuro dares gladium ob magnum pretium, quod offert. Item, ſi quis ſciat hunc innocentem non pervertendum, niſi per has ſuas merces: quia modicum lucrum certæ ſaluti alterius eſt poſtponendum. Sanch. *l. c.*

10. Excuſantur etiam, qui ob juſtam cauſam vendunt agnum Judæo, vel infideli uſuro ad ſacrificium. Item qui Judæorum Synagogas, hæreticorum templa, legitimo Magiſtratu permittente, ædificant, vel reſtaurant: præſertim ſi fieret æque ſine ipſis. Navar. *l. 5. conſ. 1. de Judæis.* Laym. *l. 3. t. 3. c. 13. n. 4.* Venena autem vendere, niſi iis, qui bene uſuri putantur, v. g. ad confectionem colorum, vel medicinam, non licet. v. Sanch. 1. *moral. c. 7.* Unde venditio veneni, quod non ſervit, niſi ad hominis occiſionem, ſimpliciter eſt mala.

11. Chriſtiani captivi, ex gravi metu, in triremibus Turcarum, vel hæreticorum,

lici-

licite remigant contra Catholicos; ſarcinas, machinas, arma ad bellum neceſſaria convehunt, propugnacula ædificant, &c. Ita probabiliter Leſſ. Sanch. Suar. Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 13. contra Tol. & alios, qui docent peccare mortaliter. Quod ſi tamen eo loco res eſſet, ut hæc negantes magno periculo claſſem Chriſtianam eriperent, vel victoriam conferrent, tenerentur tantum bonum vitæ ſuæ anteferre. Suar. Leſſ. Sanch. *l. c.*

12. Incolæ urbis, vel provinciæ, quam Tyrannus occupavit, licite manente inter iniquos poſſeſſores, eoſque cogente imperio juvant excubiis, foſſione, contributione: idque ex legitimi Principis præſumpto conſenſu: ex quo etiam talia obſequia licite promittunt cum juramento, ad majora mala ſua, & legitimi Principis declinanda. Laym. *l. c.* *n.* 5.

13. Nautæ, & aurigæ Catholici in Hollandia, etiam ſine gravi metu, ſi abſit prava intentio, licite vehunt annonam ad caſtra hæreticorum, ſi adſint alii, qui illis ceſſantibus, facerent: quia, niſi id faciant, excludentur omni lucro tanquam oſores boni publici. v. Leſſ. *l.* 2. *c.* 19. Sanch. *l.* 1. *c.* 7. Fill. *t.* 22. *c.* 5.

LIBER III.

De Præceptis Decalogi, & Eccleſiæ.

TRACTATUS I.

De Primo Præcepto Decalogi.

HUjus præcepti, prout eſt affirmativum, materia propria ſunt actus virtutis Religionis. Eſt autem hæc Virtus moralis, qua interior, & exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus ejus internus eſt animi ſubmiſſio, qua infinitam Dei excellentiam veneramur. Externus eſt, quo internum teſtamur, ut oratio, ſacrificium, &c. de quibus vid. Schol. 1. 2. *&* 3. *parte*. Prout vero eſt negativum, prohibet vitia Religioni oppoſita: quæ, quia opponuntur virtuti inter morales præcipuæ, ſunt peccata, poſt ea, quæ contra virtutes Theologicas committuntur, graviſſima,

& ex genere ſuo mortalia. Sunt autem duplicia: alia, quæ opponuntur per exceſſum, ut Superſtitio cum ſuis ſpeciebus: alia per defectum, ut irreligioſitas cum ſuis.

CAPUT I.

De ſuperſtitione, & ſpeciebus ejus.

DUBIUM I.

Quid ſit, & quotuplex?

RESP. 1. Superſtitio eſt falſa religio, ſeu cultus vitioſus veri, vel falſi Numinis. Leſs. Et convenit cum definitione communi ex S. Th. qua dicit eſſe vitium, quod religioni opponitur ſecundum exceſſum. Dicit *per exceſſum*; non quod Deus nimium coli poſſit, aut majore honore, quam dignus ſit: ſed id intelligitur ſecundum circumſtantias: eo quod exhibeas cultum vel quem non debes, vel eo modo, quo non debes, vel illi, cui non debes.

Reſp. 2. Superſtitio eſt duplex: Alia cultus indebiti, ſive incongrui, quo verus Deus, ſed modo indebito colitur, tribuendo ei cultum falſum, & perniciofum, vel ſuperfluum, qui nimirum ſit contra, vel præter Eccleſiæ conſuetudinem, ac præſcriptum. Alia eſt ratione rei cultæ: cum ſcilicet cultus Deo debitus falſo Deo, vel creaturæ defertur. Et hæc ſubdividitur in Idololatriam, Divinationem, & Vanam obſervantiam; ad quam Magia vel revocatur, vel potius quartam ſpeciem conſtituit. Laym. *l.4.t.*10.*c.*1.ex S.Th. *q.92. a.2.* Ex quibus reſolves.

1. Superſtitionem cultus falſi committit: 1. Qui Deo nunc offert cultum per ceremonias veteris legis, v. g. circumciſionem, immolationem agni, &c. quia hæ ſignificant Chriſtum adhuc venturum, & nondum veniſſe. 2. Laicus, qui Deum colit, tanquam publicus Miniſter Eccleſiæ, v. g. ſacrificando, abſolvendo. Quod ſemper eſſe mortale docet Suar. *de rel. l.2. de ſuperſtit. c.2.* 3. Is, qui ſua auctoritate proponit aliqua facienda, tanquam ordinata ab Eccleſia ad Dei cultum. 4. Qui falſas reliquias proponit; vel miraculū factum eſſe per aliquam imaginem, vel ſe habuiſſe has, vel il-

las revelationes fingit, ſive ad faciendum lucrum, ſive ad devotionem augendam. 5. Qui, ut populum moveat, fingit miraculum aliquod, vel hiſtoriam reperiri in Scriptura Sacra, &c. Et hæc ſuperſtitio, etſi ſit ex genere ſuo mortalis, quia primæ veritati injuriam irrogat, & religionem fundat in mendaciis: ſæpe tamen excuſatur ignorantia, vel ſimplicitate. Leſs. *l.* 1. *c.* 43. Sanch. 2. *mor. c.* 37. Nav. *c.* 12. Lay. *l. c.* Bon. *d.* 3. *q.* 5. *p.* 1.

2. Superſtitio cultus ſuperflui eſt v. g. 1. Ceremonia audiendi Miſſam ante ortum ſolis cum certo numero, ſitu, ordine cereorum, vel Sacerdotis, qui dicatur Joannes: vel qui habeat ſtaturam Chriſti, &c. quia hic cultus eſt ex ſeipſo inanis, & ad ſpiritum excitandum inutilis. 2. Jejunare die Dominico, cum non jejunas aliis diebus. Item in Miſſa contra rubricam plures formare cruces, pluries dicere *Alleluja*; dicere *Gloria*, vel *Credo* contra rubricas, aliaſque ceremonias demere, vel addere (etſi fiant ex devotione, hæc enim corrigenda eſt) quia ſunt præter Eccleſiæ conſuetudinem. Hæc tamen, & ſimilia, bona intentione facta, venialia tantum ſunt ordinarie, ut docet Tol. Leſs. *l. c. d.* 1. Navar. & Laym. quia eſt materia levis, & actio ex ſe non mala, & multa excuſat ſimplicitas. Quod ſi tamen ex ſe mala eſſet, ut ſi rem furtivam offeras, turpia verba in Templo canas, ore, vel organo, notabiliter laſcivam, vel ad impuritatem provocantem vocem edas, eſt ſuperſtitio ſere mortalis, ut Laym. *l. c. ex comm.*

DUBIUM III.

De Divinatione.

Quid, & quotuplex ſit?

Reſp. 1. Divinatio eſt, cum quis opem dæmonis tacite, vel expreſſe invocat, ut noſcat res contingentes, & libere futuras, aliterve occultas, & naturaliter incognoſcibiles. Quæ ſi ſint tales, quas ſolus Deus ſcire poteſt, involvitur tacita Idololatria, quod dæmoni tribuatur cultus divinus: ſi vero

ſint tales, quas dæmon naturaliter ſcire poteſt (nam ex ſignis, aliiſque modis occultiſſima quæque cognoſcere poteſt, etiam plurimas hominum cogitationes, & res futuras, v. Delr. *l. 4. c. 2. q. 2.* Sanch. 2. *mor. cap. 38.*) nihilominus illicita eſt, eo quod commercium habeatur cum Dei jurato hoſte: quod importat quandam proditionem, & apoſtaſiam a Deo, ac forte etiam, ut vult Suar. contra Valent. ſuperſtitionem. V. Laym. *c. 3.* Bon. *p. 3.* S. Th. 2.2. *q. 5. a. 1.*

Reſpond. 2. Divinatio eſt duplex: una, in qua eſt invocatio, vel pactum expreſſum cum dæmone: & generali nomine dicitur Necromantia: ut, cum dæmon occulta docet per Pythonos, arreptitios, præſtigias, per perſonas mortuorum, vel virorum apparentium, aliave ſigna in aere, aqua, igne, ſpeculis: Alia eſt, in qua tantum eſt invocatio, vel pactum tacitum, ſeu interpretativum: ut cum ex lineamentis corporis, vocibus, garritu avium, & ſimilibus, quibus ſe Dæmon immiſcere ſolet, quæritur cognitio; ad quam ea ſunt improportionata. D. Thom. *q. 95.* Cum vero utriuſq; ſpeciei variæ rurſus ſint ſpecies, eas hic omitto, quod, ſecundum ſententiam communiorem, in genere moris non differant, nec ſpecialem habeant malitiam, idcoque in confeſſione non ſit opus explicare, an v. g. facta ſit divinatio ex ſpeculis, aere, mortuo, &c. Exprimendum tamen neceſſario eſt, utrum invocatio, ſive pactio expreſſa, an tacita intervenerit; quia, ſive hæc moraliter inter ſe ſpecie differant, ſive non, notabiliter tamen mutant judicium Confeſſarii. V. Laym. *l. c.* Sanch. *l. c.* Leſſ. *l. c. d. 5.* Del. *l. 4. diſp. 4. c. 2.* Bon. *q. 5. p. 4.*

Reſp. 3. Divinatio, quæ fit per actum expreſſum, & qua Demon expreſſe invocatur, excuſari non poteſt a mortali; eam vero, quæ fit per actum tantum implicitum, aliquando excuſari a mortali quidam aſſerunt, videlicet tunc, cum vel intercedit ſimplicitas, & ignorantia non craſſa, neque affectata, vel fides certa non adhibetur, ſed tantum timor quidam, aut ſuſpicio concipitur eventus futuri. Layman. *l. 4. tr. 10. c. 7.* Sanch. Leſs. Suar. Cajet. Bald. *l. 3. l. 4. d. 3. n. 2. &c.* eo

quod

quod tunc ſuperſtitioſa vere non ſit, cum intentio non ſit talis. V. Suar. Leſs. Sanch. Lay. Cajet. Navar. Sayr. Valent. & Tanner. *d.* 5. *de rel. q.* 7. *diſp.* 1. *n.* 21. *& dub.* 2. *n.* 25. Ex dictis reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Expreſſe cenſetur invocare, ſeu convenire, & pactum facere cum dæmone, qui vel verbis dæmonem invocat; vel ſaltem facto aliquid uſurpat, per quod ſcit, aut putat dæmonem cooperari.

2. Is vero tacite paciſcitur, qui vanis, & naturaliter improportionatis utitur ad aliquid cognoſcendum, vel efficiendum. Neque requiritur, ut dæmon aliquando pactus ſit, ſe ad talis vani medii adhibitionem concurſurum: eo enim ipſo, quo quis vanitatibus iis utitur, dæmon ſe immiſcet, licet præter intentionem utentis ſit eum invocare, ut docent Suar. Leſs. & Sanch. *ll. cc.*

3. Non excuſatur a peccato, qui utendo talibus rebus, quas conſtat eſſe naturaliter improportionatas, proteſtatur, ſe nullum cum dæmone commercium intendere, quia reipſa facit contra ſuam proteſtationem: Cum enim nec Deus, nec Angeli boni talibus ſe miſceant, dæmon implicite iis invocatur, ut præter citatos docent Laym. & Bonac. *ll. cc.*

4. Neque is excuſatur, qui talia media utilia credit propter experientias, quia has dæmon procurat, ut homines paulatim illaqueet, & ad ſimilia uſurpanda inducat. V. Sanch. 2. *mor. c.* 38.

5. Si quis ab aſtris, ſomniis, ſimilibuſve ita dependeat, ut omnes pene actiones ſuas, & vitam juxta ea regulare velit, eum mortaliter peccare docent Leſs. Suar. Sanch. *loc. cit.*

6. Ex talium obſervatione ſemel, atque iterum aliquid omittere, ad quod alioqui ſub mortali non teneris, veniale tantum eſſe cenſent Cajet. & Arm. v. *Somnium*, uti & ſubinde timere leviter, ne ita ſit, aut eveniat, quod portendunt, ut notat Suar. ſup. *l. c.*

7. Communiter, & ut plurimum in ſimilibus, in quibus tacitum tantum eſt pactum, venialiter tantum peccari, docent conſequenter Doctores ſupra citati, & mox

citandi: quia communiter fere aliquid Mſſorum intervenit, quæ a mortali excuſare dicunt, ut v. g. quod fides integra non adhibeatur. Sanch. *l. c. n. 13.* Caj. *in ſumm.* Armil. *&c.* Recte tamen notat Delrio, eſſe ſemper rem valde periculoſam, juxta illa ſuas actiones dirigere, etiam non credendo. V. Sanch. *l. c.*

8. Licita eſt 1. Phyſiognomia, quæ ex vultu, diſpoſitione, & habitudine corporis, & membrorum; 2. Chiromantia, ſi ex lineis, & partibus manuum conſideret temperiem corporis, imo etiam animi propenſiones, & affectus probabiliter conjectet. 3. Item divinatio, quæ ex ſomniis conjectat hominis complexionem, & hinc affectiones animi diurnas. 4. Item illa, qua ex avium, piſcium, aliorumve animalium voce, motu, aliiſve actionibus naturales aliqui effectus prænuntiantur futuri ut plurimum, v. g. ſerenitas, pluvia, &c. 5. Aſtrologia naturalis, quæ effectus corporeos, & naturales, ut ventos, eclipſin, fertilitatem, ſalubritatem, morbos, & ſimilia prædicit, quæ ad medicinam, vel agriculturam conducunt; imo etiam, cum ex puncto nativitatis, ſive horoſcopo probabiliter prædicit complexionem corporis, & affectiones animi. Quia hæ divinationes omnes naturales ſunt, & mediis proportionatis utuntur. Leſſ. *l. 2. c. 43. d. 7.*

9. Illicitæ vero ſunt omnes prædictæ divinationes, ſi ex iis aliquid noſci, aut prænuntiari intendatur circa ea, ad quæ proportionata non ſunt; ut circa effectus contingentes, & liberos, aut quæ a Deo pendent; ut circa ſtatum animæ, dona gratiæ, divitias, honores, fortunam, nuptias, ſtatum vitæ, & ſimilia, quorum electio voluntaria eſt, & a libera hominum voluntate pendet: itemque de rebus occultis, ut furto, theſauro abſcondito. V. Leſſ. *l. c.* & Bon. *d. 3. q. 5. p. 3. n. 11.* Suar. Sanch. *l. c.* Bon. *n. 11.*

10. Peccant, qui Ægyptios de fortuna conſulunt, & quidem, ſi fiat cum firma fide, vel ſcandalo, &c. mortaliter: ſi vero cauſa curioſitatis, vel riſus, ut fit communiter, venialiter tantum. Fill. & Sanch.

11. Superſtitioſa eſt divinatio, quæ fit per

ſortes divinatorias, ad futurum, vel occultum aliquid cognoſcendum, quaſi ſortibus vis aliqua divina inſit: ut ſi quis v. gr. ex taxillorum projectione, & diſpoſitione divinet, quis ſit obtenturus victoriam, beneficium, &c. Idem fere eſt de ſortibus conſultoriis; quibus inquiritur, quid in hac, vel illa re ſit agendum. Dixi *fere*: quia aliquando hæ licitæ ſunt, quando cauſæ neceſſitas, & honeſtas exigit; aptiorque modus dubium vincendi non apparet: dummodo fiant præmiſſa oratione cum debita reverentia; & indicium non expectetur, niſi a ſolo Deo: ut v. g. ſi quis hærens in bivio aliter quoad viam ſe determinare non poſſit: vel ſi divino inſtinctu, aut juſſu fiant, ut 1. *Reg.* 10. in electione Saulis contigit. Fill. Sanch. Bon. *l. c.*

12. Sortes diviſoriæ ſine ſuperſtitione, & plerumque licite fieri poſſunt, ſive ad honeſtum ludum, ſive ad hæreditatis diviſionem, ſive ad litis compoſitionem, dummodo litigantes, qui æquale jus habent, conſentiant, quia nihil aliud continent, quam contractum inter eos, qui ad aliquam rem jus habent, ut illius ſit, cui ſors obtigerit. Sic etiam, ſi plures mortem meriti ſint, nec expediat omnes puniri, ſorte definiri poteſt, quis ex iis ſit occidendus. Dixi, *plerumque*: tum quia in electionibus Eccleſiaſticis ſunt illicitæ, ut Laym. *l. 3. t. 4.* & Bonac. tum quia officia ſæcularia non ſorte, ſed ſecundum perſonarum aptitudinem ſunt dividenda, etſi inter plures æque aptos, & dignos ſorte agi poſſit. V. Leſſ. *c.* 43.

13. Poteſt excuſari a ſuperſtitione, qui modo illicito futura ſe velle divinare oſtendit joci cauſa. Ratio eſt, quia non eſt actus ſuperſtitioſus, nec affectatio cognitionis Deo propriæ, ſed tantum vanitas aliqua. Suar. & Sanch. Regin. *l.* 17. *n.* 170.

DUBIUM III.

Quid, & quotuplex ſit Idololatria?

Reſp. 1. Ea eſt, quando tribuitur honor creaturæ, ſicut Deo. D. Th. *q.* 94. *art.* 1. Id vero fit, ut docet Leſſ. *l.* 2. *c.* 43. non tantum ſa-

crificio, ſed etiam quovis ſigno honoris, quo quis creaturæ, tanquam Deo, ſe ſubmittere intendit, v. g. genuflexione, ſuffitu, detectione capitis ad ſtatuam Jovis.

Reſp. 2. Idololatria eſt duplex: alia Materialis, ſive ſimulata, ut cum quis ſine interno affectu, ex metu mortis, cultum idolo exhibet. Alia Formalis, ac propria, vel perfecta, ut cum quis adorat idolum, quod ex infidelitate putat eſſe Deum; vel imperfecta, cum quis vel ex odio Dei, vel ex affectu aliquid a dæmone, aliave creatura obtinendi, ipſi, quaſi Deo, cultum defert. Laym. *l. c.* ex S. Aug. & S. Th. Unde reſolves.

1. Idololatria aliquando conjungitur cum infidelitate, vel hæreſi, cum ſcilicet creatura adorata in intellectu habetur pro Deo, aliquando non.

2. Idololatria etiam materialis, & ficta eſt grave, & mortale peccatum: quia eſt ſaltem mendacium pernicioſum, & contra religionem: ſæpe etiam contra confeſſionem fidei externam. Sanch. *l.* 1. *c.* 37. *n.* 21. Azor. 1. *p. l.* 9. *c.* 11.

3. Idololatria imperfecta ob malitiam voluntatis eſt peccatum gravius, quam perfecta. V. Laym. *l.* 4. *t.* 10. *c.* 2. Sanch. *l. c.*

DUBIUM IV.

Quid, & quotuplex ſit Vana obſervantia, & unde colligatur?

Reſp. 1. Ea eſt ſuperſtitio, qua medio aliquo improportionato, & a Deo non inſtituto procuratur aliquis effectus, v. g. ſanitas, ſcientia. &c. S. Th. 2. 2. *q.* 96. *art.* 1. Bonac. & alii. Differt autem a divinatione, quod hæc tantum ordinetur ad occultorum cognitionem; illa vero ad effectum externum. Convenit cum eadem, quod utraque nitatur pacto dæmonis, eique tribuat perfectionem propriam Dei. Unde quæ de divinatione dicta ſunt, proportionaliter huic accommodari debent.

Reſpond. 2. Dividitur 1. ſicut divinatio, in eam, quæ ex pacto expreſſo cum dæmone, & in eam, quæ ex implicito pacto procedit. 2. Dividitur communiter in quatuor ſpecies.

Pri-

Prima dicitur Ars notoria, quæ inſpectione certarum figurarum, vel certo aliquo jejunio, oratione &c. utitur ad ſcientiam repente, ac ſine labore acquirendam, ut faciunt Anabaptiſtæ. Secunda dicitur Magia (quod nomen alioqui generale eſt) quæ verſatur circa corpora varie immutanda, alioſq; effectus miros. Tertia eſt obſervatio eventuum, qua ex conſideratione alicujus eventus conjicitur, quid ſit futurum: ut ver. gr. ſi ex eo, quod caſu occurrat vulpes, canis, aut cadaver, certa imminere credat, & inde actiones ſuas moderetur. Quarta dicitur obſervatio ſanitatum, cum adhibentur quædam ſigna, orationes, certus numerus crucium, ſacra verba, &c. velut neceſſaria, & efficacia ad pellendos morbos. Idem eſt de geſtatione reliquiarum cum vana circumſtantia, v. g. in tali capſa, tot diebus, cum tali herba, &c. Sanch. *c.40.n.11.* Fill. *t.14. c.6.n.157.*

Reſp. 3. Vana obſervantia, ſicut divinatio, eſt peccatum mortale ex genere ſuo. Ratio eſt, tum quia tribuit honorem divinum creaturæ, expectando ab ea, quod a ſolo Deo expectari debet: tum quia nititur pacto cum dæmone. Leſſ. Bon. *q. 5. p. 4. & alii*. Nec poteſt excuſari a mortali ex parvitate materiæ: quia ſimpliciter, & in omni materia uſurpatur cognitio, aut virtus Dei propria. Aliunde tamen fieri poſſe, ut non ſit mortale, docent Auth. ſupra cit. *dub. 2. reſ. 3.* 1. ratione ignorantiæ, ſi pactum ſit implicitum tantum. 2. Si non adhibeatur fides, licet timeatur ita eſſe, vel futurum. Vide dicta de divinatione *dub. 2. reſ.3. caſu 7.* & Leſſ. *dub.8. n. 53. & 66.*

Reſp. 4. Vana obſervantia cognoſci poteſt. 1. Ex inſufficientia cauſæ adhibitæ ad effectum; ſi nimirum nec habeat naturalem virtutem; nec de ſupernaturali legitime conſtet. 2. Ex adjunctione falſæ, vel vanæ circumſtantiæ, ut ver. gr. ſi flagellatio fieri debeat certa hora, numero, manu, flagro ſerico; ſi nomina adhibeantur ignota, vel characteres peregrini, verba falſa, vel apocrypha, ver. gr. Chriſtum habuiſſe febres, vel ſpaſmum, &c. Item, ſi ponatur vis in modo ſcribendi, v. g. Euangelium S. Joannis

à Virgine, oriente ſole, &c. 3. Si effectus ſtatim evaneſcat, &c. Delrio *l.* 2. *q.* 5. Sanch. *c.* 40. *n.*43. Ex dictis reſolves.

1. Superſtitioſum eſt: 1. Sumere aliquam potionem, vel bolum, vel quidvis aliud uſurpare ad ſcientiam aliquam ſubito acquirendam. 2. Geſtare amuleta, ligaturas, involucra falſis characteribus conſignata contra vulnera, vel ſubitam mortem, ne poſſint lædi, vel ne ſanguis effluat, vel ad conciliandam inviſibilitatem, impenetrabilitatem, amorem, fortunam, nocumenta, & maleficia. 3. Ex caſu fortuito conjicere de eventu, v. gr. ſibi aliquid boni, vel mali eventurum, ut ſi mane egrediens pedem offendat, ideoque domum regrediatur, timens aliquid infauſti. 4. Dies aliquos habere, tanquam fauſtos, alios vero infauſtos, ideoque negotium omittere, ver. gr. die Veneris nolle ungues præſcindere. 5. Fœminarum carminatricum benedictiones, & preces ad morbum depellendum adhibere. 6. Projicere ſtatuam alicujus Sancti in flumen, ut pluat. 7. Si putentur Miſſæ non prodeſſe defunctis, niſi legantur ſeptem, cum ſeptem certi coloris candelis, & ſeptem eleemoſynis. 8. Si unguento armario, quo gladius inungitur, abſens curetur. 6. Si certo feſto, v. g. S. Joannis, certæ adhibeantur orationes, vel feſto S. Matthiæ hederæ folia aquis imponantur, ut cognoſcatur, cui debeant nubere. 10. Si quibuſdam precibus, imaginibus, aut characteribus, aut crucibus tribuatur certa, & infallibilis vis, v. gr. evadendi ab hoſte, expellendi morbos, non moriendi ſine prævia confeſſione, non incidendi in infortunium, &c. Aliud tamen eſt ea per orationes petere, ac ſperare. Delr. *l.* 3. *p.* 2. *r.* 4. *ſ.* 7. Suar. *c.* 15. Leſſ. *c.* 44. *d.* 3. Sanch. *n.*34. & 37. Fill. *n.*150.

2. Superſtitioſum non eſt: 1. Obſervare lunam, aut tempora aptiora colligendis herbis (v. g. die S. Joannis Baptiſtæ) purgandis corporibus, cædendis arboribus, &c. 2. Verba ſacræ Scripturæ, vel reliquias geſtare ad Dei tantum honorem, & ſine dictis vanitatibus. 3. Circa templum alicujus certi Sancti ter jumentum circumducere; die alicujus certi Sancti equis venam ſecare, &c. ſi ſcilicet

hæc

hæc fiant, ut major devotio excitetur, & effectus Sanctorum meritis adſcribatur. Aliud tamen eſſet, ſi putarentur tales circumſtantiæ infallibiles, aut plane neceſſariæ, aut per ſe efficaces. vide Navar. *in man. c.* 11. Addit Laym. ex Cajet. ſi homines rudes bona fide, & ex devotione aliquem ritum ab Eccleſia non receptum obſervent, aliquando in ſua ſimplicitate relinquendos, cum difficulter abducantur ab eo, quod bona fide a ſuis majoribus acceperunt. 4. Nec damnandæ quædam devotiones, quas vocant novendiales, v. g. novem, vel ad exemplum S. Gregorii triginta, vel alium certum numerum Sacrorum celebrare, cum certo numero, & magnitudine candelarum, & ſimilia, ſi fiant in memoriam alicujus myſterii, v.g. novem menſium, quibus Chriſtus fuit in utero, vel quinque vulnerum, &c. Eſſet tamen ſuperſtitioſum, credere eas preces non prodeſſe in majore, vel minore numero. 5. Multi excuſant etiam eos, qui ſanant morſus a rabido cane, quod putent illos ad hoc habere gratiam gratis datam; & ſic tenet Navar. *in man. c.* 11. V. Sanch. Laym. Bon. *ll. cc.*

3. Non eſt illicitum uti virtute rei naturalis, quæ per ſuperſtitionem cognita eſt, modo ejus obſervatio, aut operatio non pendeat ab ope dæmonis. Ratio eſt, quia licet illa cognitio male parta ſit, peccatum tamen tranſiit, neque virtus naturalis ex eo quicquam mali contraxit. Vid. Sanch. 2. *mor. c.* 38. Bon. *q.* 5. *p.* 4. Laym. *l.* 4. *t.* 10. *c.* 4.

DUBIUM V.

Quid ſit maleficium, & quomodo poſſit tolli?

Reſp. 1. Maleficium eſt vis nocendi aliis, ex pacto, & cooperatione dæmonis. Differt a Magia, quod hæc intendat facere mira; illud autem dirigatur ad nocendum. Tol. *l.* 4. *c.* 10. Fill. *t.* 24. *c.* 8. *q.* 1.

Reſpond. 2. Maleficium aliud dicitur Amatorium, ſeu philtrum, cujus uſus eſt ad carnalem amorem, vel odium excitandum, dæmone hominis phantaſiam commovente, nihil tamen agente in voluntatem. Unde

de patet, ſi maleficio ſic infecti labantur, eos cere peccare; quia libertas non aufertur. Aliud dicitur Veneficium, quo alicui perſonæ, vel ejus bonis damnum infertur. Fill. *l. c. n.* 183 Azor. *t.1.l.8.c.26.*

Reſpond. 3. Contra maleficia uti licet. 1. Remediis petitis ex medicina. 2. Exorciſmis, & Sacramentis Eccleſiæ, peregrinationibus, invocationibus Sanctorum, &c. 3. Deſtructione ſignorum, per quæ dæmon nocet, abſque tamen alio maleficio: Navar. & communiter alii 4. Si maleficus licito modo poteſt maleficium tollere, licet eum ad id acceſſere, rogare, imo etiam pecunia inducere, vel verberibus, aut tormentis cogere (non tamen interficere, ſi nolit) Lugo, Dian. *p.* 8. *t.* 7. *R.* 53. idque, etiamſi conſtet, eum id facturum per novum maleficium, ſicuti ex cauſa licet ab uſurario petere mutuum ad uſuram. Ratio eſt, quia cum habeam jus petendi, quod ab illo recte præſtari poteſt, & eſt indifferens, imputabitur illius malitiæ, ſi id male faciat. V. Sanch. *l.7. de matr. d.* 94. *n.* 11. Fill. *n.* 192. Leſſ. *l.2.c.54.d.6.* contra Delrium. 5. Licet etiam contrarium ſignum poſitivum apponere, ex ſe tamen honeſtum: v. gr. ſi dæmon eſſet pactus cum malefico, ſe tandiu nociturum, quandiu maleficiatus ſe cruce non ſignaret, aut lavaret corpus (nam plerumque fit cum tali aliqua conditione, v. g. ut tandiu duret, quandiu manet aliqua ligatura, aut res aliqua certo loco defoſſa) licebit illi ſe ſignare, lavare, &c. Suar. Leſſ. *l.* 2. *c.* 44. *n.* 45. Ratio eſt, quia non eſt intentio poſitiva recuperandi ſanitatem eo medio, ſed tantum tollendi ſignum, & diſſolvendi pactum cum dæmone. Unde ulterius patet, licere repercutere ſagam, quæ te tetigit; ea enim repercuſſa ſolet noxa ceſſare, ut habet Leſſ. *loc. cit.* & Sanch. *lib.* 7. *de matr. d.*95. & 96. 6. Si maleficus non poteſt tollere maleficium, niſi per novum, non licet eum ad id inducere, quia id eſſet inducere ad peccatum, & actui intrinſece malo cooperari. Suar. Sanch. Leſſ. &c. *ll. cc.* 7. Si dubitetur, an poſſit ſine maleficio novo tollere, non licet ab eo petere, ut habet

bet Laym. *l.* 4. *tr.* 10. *c.* 4. *n.* 9. Sanchez, & Suarez, quia eſt periculum peccandi. Facilius autem præſumi poteſt, eum, qui ſigna poſuit, poſſe ea ſine novo maleficio deſtruere, quam eum, qui non poſuit. Unde, ſi hic ſuam operam offerat, prius erit examinandus de modo ſolvendi. Vide Laym. *hic*, Bon. *d.* 3. *q.* 5. *p.* 5.

Quæres: Quomodo Confeſſario agendum cum Divinatoribus, Magis, &c.

Reſpond. 1. Examinandi ſunt, præterquam de variis ſuperſtitionibus. 1. Quo fine tali ſuperſtitioni ſe addixerint, v. g. an ratione vehementis paſſionis, triſtitiæ, vindictæ, avaritiæ, aut ſanctitatis nomen conciliandi, quæ eſset ſacrilega hypocriſis. 2. De apoſtaſia, idololatria, & hæreſi: abnegant enim Chriſtum, & Deum: renunciant Sacramentis: habent dæmonem pro Deo, vel ſancto; nec damnatum putant, aut miſerum, & conſequenter illius aſſeclas non eſse damnandos. 3. De blaſphemiis in Deum, & Sanctos, de ſacrilegiis; abutuntur enim rebus ſacris, ut aqua benedicta, Euchariſtia, &c. 4. De luxuria, & commixtione cum dæmone. 5. De damnis proximo illatis. Suar. Sanch. Fill. Bon. *l. c.*

Reſp. 2. Monendi ſunt, eos teneri: 1. Pactum expreſſum, ſi quod habent cum dæmone, aut commercium abjurare, & diſsolvere. 2. Libros ſuos, ſchedas, ligaturas, aliaque inſtrumenta artis comburere. 3. Comburere chirographum, ſi habent: ſi vero ſolus dæmon id habeat, non neceſsario cogendus eſt, ut reddat: quia pactum ſufficienter diſſolvitur per pœnitentiam. 4. Damna illata reſarcire, ad quod proinde etiam tenetur Fiſcus (ubi veneficorum bona confiſcantur) uti & hæredes, ſi ad eos bona deveniant. Laym. *l. c.* Suar. *t.* 1. *de rel. l.* 2. *c.* 17. Sanch. *l. c. c.* 40. Fill. &c.

Reſp. 3. A Parochis moneri, & a confeſſariis examinari circa hoc præceptum potiſſimum debent. 1. Opiliones, qui variis dediti eſse ſolent obſervationibus, ut gregem ſuum a lupis, vel ſcabie, vel aliis incommodis tueantur. 2. Fabri ferrarii, qui circa equos ſanandos utuntur verbis vel ex pſalmis,

mis, vel ex oratione Dominica deſumptis. 3. Ruſtici, qui ad ſananda pecora inanibus, & ſuperſtitioſis obſervationibus utuntur, vel recurrunt ad peritos talium artium. 4. Vetulæ, quæ circa mulieres laborantes in partu vel ex matrice vanas, & ſuperſtitioſas adhibent orationes. 5. Milites, qui deferunt ſecum ſacra nomina, vel orationes ad certitudinem, quod in bello, vel duello non ſint vulnerandi, nunquam aqua, igne, vel ſubita morte perituri.

CAPUT II.

De Irreligioſitate, ejuſque ſpeciebus.

IRreligio, quæ religioni opponitur per defectum, vel tendit directe ad irreverentiam Dei, & eſt Tentatio Dei, aut perjurium: vel tantum tendit ad irreverentiam rerum ſacrarum, & eſt ſacrilegium, aut Simonia. De perjurio in ſecundo præcepto; de reliquis hic.

DUBIUM I.

Quid ſit tentatio Dei.

Reſp. Tentatio Dei eſt dictum, vel factum, quo quis explorat, num Deus ſit potens, ſapiens, miſericors, aut aliquam perfectionem habeat. S. Thom. 2. 2. q. 92. a. 1. Sanch. &c. Ea eſt duplex, ſcilicet vel formalis, quando quis expreſſe dubitans de aliqua Dei perfectione, eam experiri cupit; ut ſi quis petat miraculum, quo patefiat fidem Catholicam eſſe veram: vel det ſe præcipitem ex turri, ut experiatur, an Deus ſit miſericors, eum eripiendo a læſione: Vel eſt implicita, & interpretativa, quando quis, etſi expreſſe non intendat Deum tentare, id tamen petit, vel agit, quod ſuapte natura co referri videtur; ut ſi quis ſe committat periculo, a quo vel nullo modo, vel vix poſſit eripi, niſi miraculoſe; vel ſi media naturalia omittat, ſperans a ſolo Deo effectum, ver. gr. in morbo periculoſo reſpuens medicinam, petenſque, ac ſperans a Deo temere ſanitatem. Nav. c. 11. Leſſ. n. 4. Item ſi ſine neceſſitate, & cauſa rudis abſque

præ-

præparatione velit concionari, ſperans a Deo ſibi ſuggerendos conceptus. Suar. Sanch. Leſſ. Laym. *l.4.t.10. c.5.* Unde reſolves.

1. Tentatio Dei formalis eſt peccatum ex genere ſuo mortale, in quacumque etiam materia. Ratio eſt, quia includit dubitationem de perfectionibus Dei, quæ in gravem Dei contemptum redundat, vel magnam irreverentiam, curioſius agendo cum Deo, quaſi cum ludione. Leſſ. *l.2.c.45. d.1.* Sanch. *l.2. c.34.* Suar. & cæter. commun.

2. Interpretativa tentatio, cui dubitatio illa deeſt, plerumque eſt tantum peccatum veniale ob imperfectionem actus, ignorantiam, inconſiderationem, vel parvitatem periculi. Imo ſæpe nullum eſt peccatum, quando ſcilicet juſta cauſa ſubeſt, v. g. Dei inſtinctus, neceſſitas, vel pia utilitas. Sayr. Tolet. Cajet. S. Thom. 2. 2. *q.97.*

3. Si quis in puteum ſe conjiciat, ad declarandam Dei erga ſe providentiam, aut ſupra prunas ambulet, ad innocentiam oſtendendam, eſt interpretativa tentatio Dei: Uti etiam ſunt eæ probationes, quæ fiunt per ferrum candens, aquam ferventem, vel frigidam, &c. de quibus v. Binsfeld. & Delrium *l.4.diſq.* Licet enim Deus aliquando tales purgationes miraculoſe probarit, id contigit, vel quia Deo *inſpirante factæ* ſunt, vel quia innocentes ad eas compulſi ſunt liberati. Bonac. *d.3. q.9. p.1.*

DUBIUM II.

Quid, & quotuplex ſit Sacrilegium?

Reſp. Sacrilegium eſt violatio rei ſacræ, hoc eſt dicatæ cultui divino, & peccatum mortale ex genere ſuo, ſi opus ſpecialiter repugnet cum rei ſanctitate: non vero, ſi generaliter tantum repugnet, quomodo omnia peccata mortalia generaliter repugnant ſanctitati, v. g. templi, ita ut ibi cum veniali peccato committantur. Eſt autem Sacrilegium triplex: Perſonale, quo perſona; Locale, quo locus; & Reale, quo res aliæ violantur. S. Thom. 2.2. *q.99. a. 3.* & cæteri Theologi. Unde reſolves.

1. Perſonale ſacrilegium eſt percuſſio Clerici, pertractio ejuſdem ad judicium ſæculare, item luxurioſa violatio perſonæ Deo per votum caſtitatis ſacratæ, de qua v. infra *t. 4. c. 2. d. 6. præced. dub. 2.*

2. Locale ſacrilegium eſt omnis actus, quo Eccleſia polluitur, ut eſt v. gr. occiſio hominis, effuſio humani ſanguinis, vel ſeminis illicita, & notoria: ſepultura excommunicati, vel non baptizati; item ſi actus quidam profani fiant in Eccleſia, & repugnantes ejus immunitati, ut ſi negotiationes, illiciti concubitus, & ſpurcities, ſeditiones, concilia ſæcularia, ſtipulationes equorum, incendia, effractiones, ſpoliationes. Item ſi materia rei ſacræ, vel Eccleſiæ directe ad profanos uſus convertatur; ſi reus ex Eccleſia, velut aſylo, extrahatur; niſi tamen ſit latro publicus, vel nocturnus populator agrorum, vel enorme maleficium fiducia aſyli iſtic commiſerit. Denique ſi furto auferantur res Eccleſiæ, aut ibi depoſitæ. Layman. *c. 7.* Bon. *q. 6.* Si vero res ablata fuerit per accidens tantum in Eccleſia, v. g. crumena viri divitis, probabiliter non committi ſacrilegium docet Dian. *p. 1. t. 7. R. 27.* ex Fagund. & ſex aliis, contra Suarez, Laym. &c.

3. Reale ſacrilegium eſt indigna tractatio, & adminiſtratio Sacramentorum, ut ſi miniſtrentur, vel ſuſcipiantur cum peccato mortali. Item profanatio vaſorum, & inſtrumentorum ſacrorum: v. g. ſi quis calice utatur in convivio, ornamenta altarium, vel Sacerdotum ad uſus profanos applicet: intellige de iis, quæ conſecrari, vel ſaltem benedici ſolent: nam ad nuptias, vel communem uſum adhibere tapetes, candelabra, pelvim, imo & manutergium, & cætera, quæ mediate ſerviunt miniſterio ſacro, non eſſe peccatum docet Tambur. *expedit. ſacrif. l. 1. c. 2.* niſi fiat ex aliquo contemptu ſaltem implicito, ut ſi ſemper, & indifferenter ſic utaris ſupradictis. Atque idem affirmat de candelis, ramis, aqua, incenſo, & ſimilibus benedictis, quod in modicis iſtis benedictionibus non agatur cum tanto rigore ab Eccleſia, ut patet in pane, ligno, carbonibus, &c. benedictis. Vide *loc. cit.* §. 3. Item violatio, vel indigna

tractatio ſacrarum imaginum, & reliquiarum. Item abuſus Scripturæ ſacræ, v. g. ad ſtabiliendas hæreſes, vel res turpes. Item raptura bonorum Eccleſiæ, ſuppreſſio piorum legatorum, vel jurium Eccleſiæ defraudatio, &c. Vid. Fill. *tr.* 24. *c.* 9. Regin. *l.* 19. *n.* 57. Suar.

4. Peccatur etiam Sacrilegio peccato omiſſionis, v. g. ſi quæ ad ſacrificium ſpectant, ut corporalia, & ſimilia, ſint valde immunda. Bon. *de Euch.*

5. In confeſſione exprimenda eſt ſpecies, & materia ſacrilegii. Ratio prioris eſt, quia ſæpe diverſam malitiam habet, v. g. percuſſio Sacerdotis, & fornicatio cum eodem. Ratio poſterioris eſt, quia etiam materia aliquando auget, & addit malitiam, v. g. ſi ſit contra Euchariſtiam, addit, ſecundum Gordonum, communi violationi rei ſacræ aliud peccatum contra latriam. Attingere autem nuda manu calices, patenas, aras, agnos, cereos, &c. Chriſmate delibuta non licet fœminis, & laicis. Citra contemptum tamen non eſt mortale, ſi vacua ſint, & ſi cauſa ſubſit, nec veniale. Suar. Tamb. *l. c.* §. 1. ſine cauſa autem veniale eſſe, docet Suar. Con. & alii commun. licet Tamb. *l. c.* ex Sà, &c. contrarium cenſeat probabile; uti & ſi corporalia, vel purificatoria laventur ab iiſdem. V. §. 2. Cætera autem, quæ Euchariſtiam immediate non contingunt, nec chriſmate unguntur, ut mappas, veſtes Sacerdotales, immediate contingere omnibus licet. Suar. Laym. Tambur. *l. c.* ubi ex Palao, &c. idem concedit de reliquiis: ſicut etiam, ut eaſdem thecis incluſas penes ſe habeant; vel laici in publicis proceſſionibus geſtent. Idem docet cum Laym. de pyxide, ſive ciborio, & lunula benedictis, quando ſacram Euchariſtiam nondum continuerunt. Item de corporalibus, pallis, & purificatoriis, quando poſt ſacrum uſum lota ſunt: ex Laym. & Bonac. imo etiam ante lotionem. Laym. Tamb. *l. c.*

DUBIUM III.

De Simonia.

ARTICULUS I.

Quid ſit, & quotuplex?

RESP. Simonia eſt ſtudioſa voluntas emendi, aut vendendi pretio temporali aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum. D. Th. 2. 2. q. 100. a. 1. Laym. l. 4. tract. 10. c. 8. &c. Dicitur 1. *voluntas emendi, &c.* quibus verbis intelligitur quivis contractus oneroſus, ſive venditionis, ſive locationis, ſive permutationis, aut renuntiationis: quia ſimonia non conſiſtit ſine pactione aliqua tacita, vel expreſſa, & obligatione ex pacto. Quod addo, quia obligatio naturalis quæcumque, ut gratitudinis, ſive antidoralis non ſufficit; v. g. quando quis ſperat, vel intendit tantum, non tamen obligat. Sà *v. Simonia.* Ratio eſt, quia non facit contractum. V. Bon. *de Sim. d.* 1. *q.* 6. *p.* 1. Leſſ. *l.* 2. *c.* 35. *d.* 20. *Hac de re vide Propoſ. 45. inter proſcriptas a Sum. Pont. Innoc. XI. Dicitur 2. *pretio temporali*: ſive illud ſit muneris, ſive linguæ, ut eſt laus, vituperium, patrocinium; ſive obſequii, & famulatus. Dicitur 3. *ſpirituale*: quo nomine intelligitur res ſupernaturalis ad ſalutem ordinata, ſive ſit formaliter talis, ut gratia, & dona Spiritus ſancti; ſive cauſaliter, ut ſunt Sacramenta, concio, preces, & Sacramentalia; ſive ſit effectus, & uſus poteſtatis ſupernaturalis, ut conſecratio, abſolutio, diſpenſatio, benedictio, excommunicatio, electio, præſentatio, confirmatio, collatio beneficii, aliique actus juriſdictionis Eccleſiaſticæ. Dicitur 4. *ſpirituali annexum*: ad comprehendendum ea, quæ non ſunt per ſe ſpiritualia, ſed ad ea ordinantur, iiſque ſunt annexa; ſive antecedenter, ut jus patronatus reſpectu beneficii: vaſa, & veſtes ſacræ reſpectu Sacramentorum: ſive concomitanter, ut labor in adminiſtratione Sacramentorum, juxta ſenſum infra dicendum: ſive conſequenter, ut reditus beneficiorum, qui dantur propter officium ſpirituale. Unde patet, ma-

litiam ſimoniæ conſiſtere in irreverentia, quę committitur, dum res ſpirituales inſtar temporalium pretio æſtimantur, & contractibus ſubjiciuntur; atque eſſe peccatum mortale ex genere ſuo, nec veniale fieri poſſe ex materiæ levitate: quia nullum donum gratiæ, licet parvum, poteſt vendi ſine gravi irreverentia tum ipſiuſmet doni, tum etiam Dei. Poteſt tamen eſſe veniale ob actus imperfectionem, & ignorantiam: Suar. *t. 3. de rel. l. 4. cap. 36.* Azor. Fill. Laym. *l. c.* Leſſ. *l. 2. c. 35. d. 1.*

Reſp. 2. Simonia eſt triplex: Prima dicitur Mentalis, cum exterius vel nihil datur temporale (& dicitur Pure mentalis) vel cum aliquid datur (& dicitur Mixte mentalis) cum intentione obligandi ad reddendum ſpirituale, ſine ullo pacto externo. Secunda dicitur Conventionalis, quæ ad ipſum pactum exterius procedit ſine reali executione; diciturque Pura, ſi ſiſtat in mutua conventione; Mixta autem, ſi de reali, & conventionali aliquid participet, ut v. g. ſi ex altera tantum parte realiter compleatur. Atque huc reducitur Simonia confidentiæ, cum quis alteri dat beneficium, ut illud ſibi, vel alteri reſignet, vel cum onere dandi certam partem fructuum. Tertia dicitur Realis, quæ ſcilicet utrimque realiter completur. V. Leſſ. *l. c. d. 6.*

2. Simonia dividitur in eam, quæ eſt juris Divini, eſtque prohibita propter malitiam ſuam, v. g. hoſtiam conſecratam vendere; & eam, quæ eſt juris humani, eſtque mala tantum propter prohibitionem; & ſic ab Eccleſia prohibetur 1. Venditio beneficiorum, ſecundum id, quod in ipſis temporale eſt, ſcilicet quoad jus præciſum percipiendi fructus. 2. Venditio officiorum extrinſece tantum ordinatorum ad res ſacras, v. g. Sacriſtæ, Oeconomi, Advocati Eccleſiæ, Theſaurarii, 3. Obligatio pecuniæ alicui facta, ut ſuadeat alteri, ut det beneficium. 4. Pactio de reſignando beneficio, vel ſolvenda penſione, ſi alter beneficium tibi impetret. 5. Permutatio, & reſignatio beneficiorum, item reſervatio penſionis ex beneficio reſignato, & in caſu permutationis beneficiorum æquatio fructuū, &c. ſi abſque ſuperioris authoritate fiant:

quæ ſi accedat, licita erunt. 6. Acceptio muneris, etiam ſponte oblati, pro examine ad Parochiam, ex Trid. *ſeſſ.* 24. *c.* 18. pro collatione ordinum, pro tonſura, literis dimiſſoriis, ex Trid. *ſeſſ.* 21. *c.* 10. Excipitur tamen decima pars aurei pro Notario, ſi ſalarium non habeat, & conſuetudo permittat. 7. Exactio pecuniæ pro admiſſione ad religionem, non pro ſtatu tantum (is enim ſpiritualis eſt, ideoque jure divino invendibilis) ſed etiam pro onere ſuſtentationis: niſi Monaſterii tenuitas, vel conſuetudo contraria excuſent. Vide Laym. *c. ult.* Bonac. *d.* 1. *q.* 1. & 2. Leſs. Azor. 3. *p. l.* 12. *c.* 14. Ex dictis reſolves.

1. Simonia eſt concionari, catechizare, Miſsas facere pro pretio, niſi excuſetur ratione laboris, non intrinſeci (is enim ſacer eſt, & inæſtimabilis; ſcilicet vel ipſa actio ſacra, vel in ea intrinſece incluſus) ſed extrinſeci, non annexi rei ſpirituali, ut pro labore itineris, vel cantus in Miſsa, vel ratione alterius incommodi pretio æſtimabilis. Ratio eſt, quia illæ actiones ex natura ſua ordinantur ad aliquid ſupernaturale, & ad ſalutem, non autem ad aliquid temporale; ſicut doctio quæcunque, etiam Theologiæ, quæ pretio æſtimabilis eſt. Bon. *l. c.* Suar. Fill. &c. *v. infra l.* 6. *t.* 3. *c.* 4. *d.* 1. Laym. *l.* 1. §. 4.

2. Item Simonia eſt dare, vel accipere pretium pro abſolutione a peccatis, cenſuris, pro diſpenſatione in voto, juramento, impedimento matrimonii, irregularitate, &c. Poteſt tamen in his aliquid exigi per modum mulctæ ad cauſam piam applicandæ. Laym. *l. c. n.* 10.

3. Non eſt ſimonia dare aliquid ad redimendam vexationem a negante Sacramenta in neceſſitate. Suar. Leſs. Laym. vel ab inique impediente electionem, vel poſseſſionem beneficii, ad quod jus in re habes. Quod addo, quia ſi nondum habes jus in re, etſi poſſis redimere vexationem ab eo, qui tantum poteſt obeſse, non tamen ab eo qui & prodeſse, & obeſse poteſt. Ratio eſt, quia non datur tanquam pretium æquivalens rei ſpirituali, ſed ut alter ad officium rite præſtandum inducatur. Nec ſimiliter Simonia

eſt,

eſt, dare ſtipendium ad ſuſtentationem Clerici etiam divitis pro miſſis, concionibus, aut de eo etiam paciſci. Ratio eſt, quia non datur, tanquam pretium ſpiritualis officii, ſed perſonæ in alterius gratiam occupatæ; nec pro operatione ſpirituali, ut ſpiritualis eſt, ſed ut in alterius gratiam ſuſcepta: proindeque non eſt eleemoſyna, ſed debitum juſtitiæ. Suarez, Laym. *l.* 4. *tr.* 10. *cap. ult. &c.* contra Rich. Sylv. &c.

4. Non eſt ſimonia reddere, vel redimere penſionem mere temporalem: quia non fundatur in titulo ſpirituali, nec refertur ad functionem ſpiritualem. Dixi *temporalem*: quia ſpiritualis, quæ datur v. g. concionatori, vel coadjutori Epiſcopi propter officium Eccleſiaſticum, in eoque fundatur, nec differt a beneficio, niſi quod non ſit perpetua, vendi nequit: mixta vero, ut v. g. quæ datur Parocho ſeni, vel Clerico pauperi ad ſuſtentationem, non quidem vendi poteſt; redimi tamen poteſt, modo obligatio recitandi Officium B. V. impoſita non extinguatur. Quod intellige, ſi in loco, ubi ſit venditio, bulla ſit recepta. Ratio eſt, quia qui penſionem redimit, non emit jus ſpirituale, ſed extinguit onus temporale ſolvendi certam ſummam pecuniæ. *Leſs. c.* 35. *dub.* 21. Suar. *c.* 26. *n.* 5. Laym. *l. c. n.* 46.

5. Non eſt Simonia juris divini (etſi quandoque juris humani eſſe poſſit) ſpirituale cum ſpirituali permutare, v. g. beneficium pro beneficio, reliquias cum reliquiis, &c. vel dare temporale pro temporali, ut ſi calicem, vel agnos Dei præciſe ratione materiæ vendas: vel dare temporale pro ſpirituali, per modum doni gratuiti, etiam cum ſpe, vel intentione excitandi ad remunerationem doni ſpiritualis, vel contra. Ratio eſt, quia gratitudo non reſpicit pretium, ſed beneficium; nec ſolvit debitum juſtitiæ, ſed antidorale: quo non excluditur, quin gratis detur. Recte tamen monet Suarez, hujuſcemodi dona ob præſumptionem valde cavenda. Item donare, promittere, vel negare temporale quippiam, ſub conditione operis ſpiritualis præſtandi, modo non fiat per modum retributionis, ſeu commutationis:

tionis: v. g. ſi parens filio promittat munus, ſi Sacramenta frequentet. Ratio eſt, quia hic non intervenit contractus oneroſus, ſed ſiſtitur vel in liberali donatione, vel donatione ſub tali conditione, & modo. Suar. *l.* 4. *c.* 45. Laym. *l. c. n.* 8.

ARTICULUS II.

Quæ ſit pœna Simoniæ?

Reſpond. 1. Sola ſimonia Confidentiæ, & Realis, in Ordine, beneficio Eccleſiaſtico, & Religionis ingreſſu pœnas juris ipſo facto inducit: licet ob ingreſſum religionis raro incurratur, ut dictum eſt, vel ob tenuitatem monaſterii, vel contrariam conſuetudinem receptam. Suar. *cap.* 56. *&* 57. Leſſ. *d.* 23. Laym. *l. c.* §. 7.

Reſpond. 2. Ob ſimoniacam collationem, & ſuſceptionem Ordinum, etiam primæ tonſuræ, incurritur excommunicatio, & ſuſpenſio Papalis. Leſs. *diſput.* 24. Layman. *loc. cit.*

Reſpond. 3. Ob ſimoniam Realem in beneficio Eccleſiaſtico incurritur 1. Excommunicatio Papalis. 2. Irrita eſt electio, præſentatio, confirmatio, & inſtitutio. Unde talis non facit fructus ſuos: Idque etiam, licet a tertia perſona taliter proviſus id ignoraverit, niſi tamen contradixerit, vel niſi a tertio data fuerit pecunia per fraudem, ut redderetur inhabilis, vel niſi bona fide poſsederit beneficium per triennium. Leſs. *l.* 2. *c.* 35. *d.* 31. Laym. *l.* 4. *t.* 10. *c. ult.* Bon. *d.* 1. *q.* 7. *p.* 2. *n.* 20. ex Gom. Garz. &c. 3. Efficitur inhabilis ad idem beneficium, etiam per diſpenſationem Epiſcopi, obtinendum, aliis tamen beneficiis jure ipſo non privatur, nec ad alia obtinenda ſit inhabilis ante ſententiam Judicis. Suar. *c.* 54. *n.* 7.

Reſpond. 4. Simonia Confidentiæ completa, dato, & accepto beneficio, licet accipiens promiſſionem viciſſim non impleverit, inducit 1. Excommunicationem Papalem utrique parti contrahenti. 2. Annullat reſignationem, & collationem beneficii, in quo eſt commiſſa; & inhabilitat ad idem poſtea ob-

retinendum. 3. Privat omnibus beneficiis, & penſionibus ante obtentis; non tamen ante ſententiam latam. 4. Beneficia ſic collata ſoli Pontifici reſervantur. Leſs. c. 35. d. 26. Suar. c. 43. Lay. n. 76.

ARTICULUS III.

An, & cui reſtituendum quod ſimoniacè acceptum?

Reſp. 1. Nihil ſpirituale ſimoniace acceptū, præter beneficium (ſub quo continetur penſio, ſecundum Bon. negante Leſs.) eſt reſtituendum. Ratio eſt, quia cætera vel reſtitui non poſſunt, ut Sacramenta, vel non ſunt reſtituenda ante ſententiam: cum Canones aliud non ſtatuerint, ex Leſs. n. 68. Suar. Fill. &c. contra Azor. Laym. Bon. d. 1. q. 7. p. 5. Aff. 2. Dixi *præter beneficium*; quia hoc retineri non poteſt, etiam ante judicis ſententiam: ut patet tum ex *cap. Si quis neque 1. q. 1.* tum ex 2. *Extrav. Cum deteſtabile, de Simonia.* V. Bon. *l. c.* Ubi addit etiam fructus perceptos eſſe reſtituendos; tum quia nullo juſto titulo poſſunt retineri, cum adeptio beneficii ſimoniaca ſit ipſo facto irrita: tum quia ſic expreſſe habetur in *Extr. Cum deteſtabile, de Simonia*, V. D. Th. 2. 2. *q.* 100. *a.* 6. Nav. *l.* 5. *Conſ.* 62. Leſs. *l.* 2. *c.* 35. *dub.* 31.

Reſpond. 2. Pretium acceptum pro beneficio, collatione Ordinum, Sacramentorum, & ſacramentalium, ſi notabiliter excedat id, quod pro ſuſtentatione exigi poterat, item pro admiſſione ad Religionem, jure poſitivo reſtituendum eſt. Hoc tamen poſterius nonniſi poſt latam ſententiam, ſi admiſſus in Monaſterium maneat; quia plerumque ratione alimentorum retineri poteſt, modo in communem uſum convertatur. V. Bon. *l. c.* Leſs. *l.* 2. *c.* 35. *d.* 30.

Reſp. 3. Acceptum pro beneficio, aliave re ſpirituali, non ſecuta collatione, jure naturæ reſtituendum eſt ei, a quo eſt acceptum: quia deeſt titulus retinendi, cum non præſtetur id, pro quo eſt datum. Si vero res tradita ſit, ſimonia utrinque completa, probabilius eſt reſtituendum eſſe Eccleſiæ, &

non danti; quia Eccleſia utrumque punire intendit, ut Leſs. Laym. *hic loc. cit.* §. 9.

TRACTATUS II.

De ſecundo Præcepto Decalogi.

PRohibet hoc præceptum omnem inordinatam uſurpationem nominis Dei, qualis potiſſimum fit blaſphemando, temere jurando, vovendo, & non ſervando, de quibus hic agendum.

CAPUT I.

Quid, & quotuplex Blaſphemia?

REſp. Blaſphemia directe oppoſita laudi Dei, eſt verbum maledictionis, vel convitii, ſeu contumeliæ in Deum, ſive id fiat attribuendo ei falſa, ſive negando vera, ſive tribuendo creaturis, quæ ipſi debentur, ſive etiam dicendo vera, ſed quæ ad ejus dehonorationem, ſeu vilipenſionem tendant: ut fit per modum ei indignantis, contemnentis, &c. Ita commun. DD. S. Th. 2.2.q.13. Bon. *diſ p.3. q.* 8. Sanch. 2. *mor. c.* 32. Laym. *l.* 4. *t.* 10. *c.* 6. *&c.* Unde reſolves.

1. Blaſphemat, qui contra Deū infrendens, ei maledicit: item, qui ait ſe aliquid acturum eo invito: item, qui eum negat, qui jurat ſerio per Deos falſos, qui eum vocat tyrannum, injuſtum, nolle, aut non poſſe nos juvare, non curare noſtra, dæmonem eſſe fideliorem, plus poſſe, non omnia bene eſſe ordinata, melius in creatione quædam fieri potuiſſe, aut debuiſſe, &c. Quæ quidem ſiquis credat ita eſſe, & non tantum in ira, aut deſperatione effutiat, tunc eſt blaſphemia hæreticalis, id eſt cum hæreſi conjuncta: quod in confeſſione eſt addendum, quia ſpecie differt ab imprecativa. Hurt. 2. 2. *d.* 91. *ſect.* 12. §. 54.

2. Revocantur etiam ad blaſphemiam alia ſigna contra Deum, licet verba non adſint: ut ſpuere in cœlum, infrendere dentibus, &c. imo etiam ſola mente blaſphemia interior committi poteſt, ſicut etiam laus mentalis Dei.

3. Blaſ-

3. Blaſphemat item, qui in ſanctos, vel ſacra contumelioſus eſt, intellige, ut ſancti ſunt, ſive cum habitudine ſaltem virtuali ad Deum, ita ut moraliter hujus etiam honor cenſeatur tangi, quia alioqui tantum erit contra duliam, ſi nimirum contra illos, ut homines quidam in terris fuerunt, dicatur. Quod veniale eſt, ſi joco fiat, verbi gratia, ſi ſanctos Criſpinum, & Criſpinianum voces ſutores, Joannem, & Paulum eunuchos: grave vero erit, ſi contemptim, vel ex odio, aut indignatione contra ſanctos hæc dicas. Licet vero blaſphemiæ in Deum non admittant parvitatem materiæ: multi tamen admittunt in iis, quæ fiunt contra Sanctos. *Eſc. t. 1. Exa.*

4. Blaſphemat item qui juratus, etſi non contra Deum, ſed contra alios, aut alias, eadem tamen ſerio profert, quæ ex ſua ſignificatione, aut modo loquendi, ac circumſtantiis important imminutionem divini honoris, aut improperii: licet enim eam non intendat formaliter, intendit tamen indirecte, & virtualiter: quamvis id ex ſubreptione ſæpe ſit veniale tantum; ſi tantum moraliter fiat.

5. In confeſſione exprimendum eſt, ſi quis (quod tamen raro contingit) directe, & formaliter Deum inhonorare intenderit, aut ei formaliter iratus fuerit. Laym. *loc. cit.*

6. Blaſphemat item, qui injurioſe uſurpat membrum Chriſti: v. g. perdat te Dei ſanguis, vulnera, mors Dei, caput, paſſio, Sacramenta, chriſma, & ſimilia ſacra: cum ea non ad perdendum, ſed ad ſalvandos nos data ſint; & communiter in his apprehendant homines magnam Dei, earumque rerum vilipenſionem contineri. Laym. *ibid. n.* 12.

7. Qui talium verborum conſuetudinem habet, tenetur ſub peccato mortali ſerio conari eam tollere. Quod ſi facit, & tamen labitur, poteſt excuſari aliquando; eo quod juramenta ita impetu naturali effuſa non ſunt voluntaria nec in ſe, nec in cauſa, utpote retractata propoſito efficaci. Laym. *l. c. t.* 2. *c.* 3. *n.* 6. V. Eſcob. *t.* 1. *c.* 3. *n.* 36. Si non conetur, idque Confeſſarius notet, neget ei cum diſcretione abſolutionem. Laym. *l. c.*

8. Interim plurimi excuſantur ob inadvertentiam in ſubita commotione, tametſi non ſatis excuſare videatur quod quidam ajunt, iis verbis aliud ſe non intendere, quam uſurpare tanquam interjectiones ſignificativas iræ ſuæ: tum quia æque ſe poſsunt aſsuefacere ad verba alia iræ, & ſeriæ voluntatis ſignificativa: tum quia, tametſi id non poſsent, nihilominus non videtur licere uſurpare ea, quæ ex communi apprehenſione aliorum ſunt inhonorativa Dei.

9. Quod ſi vero quis in ira contra hominem, non indignando Deo, ſed homini tantum, nude nominet mortem Dei, ſeptem Sacramenta, verbi gratia, o Dei mors, vulnera, &c. ſine ſcandalo, & ſine iis circumſtantiis, quibus contemptus importatur, non ſunt blaſphemiæ, ſed vana uſurpatio nominis divini, hoc præcepto prohibita, & peccatum inter venialia grave, ut Cajet. & Armilla, V. *Blaſphemia*, & Sanchez ſupra. Quamquam propter periculum incidendi in blaſphemias, & quia raro abeſt ſcandalum, ac nihilominus apud audientes Deus, ejuſque ſacra cenſentur inhonorari, raro excuſantur, & merito abſterrentur homines a ſimilibus dictis, ut notat Laym. *l. c.*

10. In ira imprecari aliis dæmonem, grandinem, fulgur, &c. etſi multi confundant cum blaſphemiis, non tamen eſt blaſphemia, ſed dira imprecatio, quæ plerumque (ſaltem, quando dicitur in illos, qui amantur ab irato) ob ſubitam commotionem, & inadvertentiam, ac defectum ſeriæ voluntatis, non eſt niſi venialis: quia cum ſe homines reflectunt, ajunt longe aliter ſe ſentire, ac ſenſiſse, ita ut videantur interjectiones tantum quædam eſse ad ſignificandam iram: tametſi Chriſtianos parum deceat tam abſurdis interjectionibus uti. Bon. *l. c.* ex Nav. Tol. Reg. &c. Bald. *d.*25. *n.* 10. ubi etiam cenſet veniale tantum eſse, ſibimetipſi ex ira dæmonem imprecari, eo quod non lędat graviter charitatem. Verum Molin. &c. non audent id excuſare a mortali, propter fœditatem, horrorem, & perverſitatem. Grave autem eſt, ſi ſubditi Superioribus, filii parentibus (licet materialiter tantum) ſic maledicant, præſertim

tim

tem in faciem: quia eſt grave contra debitam reverentiam. Bald. *l. c.* vid. infra. *l.* 5. *c.* 3. *d.* 16.

11. In ira uſurpare dæmonem ſine imprecatione, non eſt per ſe peccatum, aſſidua tamen ejus nominatio non decet chriſtianum: & ratione ſcandali poſset eſse gravis. Lay. *l. c.*

12. In confeſſione exprimenda eſt qualitas blaſphemiæ, videlicet utrum contra Deum, in Sanctos fuerit: illas enim ſpecie differre, eſt probabile ſecundum Suar. Sanch. Regin. Azor. Laym. Dian. *R.* 50. Lug. *d.* 15. *n.* 2. contrarium tamen tenet Trull. *l.* 1. *n.* 11. *d.* 2. *n.* 5. cum Dian. *p.* 1. *de circumſt.* *R.* 30.

CAPUT II.

De juramento.

DUBIUM I.

Quid ſit juramentum?

RESP. Juramentum eſt invocatio tacita, vel expreſsa numinis divini, tanquam primæ, & infallibilis veritatis, in teſtem alicujus rei. Hæc autem invocatio in eo conſiſtit, quod jurans, quantum in ſe eſt, cupiat, ac velit, Deum id, quod jurat, teſtari, & manifeſtare (ſi, & quando nimirum illi placuerit, ſive in hac vita, ſive in altera) tanquam quod ab ipſo Deo ſit cognitum, & verum. Ita communiter DD. S. Thom. 2. 2. *q.* 89. *a.* 1. Bon. *d.* 39. *q.* 1. *p.* 1. Sanch. 3. *mor. c.* 1. Laym. *l.* 4. *tr.* 3. *c.* 1. Unde reſolves.

1. Quoad forum internum, jurat, quiſquis interius intentionem habet ſive formalem, ſive virtualem, & invocat Deum in teſtem; ſive his, ſive illis verbis, ac ſignis, ſive etiam nullis uſus ſit: ita ut, ſi quis utatur verbis nullo modo importantibus juramentum, & is tamen ea putet eſse juramenta, vere juret: & econtra Suar. *l.* 1. *c.* 1. Sanch. *l.* 3. *c.* 1. Laym. *l.* 4. *t.* 3. *c.* 1. Quoad forum autem externum, quænam formulæ jurandi rationem habeant, ac proinde quæ verba licite uſurpari in converſatione poſſint, patet ex ſequentibus.

2. Quando dubium eſt de jurantis inten-

tione, judicari ſolet ſecundùm communem acceptionem verborum, quibus eſt uſus.

3. Veram rationem juramenti habent hæ formulæ: teſtor Deum, vel invoco Deum teſtem. Item, *auff meinem eidt: ber meinem eidt*, niſi aliud de uſurpantis intentione conſtet; quia multi ita loquuntur, v. g. *ich ſchwer e dir ein eidt*, vel *ber meinem eidt*, hoc, vel illud faciam: quorum tamen mens non eſt ſerio id jurare, ſed tantum iracunde, & gravius affirmare. Laym. *l. c. c.* 2.

4. Fides a Sacerdotibus loco juramenti exigi ſolita per eorum conſecrationem, uti & formula illa Principum, *ber Unſer Fürſtlichen Ehren, oder Trewen*, etſi non ſint juramentum, tamen in foro fori accipiuntur loco jurata promiſſionis; uti & ſi a perſonis illuſtribus, vel nobilibus dicatur, *ber meiner Adlichen Ehren, Trewen, und Glauben*. V. Laym. *loc. cit. c.* 2.

5. Formulæ hæ, Deus novit, Deus teſtabitur ſuo tempore, coram Deo loquor, Deus novit omnia, Deus videt meam conſcientiam, cenſentur tantum narrative proferri, non invocative (atque adeo non ſunt juramenta) niſi aliud conſtet, aut circumſtantiis probetur. Laym. *l. c. n.* 4. Bonac. *q.* 1. *p.* 2. ex Suar. Leſſ. Sanch. &c.

6. Non ſunt juramenta, quæ dicuntur per modum ſponſionis: v. g. expono caput meum, amputentur mihi aures, ni ita ſit, &c. Vid. Sanch. *l. c. n.* 42.

7. Non vere jurat, qui, ut juramentum coactus vitet, dicit ſe jurare per omne id, per quod poteſt; quia, cum res nulla ſit, per quam abſque neceſſitate jurare licite poſſit, cenſetur per nihil jurare intendiſſe.

8. Non ſunt juramenta (quod Confeſſarii, & Catechiſtæ moneant, ne ex erronea conſcientia peccetur) vere, certe, in veritate, fide boni viri, per fidem meam, fide boni Chriſtiani, vel Sacerdotis, vel Regis: Per conſcientiam meam, ſuper conſcientiam meã, &c. ut habet Leſs. *c.* 42. *d.* 1. Bonac. *l. c.* quia tantum ſignificant illum loqui ex dictamine conſcientiæ, & notitia veritatis; nec in teſtem adducitur Deus: eſſet tamen juramentum dicere, per fidem Catholicam, Per ſanctum

ſuum Euangelium : quia tunc cenſetur in teſtem adduci illius fidei, & Euangelii auctor. V. Laym. *l. c.*

9. Non jurat, qui dicit, tam verum eſt, quam Sol lucet, quam hic ſedeo, ambulo, &c. Unde, etſi comparatio falſa ſit, tantum eſt mendacium, cum nullus in teſtem invocetur. Idem eſt, ſi dicas, quod dico, eſt Euangelium, eſt inſtar fidei, eſt de fide, &c.

10. Quamvis hæ, & ſimiles comparationes, tam verum eſt, quam Deus eſt, quam Chriſtus eſt in venerabili Sacramento, quam verum eſt Euangelium: item, tam ſum innocens, quam B. Virgo, vel S. Franciſcus, &c. communiter videantur continere juramentum cum blaſphemia; id tamen non ſatis apparet, quia nullus in teſtem invocatur. Neque videtur eſſe blaſphemia, ſi ſit verum, & animus proferentis ſit ſignificare tantum ſimilitudinem; ut ſenſus ſit, hoc verum eſſe ſuo modo, ſicut alterum eſt verum ſuo modo. Tunc vero eſſet blaſphemia, ſi uſurpans intenderet ſignificare, tantam eſſe (ſecundum æqualitatem) in ſuo dicto certitudinem, quanta eſt in ea veritate fidei. Sanch. 2. *mor. c.* 31.

11. Non eſt juramentum, cum quis jurat per creaturas, in quibus nihil divinæ bonitatis ſpecialiter elucet : quia tunc non cenſetur adduci cum relatione ad Deum, ut ſi dicas : juro per hanc barbam, veſtem, &c. Cenſetur autem juramentum, cum fit per creaturas nobiliores : cum per eas tunc accipiatur earum Creator, ut qui in iis ſingulariter reſidet, ac relucet : ſic v. g. dum juratur per cœlum, intelligitur iſtius habitator : dum per terram, is, cujus hæc eſt ſcabellum : dum per templum, is qui ibi colitur; dum per aliquod Sacramentum, is, qui inſtituit; dum per crucem, is, qui in ea fixus eſt; dum per Euangelia, ea tangendo, aut nominando, is, cujus ea verba ſunt. Bon. *q.* 1. *p.* 1. *n.* 4. Suar, Sanch. *ll. cc.*

DUBIUM II.

Quotuplex ſit Juramentum.

Reſp. Diviſiones aliquot communiter af-

feruntur, ſed tantum accidentales, quæ ſpeciem non mutant, ut in confeſſione diſtinguere non ſit opus. Suar. Leſſ. Bonac. p. 2. Itaque dividitur

Primo in Verbale, Reale, & Mixtum; cum videlicet vel verbis fit, vel actione aliqua, ut erectione digitorum, contactu crucis, ſceptri, Euangeliorum: vel & verbis ſimul, & actione corporali, unde & vocatur juramentum corporale. V. Bon. p. 2.

Secundo in Invocatorium, ſeu Conteſtatorium, & in Execratorium, ſeu imprecatorium. Illud eſt, quo Deus ſimpliciter, ut teſtis, invocatur; hoc autem, quo non ſolum vocatur ut teſtis, ſed etiam ut vindex, cum jurans ſe, vel alium dilectum, vel aliquid ſui, aut ſuorum ſubjicit Deo puniendum, ſi falſum dicat: ut, ita me Deus amet, adjuvet: puniat me Deus: faciat Deus, ut hinc nunquam ſanus ſurgam: nec conjugem, nec liberos vivos hodie intuear; tollat me Deus ſubitanea morte: in æternum damnet: ſuper animam meam, &c. in quibus quando falſo juratur, an ſit conjuncta altera ſpecies malitiæ contra charitatem ſui, aut proximi, Scholaſtici controvertunt. Negāt Suar. Valent. &c. quia non ſolet quis etiam amico ſuo tale malum ex animo imprecari; ſed potius cogitat Deum non facturum eſſe. V. Bon. d. 4. q. 1. p. 2.

Tertio in Aſſertorium, & Promiſſorium. Illud eſt, quo præterita, vel præſentia affirmantur, aut negantur: hoc autem eſt, quo aliquid futurum promittitur. Addunt aliqui Comminatorium; ut v. g. per Deum ego te cædam. Sed hoc referri poteſt ad promiſſorium. In confeſſione non opus eſt explicare, utrum per Deum, an Sanctos juraris: quia eſt ejuſdem ſpeciei malitia, cum jurans ſemper intendat Deum adducere in teſtem. Suar. Leſſ. c. 42. Lugo d. 16. n. 286.

DUBIUM III.

An, & quando ſit licitum jurare?

Reſp. Juramentum, ſi debito modo fiat, licitum eſt. Eſt de fide. Et quidem eſt actus religionis; ut omnes docent. Tunc autem de-

bi-

bito modo fit, cum in eo obſervantur hæc tria. 1. eſt judicium, quod exigit, ut cum diſcretione, prudentia, conſideratione, ac reverentia, non ſine neceſſitate, aut gravi cauſa fiat. 2. eſt juſtitia, quæ exigit, ut, quod juratur, ſit res juſta, licita, & honeſta. 3. eſt veritas, ut nimirum ſit res vera, aut ſaltem ex gravi ratione putetur eſſe vera; ita ut, prout ex defectu alicujus horum minor, aut major in Deum injuria, aut irreverentia redundare cenſetur, ita quoque majus, aut minus committatur peccatum: Unde reſolvitur.

1. Quoad judicium, ſi hoc ſolum deſit, ut plurimum eſt veniale tantum: ut ſi quis abſque neceſſitate juret, ſive ex levitate quadam animi, ſive ex conſuetudine. V. Sanch. *l.* 3. *c.* 6. *n.* 22. Leſſ.

2. Mortaliter tamen etiam hic, aut venialiter peccari poteſt, juxta quantitatem negligentiæ, quam jurans admittit in inveſtigatione veritatis, vel tollenda conſuetudine. Sanch. *n.* 10.

3. Et ſic mortalis eſt ſtatus illorum, qui non tollunt conſuetudinem jurandi ſine attentione, ſitne verum hoc, an falſum, quod jurare ſolent.

4. Quod ad juſtitiam ſpectat, peccat mortaliter, qui jurat ſe facturum rem mortaliter malam: ut ſe aliquem interfecturum, quia eſt gravis irreverentia, divina authoritate ſe ad peccatum mortale quaſi obligare, ita ut hic duæ malitiæ concurrant: una, quod velit malum: altera, quod ad hoc abutatur authoritate Dei odio habentis omne malum. Bon. *l. c. p.* 3. Leſs. *l.* 2. *c.* 42. *d.* 3.

5. Venialiter autem peccat, qui jurat facere rem venialiter malam, aut vanam, aut inutilem, aut frivolam: cum ibi levis tantum irreverentia cenſeatur. Bon. *ibid.* Leſs. *l. c.*

6. Item peccat venialiter, qui jurat aliquid contra conſilia Euangelica: ut ſe non ingreſſurum religionem, non daturum eleemoſynam, aut mutuum. Suar. Leſs. Sanch. Bon. *loc. cit.*

7. Quod ad veritatem ſpectat: cum hæc deeſt, peccatur mortaliter, quia committitur gravis in Deum irreverentia; quippe cum adducatur in teſtem falſitatis, quaſi vel ipſe

veritatem neſciat, vel velit, aut poſſit decipere teſtando falſum. Nec hic excuſat levitas materiæ: quia, ſive hæc ſit gravis, ſive levis, ſeria, ſive jocoſa, æqualiter tamen repugnat Deo teſtificari falſum: & tale juramentum dicitur Perjurium. S.Th.2.2.q.79. a.7. Leſſ. Sanch. Bon. l.c. * Hac de re lege Prop. 24. inter damnatas ab Innoc. XI. * An autem, & quando perjurium poſſit eſſe veniale per accidens, vid. Eſcob. l.1. c.3. n.6.

8. Nec excuſatur, vel qui jurat verum, ſi is putabat eſſe falſum, vel qui jurat pro certo, de quo ipſe dubitat, etſi a parte rei verum ſit. Sot. Nav. Bon. l.c.

9. Peccat æque graviter, qui ab altero exigit juramentum, ſciens eum eſſe pejeraturum. Excipe, niſi juſta cauſa, & neceſſitate exigat; quia tunc perjurium ex ſola pejerantis malitia ſequitur, nec alter moraliter cenſetur illius cauſa, cum utatur ſuo jure. Quod tamen extra judicium raro habet locum in privatis perſonis. S. Th. q. 29. Suar. l. 3. c. 13. & 14. Sanch. l.3. c.8.

10. Non pejeravit, qui juravit aliquid reipſa falſum, quod ipſe bona fide, & cum ratione putavit eſſe verum.

11. Excuſari ſubinde quidam ſimplices a mortali perjurio videntur poſſe, ratione inconſiderationis, cum uſurpant quaſdam formulas juratorias, ut, per animam meam; puniat me Deus. Etſi enim ſciant id vocari juramentum, non tamen apprehendunt, quod jurare ſit aliquid grave, & invocare Deum in teſtem, ſed tantum apprehendunt confuſam aliquam rationem mali non tanti momenti. V. Bon. l.c. Laym. c. 14.

DUBIUM IV.

An in juramento liceat uti æquivocatione?

Reſp. Jurare cum æquivocatione, quando juſta cauſa eſt, & ipſa æquivocatio licet, non eſt malum: quia ubi eſt jus occultandi veritatem, & occultatur ſine mendacio, nulla irreverentia fit juramento. Quod ſi ſine juſta cauſa fiat, non erit quidem perjurium, cum ſaltem ſecundum aliquem ſenſum verbo

borum, vel reſtrictionem mentalem verum juret; erit tamen ex genere ſuo mortale contra religionem: cum ſit gravis irreverentia ad alterum in re gravi decipiendum uſurpare juramentum. Ita communiter DD. Sanch. *l.* 3. *c.* 6. Bon. *p.* 12. Laym. *c.* 13. * Hac de re videas prop. 25. inter damnatas ab Innoc. XI. * Unde reſolvitur.

1. Graviter peccat, qui utitur æquivocatione, quando non rogatus, ſed ſponte ſua jurat: quia tunc tenetur uti vocabulis ſecundum communem ſignificationem, inquit Tolet. *l.* 4. *c.* 21. eo quod non habet rationem æquivocandi.

2. Graviter item peccat, qui utitur æquivocatione, quando juramentum juſte exigitur, ut a judice, vel ſuperiore, in re gravi. Bon. *l. c.*

3. Si autem fiat tale juramentum in re levi, per jocum, & citra inobedientiam, ac notabile damnum alterius, erit tantum veniale, ut probabiliter docet Sanch. *l.* 3. *c.* 6. contra alios: quia ſola diſcretione, ſive judicio caret. V. Bon. *l. c.*

4. Licet æquivoce jurare, ſi juramentum exigatur injuſte, ut v. gr. ſi quis exigat juramentum, qui jus non habet, v. gr. judex incompetens: vel ſi non ſervet ordinem juris. Item, ſi exigatur per vim, injuriam, metum, v. gr. ſi vir exigat juramentum ab uxore de adulterio occulto; ſi latrones exigant aut tyranni cum juramento. Sayr. *l.* 4. *c.* 3. *& lib.* 11. *c.* 17. Leſſ. Trull. *l.* 2. *c.* 1. *d.* 15.

5. Qui exterius tantum juravit ſine animo jurandi, non obligatur, niſi forte ratione ſcandali, cum non juraverit, ſed luſerit. In foro tamen externo poteſt cogi, ut ſervet. Sanch. 7. *mor. c.* 10. *n.* 11. Trull. *l.* 2. *c.* 1. *d.* 10.

DUBIUM V.

Quæ, & quanta ſit obligatio juramenti promiſſorii?

Reſp. 1. In juramento promiſſorio duæ affirmantur veritates, una de præſenti primaria, quod ſcilicet jurans habeat animum implendi, quod promittit, altera ſecundaria de

futuro, quod ſcilicet impleturus ſit ſuo tempore, quod promittit: ſive promittat Deo, & eſt votum cum juramento, ſive homini, & eſt jurata promiſſio humana. Unde oritur obligatio implendi, ſi rationabiliter poſſit. Ita communiter DD. ut Laym. l.4. t.3. c.6. Bon. p. 7. Unde reſolves.

1. Defectu primæ veritatis jurans vere peccat mortaliter, ſi vel non habet animum implendi, ſive materia ſit parva, ſive magna: licita, ſive illicita: vel ſi dubitat, an facturus ſit, necne, quod jurat, vel ſi putat ſibi moraliter impoſſibile, ut impleat, quod promittit, quia quoad iſtam veritatem præſente, promiſſorium ab aſſertorio non differt: unde nec parvitas materiæ excuſat. *ibid.*

2. Defectu ſecundæ veritatis vere pejerat is, qui quod promiſit, poſtea non implet, ſi rationabiliter implere poteſt. Id ſolum hic dubitatur; an qui promiſit rem exiguam cum juramento, ut v.g. dare alteri unum pomum, vel nummum pro eleemoſyna, vel caſtigare prolem, vel inter vendendum nolle ſe minori pretio vendere, vel nolle primum locum occupare, aut præcedere in ingreſſu portæ, &c. an inquam ſub gravi peccato teneatur hæc ſervare: Ubi ſpeculative quidem videtur, quod ſic, quia vere adductus eſt Deus ut teſtis, quod ſit facturus: ergo ſi ſine cauſa non facit, quantum in ſe eſt, facit Deum teſtem falſum. Cajet. Val. Tol. *l.* 4. *c.*22. Nihilominus probabiliter alii tenent contrarium, ut Sanch. V. Laym. *ſup. c.* 4.

3. Illud certum eſt, quod ſi ex eo quod juraſti, tantummodo parum aliquid non ſerves, non eſt grave: verbi gratia, ſi juraſti te non bibiturum vinum, non peccas mortaliter parum bibendo. Sanch. *t.* 1. *l.*4. *c.* 12. *n.* 21. quia tunc excuſat parvitas materiæ. Et ſic excuſantur, qui jurant ſervare ſtatuta alicujus Capituli, Collegii, Univerſitatis, &c. ſi poſtea parvum aliquod ſtatutum violent. Et idem dic de tabellionibus juratis, & aliis miniſtris juſtitiæ; ut & de eo qui ex ſumma, quam alteri ſe daturum juraſſet, parum tantum detraheret. Navar. Suar. Sanch. vide Laym. Bon. *p.* 14.

4. Obligaris probabiliter juramento promiſ-

ſorio, etſi extortum a te ſit per injuriam, ad metum, ut ſi oblitus uti æquivocatione, juraſti prædonibus dare lytrum, uſurario uſuram. Bec. 2.2. *q.* 82. *&c.* Negat tamen Azor. *tr.* 1. *l.* 11. *c.* 7. *q.* 2. in materia tamen matrimonii, quia matrimonium coactum metu cadente in conſtantem virum nullum eſt; hinc etiam juramentum extortum de eo contrahendo videtur relaxatum ipſo jure, ait Cajet. *v. perjurium*. Suar. *c.* 9. Sanch. Bon. *p.* 9.

5. Obligaris item, etſi juramentum ſit errore, aut dolo extortum, ſi dolus, vel error verſetur tantum circa circumſtantias accidentales non magni momenti: nam ſi verſetur circa ſubſtantiam; ut verbi gratia, ſi anulum te daturum alteri jures, putans eſſe ferreum, cum ſit aureus; vel circa circumſtantias magni momenti, quibus cognitis non juraſſes, non obligaris. V. Sanch. *l.* 3. *c.* 11. *n.* 11. Suar. *&c.*

6. Non inducit ullam obligationem, ſi jures rem malam, aut vanam, aut inutilem, aut, ut habet Cajet. indifferentem, quæ nec ex fine, nec circumſtantiis cohoneſtatur; quia juramentum non poteſt eſſe vinculum iniquitatis, aut vanarum rerum, ac otioſarum, ad quas Deus non vult nos obligari. Bonac. & alii communiter. Ubi nota ex Laym. *ſup. c.* 6. juramentum non convaleſcere, etſi talis res illicita, & vana poſtea, mutatis circumſtantiis, fiat honeſta, cum juxta reg. 18. juris in 6. non firmetur tractu temporis, quod initio non ſubſiſtit.

7. Nec obligaris implere, ſi quid juraſti contra conſilia Evangelica; ut non ingredi Religionem, non dare eleemoſynam, &c. Mol. Sanch. Laym. *l.* 4. *t.* 3. *c.* 6. Et licet peccaris talia jurando, non tamen peccas non implendo. Cajet. v. *perjurium*.

8. Teneris implere, nec poteſt commutari in aliud opus melius, ut verbi gratia, religionem, ſi aliquid juraſti in utilitatem, aut gratiam alicujus hominis, aut aliquorum; dummodo ſit honeſtum, & ſine peccato impleri poſſit. Unde, verbi gratia, alumnus, qui juravit ſe ſerviturum Principi, aut huic, vel iſti Eccleſiæ, &c. non poteſt ingredi religionem ſine relaxatione. Excipe tamen, ſi juraſſet

Ti-

vitiæ eam ducere: nam de caſu potes, ea relicta, ingredi religionem; quia juramentum ſortitur naturam actus, cui apponitur: promiſſioni autem matrimonii hæc tacita conditio ineſt: niſi ingrediar religionem, vide Lay. c. 6. Bon. d. 4. q. 1. p. 3.

Reſp. 2. Juramentum promiſſorium eandem habet conditionem, eodemque modo explicandum eſt, quo promiſſio, vel propoſitum, cui eſt annexum. Ratio eſt, quia acceſſorium ſequitur principale, ideoque quando non obligat promiſſio, nec obligat juramentum appoſitum. Leſs. l. 2. c. 42. d. 2. Bonac. d. 4. q. 1. p. 6. Trull. l. 2. c. 1. d. 17. Unde reſolves.

1. Titius, qui cum juramento promiſit nuptias Bertæ diviti, ſanæ, virgini, bonæ famæ, &c. non tenetur ſtare juramento, poſtquam Berta incidit in paupertatem, infirmitatem, fornicationem, vel infamiam; quia promiſſio ipſa non obligat eo caſu.

2. Qui urbanitatis cauſa juravit ſe ante alterum non ſeſſurum, bibiturum, vel ingreſſurum domum, &c. non peccat contra juramentum, ſi coactus ab altero prius ſedeat, bibat, vel ingrediatur: tum quia promiſſio illa, vel propoſitum habet tacitam conditionem adjunctam, ni me coegeris, qua ſublata, non obligat, & conſequenter nec juramentum: tum quia relaxatur ab altero cedente juri ſuo. Bon. l. c. Sanch. Leſs. Trull.

3. Qui juravit ſe ſervaturum decreta, & regulas, vel ſtatuta alicujus Congregationis, Univerſitatis, vel Capituli, tantum tenetur ſervare ea, quæ ſunt in vigore, & quatenus ſunt in uſu, vel ſervantur a majore parte Capituli, niſi tamen aliud conſtet de mente jurantis, vel hic voluerit ſe ad illa independenter a ſtatutis obligare. Ratio patet, quia promiſſio ipſa non aliter obligat. Trull. l. c. Azor. Leſs. Dian. p. 2. tr. 6. R. 39.

4. Qui juravit, ſe ſervaturum ſecretum, non peccat contra juramentum illud detegendo, quando non poteſt illud celari abſque gravi ſuo, vel alterius damno, quia ipſa promiſſio ſecreti non videtur obligare, niſi hac conditione, (Si non noceat) Syl. Bon. Sanch. Trull. l. c.

5. Qui juravit Judici, ſe dicturum, quæ novit,

vit, non tenetur revelare occulta. Ratio patet. Leſs. Bon. Trull. *l. c.*

6. Qui juravit, ſe ſoluturum debitum intra menſem, non tenetur intra illum vi juramenti ſolvere, ſi a creditore terminus ſolutionis prorogetur: quia cum hic cedat juri ſuo, ceſsat obligatio promiſſionis, & conſequenter juramenti. Azor. Bon. Trull. *l. c. n.* 28.

DUBIUM VI.

Quibus caſibus excuſetur ab impletione, qui in promiſſorio juramento obligationem contraxit?

Reſp. Tales caſus præter ea, quæ ex ſuperioribus colliguntur, a Tol. & Cajet. recenſentur iſti. 1. Si quod bonum erat tempore juramenti, propter circumſtantias poſtea fiat illicitum, vel vanum, vel impeditivum majoris boni, vel melius ſit omitti, quam impleri. Sanch. *c.*15. 2. Si juramentum mutes in opus aliquod aperte melius, & Deo gratius: id enim quiſque per ſe poteſt, ut habet Tol. *cap.*23. Excipe tamen ſemper, ſi quid in hominis commodum juraſses: nec enim Deus illum vult defraudari. 3. Si notabiliter mutetur ſtatus rei, ut ſi v. g. juraſses aliquem punire juſta punitione, is autem ſupplex veniam peteret, & ageret pœnitentiam, poſses ei ſine perjurio condonare: quia juramentum obligabat, ſervato eodem ſtatu, in quo non pœniteret. Laym. *cap.* 9. 4. Si res jurata facta ſit inutilis ad intentum, maxime ſi magis illius deſtructiva; ut ſi verbi gratia ex correctione impœnitentis filii notaretur is magis deſtruendus, quam emendandus; aut ſi turbanda familia, ſecuturæ rixæ cum uxore, & ſic præſtet non corrigere. Regin. *lib.*18. *c.*56. Bon. *l.c. p.*14. 5. Si ita ferant conditiones illæ, quas in quovis promiſsorio juramento tacite ſubintelligi natura, & DD. docent. Tales autem ſunt, ut Laym. dicit, *ſup. c.* 9. 1. ſi potero. 2. ſalvo jure Superioris. 3. niſi res notabiliter mutetur. 4. niſi obligatio tollatur. De quo ſequens Dubium.

DUBIUM VII.

Quomodo obligatio juramenti tollatur per irritationem, diſpenſationem, commutationem, & remiſſionem.

Reſp. De hoc ex conditionibus jam poſitis, & poteſtate Superiorum in ſuos, ac ſuorum vota, a Laym. *hic. c.*11. & aliis communiter hæc traduntur.

1. Quod ſpectat ad irritationem; irritare, & annullare poteſt juramentum omnis Superior, maritus, aut dominus, qui, & quomodo irritare poteſt ſuorum vota. Sanch. *c.* 69.*n.*7. Suar. Azor. Fill. *l.* 25. *c.*9. *p.*17. *dub.*6. V. Caput ſequens.

2. Poſſunt & iidem irritare juramenta promiſſoria, facta in gratiam hominis, quotieſcunque ipſam promiſſionem, ſeu contractum infirmare iis conceſſum eſt.

3. Quoad diſpenſationem: quicunque habet poteſtatem ordinariam, vel delegatam, vel privilegium diſpenſandi in votis, poteſt in iiſdem diſpenſare, etiamſi jurata ſint.

4. Quoad commutationem, eadem eſt ratio, quæ de diſpenſatione.

5. Quod attinet ad remiſſionem, ſive relaxationem, juramentum factum in favorem hominis non poteſt relaxari, niſi ab eo, cui factum eſt, aut cui is, & promiſſa materia ſubjecta eſt.

6. Et is quidem poteſt remittere, etſi talis favor ei juratus eſſet propter Deum: v. gr. ſi quis propter Deum juraſſet pauperculæ eam ducere, poteſt ipſa juramentum illud relaxare, ut habet Navar. & alii, contra Sotum, & Sylv. quia licet juramentum principaliter factum ſit propter Deum, quia tamen executio eſt in favorem hominis, ab hominis etiam voluntate dependet.

7. An etiam civilis poteſtas relaxare poſſit juramenta ſuorum ſubditorum in temporalibus, quando juſta cauſa ſubeſt, verbi gratia, quia metu, vel per aliam injuriam extorta ſunt, controvertitur. Alii negant, alii ajunt apud Laym. Probabile eſt, quod docet Sanch. *l.*3. *c.*12. cum Suarez, non poſſe relaxare directe,

recte, ſicut poteſtas Eccleſiaſtica, quando diſpenſat; ſed tantum indirecte, v. gr. ratione materiæ, vel ſupplendo vicem ejus, cui juratum eſt, & qui remittere debeat. Plura ad forum externum ſpectantia circa juramentum vid. apud Laym. *ſupra c.11.* Bon. *l. c.*

CAPUT III.

De Voto.

DUBIUM I.

Quid ſit Votum, & quotuplex?

RESp. 1. Eſt promiſſio facta Deo, deliberate, de bono poſſibili, & meliori. D. Th. *2.2. q.88.* V. Sanch. & Laym. *l.4. t.4.* Unde patet, quod Votum ſit actus latriæ ſoli Deo debitus. Quare dum vovemus quædam ſanctis, ſenſus eſt, voveri ea Deo in honorem ſimul Sanctorum; ſicut templa, & altaria ædificamus Deo in eorundem honorem. Porro ex ſingulis particulis datę definitionis multi caſus reſolvuntur: quos, ut vitetur confuſio, & conſulatur memoriæ, ſeparatis dubiis proponam.

Reſp. 2. Dividitur Votum 1. In Abſolutum, & conditionatum. Illud eſt, quod fit ſine ulla conditione, ut voveo eleemoſynam; hoc autem, quod fit cum conditione, ita ut, niſi hac poſita, non exurgat obligatio: ut, voveo eleemoſynam, ſi ſanitati reſtituar, vel (quod dicitur Pœnale) voveo facere diſciplinam, ſi hoc fecero. 2. In Solemne, & Simplex. Illud eſt, quod, ut tale, acceptatur ab Eccleſia, & ſunt hæc duo: votum caſtitatis, quod majoribus Ordinibus annexum eſt, & votum profeſſionis religioſæ. Simplex autem votum eſt omne aliud, quod talem ſolemnitatem non habet. Ubi ſciendum, quod votum ſolemne reddit perſonam jure inhabilem ad contractus, vel actus contra votum, ut ad matrimonium, vel dominium bonorum habendum. vid. infra *lib.4. c.1. in tract. de ſtatu relig.* Simplex autem tale votum, v. g. caſtitatis (excipio, quod in Societate JESU emittitur poſt Novitiatum) aut ingrediendæ Religionis, etſi reddat contractum, ve. gr. matri-

matrimonii illicitum, non tamen invalidum: vid. infra *lib. 6. de matrimonio*. 3. In Reale, & Perſonale. Illud eſt, cum pecunia, vel alia res externa pretio æſtimabilis promittitur, ut calix, eleemoſyna; hoc autem, cum aliqua hominis actio, vel ceſſatio ab actione, ut votum jejunii, peregrinationis, abſtinentiæ a luſu. His aliqui adjungunt Mixtum ex utroque, ut ſi voveas peregrinationem cum oblatione alicujus rei. Vid. Leſſ. *l. 2. c. 40.*

DUBIUM II.

Quæ requiratur Voti deliberatio, & intentio?

Reſp. Cum voti obligatio ſit graviſſima, requiritur intentio, deliberatio, & libertas perfecta, qua quis libere, & directe in ſe voluerit promittere, cum animo ſe obligandi. Ita Doctores communiter. Leſſ. Bon. *d. 4. q. 2. p. 1.* Unde reſolves.

1. Ætas, & uſus rationis ad vovendum ea ſufficit, quæ ſatis eſt ad peccatum mortale perfecto actu humano, & directo in ſe volitum. Excipe tamen votum ſolemne religionis, quod invalidum eſt ante certam ætatem.

2. Non obligat votum factum cum ſemiplena animadverſione, vel deliberatione, v. g. ex repentino animi motu, vel conſuetudine, lingua mentem præveniente, vel ex calore iracundiæ rationis uſum auferente. Azorius, Sanch. Trull. *l. 2. c. 2. d. 1.* Ubi notat, non eſſe ſufficiens indicium, quod defuerit perfecta ratio, vel deliberatio, ſi voventem facto voto mox pœniteat: item motum iræ raro, & vix unquam impedire uſum rationis.

3. Quod ſi is, qui ſcit ſe voviſſe, dubitat, an cum ſufficienti deliberatione, & uſu rationis, ob defectum ætatis: ſi quidem vovit ante ſeptennium, votum non obligat, niſi conſtet de ſufficienti rationis uſu; quia eum jus in tali non præſumit: & poſſeſſio ſtat pro libertate: Si vero poſt ſeptennium vovit, obligat: quia poſſeſſio eſt pro voto, cum præſumatur uſus rationis, niſi conſtet oppoſitum. Si denique dubitet, utrum ante, an poſt ſeptennium voverit, teneri voto vult Sanch. & Palaus: negat Dian. &c.

4. Vo-

4. Vota facta in ebrietate, etiam ante prævisa, & ſic volita in cauſa, non ſunt valida, cum non ſint volita in ſeipſis, & directe; bonum autem non conſurgat, niſi ex integra cauſa, quamvis ad peccatum ſatis ſit voluntarium indirecte & in cauſa. Lay. *l.4. t. 4. c.1. n. 4.*

5. Vota facta in metu non incuſſo ad hoc ipſum, ut votum extorqueretur, valida ſunt, quia ſunt ſimpliciter voluntaria, & deliberata: facta autem in metu injuſte incuſſo ad ipſum votum extorquendum, invalida ſunt ex *communi*, non quia non ſint voluntaria, ſed quia vel jus ea irritat, vel Deus non acceptat, ne det vim injuſtæ coactioni, idque, ſive metus ſit gravis, ſive levis; dummodo quis formaliter ex ſolo tali metu voveat. Suar. *de Voto l.1.c.*8. Sanch. Fill. *t.26. c.1.*

6. Quoad vota emiſſa ex errore, ſi error fuerit circa ſubſtantiam materiæ promiſſæ, vel circa conditionem ſubſtantialem, vel circa finem, ſive rationem formalem, ac motivum vovendi, votum nullum eſt, ut ver. gr. 1. Circa ſubſtantiam, ſi quis voveret certum aliquem ſuum calicem, quem putat argenteum, cum ſit aureus: vel ſe ingreſſurum certum Monaſterium, putans eſſe Ordinis Sancti Benedicti, cum ſit Carthuſianorum. 2. Circa conditionem ſubſtantialem: ſi quis v. gr. voveret ſe ingreſſurum Monaſterium, ubi putaret religioſam diſciplinam, & eſſentialia religionis ſervari accurate, & tamen non ita eſſet: vel ſi voveret peregrinationem ad limina Apoſtolorum, putans tantum diſtare centum milliaribus, cum tamen diſtarent trecentis. 3. Circa cauſam finalem: ſi quis v. g. voveret aliquid in gratiarum actionem pro ſanitate parenti reddita, & is re ipſa non fuiſſet ægrotus, vel eſſet mortuus. Et ratio nullitatis talium votorum eſt, quia hic deficit liber conſenſus, qui non fertur in incognitum, & nihil tam eſt contrarium conſenſui, quam error. Fill. *t.25. c.1.*

7. Vota, quæ emittuntur poſt Novitiatum, in quocunque approbato Ordine, inſtar matrimonii carnalis, non ſunt irrita ob ullum errorem, niſi ſolum ſubſtantialem circa ſubſtantiam.

8. Si

8. Si error circa conditionem ſubſtantialem ſit de re parvi momenti, non redditur votum irritum: ut ſi iter peregrinationis, quam quis vovit, ſit paulo longius, quam putabatur, quia parum reputatur pro nihilo. Item ſi error ſit tantum circa cauſam impulſivam, valet votum: quia illa eſt tantum cauſa ſecundaria, qua ſepoſita, actus eſt ſufficienter voluntarius ſecundum ſubſtantiam. Neque talis error in cæteris contractibus actum vitiat: v. gr. vovit aliquis peregrinationem Romam ſtudio colendi Deum, & ſimul etiam habuit cauſam ſecundariam impulſivam, ut inviſeret fratrem, quem putavit eſſe Romæ, quem etſi intelligat deinde iſthic non eſſe, non ideo deſinit obligari voto. Et ex his patet, quomodo intelligendum ſit, quod dici ſolet, vota non obligare ultra intentionem voventis. Sanchez *l.4. c.2.* Leſs. *l. 40. d.2.*

9. Ad votum non ſufficit nudum propoſitum, licet firmiſſimum: quia qui tantum propoſuit, non tenetur ſub peccato præſtare; qui autem promiſit, obligatur ſub peccato, & niſi præſtet, agit contra fidem Deo datam. Bon. *p.1.* Laym. *l. c.*

10. Ad votum aliquando ſufficit promiſſio implicita, ut patet in ſuſceptione ordinum ſacrorum, ubi licet non dicatur, voveo, vel promitto caſtitatem, votum tamen hoc fit implicite, hoc ipſo quod ſciens Eccleſiam annexuiſſe iis ordinibus iſtud votum, eos ſuſcipis. An vero, ſi quis plane id ignoraret, adhuc cenſeretur vovere ex implicita intentione, dubium eſt. Aliqui ajunt, aliqui probabilius negant; dicuntque talem teneri ad caſtitatem, non ex voto, ſed ex Eccleſiæ præcepto. San. *de matrim. l.c. d.* 37. *n.*21. Bonac. *q.2. p.1. & comm.*

11. Si quis haberet intentionem promittendi quidem, ſed tamen ſe non obligandi, nullum eſſet votum, ſecundum Nav. Sylv. Sanch. *n.* 27. Leſs. *l.* 2. *c.* 40. *dub.* 1. *n.6.* Bon. & alios contra Cajet. quia talis non vult vovere, cum apponat conditionem contra ſubſtantiam actus. Unde Lugo *d.24. de juſt. ſec.* 1. & alii contendunt, talem non poſſe dici promittere. Verum videtur eſſe quæſtio de nomine. Si vero haberet animum vovendi, & ſe obligan-

[imp]andi, non tamen implendi; tunc etiam graviter peccaret, & votum eſset validum. Sanch. Fill. Bon. *p.1. n.24.* Laym. &c.

DUBIUM III.

Quæ requiratur materia Voti?

Reſp. Ea debet eſſe poſſibilis (cum impoſſibile nec efficaciter intendi poſſit, nec ad illud ſit obligatio) & non ſolum bona, ſed etiam melior, quam oppoſitum, ſive ejus omiſſio: quippe finis intrinſecus voti eſt honorare per hoc Deum: id autem non poteſt fieri, niſi offeratur illi aliquid gratum: gratum autem eſſe non poteſt, ut quis obligetur ad relinquendum id, quod eſt melius. Sanch. *l. 9. c. 7.* Laym. Navar. &c. Unde reſolves.

1. Invalidum eſt votum nunquam peccandi venialiter, cum id moraliter, & ordinarie ſit impoſſibile. Aliqui tamen volunt, ſic voventem teneri iſto voto ad vitanda mortalia, & venialia graviora, de quo Scholaſtici, Nav. *c.12. n.63.* Suar. *l.2. c.3.* Sanch. *de matrim. l. 9. d.35.*

2. Invalidum eſt votum de re vana, vel inutili, vel indifferente, niſi ex circumſtantiis, aut fine fiat bona: quia Deo diſplicet ſtulta promiſſio, & hinc eam non acceptat: ac peccat venialiter talia vovens; ut v. gr. ſi quis decidens ex equo, voveat non amplius equum aſcendere. Navar. *c. 12.* Sanch. *4. mor. c.7.*

3. Invalidum eſt vovere mala, & qui vovet mortale, peccat mortaliter; qui autem veniale, eum venialiter tantum peccare dicunt Sà, Syl. &c. v. *juramentum*: licet mortaliter peccare velit Caj. v. *votum*, & Leſs. *l.2. c. 4. d. 5.* quod videtur probabilius.

4. Invalidum eſt votum, cui adjungitur finis, vel alia circumſtantia mala tenens ſe ex parte rei votæ: ut verb. grat. vovet quis eleemoſynam ad obtinendam vanam gloriam, aut impetrandum per eam victoriam injuſtam, felicem ſucceſſum furti, adulterii, &c. aut in gratiarum actionem pro ſucceſſu talis peccati; quia datio eleemoſynæ ad talem finem eſt actio blaſphema, quaſi Deus peccata

cata promoveat, ideoque non poteſt eſſe materia voti. Caietan. Navar. *c.* 12. Sanchez, *c.* 6. Laym. *l.* 4. *t.* 4. *c.* 2. *num.* 6. Fill. *t.* 26. *cap.* 5.

5. Validum autem eſt, etſi ei adjungatur finis, vel alia circunſtantia mala tenens ſe tantum ex parte voventis: ut verbi gratia, ſi quis ex vana gloria, aut ex ira erga importunum mendicum, voveat ei dare eleemoſynam: quia tunc res iſta bona eſt, quam vovet, licet ipſe voveat male, & cum peccato. *ibid.*

6. Validum item eſt votum factum ex affectu erga rem bonam, ut bona eſt, etſi conjuncta cum cauſa mala: ut ſi quis voveret eleemoſynam, ſi ex duello evaſerit ſalvus, ſi non capiatur in furto, ſi filius ſibi naſcatur ex adulterio, quod parat, &c. licet enim duellum, furtum, adulterium velle malum ſit, tamen his poſitis non lædi, non infamari, prolem gigni mala non ſunt, ſed Dei dona; & votum non cadit ſuper iſta mala, ſed ſuper hæc bona, conſiderata (ut ſuppono) quatenus in ſe bona ſunt. Nav. Laym. *l. c.*

7. Invalidum eſt, & veniale peccatum, vovere bonum, quod eſt impeditivum boni majoris, ut præſertim ſunt vota contra conſilia Euangelica, ut v. gr. manere in ſæculo, ducere uxorem, ire ad militiam, facere mercaturam. Navar. *n.* 29. Suar. Fill. *c.* 1. *q.* 7. *n.* 58. Sanch. &c.

8. Si tamen aliquod bonum per ſe, & abſolute minus fieret per accidens majus bonum, tunc talia vovere valet; ut v.g. ſi quis videret ſuſceptionem Ordinum ſibi damnoſam. V. Bon. *p.* 1.

9. Matrimonium ordinarie invalide vovetur, quia ordinarie melior eſt cœlibatus. Dixi *ordinarie*, quia valide vovetur. 1. Si quis ad hoc obligetur; aut quia ſine injuria, aut gravi infamatione ſponſæ, vel liberorum ex ea conceptorum, a ſponſalibus non poteſt recedere. 2. Si id Reipub. valde utile futurum exiſtimetur: ut quia, verbi gratia ex eo ſperatur pax inter Principes, converſio hæreticorum, regni tranquillitas. 3. Si quis ob fragilitatem, & inveteratam conſuetudinem peccandi adeo ſit pronus ad lapſum, ut pruden-

tes

res judicent conſultum ei eſſe, ut nubat: in quo tamen ultimo Laym. & alii diſſentiunt. V. Bon. *l.c.* Fill. *n.*6. Nav. Suar. *l.c.* Laym. *n.*12.

DUBIUM IV.

Quæ, & quanta ſit obligatio Voti?

Reſp. Tanta eſt, quantam tum quantitas materiæ permittit, tum intentio voventis, qua ſe vel multum, vel parum, vel abſolute, vel cum certa conditione, reſtrictione temporis, qualitatis obligare vult, deſignat: ita ut, etſi obligatio voti ſit juris naturalis, vis tamen ejus pendeat a voluntate, & facto hominis, tanquam prævia conditione, ut tantum, vel tantum obliget. Ita commun. V. Laym. *c.*3. *p.*5. Unde reſolves.

1. In materia levi nemo obligatur ſub mortali, quia materia id non permittit. Navar. *n.* 40. Sanch. *l.* 4. *c.* 12. Laym. *l. c.* verbi gratia, voviſti recitare quotidie *Salve Regina*: omittendo ſemel, iterumque, non peccas mortaliter, quia materia eſt parva. Sanchez *l.* 4. *c.*12. Laym. *l. c.* Azorius *l.*21. *c.*15. Imo, etſi toto anno omittas, eſſe tantum veniale, eo quod materiæ iſtæ parvæ non coaleſcant in unam, probabiliter docet Dian. *t.* 5. *miſc. n.* 24. ex Soto, Arag. & Tann. 2.2. *d.*4. *dub.*3. contra Valent. &c.

2. In materia gravi, etſi quis poſſit ſe obligare tantum leviter, communiter tamen cenſetur voluiſſe ſe obligare graviter, niſi aliunde conſtet. Unde violans tale votum peccat graviter ex genere ſuo. V. *ibid.*

3. Qui poſtquam gravi voto ſe obſtrinxit, ſerio deinde dolet, quod fecerit, non peccat graviter, modo retineat animum implendi. V. Sà, *v. votum*.

4. Qui violat votum de re jam ante præcepta, verbi gratia, qui poſt votum caſtitatis fornicatur, debet in confeſſione addere, quod votum id habeat, aut quod Ordines acceperit, ſi Confeſſarius neſciat, quia duplex tunc eſt malitia peccati. Suar. *c.*6. Leſſ. *d.*7. Sanch. *c.*5. Fill. *c.*2. *q.*7.

5. Alieno voto nemo obligatur ex vi illius voti. Unde, ſi qui Canones videntur indicare,

re; filium a patre religioni devotum teneri eam profiteri, intelligendi ſunt, ſi filius votum patris ſemel ratificaverit. Suar. ca. 9. Sanch. Laym. c. 5. n. 6.

6. Cum hæres teneatur ſolvere vota realia defuncti, non tenetur vi voti, ſed ex juſtitia; ſicuti tenetur alia illius debita, legata, &c. ſolvere. *ibid.*

7. Eodem modo, ſi communitas aliquid vovit, in quod poſteri non conſenſerunt, non tenentur id ſervare vi voti, ſed interdum ratione pacti, ſtatuti, vel longæ conſuetudinis. V. Laym. hic c. 3.

8. Cum quis vovet factum alterius, ſenſus eſt, ſe curaturum id eo modo, quo licite poteſt, ut verbi gratia, rogando, perſuadendo, vel etiam præcipiendo, ſi ſit Superior, vel etiam aliquando paciſcendo, & ſuppeditando ſumptus. Sic parens, qui filium devovit religioni, ad nihil aliud tenetur, quam ut conetur eam filio perſuadere: ſic qui Miſſas, vel peregrinationem alterius curandam vovit, quando ſtipendium, ac ſumptus ei perſolvit, non tenetur alium ſubſtituere novis ſumptibus, ſi prior non præſtet, ad quod ſe obligavit. Sanch. Laym. n. 7.

9. Vota perſonalia non implentur, niſi per voventem: unde qui vovit peregrinationem Romam, v. gr. non ſatisfacit, ſi conducat alium: neque ad id tenetur, ſi ipſe non poſſit. *ibid.*

10. Vota realia ſolvenda ſunt ex proprio: unde qui nequit ex ſuo, non tenetur ab alio mendicare. Quod ſi poſſit ex ſuo, & tamen alius ſive rogatus, ſive ſponte pro ipſo velit ſolvere, id valet; quia tunc quod alter dat, fit ipſius: non autem actio alterius perſonæ poteſt fieri alterius. V. *ibid.*

11. Vota conditionalia non obligant, ceſſante conditione, etiamſi ipſe vovens cauſa fuerit, ut conditio non poneretur; dummodo id non impediverit per dolum, vim, aut malitiam: ut verbi gratia, voviſti peregrinationem, ſi eam Petrus approbet; deinde ſubmittis, qui perſuadeat, ut non approbet: illo igitur non approbante, non teneris. Imo, etſi malitioſe per fraudem, dolum, &c. impediveris, adhuc probabile eſt, te voto non te-

teneri, ut habet Laym. *c.6.* ex Suarez, & aliis. Interim Laym. recte hic advertendum monet ad intentionem voventis; ut v. gr. ſi filius vovit ſe ingreſſurum religionem, niſi pater contradixerit, videtur ejus intentio fuiſſe, niſi contradixerit ex ſe, ſua ſponte ſibi relictus, &c.

12. Qui vovit rem certam, & determinatam, v.g. hunc calicem, ſi ea res pereat, non tenetur ad alium, cum id non ſoleat intendi: ſi autem eam rem vendiderit, probabilius videtur eſſe, teneri dare pecuniam, quam accepit: quia qui vovet rem, cenſetur promittere omnem ejus utilitatem.

13. Qui vovit aliquid faciendum certo tempore, ut jejunare hoc, vel iſto die: illo tranſacto, ſive cum culpa, ſive ſine culpa ejus, ad nihil tenetur; & neque, ſi præviderit impedimentum eo tempore ſuperventurum, tenebatur prævenire, cum hæc non ſoleat intentio voventis eſſe. Suar. Nav. *l.*1. V. Bon. *p.*5.

14. Qui vovit aliquid ſine certo tempore, verbi gratia, peregrinationem, tantum tenetur implere, cum commode primum poteſt; quia ſic moraliter quiſque cenſetur intelligere ſuam promiſſionem, ut habita commoditate non nimis diu differat, quamvis minor cauſa ſufficiat ad differendum, quam ad omittendum. Fill. *c.*4. *q.*10. Suar. Laym. *c.*3. Bon. &c.

15. Qui vovit aliquid ſine certo loco, v. gr. ingredi religionem S. Benedicti, ſatisfacit intrando quodcumque Monaſterium illius Ordinis, in quo ſerventur ſubſtantialia regulæ. Neque tenetur pro admiſſione peragrare provinciam, ſed ſatis eſt adire loca aliquot non nimis diſſita. Et ſatisfacit voto, ſi, poſtquam ingreſſus eſt, remittatur, aut egrediatur (ſaltem cum juſta cauſa, qualis eſt v. g. gravis, ac diuturna triſtitia, & anxietas, ſive ex natura ipſa, ſive aliunde nata. Eſcob. ex Sanch. *t.*1. *l.*4. *c.*15. *n.*100.) ante profeſſionem. V. Trull. *l.*2. *c.*2. *d.*20. *n.*7. & 8.

16. Qui vovit aliquid ſine certa qualitate, ver. gr. religionem in genere, poteſt ingredi quamcumque, etiam laxiorem: modo ſerventur eſſentialia, & ſit approbata. Similiter, ſi quis vovit triticum, &c. non tenetur

dare optimum, quod habet, ſed ſatis eſt (loquendo de obligatione præciſe) ut det, quod non ſit plane ineptum.

17. Qui vovit aliquid ſine certa quantitate, v. gr. eleemoſynam, pecuniam, frumentum, &c. ſatisfacit dando, quantum voluerit, modo non tam parum, ut videatur potius irridere ſuum votum, quam implere. Ratio horum omnium petitur ex intentione voventis, qua nemo cenſetur ſe obligare, niſi ad id, quod commode poteſt, & communiter eſt decens. Suar. Sanch. *l.4. c.13.*

18. In dubio de mente voventis, debet fieri interpretatio ſecundum verborum, quibus uſus eſt, proprietatem, vel potius communem, & uſitatam acceptionem. Fill. *t. 26. c. 2.* Laym. *c. 3.*

19. Qui vovit, ſi ludat chartis, dare decem Imperiales, tenetur ſecundum Sanchez dare toties decem, quoties ludit, quia pœna eſt actui acceſſoria. Videtur tamen negare Laym. *l. 4. tr. 4. c. 5. n. 4.* Vide Trull. Dian. *p. 5. t. 9. R. 60.*

DUBIUM V.

Quot modis tollatur obligatio Voti?

Resp. Dupliciter tolli poteſt. 1. Nullius authoritate interveniente: idque vel materiæ mutatione: ut ſi materia ante honeſta fiat turpis, indifferens, vel impeditiva majoris boni, ratione novæ circumſtantiæ, vel prohibitionis: vel ſi fiat impoſſibilis, abſolute, aut moraliter, vel defitione conditionis, a qua pendebat. 2. Interventu authoritatis humanæ: idque tripliciter, irritatione, commutatione, vel diſpenſatione; de quibus ſequentibus dubiis. Eſt communis. Sanch. *l. 4. c. 24.* Leſs. *l. 2. c. 24.* Suar. Fill. *tom. 26. c. 8.* Unde reſolves.

1. Etſi tua culpa materia facta ſit impoſſibilis, inutilis, &c. tamen, poſtquam jam talis facta eſt, ceſſat obligatio, & ſufficit pœnitere de culpa.

2. Si concurrat obligatio duorum votorum incompoſſibilium, implendum eſt id, quod eſt præſtantius, & Deo gratius, & alterum ceſſat. Quod ſi vero ſit æquale, aut neſcias, utrum ſit melius, implendum eſt, quod prius

voviſti, & ruit poſterius; ſi & hoc neſcis, libera eſt electio. V. Trull. *l.* 2. *c.*2. *d.*9.

3. Si materia voti fiat impoſſibilis quoad partem tantum, tunc, ſi commode talis materia dividi non poteſt, aut non ſolet, ad nihil teneris: v. gr. voviſti ædificare templum, ſi totum non potes, non teneris ad partem.

4. Si vero dividi commode poteſt, & ſolet, manet obligatio ad illam partem, quam potes: ut v. g. 1. Qui non poteſt jejunare tota hebdomada, poteſt autem aliquot diebus, ad hoc tenetur. 2. Qui matrimonium contraxit, & conſummavit poſt votum caſtitatis, tenetur non petere debitum: cum eatenus votum adhuc ſit poſſibile (reddere enim debet) V. Bon. *p.*7. §.1.

5. Quod ſi votum dividi quidem poſſit, ſed unum in eo ſit principale, reliqua vero acceſſoria tantum, non per ſe ſeorſim intenta, ſed dependenter a priori, tanquam illius appendices, & modi; tunc, ſi principale fiat impoſſibile, ruit etiam obligatio acceſſorii, non autem contra: ut v. g. voviſti peregrinationem Romam in cilicio, & ibi certi aliquid offerre; ſi peregrinatio impoſſibilis fiat, non teneris cilicium ferre, & oblationem mittere. V. Sanch. *l.*4. *c.*40. Bon. *d.*4. *c.*2. *p.*4 §.4. Trull. *l.*2. *c.*1. *d.*10.

DUBIUM VI.

De Voti irritatione.

ARTICULUS I.

An, & quomodo tollatur obligatio Voti per directam irritationem?

Reſpond. Cum non debeat violari cujuſquam dominium, ac quilibet dominus poſſit uti ſua libertate, hinc ſi poteſtati dominativæ alterius ſit ſubjecta alicujus voluntas, poteſt is ſubditi illius omnia vota, qualiacunque ſint, ad ſuum libitum ſine ulla cauſa valide irritare directe, hoc eſt, poteſt velle, & pronuntiare, ut illa vota nulla ſint, ita ut nullo etiam caſu obligatio poſtea reviviſcat. (etſi peccent, ſi abſque cauſa irritent, ut docent Leſſ. *l.* 2. *c.* 40. *n.* 75. Navar.

Suar. Fill.) Porro hoc jus provenit ex jure poſitivo, quo datur alicui legitima poteſtas dominativa in voluntatem alterius. Ita communiter DD. V. Sanch. *l.4.c.24.n.30. & 31.* Unde reſolves.

1. Quivis pater, & in ejus defectu avus paternus, tutor, imo etiam mater, non tantum ſi nutrix ſit, ſed etiam in priorum defectu; & ſecundum quoſdam, reliquis deficientibus, etiam magiſter, vel herus, ut Suar. Leſſ. *d.10. n.78.* contra Sanchez, poteſt directe irritare vota liberorum impuberum, ut colligitur ex *cap. Mulier. 32. q.2. c.1. & 22. q.1. & c. Si quis de reg.* Impubertas autem ſecundum jura finitur in maſculis, anno decimo quarto completo: in fœminis, duodecimo completo, a die nativitatis computando, ut Sanch. *l. c.* Laym. *c.4. c. 2.* Bon. *diſp. 4. q.2. p.6.* §.2.

2. Vota religioſorum (non tamen novitiorum) etiam ſub prædeceſſoribus emiſſa irritare poſſunt directe, præter Papam, Abbates, Guardiani, Priores, & Rectores, ac probabiliter etiam Abbatiſſæ, ut habet Suarez *l. 7. de voto, c.7. n.19.* Regin. *l.81. n.342.* Fill. Bon. *l.c. n.26.* Excipitur tamen votum tranſeundi ad religionem ſtrictiorem. V. Binsfeld. *3. p. Euch. c.9.* Leſſ. *n.73.* Sanch. *c.24.n.3.* Bon. *l.5.*

3. Idem poteſt, ſecundum Sanchez *l. 9. de matrim. d.39.* maritus reſpectu votorum uxoris: licet probabilius id alii limitent ad ea vota, quæ mariti juri præjudicant. Laym. *hic c. 7.* Fill. *tr.26.c.8.q.8.* Leſſ. *d.19.n.83.& d.15.*

4. Qui ſemel votum irritavit, ſi poſtea nolit, non ideo revalidatur, ut vult Sà, *v. Irritatio voti.*

5. Nullus ſupradictorum poteſt directe irritare vota emiſſa ante ſubjectionem, v. g. ante matrimonium: facta vero intra tempus ſubjectionis, de re implenda poſt tempus ſubjectionis, v. g. in pubertate, vel poſt obitum mariti, poſſunt irritare. Bon. *l. c.*

6. Votum, de quo dubium eſt, utrum emiſeris tempore libertatis, an ſubjectionis, non poſſe irritare Superiorem, docet Salas *ad 2. q. 21.* & Caram. *l. 3. c. 1. d.1.* Sed contrarium tenent Suar. Sanch. Bon. &c. cum Bard. *l.6. c.1.* §.28.

7. Fa-

7. Facta tempore ſubjectionis poſſunt adhuc irritari poſt illud; ver. gr. quando filius jam eſt pubes. Quod verum eſt, etſi in pubertate ea ratificaſſet, putans ex errore eſſe firma: ſecus tamen, ſi infirma eſſe noviſſet, & independenter a prioribus ratificaſſet, ut Leſſ. *l.* 2. *c.* 40. *dub.* 10.

8. Supradicti poſſunt revocare, ac directe irritare vota, etſi ſemel ea ratificaverint, quia non privarunt ſe dominio, & poteſtate ſua. V. Suar. *de voto l.* 6. *c.* 6. Quod ſi tamen id ſine cauſa fiat, erit ſecundum quoſdam peccatum mortale, licet probabilius id negent Suar. *l. c. c.* 4. & Laym. *hic*.

9. Prælatus poteſt irritare votum ſubditi, a prædeceſſore æquali, vel inferiore confirmatum, non tamen a Superiore. V. de his Bon. *l. c.* §. 3. Laym. *c.* 7.

TRACTATUS II.

Quis vota indirecte poſſit irritare?

Reſp. Si alicui non quidem voluntas voventis, ſed voti materia ſit ſubjecta, ita ut in hanc jus habeat, is tale votum poteſt irritare, irritatione indirecta; hoc eſt ejus obligationem ſuſpendere, inquantum ſuo juri præjudicatur, idque ex lege naturæ docente, quod nemo poſſit alteri promittere aliquid in præjudicium tertii. S. Thom. in 4. *d.* 38. Suarez, Leſſ. &c. *ll. cc.* Unde reſolves.

1. Sic irritare poſſunt, præter ſupra nominatos, Pater reſpectu filiorum puberum, quamdiu maneat in domo paterna, nec ſint emancipati: item tutor puberis, uſque ad annum vigeſimum quintum, in iis, quæ eorum poteſtati officiunt. Laym. *c.* 7.

2. Idem poteſt uxor reſpectu mariti, v. gr. ſi is voverit longiorem peregrinationem, habitare alibi, cubare ſeorſim, quæ derogant vitæ ſociali, & uſui dominii, quod habet in corpus mariti. Leſſ. *n.* 83. Fill. *n.* 273.

3. Item Dominus, & Domina reſpectu famulorum, ut ſi ii voverint jejunium, quo fierent inepti ad obſequia Domini: quale votum non eſt caſtitatis, vel brevis orationis. Leſſ. *n.* 86.

4. Item non tantum Pontifex reſpectu omnium fidelium, ſed etiam Epiſcopi, & Principes reſpectu ſubditorum, quando materia illis præjudicat. Denique ſuperiores reſpectu novitiorum in iis, quæ impediunt novitiatus exercitia. Leſſ. d. 13. n. 8.

5. Non poſſunt irritare indirecte vota de re alias præcepta, v. g. non furandi, quia nemini præjudicant. Item neque vota implenda tunc, quando materia voti non erat amplius ſubjecta; v. g. vota ſervi implenda, cum erit liber: & conjugis, cum alter erit mortuus.

6. Poteſt quis etiam indirecte irritare vota longe ante facta, quam ſibi materia ſubjiceretur; v. g. facta a conjuge longe ante matrimonium,

7. Poteſt quis etiam vota a ſe, vel anteceſſore conceſſa, & confirmata indirecte irritare, ut patet ex art. ſuperiore. Excipe tamen, niſi ſuo jure ceſſiſſet, & hanc conceſſionem ſubditus acceptaſſet: ut v. gr. in voto caſtitatis, mutuo mariti, & uxoris conſenſu facto. Secus tamen eſſet, ſi vel ſola uxor, vel uterque independenter ab altero voviſſet.

8. Vota indirecte tantum irritata reviviſcunt, & obligant, quando alteri deſinunt præjudicare. V. de his Bon. p. 7. Laym. c. 8.

DUBIUM VII.

Quid ſit commutatio Voti?

Reſp. Commutatio eſt ſubſtitutio alterius operis honeſti loco ejus, quod voto promiſſum erat, ſub eadem obligatione. Circa quam, ut licite fiat, traduntur hæ regulæ. Prima, ad commutationem voti requiritur authoritas Eccleſiaſtica. 1. Quando commutatio fit in paulo minus bonum: quod ſi notabiliter minus ſit, miſcetur diſpenſatio. 2. Quando dubium eſt de æqualitate boni. 3. Quando fit in bonum æquale: licet aliqui tunc putent ſufficere authoritatem propriam. Hæc tamen ſufficit ad commutationem in melius, quia in meliori minus continetur. Voco autem melius, quod eſt tale in ordine ad utilitatem ſpiritualem voventis, & Deo gratius.

Secunda. Ad commutationem voti in æqua-

æquale requiritur cauſa, licet minor, quam ad diſpenſationem, quia diſpenſatio plane liberat ab obligatione voti; commutatio vero aliud ſubrogat. Unde ſi fiat in melius, nulla cauſa requiritur; ſi in æquale cum authoritate Superioris, ſufficit major in illud propenſio. Si vero dubitetur, an ſit æquale, ſufficit notabilis moleſtia in implendo. Vide Leſſ. *l.2.c.40.* Unde reſolves.

1. Quamvis oratio abſolute ſit melior jejunio, non licet tamen propria authoritate hoc in illam commutare; quia hic, & nunc poteſt jejunium eſſe Deo gratius, utpote utilius ad bonum ſpirituale hujus hominis. Leſſ. *d.* 16. Sanch. *c.* 56.

2. Omnia vota perſonalia propria authoritate commutari poſſunt in votum religionis: imo ipſo jure omnia vota realia ſic mutantur in profeſſione.

3. Qui habet votum religionis, non poteſt illud propria authoritate commutare in ſuſceptionem Epiſcopatus: tum quia hic non efficit hominem perfectiorem, quam religio, licet perfectiorem eſſe ſupponat: tum quia non conſtat, quod illud hic, & nunc ſit Deo gratius: tum quia ſic reſpondit Innocentius III. apud Bon. *in ſecundum præceptum d.* 4. *q.* 2. *p.* 7. Idem docet Leſſ. *l.* 2. *c.*4. *d.*16. *a.*1 & 3. Azor. Sanch. Laym. *l.*4. *t.* 5. *c.* 6. *n.* 15. Palaus *d.*3. *t.*16. *num.* 2. Fagnn. Dian. *p.* 6. *t.* 6. *R.* 62.

4. Qui habet facultatem diſpenſandi, habet etiam commutandi; non tamen contra: quia commutatio eſt pars diſpenſationis; qui autem poteſt majus, etiam minus poteſt. Qui autem habet facultatem commutandi tantum, non poteſt mutare, niſi in æquale; quod moraliter, & non ſcrupuloſe æſtimandum eſt, ut monet Laym. *c.* 8. In qua æſtimatione, ait Cajet. non negligenda ſunt concomitantia: v. g. in voto peregrinationis habenda ratio non tantum laboris, ſed etiam expenſarum, quas feciſſet. Suar. Leſſ. Vide Bon. *p.*7. §.3.

5. Si is, cujus votum mutatum eſt, malit deinde implere primum, id poteſt: tum quia id eſt melius, vel æquale: tum quia in ejus favorem factum eſt, cum tacita condi-

tione, ſi ei placuerit. Leſſ. n. 97. Sanchez Fill. n. 289.

6. Si voti legitime a Superiore commutati materia, ſive opus fiat impoſſibile, vel indifferens, non tenetur redire ad prius, quia obligatio extincta eſt. Vid. Laym. Bon. ll. cc.

DUBIUM VIII.

Quid ſit diſpenſatio, & qui poſſint diſpenſare in votis?

Reſp. 1. Diſpenſatio eſt abſoluta obligationis voti condonatio, nomine Dei facta. Ad hanc, ut valeat, juſta cauſa requiritur; qualis v. g. eſt 1. Bonum Eccleſiæ, vel commune Reip. 2. Notabilis difficultas in obſervatione voti. 3. Imperfectio actus, vel levitas, ac facilitas, ex qua proceſſit votum. Suar. l. c. c. 17. Fill. n. 260. Sanch. l. 4. c. 45. Vide Bon. p. 7. n. 24. Laym. c. 8. n. 5. Unde reſolves.

1. Cum cauſa non ſufficit ad integram diſpenſationem, partim diſpenſari, partim commutari poteſt. Bon. l. c.

2. Prælatus videns, ac (cum facile poſſit) non contradicens, videtur diſpenſare, ait Sà.

3. Poteſtas etiam delegata diſpenſandi in votis extendit ſe etiam ad vota jurata, & juramenta pia ſoli Deo facta. V. Suar. l. 6. de voto. Sanch. l. 8. de matr. dub. 3.

4. Ante voti acceptationem a certa perſona, aut Eccleſia, non cenſetur ei jus acquiſitum, ideoque ſine ejus injuria poteſt diſpenſari, vel commutari.

Reſp. 2. Poteſtas diſpenſandi convenit omnibus Prælatis, qui habent juriſdictionem in foro externo, vel privilegium. Leſſ. l. 2. c. 40. n. 12. Sanch. c. 37. & commun. Unde diſpenſare poſſunt ſequentes. 1. Papa reſpectu omnium fidelium in omnibus votis. 2. Epiſcopus reſpectu ſuorum ſubditorum, non autem Parochus; quia tantum habet juriſdictionem fori interni. Suar. loc. cit. cap. 12. 3. Prælati Regulares exempti reſpectu ſuorum Religioſorum, & Novitiorum: idque circa vota, quæ vel in ſæculo, vel etiam in Novitiatu fecerunt. Leſſ. n. 8. & 107. Sanch. l. 9. de matr. d. 29. non autem Prælati non ex-

empti, neque Abbatiſſæ. Suar. Leſs. *ll. cc.*
4. Ex privilegio Papæ, Confeſſarii Ordinum Mendicantium ſecundum conceſſionem, & moderationem ſuorum Superiorum, ut notat Leſs. *d.12. n.108.*

Reſp. 3. Supradicti omnes Papa inferiores poſſunt diſpenſare in omnibus votis, exceptis quinque ſoli Papæ reſervatis, ſcilicet voto Caſtitatis perpetuæ, Religionis approbatæ, Peregrinationis ad limina Apoſtolorum, ad S. Jacobum Compoſtellam, & Ultramarina, ſive in terram Sanctam. V. Bon. Leſs. Laym. *ll. cc.*

TRACTATUS III.

De Tertio, & Quarto Præcepto.

CAPUT I.

Quid tertium Præceptum: Memento, &c.

PRæceptum hoc, quatenus vult tempus aliquod ſanctificari, ſive impendi cultui divino, eſt naturale, & adhuc obligat: quatenus vero tempus id deſignatur die Sabbati, eſt ceremoniale, & in novo teſtamento abrogatum, ac pro eo ab Eccleſia deſignatus dies Dominicus, & feſti: *præſcriptuſque* modus colendi, ut quædam opera illis diebus fiant, quædam non, hæc prohibentur, illa præcipiuntur. Bonac. Laym. ex D.Th. 2.2.*q*.122.

DUBIUM I.

Quæ opera tum hoc præcepto, tum ab Eccleſia prohibeantur?

Reſp. 1. Die feſto prohibentur omnia opera ſervilia, hoc eſt, quæ & verſantur circa materiam externam; & vel mechanica, & illiberalia ſunt, v. gr. ſuere, fabricare: vel requirunt tantum laborem corporis, & ab operariis tantum, & ſervis fieri ſolent. Ita DD. communiter. Vid. Laym. *l.4. tr.6. c. 1.* Suar. Fill. &c. ex D. Th. *l. c.* Unde reſolves.

1. Impertinens eſt ad rationem operis ſervilis, utrum fiat ex lucro, an ex recreatione; ex hac, an iſta intentione, pia, vana, & turpi. Cajet. Suar. Laym. *l. c. &c.* contra Sylv. & Canoniſtas.

 2. Im-

2. Impertinens quoque eſt, ſive fiat cum defatigatione, & labore, ſive non; ſive brevi, ſive longo tempore, &c. quia nihil horum mutat naturam operis.

3. Servile non eſt, ideoque nec prohibitum, feſto ludere, choreas ducere, inſtrumenta muſica pulſare, iter facere pedibus, equo, curru, vel navi: unde etiam ad hæc neceſſaria ſunt licita. Navar. c.13. Tolet. & Laym. Suar. *de feſt.* c. 27.

4. Nec ſervile eſt, ducere jumenta ſine onere, cum id ſit iter facere, ut ait Fill. *hic* c.9.n.170. Ducere autem jumenta, currus, vel navigium onuſtum mercibus eſt ſervile. Suar. *l.c.* Fill. *l. c.* Quod ſi tamen ante feſtum talia itinera incepta ſint, continuatio eorum permittitur, vel ob publicam utilitatem, vel ob damnum, quod alias ſequeretur.

5. Item nec ſervile eſt, ſive gratis, ſive pro pretio docere, ſtudere, ſcribere, tranſcribere, & ſecundum quoſdam, ut Medin. Lopez, & Armillam, quorum ſententiam probabilem docet Laym. contra Fill. Azor. & alios multos, pingere, etiam coloribus (nam de rudibus lineamentis plerique concedunt) terere tamen colores, & non pingere, ſed tingere, ut v. g. colorare aſſeres, vel pannos, dealbare parietes, illiberale eſt.

6. Videntur etiam excuſari poſſe in Typographis litterarum collocatores, quando poſt divina collocant neglectum penſum, ut habet Laym. *hic*. Imprimere tamen ſervile habetur. Eſcob. *E.* 5. *c.* 4. Suarez, Laym. &c.

7. Excuſat etiam Fill. *hic n.*169. diſtillationem, quæ ſine corporis fatigatione potius ad experientiam, & peritiam fit, quam ex officio, & arte.

8. Servile aliqui non putant (alii contrarium tenent, & excuſant per conſuetudinem, ad otium, aliaque pejora vitanda) venari. Granat.2.2.c.3. t.12. d.4. ſ. 7. n.65. aucupari, militare, gladiari, piſcari (ſaltem in fluminibus recreationis gratia) & ſimilia; piſcatio tamen moderata eſſe debet. V. Lay. & Fill. *tr.*27. *c.*9. *q.*12. Bon. *d.*5. *qu.* 1. *p.*2. *n.* 25. Eſcob. qui docet, laborioſam, & ex officio non licere. Similiter quidam excuſant

puel-

puellas ad orſum vitandum acu pingentes. Arm. Azor. Palaus, Sà, Marchant. V. Dia. *p.6. t.6. R.15. & p.4. tr. 4. R.62.*

Reſp.2. Prohibentur præterea quædam opera non ſervilia, quæ dicuntur forenſia, ut ſunt mercatus, placitum, judicium ad mortem, vel pœnam, & ſtrepitus omnis judicialis. Ideſt actiones, quæ ad deciſionem cauſarum tam civilium, quam criminalium, tam Sæcularium, quam Eccleſiaſticarum ſpectant. Ita commun. DD. *ex cap. 2. de feriis*. Unde reſolves.

1. Feſto non licet citare, adducere teſtes, ideſt, exigere juramentum judiciale, proferre, aut exequi ſententiam, quæ, ſi feratur, eſt irrita. V. Laym. *l.4. t.7. c.2. n.7.*

2. Nec licet emere, & vendere res non neceſſarias, negotiari publice, vel privatim, inire contractus emptionis, locationis, permutationis, &c. (niſi ex conſuetudine, vel aliis juſtis cauſis excuſentur) quia intelliguntur nomine mercatus, qui prohibitus eſt *c. 1. de feriis*, ut docet Bon. ex Suar. *c. 13.* & Fill. *t.27. c.10. q.2. n. 180.*

3. Feſto licet excommunicare, diſpenſare, judicem privatim informare, advocatum conſulere, conſilia conficere, eligere, &c. quia non requirunt ſtrepitum judicialẽ. V. Bon. *l.c.*

DUBIUM II.

Quæ cauſæ excuſent ab obſervatione feſtorum, ob quas opera prohibita liceant?

Tales præcipue ſunt ſeptem.

Prima. Diſpenſatio Epiſcopi, vel habentis poteſtatem quaſi Epiſcopalem, uti Superiores Religionum, imo & Parochi, quando non datur facilis acceſſus ad Epiſcopum. Suar. *c.33.* Laym. *c.4. n.2.* Bon. *p. 1. n.20.*

Secunda. Conſuetudo; nam ſic licent nundinæ illæ in feſtis paſſim haberi ſolitæ, & præparationes deliciarum non neceſſariarum, ut cupediarum, placentarum, & ſimilium ciborum artificioſorum: item emptiones, & venditiones rerum parvi momenti. Bonac. *l.c.* Laym. *l. c.*

Tertia. Pietas in Deum, per quam licent

caſu concionem etiam Miſſæ præferendam eſſe. Trull. *l.* 1. *c.* 1. *d.* 4. *num.* 12. Fag. &c.

2. Præcipitur ſpeciali præcepto obligante ſub mortali, audire Miſſam, hoc eſt morali, & humana aſſiſtentia, ſive præſentia ei intereſſe. Eſt communis ex cap. *Omnes fideles*, & ex cap. *Miſſas*, *de conſecr. diſt.* 1. contra Ang., & Roſellam, qui ſemel, vel iterum negligere, dicunt eſſe veniale: * Eſt præterea damnata hæc Propoſ. ab Innocent. XI. Propoſ. 52. * Obligat hoc præceptum omnibus feſtis omnes baptizatos uſum rationis habentes: non autem infantes, amentes, vel catechumenos. Ratio primæ partis eſt, quia eſt univerſale. Ratio ſecundæ eſt, quia aſſiſtentiam humanam habere non poſſunt. Ratio tertiæ eſt, quia non ſunt Eccleſiæ ſubjecti. C. Lugo *d.* 22. *ſ.* 1. & 2. ex Nav. Sanch. & Conin. Unde reſolves.

1. Non eſt obligatio audiendi concionem in Parochia propria: tum quia DD. multi nullum hac de re præceptum agnoſcunt: cum Trident. *ſeſſ.* 24. *c.* 4. *de reform.* dicat, *teneri, ubi id commode fieri poteſt*: tum quia, ſi qua obligatio fuit, ei derogatum eſt per privilegia Regularium, & generalem conſuetudinem contrariam. Suar. *de rel. t.* 1. *l.* 2. *cap.* 16. Azor. Navar. Cened. Zerol. *p.* 1. V. præd. Trull. *l.* 2. *c.* 1. *d.* 4. Vide Barb. *in Trident. ſeſſ.* 24. *c.* 4. Imo Fratres Prædicatores, & Minores, & qui cum ipſis in privilegiis communicant, concionantes in ſuis Eccleſiis quovis anni tempore poſſunt auditoribus ſuis concedere 18. annos, & 720. dies Indulgent. nomine Papæ. Dian. *p.* 4. *tom.* 4. *R.* 22. ex Rodriq. &c.

2. Non eſt obligatio ad audiendam Miſſam feria quarta, & ſexta, & Sabbato maioris Hebdomadæ, neque diebus Rogationum. Azor. Henriq. Suar. *d.* 88. *ſect.* 5.

3. In die Nativitatis Chriſti tantum teneris audire unam Miſſam. Navar. Suar. Fill.

4. Satisfacit, qui recitat ſub Miſſa (ex obligatione) Horas Canonicas, vel pœnitentiam injunctam in confeſſione, ut contra Cajetan. Sylv. Ang. Armill. docent Suar. Sà, Rodriq. Fill. &c. Ratio eſt, quia duobus præceptis poteſt ſimul ſatisfieri, ut v. ſupra *l.* 1. *t.* 2. *c.* 3.

p. 3. dub. 3. Idem de eo, qui confitetur tempore Miſſæ, affirmat Regin. lib. 19. n. 14. dummodo intentionem habuerit audiendi Miſſam. Negat autem Suarez d. 88. ſect. 6. Azor. c. 7. q. 6. Cordonus, Card. Lugo l. c. ſi quidem poſſit differre Confeſſionem, nec adſit neceſſitas præcepti confeſſionis. Idem dicit Bonac. diſp. 4. q. ult. p. 11. Ubi contrariam praxim quorundam excuſat, vel ob neceſſitatem communicandi, vel intentionem audiendi Miſſam aliam, vel denique ob bonam fidem.

5. Satisfaciunt etiam inſervientes Miſsæ, ſi recedant allaturi neceſsaria, v. g. vinum, hoſtiam, thus, &c. quia, cum hæc ordinentur ad officium, non cenſentur abeſse, dummodo non recedant ab Eccleſia, vel ſaltem non longe. V. Bon.

6. Peccat, qui non audit integram Miſſam; & quidem venialiter, ſi omittatur parva pars; mortaliter, ſi notabilis, v. g. media, vel tertia pars. Laym. tamen, & alii dumtaxat putant, mortalis damnare eum, qui ab Offertorio uſque ad finem adſit. Additque communiter excuſari a mortali, qui audiunt a principio Epiſtolæ, vel ſecundum alios Evangelii uſque ad finem, vel ab initio uſque ad Communionem. V. Bon. l. 1. d. 4. q. ult. Card. Lugo d. 22. ſect. 1. n. 3.

7. Non peccat, ſaltem mortaliter, qui a duobus Sacerdotibus ſucceſſivè duas dimidias Miſsas audit, ut habet Navar. c. 21. Sà, Sot. Henriq. Dian. t. 1. tr. 3. R. 18. Bon. d. 4. q. ult. p. 11. Hurt. contra Suar. Con. Fag. quia audit integram Miſsam. Ob quam cauſam eſt probabile, * nunc improbabile, ob damnatam ab Innocent. XI. propoſ. 53. * etſi ſimul audiat, ut habet Bon. l. c. Hurt. & Dian. contra Regin. Con. Card. Lugo, &c. quorum ſententia videtur probabilior.

8. Non ſatisfacit, qui ſub ſacro dormit, pingit, docet, vel qui eſt poſt murum, aut aliam rem, tali loco, unde nihil audiri, videri, vel notari poſſit, quid fiat; quia non cenſetur moraliter præſens. Satisfacit tamen ſurdus, cæcus, & quicunque (licet ſit poſt oſtium, aut columnam, vel in feneſtra, vel procul a templo) ita eſt præſens, ut ex ſignis

gnis

gnis externis colligere poſſit, quid a celebrante agatur, ſpectata loci natura (etiamſi per accidens nihil audiat, videat, aut intelligat) ſitque pars per moralem conjunctionem ejus multitudinis, quæ dicitur præſens, & eſt in conſpectu altaris. Bon. h. c.

9. Audiens debet eſse attentus, ſaltem virtualiter, & in confuſo, ut aliquo modo advertat, quid fiat. Hinc ſi quis nunc attendat, nunc fabuletur, ut tamen ſemper advertere poſſit, quid fiat, licet peccet irreverentia, non tamen damnandus eſt mortalis. Imo Con. 3. p. 9.83. cum Sylv. Roſel. & Med. docet eum ſatisfacere, qui voluntarie toto ſacro eſt diſtractus, modo ſibi ſit præſens, & cum reverentia externa aſſiſtat. Quod probabile eſse, docet Laym. contra Suar. Bon. & alios. V. Con. l.c. & Card. Lugo n.26. & 27. Plura de tota hac materia vide ſupra lib. 1. tr.2. c.3. dub.2.3. & 4.

10. Præceptum audiendæ Miſsæ impletur quocumque in loco, ſive in Parochiali, aut Cathedrali, ſive in Regularium Eccleſia, ſive in Oratoriis privatis, ſive extra Eccleſiam audiatur. Ratio eſt, quia Eccleſia tantum auditionem Miſsæ præcipit, non autem locum: ergo quovis loco impletur. Tol. l.9.c. 7. Azor. c. 6. Rodr. Nav. Fill. Nug. Suar. Con. Bon. d.4. qu. ult. c. 32. n. 4. & plures. Quæ doctrina, licet certa ſatis ſit, nihilominus, quia poſt omnes ſupra citatos Authores a quodam moderno, viro alias docto, in dubium vocatur, peculiari dubio examinanda eſt, ne cui (quia liber obvius eſt) ſcrupulus, aut conſcientia naſcatur erronea.

DUBIUM IV.

An ſit obligatio audiendi Miſſam in Parochia Dominicis, & Feſtis majoribus?

Reſp. Etſi id quidem decens ſit, non tamen eſt obligatio. Eſt communis Authorum

rum (quos vide *ſuperiore dub. caſ. ult.*) & ut ait Card. Lugo *diſp. 23. ſ. 1. n. 2.* certa; etſi Marchantius in Candelabro myſtico *t. 4. c. 7.* & in Reſolutionibus moralibus in forma manualis editis *cap. 8.* in dubium vocet; ſcrupulumque movere conetur. Ratio eſt 1. Quia nullum extat ea de re præceptum. 2. Quia *cap. Ut Dominicis*, jubetur Parochus ante Miſſam ejicere eos, qui, proprio Parocho contempto, iſtic Miſſam audire vellent: ergo ſine contemptu (formali) licet. 3. Quia *cap. Si quis, de conſecr.* jubentur ii, qui habent oratorium domi, in majoribus feſtivitatibus audire ſacrum in Parochia, vel in civitatibus. 4. Quia univerſalis fidelium, & ipſorummet etiam Parochorum doctorum, & confeſſariorum (qui pœnitentes hac de re non interrogant) conſuetudo id non tantum, ut loquitur Marchant. *l. c.* inſinuat; ſed manifeſte docet. 5. Quia Trident. *ſeſſ. 22. c. 7.* tantum dicit, populum debere moneri (non autem teneri) ut frequenter adeant Parochias, ſaltem Dominicis, & feſtis majoribus. Vid. Fagund. Lugo, Barb. Zened. Trull. *l. 3. c. 1. dub. 6.*

Neque obſtant, quæ March. objicit, ut: 1. Quod jura antiqua decernant contrarium, eo quod Sixtus IV. *De tregua, & pace*, præcipiat, ne Mendicantes prædicent, non teneri audire Miſſam in Parochia Dominicis, & feſtis. Nam imprimis ex illo Sixti decreto nihil ſequitur, cum is non dicat teneri, ſed tantum prohibeat, ne publice *prædicetur, non teneri*. Cum enim honeſtiſſimum ſit populum audire Miſſam in Parochia, idque ſuadere deceat, minime deceret, id (publice præſertim) diſſuadere: nam inde ſcandala, & proprii Parochi contemptus ſequi poſſent. Et hoc eſt, quod Sixtus cavere voluit. Deinde, eſto antiqua forſan aliqua jura id habeant, eis poſterioribus temporibus, per varia privilegia, receptamque conſuetudinem univerſalem, eſt derogatum. Cajet. Lugo, & cæteri Author. cit.

Nec obſtat 2. Quod multos Canoniſtas eam opinionem ſecutos aſſerit. Eſto enim olim quidem ſic ſenſerint; hoc tamen tempore, poſt tot, & tam ampla privilegia, poſt

tam

tam claram, & diuturnam conſuetudinem, poſt Eminentiſs. Cardinalium declarationes, & ipſorum etiam Pontificum nota decreta contraria (*ut vid. ſeq. Reſp.*) an aliqui id doceant, neſcio.

Nec 3. Locus Trident. paulo ante in reſp. citatus, quem objicit, ut patet ex ipſis verbis, & declaratione Eminent. Cardinalium, Authorumque communi explicatione.

Reſpond. 3. Epiſcopus non poteſt cenſuris, mulctis, aliiſque pœnis cogere ad audiendam Miſsam in Parochia. Eſt contra March. *l. c.* ubi ait, *Regulares ita communiter reſpondere, ut privilegiorum ſuorum fimbrias magnificent, & dilatent phylatteria*: & contra Authorem Parochiani obedientis. Ratio autem eſt, quia, ut ait Navar. Epiſcopus non poteſt tollere (nec reſtringere) jus commune, & generalem totius orbis conſuetudinem. Ita docent præter Auth. ſup. cit. S. Ant. *p. 2. tit. 9. c.* 10. §. *1. d.* 4. Syl. *v. Miſſa*. Tolet. Laym. *lib.* 4. *t. 7. cap. 3. &c.* & commun. omnes Theologi, & Canoniſtæ moderni: afferuntque Azor. *t. 1. lib. 7. cap. 8. quaſt. 6.* & Card. Lugo *diſ.* 22. *lib. 1.* pro hac ſententia declarationem Cardinalium in Tridentin. quæ expreſſe habet: *Non poſſe Ordinarium mulctis, & pœnis cogere ad audiendam Miſſam, vel Concionem in propria Parochia, etiam in caſu negligentiæ, & contumaciæ.* Et, ſi quis his duobus, tanquam Regularibus, minus fidat, legere poteſt eandem declarationem apud Barb. in Trident. *ſeſſ. 22. cap. 8. de Sacrif. Miſſ. & ſeſſ. 24. de reſor. c. 4. n.* 12. Item *tract. de offic. & poteſt. Parochi*, ubi eandem ſententiam Barb. ipſe ſequitur, & pro ea ſupra viginti Authores celebres partim Theologos, partim Canoniſtas, qua Regulares, qua non Regulares citat. Vide *ejuſdem Remiſſiones* in Trident. impreſſ. Antuerpiæ Anno 1644. & Zerolam *in praxi Epiſcopali p. 2. v. Parochia, & p. 1. v. Miſſa*, §. 6. Idem diſertis verbis confirmat Clemens VIII. Anno 1592. 22. Decemb. decreto ſuo, circa hanc ipſam controverſiam Duaci excitatam, quo eam dirimit, his verbis: *Præſenti noſtro decreto ſancimus, licere ſecularibus, Chriſtique fidelibus univerſis, Miſſas, diebus Dominicis, & Feſtis aliis majoribus audire in Ec-*

cle-

cleſiis tam Fratrum Prædicatorum, quam aliorum Mendicantium, necnon etiam Collegii Societat. JESU, juxta eorum privilegia, & antiquas conſuetudines, dummodo id in contemptum Parochialium Eccleſiarum non faciant: & tam dictis Fratribus Prædicatoribus, ac Presbyteris dictæ Societatis, quam aliis privilegiatis, quibus id a Sede Apoſtolica indultum eſt, idoneis tamen, & ab Ordinario approbatis, peccata ſua, etiam Quadrageſimali, & Paſchali, & quovis alio tempore confiteri licite poſſe, &c. Quod ſi vero dicta privilegia, & alia ſimilia clarius cognoſcere lubet, inſpiciatur (ut alia taceam) Compendium Privilegiorum Societatis JESU, ubi præter Leonis X. clara ſunt verba Pauli III. in Extrav. data Ann. 1549. Kalend. Nov. quæ incipit: *Licet debitum*: qua *omnibus Chriſti fidelibus, cujuſcunque conditionis, qui verbi Dei prædicationibus in templis ejuſdem Societatis interfuerint, concedit, ut ibidem Miſſas audire, & Sacramenta recipere libere, & licite valeant, neque ad id ad Parochiales Eccleſias accedere teneantur*. Porro, ne quis miretur, tam ampla privilegia Regularibus conceſsa a variis Pontificibus, placebit inſpicere eorum Bullas: in quibus reperiet motiva graviſſima: aut ſi nec inſpicere lubet, recogitet ſaltem, Deum ipſum Innocentio III. (dum vidit Eccleſiam Lateranenſem jam jam ruituram) oſtendiſse eam ſuſtentari a S. Dominico, & S. Franciſco. Conſideret, quod, ſicut olim in varias orbis plagas, & in ipſam Germaniam doctrina Chriſti translata eſt opera Regularium, ita ſine eorum ſubſidio conſervata diu non fuiſſet, vel ſaltem minus floruiſſet. Et denique, ne Regularibus ſuccenſeat quiſquam, quod privilegia ſua tueantur, ſciendum eſt, quod ſine conſenſu Sedis Apoſtolicæ iis renunciare, aut cedere non poſſunt, ut v. *lib. 2. Decret. titul. 43. de arb. cap. 5.* imo, etſi faciant, irritum fore, & peccaturos: quia injuriam inferrent Ordini, & Eccleſiæ toti. Nunc ad argumenta Marchantii breviter reſpondeo.

1. Affert auctoritatem cujuſdam P. Capuccini, qui Parochianum obedientem ſcripſit,

poſſit. Et huic quidem me paulo ante ſat multas, graveſque authoritates oppoſuiſſe exiſtimo.

2. Ait, quorundam Epiſcoporum praxim eſſe contrariam, eamque fundari in iure antiquo, & novo. Trid. *l.c. ſeſſ.* 22. & *ſeſſ.* 24. ubi dicit, teneri unumquemque Parochiæ ſuæ intereſſe, ad audiendum verbum Dei, & rudimenta fidei: hæc autem in pleriſque locis ruralibus docentur in Miſsa: ergo etiam ad Miſſam poſſunt compelli.

Reſp. 1. Praxim iſtam (ſicubi eſt) paucorum eſſe, & contrariam praxi communi Epiſcoporum, in omnibus regnis, & provinciis, & inſuper Præſulis ſummi.

2. Praxim iſtam nec fundari in jure antiquo, cum illi (ſi quod fuit) per privilegia ſit derogatum, & abrogaverit conſuetudo: nec in novo. Tum quia Trident. *loc. cit.* loquendo de concionibus, & catecheſi, nullam facit mentionem Miſſæ: & in pœnalibus non valet illatio. Tum quia Tridentin. expreſse addit (quod Marchantius in ſua citatione omittit, cum tamen ad rem plurimum faciat) *ſi commode fieri poteſt*. Tum quia nec illam quidem obligationem, quoad conciones, eſse receptam oſtendit univerſalis Eccleſiæ conſuetudo; eo quod forte regulariter *commodè fieri non poterat*, ut notat C. Lugo *l.c.* Neque Catecheſis communiter docetur in Miſsa, niſi forte in pagis, ubi rarius contendunt Regulares cum Parochis de re præſenti. Denique neſcio, an non Epiſcopi, de quibus loquitur, ex numero forte ſint eorum, de quibus Pius V. in Bulla, *Etſi Mendicantium*, queritur, quod etſi Epiſcopi Ordines mendicantes merito colere, & adjuvare deberent, non ſolum id negligãt, verum etiam Concilii Tridentini verbis in pravum ſenſum detortis, eos incommodis, & perturbationibus afficiant.

3. Citat decreta Synodi Leodienſis, & Namurcenſis, ſubjungitque: *Quis vero audeat hac contemnere, & Patres iſtius Synodi, inter quos multi Theologi fuerunt?*

Reſp. Decreta iſta (& ſi quæ forte ſunt ſimilia) intelligenda eſse, ne cum contemptu proprii Parochi audiant ſacrum extra Pa-

rochiam: aut, ſi quæ ſenſum alium habent; non eſſe recepta, vel uſu abrogata. Ita Auth. cit. commun. Videri poteſt Cardin. Lugo *l. c.* Barboſ. & Zerol. *ll. cc.* & digniſſimus lectu libellus Franciſci Pontani Concionatoris regii, cujus titulus: *Reſponſa ad quæſita cujuſdam primarii Prælati, &c.* excuſus primum Gallice Nancæi, Anno 1625. poſtea vero latinitate donatus, & recuſus Viennæ Auſtriæ, typis Michaelis Rictii, Anno 1634. Mitto rationes cæteras, quibus frequentationem Parochiæ (ſine obligatione tamen) perſuadere conatur: cum eam, utpote honeſtam imprimis, atque decentem, minime improbare, ſed erroneam tantum conſcientiam impedire intendam: ne videlicet cum perſuaſione obligationis Parochialia, vel cum apprehenſione peccati Regularium templa frequententur.

DUBIUM V.

Quæ excuſent ab auditione Sacri?

Reſpond. Duæ ſunt cauſæ, quarum altera ſi adſit, non teneris curare celebrari privatim in portatili cum privilegio, neque (etſi id conſilii ſit) preces interim alias loco Miſſæ dicere, ut habet Nav. *c.* 13. Suar. Fill. *t.* 5. *c.* 5. *q.* 11.

Prima cauſa eſt impotentia, vel ſimpliciter, vel moralis; aut difficultas ex notabili incommodo, proprio, vel proximi: corporis, vel bonorum, vel etiam honoris: quia hæc eſt mens Eccleſiæ præcipientis inſtar diſcretæ, & benevolæ matris. Bon. *d.* 4. *q. ult. p. ult.* Navarr. Fill. *t.* 5. *cap.* 7. *quæſt.* 11. Suar. *d.* 85.

Secunda cauſa eſt quodcunque motivum rationabile, quo quis bona fide putat ſe excuſari. V. Suar. *in* 3. *p. ſ.* 6. *c.* 5. Layın. & Bon. *l. c.* Unde reſolves.

1. Excuſantur, qui ſunt in navigatione, vel carcere. Item in morbo, vel convaleſcentia, in qua obſit prodire foras. Item qui ſunt in excommunicatione, vel interdicto; de quo ſuo loco.

2. Item, qui cuſtodiunt caſtra, urbem, gregem, infantes, vel puerum (qui in templo quietus, & ſine perturbatione aliorum contineri non poteſt) vel domum, aut ægris ſolatio ſunt, aut coquere debent, & ſimilia curare, quæ omitti non poſſunt. Bon. Con. n. 86. & 314.

3. Item, cui periculum eſt gravis offenſionis mariti, parentum, vel dominorum, Henric. Suar. Fill. n. 226. Si tamen id fere ſemper fieret, de alio medio laborandum eſſet.

4. Item, ſi quis alioqui omiſſurus eſſet occaſionem commodam itineris, verb. grat. ſocios, cum viam ignoret, vel pericula metuat. Alias vero tenetur ad Miſſam ante iter, vel in itinere. Suarez ſect. 6. Rodriq. Bonac. l. c.

5. Si ſit gravis difficultas eundi ad Eccleſiam ob diſtantiam, v. g. unius, vel alterius milliaris Germanici, vel etiam minoris ſpatii: maxime ſi via ſit moleſta, cœlum pluvium. Ubi habenda eſt ratio perſonarum, loci, temporis, & conſuetudinis. Bon. Suar. Fill. l. c. March. Reſ. paſt. t. 4. c. 6. n. 7.

6. Si ex conſuetudine patriæ feminæ egredi non ſoleant tempore luctus, vel etiam poſt partum. Syl. Cajet. & Fill. n. 229.

7. Si quis non habeat veſtes ſtatui ſuo convenientes. Navar. Henr. Sà, Azor. Bonac. l. c.

8. Si quæ ex occulta fornicatione prægnans metuat, ne id adveniatur, ſi prodeat. Lay. l. 4. t. 5.

9. Si quæ ſciret, alteri, a quo perdite amaretur, ſequuturam occaſionem peccati, ſi prodiret. Sà, Fill. n. 227.

CAPUT II.

De quarto Præcepto. *Honora Patrem, &c.*

DUBIUM I.

Ad quid teneantur liberi erga parentes?

RESP. Tenentur vi hujus præcepti, tum genitoribus, tum Superioribus, in iis rebus, in quibus quiſque, & quamdiu ſubjectus iis

illis eſt, amorem, reverentiam, & obedientiam præſtare, ita ut, ſi notabilis horum defectus ſit in re gravi, graviter peccetur: quod facilius fiet reſpectu parentum, quam aliorum. Ita communiter. V. Fill. t.28. p.2. c.1. Regin. l. 2. c.1. &c. Unde reſolves.

1. Contra amorem graviter peccat filius 1. Si ſigna odii parentibus oſtendat, & aſpere tractet. 2. Si torvo oculo fere ſemper intueatur, ac ita aſpere loquatur, ac ſi odio haberet 3. Si non ſubveniat in gravi neceſſitate ſpirituali, vel corporali. 4. Si non impleat eorum teſtamenta, & legata, modo hæres ſit. Si grave malum, v.gr. mortem illis optet. Nav. Reg. l. 20. n. 8. Fill. t.28. c. 1. q. 3. & 7.

2. Contra reverentiam graviter peccat filius 1. Si percutiat etiam leviter, ſecundum Regin. 2. Si manum ad percutiendum deliberate attollat. 3. Si graviter contriſtet. Reginald. lib.20. num. 24. Fill. num. 17. c. 17. 4. Si animo deliberato ad gravem iram provocet verbis contumelioſis, vel talibus, quibus ſciat graviter offendendos. 5. Si maledicta, convicia, &c. in eos conjiciat. Navar. Fill. &c. 6. Si pauperes deſpiciat, vel nolit agnoſcere: quod ſi tamen exterius tantùm diſſimulet ſe noſſe, & nolit apud ſe habere, ex juſta cauſa, dummodo provideat de neceſſariis, Bonacina excuſat a peccato gravi, eo quod rationabiliter non ſint inviti. 7. Si in foro externo etiã de vero crimine accuſet, extra crimen hæreſis, proditionis, vel conjurationis in Principem, cum non eſt alius corrigendi modus. V. Bonac. d. c.

3. Contra obedientiam graviter peccat 1. Si in re gravi ſit inobediens circa ea, quæ pertinent ad gubernationem domus, bonos mores, vel animæ ſalutem. Fill. num. 20. 2. Si contra voluntatem parentis ducat uxorẽ ſe indignam. Indigna autem dicitur, cum qua non poteſt contrahere ſine dedecore juxta ſuæ regionis uſum: non tamen poteſt exhæredari idcirco. 3. Si ſine juſta cauſa nolit eam ducere, quam vult parens, maxime ſi inde ſequentur odia, aut parentum neceſſitas levaretur: Erit autem juſta cauſa, v. gr. ſi ſit impar familia, ſi infirma, deformis,

fatua,

fatua, vel immorigera. 4. Si, inconſultis parentibus, nubat, ut habet Sanch. Poteſt tamen, ubi conſuluit, ipſis invitis prudenter contrahere cum ſe digna; cum circa electionem ſtatus ſit ſui juris. Leſs. *l.* 2. *c.* 40. *n.* 43. Sanch. *l.* 4. *c.* 15. Fill. *q.* 10. *n.* 20. An, & quomodo peccent liberi furando parentibus, vid. infra *l.* 3. *t.* 5. *c.* 1. *d.* 4. Item, an alienare poſſint bona, V. infra, *l.* 3. *t.* 5. *c.* 3. *d.* 2. & *l.* 3. *t.* 5. *c.* 4. *d.* 1.

4. Tenetur proles alere parentes egentes, adeo ut, ſi in gravi neceſſitate aliter juvari non poſſint, teneatur manere in ſæculo (niſi tamen in hoc illi certum, vel certe valde probabile periculum ſalutis immineret) &, ſi religionem ſit ingreſſus, teneatur egredi, & juvare parentes: dummodo eorum neceſſitas ejus profeſſionem anteceſſerit. Fill. *q.* 5. *n.* 9. Bon. *q.* 1. *p.* 6.

5. Si vero neceſſitas poſt profeſſionem ſupervenjat, ſi extrema ſit, tenetur egredi, petita prius, licet non obtenta, venia. Si autem ſit gravis tantum, in qua utcunque poſſint vivere, non tenetur quidem, poteſt tamen egredi, ſi Prælatus permittat. Quo caſu tenetur, in quantum non obſtat ſuo intento, deferre habitum, & obſervare ſubſtantialia Religionis: at, poſtquam parentibus ſubventum eſt, redire. V. Leſs. *l.* 2. *cap.* 41. *dub.* 3. vide & infra *t.* 5. *c.* 1. *dub.* 4.

DUBIUM II.

Ad quid teneantur parentes erga filios?

Parentes, quo nomine etiam intelliguntur aſcendentes, verb. grat. avus, proavus, &c. tenentur gravi obligatione juris naturalis conſervationem, & educationem liberorum curare. Circa quod ex Bon. *diſp.* 5. *q.* 1. Azor. *p.* 2. *l.* 2. *q.* 17. Fill. *tr.* 28. *c.* 2. reſolvuntur hi caſus.

1. Graviter peccant parentes, qui ſine juſta cauſa prolem hoſpitali, vel locis publicis exponunt. Vid. Bon. *hic*, & Fill. *t.* 21. *p.* 2. *c.* 2. & *infra tr.* 5. *c.* 1.

2. Mater tenetur (ſub veniali tamen) lactare proprio lacte, niſi habeat juſtam excu-

rationem: tunc vero tenetur ſub gravi peccato bonam nutricem quærere. Bon. *d.* 6. *q.* 1. *p.* 6. Laym. Item tenetur ſecundum jura prolem alere ad finem anni tertii: poſtea educatio uſque ad emancipationem. ſpectat ad Patrem. Excipe, niſi hic eſſet pauper, & mater dives. Fill. Laym. *l.* 5. *t.* 10. *c.* 3. Regin. *l.* 20. *n.* 32.

3. Pater tenetur proli, non tantum legitimæ, ſed etiam (in quo jus civile a canonico correctum juxta *cap. Cum haberet*) ſpuriæ curare alimenta, hoc eſt, cibum, potum, veſtitum, & honeſtas artes, juxta ſuum ſtatum, niſi tamen aliunde ſe alere poſſit, & non indigeat; deinde etiam dotem filiæ. Et quidem Clerici, etiam ex fructibus Eccleſiaſticis poſſunt hæc ſuis ſpuriis præſtare. Fill. *l. c. t.* 28. *c.* 2. *n.* 28. Layman. *l.* 5. *tract.* 10. *p.* 3. *cap.* 5. vide infra *tr.* 5. *c.* 4. *d.* 5. *quæſt.* 1. Hinc peccant 1. Si non adhibeant diligentiam ſaltem mediocrem, ut acquirant bona, quibus filii alantur, habeantque hæreditatem ſecundum ſuum ſtatum. 2. Si bona dilapidando impotentes ſe reddant ad liberos honeſte ſecundum ſtatum ſuum educandos, ac dotandos. Bonac. *d.* 6. *q.* 1. *p.* 6. Azor. Filliuc. &c. 3. Si ſine legitima cauſa filiæ dotem negent (vel filium exhæredent) v. g. quia vult ingredi, vel eſt ingreſſa Religionem, vel quia ipſis invitis nupſit, licet ſe indigno. Bonac. *l. c.* §. 2. ex Azor. Reginald. &c. vel quia filius ordinem ſacrum ſuſcepit. Sicut enim Pater tenetur dotare ſuas proles pro matrimonio, vel ingreſſu Religionis: ita etiam ad ſuſcipiendos ſacros ordines. Neque hæc donatio eſt revocabilis: imo ſic donata non poſſe computari in legitimam, aut diviſionem cum fratribus, docet Barb. *c.* 17. Contrarium tamen tenet Molin. &c. cum Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 91. & 92.

4. Parens tenetur proli ſubvenire, relicta religione, iiſdem caſibus, quibus proles parenti, quos vide *ſuperiore dubio caſ.* 4. & 5.

5. Parentes gravi obligatione tenentur inſtruere liberos per ſe, vel alios, in neceſſariis ad ſalutem. Hinc graviter peccant 1. Si, quantum in ipſis eſt, non curent, ut bonis moribus imbuantur, doctrinam Chriſtia-

nam, ſeu fidei rudimenta addiſcant, pravorum conſortia vitent, mandata Dei, & Eccleſiæ obſervent, Sacramenta frequentent, a peccatis abſtineant. Azor. Fill. Bon. *l. c.* 2. Si occaſiones peccandi ab iis non avertant, vel in locis, aut domibus ſuſpectis habitare permittant. Trul. *l. 1. d. 3. n. 4.* 3. Si conſilio, vel exemplo malo depravent. 4. Si non objurgent, puniantque diſſolutos: moderate tamen: nam peccant etiam verberando immoderate, v. g. ut notabiliter lædantur. Sot. Sylv. Bon. *l. c. & a. 3. de contract. q. ult. p. 3.*

6. Tenentur etiam proli relinquere libertatem circa electionem ſtatus. Unde peccant, invitos ad matrimonium, vel religionem cogendo, vel abſtrahendo. Et quidem Trid. *ſeſſ. 25. de Reg. 18.* excommunicat cogentes ad monaſterium filias.

7. Etſi frater fratri, vel ſorori, ſaltem in extrema, vel quaſi extrema neceſſitate teneatur ſubvenire lege tum charitatis, tum pietatis; non tamen eſt ea obligatio, quæ inter parentes, & liberos, cum non ſit iſta dependentia. V. Leſſ. *l. 2. c. 31. n. 34.* Unde, ſi profeſſus eſt in religione, non tenetur egredi, ut eis ſuccurrat. Trull. *l. 2. c. 2. d. 24. n. 5.* ex Suar. &c.

Quæres, An filius aliquando poſſit a patre privari hæreditate?

Reſp. Poteſt ex juſta cauſa, alias non: eadem in teſtamento debet exprimi. *Auth. Sed hodie, C. de inoff. teſt.* Talis autem cenſetur:

1. Ingratitudo (niſi in gratiam patris redierit, ipſumque pœnituerit ante teſtamentum conditum) ut ſi affecit patrem gravi injuria, vel ejus vitæ inſidiatus eſt, vel manus injecit, vel maleficis ſe immiſcuit. Bon. *d. 3. q. 7. p. 3.* ex Cov. Sanch. Azor. Mol. &c.

2. Si novercam, ſeu patris uxorem cognoverit carnaliter; ſi parenti furioſo, vel carcere detento noluit ſuccurrere, fidejubendo: ſi impedierit patrem teſtari: ſi bona parentum dilapidaverit, cum gravi ipſorum diſpendio.

3. Si filia minor 25. annis luxurioſam vitam elegerit, &c. Circa quas

Nota, Valere has cauſas, quando filius aliunde habet, unde vivat; nam alimentis ad vi-

vitam neceſſariis privari non poteſt; cum debeantur jure naturæ, quod a jure civili tolli non poteſt. Bon. *d.6.q.1. p. 6.* §. *3.* ex Sanch. Mol. Azor. Regin. Fill. Trull. *l. 4. c.1.d.3.* & *l. 2. l. 7. c. 17.*

DUBIUM III.

Ad quid teneantur tutores, curatores, qui parentum ſunt loco.

Tutor (idem eſt de curatore) tenetur curam gerere pupilli, ejuſque bona rite, & fideliter adminiſtrare. Ratio eſt: Quia in hunc finem conſtituitur, & aſſignatur pupillo patris loco. Quare, ſi delinquat, vel notabiliter ſit negligens hac in re, peccat graviter, & ad compenſationem damni, quod pupillus ex eo accepit, obligatur (& ſaltem de dolo, & culpa lata) imo etiam ſi tutoris officium exercet pretio (quod tamen ſi ab initio non eſt conſtitutum, cenſetur ſuſcepiſſe gratis) tenetur etiam de levi culpa. Bon. *de contract. d.3. q. 19. p. 4.* Unde reſolves.

1. Tutor tenetur tueri perſonam pupilli, dum opus eſt, eumque bonis moribus imbuere, & bene educare, per ſe, vel per alios. Bon. *l. c.*

2. Tenetur bona pupilli fideliter adminiſtrare, ideoque (officium tutoris ſuſcipiens) inventarium conficere, alioqui damna ex ejus defectu ſecuta reſarcire; nec licet illi pupillo pecuniæ nimium ad uſus inutiles concedere.

3. Tutor (uti & Curator) tenetur conſervare omnia jura, bona, & actiones pupilli (vel Minoris) & bona alias peritura vendere, pecuniamque convertere in emptionem bonorum ſtabilium, vel in cenſum, &c. prout fuerit utilius. Ibid. ex Rebel. *p. 2. l. 22. q.17.*

4. Si Tutor, vel curator pecuniam pupilli convertit in ſuos uſus, tenetur ad reſtitutionem totius lucri ceſſantis, vel damni emergentis, quod inde accepit pupillus, vel minor. *l. c.* Rebell. *q. 17.*

5. Tenetur item ad reſtituendos fructus (deductis expenſis) quos ex bonis pupilli percipe-

ſe poterat, & ſua culpa non percepit. Sylv. v. *Tutor.* §. 4. Reb. *loc. cit.*

6. Tenetur nomina debitorum exigere, & debita pupilli perſolvere, ita tamen, ut, quantum fieri poteſt, bono pupilli conſulat. Sylv. Reb. *ll. cc.* Tab. *ibid.*

7. Tutor, vel Curator non poteſt donationes, vel remiſſiones gratioſas facere de bonis pupilli, quia non ad deſtruendum, ſed ad tuendum eſt conſtitutus, *ibid.* Excipe donationem remuneratoriam; ſic enim poteſt v. gr. ſtipendio debito pro liberali ſervitio aliquid addere ex liberali donatione. Mol. Lugo *d.* 23. *ſect.* 10. Sanch. Trull. *l.* 7. *c.* 17. *d.* 8. vid. Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 17.

8. Denique tenetur (officio finito) reddere rationes: quia hoc onus eſt commune eorum, qui bona aliena adminiſtrant. V. Bon. *de con. d.* 3. *q.* 19. *p.* 4. & infra hoc libro *t.* 4. *c.* 3. *in appendice ad contractus.*

DUBIUM IV.

Quæ obligatio Dominorum, & famulorum, aliorumque Superiorum, & inferiorum erga ſe invicem.

Reſp. 1. Domini, & Superiores tenentur habere curam famulorum, aliorumque ſuorum ſubditorum. Patet ex 1. ad Tim. 1. *Si quis ſuorum, &c.* Et ratio eſt, quia ſunt ipſorum caput, & vices parentum gerunt; ideoque tenentur quodammodo ad eadem, ad quæ parentes. Imprimis vero curare tenentur, quantum in ipſis eſt, ut ſervent præcepta Dei, & Eccleſiæ. Bon. *dub.* 16. *q.* 1. *p.* 8. Unde reſolves.

1. Peccant domini graviter 1. Si ſine juſta cauſa impediant famulos, ne feſtis Miſſam audiant; vel ſi feſtis opera ſervilia imponant, vel ſi jubeant ea, quæ ſine peccato fieri non poſſunt. Nav. *c.* 14. *&c.* 2. Si peccandi occaſionem permittant, cum poſſint impedire; aut ſi graviter delinquentes non corrigant, vel negligentes neceſſaria ad ſalutem non moneant, corripiant. Bon. *l. c.*

2. Peccant item graviter 1. Si gravibus injuriis afficiant, diabolos, canes, &c. appellent. Bon. *l. c.* & Trull. *l.* 4. *c.* 1. *d.* 6. licet Dian. *p.* 7. *t.* 7. *R.* 47.

R. 47. excuſet à peccato talem contumeliam, quod ex ira, & indeliberatione ſoleat proferri. 2. Si alimenta convenientia non præbeant, mercedem juſtam (dummodo fideliter ſervierint) non ſolvant, vel differant abſque rationabili cauſa. *ibid.* 3. Si ante elapſum terminum temere domo expellant: in quo caſu (niſi graviſſima ex cauſa id fecerint) tenentur ad ſolutionem integræ mercedis. Leſs. Azor. *c.* 14. *q.* 1. Fill. *n.* 117. Regin. Mol. &c. Eſcob. *t.* 3. *E.* 2. *q.* 33. 4. Si eum, qui liberos, alioſve domeſticos verbis, exemplo, vel moribus pravis corrumpit, & reprehenſione non emendatur, e domo non dimittant. Navar. *c.* 14. Azor. Trull. *d.* 61. *n.* 2.

3. Herus non tenetur famulo infirmo (quamdiu ægrotat) dare ſalarium; niſi in extrema, vel gravi neceſſitate (tunc enim debet ex charitate) imo ſumptus in ejus curationem impenſos poteſt repetere. Molin. *l.* 1. *t.* 28. *c.* 4. *n.* 3. Eſcob. *t.* 3. *c.* 9.

Reſp. 2. Famuli, cæterique ſubditi tenentur ſuis dominis, & ſuperioribus aliquo modo eadem, quæ filii parentibus, nimirum amorem, reverentiam, & obedientiam præſtare. Ratio patet ex dictis, quia ſunt illis quaſi loco parentum. S. Thom. 2. 2. *qu.* 104. Regin. *l.* 20. *n.* 26. Unde reſolves.

1. Peccant famuli graviter 1. Si non laborent, vel ſerviant fideliter: tenenturque ad compenſationem damni. Molin. Leſs. *l.* 1. *c.* 24. 2. Si grave damnum inferant, vel inferri permittant, cum poſſint impedire. Navar. *c.* 14. *n.* 22. Fill. *t.* 28. *c.* 3. *q.* 10. Regin. *l. c.* Et quidem, ſi damnum illud inferatur (ſive a conſamulis, ſive ab extraneis) in rebus, quarum cura ipſis commiſſa eſt, a reſtitutione non poſſunt excuſari. Molin. Leſs. *l.* 2. *c.* 23. *p.* 30. *n.* 65. Fill. *t.* 36. *c.* 9. *q.* 9. *n.* 114. 3. Si abſque graviſſima cauſa diſcedant a Domino ante terminum elapſum, ultra hunc vero manere non tenentur, etiamſi morbo impediti ſervire aliquandiu non potuerint. Molin. *loc. cit.* Regin. *nu.* 517. Eſcob. *E.* 7. *num.* 50. 4. Si Domino in rebus magni momenti non obediant. Bonac. *loc. cit.*

2. Famuli non peccant, ſi ſuſtentationem, vel mercedem juſtam Domino negante,

te utantur compenſatione occulta, Mol. *l. c.* Fill. *tract. 36. c. 6. q. 3.* dummodo tamen alius modus non ſit impetrandi; nec plus accipiatur, quam debetur: neque ſcandalum, aut aliud incommodum grave timeatur. Vide Bon. *de reſtit. d. 2. qu. ult. p. 2. n. 16.* * Hac tamen in re animadverte Prop. 37. inter damnat. ab Innoc. XI. *

3. Similiter pro obſequiis, ad quæ non tenebantur, præſtitis (ſi quidem illa non gratis, & liberaliter, ſed animo mercedis exhibuerint) licere ex rebus domini accipere compenſationem, quæ aliter obtineri non poſſit, docet Navar. *c. 17. n.* 108. Leſſ. *l. c.* Plura de his v. infra. *l. 5. c. 1. d. 4. & c. 3. d.* 10. & Bon. *d. 6. q. 1. p. 8.*

DUBIUM V.

Ad quid teneantur Conjuges erga ſe mutuo, vi hujus Præcepti?

Reſp. Uxor in iis, quæ ſpectant ad domus gubernationem, & bonos mores, tenetur obedire marito; hic vero uxorem, non ut ſervam, ſed ut ſociam tractare. Ratio eſt, quia maritus eſt caput, & uxor commembrum. Navar. *c. 14. n. 20.* Trul. Fill. *t. 28. c. 9. q. 6. n. 144.* & comm. Unde reſolves.

1. Conjuges peccant 1. Si debita intentione non contrahant matrimonium. 2. Si ſine diſpenſatione prætermittant proclamationes. 3. Si Sacramentum matrimonii in ſtatu peccati mortalis recipiant. 4. Si utantur matrimonio contra naturam, vel modo indebito, vel cum periculo abortus. 5. Si debitum ſine juſta cauſa negent. 6. Si cum periculo pollutionis tactus habeant impudicos.

2. Peccat graviter uxor 1. Si maritum rixis, vel aliter verbis ad gravem iram, vel blaſphemiam provocet. Fill. *l. c. n.* 145. & Bon. 2. Si quid notabile expendat contra voluntatem viri, & conſuetudinem fœminarum ſimilis ſtatus, niſi tamen ex paraphernalibus, ſi habet. 3. Si ſpreto viro ſibi imperium vendicet. 4. Si nolit ſequi virum domicilium mutantem, dummodo poſſit ſine periculo vitæ, & ſalutis; & contrarium non ſint pacti: &

ma-

maritus poſt nuptias non ſit factus vagus. Nav. Tol. Bon. *p.* 7. V. infra *t.* 5. *c.* 1. *dub.* 4. 5. Si ſine ſufficienti indicio male judicet de mariti continentia. 6. Si ſine juſta cauſa debitum neget: v. infra *l.* 6. 7. Si ſe ingerat in adminiſtrationem domus ſine juſta cauſa, qualis eſt, ſi v. g. maritus prodigus bona familiæ dilapidet. Silv. Trull. *c.* 1. *d.* 4. *n.* 18.

3. Peccat graviter maritus 1. Si verbis contumelioſis, vel infamatoriis afficiat uxorem. 2. Si impediat illam circa præcepta Dei, vel Eccleſiæ ſine juſta cauſa. Sayr. *l.* 7. *c.* 7. Nav. *c.* 14. Si vero impediat etiam ſine cauſa circa ea bona, quæ conſilii tantum ſunt, ut eſt confeſſio, communio, &c. communiter tantum peccat venialiter, niſi conſtet, quod magnam ex iis utilitatem percipiat. Sayr. Fill. Bonac. *q.* 1. *p.* 7. Trull. 3. Si cædat graviter: moderate tamen caſtigare verbis, vel etiam ex gravi cauſa moderatis verberibus, habita ratione conditionis, & ſtatus, quandoque poteſt. 4. Si alimenta neget, niſi tamen uxor a conſortio mariti propria culpa diſceſſerit. 5. Si negligat gubernationem domus, & rem familiarem. 6. Si uxori non cohabitet, vel ſine juſta cauſa diu abſit. 7. Si, cum poſſit, alimenta non procuret. V. Fill. *n.* 140. & 141. Nav. *c.* 14. *n.* 19. Tol. *l.* 5. *c.* 2. Sanch. *l.* 10. *de matr. diſp.* 18. *n.* 16. Bon. *p.* 7.

DUBIUM VI.

Quæ obligatio Parochorum erga ſuos?

Reſp. Curatus, ſive parochus jure divino tenetur 1. Reſidere in ſua Parochia. Trid. *ſeſſ.* 23. *c.* 1. *de ref.* Barb. *de off. Paroch. c.* 8. *n.* 1. alioqui in conſcientia fructus non facit ſuos, tenet urque pro rata abſentiæ reſtituere fabricæ Eccleſiæ, vel cauſæ piæ. Poteſt tamen ex juſta cauſa, & licentia Epiſcopi ad breve tempus abeſſe. V. Navar. *c.* 5. Azor. *t.* 2. *l.* 2. *c.* 4. Poſſev. Barb. Trull. *l.* 4. *c.* 1. *d.* 8.

2. Tenetur adminiſtrare Sacramenta, quoties, & quanto cum periculo, v. infra, & Bon. *tr.* 1. *d.* 3. *q.* 3. *p.* 2. Poſſev. Barb. *ll. cc.*

3. Orare pro populo, & celebrare, ut po-

pulus audiat Miſſam : quam etiam teneri eum eidem applicare diebus ſaltem feſtis, & aliquot aliis, docet Tol. *lib.* 3. *cap.* 5. Sed negant Suar. Con. *in* 3. *p. q.* 83. *art.* 1. *d.* 1. cum nullo jure id cautum ſit. vid. Bon. *qu. ult.* Barb. *l. cit.*

4. Docere populum concionando, arguendo, &c. per ſe, vel alios. Tolet. *lib.* 5. *cap.* 5. Poſſev. Barboſ. Trull. *ll. cc.* V. ſupra.

5. Tenetur ſingulis diebus Dominicis, & feſtis ſolemnibus populo doctrinam Chriſtianam explicare, per ſe, vel per alium, ut conſtat ex Trident. *ſeſſ.* 24. *c.* 4. *de reform.* idque ſub gravi obligatione etiam juris divini, ob ſummam neceſſitatem, propter quam eos ab Epiſcopis, aliiſque Prælatis ad id cogi poſſe ſub pœna excommunicationis (omneſque alios, ut eam audiant, diſcant, & ſciant) docet Trull. *l.* 1. *c.* 1. *d.* 4. *n.* 7. & 8. Bald. *t.* 2. *l.* 1. *d.* 48. Sanch. Pal. Barb. &c.

6. Tenetur infirmos viſitare, pauperum curam habere, peccata corrigere, &c. de quibus Poſs. Reg. *tom.* 2. *l.* 20. *c.* 5. *ſ.* 3. Barb. *c.* 7. vide ſupra.

DUBIUM VII.

Quæ obligatio Præceptorum, & diſcipulorum?

Reſp. Inter præceptores (idem eſt de pædagogis) & diſcipulos eſt quodammodo eadem obligatio, quæ inter parentes, & liberos. Unde reſolves.

1. Diſcipuli peccant 1. Si præceptoribus, & pædagogis non exhibeant honorem, & reverentiam. 2. Si non obediant in rebus pertinentibus ad ſtudia, & bonos mores. 3. Si eos conviтiis, vel contumelioſis verbis traducant. 4. Si negligenter ſtudeant, ſcholarum, aut ſtudiorum tempore luſui vacent, vel otio. 5. Pecunias parentum dilapident, vel inutiliter expendant. 6. Malo fine ſtudeant, 7. Gymnaſii ſui leges, vel Academiæ ſtatuta (ſi quidem ea ad peccatum obligent) non ſervent. 8. Scientias ſuperſtitioſas, aut vetitas addiſcant, vel libros prohibitos legant,

Sunt. 9. Stipendium debitum doctori ſuo non ſolvant, cum poſſint. Vide Navar. c. 23. & 25. Fill. tr. 28. p. 2. c. 10. q. 1.

2. Magiſtri, & Pædagogi peccant 1. Si peccata diſcipulorum diſſimulent, & non corrigant, quando poſſunt. 2. Profectum eorum in literis non ſedulo promoveant. 3. Non doceant bonos mores. 4. Si ex propoſito falſa doceant ut vera, vel ſuperſtitioſa, & ſaluti noxia. 5. Non ſtudeant ipſi, ut officio ſatiſfaciant. 6. Si ſtipendium exigant majus juſto, vel quam Gymnaſii leges, aut conſuetudo permittat. 7. Doctoratus inſignia negent dignis, vel indignis conferant, quod Nav. dicit eſſe mortale; præſertim in Theologia, Jure Canonico, Civili, & Medicina: nam in Philoſophia forte veniale tantum eſſe cenſet Caj. v. Doctor. 8. Si diſcipulis malo ſint exemplo. 9. Si malis moribus imbutos, & qui aliis pernicioſi ſunt, ad ſcholas admittant, vel ex iis non dimittant. V. Trull. l. 4. c. 1. d. 11.

TRACTATUS IV.

De quinto, & ſexto Præcepto.

CAPUT I.

Quid quinto Præcepto prohibeatur?

Non occides.

PRohibetur hominis occiſio, mutilatio, verberatio, aliaque ſimilis afflictio injuſta; de qua quæritur quæ, & quando ſit injuſta.

DUBIUM I.

An aliquando liceat occidere, vel mutilare ſemetipſum?

Reſp. Abſque divina authoritate non licet ſeipſum directe, & ex intentione occidere. Ratio eſt, quia eſt contra charitatem ſui; & fit injuria Reip. & Deo, qui eſt ſolus directus, & abſolutus Dominus humanæ vitæ. Dixi 1. *abſque authoritate divina*, propter Sampſo-

nem, & quoſdam Martyres, qui ſeipſos occiderunt, vel ex divina inſpiratione, vel incu l-pata ignorantia. Dixi *directe*; quia indirecte quandoque licet ſe occidere, hoc eſt, aliquid facere, vel omittere, ex quo præter intentionem mors certo ſequatur: quia præceptum conſervandi vitam, utpote affirmativum, non ſemper obligat, ſed poteſt omitti propter bonum finem, neceſſitatem, vel magnam utilitatem. S. Th. 2. 2. q. 64. V. Fill. *hic t.* 29. *c.* 4. *q.* 5. & Bec. 2. 2. *t.* 3. *c.* 7. *q.* 8. Unde reſolves.

1 Miles poteſt, imo tenetur perſiſtere in ſtatione, etſi moraliter certus ſit ſe occidendum, C. Lugo *d.* 10. *q.* 1. Item poteſt ad evertendam turrim hoſtilem, aut perdendos hoſtes, pulverem incendere, etſi ſciat ſe obruendum: uti & navem mergere, vel incendere, ne hoſtis ea potiatur, cum gravi Reipub. damno, ut docent Leſſ. *l.* 2. *c.* 9. *n.* 32. Fagund. *p.* 1. *l.* 5. *cap.* 11. Similiter licet ſe objicere telo, vel ictui ad ſervandam vitam Principis, amici ad mortem injuſte damnati vices ſubire: Leſſ. *l.* 2. *c.* 9. *n.* 30. vel in naufragio tabulam cedere, ex Tol. Leſſ. *l. c.* Lopez *p.* 1. *c.* 65. Item ſervire peſte infectis, vel ad fugiendum incendium ex alto ſe præcipitem dare, cum certo periculo mortis. Leſſ. & Fill. *l. c.* Laym. *c.* 1. *n.* 3. C. Lugo *diſp.* 10. *ſ.* 1. Ubi tamen everſionem illam turris, & combuſtionem navis (ſi quidem nulla ſit ſpes evadendi) timide, & nonniſi ex graviſſima, v. g. boni publici cauſa, videtur concedere. v. *n.* 51. 52. &c. Malderum *tr.* 3. *c.* 1. *dub.* 19. Dian. *p.* 5. *tr.* 4. *R.* 26. Fagund. *p.* 5. *c.* 11. *n.* 6. *& ſeq.*

2. Etſi Virgini non liceat ad caſtitatem ſervandam directe ſe occidere, licet tamen ei certo periculo mortis ſe exponere, etiam pro ſola integritate corporali, licet rationabiliter præſumeret, ſe non conſenſuram; quia integritas iſta magni æſtimatur. Vid. Laym. *c.* 1. *n.* 3.

3. Reo licet non fugere, imo etiam ſponte ſe ſiſtere judici plectendum; licet poſitive ſeipſum perimere non poſſit, etiamſi a judice id ei committatur. V. Leſſ. *cap.* 9. *d.* 6. C. Lug. *d.* 10. *de juſt. ſ.* 1. *n.* 38. contra Vaſq. 1. 2. *d.* 173. *c.* 3.

4. Etſi Carthuſianus in extrema ægritudine poſſit ſervare vitam veſcendo carnibus, idque pro-

probabiliter eſ tum liceat, atque adeo non peccet, qui inſcio præberet cibos ex carnibus: Sanch. Dian. *p.* 8. *t.* 7. *R.* 70. licite tamen, & laudabiliter etiam tum omittit, cum certo periculo mortis, ut contra Vaſq. & Gran. docet Dian. *p.* 5. *d.* 4 *R.* 32. ex Vict. Lor. *&c.* quia rationabiliter negligit vitam pro bono communi Ordinis. C. de Lugo *d.* 10. *n.* 33. contra Azor. & *Eſcob. t.* 6. *c.* 7. ubi docet, teneri carnibus veſci, ſi exigit neceſſitas, ita ut aliter vitam conſervare non poſſit: quod Sanchez *p.* 2. *conſ. l.* 5. *c.* 1. *d.* 35. cum aliis ſex ita diſtinguit, ſi neceſſitas veſcendi ſit ab intrinſeco, verbi gratia, morbo, ex quo judicio Medicorum convaleſcere non poſſit, niſi eſu carnium, ait probabilius eſſe, eum non teneri veſci (tametſi licite poſſit) quia morietur naturaliter ex morbo, cujus ipſe non eſt cauſa: Si vero ſit ab extrinſeco, verbi gratia, ſi ob inopiam aliorum ciborum fame moriendum eſſet, teneri veſci, quia mors illa, cum ſit violenta, ipſi imputaretur.

5. Licet carnem vigiliis, & inedia moderate affligere; qui autem advertens vitam iis notabiliter minui, nihilominus continuaret, peccaret graviter, ut notat Laym. *d.* 3. *de juſt. t.* 3. *p.* 3. *c. ſ.* 1. *n.* 5. ex Caj. Etſi hic multi ob bonam fidem, & zelum Deo placendi excuſentur. V. Bon. *d.* 2. *q. ult. ſ.* 1. *p.* 7. *n* 9. Fill. *l. c.* C. Lugo *de juſt. d.* 10. *ſect.* 1. *n.* 32. 33. 36. *&c.* Ubi recte notat, aliud eſſe procurare abbreviationem vitæ, ſeu mortē poſitive ſibi afferre: aliud permittere, vel periculum ejus ſubire, vel non adhibere media ad avertendam. Prius ait eſſe illicitum, v. g. pœnitentiis indiſcretis, carniſque macerationibus vitam notabiliter abbreviare, poſterius vero ſæpe licere, ideoque non teneri Carthuſianum carnibus veſci, nec aliquem alium uti pretioſa, & exquiſita medicina, ad mortem vitandam; nec ſæcularem relicto domicilio quærere ſalubriorem aerem extra patriam.

6. Excuſantur ægri, qui paulo ante mortem, cauſa humilitatis, vel boni exempli, petunt humi collocari, quia non intendunt vitam abbreviare. V. Vaſquez *l. c.* Addit Lay. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 3. *cap.* 1. *n.* 5. non teneri quemquam mediis extraordinariis, & nimis duris, v. gr.

abſciſſione cruris, &c. vitam conſervare; niſi tamen ea communi bono ſit neceſſaria. v. Leſs. *l. c.* Sanch. *in opuſc. t.* 1. *l.* 5. *c.* 1. *d.* 34. Ubi dicit infirmum in periculo mortis, ſi ſit ſpes ſalutis, non poſſe medicamina reſpuere: non videtur tamen virgo ægrotans (per ſe loquendo) teneri ſubire manus Medici, vel chirurgi, quando id ei graviſſimum eſt, & magis, quam mortem ipſam, horret. Eſcob. *E.* 7. *c.* 8. ex Turrian. *ſum. p.* 1. *c.* 263. *d.* 5.

Reſp. 2. Non licet ſe mutilare, niſi ſit neceſſarium ad conſervationem corporis totius: quia nemo eſt ſuorum membrorum abſolute dominus. Leſs. *l.* 2. *c.* 9. *d.* 14. Unde reſolves.

1. Non licet ſe caſtrare ad conſervandam caſtitatem, vel ſedandas tentationes, quia hoc ad eum finem non eſt neceſſarium. S. Th. 2. 2. *q.* 65. *a.* 1. Leſs. Mol. Fill. *c.* 29. *c.* 4. *q.* 3. *&c.*

2. Peccant parentes, qui filios etiam conſentientes caſtrant, ut ſint utiles cantui. V. Laym. *l.* 3. *t.* 3. *c.* 1.

Quæres, An ſepeliendus ſit in loco ſacro, qui ſeipſum occidit?

Reſp. Id vetant Eccleſiæ Canones: qui tamen non ſunt intelligendi de iis, qui ex furore, amentia, vel paſſione graviſſimæ triſtitiæ, turbata phantaſia, id fecerunt; vel qui ante mortem vere de hoc doluerunt. Quod ſi conſtet, quempiam ſeipſum occidiſſe, & dubitetur, utrum deliberate, an ex animo turbato factum, in praxi privatur ſacra ſepultura, cum præſumatur ſecundum opus externum voluntarie eſſe factum: niſi tamen ex circumſtantiis contrarium colligatur. Si vero dubitetur, a ſeipſo, an ab alio, verbi gratia, ſit præcipitatus in aquam? delictum tam atrox, & contra naturam non præſumitur ſine evidentibus indiciis. Molin. *t.* 3. *d.* 20. Vid. Laym. *l. c. n.* 8. Vid. etiam Eſcob. *E.* 7. *q.* 8. ubi dicit, eum, qui moritur ex vulnere in duello accepto, ſi vivus ex loco diſceſſit, non eſſe privandum ſepultura Eccleſiaſtica.

DUBIUM II.

An, & quomodo liceat occidere malefactorem?

Reſp. Extra cauſam neceſſariæ defenſionis, de quo infra, nulli id licet, niſi authoritate publica, & juris ordine ſervato, ut patet *Exod.* 22. & *Rom.* 13. Unde reſolves.

1. Non licet marito uxorem, aut patri filiam occidere in adulterio deprehenſas; quia ad id non habent auctoritatem publicam; & leges civiles id permittentes in jure Canonico ſunt correctæ, tanquam iniquæ. * Hinc damnata eſt opinio contraria ab Alexan. VII. Propoſ. 19. * Secus eſt de proſcriptis, quos occidendi cuivis authoritas publica datur: idque non injuſte, cum ad Reip. defenſionem ſit neceſſarium. Peccant tamen, qui non ex zelo juſtitiæ, ſed odio, aut privatæ vindictæ cauſa faciunt. Vid. Laym. *l. c.*

2. Peccat Princeps, vel Magiſtratus (regulariter loquendo) ut v. infra *l.* 5. *c.* 3. *d.* 1. qui occidi jubet reos non citatos, vel non auditos, vel non damnatos, etſi privata ſcientia conſtet eſſe nocentes: quia ex jure naturæ actus publicus fieri debet ex ſcientia, & authoritate publica. V. Caj. v. *homicidium*. Fil. *tr.* 29. *c.* 2. *q.* 6. *n.* 27. Bon. *l. c. p.* 1. *n.* 7. V. & infra *l.* 5. *c.* 3. *d.* 1.

DUBIUM III.

An, & quomodo liceat occidere privata auctoritate iniquum aggreſſorem?

Reſp. Jus naturæ permittit, ut vim vi repellas, & aggreſſorem, qui inique eripere tibi conatur vitam, aut quæ ad eam honeſte agendam tibi ſunt neceſſaria, ut bona temporalia, honores, pudicitiam, membrorum integritatem, prævenias, & occidas: ita tamen, ut id fiat animo te defendendi, & cum moderamine tutelæ inculpatæ, hoc eſt, non inferendo majus damnum, nec utendo majore vi, quam neceſſarium eſt ad arcendam injuriam. Ita comm. S. Th. *q.* 74. *a.* 7. Mol. &c. Leſſ. *dub.* 8. *n.* 44. Unde reſolves.

1. Non

1. Non licet reo occidere miniſtros juſtitiæ, a quibus ad carcerem, vel ſupplicium trahitur: uti nec licet id proſcripto, ut notat ex communi Laym. l.3.t.3.p.2. quia non ſunt iniqui aggreſſores.

2. Etſi ob contumeliam aliquam, verbi gratia, ſi viro honorato dicatur, Mentiris, non liceat alterum occidere, eo quod aliter repelli poſſit, ac ſoleat (Leſſ. Azor. Hurt. &c. Dian. p.5. t.4.R.12. & 13.) licere tamen, ſi aggreſſor fuſtem, vel alapam viro valde honorato impingere conaretur, quam aliter avertere non poſſet, docent cum Dian. l.c. R. 4. Leſſius, Hurt. & alii 12. * Verum & hoc videtur in praxi periculoſum, & recenter damnatum ab Innoc. XI. per propoſ. 30. *

3. Si fuite, vel ſolo vulnere, vel amputatione brachii, vel aliter arcere injuſtam vim potes, non licet occidere. Unde ſi quis ſit perſona talis, cui non ſit dedecus fugere, debet fugere potius, ſi poteſt, & ſalvare ſe: ſecus autem, ſi turpe ſit fugere: verbi gratia, viro nobili, vel officiali bellico; niſi rurſus hic, & nunc id tali turpe non eſſet, ob præſtantiam invaſoris, vel alias ejus qualitates, v.gr. quia ebrius eſt, vel amens; talem enim occidere non licet, quando potes fugere. Mald. Dian. p.5. tr.4. R.9. V. Laym. l.3.t.3. p.3. cap. 3.

4. Non licet occidere furem ob res exiguas. * Hinc proſcripta eſt opinio dicens poſſe occidi furem pro conſervatione unius aurei ab Innoc. XI. Prop. 31. * Licet autem, ſi quis auferat honorem valde notabilem, aut bona magni momenti, niſi tamen alia via, verbi gratia, juris, vel aliter, arceri, aut recuperari poſſint. Quare, quando jura ſignificant furem nocturnum occidi impune, non autem diurnum, præſupponunt, quod plerumque nocturni non poſſint aliter arceri, diurni autem poſſint. Alioqui enim, ſi nocturnus poteſt capi, non debet occidi: & ſi diurnus non poteſt capi, nec repeti ab eo, quod aufert, niſi occidendo, id licet: Ea tamen non debent eſſe parvi momenti, & minimum unius aurei ſecundum Molin. t. 4. t.3. d. 16. n. 7. Vid. Laym. c. 3. * Damnat hoc Innocent. XI. per propoſ. 31. * Vel potius ſecundum alios apud Dian.

Dian. *n.* 5. *t.* 4. *R.* 18. duorum: quanquam &c. hoc Dian. *l.c.* nimis laxum videatur: imo Bon. *de reſt.* rem non magni valoris hic cenſet, etſi ſit trium, vel quatuor aureorum. Si tamen talem rem fur verbi gratia uſurpet, vidente, ac reſiſtente domino, aut cuſtode, aut huic vim faciat, verbi gratia, repetentem incipiat ferro invadere, permittunt cædem Bonac. Dian. *l. c.* uti etiam, ſi dubium ſit, an res poſſit aliter ſalvari, aut recuperari. Bon. *loc. cit.* quia nemo, inquit, tenetur ſe exponere periculo amittendi res ſuas. V. Laym. c. 1. Navar. Leſſ. Dian. *loc. cit.*

5. Probabilius eſt, hæc etiam licere Clericis, & Religioſis, ob bona temporalia. Jura vero in contrarium afferri ſolita intellige, quando non ſervatur moderamẽ inculpatæ defenſionis. Laym. *l.c.* Tan. *t.* 3. *d.* 4. *q.* 8. *d.* 4. Eſcob. *E.* 7. *c.* 8. ubi etiam docet ex Tan. *t.* 3. *d.* 4. *num.* 68. licere virgini occidere invaſorem pudicitiæ, ſi violationem nequeat aliter evadere.

6. Cum tamen iniquus aggreſſor ſit in periculo ſalutis, poteſt quis ex charitate ei parcere, & injuriam potius pati: ſed non tenetur, eo quod alter ſua malitia ſit in iſto periculo. Laym. *ibid.*

7. Non licet occidere, ſi injuria jam eſt conſtracta, vel aggreſſor jam fugit; quia id non eſſet ſe defendere, ſed vindicare, ut docent Tol. Rodr. Sed Henr. & Nav. *c.* 15. *n.* 5. Fern. *p.* 1. *c.* 9. §. 1. dicunt, ſi læſus magnam faceret jacturam honoris, niſi fugientem mox perſequeretur, poſſe eum perſequi, & percutere, quantum eſſet ſatis ad defenſionem honoris. Quod Laym. Bon. Leſſ. Fill. C. Lugo, &c. putant practice vix poſſe fieri, ſine vindicta: etſi ſpeculative videatur eſſe probabile. Vid. Dian. *p.* 2. *c.* 3. *miſc. R.* 14. Concedit tamen C. Lugo, Molin. Leſſ. &c. cum Dian. *p.* 8. *t.* 7. *miſc. R.* 47. licere furem fugientem, verbi gratia, cum equo tuo conficere telo, vel ſagitta, quia invaſio adhuc durat. Etſi vero id non liceat, poſtquam in tutum ſe recepit, ſi tamen per judicem non poſſis recuperare rem tuam, potes ingredi locum, ubi illa detinetur, eamque tibi vendicare, & ſi alter vi impediat, vim vi repellere. Tan. Leſſ. Mald. Hurt. Dian. *p.* 5. *t.* 3. *R.* 37. & *p.* 8. *t.* 7. *R.* 47.

8. Li-

8. Ad defenſionem vitæ, & integritatis membrorum, licet etiam filio, religioſo, & ſubdito ſe tueri, ſi opus ſit, cum occiſione, contra ipſum Parentem, Abbatem, Principem: niſi forte propter mortem hujus ſecutura eſſent nimis magna incommoda, ut bella, &c. Syl. Bon.

9. Licet quoque occidere eum, de quo certo conſtat, quod de facto paret inſidias ad mortem: ut ſi uxor, verbi gratia ſciat, ſe noctu occidendam a marito, ſi non poteſt effugere, licet ei prævenire. Navar. Leſſ. n. 45. Fill. n. 39.

10. Hinc etiam dicunt alii, ut Sanchez, 2. mor. cap. 29. & alii, licere occidere eum, qui apud Judicem falſa accuſatione, aut teſtimonio, &c. id agit, unde certo tibi conſtat, quod ſis occidendus, vel mutilandus, vel etiam (quod alii difficilius concedunt) amiſſurus bona temporalia, honorem, &c. quia hæc non eſt invaſio, ſed juſta defenſio: poſito, quod de alterius injuria tibi conſtet, nec ſit alius evadendi modus. Leſſ. tamen, Fill. & Laym. non audent id defendere, propter periculum magnorum abuſuum. Vid. Eſc. Ex. 7. cap. 8. Hurt. Lugo d. 10. ſ. 7. Dian. p. 8. t. 7. R. 52.

* Circa doctrinam hujus n. 10. animadverte Propoſit. 17. & 18. inter proſcriptas ab Alex. Papa VII. *

11. Quandocumque quis juxta ſupradicta habet jus alium occidendi, id poteſt etiam alius pro eo præſtare; cum id ſuadeat charitas. Fill. Tan. tom. 3. d. 4. q. 8. Mol. d. 18. An autem, & quando ad hoc teneatur, V. Leſſ. l. 2. c. 9. d. 13. Dian. p. 5. t. 4. Reſ. 6. 14. 20.

DUBIUM IV.

An aliquando liceat occidere innocentem?

Reſp. Directa intentione, & ſcienter nunquam licet, niſi Deus omnis vitæ Dominus concedat: Indirecte autem, & per accidens aliquando licet, utendo nimirum ſuo jure, & dando operam rei licitæ, & neceſſariæ, ac tanti momenti, ut vitæ æquivaleat. S. Th. & Doctores communiter. Unde reſolves.

1. Si Tyrannus minetur Urbi excidium, niſi innocens occidatur, id non licet directe. Neque valet, ſicut membrum licet abſcindere pro ſalute corporis, ita & civem pro Re-

pub.

pub. quia homo eſt tantum pars moralis Reipub. a qua non accipit eſſe, & vivere, ſicut membrum corporis a corpore. Mol. *tom*. 4. *t*. 3. *d*. 10. Leſſ. Fill. &c.

2. Poteſt tamen Reſpublica eo caſu talem cogere, ut Tyrannum adeat, &, ſi nolit, tradere; cum ex charitate, & juſtitia legali teneatur vitam exponere pro Republ. Unde, ſi id renuat, fit nocens. Neque hoc erit cooperari ejus morti, ſed tantum permittere; cum traditio de ſe ſit indifferens, & mors tantum ſequatur indirecte, & præter intentionem Reipubl. Molin. *l. c.* Leſſ. *l*.2. *c*.9. *d*. 7. Fill. *t*. 29. *num*.11. Laym. &c. Limitat autem C. Lugo *d*.10. *de juſt*. ſi innocens ſit ſubditus, vel peregrinus teneatur mori pro Republ. aliena.

3. Si fugere non poſſis mortem, perſequente hoſte, niſi per viam anguſtam, qua quiſpiam iſtic ſedens eſſet obterendus, licet nihilominus (dummodo tamen, ſi infans eſt, ſit baptizatus, ut monet C. Lugo, & Eſc. *E*.7. *c*.8.) fugere cum ejus periculo, & interitu, præter tuam intentionem. Leſſ. *n*.58. Fill. *n*.36.

4. Similiter ad expugnandam urbem, & victoriam reportandam, ſi neceſſarium ſit, licet tormenta in eum locum dirigere, ubi multi ſunt innocentes: quia horum mors præter intentionem ſequetur. Leſſ. *l. c.*

5. Non licet occidere obſides, etſi qui eos miſerunt, non ſervent fidem: quia ſunt innocentes. Bon. *t*.2. *d*.2. *q*. *ult*. *ſect*.3. *p*.7. Dian. *p*.5. *t*.4. *R*. 35. contra Azor. &c.

Quæres, An aliquando liceat procurare abortum?

Reſpond. Quicumque malitioſe in ſe, vel altero curat abortum, peccat graviter, ſive fœtus ſit animatus, quia eſt verum homicidium, ſive non, quia tendit ad occiſionem hominis, & eſt contra naturam generationis. Leſſ. *l*. 10. *num*. 61. Si tamen ad vitam matris conſervandam omnino ſit neceſſarium, ſequentes Regulæ tenentur. 1. Si fœtus mortem matri allaturus ſit probabiliter, necdum ſit animatus anima rationali (animari autem communiter ajunt mares die quadrageſimo, fæmellas vero octogeſimo; quæ res valde incerta eſt) quidam permittunt, etiam directa intentione expelli, ut Sanch. *l*.9. *de matr*.

d.20.

d.20. n.9. & 10. Henr. &c. contra Leſſ. *l. 2. c. 9. d. 16.* & alios, quorum ſententia in praxi ſuadenda: quorſum enim directe expellas, cum indirecte liceat, & ſufficiat? 2. Si vero fœtus ſit animatus, materque judicetur moritura cum prole, niſi medicinam ſumat, licet eam ſumere, & ſecundum quoſdam tenetur intendendo directe ſuam tantum ſanitatem, etſi indirecte, ac conſequenter deſtruatur fœtus: quia in pari neceſſitate mater potest magis proſpicere ſibi, quam proli. 3. Si vero cum morte matris ſpes vitæ, & baptiſmi prolis affulgeat, tenetur mater ſecundum pleroſque ſub mortali abſtinere ab omni remedio deſtructivo prolis, quia tenetur vitam corporalem exponere pro extrema neceſſitate ſpirituali infantis. Contrarium tamen docet Lud. Lopez, quod Sà V. *Charitas* dixit eſſe probabile. V. Leſſ. *l.c.* Sanch. Fill. *c.29. t. 6. q.1.* Bon. *tom. 8. a.3.* * Circa doctrinam de abortu procurando cave tibi a duabus Propoſit. proſcriptis ab Innoc. XI. ſuntque ordine 34. & 35. *

DUBIUM V.

De Duello, & Bello.

ARTICULUS I.

Quid ſit, & an liceat Duellum.

Reſpond. Duellum eſt duorum (vel ſubindè etiam plurium) certamen, quod ex condicto, uno indicente, & altero acceptante, ſuſcipitur: ita ut id non ſit vitam defendere, ſed exponere periculo. Quod etſi communiter ſit mortale peccatum, licitum tamen eſt ex juſta cauſa, quæ ſemper eſt attendenda. Vid. Trident. *ſeſſ.25. c.19. de refor.* Sanch. 2. *mor. c. 39.* Item de pœna duellantium. V. infra *de excomm.* & Sanch. *l. c.* Unde reſolves.

1. Duellum non eſt licitum ad indagandam veritatem, vel juſtitiam, vel purgationem objecti criminis, aut litem terminandam: quia eſt fallax, imo ſuperſtitioſum medium ad eum finem, cum etiam innocens homicidium & facere, & pati poſſit. Trull. *l. 5. c. 8. d. 13. n. 12.*

2. Ne-

2. Neque ob inimicitias, aut ad injuriam vindicandam, neve ob ſolam oſtentationem virium, aut delectationem.

3. Nec item ad evitandam ignominiam: quia apud bonos, & prudentes honorem non perdet: imo nec apud alios, ſi provocanti dicat, ſe eum non æſtimare dignum cum quo congrediatur, contra leges divinas, & humanas. Interim iturum ſe in dies libere ſuas vias, paratumque ſemper fore, & nunc eſſe, contra quemvis invaſorem ſe tueri. Trull. *l. c. n.* 4.

4. Duellum licet acceptare, vel offerre ad conſervandam æſtimationem exercitus apud hoſtes, eoſque debilitandos, vel ad terminandum bellum cum minore damno. V. Sanch. *loc. cit.*

5. Acceptare item licet, ſi quis alias te occiſurus concedat tamen arma, ut ſic fortunam experiaris: quia eſt tantum defenſio, poſito quod aliter non poſſis evadere. Similiter, ſi Judex duos ad mortem damnatos vellet duello congredi: quia alter alterius eſſet conſtitutus miniſter juſtitiæ. Trull. *l. c.*

6. Denique, ſi vir nobilis in aula regia, vel militaris in caſtris, provocatus ſiſteret ſe, meræ defenſionis gratia, cum ſpe prævalendi, privandus alioqui, ob ſuſpicionem ignaviæ, dignitate, officio, vel favore Principis, non audet eum damnare Laym. *l.* 3. *tom.* 3. *p.* 3. *c.* 3. eumdem excuſat Hurt. 2.2. *d.* 170. *ſ.* 3. §. 73. Leſſ. *c.* 9. *d.* 8. Fill. *c.* 8. *q.* 6. Nav. *c.* 13. * Expende in hac materia de duello Propoſ. 2. inter proſcriptas ab Alexandro Papa VII. *

ARTICULUS II.

An, & quouſque liceat bellum?

Reſpond. Bellum defenſivum, quo ſcilicet vis injuſta repellitur, licet etiam privata authoritate: offenſivum vero, quo vis infertur, ut liceat, tres conditiones requirit. 1. Ut geratur authoritate Principis, vel Magiſtratus nullum agnoſcentis Superiorem: qualis eſt Papa, Imperator, Reges, & quædam Reſpub. verbi gratia Venetorum, Genuenſium, &c. 2. Ut adſit juſta cauſa, eaque gravis 3.

verbi gratia, neceſſitas boni communis, & quietis conſervandæ, recuperatio injuſte ablatorum, coercitio rebellium, defenſio innocentium, &c. Vid. Lay. *hic*, & Molin. *t.* 1. *d.* 104. Dian. *p.* 6. *t.* 4. *R.* 3. 3. Ut fiat ex recta intentione, hoc eſt, non ex odio, ſed ex amore boni communis, quanquam ſi hæc ultima ſola deſit, non ſit obligatio reſtitutionis. Ita commun. cum D. Th. *q.* 41. Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 12. Unde reſolves.

1. Si quis juſtum bellum gerat, non poteſt alter licite ſe defendere, quia circa eandem rem non poſſunt duo habere contraria jura. Fieri tamen poteſt, ut neutra pars peccet, ob ignorantiam invincibilem. Fil. *n.* 185.

2. Tenetur Rex, antequam bellum incipiat, omni diligentia curare, ut certus ſit de ejus juſtitia, & gravi cauſa. Ad quod ſequentia conducent. 1. Ut curet habere non tantum peritos, ſed etiam bonos Conſiliarios. 2. Ut attendat, an etiam a ſuis impediantur, vel intervertantur litteræ, aut inſtructiones ad ipſum. 3. Si non tantum a ſuis Conſiliariis, ſed etiam a diverſis Theologis curet juſtitiam belli ſecundum leges Evangelicas examinari, & libere edici. 4. Si auditis omnibus, ipſe quoque coram Deo illam examinet, ſtatuatque id, quod in puncto mortis ſe feciſſe vellet. Denique, licet ſufficiat opinio probabilis de juſtitia belli, ſi tamen juſtitia maneat æqualiter dubia, & alter ſit in poſſeſſione, non licet ei bellum indicere, cum melior ſit conditio poſſidentis. Fill. *t.* 29. *c.* 9. *q.* 4. Trull. *l.* 5. *c.* 2. *d.* 3. ubi cum Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 72. docet licere etiam Principi concedere repreſſalia, ſervatis tamen conditionibus certis, quas v. apud Pal. *t.* 1. *c.* 6. *d.* 5. *p.* 4. & hic infra *Art. ſeq.*

3. Perſpecta juſtitia belli, debet ea proponi parti adverſæ: quæ ſi offerat competentem ſatisfactionem, non debet bellum inchoari. Imo, ut probabilius eſt, ſi cœptum ſit, debet ſi non ex rigore juſtitiæ, ſaltem plerumque ex charitate mox finiri. V. Mol. ſupra *d.* 103. Trull. *l.* 5. *c.* 2. *d.* 3.

4. Poteſt Princeps pro ſatisfactione petere reſtitutionem ablatorum, & expenſarum, item aliquid in pœnam illatæ injuriæ. Dunal. Hinc

pot-

poteſt victos privare bonis, etiam innocentes, tributa eis imperare, extruere arces, & cætera quæ ad ſecuritatem ſunt neceſſaria. Con. Dian. *p.6. d.4. R.22.*

5. Principes tenentur ſtipendia ſolvere militibus, alioqui tenentur compenſare damna, tum ipſis militibus, tum aliis, qui ab iis damnum acceperunt. Con. Pal. Diana *p. 6. t. 4. R. 29.*

6. Tenentur etiam aliquando Principes Catholici a bello alioqui per ſe juſto abſtinere, ſi inde oriturum ſit ſcandalum, & ſpiritualis ruina multorum, ac detrimentum Eccleſiæ. V. Pal. Dian. *p. 6. t.4. R. 7.*

7. Etſi per ſe loquendo, in bello juſto liceat advocare Infideles in auxilium, per accidens tamen ſubinde, imo plerumque non licet, ratione ſcandali, ut periculi in fide; verbi gratia, ne ſubditi pervertantur, ſacra profanentur, &c. Regin. *tom.2.l.21. n.*10. Fill. *n.* 81.

8. Similiter licet alteri Principi, etiam alterius fidei, in bello juſto auxilium ferre; niſi tamen ſit periculum ſcandali, incrementi hæreſeos, & damni veræ fidei. V. Con. *tr. de Charitate d. de Bello.*

9. Duces, Tribuni, Centuriones, aliique Officiales peccant, tenenturque ad reſtitutionem, 1. Si pauciores habeant milites, quam in ſolutione ſtipendii exhibent. 2. Quando debent ex officio commeatum curare, & dant militibus cibum, vel potum corruptum, ex quo morbi oriantur, 3. Si in tranſitu per regiones accipiant pecunias a variis pagis, ne illic pernoctent, aut morentur. 4. Si uni militi dent plura ſyngrapha ad domos diverſas, Molin. Bec. Dian. *p.6.t.4.R.27.& 28.* 5. Si ſtipendium militibus ſubtrahentes permittant extorquere ab innocentibus neceſſaria.

10. Miles, qui in bello & juſto, & injuſto paratus eſt mereri ſtipendia, eſt in malo ſtatu, & incapax abſolutionis, niſi mentem corrigat: & quidem, ſi militet in bello injuſto, tenetur ad reſtitutionem damnorum; niſi inculpabilis ignorantia excuſet; tunc enim ſufficit reſtitutio eorum, quæ in ſpecie habet, vel eorum, in quibus factus eſt ditior. V. *infr.*

11. Si

11. Si vocatus ad bellum ſit ſubditus Principis, qui bellum gerit, aut ab eo ante conductus, non tenetur inquirere de Juſtitia belli, quamdiu nulla vehemens ſuſpicio occurrit in contrarium, quæ poſitive reddat dubium; quia poteſt præſumere pro ſuo Principe, cui in dubio debet obedire, ejuſque authoritas plerumque illi ſufficiet ad formandum etiam poſitive judicium probabile de juſtitia cauſæ, ne cum dubia fide operetur. V. C. Lug. *d.*18. *de juſt.ſ.*1. *n.*21. Si vero non ſit ſubditus, tenetur prius inquirere, & poſtea ſaltem probabile formare judicium, bellum eſſe juſtum. Mol. *d.*113. *n.*171. Laym. *l.*2.*t.*3. *c.* 12. *n.* 8. Azor. Mald. Regin. contra quoſdam apud Dian. *to.*2.*tr.*5.*miſc.R.*96.*& tom.* 3. *R.*7. Card. de Lugo *loc. cit.* Eſcob. *E.* 7. *c.* 8.

12. Miles intelligens bellum eſſe injuſtum, in quo eſt, non poteſt abſolvi, niſi velit, quam primum poteſt, curare dimiſſionem, & interea abſtinere ab actibus hoſtilitatis, verbi gratia, cæde, præda, &c. V. Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 12. An autem talis poſſit occidere militem hoſtilem ſe invadentem, V. Eſcob. *E.* 7. *c.* 8.

ARTICULUS III.

Quid in bello juſto liceat?

Reſp. Etſi circa hoſtes in bello juſto liceat ea omnia facere, quæ ad finem belli ſunt neceſſaria; verbi gratia, occidere, ſpoliare, &c. innocentes tamen (quo nomine intelliguntur pueri, qui arma geſtare non poſſunt, mulieres, ſenes, Religioſi, Clerici, peregrini, mercatores, & ruſtici) directe vita ſpoliari non poſſunt; bonis tamen externis poſſunt, ſi ſint pars Reip. hoſtilis, aliterque finis belli obtineri non poſſit. Mol.Bel.*p.*2.*c.*10.11.*&* 12.Lay. Fil. *n.* 191. &c. Ratio eſt, quia cum ſint pars Reip. poſſunt propter hujus delicta puniri in iis bonis, quæ Reip. dominio ſubſunt. Unde reſolves.

1. Per accidens licet aliquando comburere etiam Eccleſias, & hoſtes ex iis extrahere, in iis ſpoliare, & occidere, ſi v. gr. Eccleſia velut caſtro ad repugnandum utantur. Sylv. *V. bellum, num.* 11. Sà, Bon. *p.ult.* §. 3.

2. Con-

2. Contra hoſtem licet uti inſidiis, & ſtrategematis, dummodo abſint mendacia: etſi etiam hæc, verbi gratia, quando exploratores ſe fingunt amicos, non ſint mortalia. Ea vero, ad quæ cavenda nulla prudentia datur, verbi gratia, veneno inficere puteos, aquas, glandes, ſunt contra jura belli, nec licent. Mol. *d.* 111.

3. Fides hoſti data ſervanda eſt, niſi vel coactus dederis, vel in grave detrimentum cederet Reip. aut Religionis; aut ſi hoſtes eam non ſervent: aut denique conditiones, ac circumſtantiæ plane ſint mutatæ. Dual. Palaus, Dian. *l. c. R.* 10. vide etiam Laym. *l.* 3. *t.* 3. *c.* 12.

4. Capti in bello etiam ex parte capientium juſto, niſi obſtet ſcandalum, aut ſpecialis promiſſio, poſſunt fugere. Capti vero in bello ex parte capientium injuſto & fugere, & bona hoſtium ſecum auferre poſſunt. Lay. *l.* 2. *tom.* 2. *c.* 12. *n.* 16. An obſides liceat occidere, vide ſupra *dub.* 4. *c.* 5.

5. Poteſt quidem aliquando (raro tamen, & nonniſi ob cauſas graviſſimas) dari urbs in prædam: milites tamen privata authoritate prædas agere, aut hoſtibus damna inferre non poſſunt, quia ſunt executores tantum, & miniſtri. V. Sà, ver. *Bellum*, Laym. *hic tr.* 3. *c.* 12. Fill. *n.* 198. Dian. *p.* 6. *t.* 4. *toto*. Dum autem urbs ſpoliatur injuſte, gregarios milites tantum teneri ad damnum, quod ipſi intulerunt, probabile eſſe docet Dian. *l. c. R.* 31. ex Silv. Nav. &c. Item *p.* 3. *t.* 5. *R.* 86. Vide infra *t.* 4. *c.* 2. *d.* 4.

6. Milites peccant cum onere reſtituendi, ſi a ruſticis, aliiſve, apud quos hoſpitantur, vel per quorum loca tranſeunt, auferant, aut invitis extorqueant, vel etiam donata accipiant (niſi conſtet omnino libere fieri: ſiquidem donationes iſtæ plerumque non ſpontaneæ, ſed coactæ ſunt) præter ea, quæ ex conſtitutione Principis iis debent ſubminiſtrare; niſi tamen ſint in extrema, vel ſaltem gravi neceſſitate. Mol. Con. Palaus, Bec. &c. Dian. *p.* 6. *t.* 4. *R.* 21.

7. Repreſſalia licita ſunt his conditionibus. 1. Ut manifeſte conſtet cives alterius Reipub. feciſſe injuriam. 2. Ut Superiores illorum rogati recuſent adminiſtrare juſtitiam. 3. Ut

con-

conſtet eos culpabiliter id recuſare. 4. Ut princeps ſupremus, cauſa cognita, id concedat. 5. Ut non inferatur plus damni, quam juſta ſatisfactio requirit. 6. Ut non concedantur in perſonas Eccleſiaſticas. Mol. Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 72. ex 18. aliis.

Quæres, Ad quem pertineant bona hoſtibus erepta? Reſp. 1. Immobilia cedunt Principi, aut Reipublicæ; mobilia fiunt capientis, niſi conſuetudo habeat, ut pars cedat Principi, & Communitati. 2. Jure Cæſareo, niſi conſuetudo ſit contraria, bona ablata juſto bello, qui ea injuſte poſſidebant, fiunt capientium, poſtquam ea in ſua prædia deportarunt. Valent. *tom.* 3. *d.* 4. *q.* 3. Mol. *d.* 18. & Hurt. *t.* 2. *d.* 169. *ſ.* 12. §. 119. ubi requirit, ut una ſaltem nocte poſſederint. Vide etiam Sylv. Bonac. *l. c.* de peccatis in bello committi ſolitis. Trull. *lib.* 2. *d.* 10. *& ſeq.* Dian. *p.* 6. *t.* 4. *R.* 23. ubi contra Durand. docet hanc ſententiam eſſe in praxi tutam.

CAPUT II.

De ſexto Præcepto, & nono.

Non Mœchaberis, & Non concupiſces, &c.

Conjungo hæc duo Præcepta, quia utroque idem explicite, vel implicite prohibetur, ſcilicet peccata impudicitiæ, & luxuriæ. Eſt autem luxuria inordinatus appetitus, vel uſus delectationis, ſeu ſenſus venerei, qui fit cum commotione ſpirituum generationi ſervientium, circa partes corporis venereas; ita ut appetitus, vel delectationes aliæ, etſi etiam ſenſitivæ, aut ſenſitivorum, ſi tamen non ſint venereæ, aut venereorum, nec ad ea ordinentur, non ſpectent ad luxuriam. Porro actus, ſeu peccata luxuriæ diſtinguuntur in imperfectos, in quibus non intervenit ultimus terminus venereorum, quæ eſt deciſio ſeminis, ut ſunt actus interni deſideriorum, & oblectationum moroſarum, qui ſpeciem ſumunt ab objectis; & perfectos, ac conſummatos, qui terminum jam dictum habent adjunctum. Qui rurſus ſunt duplices. Alii enim

ſunt

Hinc naturales, qui naturæ non repugnant, nec ſpecie differunt in ratione luxuriæ (etſi per deformitatem ſuperadditam aliquando ſpecie differant) v. g. adulterium, inceſtus, &c. Alii innaturales ſunt, ſeu contra naturam, in quibus conditiones a natura inſtitutæ, v. g. identitas ſpeciei, vas debitum, &c. non ſervantur. Et hi etiam in ratione luxuriæ differunt ſpecie, quæ in illis variatur ſecundum modos, quibus committuntur, naturæ repugnantes.

DUBIUM I.

An, & quanta peccata ſint oſcula, amplexus, tactus, verba obſcœna, & ſimilia, extra matrimonium?

Reſp. Ad id dignoſcendum, diſtinguenda eſt imprimis intentio, & delectatio venerea, & venereorum ab intentione, & delectatione ſenſitiva, & ſenſitivorum aliorum, quæ conſiſtit in quadam proportione, & conformitate rei tactæ cum organo tactus. Deinde ſciendum, intentionem, & ſenſum venereorum eſſe mortalem, & excludere a regno cœlorum, ſecundum Apoſtolum ad Gal. 5. Unde reſolves.

1. Oſcula, amplexus, aſpectus, tactus, & ſimilia, ſi extra matrimonium fiant, ex intentione actus luxurioſi, vel ob delectationem veneream, etiamſi non illam perfectam, quæ eſt in ſeminatione, ſunt tamen ſemper peccata mortalia: quia eo animo, extra matrimonium, ſunt impudica, & natura ſua talis delectatio tendit ad perfectam. Fill. *t.* 30. *c.* 9. *n.* 234. Leſſ. *l.* 4. *c.* 3. *d.* 8. Sanchez *l.* 9. *d.* 46. * Hinc proſcripta eſt oppoſita opinio ab Alex. VII. Propoſ. 40. *

2. Tales actus ſunt ejuſdem naturæ cum perfectis, ſive conſummatis: ideoque in confeſſione explicandum, utrum ſint habiti cum ſimili ſexu, an diverſo; cum libera, an conjugata, cognata, perſona ſacra, &c. Leſſ. *d.* 15. Sanch. *l.* 1. *c.* 2.

3. Oſcula, amplexus, compreſſiones manuum, & ſimilia non obſcœna, ſi fiant tantum officii, aut moris patrii, aut amoris honeſti, vel benevolentiæ augendæ cauſa, et-

jamſi delectatio venerea ſuboriatur (modo in eam non conſentiatur) non ſunt peccata. Leſs. Fill. l.c. n.171.

4. Si vero iſta fiant ex aliqua veniali vanitate, joco, curioſitate, levitate, petulantia, imo etiam ſenſualitate, ſive affectu ſenſuali, ac naturali (dummodo non cum delectatione venerea, nec ejus cauſa: & ſi præter intentionem ſuboriatur, ea repulſa, ac tunc abſtinendo ab illis) venialem culpam non excedunt. vide Fill. hic. Leſs. Sanch. l. c. Dian. p. 4. t. 4. R. 136. Contrarium tamen eſt tutius. V. Trul. l.6. c.1. d.12. n.8.

5. Idem dicendum de tactu, & aſpectu inhoneſtarum partium corporis proprii, aut commixtionis animalium, non cum animo venereo, ſed ex curioſitate tantum, aut levitate, ſecluſo tamen ſcandalo, & periculo conſenſus venerei. Imo, ſi tactus talis, aut aſpectus proprii corporis naturali aliquo, ac non malo fine fiat, ne veniale quidem erit, ut v. g. ſi frictione extinguere velis pruritum non venereum: dummodo tamen abſit periculum pollutionis, aut conſenſus in eam, ſi improviſo præter intentionem forte obveniret. Leſs. n.63. Fill. n.214. Sanch. l.9. d.21.

6. Tactus nudi, & aſpectus partium inhoneſtarum alterius corporis, maxime diverſi ſexus, aut concubitus humani ex curioſitate (nam de neceſſitate aliud eſt) etiam ſecluſo affectu venereo, videntur non poſse excuſari a mortali, propter gravem indecentiam, & periculum proximum actus venerei: niſi tamen aſpectus fiat ex loco tam remoto, & ita obiter, ut hæc abſint. Sanch. n.21. & 29. Fill. n.218. Laym. &c.

7. Aſpectus vero, & ſubinde etiam (rarius tamen propter periculum adjunctum) tactus, ex petulantia, vel curioſitate, partium inhoneſtarum alterius corporis, ejuſdem tamen ſexus, citra affectum, & periculum conſenſus venerei, excuſari poſse a mortali, ut v. grat. quando ſimul aliqui natant, vel lavant, docet Laym. l.3. ſ.4. ex Sanch. l.5. mor. c.6. n.12.13. & n.27. & 28. Trul. d.12. n.15.

8. Verba turpia, lectio obſcœnorum, ſpectatio comœdiarum turpium, cantiones inhoneſtæ, geſtus, litteræ, & dona amatoria, ſi

tan-

tantum fiant ex curioſitate, vel vana ſolatio, non ſunt mortalia; ſecus tamen, ſi fiant vel animo inhoneſto, ſive venereo, vel cum periculo ruinæ ſpiritualis ſui, vel aliorum. Sanch. *d.46. n.9. Fill. t.30. c. 10. q.3.*

9. Choreæ, niſi malo fine fiant, aut cum periculo aliquos, aut ſeipſum incitandi ad libidinem, vel cum alia circumſtantia mala, ſecundum ſe non ſunt malæ, nec actus libidinis, ſed lætitiæ. Quando vero ſancti Patres eas interdum valde reprehendunt, loquuntur de turpibus, & earum abuſu. V. Caj. *v. Chorea.* Fill. *n.* 221.

10. Exhibentes comœdias turpes, item facientes libros, aut picturas incitantes ad libidinem peccant mortaliter: quia ſunt ruina proximi; cum moraliter certum ſit, multos inde ad peccatum incitandos. Fill. *n.*214. Similiter Magiſtratus, qui permittunt exhiberi turpes comœdias, peccare mortaliter docet Hurt. & concedit Bald. ſi authoritatem illis præſtent, approbent, vel foveant: addit tamen poſſe aliquando excuſari, ſi ad majus malum impediendum non puniant, & tantum tolerent. Vide Dian. *p.5. t.15. R. 82.*

11. Perſona ſoluta permittens ſe tangi ab alia, tactu, qui vulgo cenſetur pudicus, ut prehenſio, contrectatio manus, amplexus, & oſcula juxta morem patriæ, non peccat, niſi ei conſtet fieri pravo affectu; huic enim cooperari non licet. Docet tamen Fill. etiam tunc admitti poſſe, ne tangens infametur. Admittens autem tactus impudicos (ut mamillarum, & obſcœnarum partium) vel oſcula furtiva, & moroſa, vel indecentia, peccat: quia præſumitur affectus malus. V. Fill. *l.30.n.169.* & inf. *l.5. c.1. dub.2.*

Quæras, an, & quatenus liceant tactus, aſpectus, &c. inter conjuges, vel ſponſos?

Reſ. 1. Conjugibus licent, ſi referantur ad copulam; ad hanc enim licite ſe excitant. Alio autem fine, v. g. voluptatis cauſa ſi fiant, ſunt peccata venialia: quia matrimonium eos cohoneſtat, ac defectus debiti finis non eſt mortalis; niſi tamen habeantur cum periculo pollutionis: quæ cum iis ſit illicita, eo caſu erunt mortalia, regulariter ſaltem. Sanch. *l.9. d.46. n.7.* Fill. *n.* 357. & alii.

Reſp. 2. Sponſis tactus impudici non licent; pudici vero in partibus honeſtis licent, ſi ex iis tantum intendant delectationem ſenſitivam; ſecus, ſi veneream. Sanch. l. c. n. 50. &c. Bon. p. 9. n. 6. &c.

DUBIUM II.

Quæ ſint ſpecies luxuriæ conſummatæ naturales?

Reſp. Eæ dicuntur, in quibus fit commixtio eo modo, quo natura inſtituit; v. g. quando ſervantur ſexus diverſus, ſpecies eadem, vas, & modus naturalis, &c. Ut *vide in principio hujus cap.* Unde reſolvitur tales eſſe has ſequentes, quæ ideo in confeſſione ſunt exprimendæ.

1. Eſt fornicatio, quæ eſt concubitus ſoluti cum ſoluta (hoc eſt, quæ ſit libera a voto, matrimonio, religione) ex mutuo conſenſu. * Quomodo hoc peccatum in Confeſſione aperiendum ſit, vide in propoſ. 25. inter damnatas ab Alex. VII. * Ad hanc reducitur 1. Concubinatus, qui eſt fornicatio continuata. Unde concubinarius (ſicut & meretrix) ordinarie non debet abſolvi, niſi dimiſſa concubina, aut muliere ſuſpecta, cujus retentio ſcandalum daret, licet cum ea non peccaret. Sanch. l. 1. *mor. c. 8.* Navar. *c. 3.* Filliuc. *t. 30. c. 2. n. 56.* 2. Congreſſus cum alterius ſponſa, quæ eſt fornicatio intra eandem ſpeciem gravior, & in confeſſione aperienda; ſaltem reſpectu ſponſæ, ut docet Rod. *t. 3. c.* 109. Sanch. *de matr. t. 1. l. 1. d. 2. n. 6.* Fag. *t. 1. l. 4. c. 3.* Fill. *t. 2. tr. 30. c. 2. n. 53.* contra Covar. Vivald. Ledeſ. Azor. quorum ſententiam (etiam reſpectu ſponſæ) probabilem, & in praxi tutam cenſet Diana *p. 1. tr. 7. R. 5.*

2. Stuprum, hoc eſt defloratio virginis, ipſa invita; quia, ſi conſentiat, erit tantum fornicatio ſimplex, nec circumſtantia in confeſſione aperienda, ut probat Leſſ. & Sanch. *l. 7. diſp.* 12. contra Nav. Azor. & alios.

3. Raptus, cum ſcilicet perſona aliqua (ſive maſculus, ſive fœmina, ſive nupta, ſive innupta) libidinis cauſa abducitur illata vi ſive abductæ, ſive iis, quorum poteſtati ſubeſt.

Si

SI quæ tamen ſponte diſcedat cum Amaſio in ſciis parentibus, non erit proprie raptus, ſed fuga, non addens malitiam ſpecie diſtinctam fornicationi. Lug. *d.16. n.137.* Fill. *n.10.* Vid. Bon. Idem dicit Dian. *p. 1. t. 7. R. 37.* ex Leſs. *l.2.c.19. d.1.* Sanchez *de matr. l.2. l.7. d.4. n.5. &c.*

4. Adulterium, cum ſcilicet uterque, vel alteruter coeuntium eſt conjunctus matrimonio, etiamſi adulterantis conjux ſit contentus: eſto enim tunc illi non fiat injuria, fit tamen ipſi ſtatui, Sacramento, & huic præcepto. * Hinc interdicta eſt opinio contraria ab Innocent. XI. Propoſ. 50. * Quod ſi fœmina adulterans ſit conjugata, gravius habetur, quam ſi vir, propter incommoda graviora, v.gr. damnum veri hæredis, prolis incertitudinem, &c. Si vero uterque ſit conjugatus, adhuc gravius eſt, quia ſunt duæ injuriæ in utriuſque conjugem, in confeſſione exprimendæ. Fill. *tom.26. c.4. n. 85. & 89.*

5. Inceſtus, hoc eſt congreſsus cum conſanguinea, vel affine uſque ad quartum gradum, eo gravius peccatum, quo gradus eſt propinquior: quem proinde in confeſſione exprimere, ſaltem ſecurius eſt, ut habet Navar. *c. 6.* C. Lugo *d. 16. n. 312.* Sicut etiam multo gravior eſt inceſtus cum conſanguinea, quam cum affine in eodem gradu, ver. gr. cum matre, quam cum noverca; cum ſorore propria, quam cum ſorore uxoris; & rurſus gravior eſt cum affine, quam cum cognato ſpirituali, vel legali. Addi vero debet, ſi in primo gradu fuerit, utrum cum matre, an cum filia, an ſorore. C. Lug. *l.c.* & Eſcob. *de actibus humanis E.2. c.6.* ubi ex Hurt. *d.9. de pæn. diſ.4.* probabile dicit, inceſtum in eodem gradu, & linea, ejuſdem eſse ſpeciei (eo tamen graviorem, quo gradus eſt vicinior ſtipiti) & ſatis eſse dicere, habui rem cum conſanguinea in linea recta. Ad hanc ſpeciem revocatur tanquam analoga, fornicatio cum filia confeſſionis; cum proprie non ſit cognatio ſpiritualis, quam tamen circumſtantiam in confeſſione exprimendam eſse, probat Sanch. *l. 7. de matr. d. 55.* Con. *d. 32.* Fagund. & cæteri probabiliter contra Sà, *v. Confeſſio*, & Dian. V. Card. Lugo *n. 355.*

6. Sacrilegium, hoc eſt violatio rei ſacræ per actum venereum. Res autem ſacræ, quæ ſic violantur, ſunt locus, & perſona. Unde ſacrilegium eſt 1. Omnis actus luxurioſus exterior (qualis etiam eſt v. g. pollutio, & probabiliter etiam tactus impudici. Vid. Lug. n. 464.) in loco ſacro, hoc eſt templo, vel cœmeterio: niſi tamen fiat a conjugibus, ex neceſſitate, v. g. ad vitandam incontinentiam. 2. Omnis actus luxurioſus tam interior, quam exterior in perſona, vel cum perſona voto caſtitatis conſecrata: circa quem tamen probabile eſt, non opus eſſe exprimere, utrum fuerit votum ſolemne, an ſimplex: Sicuti neque, ſi duplici titulo ſit ſacrata, v. g. quia eſt Sacerdos, & Religioſus: quia moraliter eſt una numero malitia. Sanchez *de matr. lib.* 7. *d.* 27. *num.* 27. Henr. & cæteri, quos citat Dian. & ſequitur, *p.* 1. *t.* 7. *R.* 3. V. Car. Lugo, *d.* 16. *de pæn. ſ.* 4. Bon. *q.* 4. *p.* 17. Eſc. *E.* 8.

DUBIUM III.

Quæ ſint ſpecies luxuriæ conſummatæ contra naturam?

Reſp. Cum contra naturam eſſe dicantur ea, in quibus fit ſeminatio modis repugnantibus inſtitutioni naturæ, ita ut juxta tales modos ſpecies varientur, hinc reſolvitur, tales ſpecies eſſe ſequentes.

1. Eſt congreſſus inordinatus, hoc eſt innaturalis, ſive indebitus concumbendi modus, cum ſcil. ſervatur quidem identitas ſpeciei, diverſitas ſexus, & debita naturæ organa, ſed inordinato tantum modo acceditur: v. g. cum vir ſuccumbit, vel averſe accedit more pecorum, vel a latere, vel ſtando, aut ſedendo, aliave ratione inſolita; quod eſt contra naturam: mortale, quando inde periculum eſt impediendæ generationis, aut effundendi ſeminis; alias, ſi hoc periculum caveatur, aut non ſit, eo quod matrix fœminæ ſatis attrahat ſemen, & retineat, ut fit plerumque, non contra, ſed præter naturam erit: & veniale grave, imo nullum, ſi gravis cauſa adſit, v. g. quia mulier eſt prægnans, vel quia cor-

corporis diſpoſitio five utriuſque, ſive alterutrius conjugis aliter fieri non patitur. Fill. *tr. 30. c. 8. q. 8. n. 137.*

2. Mollities, ſive pollutio, & eſt, cum abſque congreſſu, ſeu copula, voluntarie procuratur fluxus ſeminis, ſive id foras effundatur, uti in maribus, ſive intus diffluat in matricem; ut in fœminis. Et hoc peccatum præter propriam malitiam, ſæpe aliam habet adjunctam, ut v. g. fornicationis, adulterii, inceſtus, &c. cum quis nimirum ſimul imaginatur, ac deſiderat congreſſum alicujus perſonæ liberæ, conjugatæ, &c. quod proinde ſi fiat, in confeſſione aperiendum eſt. Plura de mollitie v. ſequenti dubio.

3. Sodomia imperfecta, & eſt congreſſus cum debito quidem ſexu, maris nempe cum fœmina, ſed extra vas naturale. Poteſt etiam ſimul habere alias malitias, v. gr. adulterii, ſi fiat cum conjugata; inceſtus, ſi cum conſanguinea. Bon. *q. 4. de matr. p. 11. n. 1.* Filliuc. *l. c. n. 158.*

4. Sodomia perfecta, & eſt congreſſus duorum ejuſdem ſexus, ut maris cum mare, vel fœminæ cum fœmina, & poteſt etiam habere alias malitias adjunctas, v. g. inceſtus: quo caſu cognationis gradum non neceſſario explicari docet Eſcob. *de ult. hum. E. 2. c. 6.* ſed ſatis eſſe dicere, coivi cum conſanguineo, vel affine; quia nec miſcetur caro, nec contrahitur affinitas, nec linea variat ſpeciem. Ita ille. Explicandum tamen eſſe, fuerisne agens, an patiens, dicit C. Lugo *d. 16. n. 423.* contra Dian. *tom. 2. t. 4. de ſacram. R. 159. & p. 6. t. 6. R. 36.*

5. Beſtialitas, quod eſt graviſſimum inter omnes; & eſt congreſſus, in quo non ſervatur identitas ſpeciei: ver. grat. ſi homo coëat cum beſtia, ſive ejuſdem ſexus ſit, ſive non. Neque opus eſt explicare, qualis, ſive cujus ſpeciei fuerit: quia eſt differentia tantum materialis, & in genere entis, non autem formalis, & in genere moris. Eſc. *E. 2. c. 6.* Fill. *tom. 2. t. 30. c. 7. n. 131.* Huc revocatur peccatum cum Dæmone ſuccubo, vel incubo. Cui peccato ſuperadditur malitia contra religionem, & præterea etiam Sodomiæ, adulterii, vel inceſtus, ſi affectu viri, vel mulieris ſodomitico,

adulterino, vel inceſtuoſo cum Dæmone coëat. vide Bon. *de matr. q.4.p.12.* Fill. n.162.

DUBIUM IV.

An aliquando liceat procurare pollutionem?

Reſp. Authoritate Scripturæ, quæ molles a regno cœlorum excludit 1. *Cor.* 6. docent omnes, nullo caſu licitum eſſe intendere, vel procurare directe mollitiem, ne cauſa quidem ſanitatis, ac vitandæ alias certæ mortis. Cauſam dat Sanch. *l. 9. d.* 17. quod natura adminiſtrationem ſeminis, extra matrimonium, in omni eventu, homini denegarit, eo quod adeo vehemens ſit in ea re ſenſus voluptatis, ut homines paſſione excæcati paſſim ſibi facile perſuaderent, habere ſe juſtam cauſam irritandi ſeminis, unde plurima, graviſſimaque vitia contra bonum commune, & in impeditione generationis emergerent. * Hic nota Propoſ. 49. damnatam ab Innoc. XI. * Nav. c.16. Leſſ. & comm. Unde reſolves.

1. Diſtillatio, quæ eſt fluxus humoris quaſi medii inter urinam, & ſemen (cum quo coloris, & viſcoſitatis ſimilitudinem gerit:) ſine ingenti illa delectatione, non eſt vera pollutio, &, ſi proveniat ſine omni commotione ſenſus venerei, ut quandoque fit, de ea non magis laborandum, quam de ſudore, dicit Caj. Si vero fiat cum ſenſu carnis, & commotione ſpirituum generationi ſervientium, tum ei cooperari, vel cauſam præbere, non eſt, vel eſt peccatum; idque veniale, vel mortale, ad eundem modum, quo de pollutione dicetur. Sanch. *l.9.d.45.n.32.* Laym. *l.3.t.4. n.18.*

2. Si ſemen judicio medicorum tranſivit in materiam venenoſam, licet eam medicamentis expellere, etſi præter intentionem ſequatur aliqua veri ſeminis emiſſio. Sanchez *l. 9. de matr.d.17.n.16.* Fill. *t.30.c.8.n.150.* Trull. *l.6. c.1. d.* 8. §.1.

3. Non tenetur quis (modo tamen abſit periculum conſenſus in voluptatem, nec voluntarie promoveat) impedire pollutionem ſponte ſua evenientem, aut jam cœptam, verbi gratia in ſomno, reprimere, ſed poteſt ſanitatis cauſa ſinere, ut natura ſe exoneret:

quia

quia id non eſt procurare, ſed pati, ut effluat, quod alias corruptum ſanitatem læderet. Unde idem admittit Sanch. etiamſi orta eſſet prius ex culpa; modo de ea doleat, & conſenſum ulteriorem abſtrahat, additque plerumque expedire, munire ſe cruce, & ſine alio attactu, quietis manibus, rogare Deum, ne permittat lapſum in delectationem. Sanch. d.17. n.17. Trull. l.6.c.1. d.10.

4. Licitum eſt ob finem honeſtum, v. gr. minuendæ tentationis, ſanitatis, tranquillitatis animi, optare ſimplici affectu ſpontaneam, & naturalem exonerationem naturæ, modo deſiderium illud non ſit cauſa efficax pollutionis. Similiter licet etiam de ea gaudere, via naturali, & ſine peccato facta: quia objectum iſtius deſiderii, & gaudii non eſt malum: quanquam ejuſmodi deſideria ſimplicia inutilia eſſe, nec periculo carere, quidam bene obſervent. Leſſ. d.1. n. 15. Laym. n. 17.

5. Siquis facturus rem aliquam neceſſariam, vel licitam, & honeſtam, prævidet inde naturaliter ſecuturam pollutionem (idque multo magis valet de diſtillatione) quam tamen ille nullo modo velit, nec intendat; tunc, modo abſit periculum conſenſus in delectationem, non tenetur abſtinere a tali actione, quia proſequenti ſuum jus non imputatur effectus per accidens, & præter intentionem ſecutus. Hinc non obſtante periculo pollutionis, licet audire confeſſiones mulierum, ſtudere caſibus conſcientiæ, tangere ſe ex neceſſitate, fœminas caute, & cum neceſſitate alloqui, oſculari, amplecti juxta morem patriæ, ſi alioqui incivilis habendus eſſet. Quod ſi tamen periculum eſſet conſentiendi in delectationem (quod colligitur inde, ſi ſæpius ex ſimili occaſione mortaliter ſit lapſus) a cauſa illa, quantumvis licita, abſtinendum eſſet; proindeque Confeſſarius tali caſu teneretur relinquere officium. Fill. Sanch. l. 9. d. 45. Navar. c.16. Laym. n.16. Monet autem Laym. eum, qui in actionibus honeſtis, & utilibus talem miſeriam experitur, facilius liberari contemnendo, quam æſtimando; quia imaginatione, & timore augetur.

6. Si pollutio ſecutura prævideatur ex re illicita, otioſa, vel minus neceſſaria, & hæc

ſit cauſa propinqua, ac natura ſua ad venerem ordinata, ut ſunt actus luxurioſi, tactus, aſpectus, lectio, auditio, locutio turpis, mortale eſt ab illa non abſtinere; quia in eam conſentiens moraliter in effectum conſentire cenſetur. Quod ſi res illa ſit cauſa tantum remota, per accidens tantum ad pollutionem concurrens, qualis eſt verbi gratia, eſus, aut potus calidorum, equitatio, confabulatio inutilis, crapula, ebrietas etiam mortalis (modo pollutionem non intendas, & abſit periculum venerei conſenſus) ſecuta pollutio non eſt mortale: quia in talem rem conſentiens non ideo velle cenſetur effectum. Fill. *tr.*30.*c.*8. *q.* 6.*n.*152. Sanch. *l.c.* Leſſ. *l.*4. *c.*3. *d.*14. V. Dian. *p.*5. *t.*13. *R.*4. Addunt quidam DD. hanc regulam, pollutionem in cauſa volitam tantum eſſe peccatum, quantum eſt ipſa; ut, ſi cauſa ſit peccatum mortale, etiam ipſam fore mortalem: ſi ſit veniale, venialem: ſi vero cauſa nullum ſit peccatum, nec ipſam fore (ſecluſo ſemper periculo conſenſus) hinc venialem v. g. eſſe illam, quæ provenit ex lectione curioſa, vel aſpectu per ſe non mortali. Trull. *l.*6.*c.*1. *d.*9. ex Lopez, Henriq. Vaſq. Bon. *de matr. p.*10. V. Dian. *p.*1.*t.*2. *miſc. R.*56.

7. Pollutio in ſomno facta eſt mortalis. 1. ſi ante directe, vel formaliter eſt procurata, & cauſa non eſt retractata. 2. quando poſt ſomnum placuit, & approbata eſt propter delectationem veneream; alias non. Fill. *q.*5. *n.*148. Trull. *l. c. n.* 9.

Quæres, An mutua pollutio inter mares, vel fœminas procurata ſit mollities tantum, an Sodomia?

Reſp. Si fiat ex ſolo affectu ad veneream libidinem abſque concubitu, eſſe tantum mollitiem: ſi vero fiat ex affectu ad perſonam illam indebiti ſexus (præſertim ſi adſit aliqua conjunctio, & commixtio corporum) eſt quoad malitiam Sodomia. Fill. *t.*30.*c.*8. Plura de tota hac materia V. infra *l.*5. *c.*1. *d.*2. *a.*2. de peccato in genere, & Authores citatos.

TRA-

TRACTATUS V.

De ſeptimo Præcepto.

Non furtum facies.

CUm hoc prohibeatur omnis injuſta damnificatio in bonis proximi, quæ fit 1. per furtum, & rapinam, 2. per omiſſionem reparationis damni illati, 3. per iniquitatem contractuum, de his tribus hic agendum.

CAPUT I.

De Furto.

DUBIUM I.

Quid ſit furtum, & quale peccatum?

REſp. Eſt occulta, & injuſta rei alienæ ablatio, inviro rationabiliter domino. Quod ſi res ſit ſacra, dicitur Sacrilegium, de quo ſupra. Si aperte cum vi fiat, eſt rapina, a furto ſpecie diſtincta. Licet autem furtum, cæteris paribus, quam rapina, levius ſit, & ex genere ſuo minimum inter ea, quæ circa proximum committuntur, eſt tamen mortale, ſi quantitas ſit notabilis. Ita communiter omnes. V. Bon. *d.7. q.8.* Unde reſolves.

1. Qui alienum accipit per jocum, vel ob bonum, aut commodum illius, a quo accipit, non furatur: v. g. ſi uxor auferat marito pecunias, ne ludis, aut comeſſationibus prodigat; aut vinum, ne inebrietur: aut librum hæreticum, ne legat: aut famulus det eleemoſynam non nimis magnam valde indigenti, in qua dominus rationabiliter non ſit invitus, a quo tamen ob verecundiam, vel aliam cauſam non audeat petere. V. Leſſ. *l.2.c.12.*

2. Qui pro ſe, vel alio in extrema neceſſitate conſtituto alienum accipit, quantum neceſſarium eſt, nec furatur, nec tenetur reſtituere poſtea ſic abſumptum; ſiquidem re, & ſpe indigens fuit. Idem docent Leſſius, *l. c. d.4.* Malderus, Dian. &c. de neceſſitate gravi. Verum id probabilius alii negant, cum

Laym. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 1. *c.* 1. *n.* 7. ex S. Th. 2. 2. *q.* 66. *n.* 7. Sylv. Ang. V. Dian. *tom.* 1. *n.* 2. *t. miſc. R.* 20. C. Lug. *d.* 16. *ſ.* 7. & merito, * quia recenter damnavit Innoc. XI. Propoſit. 36. *

3. Nec item furatur, qui accipit in compenſationem juſtam, ſi aliter ſibi debitum accipere nequeat: v. g. ſi famulus juſtum ſtipendium non poſſit aliter obtinere; vel inique inductus ſit ad ſerviendum iniquo pretio. Vide Lay. *l. c.* & Tol. *l.* 5. *c.* 15. * Circa compenſationem hanc lege accurate Propoſ. 37. inter proſcriptas ab Innoc. XI.

DUBIUM II.

Quæ ſit quantitas notabilis ad mortale peccatum.

Variæ ea de re ſunt ſententiæ. Nav. nimis ſcrupuloſe ſtatuit medium Regalem; alii nimis laxe 10. aureos, moderatius Tol, Med. Leſſ. &c. duos Regales: etſi minus ſufficiat, ſi notabiliter noceat.

Reſp. Ea non mathematice, ſed moraliter metienda eſt, non tantum ex valore rei ablatæ, ſed etiam ex circumſtantiis perſonæ, cui aufertur: ſi nimirum ei grave damnum inferatur, aut ſaltem charitas Chriſtiana graviter lædatur, quomodo reſpectu valde divitis, imo etiam Regis, unus, vel alter aureus notabile quid videtur: reſpectu vero mediocriter divitum, quatuor circiter Regales, ſive medius Imperialis: reſpectu mechanicorum duo; reſpectu pauperis, unus. Ita nunc plerique cum Bon. Unde reſolves.

1. Grave peccatum eſt auferre rem parvam domino valde proficuam, verbi gratia, ſartori acum, quam unicam habet, nec habere aliam poteſt, qua ſe alat. Leſſ. *lib.* 2. *c.* 12. *d.* 8.

2. Grave item eſt (etſi non in ſpecie furti) ſi fur ſciat ex jactura rei parvæ domino ſecuturam valde magnam moleſtiam, v. g. quia valde ad eam afficiebatur, nec ſimilis recuperari poteſt: niſi tamen res ſit nullius prorſus momenti. V. Bon. *d.* 2. *q.* 8. *p.* 1.

3. Plus requiritur ad notabilem quantitatem in rebus, quæ ultro proveniunt, & ſunt valde

de expoſitæ, v. g. fructus ad viam publicam. V. Leſſ. l. c.

4. Plus item, ſi quis a diverſis, vel ab uno interpolatim parva, & plura furetur. Vide Leſſ. l. c. n. 46.

DUBIUM III.

Quam graviter peccet, qui multa minuta furta committit?

Reſp. Hic quoque quantitas læſionis, vel damnificationis, quæ ſit proximo, & quam fur intendit, eſt menſura quantitatis peccati. Vide Leſſ. l. c. Sanch. l. 7. c. 21. Unde reſolves.

1. Si quis ex occaſione tantum furatur, ſive uni, ſive pluribus, modicum, non intendens notabile aliquid acquirere, nec proximo graviter nocere ſingulis furtis, non peccat graviter, neque ea ſimul ſumpta unum mortale conſtituunt: poſtquam tamen ad quantitatem notabilem pervenit, eam detinendo, mortaliter peccare poteſt. Leſſ. d. 7. Sanchez l. 7. c. 21. Bonac. q. 8. p. 2. Verum & hoc mortale evitabit, ſi vel tunc reſtituere non poſſit, vel animum habeat paulo poſt reſtituendi ea ſaltem, quæ tunc accipit. Gran. Dian. p. 3. t. 6. R. 25.

2. Si autem per plura parva furta uni, vel pluribus facta habeat intentionem paulatim diteſcendi, vel inferendi grave damnum, peccat graviter ea intentione: ac, licet executio ſingulorum ſit tantum venialis ex ſe, ut tamen ſubſtat tali intentioni, eſt continuata executio peccati mortalis. Leſſius l. 2. c. 12. d. 7. Sanch. l. c. quia nocent graviter Reipub. & praxis illa valde pernicioſa eſt ſocietati humanæ; v. g. ſi ſartor particulas panni a diverſis ſurripiat; ſi mercatores utantur brevioribus ulnis, &c. Interim hi excuſantur ſubinde a gravi peccato. 1. Ex eo, quod dictum eſt caſu primo. 2. Si id faciant, ut ſe ſervent indemnes, vel quia alias non lucrarentur, vel pretium augere deberent, & tunc non invenirent emptores. Roſella v. Emptio. 3. ſi alias non habeant, unde ſe, vel ſuos alant.

3. Si plures ſimul, vel ſucceſſive plura furta parva alicui faciant, quæ ſimul ſumpta gra-

graviter illi noceant; tunc, ſi alter de altero non ſciat, nullus peccat graviter: v. gr. ſi viatores ex vinea unam, alteramve uvam rapiant, & comedant: etſi hoc licere dicant Covar. Val. & Ripa contra Dian. *p. 3. t. 6. R.* 30. ſi autem ſinguli conſpirent, ſinguli graviter peccant. Si denique de ſe mutuo ſciant, nullus tamen alteri ſit cauſa furti, probabilius eſt non eſſe mortale, ut docent Leſſ. Tan. &c. contra Suar. Vaſ. V. Bon. *l. c.* * Circa hæc multa furta minuta adverte Propoſ. 38. inter damnatas ab Innoc. XI.

DUBIUM IV.

Quid ſentiendum de furtis domeſticorum, vel amicorum?

Reſp. Licet vere furtum ſit, ſi uxor, liberi, amici, ſervi patrisfamilias invito quid auferant, plerumque tamen major quantitas requiritur, ut ſit mortale, cum plerumque hic dominus aut non rationabiliter invitus, aut ſaltem minus invitus ſit, ut ab his, quam ab aliis, auferatur: vel, etſi valde invitus ſit, ſæpe tamen id fiat, non tam ratione rei acceptæ, quam modi accipiendi clam, aut ratione finis, ob quem accipitur, v. gr. ad ludendum, potandum, &c. V. Caj. v. *Furtum.* Leſſ. *c. 12. n. 76.* Unde reſolves.

1. Uxor graviter peccat, ſi notabilem ſummam accipiat invito marito, etiam ex dote, vel bonis communibus; quia licet media pars ad eam ſpectet, maritus tamen habet uſumfructum illius partis, ideoque tenetur ad reſtitutionem. Trul. *l. 7. c. 6. d. 8. n. 7.* &c.

2. Similiter peccat graviter maritus contra juſtitiam, cum obligatione reſtituendi, ſi aliquid notabile uxori ſurripiat, abſque ejus conſenſu, ex bonis ipſius paraphernalibus, vel aliis propriis, ſi quidem libera eorum adminiſtratio ipſimet uxori competat; quia par eſt ratio mariti, & uxoris, quoad bona propria. Vide Villalob. *t. 2. d. 13.* Trull. *l. 6. c. 1. d. 9.*

3. Uxor poteſt dare eleemoſynam, & munera, ſecundum conſuetudinem aliarum mulierum iſtius loci, & conditionis, etiamſi maritus eleemoſynas omnes illi prohibeat; quia

con-

conſuetudo hoc jus ei tribuit, quo maritus eam privare non poteſt. *ibid. n.13.* Dian. *p.1. t. 3. R. 22. & p. 5. tom. 8. R. 34.* ubi cum Mol. & 10. aliis docet, poſſe eam inſcio marito dare vigeſimam partem annui cenſus, vel lucri; eo quod hoc pertineat ad decentiam ſtatus, & maritus irrationabiliter ſit invitus. Hinc etiam poteſt cum Abigail moderatas eleemoſynas dare, ut mariti converſionem impetret; vel ne Deus illum puniat. Vaſq. Bon. Regin. & alii 10. contra Con. &c. Vid. Dian. *p.2.t.16. R.23. & p.5. t. 8. R.34.*

4. Uxor poteſt bona expendere, marito abſente, vel fatuo: quia tunc ad illam ſpectat adminiſtratio domus: Item, quæ acquirit ſua induſtria; Item paraphernalia, hoc eſt, bona, quæ præter dotem marito allatam, ſibi reſervavit. Trull. *l. c.* & cæteri comm.

5. Non peccat uxor, ſubducendo aliqua, vel compenſationis cauſa, ſi vir ſit prodigus: quia is tunc facit uxori injuriam, partem ipſius profundendo: vel pro victu, veſtibus, cæteriſque ſibi, vel familiæ neceſſariis, quæ mariti ſæpe non intelligunt, & fruſtra ab illis peterentur. Bon. Trull. *l. c.*

6. Uxor, ſi ejus pater, mater, vel proles ex alio matrimonio ſit pauper, ita ut miſere ſecundum ſtatum ſuum vivant, & maritus eis nolit ſuccurrere, poteſt ex bonis ſuis propriis, vel etiam ex communibus (dummodo poſt mortem viri omnia computet in ſua parte) eis ſubvenire, quia jure naturæ tenetur eos alere, & maritus in id conſentire. Nav. Palaus, Leſſ. *l.2.c.12. d.14.* Dian. *p.5. t. 8. R. 34.* ubi illam poteſtatem extendit ad fratres, & ſorores, quod etiam Leſſ. *l. c.* & Trull. *l. 6. c.1. d.9.* judicant probabile.

7. Filius peccat graviter, invitis parentibus notabilem ſummam accipiens, qualis non ſemper eſt ſecundum Leſſ. *c. 12.* ſi filius patri prædiviti duos, vel tres, imo ſecundum Sanch. quinque, vel ſex aureos furetur: eo quod parens ſit minus invitus, & filius ſit aliquid patris. Unde non tenebitur ad reſtitutionem, niſi forte cohæredibus graviter noceat.

8. Si filius notabilem ſummam expendat in res turpes, aut vanas, contra voluntatem parentum, ex pecunia ſibi ſuppeditata ad uſus

ſus honeſtos, putat Leſſ. c. 22. d. 13. cum peccaſſe mortaliter: etſi excuſet a reſtitutione, ſi pater rogatus facile condonaturus putetur.

9. Si filius, v. g. mercatoris, vel cauponis adminiſtret bona parentis, poteſt a patre exigere ſalarium, quantum dare deberet extraneo, &, ſi id impetrare non poſſit, vel exigere non auſit, poteſt clam accipere. Ita probabiliter Lay. l. 3. ſ. 5. t. 4. c. 8. Dian. p. 4. t. 4. R. 66.

10. Etſi famuli in eſculentis, & poculentis, quæ domo exportant, aut divendunt, graviter peccent; quæ tamen ipſi domi conſumunt, in iis facilius (uti & Religioſi) excuſantur; cum in his dominus, aut Prælatus ſæpe tantum ſit invitus quoad modum accipiendi clam, non quoad rem. Quod tamen timeri poſſet, ſi extraordinaria acciperentur. Lay. Eſc. & Leſſ. l. 2. c. 12. d. 8. n. 48. Ubi docet, quod furta minima famulorum ex comeſtibilibus, quæ claudi non ſolent, non coaleſcant, ſi non ad vendendum, ſed ad comedendum tantum accipiantur.

11. Cum a gravi peccato furtum domeſticum non poteſt excuſari, tunc uxor tenetur reſtituere ex paraphernis, filius ex caſtrenſibus, vel quaſi, vel, ſi ea non habet, poſt mortem patris afferre in diviſionem hæreditatis, ſi quantitas rei ablatæ ſit valde magna, nec pater reſtitutionem tacite, vel expreſſe dimiſerit. Famuli vero, ſi ſine magna difficultate reſtituere non poſſint, jubeantur compenſare officiis, & obſequiis extraordinariis, quantum poſſunt. Laym. l. 3. t. 3. p. 1. c. 1.

CAPUT II.

De Reſtitutione.

DUBIUM I.

Quid ſit Reſtitutio, & qui teneantur ad eam?

RESP. 1. Reſtitutio eſt actus juſtitiæ ad ſalutem neceſſarius neceſſitate præcepti, quo reparatur damnum proximo illatum per injuriam, ita ut radix reſtitutionis non ſit quævis læſio proximi, verbi gratia, contra charitatem, &c. in quibus non habet jus,

quod

quod violetur, ſed ea tantum, quæ eſt contra juſtitiam, in qua proprie injuria infertur, hoc eſt, læditur aliquod jus proximi, quod is habet in re, vel ad rem, in qua damnum patitur. Quod variis modis fieri poteſt, v. g. furando, defraudando, deſtruendo, rem alterius negligenter cuſtodiendo, occidendo, mutilando, detrahendo honorem, convitiando, & ſimilibus.

Reſp. 2. Ex data reſponſione patet, teneri ad reſtitutionem eos, qui intulerunt injuriam damnoſam. Hæc autem eſt duplex, ſcilicet materialis, ut v. gr. cum quis rem alienam deſtruit, accipit bona fide, vel retinet, id eſt, probabiliter judicans id ſibi licere, vel eſſe ſuam: & formalis, qua quis rem alienam deſtruit, accipit, vel retinet mala fide, id eſt, cum ſciat, vel ſcire poſſit, ac debeat, id ſibi non licere, & rem non eſſe ſuam. V. Laym. *l.* 3. *t.* 2. *c.* 1. Leſſ. *l.* 2. *c.* 7. *d.* 6. Bonac. *d.* 3. *q.* 1. *p.* 6. Unde reſolves.

1. Qui injuriam intulit, ex qua alteri nullum eſt damnum ſecutum, ut ſi adulterium commiſit, ſine damnificatione alterius, non tenetur in conſcientia ad reſtitutionem; cum hæc ſit reparatio damni: poteſt tamen a judice cogi ad ſatisfaciendum pro injuria.

2. Quiſquis intulit injuriam damnoſam, etiam materialem tantum, tenetur reſtituere, ſed nonniſi id, quod ex alterius re adhuc habet, vel quo ex ea factus eſt ditior.

3. Qui intulit injuriam formalem, ſive rem adhuc habeat, ſive non, tenetur reſtituere, & quidem tantum, quantum eſt damnum ſecutum. An vero ſufficiat culpa venialis, controvertunt Authores, & ſententia utraque probabilis videtur, ac in praxi tuta; ſaltem quando non commode poteſt reſtituere. V. Auth. cit. & Laym. *l.* 3. *t.* 2. Leſſ. *l.* 2. *c.* 7. *d.* 1. n. 27. C. Lugo *diſp.* 8. *ſect.* 5. *n.* 56.

DUBIUM II.

An qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad reſtitutionem?

Reſpond. Tenentur omnes illi, qui quoquomodo ſunt cauſa influens, & efficax damni ſecu-

ſecuti, ac qui ex officio, & obligatione juſtitiæ obligati cavere damnum, non caverunt. Ita communiter Doctores. Unde concludunt, teneri ad reſtitutionem comprehenſos ſequentibus verbis.

Juſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus, Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans.

patet ex ſequentibus Caſibus..

1. Tenetur ad reſtitutionem mandans, ſive expreſſe mandet, ſive tacite, dicto nimirum, vel facto, ex quo verbi gratia, famulus colligat, hero gratum fore, ſi faciat: non autem tenetur, qui ratum tantum habet opus ſuo nomine factum, uti nec mandans, ſi ante executionem mandatum retractet, idque mandatario innoteſcat: quia tunc non eſt vera cauſa. Mol. Leſſ. *l.* 2. *c.* 3. *d.* 3. Fill. *t.* 32. *n.* 54.

2. Tenetur item conſulens, aut precibus, ac promiſſionibus ad damnificationem inducens, * Juxta prop. 39. damnatam ab Innocentio XI. * Quod ſi tamen ante executionem conſilium ſuum retractet, &, quantum poteſt, contrarium ſuadeat, etſi non perſuadeat, probabile eſt excuſari a reſtitutione; maxime ſi eum, cui damnum paratur, moneat, ut caveat. V. Bonac. & Tan. 2. 2. *d.* 4. *q.* 6. *dub.* 14. Sà v. *conſilium*, & Dian. *tract.* 2. *miſc. reſ.* 18. & *t.* 5. *reſ.* 83.

3. Tenetur item, qui ſuo conſenſu, calculo, vel ſuffragio eſt cauſa efficax damni. Leſſ. *d.* 3. *n.* 23. Fill. *t.* 32. *c.* 1.

4. Item palpo, ut qui laude, adulatione, vel exprobratione ignaviæ, aliterve alium ad damnum inferendum excitat, animat. Leſſ. Fill. *l. c.*

5. Item qui inferenti damnum præbet recurſum, illum receptat, illius furta, aut inſtrumenta occultat, vel ea emendo rapinas fovet, &c. *ibid.* Hi enim omnes, uti & is, cui res furtivæ traditæ ſunt in cuſtodiam, tenentur (non manifeſto fure) reſtituere domino. Et ſic peccare eos, qui a ſartoribus emunt fragmenta panni, ſeu veſtium, docet Villalob. apud Dian. *p.* 4. *tr.* 4. *R.* 176. licet ibid. Sanch. excuſet eos, qui iſta emunt a ſartoribus magiſtris, eo quod his plerumque detrahatur

hatur plus a juſta mercede, quam merentur iſta fragmenta, ideoque licite ea retineant: Neque hic a peccato excuſari caupones, qui a filiisfamilias accepiant pecunias, aliasve res parentibus ſurreptas, notat Laym. *lib.* 3. *tom.* 2. *c.* 5. Bonac. &c. Qui vero poſt delictum ipſum reum juvat ad fugiendum (non concurrendo ad delictum) non tenetur reſtituere, modo non det illi ſpem refugii in poſterum: Tum quia non eſt cauſa damni: Tum quia reo licet fugere, ut infra dicetur, *lib.* 4. *d.* 7.

6. Item participans de præda, aut quoquo modo cooperans: ut agens excubias, applicans ſcalas, parans inſtrumenta, conficiens litteras, &c. in bello iniquo tormenta advehens, &c. Excuſantur tamen (modo actio per ſe non ſit mala) qui ea non ſponte, ſed juſto metu coacti faciunt, v. gr. cum ruſtici, furto a ſolis militibus facto, coguntur eorum prędas avehere, vel pecora abigere. Leſs. *l.* 5. *c.* 19.

7. Item tenentur cauſæ, quæ privative ad damnum alterius concurrunt; nimirum mutus, ſive non clamans, cum poteſt; aut non obſtans, non manifeſtans, ſed tunc tantum, quando tales ex aliquo pacto, vel officio, vel ſtipendio, &c. tenentur ex juſtitia damnum cavere. S. Th. 2. 2. *q.* 62. *a.* 7. Sic Princeps, Magiſtratus, belli Dux tenentur ad reſtitutionem damnorum, quæ a feris, latronibus, militibus, ob ipſorum culpabilem negligentiam, dantur. Item Conſiliarii, Canonici tacentes, abſentantes ſe, non impedientes iniquam conſtitutionem, vel electionem. Item tutores, adminiſtratores bonorum, &c. non impedientes damna pupillis, Minoribus, Eccleſiis provenientia. Item cuſtodes montium, vinearum, ſylvarum, agrorum, piſcinarum, qui damna non impediunt, vel facta non manifeſtant. Mol. *d.* 316. Fill. *t.* 32. *c.* 2. *q.* 12. vide ſupra *l.* 3. *t.* 3. *c.* 2. Item Principes, & domini Territoriorum, ſi ſciant vias publicas infeſtari prædonibus, &, cum poſſint, non impediant, tenentur mercatoribus, & cæteris viatoribus damna, quæ ab iſtis accipiunt, compenſare. Dian. *p.* 8. *t.* 7. *R.* 38.

8. Supradicti non tenentur ad reſtitutionem,

nem, quando non fuerint cauſa efficax damni; ut v. g. ſi fur homicida non fuit efficaciter motus mandato, conſilio alterius, ſed nihilominus abſolute erat facturus. Item, ſi v. g. in Capitulo alii ante te dederint ſuffragium, ita ut videas, te nihil impetraturum, etſi neges; tunc enim non teneris reſtituere, licet pecces, pro qualitate damni, addendo tuum, vel mandando, conſulendo, &c. Bon. *l. c.*

9. Probabile eſt, non teneri ſupradictos, ſi non ſit moraliter certum, eorum mandatum, conſilium efficaciter induxiſſe: quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis, præſertim circa materiam juſtitiæ. Leſſ. *l.* 2. *c.* 3. *d.* 4. Bon. *q.* 2. *p.* 4. Dian. *t.* 5. *miſc. R.* 64. Tan. 2. 2. *d.* 4. *q.* 6. *d.* 14.

10. Nec tenentur, ſi efficaciter tantum concurrant ad circumſtantias, & modum actus damnoſi, v. g. ſi quis tantum impellat alium, ut citius, vel animoſius, hoc, vel illo loco, vel modo noceat, vid. Laym. *l.* 2. *ſ.* 5. *t.* 2. *c.* 5.

11. Nec tenetur, qui deliberate volenti inferre magnum damnum ſuadet, ut minus eidem inferat, quia tunc utiliter alterius negotium gerit. Dico eidem, quia non licet impedire damnum unius cum injuria alterius.

12. Non tenetur item (contra Navar. Ang. &c.) Confeſſarius, etſi ex officio confeſſiones audiat, ut Parochus, &c. ſi ex negligentia, vel ignorantia pœnitentem non moneat, aut obliget ad reſtitutionem, quia, etſi ex officio teneatur bene inſtruere pœnitentem, ideoque peccet graviter omittendo, quando eſt neceſſarium; non tamen ad hoc tenetur ex obligatione erga tertium, quaſi ex juſtitia debeat ejus damnum cavere, aut procurare, ut hoc ei compenſetur. Secus tamen dicendum videtur, ſi poſitive reſtitutionem impediat ex malitia, imo etiam ex ignorantia craſſa, vel culpa lata: quia tunc conſilio ſuo eſt cauſa efficax damni. Vid. Leſſ. & Bon. *d.* 1. *q.* 2. 11. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 7. & infra *l.* 6. *c.* 2. *dub.* 5.

DUBIUM III.

An ſupradicti tenentur ſinguli reſtituere in ſolidum, & quo ordine?

Reſp. Cum plures damnificantes, vel ſeorſum

tim ſinguli rem ſuam agere poſſint, vel conjunctim, atque alii aliis plus, minuſve in damnum influere, hinc ex tali ordine, & menſura influxus ordo, & menſura reſtitutionis deſumenda eſt. Ita communiter Doct. Unde reſolves.

1. Si plures abſque conſenſu, quiſque per ſe ſeorſim, & caſu concurrant ad damnum, ſinguli non plus tenentur reſtituere, quam quod quiſque per ſe damni intulit. *Laym. l. 3. tr. 2. c. 6.*

2. Si plures cum conſenſu, & ſe invicem juvantes id fecerunt, ſinguli in ſolidum tenentur reſtituere totum damnum: quia ſinguli ſunt cauſa totius damni, cum unus juvet alterum, & procedat ex confidentia, quam habet in auxilio aliorum. Unde ſi unus eorum reſtitutionem fecit, poteſt a reliquis, nimirum a principali totum, aut, ſi is nolit, a reliquis pro rata ſingulorum repetere. Bonac. *de reſt. d. 1. q. 2. p. 11.* ex Vaſq. Mol. Fill. &c.

3. Quod ſi actio damnificans fuit lucrativa, & apud aliquem ex cooperatoribus res ablata adhuc exiſtit, aut is eam mala fide abſumpſit, tenetur is primo loco reſtituere ipſam, vel æquivalens; & ſi ille non faciat, reliqui, *Leſs. l. 2. c. 3.*

4. Si actio damnificans non fuit lucrativa, ut quia res periit, & deſtructa eſt, ut fit v. g. in combuſtione, mutilatione, detractione, tunc ante alios primo tenetur reſtituere, qui mandavit, vel qui cauſa fuit primaria, vel executor primarius, ut in bello Princeps, & Dux; & ſi is non ſit facturus, vel quia non vult, vel quia non poteſt, tenentur reliqui, v. g. cæteri milites. Quod etſi de militibus ſpeculative verum ſit, practice tamen ii excuſantur per accidens: tum quia non poſſunt totum reſtituere: tum quia dominorum voluntas non eſt, nec expectatio, ut plus reſtituant, quam partem ſuam: Ideoque, ſi hanc poſſunt, ad id tenentur: uti & ſi quid adhuc reliquum habent ex iniquo. Laym. *l. 3. t. 2. c. 6. n. 5.* ex Cajet. Mol. &c. Imo Bon. *de reſt. d. 1. q. 2. p. 10. n. 13.* ex Nav. *c. 17.* Vaſq. Leſs. *d. 4. num. 37.* dicit militem gregarium, qui alios non induxit, non teneri ad reſtitutionem totius damni illati a toto exercitu, ſed

tan-

tantum pro ſua parte. V. ſupra *t.4.c.1.d.5.ar.3.*

5. Si damnum paſſus condonet reſtitutionem principali damnificanti, etiam minus principales liberantur: non autem vice verſa: quia ruente principali, ruit acceſſorium, non contra. V. Laym. *l. ſupra cit.*

DUBIUM IV.

An teneatur reſtituere, qui alium impedivit a conſecutione alicujus boni.

Reſp. Attendendum, an lædatur jus alicujus, quod a natura, lege, vel aliter habeat: & an per vim, fraudem, calumniam, & mendacia quis alium impedierit: num vero aliter. Inde enim apud Laym. *l.c.* Bon. *q.2.p.15.* reſolves ſequentes caſus.

1. Qui alterum impedivit a conſecutione rei debitæ ex juſtitia, tenetur ad reſtitutionem. Leſs. *c.12. dub.18.* Fill. *t.32.c.3.q.12.n.72.*

2. Si res non erat debita ex juſtitia, ſed conferenda ex libera voluntate, tunc qui ſine vi, fraude, & calumnia collatorem inducit, ut v.g. officium, vel legatum, beneficium Eccleſiaſticum, & ſimilia dona gratuita non conferat, cui apud ſe conſtituerat, aut qui petierat, ſed vel nulli, vel alteri etiam minus digno; etſi ſæpe is poſſit graviter peccare, præſertim ſi id ex odio, vel alio malo ſine faciat; non tamen tenetur ad reſtitutionem. Azor. *3.p.l.4.c.9.* Vaſq. Sà, Bonac. *p.11.*

3. Si in re prædicta ex libera voluntate conferenda, aliquis per vim, fraudem, vel calumniam collatorem induceret, ne ei daret, aut eum a petitione (cum quivis habeat jus petendi) aut a conſecutione talis rei per vim, fraudem, calumniam, vel mendacium impediret (cum etiam quivis jus habeat, ne inique impediatur) is teneretur ad compenſationem damni arbitrio viri prudentis, juxta certitudinem, vel probabilitatem, qua alter tale bonum alioqui aſſecuturus fuiſse exiſtimaretur, dummodo tamen eo ſit dignus: nam, ſi indignus eſt, non tenetur ad reſtitutionem, niſi famæ, ſi eam forte læſerit. Leſs. *l.2.c.12.d.18.* Mol. *t.1.d.135.* Sà, *v. Reſtitutio, n.221.* V. Bon. *l.c.*

DU-

DUBIUM V.

Cui, vel quibus reſtituendum?

Reſp. Attendendum ad naturam juſtitiæ, & quis damnum patiatur, quidve ratio, & leges ferant communiter. Vide Leſs. & Laym. *hic*, *c.* 9. Unde reſolves.

1. Quando bona reſtituenda, ſive debita quæcunque ſunt incerta, hoc eſt, cum cui debeantur, ignoras, aut adire non potes, aut illi reſtituere, tunc ſi ea habeas ſine delicto, ut ſi inveniſti, vel a mercatore, verbi gratia, per errorem accepiſti duas ulnas panni pro una, & jam is diſceſſit, nec ſcis, quo abierit, teneris adhibere aliquam diligentiam inquirendi: poſt quam, ſi ſpes non ſit ſciendi dominum, probabile eſt, quod non tenearis ea dare pauperibus (licet ita plerique cum D. Thoma ſentiant, & ſit magis pium, ac practice ſuadendum) ſed poſſis tibi retinere, ut docet Petrus Navarrus, quem ſequitur Laym. hic, & Leſs. *l.* 2. *c.* 14. *dub.* 7. *num.* 48. idque Dian. *p.* 2. *t.* 3. *miſc. R.* 5. dicit eſſe tutum in praxi. Si vero ea habeas ex delicto, ut furto, uſura, &c. teneris ea reſtituere pauperibus, vel Eccleſiæ, hoſpitali, &c. quia debet tunc fieri reſtitutio meliori modo, quo poteſt, ut ſaltem cum corpori domini non proſit, proſit ejus animæ, dum in pauperes expenditur. Ita communiter Doctores, ut videbis apud Laym. *hic.*

2. Qui multis minutis furtis, v. g. olei, panis, vini, &c. damnum intulit multis civibus, eum teneri reſtituere, non pauperibus, ſed ipſis civibus (minoris deinceps vendendo, aut majore menſura, donec veniatur ad æqualitatem) dicit Mol. At Vaſq. & Eſcob. dicunt eſſe probabile, quod poſſit dare pauperibus, præſertim civitatis ejuſdem. * Hic iterum conſidera Propoſ. ſupra citatam, ſcilicet 38. inter damnat. ab Innoc. XI. *

3. Quando bona ſunt certa, ordinarie reſtitui debent poſſeſſori juſto, a quo accepta ſunt, vel cui damnum illatum; etſi is non ſit immediatus dominus. Unde quod acceptum eſt a depoſitario, commodatario, conductore, cuſtode, adminiſtratore, debet

bet non domino, ſed ipſis reſtitui: quia alioqui ipſis fieret injuria, ſi jure poſſeſſionis, detentionis, cuſtodiæ, aut utilitatis ſpoliarentur; & damnum, atque lucrum ceſſans compenſari deberet.

4. Excipitur tamen hinc, 1. Si horum nihil intereſſet, ut ſi ſine illorum damno, infamia, domino reſtituatur. 2. Si probabiliter ipſi putarentur rem abſumpturi, vel ablaturi cum injuria domini; quo modo bona Eccleſiæ non Prælato diſſipatori, ſed potius Capitulo reſtituenda ſunt. Item accepta a filiofamilias, pupillo, furioſo, uxore, religioſo; ſi ſint ex iis bonis, quorum adminiſtratio ipſis non competit, plerumque reſtituenda ſunt patri, tutori, marito, Prælato. Sic etiam ſi bona alicujus publicata, & fiſco addicta ſint: tunc enim depoſitum, & ſimilia debita fiſco debent reddi.

5. Cum quis, ignorato domino, cui reſtituendum erat, non præmiſſa aliqua diligentia pauperibus diſtribuit, non ſatisfecit domino poſtea comparenti: ſecus, ſi diligentia ſit præmiſſa. Vid. Leſſ. *lib. 2. cap. 14. dub. 3.*

6. Cum dominus quidem ſcitur, ſed ei mitti non poteſt ſine ſumptu, tunc, ſi res male accepta eſt, tenetur reſtituens aliquas expenſas ex ſe facere, ſi autem bene accepit, non niſi expenſis domini: Quando nullo modo poteſt mitti, expectandum eſt ad tempus, & ſi adhuc non ſit ſpes, reputatur debitum incertum. Tol. *l. 5. c. 24.*

7. Cum quis accepit rem alienam a poſſeſſore bonæ fidei putante rem eſſe ſuam, cum non ſit, tum, ſi quidem intervenerit aliquod juſtum pactum, ut depoſiti, commodati, pignoris, &c. illi reſtituendum eſt, non domino; qui tamen ex charitate monendus erit, ſi id ei profuturum putetur, ſine alterius graviore incommodo, infamia, &c. Vaſq. Azor. *p. 3. l. 4. c. 3. q. 2.* Si autem aliter accepta eſt, tunc vero ſuo domino reſtitui debet, ſi eum noviſti, & abſque incommodo fieri poſſit.

8. Quando a fure, vel alio venditore quis emit, ſive mala, ſive bona fide rem furtivam, tenetur reſtituere domino, non furi.

Ita

Ita communiter Moliń. Regin. *tom.* 1. *l.* 10. *c.* 5. *n.* 40. Toletus tamen *l.* 5. *c.* 17. Sylv. Ant. Mald. *in* 2. 2. *tit.* 4. *cap.* 3. *dub.* 2. probabiliter ſentiunt poſse reddi furi, ut ab eo pretium ſuum recuperet, quia non conſtituit rem pejore loco, quàm ante fuerat; & conſequenter ipſe non infert domino damnum. Quod Navar. Trull. *lib.* 7. *c.* 11. *d.* 4. admittunt cum hac limitatione; ſi mox, & non poſt longum tempus contractum reſcindat, vel ſi certo ſciat, furem redditurum rem domino, vel ſi dominus rei ſit mortuus, aut abſit, ita ut conveniri non poſſit. Quod ſi autem pretium ſuum recuperare non poſſit a venditore, tenetur reddere domino, & ſibi damnum adſcribere. Quod ſi porro ſciens rem eſſe furtivam, emat eo fine, ut invento vero domino reſtituat, tunc ſi emit parvo pretio, tenebitur id ei dominus refundere, cum utiliter ejus negotium geſserit: ſecus autem, ſi pretium eſset fere æquale rei; tunc enim ſufficit refundere ad arbitrium viri prudentis tantum, quantum videtur meritus rem domini utiliter redimendo. Vide Leſs. *l. c. c.* 14. *d.* 3. Dian. *p.* 2. *t.* 3. *Reſ.* 5.

9. Si bona fide rem alienam, v. g. equum emiſti ab altero, v. g. Petro, & vendidiſti tertio, verbi gratia, Paulo, & poſtea cognoſcatur eſse Joannis, eoque repetente a Paulo, Paulus repetat pretium a te, exiſtimat quidem probabile Nav. & Dian. *p.* 1. *t.* 8. *R.* 68. non teneri te Paulo id reddere (ſi in nullo factus ſis ditior) ſed ſufficere, ſi tuam actionem, quam habes in Petrum, ei cedas. Verum Sotus, Salon. Leſs. Sayr. Bon. *de reſt. q.* 4. *p.* 2. rectius docent, teneri te, exigente Paulo, contractum reſcindere, & pretium reſtituere: tum quia vendidiſti rem vitioſam: tum quia teneris de evictione emptori, nec eum potes remittere ad illum, cum quo nihil habet negotii. Quod ſi tamen Paulus, cum poſſit, tibi non reſtituat equum, ſed Joanni, & hoc ipſo impediat, quominus pretium tuum poſſis recuperare, nec tu teneris ei pretium ab ipſo acceptum reſtituere. Bon. Leſs. &c. Vid. Trull. *c.* 11. *d.* 31.

Quæres, Cui reſtituendi, ſive dandi ſint

theſauri, & alia inventa, quæ habentur pro derelictis.

Reſp. Quando nullius domini ſunt, jure naturali, & gentium ſunt primo occupantis. Poteſt tamen per conſuetudinem, & leges aliter quid ordinari, quod ſervandum eſt. De quo v. Leſſ. *l.2.c.5.d.* 10. Laym. *l.* 3.*t.*1.*c.*5.

Quæres 2. An, & cui reſtituenda, quæ capiuntur venatione juſte prohibita.

Reſp. Id æſtimandum partim ex jure naturæ, partim ex conſuetudine, & legibus, ac juribus particularibus, ut vid. apud Lay. *l.c. lib.*3.*t.*1.*c.*5.*n.*14. & Leſſ. *c.*8.*d.* 9. & Sà, v. *Venatio*. Ex quibus reſolvitur hic Caſus.

Venator iniquus tenetur reſtituere ſaltem damna, quæ ſegetibus, fructibuſque infert.

DUBIUM VI.

De rebus, quæ debent reſtitui.

ARTICULUS I.

Quid debeat reſtitui ab inferente injuriam materialem tantum, ſive a poſſeſſore bonæ fidei?

Reſpond. Qui bona fide damnum intulit, aut poſſidet aliquid, de quo poſtea melius cognoſcit, tenetur, ne incipiat eſse poſseſsor malæ fidei, & detinere alienum, id tantum, & non plus reſtituere, quod ex ea re ipſi supereſt, una cum ejus fructibus, ſi extent, vel quatenus inde factus eſt ditior; præterquam ſi dominium ſibi comparavit per legitimam præſcriptionem. Ita communiter Doctores Mol. Sanch. Leſs. *l.2.c.6.* Bon. *d.* 1. *q.* 1. *p.* 1. Lay. *l.3.t.2. c.* 2. Unde reſolves.

1. Si veſtem v. g. bona fide donatam a fure, aut alio portaſti, & fere attrivisti, ac poſtea dominus compareat, teneris eam, aut æqualem ei reſtituere, & inſuper perſolvere, quantum attrita eſt, ſi alias veſtem æqualis valoris attrivisſes; ſi autem eam amiſiſti, aut ablata tibi eſt, &c. ad nihil teneris. Bon. *l. c.* Laym. *n.* 1. V. Tull. *l.* 7. *c.* 11. *d.* 1. Si autem res, quam a fure bona fide accepiſti (ſive donatione, ſive emptione) ſit uſu conſumpti-

mibilis, eamque cum tuis miſcuiſti, ita ut diſcerni nequeat; etſi deinde deprehendas furtivam fuiſse, non teneris reſtituere. Navar. Sylv. Sayr. Leſs. Bon. *d.* 1. *q.* 3. *p.* 1: quia per iſtam commixtionem bona fide factam eſt in te translatum dominium, ut colligitur *L. Si alieni nummi, ff. de ſolut.* Neque eſt ratio, cur hæc potius, quam illa pars cenſeatur aliena; atque adeo perit obligatio realis, & tantum manet perſonalis in venditore. Vide Dian. *p.*4.*tr.*4.*R.*66. Trull. *l.*7.*c.* 11. *d.* 3. Leſs. *l.*2. *c.* 20.*d.*18. ubi addit eſse valde probabile, jurique naturæ conforme, quod verus dominus rei illius ablatæ, & permixtæ (quamdiu totus cumulus extat) retineat jus in re, ut ex iſto cumulo ſibi ſatisfiat ante alios, imo poſſit ex eo occulte accipere.

2. Milites bona fide militantes, intellecta poſtea belli injuſtitia, id tantum reſtituere debent, quod adhuc habent ex præda, & quó facti ſunt ditiores. Bon. *l. c.*

3. Qui bona fide per inculpatam ignorantiam celebravit contractum, quem poſtea uſurarium eſse cognoſcit, non in plus tenetur, quam factus eſt ditior. Vide Laym. *l.* 3. *tr.* 2. *c.* 3.

4. Poſseſsorem bonæ fidei, ſi adhibita diligentia inclinet in eam partem, quod res non ſit ſua, teneri aliquid reſtituere juxta inclinationem, docet Con. *d.* 3. *dub.* 10. *n.* 39. At Palaus *t.* 1. *d.* 2. *p.* 2. *n. ult.* putat ad nihil teneri: quia poſseſſio contrariis rationibus non convincentibus præponderat. Idem docet Vaſq. apud Eſcob. *t.* 2. *c.* 3. *n.* 154. Diar. *p.*4.*t.*3. *R.* 24. & 26. Si neglexit inveſtigare veritatem, & deinde ſciri non poteſt, dicit Palaus *l. c.* ad nihil teneri.

5. Si bona fide rem vendidiſti dono tibi datam, teneris reſtituere pretium, quia factus es locupletior: & ſatis debet eſse tibi, non habere minus, quam ante. Quod ſi tamen apud alterum res eſt, is reddere tenetur. *ibid.* & Vaſq. *c.* 9. §. 2. Mol. Leſs. *l.*2.*c.*14.*d.*7.

6. Si bona fide rem ipſe emiſti, & vendidiſti abſque lucro, nihil teneris reſtituere, ſed ſolus is, apud quem res eſt. Molin. *loc. cit.* Leſs. *lib.* 2. *cap.* 14. *d.* 1. contra Vaſquez, &c.

7. Si rem alienam bona fide donaſti, non donaturus aliam, ſi hanc non habuiſſes, ad nihil teneris: quia non es factus ditior; ſecus, ſi aliam donaturus fuiſſes (quia tunc parcendo tuæ, factus es ditior) vel ſi aliquid accepiſti in remunerationem. Bonac. Trull. *l.* 7. *c.* 11. *d.* 1.

8. Si aliena re lucratus es, tanquam inſtrumento, v. g. frumentum alienum alio deportatum vendidiſti; vel pecuniam alienam negotiationi expoſuiſti, non teneris illud lucrum reſtituere; quia non eſt fructus rei alienæ, ſed tuæ meræ induſtriæ: tales enim fructus dicuntur meræ induſtriæ, quos Ipſa natura ex ſe nullo modo gignit, ſed tantum concurrit ut inſtrumentum operantis. Lay. *l. c. n.* 3. ex S. Thom. &c.

9. Fructus omnes rei, ſive ii ſint mere naturales, hoc eſt, qui vix ullo hominum labore egent, ut fœtus animalium, arborum, herbæ, & gramina; ſive ſint ſimul induſtriales, ſive mixti, hoc eſt, ad quos æque, aut magis hominum labor cum natura concurrit, ut v. g. ſegetes, & quæ ſerendo gignuntur; item vinum, oleum, lana, &c. quo etiam referuntur pretia locationis domorum, jumentorum, &c. qui fructus civiles appellantur: hi, inquam, fructus rei, ſi percepti, & extantes ſint, domino reſtitui debent, deductis tamen expenſis propriis, & æſtimatione laboris. Et quidem pretium locationis ex re aliena debet domino reſtitui, licet is rem, ſi penes ſe habuiſſet, non fuiſſet locaturus. V. Laym. *l. c.* Si tamen fructus iſti reales bona fide poſſeſſi fuerint tempore a lege præſcripto ad uſucapiendum illos (quod ſi adſit titulus, eſt biennium inter præſentes, inter abſentes quadriennium; ſi autem non adſit titulus, anni 30. cum bona fide) non ſunt reſtituendi; quia uſucapio transfert dominium. Salon. Trull. *l.* 7. *c.* 11. *d.* 3.

10. Si a fure accepiſti (ſive bona, ſive mala fide) rem uſu conſumptibilem, v. g. vinum, oleum, triticum, cum propriis ipſius furis rebus permixtum, ita ut diſcerni non poſſit, non teneris reſtituere, ſi fur ad reſtituendum ſit potens: quia fur per com-

mix-

mixtionem iſtius rei cum propria acquiſivit ejus dominium, atque adeo illud tanquam verus ejus dominus potuit transferre. Navarrus, Sanch. Leſſ. Bon. Trull. *l. 7. c. 11. d. 3.* V. Dian. *p. 2. tr. 5. miſc. R. 40.*

ARTICULUS II.

Quid debent reſtitui ab inferente injuriam formalem, ſeu malæ fidei damnificatore, ſeu poſſeſſore.

Reſp. Id juxta ſupradicta æſtimandū à quantitate tum juris, quod alter habet, tum damni, quod injuſte infertur, cui æquale reddi debet, niſi aliud de damnificati mente, & conſenſu rationabiliter præſumatur. Unde reſolves.

1. Si damnificatus habeat jus in re, in qua damnum eſt paſſus, reſtitutio ei facienda eſt in ſolidum; ſi autem tantum habeat jus ad rem, reſtitutio facienda eſt pro quantitate juris, cōſideratis circumſtantiis: quia non debetur ſolidus valor rei, quæ expectabatur, cum tantum ſit in ſpe, & multis modis poſſit impediri.

2. Qui in loco publico ſuæ civitatis contra juſtam prohibitionem paſcit, vel ligna cædit, non tenetur ad reſtitutionem, niſi communitati graviter nocuerit, v. g. ſtirpes incidendo, arbores ædificiis idoneas ſternendo: quia rationabiliter præſumitur mens Reipub. non eſſe, ſuis membris uſum publicorum locorum rigidius prohibere, quam ſub mulcta ſolvenda, caſu quo deprehendantur.

3. Gravius tamen peccaret, & teneretur ad reſtitutionem, ſi quis paſceret in loco alicujus privati; etſi etiam hic præſumi aliquando poſſit de conſenſu domini, qui ſæpe non intendit, ut fiat reſtitutio, ſed ut deprehenſus pœnam luat.

4. Qui venantur, vel piſcantur in locis alteri locatis, vel alias prohibitis (ſaltem ſi ea concluſa, vel circumſepta non ſunt) non peccare mortaliter, nec teneri ad reſtitutionem, docet Dian. ex Leſſ. Dicaſt. &c. *p. 7. t. 9. Reſ. 39.* contra Bon. &c.

5. Etſi probabilius ſit, & in praxi communiter tenendum, peccari mortaliter circa vectigalium fraudationem, ex eaque oriri

obligationem reſtitutionis: non omnino tamen improbabiliter id alii quidam negant, eo quod conſuetudo interpretetur non eſſe mentem legiſlatorum ad aliud obligare, quam ut deprehenſi mulctentur. Vid. Nav. *c.* 23. Sà, v. *Gabella*. Bonac. *q.* 9. *p.* 1. *n.* 5. ex Navar. Fill. *t.* 28. *n.* 114. Leſſ. Mol. *d.* 9. Dian. *tr. de leg. Reſ.* 19. Laym. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 1. *c.* 8. *num.* 4. & 5. vide etiam Dian. *p.* 1. *t.* 11. *Reſ.* 38. & *p.* 2. *t.* 17. *R.* 38. ubi ex Cajet. Med. Soto, &c. docet non eſſe negandam abſolutionem pœnitenti, qui defraudavit gabellas, ſeu vectigalia impoſita rebus iis, quæ emuntur non ad negotiationem, ſed ad uſus proprios, vel familiæ neceſſaria, v. g. pani, carnibus, piſcibus, frumento, oleo, &c.

6. Cæterum ordinarie injuſtus, ſeu malæ fidei damnificator, aut poſſeſſor tenetur non tantum reſtituere rem ablatam, & fructus perceptos (exceptis ſuis expenſis, & induſtria) ſed etiam ſarcire damnum emergens, & lucrum ceſſans, cum vere ſit injuſta cauſa talium damnorum. Unde, ſi Dominus, re ſua retenta per culturam, vel negotiationem percepturus fuiſſet ex agro ſuo, aut pecunia centum florenos, & alter parum, vel nihil, debet is domino ſuo ſatisfacere pro centum illis florenis: quamvis communiter ſoleant domini plurimum remittere, ſi res componatur. Laym. *l.* 3. *tr.* 2. *c.* 4. *n.* 7.

7. Si res aliena, dum injuſte detinetur, creſcat, ut pretium ejus augeatur, domino creſcit, ac proinde id ei præſtari debet. Vid. Laym. *hic lib.* 3. *t.* 2. *c.* 4.

8. Si res aliena, dum injuſte detinetur, pereat, aut deterior fiat, idque caſu, vel juſta hoſtium incurſione, vel naturaliter, & certum ſit apud dominum æque perituram fuiſſe, non tenetur alter reſtituere: quia nihil novi detrimenti domino apud furem, v. g. accidit, quod non apud ipſum. Si vero non fuiſſet peritura apud dominum, vel ſaltem nonniſi per injuriam, tunc injuſtus detentor adhuc tenetur ad reſtitutionem, licet ſine culpa ſua res perierit. Laym. *tr.* 2. *c.* 4. *n.* 2.

9. Si res aliena apud iniquum detentorem pereat, idque ipſius culpa, aut quia is abſumpſit, alteri donavit, deſtruxit, &c. tunc etiamſi

etiamſi domino relicta fuiſſet certo peritura; nihilominus tenetur pro ea domino ſatisfacere, ut eſt communis apud Laym. *l. c.* Leſſ. &c.

10. Qui fingens ſe pauperem, vel alium quam eſt, extorſit eleemoſynam, non tenetur reſtituere, ſi parva fuit, qualis oſtiatim mendicantibus datur; ſecus, ſi fuit magna; tunc enim, quia ſubintelligitur conditio hæc (ſi pauper eſt) tenetur reſtituere ſecundum Molin. danti; ſecundum Palaum, vel danti, vel aliis pauperibus. V. Eſcob. *t. 3. E. 2. c. 6. n.* 109.

11. Qui in extrema neceſſitate conſumpſit, quod ante acceperat commodatum, conductum, vel precarium, non tenetur reſtituere: quia nec ratione rei acceptæ, cum ea nec in ſe, nec in pretio extet; nec ratione acceptionis, cum jure eam conſumpſerit; nec ratione contractus, cum hic non obliget, niſi re pereunte tua culpa. Leſſ. Hurt. Trull. Dian. *p. 5. t. 8. R.* 10. Imo probabiliter ne id quidem, quod ante illam neceſſitatem erat furatus, & in ea conſumpſit, quia furtum illi non ademit jus, quod ad rem in tali caſu habebat: Con. Pal. Hurt. Dian. *l. c. R.* 8. contra Leſſ. & Vaſq. ſicut neque ſi in ipſa neceſſitate accepiſſet, & conſumpſiſſet. Dian. *l. c. R.* 9. ex Azor. & 6. aliis contra Leſſium.

ARTICULUS III.

An, & quid debeat reſtitui pro injuria illata corpori, verbi gratia per mutilationem, occiſionem, &c.

Reſp. Injuſtus occiſor, mutilator in conſcientia tenetur tantum reſtituere pro damnis bonorum fortunæ, quæ ex tali occiſione, vulnere, &c. directe ab eo cauſata ſunt, juxta prudentis arbitrium: præciſe autem pro vita, membro, vel cicatrice nihil tenetur reſtituere ſecundum rigorem, cum ſint bona altioris ordinis; quæ pecunia æſtimari non poſſunt. Ita contra Sotum, Sylv. &c. probat Leſs. *l. 2. c. 9. d.* 23. V. Laym. *l. 3. t. 3.* Unde reſolves.

1. Qui occidit ebrius alium; ſi ebrietas non fuit culpabilis, & voluntaria, vel, licet fue-

rit talis; ſi tamen homicidium vel non prævidit, vel diligentiam debitam adhibuit ad cavendum, non tenetur ad reſtitutionem: tenetur autem, ſi prævidit, & non cavit. Bon. d.2.q.4.ſ.2.p.1.

2. Qui occidit Cajum, putans eſſe Titium, tenetur ad reſtitutionem; quia actio iſta eſt Cajo injurioſa. Bon. l. c. ex commun.

3. Si læſus ante mortem omnia remiſit, ad nihil tenetur occiſor: quia filiis non fit injuria in bonis, niſi quatenus læduntur in patre contra ejus voluntatem (volenti enim non fit injuria) ergo, ſicut per eum jus acquirunt, ſic etiam amittunt: etſi non recte faciat parens, ſi filii valde egeant. Leſſ. l. 2. c. 9. d. 26.

4. Etſi præciſe pro vita, membro, occiſione non ſit obligatio reſtituendi: per ſententiam tamen judicis cogitur injurians ſatisfacere pro injuria.

5. Conſilium eſt, ut Confeſſarius pro his injungat eleemoſynas, Miſſas pro ſalute occiſi.

6. Si occiſus, vel mutilatus fuerit ſervus, vel animal, tunc etiam pro vita, & membris facienda eſt reſtitutio: quia horum vita pretio æſtimatur; ac proinde tantum debet reſtitui, quanti potuiſſet vendi; & pro mutilatione, vel cicatrice, quanto pluris venderetur.

7. Pro expenſis funeris nihil reſtituitur; quia illæ aliquando faciendæ tandem fuiſſent: Niſi forte occaſione illatæ necis, v. g. extra patriam, majores fieri oportuerit.

8. Reſtitui debent impenſæ factæ in curationem, & medicamenta vulnerati, vel occiſi. Fill. t. 32.c.8.n.202.

9. Item lucra, quæ ex mutilatione, vel vulneratione ceſſarunt; non quidem tam in ſolidum, ac ſi de facto eſſent acquiſita, ſed pro majore, aut minore ſpe, quam læſus habuit illa acquirendi. V. Trull. lib. 7. c. 8. d. 3.

10. Si homicida a Magiſtratu plectatur, verius eſt adhuc teneri ad damna ſarcienda, cum morte ſua tantum ſatisfaciat juſtitiæ publicæ, non hæredibus occiſi. Qui tamen, cum plerumque aliud non exigant, videntur eſſe contenti, ac proinde hæredes homicidæ ad nihil tunc teneri. Fill. l. c. n. 214.

11. De-

11. Debet autem reſtitutio fieri tantum parentibus interfecti, filiis, & uxori: quia hi ſoli directe læduntur; cum moraliter cenſeantur una perſona cum occiſo. Niſi tamen occiderit animo etiam nocendi aliis: nam tunc etiam his reſtituere teneri, dicit Card. Lugo *de Juſt. d.* 11. *n.* 8. ex Leſſ. V. Trull. *l. c. d.* 4.

12. Etſi probabile ſit, deberi etiam reſtitutionem creditoribus occiſi, ſi quod damnum illis ex ea cæde obvenit; contrarium tamen etiam probabile (ſaltem ſecundum limitationem caſus præcedentis) eſt; cum occiſio illa non ſit directe cauſativa illius damni. V. Lay. *l. c. n.* 4.

13. Non tenetur occiſor aliquid eis reſtituere, quos occiſus alebat ex liberalitate, quia damnum illorum per accidens ſequitur. V. Leſſ. *l.* 2. *c.* 9. *a.* 26. Trull. *l. c.*

14. Nec tenetur ad damna, quæ v. g. provenient ex morte alicujus innocentis, qui per errorem putaretur homicidium feciſſe, & ſic captus plecteretur: quia hujus mors non directe cauſaretur ab ipſo, ſed per accidens, & ex errore, vel malitia accuſatorum. Vide Bon. *d.* 2. *q. ult. ſ.* 2. *p.* 2.

ARTICULUS IV.

Quid debeat reſtitui pro illato ſtupro?

Reſp. Qui virginem per injuriam defloravit, tenetur tantum rependere damnum, quod ei ex tali injuria eſt ſecutum: idque vel matrimonio, vel damni æſtimatione, ad arbitrium prudentis, ut talem nimirum inveniat, qualem manens virgo inveniſſet. V. Sanc. *l.* 7. *d.* 14. Fill. *t.* 32. *c.* 8. *n.* 209. Unde reſolves.

1. Præciſe pro ſola virginitate non obligat reſtitutio. Unde ſi ſtuprum manſit clam, aut non impedivit, quin æque laute nuberet, ad nihil tenetur ſtuprator. Leſſ. Bonac. *q.* 4. *de matr. p.* 7.

2. Item ad nihil tenetur, ſi defloravit conſentientem, abſque vi, fraude, vel promiſſione matrimonii, quia non eſt facta injuria. *Ibid.* & Trull. *d.* 2.

3. Si virginem importunis precibus flexit, nihil tenetur reſtituere, quia adhuc conſenſit libere: niſi forte preces tales fue-

ſint, ut cum vi, & coactione æquiparentur; ut ſi conjunctæ fuerint cum minis, vel metu reverentiali, v. g. ſi fuit illius dominus, vel vir magnæ authoritatis. Trull. *c.* 9. *d.* 3.

4. Si per promiſſionem veram, vel fictam matrimonii eam flexit, tunc tenetur ducere eam, quia in omni contractu, ubi alter ex parte ſua acceptavit, & implevit, tenetur & alter implere, etiamſi ficte contraxerit, quia tenebatur ex juſtitia vere contrahere, cum alioqui omnia humana commercia fraudibus paterent. Et id quidem verum eſt, etiamſi ſtuprator religionem voviſſet. Leſſ. *l.* 2. *c.* 10. *d.* 3. & 4. Trull. *d.* 3.

5. Non tamen tenetur fictus promiſſor eam ducere caſu, quo 1. Is puellam valde notabiliter conditione excederet, vel verbis uſus eſſet fictionem facile indicantibus. 2. Si ipſa conſcia eſſet prædicti voti: quia tunc ipſa contraxiſſet mala fide. 3. Si ipſe putavit eſſe virginem, cum tamen non eſſet. 4. Si ex matrimonio grave damnum, aut ſcandalum timeretur. 5. Si ipſe jam ſacris initiatus eſt, aut alteri matrimonio copulatus: tunc enim his caſibus ſolum teneretur curare, ut æque commode nubat, modo ante dicto, dando ſcilicet dotem, vel aliter. V. Sanch. 1. *de matr.* *d.* 10. *l.* 1. Trull. *l.* 7. *c.* 9. *d.* 3.

ARTICULUS V.

Quid debeat reſtitui pro Adulterio?

Reſp. Cum ex adulterio damnificari poſſint conjux alter, & proles legitimæ, circa ſuſtentationem, hæreditatem, &c. patet, quod uterque adulterans, nata eis prole, debeant, cum id damnum cauſent, eatenus reſtituere quatenus poſſunt ſine detrimento altioris boni, & cauſatione majoris mali. Eſt communis. V. Laym. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 1. *c.* 14. Unde reſolves,

1. Quod attinet ad ipſam adulteram, ordinarie non tenetur prodere, quod proles ejus ſpuria ſit: nam & viro ſuo triſtitiam, & ſui odium, & diſcordias domeſticas crearet, ac famam ſuam prodigeret, quibus damna fortunæ merito cedunt. Accedit, quod proles matri non teneatur credere, ſe eſſe illegitimam. Fill. *tr.* 32. *q.* 222.

2. De

2. Debet tamen, ſi poteſt, aliis induſtriis damnum compenſare, v.g. 1. diligentius adminiſtrando rem familiarem. 2. de cultu corporis detrahendo. 3. ſi habet bona propria, plus legitimis, quam ſpurio, relinquendo. 4. eum inducendo, ut, relicta hæreditate, vel ejus parte, amplectatur ſtatum Eccleſiaſticum, vel Religioſum, ſi idoneus ſit, &c. Trul. *l.c.d.*4.

3. Quod attinet ad ipſum adulterum ſpurii patrem, etiam ipſe ſæpe excuſatur vel in toto, vel ex parte, ſive quia damnum ab adultera compenſatum fuit, vel compenſandum creditur, ſive quia reſtitutio non poteſt fieri ſine periculo vitæ, diſpendio famæ, turbatione, & diſcordiis familiarum, ſive quia non eſt certus, filium eſſe ſuum. V. Leſs. *l.*3. *c.*10. *d.*6. Bon. *de matr. q.*4. *p.*15. Trull. *l.*7.*c.*8.*d.*7.

ARTICULUS VI.

Quid debeat reſtitui pro fama, & bonis ſpiritualibus, in inductione ad peccatum, avocatione a Religione?

Reſp. 1. Juxta dicta, ſi reſtitui non poſſunt bona ablata ex bonis ejuſdem ordinis, non eſt obligatio faciendi ex bonis diverſi ordinis. Unde reſolves.

1. Pro fama reſtituenda eſt fama: cum id non potes, non teneris ad pecuniam, & bona fortunæ, niſi per ſententiam a judice cogaris ſic ſatisfacere. Eadem eſt ratio de reliquis. Quod ſi tamen, lædendo famam, in bonis etiam fortunæ alteri damnum allatum eſſet, conſtat ex ſupra dictis, quid faciendum ſit. Porro de læſione famæ, &c. V. infra.

2. Si quis alterum induxit ad peccatum ſuaſione, vel exemplo ſuo, tenetur quidem ex charitate, quoad poteſt, eum revocare ad meliorem ſtatum, ſed non ex juſtitia. Leſs. *l.*2. *c.*8. *d.*2. *n.*20. Laym. *c.*8. *n.*1.

3. Si quis alterem induxit fraude, dolo, injuſto metu, &c. tenetur ad id ex juſtitia: quia quiſque habet jus, ne injuſte lædatur in bonis ſpiritualibus. Unde, ſi lædatur, debet id ſpirituale reſtitui, ſi poteſt. *ibid.*

4. Si quis aliquem (etiam Novitium) abduxit ab ingreſſu religionis, tamen ſine vi

& fraude, etſi graviter peccarit, id irrationabiliter faciendo, ac proinde teneatur ei rurſus ſuadere ingreſſum ex charitate, non tamen ex juſtitia vel illi, vel religioni tenetur, quæ nullum adhuc in eum jus acquiſivit. V. Lay. l. 3. t. 2. c. 8.

5. Si quis religioſum ad apoſtaſiam induxerit ſuaſione, aliave cooperatione, obligatur ex juſtitia religioni ad reſtitutionem, non quidē ut ipſe (quod aliqui volunt) loco alterius ingrediatur, ſed ut ſuadeat alteri, quoad poteſt, reditum, & compenſet monaſterio commoda, quæ ex hæreditate, bonis, vel induſtria alterius expectabantur.

6. Si quis veneno, philtro, aliove modo alicui deſtruxit memoriam, rationem, &c. tenetur eodem modo, quo mutilator, aut vulnerans, de quo ſupra, ad reſtitutionem lucri ceſſantis, & damni inde ſecuti in bonis fortunæ.

DUBIUM VII.

De circumſtantiis reſtitutionis.

ARTICULUS I.

Quo tempore, loco, & modo debeat reſtitui?

Reſp. Debet quamprimum, & eo modo, ac loco reſtitui, quo jus, & intereſſe damnificati requirit, & commode, ac moraliter fieri poteſt ſine gravi incommodo, quod quis pateretur in re ſua propria ultra debitū. V. Lay. hic l. 3. tr. 2. c. 10. Fill. tr. 32. c. 4. q. 11. Unde reſolves.

1. Qui non poteſt commode reſtituere aperte, faciat clam; & qui non poteſt per ſe, faciat per aliam perſonam interpoſitam, v. g. Confeſſarium.

2. Poſſeſſor malæ fidei, v. g. fur, debet ſuis ſumptibus ad eum locum rem deferre, ubi alter habiturus fuiſset, ſi non fuiſset ablata, deſtructa, vel inique detenta; deductis tamen expenſis, quas alter eam ſervando, vel deſerendo debuiſset facere. Excipe, niſi transferendo deberet plus impendere, quam res valet: tunc enim plerumque ex præſumpta mente domini poſset reſtituere pauperibus, vel in uſus pios. Bon. q. 6. p. 1.

3. Bo-

3. Bonæ fidei poſſeſſor ſatisfacit, ſi reſtituat in loco, ubi rem poſſidet. *l. c.*

4. Debita ex contractu eo loco, & tempore ſolvi debent, de quo inter partes conventum fuit expreſſe, vel tacite. V. Leſſ. & Bonac. *l. c.*

5. Si quis poſſit quamprimum reſtituere totum, ad id tenetur. Si tamen alter dilatione non pateretur ulterius damnum, aut non notabile, non facile arguendus eſſet gravis peccati is, qui cum propoſito ſatisfaciendi differret, aut paulatim per partes ſolveret. V. Bon. *de contract. d.*1. *q.*6. *p.*1.

6. Qui ſcit, ſe teneri ad reſtitutionem, & cum poſſit in vita, non vult reſtituere, niſi in articulo mortis, vel poſt mortem per hæredes, abſolvi non debet, nec poteſt: quia ſemper eſt in actuali peccato, & impœnitens. Syl. Sayr. Bon. Trull. *c.*14. *d.*11.

ARTICULUS II.

Quo ordine reſtitui debeat?

Reſp. Certum eſt, non neceſſario ordinem ſervari, quando debitor omnibus ſolvere poteſt: quando vero tantum non habet, aut hæredibus reliquit, ſequentes Regulæ ſervandæ.

1. Si debitor rem alterius apud ſe habet, quocumque titulo habeat, ſive ex furto, ſive ex depoſito, ſive inventione, &c. debet prius reſtitui domino ſuo, vel ea deficiente, pauperibus. Similiter ſi res empta ad creditum, pretio non ſoluto, adhuc extet. Navar. Sylv. Bon. *q.*3. *p.*2. Hoc tamen Leſſ. *c.*15. *d.*2. contra Bon. &c. limitat, niſi venditor ab emptore fidejuſſorem, vel pignus accepit.

2. Si reſtitutio facienda ratione injuſtæ actionis, prius reſtitui debent certa, hoc eſt, quorum domini cognoſcuntur, quam incerta. Bonac. Leſſ. *d.*1. quia illa jure naturæ debentur ſuis dominis, hæc autem jure ſolo poſitivo pauperibus.

3. Prius facienda eſt reſtitutio debitorum licite contractorum, quam uſurarum; cum in his dominus non fuerit ſimpliciter invitus.

4. Debita ex titulo oneroſo prius ſolvenda ſunt

ſunt, quam quæ debentur gratuito, v. gr. ex promiſſione; quia hæc includunt tacitam conditionem, niſi quid obſtet. Hinc debita defuncti ſolvenda ſunt ante omnia legata, etiam pia. Navarr. Sylveſt. Con. q. 8. p. 2.

5. In reliquis debitis ſervandum eſt jus particulare loci, ſi tale ſit, & non repugnet juri naturæ. Si nullum ſit, ſequendum eſt jus commune, ſecundum quod 1. Solvenda ſunt debita, ad quæ bona debitorum expreſse fuerunt obligata. 2. Dos uxoris extrahenda eſt. 3. Debita, ad quæ bona debitorum ſunt tacite hypothecata. 4. Depoſita perdita in poteſtate debitorum. 5. Debita privilegiatorum. 6. Aliorum creditorum: poſt quos omnes ſunt hi, à quibus uſuræ acceptæ ſunt; & adhuc poſt hos reſtituenda ſunt bona incerta. Quando autem multi unius rationis creditores inveniuntur, temporis antiquitas inter eos ſervanda eſt. Vid. Laym. l. 3. tr. 2. c. 11. Ubi addit, ex bonis debitoris, ſi is defunctus ſit, imprimis ſolvendas eſſe impenſas funeris, & quæ ad confectionem inventarii, apertionem teſtamenti, item ad Medicos, & Pharmacopolas pertinent. V. Fill. c 4. q. 13.

Quæres, Utrum prius exigenti non liceat prius ſolvere?

Reſp. 1. Solvens ſcienter poſteriori, præterito qui habet hypothecam priorem, vel privilegiatam, peccat, tenetúrque priori de damno, qui etiam poteſt recuperare ſolutum. Leſſ. d. 5. ex l. Scimus, §. Et ſi præterea, C. de jure delib.

2. Si ex pluribus creditoribus perſonalibus æqualibus aliquis exigat (ſive in judicio, ſive extra) tenetur ei in integrum ſolvere; quia diligentia fecit eum potiorem. Navar. Sylv. Bon. l. c. ex l. Pupillus, ff. quæ in fraudem.

3. Debitor ſciens ſtatum ſuum labentem, non poteſt non petenti integre ſatisfacere, ſed debet omnibus perſonalibus ſolvere pro rata (ſi tamen iſte ſolutionem accepiſſet, an poſſet retinere, controvertitur. V. Bon. Leſs. l. c. Trull. l. 7. c. 14. d. 22.) nec poteſt uni ſolvere, omiſſis aliis, niſi ſecundum ordinem ſupradictum.

ARTICULUS III.

Quæ a reſtitutione excuſent?

Reſp. 1. Ex parte debitoris excuſant ea, quæ faciunt, ut creditor rationabiliter debeat eſſe contentus; etſi de facto non ſit contentus. Ita commun. Doct. Unde reſolvuntur Caſus ſequentes.

1. Excuſaris in foro conſcientiæ (juxta ſententiam probabilem) a compenſatione damni, ſi illud datum ſit ſine tua culpa theologica gravi, hoc eſt mortali peccato, niſi aliud cum altero pactus ſis, vel inde ſis factus ditior. Unde excuſaris, ſi v. g. aliquem occidiſti ex ſubita ira, ut ſi fuerit motus tantum primo primus, vel ſecundo primus: vel ſi ex oblivione non extinxeris candelam, & hinc ortum ſit incendium, &c. Quod ſi advertens periculum in actionibus periculoſis, omittas eam diligentiam præcavendi, quam homines ejuſdem conditionis communiter præſtare ſolent, graviter peccas; & teneris reſtituere damna ſecuta. Porro in foro externo proceditur ſecundum culpam juridicam, quæ ſæpe non eſt peccatum; & dividitur in latam, levem, & leviſſimam.

2. Excuſaris a reſtitutione incertorum, ſi feciſti compoſitionem cum Epiſcopo, vel Papa. Leſs. *c.* 10. *d.* 11. Bon. *q. ult. p.* 2.

3. Item, ſi caſu, quo teneris rem reſtituere pauperibus, tibi ipſi revera indigenti eam des: & tunc quidem poſtea factus ditior, adhuc non teneris reſtituere. V. Lay. *l.* 3. *t.* 2. *c.* 12.

4. Si non poſſis reſtituere, niſi cum notabiliter graviore damno tibi, vel tuis, vel Reipub. inferendo, quam æſtimari debeat commodum ex reſtitutione creditori obventurũ: tunc enim differre potes, dum ceſſet illa impotentia. Lay. *l. c.* ex Sylv. Nav. &c. Idque verum eſt, etſi debitum ſit ex delicto, uti & in ſequentibus caſibus.

5. Si ad reſtituendum ſis impotens; ut ſi vivere non poſſis ſecundum decentiam tui ſtatus juſte a te acquiſiti. Unde, ſi nobilis, v. g. non poteſt ſtatim ſolvere, niſi ſe privet famulis, equis, armis, &c. vel civis primarius, niſi obeat artem mechanicam ſibi inſue-

ſuetam; vel mechanicus, niſi vendat inſtrumenta ſua, quibus vivit, aut magnum damnum ſubeat, poteſt differre, & paulatim reſtituere ſine jactura ſui ſtatus. Lay. *l.c.* Bon.

6. Quod ſi tamen tua culpa in illas anguſtias delapſus ſis, v. g. luxuria, ludis, ſuperfluis expenſis veſtium, tibi imputare debes, quod jam ſine ſtatus tui amiſſione non poſſis ſatisfacere. *ibid.*

7. Quod ſi item creditor ex dilatione æquale damnum ſubire debeat, tu potius, quam is, ſuſtinere debes, cum ejus conditio ſit melior. Excipitur extrema neceſſitas, in qua, quoad uſum, ſunt omnia communia. *ibid.*

8. Quod ſi item damnum, quod timetur ex reſtitutione, non eſſet propriorum bonorum, ſed in hoc præciſe tantum, quod ſpoliet ſe rebus debitis, non poteſt ideo differre reſtitutionem; quia hoc non eſt pati in ſuis rebus, neque ſuum ſtatum amittere, ſed eſt dimittere alienum, & reverti ad ſtatum proprium. Sayr. Bonac.

9. Item excuſaris a reſtitutione, ſi fieri nequit abſque periculo ſalutis animæ tuæ, vel tuorum; ut v.g. ſi non poſſis abſque peccato; ut ſi ſit periculum, ne uxor, aut filiæ ſe proſtituant, ne filii ſe dent latrociniis, ne ipſe per impatientiam incidas in deſperationem. Bon. Leſſ. Mol. Fill.

10. Item, ſi non poſſis reſtituere abſque periculo vitæ, vel notabili detrimento famæ: cum alias plus damni ſuſtineres, quam intuliſti. Bon. *d.1. q. ult. p.1.*

11. Item, ſi cedas bonis; quia leges conceſſerunt, ut qui contraxit multa debita, nec habet unde ſolvat, poſſit cedere bonis, ea relinquendo in manibus creditorum, & tunc maneat liber, ita ut etiam in conſcientia ſit tutus, retentis inſtrumentis artis, & quæ ad ſuſtentationem ſunt neceſſaria. Quod ſi tamen poſtea redeat ad pinguiorem fortunam, tenetur adhuc reſtituere, ex *L. Cum & filiſfam. qui bon.* Nav. Bon. Leſſ. ex quo Trull. *l.7. d.15. c.5.* ſic limitat; ſi acquirat plus, quam ad decentiam ſtatus eſt neceſſarium, ex dicta *L. Qui bon.* Niſi tamen debita proveniant ex delicto, v. g. furto: eo enim caſu tantum poſſe retinere, quæ ſimpliciter neceſſaria ſunt

ad

ad victum, docet Navar. Salon. Leſs. l.c. etſi hic concedat ea, quæ poſt ceſſionem juſte acquiruntur, licite retineri, ſi ad ſtatum ſint neceſsaria. V. Tolet. Laym. l. 3. c. 12. Leſs. l.2.c.16.d.3. Bonac. Trull. l.c. Porro, etſi ceſſionem dictam non habere locum in bonis ex delicto provenientibus communiter teneant DD. cum Lay. l.c. contrarium tamen ex Leſs. Dian. &c. docet Trull. l. c. Denique, etſi debitor principalis ceſserit, non ideo liberantur fidejuſsores. Card. Lugo, Dian. p. 7. t. 8. R. 18. & alii.

Reſp. 2. Ex parte creditoris excuſat, 1. Si is, cui debet reſtitui, ſemel remiſerit, expreſse, vel tacite, v. g. ſi laceravit tuum chirographum, vel tibi reddidit. Remiſſio autem hæc debet eſse libera, non metu, fraude, vel mendacio extorta. Fill. tr.32. cap.5. q. 9. Leſs. l.2. cap. 16. d. 2. 2. Excuſat in foro conſcientiæ, ſi ſolviſti ei, cui debebat tuus creditor. Leſs. d. 5. Bon. p.3. 3. Si compenſatio facta eſt creditori per commodum æquivalens, v. g. per procurationem officii non gratis factam. 4. Omitti, aut ſaltem differri poteſt reſtitutio, imo aliquando debet, ſi creditor ſit abuſurus, v. gr. ſi quis pecunias tibi mutuo datas repetat ad fornicandum, vel aliter peccandum. Item ſi eas repetat ad peccandum contra juſtitiam, ſive inferendum damnum injuſtum tertiæ perſonæ; niſi tamen ex negatione reſtitutionis timeretur majus malum.

CAPUT III.

De Contractibus.

DUBIUM I.

Quid in genere ſit Contractus?

Reſpond. Eſt pactum, ſive conſenſus duorum, quo ſcienter, libere, & legitime uterque ſe viciſſim, vel minimum ſaltem una pars ſe alteri acceptanti obligat, quocunque ſigno externo id fiat: ut ver. gr. in contractu mutui, ex una parte mutuans ſe obligat non repetere mutuum ante certum tempus,

3. Donare non poſſunt 1. Carentes uſu rationis. 2. Muti, & ſurdi nati, ſecus, ſi tantum ſint ſurdi, vel muti, vel, licet utrumque, ſi norint ſcribere. 3. Senes deliri, ſive bis pueri, ſecus, ſi ſint judicio vegeto. 4. Pupilli, vel impuberes (niſi ad pias cauſas) donationes tamen eorum in foro conſcientiæ ſunt validæ. Vide infra *cap. 4. d.* 1. 5. Damnatus criminis capitalis. V. Dian. *p.* 8, *tr.* 6. *R.* 3.

4. Qui præſunt Civitatibus, Univerſitatibus, Rebuſpub. &c. non poſſunt facere donationes, niſi remuneratorias, vel in eleemoſynas. Sanch. Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 16. Imo ſi Reges, & Principes nimis ſint profuſi in donationibus, in præjudicium regni, vel ſtatus (præſertim ſi debitis gravati iis ſatisfacere non poſſint, vel ſubditi nimium graventur exactionibus) poſſunt eæ revocari a ſucceſſore. Bart. Lugo, &c. cum Dian. *p.* 8. *tr.* 6. *R.* 18. & 123.

5. Donatio patris filio facta ſtudiorum cauſa eſt valida, nec filius tenetur computare in legitimam; tum quia fuit loco alimentorum; tum quia, ſi detrahatur, jam non fuit donatio contra hypotheſim. VVading, & 6. alii cum Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 23. *&* 29. Sed Trull. limitat, niſi conſtet, contrariam intentionem patris fuiſſe. Quod ſi tamen de ea non conſtet, præſumendum eſſe de pietate patris, ideoque tales expenſas ordinarie poſt mortem patris non venire in collationem bonorum, nec debere conferri in commune, niſi pater proteſtatus fuerit, ſe velle in legitimam computari. Ita etiam Vvading. *ex leg. Si pater 2. ff. familiæ erciſc.*

6. Si Pater officium filio emit, debet pretium computari in diviſione cum fratribus: non autem, ſi illud gratis a Principe obtinuit; uti neque quæ filio intuitu meritorum patris ſunt donata, quia ſunt quaſi caſtrenſia. Molin. Fagund. Dian. *p.* 8. *tr.* 6. *R.* 127. *&* 128.

7. Donatio ante acceptationem non parit obligationem, ne naturalem quidem, poteſtque revocari, etiamſi voluerit ſe abſolute obligare; præſenti autem, & tacenti facta, cenſetur ab eo acceptata: quia in favorabilibus habetur pro conſenſu. Molin. & alii 18. Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 89. 98. *&* 108. Pro altero vero

nemo

nemo poteſt acceptare, ſine ſpeciali commiſſione, niſi donatio fiat Eccleſiæ, vel cauſæ piæ: nam hanc ſine acceptatione valere, & irrevocabilem eſſe, eſt probabile. Laym. Dian. *l. c. R.* 106. *& p.* 3. *t.* 5. *Reſ.* 107. Multis tamen caſibus, dummodo verba dirigantur in præſentem, poteſt pater, vel mater pro filio, etiam emancipato, tutor pro pupillo, curator pro minore, filiusfamilias pro patre, ſervus pro Domino, monachus pro monaſterio; imo etiam, ſecundum multos, quicunque alterius curam gerit, ut Prælatus pro Religioſo, maritus pro uxore, Dominus pro ſervo, &c. ſtipulari. Denique idem jura permittunt Judicibus, & Notariis publicis. Sanch. Molin. Trull. &c. Dian. *p.* 8. *tr.* 6. *R.* 97.

8. Etſi acceptes donationem verbalem, qua tibi Cajus, ver. gr. dat equum abſentem, non acquiris jus in re, & dominium equi ante traditionem. Unde ſi interea Cajus det, aut vendat eum alteri, eique tradat, is dominium acquirit, tu autem habes actionem in Cajum pro injuria ratione juris, quod habebas ad rem. Ac ſic donatio pure verbalis ante realem, hoc eſt rei traditionem, vix differt a promiſſione, ut Leſſ. *loc. cit. dub.* 2.

9. Donatio, uti & remiſſio debitorum liquidorum, una vice, & uno animi motu, uni, aut pluribus facta, ultra ſummam 500. ſolidorum (quæ ſumma hodie ad 500. vel ſecundum quoſdam ad 800. aureos Italicos excurrit, ut ex Claro, &c. notat Laym. *l.* 3. *tr.* 4. *c.* 12. *num.* 15.) non tenet quoad hunc exceſſum, ſed lege ita ſtatuente, ob commune bonum poteſt a donatore pro arbitrio repeti. Excipe, niſi Judici donatio ea inſinuata ſit, aut juramento firmata, aut facta ad pias cauſas, aut ad redemptionem captivorum, aut ad reparationem ædium incendio, vel ruina deſtructarum, aut ſit remuneratoria beneficiorum, aut fiat in remunerationem juriumi, ſaltem ſperatorum, vel denique fiat militibus a belli duce, ex bonis propriis mobilibus, vel hoſtium ſpoliis. Vide Leſſ. *l. c. lib.* 2. *cap.* 18. *n.* 102. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *cap.* 12. *n.* 15. Tanner. *d.* 6. *de juſt. q.* 2. *dub.* 2. *n.* 15. ex Mol. Claro, Rebello, &c. quiſ., ſi tunc repetatur, quod abſque iis con-

conditionibus, vel ultra dictam ſummam datum eſt, tenetur donatarius reddere ipſi, aut hæredibus repetentibus; ſi non repetatur, poteſt retinere. Vid. auct. cit.

10. Si donationi apponatur modus, tacite, vel expreſſe, non quidem obligando, ſed tantum deſiderando, ſperando, &c. aliquid alterum facturum; vel animo eum ad hoc inflectendi, valet donatio, etſi finis non ſequatur; v. g. dat aliquis puellæ ad ejus conſenſum eliciendum; ſi poſtea non conſentiat, non tenetur datum reddere: nam, etſi non dediſſet, ſi ſciviſſet eam ſibi non conſenſuram, tamen dedit abſolute, ſine obligatione alia, ut ponitur: Secus eſſet, ſi vere intendiſſet eam obligare, & hac conditione dediſſet. Leſs. c. 18. d. 16. & 17.

11. In ſimilibus donationibus allectivis, poteſt aliquis, verbi grat. prædicta puella, acceptare, etſi non intendat præſtare, quod donator ſperat, cum donatio ſit abſoluta, animo alliciendi, non obligandi. Unde, ſi ſpe fruſtratus repetat, dicens ſe non dediſſe, niſi ſub tali obligatione, non tenetur puella credere: quia eo ipſo, quod donator non expreſſit conditionem, præſumitur ſine ea dediſſe, & repetere vel animo vindictæ, vel ut conſenſum extorqueat. Leſs. l. c. Dian. p. 1. t. 2. m. R. 40.

12. Non tenet donatio ob cauſam præteritam, vel præſentem, quæ vere non eſt; ut v. gr. ſi dem tibi aliquid, quia apud Principem meam cauſam tranſegiſti; vel quia pauper es, & revera non ita eſt, teneris reſtituere, cum ſit error in formali cauſa, & principali. Unde qui mentiuntur ſe pauperes, cum non ſint, debent aliis pauperibus eleemoſynam reſtituere. Aliud eſt, ſi error ſit tantum in cauſa ſecundaria; ut v. g. ſi vere ſint pauperes, & ſimulent inſuper ſanctitatem, ad hominum miſericordiam provocandam: quia tunc primaria intentio dantium eſt dare pauperi. Bon. Leſs. V. Dian. p. 8. t. 6. R. 39.

DUBIUM III.

Quibus caſibus donatio poſſit revocari?

Reſp. 1. Donatio inter vivos, hoc eſt, qua quis vult, ſe vivo, rem abſolute alterius eſſe, poteſt revocari (etſi res jam tradita ſit) tribus caſibus; niſi tamen donatio fuerit remuneratoria, aut facta ſit Eccleſiæ, vel Monaſterio. Sunt autem hi Caſus.

1. Si donatarius enormiter ingratus ſit: ut ſi donanti atroces injurias inferat, ſi inopiâ preſſum non alat, &c. Quod notandum pro filiis, quibus parentes omnia donarunt, & eos poſtea negligunt. Sylv. Leſs. Bon. Tiuſh. c.17. d.12. Neque valet pactum, ut donatio non poſſit ob ingratitudinem revocari. Bartol. & alii 8. Lugo, Dian. *p.8.t.6. R.*57. Debet tamen ingratitudo coram judice probari, ante cujus ſententiam donatarius non tenetur reſtituere. Mol. Lugo, & alii 4. Dian. *l.c. R.*58. poſt eam vero etiam fructus perceptos poſt litem conteſtatam. Mol. Dic. Dia. *R.*58. Ab hæredibus autem non poteſt revocari ob eas cauſas, ob quas donator ipſe potuiſſet, ſi eas ipſe ſcivit, & tacuit, ſecus, ſi ignoravit. Gom. Hurt. Vvading. Lugo, Dian. *l.c. R.* 54.

2. Et quidem revocatio etiam habet locum in legato reſpectu legatarii, ſi defunctum teſtatorem gravi injuria afficiat, v. g. uxorem ejus carnaliter cognoſcat. Mol. Dicaſt. Dian. *l. c. R.* 58.

3. Non habet autem locum 1. In donationibus factis Eccleſiæ, tametſi Prælatus, vel Clericus fuerit ingratus: quia facta eſt ob bonum animæ teſtatoris, & principaliter Deo, qui ingratus eſſe non poteſt. Leſs. Lugo, Hurt. Hun. Vad. Dian. *l.c.R.*56. 2. In donatione remuneratoria (v. g. pro beneficiis alias non debitis, & aliquo modo æquivalentibus) quia potius eſt remuneratio, quam donatio. Remuneratoria autem cenſetur 1. Si donator in ipſa donatione expreſſe meminerit meritorū, vel 2. Si de meritis conſtet. 3. In dubio. Dian. *l.c. R.* 115. 116. 17. 19. 20. ex Barboſ. &c.

4. Si quis prole carens magnam partem bonorum donaverit, & poſtea naſcatur proles:

quia

quia ex juris diſpoſitione ineſt donationi hæc tacita conditio, niſi naſcantur mihi liberi. Et quidem, ſi facta ſit extraneo, revocari poteſt tota: ſi alicui aſcendentium, ut patri, vel avo, vel Eccleſiæ, aut cauſis piis, tantum revocari poteſt, quantum neceſſarium eſt, ut filii habeant legitimam. Quamquam recte notat Leſſius, ad ædificationem expedire, ut quod Eccleſiæ, vel monaſterio datum eſt, Prælatus totum reſtituat. Porro etſi juraverit ſe non revocaturum donationem; adhuc poteſt, liberis natis, revocare; quia hoc juramentum non excludit tacitam conditionem dictam. Excipe, niſi expreſsè etiam hanc conditionem excluſerit: tunc enim ipſe revocare non poſset: poſsent tamen ejus liberi poſt mortem patris. Bon. Leſs. *c.* 18. *d.* 14. An autem hæc revocatio locum habeat, ſi filii naſcantur illegitimi, qui poſtea legitimentur, V. Dian. *l. c. R.* 63. *&* 64. Item, an in donatione remuneratoria, *Reſ.* 65. ubi cum Mol. & aliis ſex negat, niſi excedat cauſam.

5. Si donatio fuerit inofficioſa, contra officium paternæ pietatis: ut ſi pater tantum donet, ut filii priventur ſua portione legitima: tunc enim poſt mortem patris poſſunt filii revocare. Navar. *c.* 26, Leſs. *l. c.* licet donatio fuerit juramento confirmata. Megal. & alii 5. Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 66. Imo etiam viventе patre; licet enim ante mortem patris non debeatur legitima ut tradenda, debetur tamen ut conſervanda. Hinc, ſi pater bona diſſipet, poteſt a filio per judicem cogi, ut ſervet legitimam; ne is poſt mortem patris careat alimentis. Ita probabiliter Dian. *l. c.* ex aliis 6. contra Leſs. &c. An autem, & quando donatio reſcindenda in totum, vide Dian. *l. c.*

6. Per ſupervenientiam liberorum, ut probabilius affirmat Dian. *p.* 8. *tr.* 6. *R.* 78. ex aliis 4. contra quoſdam. Si tamen pater non revocaverit, non poteſt a filiis poſtea natis revocari, niſi pro ratione Falcidiæ, ſive ex teſtamento, ſive ab inteſtato ſucceſſerint, *ibid.*

DU-

DUBIUM IV.

Quid ſit Donatio mortis cauſa, & an poſſit revocari, quomodo, & quibus competat?

Reſp. 1 Donatio mortis cauſa, qua quis ſic donat, ut velit rem eſſe alterius primum poſt ſuam mortem, ut ſi dicas, do tibi hoc poſt mortem meam, vel cum moriar, vel quia timeo, me nunc moriturum, revocari poteſt etiam tribus caſibus his.

1. Si donatorem pœniteat, ſive expreſſe, ſive implicite, ut ſi rem illam donet alteri. Leſs. *l.c.*

2. Si dedit intuitu alicujus inſtantis periculi, ex quo metuit mortem, hoc ipſo, quo periculum evaſit, cenſetur tacite revocata donatio; ut ſi quis det in gravi morbo, vel inſtante prælio. Bon. *diſp.3.q.13.p.un.t.n.*20.

3. Si donatarius moriatur ante donatorem, ipſo jure revocata eſt: ut etiam accidit in teſtamentis, & legatis. Secus eſt in promiſſione, & donatione inter vivos, quæ tranſit ad hæredes. Quod ſi donator promiſerit ſe non revocaturum, tranſit in donationem inter vivos. Vide Leſs. *c.*18.*d.*14.*n.*116.Mol.*d.*286.*& d.* 288. Azor.*l.*11.*c.*11.*q.*4. Bonac. *l.c.*

Reſpond. 2. Hæc donatio fieri debet in præſentem. Dian. *l.c. R.* 66. & alii 5. nec valet in abſentem ſine nuntio ad hoc deſtinato, vel epiſtola: licet valeat, ut fideicommiſſum, ſi fuerint adhibiti teſtes. Dian. *&c. l.c.* Valet autem probabiliter, etſi donatarius præſens tacuerit.

Reſp. 3. Donare mortis cauſa poſſunt omnes, & ſoli, qui poſſunt teſtari, excepto filiofamilias, qui, licet teſtamentum condere nullo modo poſſit, cum hoc ſit juris publici, donare tamen mortis cauſa, cum id ſit juris privati, poteſt, ſi adſit patris conſenſus expreſſus: imo ſine hoc donare eum poſſe, non tantum de caſtrenſibus, ſed etiam de adventitiis, probabile cenſet Dian. *l. c. R.* 68. *&* 69. Hinc donare ſic poſſunt minores 25. annis etiam ſine conſenſu ſui curatoris. Dian. *l.c. R.*71. ex Mol. & aliis.

4. Non autem uſurarius, niſi prius uſuris ſatisfecerit, vel cautionem præſtiterit,

poteſt tamen ad cauſas pias. *ibid. R.* 73. et Fagund. & aliis 6. Nec ſurdus, & mutus a natura, ſecus, ſi a caſu ſuperveniente, (vel ſi ſurdus ſit, aut mutus tantum) licet donare inter vivos poſſit, ſecundum quoſdam. Azor. Dian. *p.* 5. *t.* 6. *R.* 12.

DUBIUM V.

Quid ſit commodatum, precarium, & depoſitum?

Reſp. Commodatum eſt contractus, quo res aliqua mobilis, vel immobilis quoad ſolum uſum gratuito conceditur, idque ad aliquod certum tempus explicite, vel implicite determinatum: explicite, ut ſi dicas, commodo tibi hunc librum, vel domum ad unum menſem; implicite, ut ſi dicas, commodo tibi librum, ut eum deſcribas: quia tunc implicite tantum temporis determinatur, quantum neceſſarium eſt ad commode deſcribendum.

Precarium eſt, quo conceditur petenti res utenda, non ad certum tempus (in quo differt a commodato) ſed donec concedens repetat, ſive expreſſe, ſive tacite, ut ſi det alteri, aut vendat. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 14.

Depoſitum eſt, quo aliquid traditur cuſtodiendum, ut integrum reddatur. Et communiter eſt res mobilis, vel ſe movens, ut veſtis, equus, &c. Unde circa hæc reſolvuntur.

1. Commodator non poteſt repetere abſque injuſtitia ante definitum tempus. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 14.

2. Quod ſi tamen commodanti damnum impendeat, poteſt repetere, licet ſimile damnum impenderet commodatario ex rei ante tempus repetitione, ut habet Leſſ. *c.* 27. *d.* 5. quia, ut ait Navar. in commodatione intelligitur tacita hæc conditio, niſi interea contigerit rem eſſe neceſſariam commodanti, Laym. *l. c.*

3. Si depoſitarius bona fide exiſtimet depoſitori non diſpliciturum, ſi re depoſita utatur, licebit uti, alias non. Leſſ. *l. c. d.* 2.

4. Si depoſitum ſit res uſu conſumptibilis, ut triticum, vinum, pecunia, quæ exponendo abſumitur, eaque tradita ſit certo nu-

numero, pondere, & menſura, non videtur depoſitarius peccare ſaltem graviter ſis utens, ſi certus ſit, ſe tantundem ejuſdem bonitatis habiturum, quando repetetur. Leſſ. *l. c.* Secus, ſi pecunia tradita fuerit ſacculo, vel arca incluſa, vel munita ſigillo. Sylv. Azor. Leſſ. Bon. v. Trul. *c.* 25. *d.* 1. Verum ſi is, cui res commodata, locata, depoſita, & pignorata eſt, negligenter cuſtodiat, ita ut pereat, negligentia autem non ſit theologica culpa mortalis, probabile eſt, quod dixi ex Soto, Sà, non teneri ad reſtitutionem in conſcientia. Alii tamen aliter ſentiunt, nimirum teneri reſtituere, qui juridicam culpam in cuſtodiendo contraxerit, ſi ea fuerit lata, & ſubinde ſi levis tantum, imo & aliquando ſi leviſſima, nimirum quando depoſitio facta eſt in commodum utriuſque; & ſi pretium pro cuſtodia accipiat. V. apud Leſſ. *c.* 7. *d.* 8. Laym. *tr.* 4. *c.* 25. ubi docet depoſitarium tantum teneri de dolo, vel culpa craſſa, quæ dolo æquipararetur.

Dicitur autem juridica culpa lata, ſeu craſſa, cum quis facit, aut omittit, quod ut plurimum non facerent, vel omitterent in ea rehomines ſuæ profeſſionis: ut v. g. ſi quis rem apud ſe depoſitam relinquit in loco publico, etſi inadvertenter. Levis autem dicitur, cum quis facit, vel omittit, quod non facerent, vel omitterent homines ſuæ profeſſionis diligentes: ut ſi quis depoſitum relinquit in ſuo cubiculo, ſed negligit oſtium claudere. Leviſſima dicitur, cum facit, vel omittit, quod non facerent homines diligentiſſimi; ut ſi quis oſtium quidem obſerarit, ſed neglexerit tentare manu, an eſſet bene clauſum.

5. Sartores, Molitores, & cæteri artifices, quibus res traditur polienda, vel immutanda; item nautæ, aurigæ, caupones, apud quos res deponuntur, tenentur ex levi culpa, quia depoſitio fit etiam in commodum ipſorum; imo Syl. v. *Nauta*, vult eos teneri ex leviſſima: *ex l.* 1. *ff. Depoſiti*, idque cautum eſſe ad vitandas eorum fraudes. Quod etiam Leſſ. & Trull. *c.* 25. *d.* 1. putant eſſe probabile in utroque foro, ſi quis eis rem expreſſe tradiderit cuſtodiendam: ſi autem ipſis tantum videntibus depoſuerit, ver. gr. in diver-

ſorio, navi. &c. ne ex lata quidem teneri; V. Bon. Trull. Dian. *p.*1.*l.*8.*R.*74

6. Si depoſitarius (idem eſt de commodatario) dubitet, an depoſitum ſua culpa perierit, non tenetur in conſcientia ad reſtitutionem. Sanch. *de matr.* *l.*2. *d.*41. *n.*18. quia in dubio non præſumitur delictum, ex *L. Merito, ff. pro ſocio*. V. Dian. *p.* 2. *t.* 7. *R.* 49. In foro tamen externo, ſi res depoſitarii manſerint incolumes, præſumitur de dolo, niſi depoſitarius probet, depoſitum caſu periiſſe, & non potuiſſe ſimul cum rebus ſuis (imminente v. g. incendio) ſervari: tunc enim non teneretur, quia præſumptio doli ceſſaret. V. Palaum, *t.*1. *de conſ.* *d.* 3.*p.*4. Trull. *c.* 25.*d.* 1.

7. Si Domino repetenti depoſitum remiſerit per hominem, qui fidelis habebatur, iſque ſibi retinuerit, vel perdiderit, Domino periiſſe dicit Molin. citatus ab Eſcob. V. Trull. *l. c.*

8. Deponens rem uſu non conſumptibilem, poteſt a depoſitario pro ejus uſu aliquid accipere; quia is eſt pretio æſtimabilis (licet eo caſu non depoſiti, ſed locati, & conducti contractus ſit dicendus) Secus, ſi ſit uſu conſumptibilis: tunc enim depoſitum, eo ipſo, quod depoſitarius incipit eo uti, induit naturam mutui, ex quo (ſecluſa ratione lucri ceſſantis, &c.) nihil licet accipere, ut v. *dub. ſeq.* & Bon. *d.*3.*q.*13.*p.*3. Trul. *l. c.*

DUBIUM VI.

Quid ſit mutuum?

Reſpond. Eſt contractus, quo rei alicujus numero, pondere, vel menſura conſtantis dominium a mutuante in mutuatarium transfertur, cum obligatione reſtituendi tandem, vel ſimilem ſpecie, & bonitate. Proprie autem mutuum fere eſt in rebus uſu conſumptibilibus, inter quas etiam eſt pecunia: quæ, licet non abſumatur, nec pereat in ſe, perit tamen exponenti. Diſtinguitur a permutatione, quod in ea reddatur res alterius ſpeciei; item a pignore, hypotheca, depoſito, commodato, & locato, quod dominium in iis non transferatur, ſed uſus tantum. Bon. *diſp.* 3. *q.* 3. *p.* 1. Unde reſolves.

1. Mu-

1. Mutuans obligatur monere de vitio rei; alioqui ad damnum tenetur in conſcientia.

2. Item non repetere rem ante tempus, niſi ipſe ſit in pari neceſſitate.

3. Item præſtare caſum fortuitum mutuatarius tenetur, cum penes hunc rei dominium ſit, & rem eadem quantitate, & qualitate reddere ſuo tempore.

4. In vero mutuo lucrum aliquod accipere non licet, quia eſt uſura, de quo *dub. ſeq.*

DUBIUM VII.

Quid ſit uſura?

Reſpond. Eſt lucrum immediate proveniens ex mutuo, ita ut mutuans ſupra ſortem, id eſt, ſummam capitalem, lucretur aliquid, quod ſit pecunia æſtimabile, ita ut lucrum tale præciſe intendatur ratione mutui. Quod plane iniquum eſt, & grave peccatum contra jus humanum, & divinum; cum mutuans acquirat lucrum ex re jam non amplius ſua: quia res mutuata jam tranſiit in dominium mutuatarii, ut patet ex definitione. Et Regula generalis eſt. Omne pactum, vel gravamen, ſive onus additum mutuo, præter id, quod ei proprium, & intrinſecum eſt, reddit contractum uſurarium. Bon. *d. 3. q. 3. p. 3.* Card. Lug., &c. Unde reſolves.

1. Peccat graviter ex genere ſuo exercens talem uſuram, etſi ſit mentalis tantum abſque externo pacto. Dicitur enim uſura mentalis, cum quis intentionem habet accipiendi aliquid ex mutuo ultra ſortem, etſi exterius pacto id non exprimat: ſicut realis, ſeu exterior uſura dicitur, cum quis intentionem illam per pactum aliquod exprimit. Quod aliquando tantum implicite fit in aliquo contractu, & vocatur uſura palliata, cum videlicet contrahentes prætendunt alium contractum emptionis, locationis, &c. in quo tamen revera uſurarium quid intervenit. Vide exempla apud Tolet. *l. 5. c. 31.*

2. Non eſt uſura, ſi mutuans nihil intendat ut pretium, ſed tantum ſperet aliquid ex gratitudine, & ea intentione illi aliquid donetur; licet illud ut finem principalem

intendat. Molin. t. 2. p. 305. n. 5. Card. Lugo diſp. 25. * Perpende tamen hic Propoſit. 42. inter damnatas ab Innoc. XI. *

3. Quod ſi tamen intelligeret ſibi aliquid donatum, non gratis, ut putabat, ſed ut debitum ratione mutui, teneretur reſtituere, quantum inde ditior evaſiſſet, ut habet Sà, V. *Uſura*. Card. Lugo *d*. 25. *ſect*. 3.

4. Nec eſt uſura dare mutuum alterius amicitiæ captandæ cauſa, atque ulterius inde ſperare officium, quia amicitia non æſtimatur pretio. Card. Lugo *l. c.*

5. Pactum tamen de obtinendo a mutuatario (vel ejus opera) officio aliquo, illicitum eſt, & uſurarium. Ita commun. Mol. *d*. 310. Leſs. Sal. C. Lugo contra Navar. etſi Salas de uſura *d*. 9. *n*. 4. eum excuſet, qui mutuat aliquid cum pacto, ut ſtatim præſtetur aliquod beneficium ex gratitudine. Vid. Trull. *l*. 7. *c*. 19. *diſp*. 7.

6. Pactum, ut a mutuatario conferatur beneficium Eccleſiaſticum, eſt uſura (& ſimonia) quia cogitur is ſubire novum onus.

7. Non eſt uſura, cum quis non potens ſua recuperare, mutuat, ut ſibi reddantur ſua, vel ne ſibi inique noceatur: quia hæc jure jam ante debentur, & ſic non facit lucrum, nec imponit novam obligationem. Bon. *q*. 3. *p*. 3. *n*. 15. ex Azor. Reg., &c.

8. Nec eſt uſura exigere aliquid ratione periculi recuperationis, difficultatum, vel expenſarum, quæ erunt, vel metuuntur in recuperanda ſorte: quia pretio æſtimari poteſt, quod quis ſe in tale periculum, & difficultatem conjiciat. Con. *d*. 3. *q*. 3. *p*. 5. Neceſſe tamen eſſe, ut periculum iſtud, &c. deducatur in pactum expreſſe, vel tacite, docet Laym. *l*. 3. *t*. 4. *c*. 16. *n*. 9. ex Medin. Val. Mol. Leſs. &c. Idem dicit C. Lugo *n*. 80. Et ſic liciti ſunt Montes pietatis, ut vocant, hoc eſt, theſauri quidam, qui in refugium pauperum a Rep. vel Principe reponuntur, ut inde pauperibus gratis mutuetur, ita tamen, ut parum retribuant pro expenſis, quæ fiunt in miniſtros, & conſervationem talium montium. V. Tol. *l*. 5. *c*. 18. Leſs. *l*. 2. *c*. 20. Bon. *l. c. p*. 13.

9. Nec

9. Nec eſt uſura, ſi timens difficultatem, aut fraudem mutuatarii in reddendo tempore conſtituto, paciſcaris, ut, ſi tunc non ſolvat, aliquid det præter capitale loco pœnæ, quæ pœna licite exigetur, dummodo non fiat alia intentione, quam ut mutuatarius ſic quaſi conſtringatur, ne ſua culpa fallat. Unde ſi mutuatarius abſque ſua culpa non poſſit ſolvere, non licebit pœnam exigere, ut habet Tol. *ſup. c.* 32. Qui ait, manifeſtum eſſe argumentum pravæ intentionis, ſi optes non ſolvi tibi præfixo tempore, ut pœnam recipias: ac ſimpliciter uſuram fore, ſi certo ſciens alterum non valiturum ſolvere, adhuc tali pœna oneres. V. Bonac. *d.* 3. *q.* 3. *p.* 7. Mol. *t.* 2. *d.* 317. Leſſ. *l.* 2. *c.* 20. *d.* 15.

10. Nec eſt uſura, paciſci, & accipere aliquid ratione damni emergentis (ſi quidem mutuum vere illius cauſa ſit) aut lucri ceſſantis, vel ceſſaturi, dummodo de hoc præmoneatur mutuatarius: ut ſi volebas domum reficere, aut poteras nunc commodo tempore emere triticum, privando autem te tua pecunia in dando mutuo corruit domus, & poſtea carius emes triticum. Item non poteris lucrari eum tua pecunia, quod poteras, & volebas negotiando, ita ut mutuatio ſit vere cauſa lucri ceſſantis. Ubi notat Tol. ſupponendum in hoc titulo lucri ceſſantis, 1. Quod vere volueris cum ea pecunia negotiari, & non habeas aliam. 2. Quod malis negotiando, aliterve lucrari, quam ſic mutuando, ita ut mutues tantum in gratiam mutuatarii. 3. Ut minus exigas, quam lucrari poteras, & deductis expenſis: quia lucrum ceſſans non eſt actu, ſed in potentia, & variis adhuc eventibus obnoxium. Unde ad arbitrium viri prudentis, pro majore, vel minore ejus certitudine, æſtimare id poteris, & ſic cum mutuatario de eo paciſci. S. Thom. *a.* 1. *ad* 2. Mol. *d.* 324. Sal. *dub.* 26. *&c.* Card. Lug. *d.* 25. *ſect.* 6. Bon. *q.* 3. *p.* 4. Hinc, qui non habuit animum negotiandi, vel ſi non erant, nec brevi ſperabantur merces, vel non erat moraliter certus de lucro, nihil poteſt accipere ultra ſortem: quia mutuatio iſta vere non fuit cauſa lucri ceſſantis. Eadem ex cauſa uſura eſt, ſi mercatores credito venden-

tes aliquid ultra pretium rigoroſum accipiant titulo lucri ceſſantis, v. gr. rem tantum valentem 100. vendant pro 105. numerandis poſt annum: quia vendendo ad creditum (quod eſt virtualis mutuatio) plures habent emptores, pluresque res vendunt, & ſic compenſatur lucrum ceſſans, atque adeo illud non ceſſat ratione hujus venditionis. Dian. *p.* 2. *t.* 34. Trul. *c.* 19. *d.* 9. *vid. dub. ſeq.* *Hac in re perlege Propoſ. 41. inter proſcriptas ab Innoc. XI. *

11. Mutuare frumentum vetus cum obligatione, ut reſtituatur novum (præſertim certo tempore) eſt uſura, ſi mutuans ſciat novum fore melius, & majoris pretii. Silv. Navar. Trull. *d.* 15. *n.* 11.

12. Eſt uſura ex communi ſententia, *ſi des mutuum*, ut poſtea mutuatarius ex debito civili obligetur tibi rurſus mutuare, aut vendere, vel apud te in tua officina emere merces, aut operas ſuas locare; quia talis obligatio eſt res pretio æſtimabilis, cum privet mutuatarium poteſtate alibi emendi, & locandi operas. Leſſ. *l.* 1. *c.* 20. *d.* 8. Card. Lugo *d.* 25. *n.* 46. V. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 16. *n.* 3. Bon. *l. c. p.* 3.

13. Uſura eſt, mutuare Principi, vel Reip. eo pacto, ut interim, dum non ſolvitur, ſis liber a tributis, vel oneribus juſtis ſolvendis. Salas, C. Lugo *n.* 64. ex communi.

14. Item mutuare ea lege, ut mutuatarius eam pecuniam exigat a debitore mutuantis, a quo non facile extorquebit. Quod addo, quia, ſi ſponte onus illud ſuſcipiat, eo quod facile poſſit obtinere, non erit uſura. Ibid. & Bon. *l. c.*

15. Item, ſi frumentum, quod alibi habes, des mutuum, obligando, ut tibi reddatur hic, vel alibi (cum majoribus ſumptibus, vel laboribus) ubi plus valet. *ibid.*

16. Uſura etiam eſt, obligare mutuatarium, ut partem mutui accipiat in mercibus, quibus non indiget. *ibid.*

17. In mutuo pecuniario, niſi aliter conventum ſit, ſi quis det mutuo ver. gr. 100. florenos, non poteſt exigere plus, quam eorum pretium, & valor tunc fuerit. Unde, ſi eorum valor tunc augeatur, non poteſt repetere 100. quia reciperet aliquid ſupra ſortem.

tem. Quod ſi valor decreſcat, debet mutuatarius reddere plus, quam 100. quia alias non reſtitueret ad æqualitatem. Vid. Leſs. *l.2. c. 22.d.8.* Laym. *l.3. t.4. c.16. n.15.* Bonac. *l. c. p. 3.*

18. In mutuo tamen aliarum rerum, ut vini, tritici, &c. aliter ſe res habet, quia, ſi quis ver. gr. mutuet alteri 10. modios tritici, ſive pretium creſcat, ſive non, poteſt repetere 10. Ratio diſparitatis eſt, quia in pecunia non ſpectatur ordinarie (niſi aliter conventum ſit ob certas, & licitas cauſas) niſi valor, ſive pretium. Unde non debet reſtitui, niſi pretium æquale. At vero in frumentis, &c. ſpectatur ipſa materia: quia non petitur mutuum frumentum propter pretium frumenti, ſed propter ipſum corpus, & ſubſtantiam: ergo, etſi creſcat pretium illius, poteſt repetere tot menſuras, quot dedit mutuo. Interim tamen quidam de his rebus eodem modo loquuntur, quo de moneta. V. Lay. *l.c. n.* 14. & Bon. *l. c.*

Quæres. Quæ obligatio, & pœna ſit uſurariorum, & cooperantium?

Reſpond. 1. Uſurarius etiam non manifeſtus, ac hæredes tenentur reſtituere, imo etiam omnes ii, qui ex parte uſurarii cooperantur efficaciter; ver. grat. judices, domini temporales, notarii, famuli, advocati, qui quovis modo juvant, vel cogunt mutuatarios ad ſolutionem uſurarum. Dixi (poſitive, ſeu efficaciter) quia habendo ſe negative, poſſunt permittere uſurarios, ob juſtam cauſam, & neceſſitatem pauperum. Præterea in praxi, ex præſumpta voluntate mutuatariorum, fere excuſantur minus principales famuli. 2. Uſurarius publicus, ſive notorius non debet admitti ad communionem altaris, nec abſolvi, donec reſtituat uſuras, nec ſepeliri in loco ſacro; & qui ſcienter ſepelit, ipſo facto eſt excommunicatus. 3. addit Laym. *l.c. n.21.* ejus teſtamentum ipſo jure irritum eſſe, niſi ante mortem reſtituerit. V. Leſs. Bon. Trull. *c. 14. d. 22.*

DUBIUM VIII.

De emptione, & venditione.

TRACTATUS I.

Quid ſit emptio, & venditio.

Reſpond. Eſt contractus, quo pretium pro merce ſolvitur; completurque mercis traditione. Venditio contra. Juſtitia ejus in hoc conſiſtit, ut pretium ſit juſtum, ſive exæquet valorem rei, & contra. Alias, ſi abſque legitimo titulo ſecus fiat, committetur injuſtitia gravis, vel levis, pro gravitate exceſſus, qui proinde ad reſtitutionem in conſcientia obligabit; etſi in foro externo ad reſtitutionem fere non cogatur quis, niſi ultra dimidium defraudaverit. V. Lay. c. 17. Bon. d. 3. q. 2. p. 1. & 4. Unde reſolves.

1. Quod ſpectat ad emptorem, is poteſt emere vilius, quam res valeat, ſi ei non ſit commoda, vel emat in gratiam venditoris, ac ſimiles ſint circumſtantiæ, quæ rem faciant viliorem. Nec obſtat, quod venditor neceſſitate ductus vendat vilius; quia venditio manet voluntaria, inquit Cajet. Vid. Bon. l. c. n. 21. & 23. Poteſt nihilominus graviter peccari contra charitatem, ſi quando pauperculi extrema inopia res ſuas vendere coguntur, nimis viliter ab eis emas. Lay. l. c. n. 10.

2. Emptor poteſt emere minoris, ex eo quod multa ſimul emat; quia tunc venditorem liberat multis curis; & expeditum facit ad alia nova comparanda, unde merito pretium decreſcit. Bon. l. c. p. 4. n. 13. ex Leſs. Reg.

3. Quoad venditorem, is communiter debet vendere ſecundum pretium taxatum a lege, vel magiſtratu; quod ſi nullum eſt, id cenſebitur juſtum, quod morali hominum æſtimatione imponitur. Quod non conſiſtit in indiviſibili, ut anxie ſcrupulari oporteat, ſed dividitur in infimum, medium, & ſummum, ſive ut alii vocant, pium, moderatum, & rigoroſum, ita ut intra latitudinem hujus pretii vendere, & emere liceat, nunc ſummo, nunc infimo.

4. Si quid emptori valde utile ſit, non licet hoc ſolo nomine rem vendere ultra pretium juſtum: quia utilitas emptoris tota eſt ipſius, non venditoris. Bon. *l. c, n.* 27. ex Leſs. *l.*2. *c.*27. *d.*4. Fill. *t.*35. *n.* 77.

5. Licet autem vendere carius, quam valet pretio currente, ſi alii boni tituli adſint, & ſimul de hoc emptorem moneas; quia tunc illi non fit injuria. Tales autem ſunt, ver. gr. lucrum ceſsans, aut damnum emergens, aut incommodum, vel moleſtia tibi obventura ex rei venditione, aut affectus in eam ſingularis, ut ſi acceperis a majoribus, a Principe. Item ſi res ſint novæ, raræ, & ſingulares; ut v. gr. peregrini flores, aves, feræ, monumenta antiqua, picturæ, numiſmata. Lay. *l.*3. *t.*4. *c.*17. §. 1. *n.* 10. Bon. *l. c, n.* 15. ex Leſs. Reg. &c.

6. Qui res minutim, & in parva quantitate vendunt, poſsunt aliquanto carius vendere, quam qui in magna quantitate; quia debent majores labores, expenſas, &c. impendere ad ea conſervanda, & ſic quidam excuſant caupones, & ſtabularios, qui avenam, fœnum, paleas, &c. carius vendunt, quam alii; dummodo pretium iis non ſit taxatum. Sal. Trull. *d.* 15. *n.* 11.

7. Non licet carius vendere præciſe ob dilatam ſolutionem, aut vilius emere, ob præciſe anticipatam ſolutionem; quia in venditione, quæ fit credito, vel in anticipata ſolutione eſt virtuale mutuum, ideoque uſura, ſi quid ſupra ſortem exigatur. Quod intellige, ne interveniat alius titulus ex ſupra enumeratis de uſura: vel niſi aliunde creſcat pretium, v. g. ex frequentia emptorum, &c. Bon. *l.c.* ex Leſs. Regin. Fill. &c. V. ſuperiore dub.

8. Licitum eſt vendere rem cum pacto de retrovendendo, id eſt, ut emptor teneatur tibi ſtatuto tempore, vel cum volueris, eam revendere, modo vera, & non ficta emptio fiat, nec palliata uſura intercedat. Mol. *d.* 375. Leſſ. *dub.*14. *&c.* Qui addunt, juxta æſtimationem illius operis, ac pacti, pretium eſse imminuendum. V. C. Lug. *d.*26. *n.*189.

9. Monopolia, id eſt, cum unus, vel plures id efficiunt, ut ipſi ſoli aliquid vendant,

vel cum mercatores conſpirant, non minoris vendere, non ſunt contra juſtitiam; modo non conſpirent ultra juſtum pretium vendere. Ita contra Rebell. Navar. &c. docent Mol. Leſs. &c. Qui tamen concedunt, eſse contra charitatem. Vid. Cardin. Lugo *d.* 26. *ſect.* 13. Porro Principum, vel Magiſtratus eſt, cum uni, vel paucis tale privilegium conceditur, ut ſoli aliquid vendant, iis etiam pretium taxare, & ſic prævidere, ne ſubditi graventur. V. Leſs. *c.*21. *d.*20. Card. Lugo *l. c.* & Trull. *c.* 20. *d.* 18. ubi recte notat ex Navarr. &c. etſi alia monopolia ex juſta cauſa, authoritate principis, vel Reipub. conceſsa taxato pretio ſint licita, ver. gr. bibliopolis, ut nemo alius talem librum vendat, vel ut tantum ſit unus, aut duo tabernarii in aliquo loco; nihilominus quando unus, vel pauci propria authoritate ea conſtituunt, ver. gr. emendo merces certi generis, ut frumentum, vinum, oleum, &c. ut ipſi deinde arbitratu ſuo vendant carius, peccare ſemper etiam contra juſtitiam cum obligatione reſtituendi.

10. Venditor debet emptorem præmonere de notabili vitio rei, quod ei obeſse poteſt, ver. gr. ſi equus ſit furioſus, domus ruinoſa, oves morbidæ, pannus aduſtus, &c. alioqui tenetur de fraude, & damno ſecuto: ſaltem ſi defectus fuerit in ſubſtantia, vel quantitate, verb. gr. ſi deficiat in pondere, vel menſura, aut vendiderit rem unam pro alia: & ſic peccat mortaliter cum obligatione reſtituendi. 1. Qui frumentum venditurus ponit prius in loco humido, ut intumeſcat. 2. Qui vino Rhenano miſcet Francicum. 3. Qui carnes bubulas vendit pro vervecinis, &c. V. Leſs. Bon. Dian. *p.* 1. *t.* 8. *R.* 51. Trul. *d.*11. Quando autem venditor poſſit juſte tacere vitia qualitatis rei, quæ venditur, ſine obligatione reſtituendi pretium, vel reſcindendi contractum, V. C. Lugo *d.* 26. *ſ.*8. *n.*128. & Trull. *c.* 20. *d.* 11. ubi notat venditionem factam ab ignorante vitium rei eſse validam: reſcindendam tamen, vel reducendam ad æqualitatem, niſi venditor contra hoc exceperit.

11. Si ſcias occulte debitorem tuum non

eſse

eſſe ſolvendo, injuſtum videtur, iis, qui id neſciunt, debitum illud vendere pretio ordinario; tum quia eſt dolus; tum quia vitium intrinſecum crediti non revelatur. Bon. *l. c. p.* 10. ex Leſs. *c.*21. *d.* 10. Fill. &c.

12. Etſi venditor ſciat pretium mercis mox minuendum, licet tamen vendere pretio currente, & non dicere emptori (ſecluſo tamen dolo, fraudibus, & mendaciis, quibus emptorem allicere ad emendum ei non licet) quia pretium currens ſimpliciter adhuc eſt juſtum. Bonac. *qu.* 2. *p.* 5. *n.* 12. ex Azor. & Fill. &c.

13. Si cui datum eſt aliquid vendendum pretio ver. grat. infimo, vel moderato, & is vendat rigoroſo, probabile eſt, ut habet Angel. v. *Emptio*, non teneri reſtituere, ſed poſſe retinere exceſſum, cum ſua induſtria acquiſiverit. Aliud tamen eſt de famulis mercatorum, quibus indeterminato pretio traditur meliori modo vendendum, quo poſſunt, in utilitatem domini. V. Leſs. *d.* 18. C. Lugo *d.* 26. §. 9.

14. Quando ſartoribus ementibus pannum pro iis, quibus veſtes conficiunt, minoris venditur, quam aliis, eo quod ſint Parochiani mercatorum, vel ſæpe ab iis emant, poſſunt partē pretii remiſſam ſibi retinere, dummodo alias fideliter agant, quia nulli fit injuria: &, cum mercatorum plurimum interſit, ut tales ad ipſorum potius, quam ad aliorum officinas veniant, cenſentur in ipſorum gratiam remittere, iiſque donare eam partem. Fillinc. Dian. *p.* 1. *tom.* 8. *R.* 26. Negat tamen Salas, eo quod mercatores falſo dicant ſe remittere, ut alliciant.

15. Cum res duobus in ſolidum eſt vendita, is dominium acquirit, cui tradita eſt, dummodo is pretium ſolverit. Si neutri tradita ſit, debetur ei, qui prius tempore emit, & alter habet actionem in venditorem. Si quid tamen vendatur, aut detur Eccleſiæ, vel aliis piis locis, acquiritur dominium ante traditionem. V. Leſs. *l. c.* & C. Lugo *d.* 26. *& ſ.* 9.

16. Si res pereat ante traditionem, & ſit certa, ac determinata, verbi gratia, hæc domus, hoc dolium vini, perit emptori, niſi ali-

ſi aliter expreſse conventum ſit, aut venditoris culpa pereat. Si autem res ſit indeterminata (ut ſi quis emerit 10. modios tritici ex granario, oves ex grege) aut ſi emat rem determinatam quidem, ſed ad menſuram (ut acervum totũ tritici uno floreno in ſingulas menſuras) tunc ante rei traditionem, aut menſurationem, periculum ſpectat ad venditorem. V. Leſs. *d.* 12. *l. c.* C. Lugo *d.* 26. *ſ.*14. *n.* 216. Laym. *l.*3. *t.*4. *c.* 17. §.2. Bon. *q.*2. *p.*8.

17. Si res vendita pereat, aut deterior fiat poſt traditionem, perit emptori; licet pretium nondum perſolverit, quia res Domino perit. Laym. Bon. *ll. cc.*

Quæres 1. An, & quomodo liceat emere chirographa, ſeu credita alterius?

Reſpond. Si credita in poſterum exigenda (ſive jus, quod habet alter, ut ipſi in futurum aliquid ſolvatur) ſint certa, ea minoris emere, ſolutione anticipata, eſt uſura, ſecluſo tamen lucro ceſsante, & damno emergente. Bon. *d.* 3. *q.*3. *p.*10. ex Mol. Leſs. Tol. Fill. quia accipitur aliquid ſupra ſortem ex mutuo; nam mutuat implicite minorem pecuniam pro exigenda majore. Dixi *certa*, quia, ſi credita ſint incerta, periculoſa, & litigioſa, ac cum difficultate exigenda, licite is, qui non eſt cauſa iſtius difficultatis, minoris emit, prout difficultas, vel incertitudo ſolutionis minor eſt, vel major, quia cum tali periculo, & difficultate minus valent. Bon. *l. c.* Trull. *l.* 7. c.20. *d.* 8. Unde reſolves.

1. Uſuram committunt 1. Miniſtri Regum, & Principum, &c. qui ut anticipatam faciant ſolutionem, aliquid accipiunt a creditoribus. 2. Qui aliquid accipiunt a debitoribus, conceſſa dilatione ad ſolvendum; quia accipiunt aliquid ultra ſortem pro mutuo virtuali, Bon. *l. c.* Nav. Mol. Sal. &c.

2. Minoris emi poſsunt regulariter credita, & ſtipendia, ſive ſalaria debita militibus, aut famulis Nobilium, quia habent adjuncta incommoda, pericula, & moleſtias in exigendo: quam ob cauſam idem licet, etiamſi credita illa tempore præſenti, vel etiam præterito fuerint ſolvenda. Bon. *l. c.* ex Reg. Mol. &c.

3. Qui ipſe eſt cauſa difficilis ſolutionis, pecat contra juſtitiam emendo minoris, & tenetur ad reſtitutionem: tum quia ipſe eſt cauſa damni, cum ipſius culpa creditum valeat minus; tum quia alioqui præmium ex delicto ſuo reportaret. Mol. *d.* 313. Fill. Bonac. *l.c.* Hinc Quæſtores Principum, ad quos ſolutio pertinet, quando ipſi ſunt cauſa difficilis, & malignæ ſolutionis, non poſſunt chirographa, vel credita emere minoris, ut docent Auth. cit. Additque Salas, & Mol. *l. c.* non eſſe liberum Quæſtoribus, &c. quibus incumbit ſolvere magnatum debita, uni potius ſolvere, quam alteri (niſi quis forte jus præ aliis habeat. V. ſupra de ordine reſtit.) ſed teneri omnibus ſolvere pro rata. Bon. *l. c.* V. Trull. *l.*1. *d.* 10.

ARTICULUS II.

Quid ſit negotiatio, & quibus illicita?

Reſpond. Ea eſt, cum quis rem ſibi comparat eo animo, ut integram, & non mutatam carius vendendo, vel permutando lucretur. Quod quia obnoxium eſt periculo multorum peccatorum, & valde diſtractivum, ac indecens ſtatui Clericali, ſic lucris inhiare, ſevere prohibitum eſt Clericis conſtitutis in ſacris, & Religioſis omnibus, ita ut mortaliter peccent, ſi multam negotiationi dent operam, ut ait Leſſ. quem v. *l.c. d.* 1. Laym. *l.*3. *t.*4. *c.*17. Bon. *de contr. art.* 3. *q.*1. *p.*5. C. Lugo *d.*26. *ſ.*3. *n.* 19. Unde reſolves.

1. Si Clericus ſemel, iterumque tantum negotietur, in materia non gravi, v. g. libros, cruces, &c. emat, ut occulte iterum vendat carius, non eſt mortale. Leſſ. Mald. Fill. Dian. C. Lug. *l. c.*

2. Non eſt negotiatio Eccleſiaſticis, vel Religioſis prohibita, ſi emant pecora, quæ paſcuis ſuis ſaginata vendant: quia vendunt fructus ſuorum prædiorum, vel agrorum. Mol. Leſſ. C. Lugo *ſ.* 3. *n.* 29. uti nec ſi greges alant, ut fœtus, lac, lanam vendant. C. Lugo *l.c.* Ubi tamen negant licere iis conducere agros, ut fructus vendant, eo quod (licet non ſit negotiatio proprie dicta) ſpecialiter illis ſit prohibitum in Conc. Carthag. V. *l. c.*

3. Non

3. Non peccat Clericus 1. Si emat agrum cum fructibus jam maturis, illoſque vendat; quia vendit fructus agri ſui. Card. de Lugo l. c. ex Molin. Fill. &c. 2. Si id, quod ad proprios uſus emerat, poſtea, vel quia non indiget, vel mutato conſilio, carius vendat. ibid.

An vero, & quomodo Clericis liceat negotiari per alios non famulos, præſertim in neceſſitate, V. C. de Lugo d.26. ſ.4. n.36. Trull. l.c. d. 19. Barb. de jur. un. l. 1. c.40. art. 1.

DUBIUM IX.

Quid ſit Contractus Cenſus, & an licitus?

Reſp. Is eſt, cum certa ſumma pecuniæ, v.g. 100. florenis, emo a te jus percipiendi quotannis ex bonis tuis, aut certa aliqua re tua utili, ſive fructifera certam aliquam penſionem, ſeu cenſum, v. gr. florenos 5. annuos, vel 6. prout conſuetudine, vel lege taxatum erit: Ita ut hic non ſit mutuum, & uſura, ſi alias pravam intentionem non habeas: ſed vera emptio, & venditio, qua emitur non præciſe ipſa penſio, ſed jus eam percipiendi: quod longe minus valet, ideoque minoris emitur; licet poſt multos annos pretium longe ſuperet. Mol. Leſs. Lay. l. 3. t. 4. c. 18. & cæteri communiter. Rectius tamen C. Lug. d. 27. ſ. 2. n. 20. probat, ad excuſandum cenſum ab uſura, dicendum eſſe, emi penſiones, neque jus ad illas, neque fructus, ſed potius partem uſusfructus talis prædii, ſuper quo cenſus conſtituitur; ita ut dominium totum directum prædii maneat apud venditorem, dominium vero utile, ſeu jus uſusfructus ex parte vendatur. Unde reſolvuntur ſequentes Caſus, qui etiam ex natura emptionis, & venditionis ſolvi poſſunt.

1. Hic contractus eſt injuſtus, ſi non ſervetur pretium juſtum a Lege, vel conſuetudine probatum, quomodo pro Germania conſtituit Carolus V. ut jus ad 5. tantum pro 100. ematur.

2. Non ſolum licitus eſt cenſus realis, id eſt conſtitutus ſuper re aliqua, ut ſupra dictum, ex cujus utilitate penſio extrahatur, ita ut ad quemcunque res tranſeat cum

illa

illa obligatione, & onere: ſed etiam (ſaltem ex natura rei, & ſecluſa prohibitione legis poſitivæ) perſonalis, & conſtitutus immediate ſuper perſona, quæ ſua opera, & induſtria utilis ſit, & fructum aliquem pariat, vel bona in ſpe, vel re habeat, unde penſio duci poſſit: alioqui enim jus, quod venderet, non eſſet pretio æſtimabile, & ſic contractus fictitius. Ita probabiliter Cov. Leſſ.Sal. *dub.3. n.2.* &c. contra Nav. Mol. C. Lug. *d.37. ſ. 225. n. 25.* ubi cenſum mere perſonalem illicitum eſſe docet eſſe probabilius, & prolixe probat.

3. Iniqui ſunt venditores, ſeu cenſuarii, qui emptoribus, ſive cenſualiſtis obligant rem non potentem reddere fructus, ſaltem tot, quot penſio exigit, aut reddentem quidem, ſed jam aliis cenſibus venditos. Bon. *d. 3. q. 4. p. 1. n. 9. & 13.*

4. Sicut in emptione res perit damno emptoris, ſic etiam in cenſu reali, ſi res, ſuper quam impoſitus eſt cenſus, pereat, vel fructus ejus abſque culpa venditoris; tunc enim perit cenſus, ita ut emptor, ſive cenſualiſta non poſſit amplius recipere fructus, ſive cenſum; quia qui emit, ſuo periculo emit. Bon. *l.c.* Fill. *t.35. p.2. n.225.* Unde ad hoc incommodum cavendum inventus eſt ſequens modus.

5. Licitum eſt, ut probat Tol. *l. 5. c. 46.* & Leſſ. *c.22. d.11.* contractui cenſus adjungere aliud pactũ aſſecurationis, ut ſi res, ſuper quam fundatus eſt cenſus, pereat, id fiat damno venditoris, ideoque nihilominus obligatus ſit vel ſuper aliis bonis ſuis eum ſtatuere, vel reſtituta ſorte eodem pretio redimere. Debet tamen hoc pactũ venditori compenſari, augendo pretium cenſus, vel quod eodem recidit, minorem penſionem deſignando. Bon. *l.c. n.30.*

6. Ex natura rei licitus eſt non tantum cenſus irredimibilis, ſed etiam redimibilis cum ex una parte, tum utriuſque, ut patet ex terminorum explicatione: quia irredimibilis cenſus dicitur, cum venditor non poteſt illũ pro ſuo arbitrio redimere; redimibilis autem, cum poteſt, reddendo emptori eandem ſummam, quam accepit, atque ita rurſus ſibi emendo, quod ante vendiderat. Utrimque redimibilis dicitur, cum ita conventum eſt, ut tam cen-

emptor, quam venditor poſſit emptionem factam reſolvere, & ſummam, quam dedit, repetere. Leſſ. *d.*10. Dian. *p.*2. *t.*5. *m. R.* 76. Vide dicta de pacto retrovend. in empt. *ſup.*

7. Nihilominus, quia contractus cenſus redimibilis, ex parte emptoris, eſt res periculoſa, ſuaderi non facile debet: nam in Conſtit. Martini V. & Calliſti III. PP. uti & Caroli V. Imper. uſurarius contractus judicatur. Verum id intelligi debet ſecundum præſumptionem fori externi: præterquam quod illæ Conſtitutiones multis locis eatenus non ſint receptæ, quatenus prohibent ea, quæ juri naturali non adverſantur, ut notat Laym. *l.* 3. *t.*4. *c.* 18.

8. Cenſus vitalitius, quia eſt virtualis ſponſio, & nititur eventu fortuito, licitus eſt. F ill. Dian. *p.* 7. *t.*9. *R.*70.

CAPUT X.

Quid ſit Cambium?

Reſp. Cambium, quod permutationem ſignificat, hic accipitur pro ſola permutatione pecuniæ. Et eſt contractus, quo Campſor aliquis Campſario volenti cambit pecunias, cum lucro aliquo præter ſortem. Quod ſi ſine intentione uſuraria fiat, ob titulos juſtos tali lucro æſtimabiles, patet non eſſe malum. Unde cum quatuor ſint cambiorum genera, nimirum 1. Cambium minutum, ſeu manuale, 2. Cambium per litteras, 3. Cambium reale, 4. Cambium ſiccum, ſeu fictum, circa ea reſolvuntur.

1. Licitum eſt Cambium minutum, in quo dantur pecuniæ minores pro majoribus, vel contra: quia hic ſunt juſti tituli aliquid lucrandi, nimirum labor Campſoris in numerandi pecunia, item diligentia in pecunia omnis generis conquirenda, ut Campſariis quibuſvis ſit paratus; item puritas materiæ, & commoditas, ut cum aurum, vel alia moneta commoda datur pro minuta, & incommoda. Laym. *l.*3. *t.*4. *c.*19. *n.*4.

2. Licitum eſt item Cambium per literas, cum ſcilicet Campſor hic verbi gratia, Monaſterii prior accipit pecunias, quas poſtea lite-

ris

ris datis alibi, verbi gratia, Francofurti refundit per ſuos factores; quia hic etiam ſunt juſti tituli, ſcilicet virtualis trajectio pecuniæ, & ejus aſſecuratio. Tantundem enim facit, ac ſi Campſario pecuniam ejus Francofurtum transferat ſine periculo. Minus tamen Campſor exigere debet, quam ſi realiter tranſtuliſſet. Laym. *l. c.* Bon. *d.*2. *q.*5. *p.*1. Navar. Leſſ. &c.

3. Item licitum eſt Cambium reale, cum Campſor hic Monaſterii prior dat pecunias, ut per ſuos alibi eas rec[illegible]at a Campſario, qui alibi habet pecunias, ſed eget nunc eis hic. Titulus hujus Cambii eſt item translationis, & aſſecurationis: tantundem enim facit Campſor, ac ſi pecunias Campſarii abſentes ſiſteret hic præſentes, vel, ut alii ajunt, ac ſi præſenti pecunia emeret abſentem, quæ utique minus valet. Laym. *l.c. n.*6. & 7. Bon. *l. c.*

4. Illicitum eſt Cambium fictum, ſeu ſiccum, quod nihil aliud eſt, quam titulus lucrandi; ut v. g. Titius indigens pecuniis petit a Campſore ſibi dari 100. Campſor autem non aliter dat, niſi Francofurti, v. g. vel alio loco diſtante ſolvendos, petitque ab eo pretium, quod ſolet dari pro locis ſimilibus. Titius ergo accipit, & tamen vere non cogitat reddere in iſtis locis, imo forſan nec habet iſtic correſpondentem, idque conſtat Campſori a contractus hic eſt Cambium fictum, ac revera mutuum, ideoque palliata uſura. Excuſabitur tamen Campſor, ſi lucrum illud exigat titulo lucri ceſſantis. Plura vid. apud Tolet. *l.*5. *c.*52. Bon. *d.*3. *q.*5. *p.*1.

5. Quod attinet ad Cambium Francofurtenſe, in quo mercatores dantes Cambiū ad proximas nundinas, quo magis eæ diſtant, eo plus exigunt, ſi ideo præciſe plus exigatur, quia ſolutio diutius differtur, uſura eſt; ſi autem ratione alterius tituli juſti, v. g. lucri ceſſantis, cum pecunia mercatorum ſit inſtrumentū lucrandi, quo ſi diutius carent, carent lucro, & quo longius eſt tempus, eo plures Cambium petunt, ideoque creſcit valor pecuniæ, tunc lucrum eſt juſtum. Lay. *l.c.n.*9. ex Mol. Leſs. &c.

6. Qui cambiendo, vel aliter, pecuniam adulterinam accepit, ſive ex ignorantia, aut inadvertentia, non poteſt illam expendere: quia

res vitioſa non poteſt tradi alteri, vitio non detecto, ut ſupra *de vendit.* Neque ex eo quod ipſe deceptus eſt, poteſt decipere alios, cum actio, qua deceptus fuit, nullum ad hoc jus tribuat. Bon. *d.3.q.5.p.1.* ex Azor. Sanch. &c.

DUBIUM XI.

Quid ſit Locatio, & Conductio?

Reſp. Eſt contractus, quo quis perſonam, vel rem aliquam mobilem, vel immobilem alteri ad tempus utendam, vel fruendam concedit, certo pretio, aut mercede, ſeu penſione conſtituta. Utenda conceduntur, v. g. elocata domus, equus, ſervus, &c. fruenda conceduntur elocatæ vaccæ, capra, fundus, pomarium, &c. Unde, conſiderata hujus contractus natura, & juris diſpoſitione, reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Si res locata ante traditionem pereat, contractus diſſolvitur, & conductor liberatur.

2. Si, abſque culpa conductoris, uſus, vel fructus rei ceſſet, v. gr. quia domus ruinam minatur, infeſtatur ſpectris, vel ob periculum peſtis (niſi tamen quoad hoc conſuetudo ſit contraria) aut belli, tutam habitationem non præſtat, liberatur conductor a ſolvenda penſione pro tempore, quo non poteſt inhabitare, vel alia re conducta uti, vel frui, ut v. apud Laym. *l.3. t.4. c.23.* Leſſ. *l.2. c. 24. d.1.* &c.

3. Servo, aut laboratori conducto non debetur ſtipendium temporis notabilis, quo æger decubuit; nec ægro, niſi expenſæ modicæ: niſi tamen aliter ſit conventum, aut conſuetudo ferat. V. Sà, v. *Conductio*.

4. Propter modicum damnum, vel infortunium, nihil remittitur colono de penſione: ſecus ſi magna fit clades. Quod ſi tamen antecedentium, vel ſequentium annorum fertilitate damnum compenſetur, non remittitur. Laym. *n. 7.* Leſſ. *l. 2. c. 24. d. 4.*

5. Si pluribus annis ob cœli clementiam (ſecus ſi ob induſtriam colentis) uberiores fructus ex fundo elocato proveniant, poteſt colono penſio augeri. Laym. *n. 8.*

6. Expenſas facere in rem conductam, quæ duraturæ ſunt, v. gr. conſervare ſarta tecta, tri-

tributa, & onera publica præſtare, ad locatorem, ſeu dominum ſpectat: niſi aliter conventum ſit, aut conſuetudo ferat. Laym. *l.c.* *n.* 4.

7. Si conductor in rem conductam neceſſarias, ſive utiles expenſas fecerit; poteſt eas de penſione detrahere, vel repetere a locatore, &, dum non ſolvuntur, retinere rem conductam. Laym. *l. c.* Mol. *d.* 496.

8. Etſi incendium plerumque accidat culpâ inhabitantium, & ſic in dubio contra illos præſumptio ſit; quia tamen ſæpe id fit culpa famulorum, quam paterfamilias præſtare non cogitur, hinc conductor abſolvendus eſt, niſi locator oſtendat culpam. Vid. Laym. *ſup. n.* 6. & Dian. *p.* 7. *t.* 7. *R.* 31. ubi ex Hun. & Ber. docet, ſi conſtet accidiſſe culpa certi, & determinati alicujus de familia, iſque circa officium ſuum deliquerit, v. gr. ſtabularii, qui lumen male cuſtodierit in ſtabulo, teneri patremfamilias (niſi famulus iſte pro fideli, ac diligenti fuerit habitus) de damno: ſecus ſi culpa alterius, vel ſi non conſtet, utrum caſu, an culpa cujuſquam acciderit.

9. Si conductor domus, v. gr. ante tempus velit emigrare, id quidem licet, poteſtque alteri locare: cæteroqui autem de penſione nihil ei remittitur.

10. Locator non poteſt ante tempus præfinitum conductorem invitum privare re conducta, niſi in eis caſibus. 1. Si penſionem non ſolvat: expectare tamen debet biennium, ſi ultra biennium res ſit conducta. 2. Si caſus improviſus accidat, ob quem domus v. g. ipſi domino ſit neceſſaria. 3. Si rem locatam reficere neceſſe ſit, nec poſſit fieri altero inhabitante. 4. Si conductor in re conducta male verſetur, v. g. deſtruat, vel abutatur, ut alendo ibi meretrices. Laym. *n.* 9.

11. Succeſſor univerſalis, ſive hæres non poteſt ante completum tempus conductorem expellere: partialis autem ſucceſſor, ut emptor, donatarius, legatarius, &c. non tenetur ſtare contractui locationis, uti neque conductor; niſi tamen aliter pactum ſit, v. gr. ne res locata durante tempore locationis alienetur. Vid. Leſſ. *l.* 2. *c.* 24. & Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 22.

DU-

DUBIUM XII.

De Contractu Emphyteuſis, Feudi, & Libelli.

Reſp. 1. Emphyteuſis eſt contractus ſimilis locationi, in quo res immobilis, quæ cultura poſſit effici melior, conceditur alteri, vel in perpetuum, vel non brevius ſaltem, quam ad decennium; ita ut dominium ejus directum, & poſseſſio civilis maneat apud dominum, qui tradit in Emphyteuſim; dominium autem utile transferatur in Emphyteutam, cum hoc onere, ut quotannis certum canonem, ut vocant, ſeu penſionem domino ſolvat, quam ſi totam ſolvere negligat 26. annis continuis in Emphyteuſi Eccleſiaſtica (cum ſcilicet res eſt Eccleſiæ, vel pii loci) vel in ſæculari 36. annis, incidit ipſo jure in pœnam commiſſi, ut dominus eum expellere poſſit, etſi de ſolutione interpellatus non fuerit. Licet enim Bart. & alii quidam apud Dian. *p.*8. *t.*7. *R.* 36. dicant, ſi per 30. vel 40. annos non ſolverit, eum præſcribere immunitatem in futurum, id tamen Vveſemb. & alii 5. negant. v. *l. c.* Porro, quid juris ſit in hoc contractu, pendet ex conſuetudine locorum, quæ varia eſt, & ex ipſa conventione contrahentium, quæ ſcripto inſtrumento concipi debet, ut valeat. Vide Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.*23. Leſs. *l.*2. *c.*24. *d.*8

Reſp. 2. Feudum eſt contractus ſimilis Emphyteuſi, quo res immobilis alicui conceditur, cum tranſlatione dominii utilis, proprietate retenta, ſub onere non quidem aliquid ſolvendi, ſed exhibendi fidelitatem, & obſequium perſonale directo domino. Quod ſi item non faciat Vaſsallus (ſic enim dicitur feudi acceptor) perdit feudum. Interdum etiam in feudo aliquid perſolvi debet in recognitionem dominii directi, ſed tunc ex ea parte deficit a puro feudo, & declinat ad Emphyteuſim. Porro, quid juris ſit circa feuda, pendet item a locorum conſuetudine: quæ juris communis ſunt, vide *l. c.*

Reſpond. 3. Contractus libellaticus, ſive datio ad libellum dicitur, cum Emphyteuta, vel

vel feudatarius rem illam, quam in feudum, vel Emphyteuſim accipit, ſimili contractu tradit tertio (ad quod tamen, ſi in decennium fiat, requiritur domini conſenſus) ita ut ſit quaſi ſubfeudum, & ſubemphyteuſis. Ita Leſſ.

DUBIUM XIII.

Quid ſit Sponſio, & Ludus?

Reſpond. Sponſio eſt contractus, in quo duo de veritate, aut eventu alicujus rei certantes ſibi invicem aliquid ſpondent, ut id ejus ſit, qui veritatem aſſecutus fuerit: verbi gratia, certo tecum 10. imperialibus hanc, vel iſtam civitatem obſeſſam, captam, &c. Ut licite fiat, requiritur 1. ut fiat ſuper re dubia. 2. ut ſit æqualitas in re, quæ ſpondetur, cum æquali incertitudine. 3. dubius eventus in utroque. 4. ut uterque eodem ſenſu accipiat id, de quo certatur. Molin. Leſſ. Card. Lugo *d.36.ſ.6.*

Ludus vero eſt contractus, quo ludentes inter ſe paciſcuntur, ut victori cedat, quod uterque depoſuit. Hi contractus jure naturæ liciti ſunt, modo debitæ conditiones adſint, & aliunde non interveniat ſcandalum, aut juſta prohibitio, aut iniquitas ſe miſceat, nec peccati ſit occaſio: quia, ſicut quivis ſuæ rei dominus poteſt alteri eam donare abſolute, ſic etiam ſub aliqua conditione, ſive ea fortuita ſit, ſive ex induſtria pendeat. Leſſ. *c.26. d.*1. Bon. *d.*2. *q.*3. *p.*1. Unde reſolves.

1. Qui rei dominus non eſt, aut alienare eam non poteſt, non poteſt etiam de ea ludere, aut deponere. Et ſic deberet reſtituere, qui lucratus eſſet a religioſo, & filiofamilias non potente alienare. Laym. *l.3. t.4.c.21. n.5.*

2. Si tamen filiusfamilias (& idem de religioſo ait Nav. apud Leſſ. *l. c. d.*1.) alatur in diſtanti loco a parentibus, poterit ex alimentis moderate aliquid inſumere in honeſtum luſum, v. g. 5. ex 100. quia talis communiter præſumitur voluntas parentum, ut habet Sct. *l.c.* Lay. &c. Ac præterea poteſt etiam filius deponere, quicquid lucratus fuerit, cum ad hoc etiam parens cenſeatur tacitam facul-

ta-

tatem dare. Laym. *l. c.* Bon. *de reſt. d.* 1. *q.* 3. *p.* 2. *n.* 10. *& ſeq.*

3. Tenetur reſtituere, qui vicit faciendo contra conditiones ludi, & decipiendo: aut fraude, ac per injuriam alterum pertraxit ad ludendum; verbi gratia, ſi ſimularet ſe plane ignarum luſus, & ſic alterum multo imperitiorem provocaret; qui alioqui ludere noluiſſet, aut ſi conviciis laceſſeret, ad quæ vitanda alter conſenſiſſet in luſum, alias non conſenſurus. Mol. *d.* 517. Laym. *l. c.* Bon. *d.* 2. *q.* 3. *p.* 3. *n.* 3.

4. Si in re, quæ ſpondetur, ſit inæqualitas, & hæc alteri parti (verbi gratia, cujus pecunia major eſt) ſit nota, iſque nihilominus ſpondere velit, valet contractus probabiliter: quia ſcienti, & volenti non fit injuria, ut dicit Navar. Medin. Sanch. Dian. Contrarium tamen probabilius docet C. Lugo *d.* 31. *ſ.* 6. *n.* 81. ex Molin. Leſſ. & Bonac. Si autem ignota ſit, non poteſt alter lucrari: quia non eſt æqualis conditio utriuſque, & alter nulli ſe exponit periculo. Vid. Azor. *p.* 3. *l.* 5. *c.* 25. *q.* 7. Bon. *d.* 5. *q.* 3. *p.* 2. *q.* 36. *n.* 3. Salas *de ludo, dub.* 13. *n.* 3. Eſcob. & C. Lugo *l. c.*

5. Per ſe quidem, & jure naturæ licita eſt etiam ſponſio de futuro eventu, qui damnum proximi conjunctum habet, verbi gratia, Petrum intra annum moriturum (etſi enim detur occaſio optandi, vel machinandi mortem Petro, id eſt per accidens, poteſtque idem periculum eſſe in cenſu vitalitio) jure tamen humano ſæpe prohibetur. C. Lug. *loc. cit.* *n.* 74.

6. Etſi ſponſio cum conditione illicita, v. gr. plus altero potaturum, ſit illicita, quia inducit ad peccatum; quod tamen ea lucratus es, non teneris reſtituere. Sanch. Lug. Dian. *p.* 7. *t.* 9. *R.* 69.

7. Probabile eſt, quod docet Molin. &c. dum quis minis, vel convitiis ad luſum inductus eſt, & perdit, victorem non teneri reſtituere; quia talis abſolute voluntarie luſit. Bonac. *loc. cit.* ex Mol. & Gar. contra Azor. Leſſ. Regin. Fill. &c. communiter.

8. Communior ſententia eſt, teneri reſtituere, qui luſit, vel certavit, certo præſciens ſe victurum eſſe. Contrarium tamen, nempe

non

non teneri, dummodo dolus abfuerit, tenent Tol. & Sà, V. *Contractus*, quia non tenetur quis ex juſtitia ſuam peritiam, vel ſcientiam adverſario declarare: ſed is ſuæ temeritati imputet, quod auſus fuerit cum eo deponere, cujus ſcientiam non norat. Vid. Bonac. *l. c. n.* 4. Dian. *p.* 7. *t.* 9. *R.* 62.

9. Non tenetur reſtituere, qui utitur aſtutiis illis, quas regulæ luſus, & conſuetudo recepta patitur; cum uterque ſciat, tales aſtutias eſſe ſolitas; & ſic tacite in illas libere conſentiat. Azor. Filliuc. Leſſ. Bonac. *l. cit. p.* 2. *n.* 2. verbi gratia, 1. Si potiores chartas habens, & ſecurus de victoria augeat ſponſionem: vel ſimulet metum, ut adverſarius augeat. 2. Si ſciens ſe inferiores chartas habere, diſſimulet, augeatque ſponſionem, ut ſic relinquatur ſibi, quod erat appoſitum. Card. Lug. Sanch. Sal. Dian. *par.* 7. *t.* 9. *R.* 43. 3. Si inſpiciat chartas alterius, ex ſola ipſius negligentia, & abſque fraude; ſecus, ſi ita ſe collocet, ut poſſit videre; vel ſi alium conſtituat, a quo admoneatur. 4. Si chartas a tergo diſcat noſſe inter ludendum, quas ante non ſignarat, nec noverat. Trul. Sanch. Lug. Dian. *p.* 4. *t.* 9. *R.* 50. & 52.

10. Qui vero utitur fraudibus non adhiberi ſolitis, vel colludenti ignotis: v. g. ſuffuratur chartas, vel ſignis a tergo notat, vel utitur notatis, aut iis, quas ante novit, ignorante ſocio, vel arte quadam eas componit, &c. tenetur reſtituere non tantum lucrum, ſed etiam quantum alteri valebat ſpes lucrandi, imo etiam colludenti. Reg. Amic. Trul. Dian. *l. c. Reſ.* 42. vid. etiam *p.* 4. *t.* 3. *R.* 25. & Bon. *de reſt. d.* 2. *q.* 3. *p.* 2.

11. Si ludens habeat animum non ſolvendi, vel ſi perdat, repetendi, non poteſt lucrari, atque adeo nec retinere, quod eſt lucratus, quia fraudulenter decipit, nec alter vellet cum eo ludere, ſi id ſciret. Leſſ. *l. c. d.* 5. *n.* 31. Regin. *n.* 388. Bon. *l. c.*

12. Peccant graviter, & communiter mortaliter, qui totos ſe luſibus tradunt, cum ſciant in gravia ſe inde peccata labi, aut impotentes reddi ad ſolvenda debita, vel alendos liberos, & uxorem, &c. Sanch. Trull. *c.* 27. *dub.* 1.

13. Peccat item ludens, ſi luſus lege poſitiva ſit prohibitus, ut luſus alearum, & ſimiles, qui magis in fortuna, & caſu, quam in induſtria fundantur. At laicis ratione circumſtantiarum ſub veniali, clericis ſub mortali prohibentur. Leſſ. *l.2.c. 26. n. 6.* Intellige, ſi clericus crebro, perque longum tempus luſerit, non autem ſi per breve tempus, & cauſa recreationis, & abſit ſcandalum; quia Canones id prohibentes non videntur recepti, niſi quatenus id fieret cum periculo ſcandali, ut habet Leſſ. *dub.* 1. Laym. *l. 3. tr. 4. c. 21. n.* 1. Notat autem Dian. *par. 7. t. 5. R. 2.* & 3. ex Lug. Dicaſt. Amic. Trull. &c. prædictis legibus per contrariam conſuetudinem ita derogatum eſſe, ut non tantum laicus, ſed etiam clericus non peccet, ſi principaliter pro recreatione, & ſimul pro lucro moderato ludat chartis, vel aleis: In Religioſis tamen (apud quos diſciplina regularis viget) uti & Epiſcopis, a peccato gravi excuſari vix poſſe. *ibid. Reſ.* 4. ex Molin. Dicaſt. Lugo, &c. etſi Sanch. conetur excuſare, ſi urgeat neceſſitas, verbi gratia, excitandi, aut recreandi infirmum, vel ſi parum ludat ob ſolam recreationem.

14. Si quis ludo tali vetito lucratus fuerit, juxta ſententiam probabiliorem non tenetur ad reſtitutionem ante judicis ſententiam; quia jura non annullant contractum, nec impediunt acquiſitionem dominii, ſed tantum concedunt, ut poſſit repeti. An vero qui tali luſu perdidit, teneatur poſtea adhuc ſolvere, alii negant. V. Leſſ. *hic dub.* 5. Molin. Regin. Fill. &c. alii affirmant, ut Azor. Reb. Valer. &c. apud Bon. *l.c. p. 3. n.2.* V. Dian. *p.2. tr.7. R.8.* & *p.7. t.9. R.21.*

15. Ludere pro Pſalmo, vel Oratione Dominica recitanda, non eſt peccatum, nec irreverentia, Navar. Rebel. Sanch. Dian. *p. 7. t.9. R.* 1.

DUBIUM XIV.

Quid ſit contractus Societatis?

Reſp. Is eſt, cum aliqui inter ſe conveniunt, & contributis aliquibus rebus ad lucrandum idoneis, ſive fructiferis, ut pecunia, animalibus, induſtria, labore, &c. commune aliquod lucrum faciunt, quod, uti & damnum, pro ratione, & rata cujuſque dividunt inter ſe. V. Leſſ. Laym. c. 20. Bonac. *q. 6. p. 1.* Unde ſpectando id, quod ratio, & juſtitia naturæ hic requirit, reſolvuntur hi Caſus.

1. Plus lucrari debet, qui confert pecuniam, & operam ſuam, quam qui vel pecuniam, vel operam ſolam.

2. Capitale, ſeu ſors, quam quivis contribuit, ſi pereat caſu, vel culpa ſociorum leviſſima, contribuenti perit. Ubi diſcrimen eſt inter hunc contractum, & mutuum: quia in mutuo ſors data alienatur, & dominium ejus transfertur in mutuatarium, cujus proinde ſolius periculum, ac damnum eſt, ſi caſu pereat; in Societate autem, qui ſortem confert, eam non omnino alienat a ſe: & ſicuti commodum, ac lucrum ad eum ſpectat, ſic etiam periculum, & damnum. Bon. *l. c.*

3. Poteſt tamen etiam fieri in hoc contractu, ut quis juſte ſervet ſortem ſuam indemnem, & inſuper certum lucrum percipiat, ſi nimirum ad contractum ſocietatis adjungantur duo alii, aſſecurationis, & venditionis, cujus tale exemplum ponit Laym. Inis ſocietatem cum mercatore, & contribuis ei 1000 florenos, verbi gratia, ſpes eſt, quod is quotannis lucraturus ſit 300; cujus lucri dimidium, verbi gratia, jure ſocietatis tibi debetur una cum ſorte; ſed quia ad te quoque pertinere deberet ejuſdem ſortis periculum, ut ipſe id periculum in ſe ſuſcipiat, & tibi ſortem aſſecuret, in hujus oneris compenſationem, relinquis ei majorem partem lucri ſperati, ut ſcilicet duæ partes lucri ad ipſum, & tertia ad te pertineat. Et rurſus, quia ſpes lucri hujus incerta eſt, ideo adhuc partem hanc lucri ſperati, nempe 100 florenos in ſpe, vendis etiam eidem 50 vel 60 verbi grat. annuis cer-

M 2 tis,

tis, & in re, & ſic tandem id lucrum facis, & ſortem ſervas indemnem. Vid. Laym. & Bon. *ll. cc.*

4. Societas etiam in pecoribus valide, & licite inſtituitur. Et interdum quidem ita, ut tam pecora ipſa, quæ alteri paſcenda, & nutrienda traduntur, quam emolumenta, & fructus, ipſaque detrimenta, & damna danti, & accipienti communia ſint: Interdum vero ita, ut pecorum dominium, ideoque etiam periculum, ſive caſus fortuitus ſpectet ad ſolum dantem; emolumenta autem fructuum, nempe fœtus, lanæ, lactis, ad utrumque. Vide Leſſ. *hic*, & Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 20.

DUBIUM XV.

Quid ſit Aſſecuratio, & Fidejuſſio?

Reſp. 1. Contractus Aſſecurationis eſt, quo quis alienæ rei periculum in ſe ſuſcipit, obligando ſe, vel gratis, vel pro certo pretio, ad eam compenſandam, ſi perierit. Quod ſi gratis fiat, eſt gratuita promiſſio: ſi pretio, eſt quaſi emptio, qua aſſecurans vendit ſuam obligationem præſtandi alteri rem ejus indemnem. Ad ejus juſtitiam requiritur, ut eventus rei ſit incertus utrique, ſaltem quoad notitiam, quam de eo habent; quia alioqui non ſervaretur æqualitas. Leſſ. Bonac. *d.* 3. *q.* 9. *p.* 3. Leſſ. *l.* 2. *c.* 28. *d.* 4. *n.* 24. Unde reſolves.

1. Si aſſecurans certus ſit rem eſſe in tuto, inique pretium petit, & tenetur reſtituere. Ibid. Bon. *d.* 3. *q.* 9. *p.* 3.

2. Si res nondum eſt in tuto, etſi privata ſcientia ſciat non fore periculum, licere nihilominus pretium ordinarium aſſecurationis accipere, dicit Leſſ. *loc. cit. n.* 27. Quia illa obligatio ob pericula ordinaria magni æſtimatur: & cauſæ occultæ, quæ periculum minuunt, non imminuunt communem æſtimationem. Verum id Bonac. *d.* 3. *q.* 9. *p.* 3. *n.* 3. & Card. de Lug. *d.* 31. *ſ.* 7. rectius negant.

3. Si cupiens rem ſuam aſſecurari, certo ſciat eam jam periiſſe, non poteſt paciſci de ejus aſſecuratione. V. Leſſ. *l. c. n.* 25.

Reſp. 2. Fidejuſſio eſt contractus, quo quis alienam obligationem ſuſcipit implendam, ſi de-

debitor principalis non ſolverit. Ita commun. Doct. Unde reſolves.

1. Pro fidejuſſione licet accipere pretium, etſi nullum periculum timeatur; quia ex ſe pretio eſt æſtimabilis. Nav. Azor. *p. 3. l.* 11. *c.* 12. *d.* 5. Fill. *n.* 159.

2. Mulieres ex fidejuſſione (ſaltem ſi juramentum abſit, & inſtrumentum publicum) non tenentur, uti nec Clerici, niſi quatenus ſolvere commode poſſunt, ut non egeant. Vide Laymann, Bonac. *q.* 9. *p.* 2. Leſſ. *loc. cit. cap.* 28.

3. Fidejuſſor non obligatur plus, quam principalis; & hujus obligatio, ſi ſit invalida, erit etiam fidejuſſoris. Card. Lugo, &c. commun.

4. Fidejuſſor regulariter non poteſt conveniri, niſi facta excuſſione principalis debitoris, conſtet ipſum non eſſe ſolvendo. Azor. *loc. cit.* Fill. *n.* 153.

5. Debitor tenetur de omni damno ſua culpa accedente fidejuſſori, &c. Vid. Azor. *d.* 10. Bonac.

6. Ex fidejuſſione Religioſi propria authoritate facta monaſterium non obligatur, niſi quatenus in ejus utilitatem verſum eſt. Vid. Leſſ. *c.* 28. & Laym. *c.* 29. *n.* 7.

7. Qui fidejuſſit pro reo, cui periculum capitis impendebat, ſi is aufugit, non eſt ejus loco plectendus, quia non præſumitur ſic ſe obligare; imo nec poteſt, cum non ſit dominus vitæ. Sylv. Bon. Leſſ. *d.* 7. *n.* 41.

8. Si debitor ſua culpa non ſolvit, tenetur fidejuſſori, qui pro ipſo ſolvit, non tantum ipſum debitum, ſed etiam damna, & expenſas omnes compenſare. Si vero ſine culpa, v. gr. ob impotentiam, non ſolvit, ad ſolum debitum videtur teneri. Azor. Sylv. Sà, Bon. Trul. *c.* 26. *d.* 2.

DUBIUM XVI.

Quid ſit Pignus, & Hypotheca?

Reſp. Pignus eſt contractus, quo debitor dat creditori rem aliquam mobilem, vel immobilem, ut ſit pro debito obligata, ex eaque ſolutio peti poſſit. Aliquando tamen pignus acci-

pitur pro ipſa re, quæ datur. Differt autem ab hypotheca, quod pignus proprie fit rei mobilis, illa immobilis. Mol. Fill. Bon. q. 10. p. 1. Unde reſolves.

1. Pignore non licet uti contra voluntatem domini; quia eſt res aliena, ad ſecuritatem tantum, & non ad uſum tradita. Bonac. l. c. ex Mol. Reg. &c. Si tamen utatur, v. gr. equo, vel agro, debet valorem uſus (uti & fructus omnes, ſi ſit res ex ſe fructifera) computare in ſortem, deductis expenſis, quia alioqui committet uſuram, cum res domino ſuo fructificet. Nav. Bon. Trul. c. 26. d. 2.

2. Non poſſunt oppignorari, quæ non poſſunt vendi, v. g. Eccleſiæ. Molin. d. 530. Leſſ. l. 2. c. 28. d. 3. Bon. l. c.

3. Immobilia, uti & mobilia pretioſa, cultui divino dicata, verbi gratia, calices, caſulæ, &c. non poſſunt oppignorari, niſi in neceſſitate, quia tunc etiam vendi poſſunt, ut Eccleſiæ, & indigentibus ſubveniatur. Vide Nav. c. 17. Leſſ. Bon. l. c.

4. Creditor, qui pignus ab aliquo accepit, poteſt illud alteri oppignorare, ſed non pro majore quantitate. Neque poteſt vendere, debitore non ſolvente, niſi poſt biennium, & eo prius monito. Quidam tamen dicunt, poſſe vendere poſt trinam monitionem. V. Lay. l. 3. t. 4. c. 30. Bon. l. c. n. 9.

5. Eandem rem non licet oppignorare, ſeu in hypothecam dare pluribus, niſi ſit ſufficiens ad ſolvendum omnibus, vel poſteriores de priore hypotheca admoneantur, Azor. Filliuc. Bon. d. 3. q. 10. p. 1. Trull. c. 26. d. 4.

Quæres, Quid ſit contractus Antichriſeos, germanice *ein Pfandſchafft*.

Reſp. Is eſt, cum in contractu pignoris convenitur, ut creditor utatur pignore, v. gr. agro, ac fructus inde tamdiu lucretur, donec debitum ipſi reſtituatur. Unde circa hunc ex ſupradictis reſolves:

1. Contractus hic videtur juxta Cajet. Sot. &c. (contra quoſdam Juriſtas) eſſe uſurarius; quia creditor ultra ſortem aliquid lucratur, cauſa ſolius mutui, quæ eſt uſura. V. Laym. l. 3. t. 4. c. 16. n. 12.

2. Poſſunt tamen intervenire tituli juſti lucrandi fructus ex pignore, ſine diminutione

fortis: ut ſi verbi gratia, fructus ex hypotheca percepti non ſuperent quantitatem penſionis, quæ jure cenſus ſuper eandem conſtitui exigi poteſt, cum pacto redhibitionis, ut ſupra dictum eſt de cenſibus: aut ſi alioquin lucrum ceſſet, aut damnum emergat, dum debitum differtur. Unde non facile damnandi illi, qui a Principibus in locum debitorum agros, paſcua, officia, &c. in anticriſim habent. Vide Laym. *l.c.* & Binsfeld. *de uſuris*. Mol. Leſſ. &c.

CAPUT IV.

De Tutela, & Teſtamentis.

DUBIUM I.

Quid ſit Tutela, & Curatela?

Reſp. Sunt quaſi contractus, quibus Tutor, & Curator ad procuranda bona, & commoda Minorum cujuſcumque ſexus, qui vel parente carent, vel ſub ejus poteſtate conſtituti non ſunt, obligatur ex juſtitia, perinde ac ſi ex contractu ea obligatio ſuſcepta fuiſſet; ſupplente nimirum lege, vel magiſtratu vim contractus. Differunt Tutor, & Curator, quod Tutor ſolum datur impuberibus, etiam invitis: & principaliter datur perſonis, ut curet earum educationem, & inſtitutionem, ſecundario vero datur etiam bonis illarum, reſpectu omnium negotiorum. Curator vero datur Minoribus, poſt annos expletos pubertatis, uſque ad annum 25. completum; nec communi jure datur invitis, niſi in certis caſibus: & datur principaliter rebus Minorum, ſecundario perſonis. Unde pro directione in foro conſcientiæ, ex jure tum naturali, tum poſitivo communi reſolves ex Laym. & Tan. *t.3. d.1. q.7. d.10.* Bon. *d.3. q.* 19.

1. Tutores, ſive ſint teſtamentarii, hoc eſt, relicti ex teſtamento, aut codicillo patris, ſive ſint dativi, hoc eſt conſtituti a Judice, aut Magiſtratu; ſive ſint legitimi, hoc eſt præſcripti a lege (qualis præ cæteris eſt mater, ſi velit, & promittat ſe non tranſituram ad alias nuptias, quin prius tutelam abdicet,

& rationem reddat; dein avia, & conſanguinei proximiores idonei) tenentur, uti & curatores, jurare, ſe fideliter officium ſuum facturos, ac fidejuſſorem dare, rem Minoris ſalvam, & integram reſtituendam: & univerſim tacite omnia eorum bona ſunt hypothecata Minori: ita ut, ad quemcunque pervenerint, poſſit illa Minor ſibi vendicare, ut ſibi ſatisfiat, ſi quid illorum culpa eſt paſſus. V. Tan. *l.c.* Layın. *l.3. t.4. c.9.* Bon. *l.c.*

2. Bona Minorum tenetur Tutor, vel Curator adminiſtrare ea cura, quam diligens paterfamilias propriis ſuis rebus adhiberet, tam impediendo, & præcavendo damna, quam procurando commoda, & lucra Minoris; alioqui damnum, & defectus congrui lucri ipſi imputabitur, & tenebitur etiam in conſcientia ad reſtitutionem. Vide ſup. *l. 2. t. 3. c. 2. d. 3. R. 6.*

3. Bona immobilia Minorum, aut alia pretioſa, quæ poſſunt ſervari, non poſſunt alienari, ſaltem ſine Judicis decreto.

4. Tutori, aut Curatori, & perſonis ei ſubjectis nihil licet emere, ſive per ſe, ſive per alium, ex illis bonis Minoris, quamdiu illi tales ſunt, niſi cum authoritate Judicis, aut cum ejus decreto bona pupillorum publice, per privatum venditorem omnibus venalia exponuntur.

5. Sine decreto Judicis non poteſt Minor remittere, vel renuntiare hæreditati, legatis, fideicommiſſis, aliiſque juribus ſibi acquiſitis. Si tamen religionem ingreſſus ſit, poteſt bona alienare, quia moritur quaſi.

6. Pupillus, dum infans eſt, hoc eſt, minor ſeptennio, vel infantiæ proximus (ita ut ſi maſculus eſt, non expleverit annum decimum cum dimidio; ſi fœmina, nonum cum dimidio) nihil per ſe efficere poteſt, quo ullo modo vel alteri obligetur, vel alium ſibi obliget: at pubertati proximus obligare quidem ſibi poteſt alium, ſed non ſe alteri, ſaltem civiliter. Sanch. *d. 38.* Leſs. *l.2. c.17. n.61.* Laym. *c.9. n.7.*

7. Eadem eſt ratio Minoris, ſi Curatorem habeat: quem ſi ſemel ſuſceperit, tenetur illi ſubeſse jure communi uſque ad annum 25. expletum; &, ſi litem habeat, tenetur ad eam ſumere Curatorem, exceptis tamen cauſis ſpi-

rimalibus. Quod ſi Curatore careat, valent acta per illos, ita tamen, ut, ſi læſi ſint, reſtituantur in integrum. Vid. Auth. cit. & Bon. *d. 3. q. 5. p. ult.*

8. Etſi Minores ſine Curatorum authoritate donare non poſſint, niſi quæ ejus conditionis adoleſcentes donare ſolent (in iis enim præſumitur tacitus conſenſus Curatoris) qui tamen dona ab iis accepit, non tenetur reſtituere, niſi repetantur legitime; quia probabile eſt valere naturaliter, tametſi non civiliter. Moſ. Lugo, Trul. Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 4. *&* 7.

9. Tenentur Curatores, & Tutores ſingulis annis adminiſtrationis rationem reddere; ubi, ſi quis deſes, aut noxius reperiatur, amovendus eſt, impoſita ſatisfactione, aliuſque ſubrogandus.

10. Si Tutor, vel Curator, poſt rationes officii redditas, fidelis deprehenſus fuerit, debetur ei præmium; quod quibuſdam locis eſt viceſima pars redituum bonorum omnium Minoris, in aliis autem decima pars.

11. Porro, qui non poſſint eſſe tutores, & curatores; & qui a tutela, & curatela excuſentur, ne iis imponi poſſint, v. g. habentes quinque filios ſuperſtites, pauperes, &c. V. apud Tann. *l. c.* & Sà, v. *Minor*, ubi ſic habet, *Tutor non poteſt eſſe junior* 25. *annis, niſi forte mater: nec religioſus, nec fœmina (niſi mater, aut avia, & uxor caſu ante dicto) nec Clericus in ſacris, ſi non velit, nec Epiſcopus, niſi miſerabilium perſonarum. Horum vero tutelam ſuſcipere tenentur & Epiſcopi, & Clerici, & Religioſi: quod ego,* inquit, *de religioſis univerſim non admitto*. V. Laym. *l. c.*

12. Si Tutor, & Curator, cum tenerentur negotiari, omiſerunt, poſſunt pupilli ab eis accipere 5. pro 100. Sà, *v. Curator*. Vid. etiam Navar. *c.* 25. Plura vid. ſup. *l.* 3. *tr.* 3. *c.* 2. *dub.* 3.

DUBIUM II.

Quid, & quotuplex ſit Teſtamentum?

Reſpond. 1. Teſtamentum eſt voluntatis juſta ſententia de eo, quod quis poſt mortem

 ſuam

ſuam fieri vult, cum directa hæredis inſtitutione. Quod additur, ut diſtinguatur a reliquis ultimis voluntatibus; nam differt a legato, ſeu fideicommiſſo partiali, quod hoc ſit donatio quædam a defuncto relicta, & ab hærede præſtanda: a codicillo vero differt, quia codicillus eſt quaſi teſtamentum imperfectum, & non fit ad inſtituendum hæredem, niſi ex privilegio, verbi gr. in militia, ſed ad aliquid in teſtamento explicandum, addendum, mutandum, detrahendum, vel ad legata inſtituenda. Vid. Laym. *l.* 3. *t.* 5. *c.* 1. *& ſeq.* Tan. *t.* 3. *d.* 4. *q.* 8. Leſſ. *l.* 2. *c.* 17. Bon. *d.* 3. *q.* 17. *p.* 1.

Reſp. 2. Teſtamentum eſt duplex. 1. In ſcriptis, ſeu clauſum: quod teſtamentum teſtator, ſive ſua, ſive alterius manu ſcriptum, ſeptem teſtibus idoneis, non defectuoſis, non cæcis, non ſurdis, mutis, nec furioſis, prodigis, infantibus, religioſis, cognatis, qui in teſtatoris poteſtate ſunt (quibus adde ipſum hæredem, & qui in ejus ſunt poteſtate) ſed maſculis, puberibus, liberis, ad id rogatis, & vocatis coram offert, profitendo id eſſe ſuum teſtamentum: tum, ſi poſſit, manu ſua ſubſcribit, alioqui octavus pro eo teſtis: dein omnes, & ſinguli ſeptem teſtes eodem tempore ſubſcribunt, ſi poſſint, per ſeipſos, proprioque, vel alieno, aut communi omnes ſigillo conſignant. Laym. *loc. cit.* Bonac. *diſ.* 3. *quæſt.* 12. *par.* 1. 2. Nuncupativum, quod minorem ſolemnitatem requirit, ſcilicet tantum, ut ſeptem teſtes idonei ſupradicti convocati audiant, & intelligant teſtatoris voluntatem, coram eis ſcriptam, vel voce articulata prolatam. Etſi vero talis nuncupatio coram teſtibus a notario in ſcriptum communiter redigi ſoleat, id fit non ad actus ſubſtantiam ſervandam, ſed ad meliorem probationem, & ſecuritatem, ſi teſtes decedant, vel inidonei reddantur. Si autem teſtamentum careat ſolemnitate debita, dubiteturque, utrum teſtator voluerit conficere clauſum, an apertum, valet, ut nuncupativum: hæc enim præſumitur teſtatoris voluntas, ne actus omnino corruat. Sanch. *l.* 4. *conſ.* Lugo *t.* 2. *de juſt.* *d.* 24. Bard. *d.* 6. *q.* 10. §. 1.

Porro præter has ſolemnitates jure communi

ni requiſitas, aliæ ſunt partialium locorum, quas in ſingulis locis norunt periti Notarii: qui proinde, ne impingatur, utiliter adhibentur.

Quæres, An teſtamentum ſit validum, cui deſunt ſolemnitates a jure civili requiſitæ?

Reſpond. 1. Si teſtamentum factum ſit ad cauſas pias, etiam in foro externo eas non requiri, ſed ſufficere eas, quæ ſunt juris gentium, ſcilicet duos teſtes: in foro autem conſcientiæ, ſuppoſita poteſtate diſponentis, ſufficere ſcripturam, nutum, vel aliud ſignum teſtatoris, abſque ullo teſte. Quod ſi tamen manus teſtatoris non extet, requiruntur duo teſtes in foro externo, inter quos etiam fœmina eſſe poteſt. Covar. & alii 12. Dian. *p. 7. t.6. R. 16.* Item Confeſſarius, vel Parochus eſſe poteſt, licet legata ſint pro ſua Eccleſia, idque ad hoc tantum, ut voluntas teſtatoris probari poſſit, & Judex pro ea ſententiam ferat. Vid. Leſs. & Card. Lugo *to. 2. d. 22. ſ. 9.* ubi etiam probat, in tali teſtamento ad pias cauſas non eſſe neceſſariam hæredis inſtitutionem. At licet morte interveniente, non fuerit abſolutum, valet tamen quoad legata pia in eo jam expreſſa. Malder. Laym. Dian. *par. 5. t. 16. R. 126.* An autem tale teſtamentum ad cauſas pias principaliter factum, ſi ſolemnitates deſint, valeat quoad legata profana, controvertitur. Negant Bonac. & Lugo. Affirmant Covar. Sà, Leſſ. Fill. Sanch. Barboſ. Trull. *c. 18. d. 4.* Dian. *p. 7. t. 6. R. 4.* Denique teſtamentum ad pias cauſas non ſolemne revocat aliud ſolemne, etſi hujus mentionem non faciat. Molin. &c. Dian. *p. 6. t. 6. R. 25.* & 26. idque, etiamſi prius etiam fuerit ad cauſas pias. Mol. & alii 6. licet hoc poſterius quidam negent. V. *l. c. R. 26. 27.*

Reſpond. 2. Si teſtamentum factum eſt ad cauſas non pias, hominibus ruſticanis quinque teſtes ſufficiunt, ſi plures haberi nequeant: nec ſubſcriptione opus erit, ſi litterati non ſunt. Laym. *l. c. c. 2. n. 15.* Bonac. *l. c. p. 5. n. 4.*

Reſp. 3. Tempore peſtis non requiruntur ſeptem teſtes ſimul congregati ad teſtamenti

ſubſcriptionem, ſed ſufficit, ſi ſinguli ſeparatim adhibeantur. Adde, æquitatem poſtulare, ut, quando teſtis, vel Notarius haberi non poſſunt, ultimæ voluntates validæ pronuntientur, ſi de voluntate defuncti liquido conſtet. Hinc in Camera Imperiali valet teſtamentum, peſte valde graſſante, conditum coram duobus, vel tribus teſtibus, inter quos Confeſſarius eſſe poteſt. Atque hæc vera ſunt ſecundum jus Commune Cæſareum, ſecluſis ſpecialibus locorum ſtatutis. Nam Venetiis v. g. & Viennæ duo teſtes ad teſtamentum ſufficiunt. Vid. Laym. *l. c. c.* 2. Imo abſolute loquendo tempore peſtis ſufficere ſolemnitates juris gentium, atque adeo tres, vel duos teſtes, docet Dian. *p.* 7. *t.* 6. *R.* 34. ex Sà, Laym. &c. atque inter eos eſſe poſſe fœminam, & Notarium ipſum (tametſi non ſit immatriculatus) modo non ſit conſanguineus, vel affinis defuncti. *R.* 36. ex Menoch. &c. nec opus eſſe, ut ſint rogati, vel audiant vocem teſtantis (etſi hoc quidam requirant) modo eum videant. *R.* 37. & 38. neque invalidari, licet ægrotus convaleſcat. R. 39. ex aliis 8. Denique, ſi Parochus ſcribat coram unico teſte, habere vim teſtamenti, ſaltem nuncupativi, dicit Molin. & March. cum Dian. *l. c.* R. 34. & 41. vid. etiam *p.* 5. *t.* 3. *R.* 123.

Reſp. 4. Etſi probabilis, & ſecura ſententia ſit Cov. Bon. *d.* 3. *quæſt.* 1. *p.* 4. & aliorum, teſtamentum factum ad cauſas non pias, ſine ſolemnitatibus jure requiſitis, invalidum eſſe in foro conſcientiæ, præterquam quoad legata pia: Molin. Lugo, Vaſq. Sanchez, Dian. *p.* 7. *t.* 6. *R.* 3. contra Barboſ. ita ut hæres per illud inſtitutus, & legatarius teneantur ad reſtitutionem hæredibus ab inteſtato: Contrarium tamen verius eſt, ideoque licite retinetur, quod tali teſtamento poſſidetur. Ratio eſt, quia illæ ſolemnitates tantum requiruntur ad cavendam deceptionem, & ad fidem in foro externo faciendam. V. Leſſ. *lib.* 2. *c.* 19. *diſt.* 3. C. Lugo *diſt.* 22. *ſ.* 9. Unde ſecundum hanc poſteriorem ſententiam reſolves ſequentes.

1. Hæres ab inteſtato, ſi ſciat voluntatem defuncti, tenetur reſtituere hæreditatem, & ſolvere legata iis, quibus teſtamento minus ſole-

ſolemni, aut ex voluntate ejus debentur: Mol. Leſs. contra Bon. *l. c.*

2. Si dubius ſit de voluntate teſtatoris, debet cum illis componere pro ratione dubii: quia, cum nec ipſe, nec alii cœperint adhuc poſſidere bona fide, in dubio par eſt eorum conditio. V. Bon. *l. c.*

3. Si hæres ab inteſtato retineat hæreditatem, & legata, poſſunt illi, quibus aliquid per tale teſtamentum erat relictum, uti occulta compenſatione, quia revera res illæ erant ipſorum. V. Bon. *l. c.*

4. Si hæres ab inteſtato fateatur, mentem teſtatoris fuiſse, ut hæreditatem nomine fideicommiſſi alteri traderet, vel legatum aliquod ſolveret, aut, ſi, oblato juramento, jurare noluerit, cogendus eſt, etiam in foro externo, hæreditatem tradere, & ſolvere legatum.

5. Ob eandem cauſam idem dicendum eſt, ſi fateatur voluntatem teſtatoris fuiſse, ut hæreditas, non ut fideicommiſſum, ſed immediate perveniret ad alium: quia non eſt recurrendum ad fidem teſtium, vel ad juris ſubtilitatem, quando is, cujus intereſt, ipſe confitetur teſtatoris voluntatem. Vide Leſs. & C. de Lugo *l. c.*

Reſp. 5. Etſi probabile ſit Clericorum, & novitiorum teſtamenta facta ad cauſas non pias ſine ſolemnitatibus juris non valere: Molin. & alii 3. Cum tamen contrarium etiam ſit probabile, ex Suar. &c. poteſt hæres ex tali teſtamento hæreditatem adire pro foro conſcientiæ. Dian. *p.9. t.9. R. 16.*

Reſp. 6. Milites hujus temporis gaudent iiſdem privilegiis teſtandi, quibus olim, dummodo in caſtris (vel in propinquo ex cauſa legitima) verſentur. Dian. *p.7. t.15. R.24. & ſeq.* ex aliis 13. contra Bald. &c. atque adeo ſufficiunt iis duo teſtes (licet probabiliter nec hi requirantur. R. 45.) etiam non rogati. R. 46. & alii 4. contra Molin. Lugo, &c. etiam alias inidonei, modo non ſint impuberes, nec cæci, vel ſervi. R. 47. Lugo, Vaſq. &c. Neque opus eſt eorum ſubſcriptione, vel ſignorum appoſitione, vel ut ſint in conſpectu teſtatoris. *ibid.* Imo miles jure militari (quo præſumitur eſse teſtatus in dubio) poteſt te-

teſtari ſolo nutu. *R.* 49. Poteſt etiam plura ſimul teſtamenta valida facere, vel pro parte teſtatus, vel pro parte inteſtatus decedere. *R.* 53. & 55. Valetque ejus teſtamentum etiam poſt miſſionem honeſtam, ſed non ultra annum. Molin. Lugo, &c. *R.* 61. Denique poſſunt milites ſupradicto modo teſtari, tametſi ſint ſurdi, & muti (ſaltem ſi in caſtris auditum, & vocem amiſerunt.) Dian. *R.* 48. 49. & 59. ex aliis.

DUBIUM III.

De Renunciatione hæreditatum.

Reſp. 1. Renunciatio futuræ hæreditatis, niſi juramento firmetur, nullius roboris eſt. Ratio eſt, quia ita jure cautum eſt propter bonum publicum. Excipe 1. Niſi quis in ipſo teſtandi actu renuntiet juri ſucceſſionis, vel poſt teſtamentum conditum, in quo præteritus eſt, præteritionem ſui approbet. 2. Niſi hæres neceſſarius, poſt debitam ſibi portionem integram a patre acceptam, reliquæ hæreditati renunciet: qui tamen, ſi bona patris poſtea augeantur, legitimam eorum portionem poteſt exigere.

Reſp. 2. Renunciatio hæreditatis, cum odioſa ſit, & contra jus commune, ſtrictæ interpretationis eſſe debet. Unde reſolves Caſus ſeq.

1. Non obſtat remunciatio hæreditatis, etiam jurata a filio facta, quominus ab eodem patre, mutata iterum voluntate, poſſit inſtitui hæres. Molin. Sanch. *l.* 7. *c.* 7.

2. Si filius renuntiavit in favorem fratris, eo mortuo ante patrem, is, qui renuntiavit in prima hæreditate, ſuccedere poteſt: imo etiam inſtitui debet, quia cauſa renuntiationis ceſſavit. Mol. *d.* 579. *n.* 19.

3. Filius poſt juratam renuntiationem nihilominus ſuccedere poteſt in iis bonis, quæ pater ad ſecundas nuptias tranſiens, liberis ex priore matrimonio ſuſceptis relinquere cogitur. Ratio eſt, quia in his filius non ſuccedit jure ſanguinis, cui renuntiavit, ſed

pro-

propter civiles Conſtitutiones, & favores. Mol. *n.* 21.

4. Etſi filia accipiens dotem a patre dicat ſe ea contentam, & renuntiare paternæ hæreditati; pactum tamen illud eſt invalidum, eoque non obſtante, poteſt poſtea petere complementum legitimæ portionis ſuæ. *Ex L. Pactum dotale, C. de collat. L. ſi quando C. de pact. & cap. Quamvis pactum, de pact. in* 6. Mol. Sanch. *lib.* 6. *conſ.* Lugo *Reſpon. mor. lib.* 6. *diſt.* 24.

5. Si parentes dent filiæ dotem infra portionem legitimæ debitæ, inducantque eam coactione, vel fraude, ſeu dolo ad renuntiandum legitimæ, non ſunt in conſcientia tuti, ſed tenentur illi reſtituere libertatem. Sanch. *l.* 4. *de mat. d.* 9. Lugo *l.c.* Ac licet filia, ſi renuntiationem juramento firmaverit, eam ſervare teneatur; ſi tamen dolus, vel metus intervenerit, licebit relaxationem juramenti injuſte extorti petere: eaque obtenta non tenebitur pacto, quod ex injuſta coactione proceſſit. V. Sanch. *l.* . *mor. c.* 12. Lug. *t.* 2. *de juſt. d.* 22. *ſ.* 8. *& reſp. mor. l.* 6. *d.* 24.

Reſp. 3. Omne pactum, vel donatio de alterius viventis hæreditate ipſo jure irrita eſt; v. g. initum eſt pactum, quo Titius hæreditatem, quam ſperat a Sempronio, promittit, aut obligat Cajo. Ratio eſt, quia tales pactiones odioſæ ſunt, & plenæ periculis, ob inſidias, quæ parantur ejus vitæ, ſuper cujus bonis fit pactio. Laym. *c.* 7. *n.* 3.

Excipe 1. Niſi conſentiat is, de cujus hæreditate agitur, & in eo conſenſu uſque ad mortem perſeveret. 2. Niſi renuntiatio fiat in favorem communitatis, ſeu collegii; hic enim ceſſat præſumptio, vel periculum inſidiarum. 3. Niſi quis ob Conſtitutiones Ordinis, de omnibus bonis, & juribus acquiſitis, & acquirendis diſponere debeat, idque in favorem communitatis piæ, vel etiam certæ perſonæ pauperis. Sanch. *cap.* 2. *num.* 54. Laymann *loc. c. num.* 3. 4. Niſi fiat pactum circa hæreditatem perſonæ incertæ, verbi gr. ſi quæ mihi hæreditas obvenerit, dum vixero, tua eſto: ceſſat enim periculum. Mol. Sanch. *l.* 7. *c.* 2.

Quæres. Quouſque ſe extendat conſtitutio

Trid.

Trid. *ſ.25.c.16. de regular.* irritans donationes, & renunciationes, etiam juratas, quæ fiunt ab ingredientibus religionem, niſi fiant cum licentia Epiſcopi, ſive Vicarii, intra duos menſes proximos ante profeſſionem, & profeſſio poſtea ſubſequatur.

Reſp. 1. Hanc conſtitutionem non habere locum in codicillis, teſtamentis, aut donationibus mortis cauſa; quia hujus conſtitutionis ratio eſt, ne per renunciationem hæreditatis noviriis imponatur neceſſitas profitendi: hæc enim ratio ceſſat in his ultimis voluntatibus, quippe quæ uſque ad profeſſionem revocabiles ſunt. Quare valet adhuc hodie teſtamentum a novitio conditum, neque rumpitur, ſecuta profeſſione, etſi monaſterium in eo præteritum fuerit. Sanchez *l. 7.c.5.* Qui autem licite a Religione recedit, recuperat omnia bona cuicumque ante donata, intuitu ingreſsus in Religionem.

Reſp. 2. Ea conſtitutione non prohiberi donationem modicam, quia ceſsat ratio. Sanch. *n. 23.*

Reſp. 3. Ea comprehendi renunciationem Beneficii Eccleſiaſtici. Ratio eſt, quia hæc eſt amiſſio magni juris, ob quam libertas egrediendi e religione impeditur. Sanch. *n. 37.*

Reſpond. 4. Per eandem etiam irritantur renunciationes, quæ fiunt ante ingreſſum religionis, intuitu, vel cauſa impulſiva ingrediendi; qualis intentio in dubio præſumitur, ſi non multo ante ingreſsum factæ ſint. Ratio eſt, tum quia Concilium abſolute loquitur: tum quia alias non ſufficienter conſuluiſſet libertati noviriorum. Nav. Leſs. *lib. 2. cap. 41. num. 40.* contra Sanchez: cujus tamen ſententia eſt probabilis. Unde ſic donatum tuto retineri poteſt, donec per ſententiam Judicis reſcindatur.

Reſpond. 5. Irritam etiam eſſe donationem, ſeu renunciationem bonorum, ſub conditione profeſſionis edendæ factam, ita ut, ea non ſecuta, corruat. Nav. Sanch. *num. 17.* Mol. &c. Ratio eſt, quia donantes, ſeu renunciantes ægre contriſtant donatarios, ut eos de poſſeſſione ſemel capta dejiciant: & Monaſteria, quæ tales donationes acceperunt, omnes modos adhibent, ut tales ad

pro-

profeſſionem inducantur. Laymann cap. 7. n. 8.

Reſpond. 6. Non obſtante hac conſtitutione, validas eſſe renunciationes, aut donationes, ante, vel poſt ingreſſum Societ. JESU, factas, juxta ejus conſtitutiones. Ratio eſt, quia Tridentinum Societatem diſerte excipit. Dixi (juxta conſtitutiones) quia in iis donationibus, quæ contra conſtitutiones fiunt, non videtur habere locum, quia Tridentinum id voluit in favorem Societatis. Quod autem ob gratiam alterius conceditur, non eſt in ejus diſpendium retorquendum. Mol. Sanch. Laym. l. c.

DUBIUM IV.

Qui poſſint, & debeant eſſe Executores Teſtamenti?

Reſpond. 1. Illi a Teſtatore nominari poſſunt, unus, vel plures ex hæredibus, vel non hæredibus; nec tantum maſculus, ſed etiam fœmina. Sanch. Vvading. Dian. p. 8. t. 5. R. 4. non tantum laicus, ſed etiam clericus, & religioſus. Hic tamen non ſine ſui Prælati licentia, & quidem Generalis, ſi ſit Soc. JESU: Fratres de Obſervantia nullo modo. Quod ſi tamen religioſus, contra Canonum decreta, executor teſtamenti ſit, acta ejus valent. Ita Laym. cap. 11. Et ratio eſt, quia, ſpectato jure naturali, ſufficit voluntas Teſtatoris, executoris; nec Canones executionem religioſi infirmant, ſed prohibent tantum. V. Bon. de conſ. d. 3. q. 18. Dian. p. 8. t. 5. R. 9. 10. Et, licet impubes executor eſſe non poſſit, poteſt tamen minor, ſi explevit annum 17. Sanch. Lugo, Vvading. Dian. p. 8. t. 5. R. 6. Nullus autem cogi poteſt, ut ſit executor. Dian. l. c. R. 27. Detrectans tamen hoc ipſo perdit legatum (ſaltem quod in præmium muneris ei relictum fuit) ceditque hoc aliis executoribus. Molin. Lugo, Dian. p. 8. t. 5. R. 27. contra Vvald.

Reſpond. 2. Si nullus a teſtatore nominatus eſt executor, executio pertinet ad hæredem, etiam quoad legata pia; quo tamen caſu Epiſcopus jure communi ad ſe pertrahere poteſt. Laym. l. c.

Reſp.

Reſpond. 3. Executor non poteſt officio fungi per alium, niſi teſtator id ei permiſerit, aut niſi committatur executio nudi facti jam declarati. Sanch. Card. de Lugo, Dian. *p.* 8. *t.* 5. *R.* 26.

Quæres 1. An Religioſus executor legatum in pias cauſas monaſterio ſuo applicare poſſit?

Reſpond. poſſe. Ratio eſt, quia ſi quid obſtaret, eſſet ex eo, quod executor, etiam indigens, eleemoſynam ſibi ex teſtamento applicare nequeat, niſi teſtator indigentiam ejus ignoraverit, aut ea poſtmodum ſupervenerit, cum, ſi eam cognoviſſet, certum quid ei legaturus fuiſſe videatur. Sed hæc ratio non ligat, quia cauſa Monaſterii diſtincta eſt a cauſa, ſeu perſona profeſſi, ſicut cauſa Eccleſiæ a cauſa beneficiati. Unde etiam quivis juſſus aliquid dare pauperibus, poteſt id tribuere cognatis, vel filiis ſuis: quia evidens eſt diſtinctio inter donantem, & accipientem. Syl. Sanch. *l.* 6. *c.* 11. *n.* 56. V. Dian. *p.* 8. *t.* 5. *R.* 46. Porro ad pias cauſas legata dicuntur, quæ intuitu pietatis relicta ſunt, nimirum 1. Loco, vel perſonæ ſacræ. 2. Hoſpitali. 3. Confraternitatibus. 4. Pupillis, & Orphanis. 5. Quod cauſa alimentorum iis, qui indigent. 6. Quod cauſa ſtudii, ſaltem Theologici. 7. Ad conſtructionem monumenti. 8. Ad utilitatem publicam, verbi grat. pro munienda urbe in neceſſitate, vel viis reficiendis. Dian. *p.* 7. *t.* 6. *R.* 29. & 30. ex Bald. & cæt. multis.

Quæres 2. Quomodo relicta incerta executioni ſint mandanda?

Reſpond. 1. Si incertitudo ſit ex parte legatarii, jure civili corruit legatum: ver. gr. quia ſunt duo ejuſdem nominis, & amicitiæ erga teſtatorem, jure civili corruit legatum: in foro conſcientiæ tamen tenetur executor inter eos dividere æqualiter, ſi in id conſentiant. Mol. &c. Dian. *p.* 3. *t.* 5. *R.* 58. Trull. *d.* 12. 2. Legata ad cauſas pias, ob incertitudinem loci, vel Eccleſiæ, non fiunt caduca, ſed plerumque pauperiori Eccleſiæ, vel Xenodochio danda erunt. 3. Si incertitudo ſit ex parte rei legatæ, videndum, an terminos a natura habeat, ut ver. gr. bos, & equus,

equus, vel ab arte, & induſtria, ut domus, veſtis, &c. Si a natura habeat, danda eſt una ex mediocribus, ſi ab arte, electio ad hæredem pertinet, qui rem in eo genere minimam dando ſatisfacit. Idemque dicendum eſt de legatis, in numero, pondere, & menſura conſiſtentibus. Vid. Layman. *l. c. n.* 7. 8. *&* 9.

Reſpond. 2. Si acceperint ſummam pecuniæ diſtribuendam pauperibus, non tenentur dare pauperioribus, poſſuntque etiam dare hoſpitalibus, Eccleſiis (quæ ornamentis, vel fabrica indigent) Monaſteriis, vel iis, qui ſecundum ſuum ſtatum non poſſunt vivere, ſive ii ſint opifices, ſive altioris conditionis, etiam Nobiles. Vaſq. Mol. & alii 8. dummodo tamen non conſtet, vel ex ſignis colligatur, aliam fuiſſe intentionem teſtatoris, quæ ſemper attendenda eſt. Dian. *p.* 2. *t.* 15. *R.* 8. Si vero deſignaverint ſemel certos pauperes, non poſſe eos variare, docet Vvading, ſed affirmat Lugo. V. Dian. *p.* 8. *t.* 5. *R.* 50. *& p.* 2. *t.* 16. *R.* 19. Poſſunt etiam ſibi ipſis, vel ſuis cognatis, ſi vere pauperes ſint, præſertim ſi teſtator id ignoraverit, eam applicare. Vvading. Dicaſtill. Dian. *p.* 8. *tr.* 5. *R.* 46. *&* 37.

Quæres 3. An legata ad certas pias cauſas poſſint ab executore, vel Epiſcopo commutari in alium pium uſum?

Reſp. 1. Si voluntas teſtatoris impleri poteſt juſte, & honeſte, non licet eam commutare in opus quantumcumque melius, niſi ex diſpenſatione Pontificis, & juſta de cauſa. Mol. Vvad. Dian. *p.* 1. *t.* 17. *R.* 28. *& p.* 8. *t.* 5. *R.* 63. &c. communiter contra Vaſq. & aliquos, qui docent, Epiſcopum poſſe commutare in æquale, vel melius. Interdum tamen ad Epiſcopum, hæredes, & executores pertinet, ſecundum epikejam interpretari, non alienum eſſe a defuncti voluntate, ſi mutatio fiat; v. g. ſi teſtator pecuniam Eccleſiæ leget ad calices comparandos, & Eccleſia non egeat calicibus, ſed caſulis. Mol. Lay. *l. c. n.* 10. Vid. Vaſq. *opuſc. de teſt. cap.* 8. §. 5. *d.* 3. *n.* 104. Trull. *c.* 13. *d.* 12. Barboſ. *de off. & poteſt. Epiſc.*

Reſpond. 2. Si ad uſum a teſtatore deſtinatum applicari nequeunt, non ideo fiunt ca-

duca, ſed arbitrio Epiſcopi, & executoris ad aliam piam cauſam applicanda ſunt: ita tamen, ut, quoad fieri poteſt, defuncti voluntas impleatur. Ratio eſt, quia is principaliter intendit ea in ſalutem animæ ſuæ ad Dei honorem relinquere. Molin. *diſt.* 294. Bonac. *diſt.* 3. *de cont. quæſt. ult. par. ult.* Barb. *de Offic. Epiſcop.* Ex dictis reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Si teſtator pauperi determinato aliquid legarit, hic autem ante ſolutionem moriatur, hæres illud tenetur alteri pauperi dare: quia præſumitur legatum pium factum in beneficium animæ teſtatoris, adeoque deſignatio pauperis demonſtrative, non taxative facta fuiſſe: niſi tamen aliud conſtet, vel ex circumſtantiis colligatur de teſtatoris intentione, de qua ſi maneat dubium, manet data reſolutio. Mol. Sanch. Bard. *d.* 6. *c.* 10. §. 7.

2. Si legata pia inveniantur inducta, & non conſtet de teſtatoris intentione, tenetur hæres ea ſolvere; quia præſumitur id fortuito, ac caſualiter, & non ex teſtatoris voluntate accidiſse. Bard. *d.* 6. *c.* 10. §. 17.

3. Si Teſtator legaverit ſummam pecuniæ pro certo numero ſacrorum; hæres autem eam ſummam Sacerdoti cuipiam bono tradiderit, ac poſtea ob mortem dicti Sacerdotis, aliamve ob cauſam dubitet prudenter, an ſacrificia illa ſint peracta, non tenetur curare ea iterum celebranda: quia ſatisfecit teſtatoris voluntati. Bard. *d.* 6. *q.* 10. §. 22.

Quæres 4. Intra quod tempus, quo ordine, & modo hæredes, & executores defuncti voluntatem exequi debeant, & quis cogere poſſit?

Reſpond. 1. Teneri ſtatim poſt aditam hæreditatem, confectumque inventarium, et iam intra annum, niſi juſto impedimento excuſentur. Imo in legatis piis intra ſex menſes, Mol. Vaſq. Dian. *p.* 8. *t.* 5. R. 53. idque, etiamſi hæreditas non ſit adita, eo quod hæres vel ante fuerit mortuus, vel eam repudiarit. Covar. & alii tres. Dian. *p.* 7. *t.* 6. R. 25. Unde ſi differant notabiliter (præſertim ſolutionem piorum legatorum) aut negligant exequi, graviter peccant; tenenturque damnum, quod alii ipſorum culpa acceperunt, compenſare,

Bon.

Bon. d.3.q.18.p.4. Nav. c.25. Lugo, Dian. p. 8. t. 5. §. 52.

Reſp. 2. Ab utroque Judice, Eccleſiaſtico, & ſæculari compelli poſſunt (ſi tamen laici ſunt.) Quod ſi poſt annum a monitione judicis, vel Epiſcopi exequi negligant, omni commodo (excepta tota legitima, ſi hæredes neceſſarii ſunt) ex teſtamento ipſis provenientе privantur. V. Lay. l.c.tr.5.c.11. Card. de Lugo d.26. de juſt. Dian.p.3.t.3. R. 59. Valerum, Trull. d.11. imo, ſi intra annum negligant exequi, jus executionis devolvitur ad Epiſcopum. Molin. & alii 8. Dian.p.8.t.5. R.40. nec admittitur purgatio moræ: Sanch. Dian. l.c. R.33. & 54. Sed tenetur Epiſcopus exequi; removendo illos ab executione, & emolumentis ſpoliando: atque in defectum Epiſcopi, idem poteſt Metropolitanus. Molin. Merol. Dian. R. 57.

Reſpond. 3. Executor tenetur omnia exequi ſecundum mentem teſtatoris: ad hoc tamen executor particularis non poteſt vendere bona defuncti, niſi hic ita ſtatuerit: univerſalis autem poteſt. Lugo diſt. 24. ſeſſ. 16. Dian. p. 8. t. 5. R. 32. Neque poteſt unquam, invito hærede, rem legatam dare legatario: quia non poteſt, niſi per Judicem, ſpoliare hæredem ſua poſſeſſione, licet teneatur monere Epiſcopum, ut hæredem cogat. Sanch. Lug. Dian. p. 8. t. 5. R. 39. Quod ſi bona non ſufficiant ad legata omnia ſolvenda, diſtribuenda ſunt omnibus æqualiter pro rata (etiamſi ſint pia, & licet uni res certa, & in individuo ſit legata) nec licet uni præ aliis gratificari; quia par omnium eſt ratio, & jus. Sylv. Sanch. Bon. Dian. Trull. l. 7. c. 18. d. 12.

Reſpond. 4. Tenentur Executores reddere rationem executionis (idque probabiliter, etiamſi teſtator eos hoc onere liberaſſet) exceptis iis, quæ teſtator juſſit erogari ſecreto. Dian. p. 8. t. 5. R. 34. & alii 35. Poſſuntque ad hoc cogi ab Epiſcopo, vel Capitulo, Sede vacante, R. 36. & 37. & 62. niſi ſint Regulares plene exempti, quos cogi poſſe alii negant, affirmant alii, ut vide l. c. Denique non debetur iis ſalarium, cum ſit officium voluntarium amicitiæ; ſi tamen damnum ex eo patiantur, vel

vel ſint etiam adminiſtratores bonorum, debet aſſignari a Judice. Lugo *d. 24. ſect. 16. n.* 335. Vid. Dian. *R.* 39. plura de executione piarum, & ultimarum voluntatum V. apud Trull. & Dian. *ll. cc.* & Barb. *lib. 3. de jure eccl. univ. c. 27.*

DUBIUM V.

De iis, qui teſtari, & heredes inſtitui poſſunt.

Reſp. 1. Omnes homines liberam de ſuis bonis teſtandi facultatem habent, niſi naturali, aut poſitivo jure prohibeantur. Naturali autem jure teſtari vetantur infantes, furioſi, amentes, niſi tamen lucida intervalla habeant, vel in una tantum materia delirent, & in aliis non, ut Nav. Sanch. *lib. 1. de matr. d. 8.* Quid autem ſentiendum de eo, qui ex morbo aliquandiu delirat, V. Card. Lugo *d. 14. ſ. 4.* Poſitivo autem, ſurdus ſimul, & mutus a natura, prodigus, ſervus, uſurarius publicus, filiusfamilias de bonis adventitiis (ſi quidem ante Clericatum advenerint, ut v. C. de Lugo *de juſt. d. 24. n. 67.*) impubes, captivus apud hoſtem, damnatus ad mortem, ſi bona ejus confiſcentur. C. Lugo *l. c. n. 72.* profeſſus religionem.

Dico, *profeſſus*, quia novitius, cum adhuc ſui juris ſit, abſque ſuperioris licentia valide teſtari poteſt, etiam non ſervata juris ſolemnitate, ut habet Trull. *c. 18. d. 5.* ex Sà, & Bon. &, ſi quidem inteſtatus decedat, proximi conſanguinei in bonis ſuccedunt. Similiter Religioſus Societatis, poſt emiſſa vota ſimplicia, etſi non licite, valide tamen poteſt teſtari; quia dominium bonorum ſuorum retinet impeditum quaſi voto paupertatis, quoad diſpoſitionem ſine licentia ſuperioris; non tamen ulla conſtitutione Canonica diſpoſitio irritatur. Ita Molin. Sanch. Laymann, qui addit, poteſtatem teſtandi, ſeu jure, ſeu conſuetudine, etiam Religioſis ordinum militarium conceſſam, frequenterque a Pontifice concedi iis ſolere, qui extra clauſtrum Beneficium, vel Epiſcopatum habent.

Reſp.

Reſp. 2. Omnes homines etiam amentes, ſurdi, muti, ſervi, imo & communitas, hæredes inſtitui poſſunt; niſi ſpecialiter prohibeatur. Ita Bon. *de con. d. 4. quæſt. ult.* Quia ad hoc tantum requiritur plena poteſtas in diſponente, & capacitas in hærede. Incapaces autem ſecundum jura ſunt 1. Apoſtatæ, & Hæretici, eorumque receptores, defenſores, fautores: licet probabile ſit, eos ante ſententiam judicis ad reſtitutionem non teneri, eo quod hoc jus in eo rigore non ſit receptum. Leſs. *lib. 2. c. 19. dub.* 5. Sanch. *l. 2. c. 14. n. 31.* 2. Civitas hoſtium, & communitas Judæorum. 3. Damnatus ad metalla: perſecutores, & percuſſores Cardinalium, & qui ob crimen active inteſtabiles ſunt. Leſs. *l. c.* Adde caſus, in quibus aliqui excluduntur a bonis defuncti; ut 1. Hæres (uti & legatarius) qui teſtatorem occidit, *leg. ult.* §. *ult. ff. de bonis damnatorum*. 2. Idem, ſi teſtatori prohibuit teſtari, aut teſtamentum revocare, aut ſi ad uxorem teſtatoris accedat. 3. Si dum teſtator mente captus fuit, hæres illius curam non habuit, aut ſi captivum redimere neglexit. V. Mol. *d.* 168. & 202. C. de Lugo *d.* 24. *n.* 75. Unde reſolves.

1. Hæredes inſtitui poſſunt profeſſi Ordinum, quibus permiſſum eſt bona immobilia in communi poſſidere, eorumque nomine monaſterium ſuccedit. Tales autem ſunt omnes fere religiones, excepto Ordine Minorum de Obſervantia, & Capuccinorum. Ratio eſt, quia illi ſunt incapaces, ſecundum Trident. *ſeſſ.* 85. c. 3. uti & Profeſſi Soc. JESU. Vide Sanch. *l. 6. c.* 18. Bon. *l. c.* Laym. *l.* 3. *t. 5. c.* 15. licet contrarium probabilius eſſe putet Vvading. *tr. de contr. l. 4. dub.* . §. 4. Vide Dian. *p. 9. t. 9. R.* 16.

2. Collegia Soc. JESU, & domus etiam Profeſſæ hæreditates accipere poſſunt, modo bona immobilia, quæ communi uſui, & habitationi non deſerviant, vendantur, & non deferantur intuitu profeſſi, aut vota formata habentis.

Dixi, *hæreditates*, quia, ſicut Minores, & Capuccini legata, & alia donata admittere poſſunt; ita etiam Soc. JESU, etſi intuitu alicujus profeſſi tantum ea deferantur. Vide Laym. *l. c.*

3. Te-

3. Teſtator poteſt quemvis extraneum inſtituere hæredem, nulla facta mentione conſanguineorum collateralium, etiam fratris pauperis, dummodo abſit ſcandalum, & gravis neceſſitas illorum: quia nullo jure prohibetur, & bona ſunt ipſius, de quibus diſponit libere. Bon. & alii 5. Dian. *p.* 1. *t.* 8. *R.* 83. & 85. Item *p.* 5. *t.* 3. R. 114.

Quæres 1. Quæ ſit diviſio hæredum?

Reſpond. Hæres alius eſt ex teſtamento, alius ab inteſtato. Hæres ex teſtamento, vel eſt univerſalis, ſive ex aſſe; vel partialis, ſeu ex parte tantum, verbi grat. ex triente, vel dodrante, vel quadrante. Uterque horum vel eſt hæres neceſſarius, qui neceſſario inſtitui debet, ut ſunt omnes in recta linea deſcendentes, & poſt hos aſcendentes, niſi ſit cauſa juſta exhæredandi; vel non neceſſarius, quem teſtator poteſt inſtituere, & non tamen cogitur. Lay. *c.* 5. *n.* 9.

Quæres 2. Quantum hæredibus neceſſariis debeatur?

Reſpond. Jure novo legitimam portionem deſcendentium eſſe trientem hæreditatis, ſi non ſint plures, quam quatuor liberi; ſi plures, ſemiſſem. Similiter aſcendentium portio, etſi unus tantum ſit, eſt triens hæreditatis, idque abſque ullo gravamine, modo, & conditione; alioqui pro non appoſitis habentur. Quod ſi autem alicui aſcendentium, vel deſcendentium portio legitima non relinquatur, competit ei actio ad petendum complementum, vel ad reſcindendum teſtamentum, ut ipſo jure nullum; maxime ſi cauſa idonea exhæredationis non ſit inſerta, & probata. Lay. *c.* 8. *n.* 10.

His adde 1. Rumpi teſtamentum ob poſthumi præteritionem. 2. Peccare parentes, ſi abſque juſta cauſa ex inordinato affectu erga liberos ſucceſſionis inæqualitatem inter eos inſtituant. Juſtæ autem cauſæ hujus inæqualitatis erunt merita, & obſequia majora; ſi puſilli magno ſumptu in ſtudiis ali debeant; ſiqui plus egere videantur. Dian. *p.* 1. *t.* 8. *R.* 83. ſi quis in ſtudiis ſuſtentatus ſit Doctor, poſſitque lucrari, & alii ſecus: imo pater id, quod habet ſupra partes legitimas filiis debitas, poteſt de rigore

gore relinquere extraneo. Trull. *c.*18. *d.*19. Bonac. Dian. *p.*1. *t.*8. R.87. Liberos naturales, niſi legitimati ſint, reſpectu patris non eſse hæredes neceſsarios, reſpectu tamen matris eſſe; idque æquali jure cum legitimis. Quod ſi tamen pater liberis caret, naturales poteſt inſtituere hæredes, modo parentes ſuperſtites legitima portione non priventur. 4. Fratrem, & ſororem tunc tantum poſse infirmare teſtamentum, ſi perſona infamis inſtituta ſit. Laym. *l.c.n.*12.13. Vid. Bon. *d.*2. *de cont.q.ult. p.* 3. 5. Patrem non poſse expenſas factas pro filio in ſtudiis literarum repetere, ſiquidem eas liberaliter fecit, vel donavit; ſecus ſi habuit animum repetendi, & computandi in legitimam. Quod ſi pater non repetiit, quando potuit, non tenetur filius eo mortuo in diviſione conferre in commune, quia præſumi poteſt liberaliter factas, vel condonatas, niſi aliunde conſtet contrarium. Azor. Villalob. Trull. *t.*1. *lib.*4. *c.*1. *d.*3. V. ſupra, *c.*3. *d.*2. *de donatione.*

Quæres 2. Qui hæredes ſuccedant ab inteſtato, aut teſtamento rupto, vel irrito?

Reſp. 1. Ante omnes alios patri ſuccedere legitimos liberos, & in demortuorum locum nepotes. 2. Deficientibus deſcendentibus, patrem, & matrem defuncti, & in eorum locum avos, & avias. 3. His quoque deficientibus, fratres, & ſorores ex utraque parte conjunctos; idque æquis portionibus, excluſis iis, qui ex ſolo patre, vel matre conjuncti ſunt. 4. Si ex fratribus, vel ſororibus utrimque conjunctos unus mortuus liberos reliquerit, ſuccedunt hi loco parentis ſui cum patruis, non in capita, ſed in ſtirpes. Si tamen fratres, & ſorores utrimque conjuncti omnes mortui ſunt, tunc eorum liberi, excluſis patruis ex una tantum parte conjunctis, non in ſtirpes, ſed capita, adeoque æquis portionibus ſuccedunt; quia duorum fratrum filii, non ſuorum parentum loco, ſed jure propriæ conjunctionis ſuccedunt. Cum ergo æqualiter juncti ſint, æquales etiam in portione hæreditatis eſse debent. 5. Deficientibus fratribus, & ſororibus utrimque conjunctis, eorumque liberis, ſuccedunt fratres, & ſorores, ex una tantum parte conjuncti: hoc tamen diſ-

ſcrimine, ut, qui ex parte patris ſunt juncti, ſuccedant in bona a patre provenientia, in reliquis æqualiter omnes. 6. Si fratres, & ſorores, eorumque filii deficiant, ſuccedunt propinquiores collaterales, uſque ad decimum gradum: & fit talis ſucceſſio in capita, nulla habita ratione, an ex altera parte, an ex utraque ſint conjuncti. 7. In horum defectu, ſuccedit uxor, & denique in illius morte, fiſcus ſæcularis in bonis omnibus laici ab inteſtato defuncti; fiſcus autem Eccleſiaſticus in bonis Clerici. Laym. c.6. n.1.2.3. & 4.

His adde 1. Si uxor, ſuſceptis ex priori marito liberis, ad ſecundas nuptias tranſit, quicquid a priore marito, donatione, aut teſtamento acquiſivit, ejuſdem matrimonii liberis cedere. Similiter, ſi maritus alteram uxorem ducat.

Adde 2. Hæredem adeundo hæreditatem, non commoda tantum, & jura, ſed etiam debita, & onera realia defuncti in ſe transferre. Interim tamen duplici beneficio gaudere. 1. Ut ſupra vires hæreditatis non obligetur. 2. Quod deductis expenſis funeris, & ſolutis debitis, quartam partem hæreditatis obtinere debeat hæres, vel hæredes; & ſi eam non habent, legatis, non tamen piis, ut notat Trul. *l. 7. c.18. d. 12.* ex *Authent.* ſimiliter C. *ad legem Falc.* detrahere poſſunt, beneficio legis Falc. Laym. *l.3.t.5. c.6.n.7.* Sanch. *l.4.c.15.* Ut autem hoc beneficio frui poſſit hæres, conficere tenetur inventarium, tametſi hanc obligationem teſtator poſſit remittere, reſpectu legatariorum, & fideicommiſſariorum, quibus ex mera liberalitate aliquid relinquit, non tamen reſpectu creditorum, quibus præjudicare non poteſt. Univerſim enim ab onere inventarii, & a rationibus reddendis eos, quibus poteſt relinquere bona, ſine onere dandi partem aliis, poteſt liberare, iiſque concedere, ut eorum dictis, vel juramento ſtetur. Mol. C. de Lugo *d.34. ſ. 8. n. 236.*

TRACTATUS VI.

De Præcepto octavo, nono, decimo, & Præceptis Eccleſiæ.

CAPUT I.

De Præcepto Octavo.

PRohibetur hic omnis injuſta læſio famæ, & honoris proximi: ac præcipue omnis falſitas, & mendacium: ac læſio verbalis, quæ fit tum in judicio falſo accuſando, vel verum celando, de quo ſupra; tum etiam extra pernicioſe mentiendo, ſecreta revelando, de quo V. Bon. *de reſt. d. 2. q. 2. p. ult.* Laym. *l. 3. t. 3. p. 2. q. 5.* ac denique detrahendo.

DUBIUM I.

Quid ſit ſuſpicio, judicium temerarium, & dubitatio; ac quale peccatum?

Suppono hæc tria differre inter ſe, quod Judicium ſit firma animi ſententia, ſeu aſſenſus indubitatus; Suſpicio, aſſenſus inchoatus, quo quis inclinat in unam partem, judicans probabiliter, latere aliquod fundamentum opinandi. Dubitatio autem non eſt affectus (niſi cauſaliter) ſed quaſi ſuſpenſio animi, in neutram partem inclinando. Quæritur ergo hic non de ſuſpicione, & judicio prudenti, quod ſufficientibus indiciis nititur, ſed de imprudenti, & temerario, quod iis deſtituitur. Majora autem indicia requiruntur ad judicium, quam ad ſuſpicionem; & ad hanc, quam ad dubitationem.

Reſp. 1. Judicium temerarium, cum plena advertentia, de gravi malo proximi, communiter eſt mortale, contra juſtitiam. Ita Fill. Leſs. *c. 29. l. 2.* Lay. *l. c. t. 3. c. 2.* Ratio eſt, quia proximo fit gravis injuria, dum ſine cauſa improbus habetur, cum habeat jus ad bonum nomen, & famam: præterquam quod ex his judiciis plerumque gravia mala ſequantur. In confeſſione tamen non opus eſt explicare ſpeciem mali judicati, cum omnia uni juſtitiæ

commutativæ in ſpecie infima adverſentur. Eſcob. *E.10.c.4.n.36.*

Dixi, *communiter*; quia, ſi judicium habeat magnam probabilitatem, etſi non omnino ſufficientem ad certitudinem, erit veniale; quia moralis certitudo, & magna probabilitas non adeo diſtant, ut cenſeatur gravis injuria, judicare certum, quod eſt valde probabile, v.g. ſi judices juvenem ſolum cum puella inventum in cubiculo illicita tractaſſe. Ex quibus reſolvitur, peccari tantum venialiter remote judicando ſequentibus caſibus. V. Tann. 2.2. *d.4. q.3. d.2.*

1. Si non ſit grave malum, quod proximo temere impingis; & ſic eum, qui judicat alium eſſe ſpurium, vel filium Judæi, a mortali excuſant Nav. Azor. & Leſſ. contra alios apud Dian. *p.5. R.69.*

2. Si ſit grave quidem, ſed non perfecte advertas.

3. Si advertas quidem te male judicare, non tamen advertas ſigna eſſe inſufficientia, nec de iis dubites.

4. Si ſigna ſint ſufficientia ad opinionem ſaltem probabilem.

5. Mortale etiam non eſt (per ſe loquendo) ſi de indeterminato tantum judices: quia nulli ſit gravis injuria. Eſc. *l.c.* ex Fagund.

Reſp.2. Suſpicio, & dubitatio temeraria ex genere ſuo videntur eſſe peccata tantum venialia, maxime ſi procedant ex errore intellectus, quo indicia, ut ſufficientia, apprehenduntur. Ita Laym. ex S. Thom. Navar. Molin. Fill. *tract.4.c.1.q.5.* Leſs. *l.2.c.29. d.3. &c.* contra multos, qui putant eſſe mortale. Ratio eſt, quia communiter ſuſpicio tantum eſt concitatio quædam ad aſſenſum: manet enim in mente ſuſpicantis aliquo modo bona exiſtimatio proximi: ergo non fit illi gravis injuria, cum non totaliter detrahetur de poſſeſſione bonæ famæ; fit tamen aliqua, quia temere dubitatur.

Dixi, *maxime, ſi ex errore*; quia talis, cum non ſit per ſe voluntaria, nec pertinax, meretur excuſationem: ſi vero ex malevolentia in ſuſpicione gravi perſiſtas, erit mortale, ut docent Leſs. Fill. &c. ob injuriæ gravitatem. Atque idem eſt de dubitatione poſitiva, orta

ex malevolentia abſque cauſa: procedit enim ex contemptu alterius, proindeque gravis injuria reputatur.

Quæres, Quomodo diſcerni poſſit ſuſpicio a judicio firmo, quando formido de oppoſito expreſse non eſt conjuncta?

Reſp. Caietanus cenſet eum judicare, qui rogatus, an habeat rem pro certo, reſpondet ſibi certam, aut fere certam videri; eum vero ſuſpicari, qui reſpondet ſe non eſse moraliter certum, ſed facile poſse falli. V. *Bon. de reſt. d.2. q.7. p.1.*

DUBIUM II.

Quid ſit, & quam grave peccatum Detractio?

Reſp. Detractio eſt alienæ famæ injuſta violatio, vel denigratio. Differt a contumelia, quæ eſt injuſta honoris diminutio. 1. Objecto: quia contumelia honor, detractione autem fama læditur, quæ eſt opinio, ſeu exiſtimatio de alterius excellentia; honor autem eſt teſtificatio alienæ excellentiæ animo conceptæ. 2. Differt modo: quia contumelia inſtar rapinæ fit aperte contra præſentem: detractio ut plurimum inſtar furti occulte, & contra abſentem. Unde, licet contumelia detractione gravior ſit, eſt tamen detractio peccatum mortale ex genere ſuo; etſi ex parvitate materiæ, aut indeliberatione fieri poſſit veniale. Ratio eſt, quia eſt gravius furto, quod eſt mortale, cum lædat proximi famam, quæ eſt majus bonum, quam opes.

Detractio alia eſt directa, & formalis, quæ fit ex intentione famam lædendi: alia indirecta, & materialis tantum, quæ fit ex levitate, & loquacitate aliqua. Ex dictis reſolves.

1. Regulariter non eſt mortale (etſi per accidens ratione damni ſequentis tale eſse poſſit) revelare naturales defectus animi, corporis, vel natalium: quia tales non ſunt mortales; nec infamia apud prudentes reputatur, quod quis, v. g. ſit ſtupidus, ſpurius, luſcus. Bon. *t.2.d.2. q.4.p.2.*

2. Plerumque etiam levis detractio habetur, ſi alium infames generalibus nomini-

bus peccatorum mortalium, v. g. eſſe iracundum, ſuperbum, &c. (etſi aliquando gravis eſſe poſſit) quia audientes plerumque interpretantur de naturali propenſione, & defectu involuntario: nec oritur grave damnum famæ. S.Ant.1.*p t.8.c.4.* Sylv.Leſſ.*d.3.n.*18.Lay. *l.3.t.3.p.2.c.9.n.3.*

3. Similiter non erit mortale communiter referre peccata mortalia, quæ ob conditionem perſonæ non notabiliter famam lædant; v.g. ſi dicas militem habere concubinam, pugnaſſe in duello, cogitare vindictam, adoleſcentem eſſe prodigum, deditum amoribus, &c. Laym. *l.3. t.3. p.2. c.3.*

4. Fieri tamen poteſt, ut narrando defectus etiam naturales, ſpectata conditione, & ſtatu illius, graviter noceas, & ſic graviter pecces: ut ſi gravem, & optimi nominis Prælatum, aut religioſum, mendaciis aſſuetum eſſe; virum gravem, ac conſularem, illegitime natum, Judæum,&c. dicas. Idem eſt,etſi de altero nihil in particulari, ſed tantum in genere dicas, v. g. te ſcire aliquid de illo, quod ſi dicas, magno illum rubore ſit affecturum. Card. Lug. *d.*14. *n.*49.

5. Crimen, aut defectum alicujus, modo verum, ſæpe licet prodere ob juſtas cauſas: v.gr. 1. Cum expedit ſuperiorem ſcire ſuorum defectus, ut emendentur, de quo v. ſupra, *de Corr. Frat.* & ſic eos, qui crimen occultum filiorum parentibus, vel famulorum heris, in ordine ad correctionem (cavendo tamen, ne ex revelatione majus damnum ſequatur) ſignificant, communiter excuſari docet Trull. *l.7. c.* 10. *d.* 11. ex Bonac. &c. uti & uxorem loquentem cum marito (vel contra) de criminibus occultis filiorum, vel famulorum. 2. Cauſa conſilii, vel auxilii capiendi; in quo tamen videndum, ut cum minimo damno tertii fiat. 3. Cauſa cavendi alterius damni; ut ſi alicujus æſtimatio falſo concepta de ejus doctrina, probitate, eſt aliis pernicioſa. Unde, cum agitur de conferendo officio, de contrahendo matrimonio, de ſuſcipienda religione, aſſumendo medico, præceptore, famulo, famula, &c. licet manifeſtare (imo aliquando oportet) occulta alterius impedimenta, inhabilitatem, crimina, unde nota-

bi-

bile aliquod incommodum merito timeretur; dummodo nulla alia ſit ratio commodior impediendi, & damnum, quod proximo timetur, ſit minus, aut ſaltem æquale damno, quod ex manifeſtatione defectus, aut criminis alterius ei obvenerit. Leſs. *l.* 2. *c.* 11. *d.* 12.

6. Hinc quoque, ſi quis injuſte lædit famam tuam, nec potes eam tueri, nec recuperare alia via, quam imminuendo quoque famam illius, id licet, dummodo falſa non dicas, * hoc enim prohibetur ab Innoc. XI. in Propoſit. 44. inter damnat. *, in tantum, quantum ad tuam famam conſervandam neceſſe eſt, nec magis lædas, quam lædaris, collata tua, & alterius perſona. Vide Card. de Lugo *n.* 50.

7. Si quis ſolatii tantum cauſa, & non intentione detrahendi, alicui amico narret injuriam ab alio ſibi factam, non videtur eſſe mortale, etſi inde aliqua infamia proveniat authori; ea enim ipſi imputanda eſt. Cavendum tamen, ne dicatur pluribus, vel apertius nominetur perſona, quam neceſſe ſit ad conſilium, vel ſolatium. Leſs. Laym. Tann. *d.* 2. *q.* 8. *d.* 2. *d.* 4. Card. Lugo *d.* 14. & ſic excuſari poſſe famulos (ſaltem a mortali) qui injurias ſibi ab heris ſuis, uxores, quæ a maritis, filios, qui a patre, Religioſos, qui a Prælato illatas, doloris tantum mitigandi cauſa, referunt, docet Trul. *l.* 7. *c.* 10. *d.* 11. ex Leſs. Lay. Tann. Nav. Dian. *p.* 2. *R.* 99. Idem putat Caj. dicendum, ſi crimen occultum revelet uni alicui viro prudenti, & taciturno, cui dicere perinde ſit, ac ſi nulli diceretur; eo quod damnum illud cenſeatur leve: & ſic Trull. *l.* 7. *c.* 10. *d.* 11. cum Dian. *p.* 1. *t.* 3. *m. R.* 22. & *p.* 2. *t.* 5. *m. R.* 33. excuſat pœnitentem, qui in confeſſione manifeſtat complicem: dicuntque cum Tanner. Bon. Eſcob. *E.* 9. eam ſententiam eſſe probabilem. Verum hoc univerſim non videtur ſatis tutum, quia læſio famæ apud unam etiam perſonam cenſetur gravis: ut patet ex judicio temerario: imo ſæpe quidam ægrius ferunt, ſe lædi apud unam perſonam gravem, quam tres, vel quatuor alios. Unde Suar. Fill. Leſſ. Azor. & Laym. putant communiter eſſe mortale. V. C. Lugo *l. c.*

8. Crimen ſimpliciter publicum, ſive ſit

notorium jure, ſive facto, manifeſtare iis, qui neſciunt, non eſt peccatum mortale injuſtitiæ: quia hoc ipſo auctor amiſit jus ad famam, cum ratio juſti judicii, & evidentia facti faciat, ne de injuria juſte queri poſſit. Quod confirmat conſuetudo, mandans hiſtoriæ publica crimina.

Dixi: *non eſt mortale injuſtitiæ*: quia detegere eo loco, quo fama non erat perlatura, vel nonniſi poſt longum tempus, vel aliter cum gravi mœrore ejus, qui commiſit, ſæpe poteſt eſſe mortale contra charitatem, ut Leſs. Val. Tol. *l.* 5. *c.* 65. contra Nav. & Caj. V. C. Lug. *d.* 14. *n.* 59. Fagund. *p.* 2. *l.* 5. *c.* 3.

9. Similiter non eſt peccatum contra juſtitiam, ſaltem mortale, quærere cauſam captivitatis alicujus, vel de ea loqui, ſicut enim captivitas eſt publica, ſic etiam cauſa videtur eſſe facta publica. Sayr. Bon. Trull. *l.* 7. *c.* 10. *d.* 11. Ubi eodem modo excuſat eum, qui refert delictum alicujus publicum, referendo ſimul pœnitentiam, & emendationem; ſecus, ſi taceatur pœnitentia, quam fecit: & ſic ait peccare hiſtoriographos, deſcribendo peccata mortuorum publica, & non referendo pœnitentiam, vel emendationem, ſi reſipuerint.

10. Similiter manifeſtare crimen, quod nondum eſt publicum, moraliter tamen certum eſt, brevi fore publicum (ſive per facti evidentiam, ſive per ſententiam Judicis) non eſt mortale, quia parum nocet, niſi tamen ex iſta anticipatione ſequerentur gravia damna, verbi gratia, in officio, &c. Card. Lugo *l. c. n.* 92.

11. Infamem in uno crimine de altero valde affini infamare, eſt tantum veniale: ut v. gr. ſi de adultero dicas, quod miſerit literas amatorias: quia tunc non notabiliter augetur infamia. De diſparato tamen, & non connexo crimine infamare, eſt mortale: quia infamis in uno genere vitii non amiſit jus famæ in aliis virtutibus. Tan. *d.* 4. *de juſt. q.* 8. *d.* 7. *n.* 141. ex Nav. & Leſs. contra Sylv. v. *detractio*, Palud. &c.

12. Detractio materialis ex loquacitate orta eſt mortale, ſi gravem proximi læſionem importet, idque advertatur: quia etſi non intendatur directe læſio alterius; ea tamen indire-

ſtr, & implicite eſt volita, & æquivalet formali. Veniale autem tantum erit, ſi non ſequatur læſio gravis: quia ſcilicet communiter non ſerio accipitur, nec creditur. Similiter erit veniale tantum, audita referre, ut audita tantum, hoc eſt, nihil affirmando de rei veritate, ſed dubitationem potius ſuam de ea ſignificando, ita ut nulla inde ſecutura putetur infamia, nec auditores rationabiliter ſint credituri. Ita contra Azor. *part. 3. lib.13. c.6.* docet Tanner. 2.2.*d*.4.*q*.8. *dub.7.num*.121.Eſc. *F*.10. *c*. 4. *n*. 40. eo quod diffamatio, ſi forte ſequatur, imputetur audienti, ſi credat. Idem docet Card. de Lugo *loc. cit.* recte limitans, niſi grave damnum ex modo narrandi, vel ex levitate audientium (qui temere credituri ſint, & vulgaturi) ſecuturum poſſis prævidere. Hinc peccas graviter contra juſtitiam, ſi referens grave crimen addas, id tibi dictum eſſe a viro fide digno, quia præbes ſufficiens fundamentum credendi.V.Dia.*t*.5.*m*.R.18.

13. Mortuum infamare, minus grave eſt, quam vivum: mortale tamen, & ad reſtitutionem obligans. Leſs. *l*.2. *c*.11. *d*.21. Bon. *d*. 2. *q*.3. *p*.2.

14. Non eſſe mortale de aliquo ignoto, vel indeterminato male loqui, verbi gratia, in tali loco eſſe multos improbos, in tali Collegio unum Canonicum commiſiſſe grave crimen, v. g. ſimoniam, docet Eſcob. *E*.10. *c*.4. Fagund. quod Trull. *l*. 7. *c*. 10. *d*. 4. ex Bonac. Azor. &c. limitat, ſi non ſit tale, quod in alios redundet.

15. Graviſſime autem peccant, qui Ordini, ſeu ſtatui alicui Religioſorum in communi, vel Monaſterio detrahunt, dicendo verbi gratia, quod in eo male vivatur, non ſervetur obſervantia regularis, &c. *niſi id ſit plane notorium*: quia graviſſime nocent, tenenturque ſub mortali ad reſtitutionem toti communitati, a qua Superioris remiſſio non excuſat. Sot. Nav. Trull. *c*.10. *d*.14. Talem autem ſufficienter confiteri, ſi dicat, Detraxi cuidam Religioni, Ordini, vel Monaſterio, &c. ſive ſit communitas numeroſa, ſive non, docet Lug. & Tamb. *de exped. conf. lib*.2.*c*.1.

16. Similiter mortale eſt, tacita perſona, nominare Monaſterium, vel Ordinem religio-

ſum, ex quo aliquis grave peccatum occultum, v. gr. adulterii, vel fornicationis commiſerit. Nav. Trull. *c.* 10. *d.* 14

17. Explicandum eſt in confeſſione, an apud multos, & quot circiter; an vero apud unum tantum alicui detraxeris. Ita probabiliter Bonac. *de ſacr. d.* 5. *q.* 5. *p.* 2. §. 3. *diff.* 2 *n.* 16. & 21. ex Sanchez, Sylv. Andr. *n.* 135. Sed C. Lugo *d.* 16. *n.* 135. 130. & 140. ex Navar. Salas, Con. &c. negat, dicitque contrarium eſſe probabilius. Nec omittendum, ſi quem infamaveris libello famoſo; cum id ſit genus detrahendi graviſſimum, & ad plurimos pertinens. Non tamen neceſſario dicendum, in quo genere infamaveris: quia fama ſemper eſt ejuſdem ſpeciei in genere moris. Card. Lugo *d.* 16. *n.* 265.

18. Peccat mortaliter contra juſtitiam, & tenetur ad reſtitutionem, ratione cooperationis is, qui audit detractorem, excitando, vel animando efficaciter: qui vero lætatur tantum detractione audita, aut, licet non lætetur, qui non impedit, cum commode poſſit, peccat pro ratione damni mortaliter, vel venialiter contra charitatem: non tamen tenetur ad reſtitutionem, niſi ſit ſuperior, pater, vel dominus: is enim ex officio tenetur impedire ſubditum, ne alteri injuſte noceat.

Dixi, *ſi commode poſſit*: quia non peccat, qui putat monitionem ſuam nihil profuturam: vel ex eo magnum incommodum metuit: vel qui rationabili verecundia prohibetur, ob auctoritatem detrahentis. Debet tamen tunc diſcedere, ſi commode poteſt, faciem triſtiorem oſtendere, vel alio ſermonem avertere. Leſſ. & Bon. *l. c.* Hinc æqualis raro, inferior rariſſime, tenetur corrigere detractorem. 1. Quia audiens plerumque neſcit, an quod dicitur, ſit notorium, tametſi ipſe ignoraverit; & in dubio non eſt, cur damnet detractorem. In quo multi falluntur, exiſtimantes, ſimul ac aliquid audiunt dici contra proximum, id ſibi mox refutandum. 2. Quia, cæpta detractione, ſæpe melius conſulitur proximo, ſi ſinatur abſolvi, quam ſi abrumpatur. Nam, ſi diſtincte explicetur, ſæpe non tam graviter apprehenditur, quam initio conceptum erat. 3. Quia ſæpe ſine gravi offenſio-

ne

ne non potes corrigere. 4. Quia ſæpe alter habet juſtam cauſam manifeſtandi, præſertim uni ſoli. C. Lugo *l. c. n.* 128. V. Dian. *t.* 3. *m. R.* 24. & *t.* 5. *m. R.* 25.

Quæres 1. An liceat alium infamare ad tormenta gravia vitanda?

Reſpond. 1. Licet, ſi crimen ſit verum: quia nullam alteri facit injuriam, cum habeat jus illud in neceſſitate revelandi.

Reſpond. 2. Si crimen ſit falſum, non licet: quia eſſet mendacium pernicioſum. Sylv. tamen, & Nav. putant, veniale tantum eſſe, ſi ſola infamia ſequatur, & poſt torturam revocetur, eo quod non ſit infamia efficax. V. infra *l.* 4. *c.* 3. *d.* 7.

Quæres 2. An liceat ſeipſum infamare?

Reſp. Id non eſſe ſaltem mortale regulariter. Ita Leſſ. Fill. & Lay. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 2. *c.* 3. *n.* 14. quia non eſt contra juſtitiam, cum ſit famæ ſuæ dominus; nec contra charitatem, quia hæc non obligat ad bona externa conſervanda, niſi in quantum id exigit ſalus propria, vel proximi.

Dixi, *regulariter*: quia per accidens poteſt eſſe mortale, ut v. g. ſi tua fama ſit neceſſaria muneri, vel ſi tibi damnum vitæ, vel aliis infamiæ ex eadem ſequeretur. Unde reſolves.

Non eſt mortale, ad vitanda gravia tormenta, falſum crimen ſibi imponere, ex quo etiam mors ſequatur: quia non tenetur homo cum tantis cruciatibus vitam ſuam tueri, nec talis dicitur ſe interficere, ſed tantum ex juſta cauſa vitam morti exponere. Leſſ. & Fill. V. infra *l.* 4. *c.* 3. *d.* 7.

DUBIUM III.

An, & quomodo fama reſtituenda?

Reſp. Niſi ſit cauſa excuſans, patet ex natura juſtitiæ, & ex dictis de reſtitut. famam injuſte ablatam reſtitui debere. Et quidem, ſi verum crimen quis narravit, debet opinionem conceptam, quantum poteſt, apud audientes abolere, dicendo v. g. ſe male dixiſſe, injuriam intuliſſe, deceptum eſſe, &c. Vel, ſi hac ratione parum proficiatur, cum laudando in aliis rebus, crimen extenuando, ho-

norem ejus in re alia procurando, &c. ſic enim ſenſim tantundem fama ejus illuſtrabitur ex una parte, quantum ex altera obſcurata fuit. Quod ſi autem crimen falſum impegiſti, teneris id aperte retractare (adhibito etiam, ſi opus eſt, juramento) apud eos quibus dixiſti, & (per ſe loquendo) ad quos infamia pervenit, ſive apud auditores mediatos; ut contra Leſſ. & Tan. 2. 2. *d.*4.*q.*6.*d.*6. *n.*146. docet Card. Lugo, quia totum damnum famæ, cujus cauſa es, teneris reparare.

Licet aliquando ſufficiat dicere, te penitus deceptum, rem aliter ſe habere, male te informatum fuiſſe. Vid. Laym. *l.*3. *t.*3. *p.*2. *c.*7. Leſſ. *c.*11. *d.*30.

Dixi, *per ſe*: plerumque enim per accidens ab hac obligatione talis excuſatur, reſpectu auditorum mediatorum: tum ob moralem impotentiam, tum quia eo ipſo, quod apud immediatos retractavit, implicite illis commiſit, ut hanc retractationem ipſi indicent aliis, ſi quibus forte revelaverint. Idque confirmat praxis Confeſſariorum, qui tantum obligant, ut retractent apud eos, quibus ipſi revelarunt. V. Card. Lugo *l. c.* Unde reſolves.

1. Confeſſarii eſt, uti & Concionatorum, bene inſtruere ſuos, & monere de reſtitutione, ac fuga vitii tam communis.

2. Is, qui bona fide, vel probabili errore ductus, ſine formali mendacio falſum de alio dixit, tenetur (intellecta poſtea materiali injuſtitia) ad reſtitutionem: licet non tam ſtricte, quam qui infamavit per injuriam formalem: hic enim tenetur reſtituere cum detrimento famæ ſuæ, etiam æquali, alter non item, ſed tantum, quatenus ſine ſuo notabili incommodo poteſt. Mol. Leſſ. C. Lug. *d.*15. *n.*4. Similiter qui crimen narravit de uno, quod auditores ex errore intellexerunt de alio, licet non ex juſtitia (ſiquidem non ejus actio, ſed error audientium cauſa fuit damni injuſti) tamen ex charitate tenetur ad reſtitutionem, cum poſſit grave damnum proximi ſine ſuo detrimento præcavere. Bon. *d.* 44.

3. Qui detraxit alteri libello famoſo, tenetur, ut efficax ſit reſtitutio, eam facere contrariis ſcriptis, vel publica revocatione. Sà, Bon. *d.*2. *de reſt. q.*4. *p.*7.

4. Si-

4. Si ex læſione famæ ortum etiam eſt alteri damnum fortunarum, ut ſi privatus eſt officio, excidit ſpe divitis matrimonii, amiſit dotem, &c. tunc & fama debet reſtitui, & damnum illud compenſari, ad arbitrium prudentum. Et quidem obligatio reſtitutionis famæ, cum ſit pure perſonalis, non tranſit ad hæredes: obligatio autem compenſationis dicti damni, cum habeat reſpectum ad bona infamatoris, tranſit ad hæredes. Lay. *l.c.c.7.n.4.*

Quæres 1. Quæ excuſent a reſtitutione famæ?

Reſp. Patere ex dictis *de reſt. lib.3.t.9.c.2.* Unde reſolves.

1. Excuſatus es a famæ reſtitutione, ſi plane ſis impotens.

2. Si crimen occultum, quod dixiſti, vel ſimile alia ratione fiat publicum. C. Lug. *d.15. ſ.5. n.37.*

3. Si fama aliis modis jam recuperata ſit, ut infamati purgatione, vitæ probitate, teſtimonio prudentum. Leſſ. *l. 2. c. 11. d. 24.* Etſi tunc pro damno, quod ſecutum eſt, debeat ſatisfieri. C. Lugo *d.15. ſ. 3.*

4. Si prudenter judicetur, jam dudum rem oblivione deletam. Quo caſu maxime prudentia opus eſt: nam aliquando periculoſius eſt retractare renovando memoriam. Vid. Card. Lugo *d.15. ſ.3. n.35.*

5. Si is, cui detraxiſti, tibi ſimiliter detraxerit, nec velit reſtituere; quia tunc potes jure compenſationis, ſeu retentionis uti, dummodo infamia illata non redundet in alios. Ita probabiliter Tol. Leſs. Sylv. Mald. Dian. *t. 2. tr.5. R. 30.* Molin. contra Cajet. Tan. Card. Lugo, & Nav.

6. Si non poſſis abſque periculo vitæ, vel ſi fama reſtituenda ſit minoris valoris, quam fama detractoris. Sic v. g. Prælatus non tenetur reſtituere vili homini, ſi aliter non poteſt, quam cum amiſſione famæ ſuæ multo majoris momenti, ſed ſufficit tunc, ſi infamatum laudet, aut pecunia compenſet. V. Card. Lugo *l. c.*

7. Si infamatus ſponte remiſerit, (modo tamen ejus infamia non redundarit in alios, ut familiam, ſtatum) ſive expreſſa, ſive tacita ſit condonatio: tametſi nihilominus ex cha-

charitate damnum reſarcire aliquando tenearis, ſi poſſis abſque gravi incommodo. Card. Lugo *d.*15. *ſ.*3. *n.*28. Imo aliquando etiam ſufficit condonatio præſumpta, ſive interpretativa voluntas ejus, qui poteſt condonare: ſi nimirum ille ſit ita affectus, ut, ſi rogaretur, facile condonaret: tunc enim non eſt invitus, ſaltem quoad ſubſtantiam, etſi fama non reſtituatur. V. C. Lug. *l. c.*

Quæres 2. An reſtitutio famæ licite condonetur?

Reſp. Licite fit in iis caſibus, in quibus ſeipſum licet infamare; in quibus autem, & quam graviter peccat ſe infamando, in iiſdem, & tam graviter peccat condonando. Nav. Trull. *l.*7. *c.*30. *d.*28. Unde reſolves.

1. Condonans famæ reſtitutionem peccat mortaliter. 1. Si infamia redundet in alios. 2. Si inde ſequatur ſcandalum. 3. Si ſit vir valde utilis Reip. & ex infamia fructus impediatur. 4. Si fama ſit neceſſaria ad muneris gubernationem. Sot. Leſſ. Trul. *l.c.* qui tamen notant, condonationem ſemper eſſe validam, quando fama non redundat in alios, ſecus quando redundat. Unde parentes non poſſunt condonare, quando redundat in filios; neque filii, quando in parentes. V. Auth. cit.

2. Ex eo vero præciſe, quod infamatus, vel contumelia affectus, converſans cum infamatore, videatur remittere injuriam, non cenſetur condonare reſtitutionem famæ, vel honoris, ſicut nec alia debita per familiaritatem. Nav. *c.*18. Trull. *d.* 29.

CAPUT II.

Quid de præcepto nono, & decimo?

Reſp. Prohibent omnes internas concupiſcentias, & delectationes voluntarias illorum operum, quæ præceptis ſecundæ tabulæ, præſertim ſexto, & ſeptimo vetantur. Qua de re vide ſupra: & patebit ex dicendis de peccatis, infra *l.* 5.

CAPUT III.

Quid de Præceptis Eccleſiæ?

RESp. Etſi ea ſint plurima; præcipue tamen toti Chriſtiano populo communia quinque numerantur. Ex quibus hic agendum reſtat de tertio, quia de 1. & 2. actum eſt in præcep.3. Decal. de 4. & 5. infra lib. de Sacram. * Contra porro hoc præceptum ex ſolo contemptu peccari Propoſ. eſt proſcripta ab Alex. VII. Propoſ. 23.

DUBIUM I.

Quid requiratur ad jejunium Eccleſiaſticum, & quanta ejus obligatio?

Reſp. Jejunium ex præcepto Eccleſiæ, obligante ſub mortali, requirit tres conditiones. Laym. *l.4.t.8.c.1.n.13.*

1. Eſt unica tantum comeſtio de die in ordine ad nutritionem. Quæ ita neceſſaria eſt conditio, ut ſecunda comeſtione pecces mortaliter; reliquis autem ſupra ſecundam, ad ſummum venialiter tantum. Lay. *c.1. n.12. & 13.*

2. Eſt abſtinentia ab eſu carnium, itemque ovorum, & lacticiniorum; eo quod ex carne originem trahant, multumque nutriant. Unde intra Quadrageſimam jure communi prohibentur; extra eam permittuntur. Imo intra eam, quibuſdam locis conſuetudo permittit, quæ ubique notanda eſt. Bon. *d. ult.q.1. p.2.* ex Sylv. Nav. Leſſ. Azor. Laym. *l. c.* Fill. Fag. *p.4.l.1.c.2.* Adde, diſpenſatum quoad carnes etiam lacticiniis, & ovis veſci poſſe, non tamen vice verſa: &, cui eſt permiſſus eſus carnium, etiam ſecunda refectio permiſſa videtur, ut contra Reg. Leſſ. Nav. &c. probabiliter docent Azor. *l.7. c.10. q.3.*Fill. *t.27. c.3. q.4.* Tolet. &c. Confirmatque Bon. *l. c.* ſi eſus carnium ſit permiſſus ob debilitatem naturæ, & non propter nauſeam, vel damnum tantum. Vide Leſſ. Fill. Azor. &c. Ratio eſt, quia de eſſentia jejunii eſt abſtinentia a carnibus.

3. Conditio eſt certa hora refectionis; quæ

eſt circa meridiem, niſi aliud loci conſuetudo ferat. Idque non mathematice computandum, ſed moraliter. Dictam autem horam notabiliter ſine juſta cauſa prævenire, mortale putat Navar. & quidam alii, ſed probabilius docent eſſe veniale Toler. & Filliuc. eo quod non violetur ſubſtantia, ſed tantum circumſtantia. Tol. Leſſ. *d.* 2. *n.* 13. Vid. Laym. *c.* 3. *n.* 10. *& ſeq.*

Dixi 1. *notabiliter, & ſine cauſa*: quia prævenire ex juſta cauſa, v. g. ſi iter faciendum, ſi hoſpites dimittendi, &c. & abſque ea, per mediam horam tantum, nullum peccatum videtur eſſe. Dilatio in veſperam & licita eſt, & laudabilis, ſi nihil ante ſumas. Ex dictis reſolves.

1. Non ſolvitur jejunium per diviſionem prandii, ob negotium incidens, vel ſi quid ſumatur per modum medicinæ, vel ob debilitatem, aliamve cauſam rationabilem, uti apud Religioſos faciunt miniſtri, & lectores menſæ, quia non niſi unicam refectionem intendunt. Et hinc Sanchez *tom.* 2. *opuſc. l.* 5. *c.* 1. *dub.* 34. Eſcob. *t.* 1. *E.* 7. *c.* 3. *num.* 29. excuſant famulos menſæ miniſtrantes, ſi aliquid prægustent, aut ex reliquiis guloſe ſumant, tum ut melius ſerviant, tum ut famem ſublevent (intellige, ſi cum illorum refectione licita moraliter uniatur.) Nec ſolvitur per ſumptionem electuariorum, vel crebriorem hauſtum (ante quem modicum ſumere, ne potus noceat, permittit Azorius, Eſcob. *tom.* 1. *E.* 7. *c.* 3. *n.* 28.) & quidem toties, quoties biberit, dummodo non in fraudem jejunii, verbi gratia, 5. vel 6. amygdalas, vel quid ſimile. Regin. &c. cum Dian. *p.* 1. *t.* 9. *R.* 24. quia ordinantur potius ad alterationem corporis, vel digeſtionem ciborum, quam nutritionem.

Excipe tamen 1. Si quis ſumeret lac, juſculum, & ſimilia, quæ ſive ſorbeantur, ſive comedantur, non habent rationem potus, ſed cibi, ac principaliter referuntur ad nutriendum. 2. Si quis poma, pira, vel etiam uvas in magna quantitate ſumeret; quia habent rationem cibi. Dicaſt. & alii 6. Dian. *p.* 9. *t.* 6. *R.* 14. 3. Niſi quis in magna quantitate electuaria in fraudem jejunii ſumeret. Qui vero in

po-

potu valde excederet, contra temperantiam quidem, non tamen contra jejunium peccaret, ſaltem mortaliter. Layman *loc. cit. n.* 7.

2. Jejunium non ſolvitur per collatiunculam veſpertinam, etſi hæc non ad ſomnum, ſed ad nutritionem ordinetur: quia conſuetudo permittit. Addo, *veſpertinam*: quia ſine cauſa non licet illam ſumere mane, vel meridie: ex juſta tamen cauſa licet utrumque: ut ſi fiat ratione debilitatis, negotiorum, ſtudiorum; ſine ea erit veniale tantum, cum non violetur ſubſtantia jejunii.

Quoad ejus quantitatem, communiter deſignatur quarta, vel quinta pars integræ cœnæ, ut contra Dian. 1.*p. t.*4. R.117. Turr. &c. docet Reg. *c.* 2. *l.* 6. *n.* 185. Laym. *c.*1. *num.* 9. Fill. *t.* 2. *tr.* 27. *p.* 2. *c.* 2. *q.* 7. *n.* 33. dicens, ita deciſum eſse in celebri Academia Theologorum, qui omnes in quartam partem conſenſerunt. Idem probat Eſcob. *t.*1. *E.* 13. *c.* 3. *n.* 61. ſiquidem cœna ordinaria duarum librarum pondus non excedat, quia talis in reliquis præceptis modica cenſetur, ac proinde tanto quis magis, minuſve peccat, quanto magis, vel minus tranſgreditur. Adde, quibuſdam locis ex conſuetudine plus permitti ſæcularibus, quam religioſis, nobilibus, quam plebeiis, & *in* frigidis regionibus, quam in aliis, ut notat Laym. *l.* 4. *t.* 8. *c.* 1. & Bonac. *l. c.* Plus item quibuſdam in locis in vigilia Nativitatis Domini, & alibi in cœna Domini, permitti ex conſuetudine, dicit Med. Cajet. *n.* 34. & Sanch. *in opuſc.* Eſcob. *t.* 1. *E.* 7. *c.* 3. Quod Bon. non improbat, ubi ea conſuetudo eſt recepta.

Quoad qualitatem, in ea prohibentur cibi ob nutritionem communiter ordinati, quique inter fercula fere apponuntur. Permittuntur autem leviores, ut fructus, aliave ex ſaccharo, & melle confecta; & pro more regionis parum butyri, & caſei, ut in regionibus ſeptemtrionalibus, ob fructuum inopiam. Laym. *l.c. n.*9.

3. In confeſſione non ſufficit dicere, non ſervavi, aut fregi jejunium, ſed addendum, utrum refectione multiplici, an eſu carnium. Et ſi hoc, utrum ſemel, an ſæpius quan-

quantitatem notabilem ſumpſerit: quia probabile ſatis eſt etiam in hac materia, parvitatem a mortali excuſare, ut docet Bonac. *t.* 2. *d. ult. p.* 1. *q.* 2. & Tann. *tom.* 3. *d.* 3. *q.* 3. *dub.* 5. verbi grat. ſi coquus, aut ægroti miniſter parum carnis prægustent. Eſcob. *l. c. n.* 54. Sanchez *in opuſc. t.* 2. *l.* 5. *c.* 1. *dub.* 12. *num.* 10. vel ex aliis cibis quartam tantum partem collationis ſerotinæ, ſive unam, vel duas uncias ſumat: hanc enim eſse materiam parvam, cum Turrian. & Leon. docet Dian. *p.*5. *t.*5. *R.*11. & *p.*8. *t.*7. *R.* 54. eſse probabile. Si autem ſæpius eodem die parum ſumeret, peccaret graviter: quia materiæ illæ coaleſcerent in unam magnam, ut contra Salas docet Dian. *p.* 3. *t.* 6. R. 43. * Accedit authoritas Pontificia damnans opinionem oppoſitam. Vide Propoſ. 29. inter proſcriptas ab Alexand. VII. * Denique, ſi ſit in quadrageſima, utrum fregeris eſu ovorum, aut lacticiniorum. Tametſi etiam Dian. *t.*9. R. 54. & *t.* 6. *miſc.* R. 80. citans multos Doctores, dicat, certum eſse, quod ſit mortale, ſi non ex jure poſitivo, ſaltem ex conſuetudine, in omnibus fere mundi partibus recepta, veſci ovis, & lacticiniis in quadrageſima: probabile tamen eſt, & tutum (ſaltem in Germaniæ partibus) eſse tantum veniale. Laym. *c.*1. *n.*3. Fagund. *l.*1. *c.* 2. &c. * Hac de re lege Propoſit. 32. inter damnatas ab Alexand. VII. * Tum quia, licet conſuetudo habeat, ea tamen non ſemper ſub peccato, præſertim mortali, obligat. V. Fill. *t.* 27. *c.* 3. Bonac. *n.* 2. Tum quia Eccleſia non tam graviter ad hoc obligat; ut patet tum ex verbis ipſis, tum ex faciliore diſpenſatione in his, quam in carnibus. Ob quam cauſam etiam laridi, & adipis uſum facilius concedi poſse pauperibus, docet Laym. *l.* 4. *t.*8. *c.*1. *n.* 5. Imo ait, nec divitem propter eum uſum continue damnandum eſse peccati mortalis, præſertim cum Sylv. verb. *jejunium*, & alii dicant, ei, cui ovorum, & lacticiniorum uſus permiſsus eſt, etiam laridi, & ſaginis permiſsum videri: idque non improbet Azor. *l.* 7. *cap.* 10. *q. ult.* V. Laym. hic, Fagund. *p.* 4. *l.* 1. *c.* 2. *n.* 20. ubi dicit, pinguedinem inter carnes non computari. V. Dian. *p.* 1. *t.* 9. R. 21. Ve-

rum in his videndum ubique, quid receptæ piorum conſuetudo ferat, a qua non temere recedendum. Azor. *l.* 7. *c.* 10. *q. ult.*

Dixi: *ſi ſit in quadrageſima*; quia extra eam licite veſcitur ovis, qui debet jejunare, v. g. ob Jubilæum. Henric. &c. vel ex pœnitentia ſacramentali. Fag. vel ex voto, aut in vigilia. V. Dian. *p.* 1. *c.* 9. *&.* 5. & 6.

DUBIUM II.

Quæ cauſæ excuſent a jejunio?

Reſpond. Hæ ſequentes. 1. Superioris diſpenſatio: qua tamen non eſt opus, ſi neceſſitas ſit evidens, ſed in dubio tantum: idque ſive ad eſum carnium, ſive ad ſecundam refectionem. Talis autem ſuperior eſt Epiſcopus, & Parochus, etiam præſente Epiſcopo, quando legitima conſuetudo ſic habet. Imo Sylv. & Sanch. *de matr. lib.* 8. *d.* 9. *num.* 27. & in *opuſc. t.* 2. *l.* 5. *c.* 1. *dub.* 5. *num.* 18. abſolute affirmat, poſſe diſpenſare præſente Epiſcopo: quia, inquit, ad Epiſcopum non recurritur in minimis, ut uſus habet; quod Epiſcopi ſciunt, & non contradicunt. Verum id totum pendet ab uſu, & conſuetudine, ſine qua non licebit. V. Trull. *l.* 2. *c.* 3. *d.* 7. Item Prælatus, & in ejus abſentia Vicarius illius, ut habet Sanch. *l. c.* reſpectu ſuorum Religioſorum: non tamen Confeſſarius, licet privilegiatus, ſi non ſit Parochus: quia non habet juriſdictionem in foro externo. Sanchez *l. c.* contra Pal. Unde tantum poteſt judicare de juſtitia cauſæ. Cauſa autem valida ad diſpenſandum erit vel vera, vel quæ talis putatur: ſufficit enim credulitas inculpata. Item, cum quis bona fide putat ſe a jejunio excuſari, etſi cauſa inſufficiens ſit, tantum venialiter peccare, docet Cajet. At ſi vere bona fide putet, ſe plane excuſari, nullo modo peccare videtur.

2. Cauſa eſt impotentia, qua excuſantur, qui ſine notabili damno non poſſunt jejunare; ut ſunt juniores uſque ad annum 21. completum: quibus tamen poſt ſeptimum annum carnes dari non debent. Item debiles, infirmi, convaleſcentes, prægnantes, lactantes, &c. Ratio eſt, quia hi omnes egent

gent alimento multiplicato: uti & ſenes communiter ſexagenarii, niſi evidenter conſtet, poſſe jejunare ſine damno. In dubio autem, an poſſint, non tenentur cum periculo tentare fortunam; quia cum de ætate conſtet, & robur ſit dubium, non eſt expectandum, donec deficiat; tunc enim irrecuperabilis eſt defectus. Gra. *t.* 2. *d.* 6. *tr.* 3. *p.* 1. *d.* 6. *ſ.* 5. *n.* 19. Eſcob. Lay. *l.* 4. *tr.* 8. *c.* 3. Tan. 2. 2. *d.* 3. *q.* 3. *dub.* 5. Fill. *tom.* 2. *tr.* 27. *p.* 2. *c.* 6. & cæteri communiter contra Nav. Sà, Sanch. *de matr. t.* 2. *l.* 7. *d.* 32. *n.* 17. & *par.* 2. *conſil. l.* 5. *c.* 1. *d.* 4. *n.* 7. item Dian. *p.* 1. *t.* 9. R. 20. &c. qui abſolute, ſine omni reſtrictione, ſexagenarios omnes a jejunio liberant. Quam ſententiam Trull. tanquam communiorem, & magis conformem tempori, & imbecillitati humanæ, ut ait, ſequitur (cum Molf. Ortiz. &c.) *t.* 3. *c.* 2. *d.* 7. *n.* 3. præſertim cum ſcrupulis, quibus exponit contraria, liberet. Quidam inſuper id extendunt ad eos, qui pro toto vitæ tempore certis diebus voverunt jejunium; adduntque eſſe probabile, quod ſufficiat, ſi annus 60. ſit inchoatus, eo quod is in favorabilibus habeatur pro completo. Dian. *p.* 5. *t.* 14. R. 83. ex Naldo, & Sanch. Item *p.* 9. *t.* 7. R. 73. ex Trull. & aliis 6. Eademque ætate, uti & ante annum 21. Regulares non teneri ad jejunia ſui Ordinis, probabile affirmat Dian. *p.* 9. *t.* 7. R. 73. ex aliis 4. qui etiam probabile cenſet excuſari fœminas quinquagenarias, *p.* 9. *t.* 7. R. 93. ex aliis 4. Denique pauperes, qui non habent alium cibum præter prohibitum, vel non ſufficientem pro unica refectione. Vide Sanchez *in opuſc.* ubi ex Navar. Gabr. Ang. excuſat eos, qui laborant tertiana, vel quartana, item qui ex vacuitate ſtomachi notabilem capitis dolorem, vel vertiginem patiuntur, vel tota nocte calefieri, aut dormire non poſſunt. Neque hos teneri mane ſumere collatiunculam, & veſperi cœnam, notat Dian. *p.* 1. *t.* 9. R. 51. ex Fill. & aliis 3. quia nemo tenetur pervertere ordinem refectionum.

3. Cauſa eſt labor, vel officium, cum quo jejunium non poſſit conſiſtere, qualis eſt agricolarum, & multorum opificum, ut fabrorum, piſtorum, ſutorum, &c. (etſi de ſutoribus neget Angles: cujus ſententiam Sanchez dicit.

dicit eſſe veram, ſi non ſuant, ſed tantum ſcindant corium, & materiam præparent) non tamen pictorum, ſartorum, quorum labor exiguus eſt. Excuſat etiam Laym. *l.* 4. *t.* 8. *c.* 3. figulos, argentarios, ferrarios, lignarios, fullones, cœmentarios, coriarios, & textores. Dian. *p.*4.*t.*4. R. 138. & Gordon. *t.* 2. *l.* 6. *q.*18. *c.* 6. verſantes prælum typographicum, non tamen typorum compoſitores: foſſores autem ferrarios, & ſimiles, etiam die uno, vel altero, quo non laborant, excuſat Azor. &c. cum Dian. *p.* 1. *t.* 9. R. 9. Similiter excuſatur, qui pedibus facit iter per magnam diei partem, ut ait Sanch. *in opuſc. l. c.* Vid. Fill. *n.* 119. Ratio horum omnium eſt, quia communiter horum vires non ſufficiunt ad hujuſmodi labores cum jejunio. * Omnes Officiales in Repub. corporaliter laborantes a jejunio excuſari, Propoſitio eſt proſcripta ab Alex. VII. n. 30. *

Dixi, *pedibus*; quia multi non excuſant equites; longa tamen equitatio ad plures dies, ut docet Filliuc. *tract.* 27. *cap.* 6. merito excuſat. * Circa hoc adverte propoſ. 31. inter damnatas ab Alex. VII. * Ubi etiam concedit ob labores præcedentes, & ſubſequentes, poſſe aliquem excuſari, ſi probabiliter debilitatus, vel debilitandus putetur, ita ut officio rite fungi nequeat. V. Bon. *diſt. ult. quæſt.* 4. *num.* 11. Ex eodem capite Doct. excuſant conjugem, ſi debitum reddere non poſſit, quando jejunat; uti & uxorem, quæ ob maciem non poſſit cum jejunio ſe viro gratam præſtare. Bon. *loc. cit.* Atque, univerſim loquendo, nemo tenetur opus, ad quod obligatur, omittere ob præceptum jejunii, ait Cajet. Quod intelligo, niſi iſta obligatio ſit valde levis, & rationabiliter poſtponenda obligationi jejunii.

4. Eſt pietas, vel majus bonum. Unde excuſantur, qui cum jejunio non poſſunt vacare operibus melioribus, ver. gr. Concionatores, Præceptores ordinarii, Confeſſarii, Cantores, & quotquot opera charitatis, & miſericordiæ, tam corporalia, quam ſpiritualia exercent, etiam ob mercedem, ſi ea cum jejunio peragere non poſſunt. Fill. *tom.* 2. *tract.* 27. *p.* 2. *cap.* 6. *n.* 24. Azor. *p.* 1. *l.* 7. *c.*28. Fern. Navar. Sylveſt. Fagund. &c. Atque hi quidem omnes inter-

intelligunt, & fere addunt, quando eorum labores cum jejunio non poſſunt conſiſtere. Diana autem (abſolute loquendo) *d.* 1. *t.* 9. *R.* 9. Prædicatores, qui diebus quadrageſimalibus (intelligo omnibus) concionantur, putat a jejunio excuſandos: quia, inquit, ſummopere laborant: non item eos, qui Dominicis tantum concionantur, niſi ſint debiles. Sanchez tamen *in conſil. p.* 2. *l.* 5. *c.* 1. *d.* 13. *n.* 6. 7. & 8. & Trul. *lib.* 3. *cap.* 3. *d.* 7. putat a jejunio quadrageſimæ communiter, & regulariter excuſari eos, qui ter, vel quater in hebdomada concionantur cum fervore. De Lectoribus vero Dian. *l. c.* cum Fagund. *p.* 4. *l.* 1. *c.* 8. *n.* 19. cenſet non omnes excuſandos, ſed eos tantum, quorum labor eſt improbus: vel qui ita ſunt debiles, ut ſatisfacere non poſſint. Idem fere ſentit Sanch. licet *l. c.* putet Lectores eos, qui quotidie quatuor lectiones legunt (ut in Societate faciunt præceptores Grammaticæ) ſatisfacere, ſi media quadrageſima, ſive ter in hebdomada jejunent; eo quod ſit magnus labor, & paucis annis ſic fatigentur, ut progredi non poſſint. Sic ille. Verum præſtat, ut Superiores, ad tollendum ſcrupulum, cum talibus diſpenſent; ut monet idem Sanch. *l. c.* Nam in omnibus iſtis regula certa, & univerſalis ſtatui non poteſt alia, quam quod lex Eccleſiæ non obliget cum magna difficultate, ut notat Lay. *c.* 2. *n.* 3.

5. Charitas, vel etiam urbanitas ſecundum quoſdam excuſat etiam a veniali eum, qui die jejunii rogatus ab amico, modicum ſibi ſumit. Med. Fag. Fill. Dian. *p.* 1. *t.* 9. *R.* 29. vel qui ad excitandum infirmorum appetitum comedit parum, etiam carnis. Sanch. Dian. *p.* 3. *t.* 5. *R.* 32.

LIBER IV.

De Præceptis particularibus certo hominum ſtatui propriis.

CUm omnes fideles ſicut præcepta Decalogi, ita etiam alia præcepta, quæ pertinent ad ſtatum, & officium uniuſcujuſque, teneantur ſcire ſub peccato mortali; ita ut ipſa eorum ignorantia vincibilis, licet non ſequatur

tur tranſgreſſio, ſit peccatum mortale (Sylv. Sayr. Sanch. Bald. *t.1.l.1.d.9. n.8.* & al.) hinc poſt præcepta omnibus communia, agendum de præceptis propriis certorum ſtatuum in particulari.

CAPUT I.

De ſtatu Religioſi.

DUBIUM I.

Quid ſit natura Status Religioſi?

RESpond. Status Religionis eſt fidelium ad divinæ charitatis perfectionem tendentium, editis votis perpetuæ paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ, ſtabilis in communi vivendi modus, ab Eccleſia approbatus.

Dico, *ab Eccleſia*; quia, etſi olim Epiſcopi Religiones approbare poterant; poſtea tamen in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio Tertio ſtatutum eſt, ne nova Religio inducatur, niſi approbata a Papa. Ratio eſt, quia cum Religio ſit communitas ſacra, in qua debet eſſe ſpiritualis juriſdictio; hæc autem a Papa proveniat, decens eſt, ut talis communitas ab eodem approbetur, Laym. *l.4. t.5.c.1.* Unde reſolvuntur Caſus.

1. Ad eſſentiam Religionis non requiruntur vota ſolemnia. Ratio eſt, quia qui in Societ. JESU vota ſimplicia edunt, ſunt veri Religioſi, uti definivit Gregor. XIII. in Bulla, *Aſcendente Domino*, Laym. *l.c. n.4.*

2. Non ſunt Religioſi ii Ordines militares, qui conjugalem caſtitatem tantum vovent: ſunt tamen vere Religioſi milites S. Joannis, & Teutonici, eorumque ſimiles, cum tria vota ſubſtantialia habeant. Similiter ex Fratribus, & Sororibus Tertiariis, ſive Ordinis Sancti Franciſci, ſive aliorum, tantum ſunt Religioſi, qui in Religione approbata, ſecundum certam Regulam, tria vota ſubſtantialia emittunt. Contra autem ii non ſunt, qui licet tria iſta emittant, & communiter, vel ſeorſim habitent, regulam tamen a Sede Apoſtolica approbatam non profitentur. Laym. *l.c.*

3. Religioſi non ſunt, qui, edito voto per-

petuæ paupertatis, & caſtitatis, obedientiam vovent Confeſſario, aut Epiſcopo. Ratio eſt, quia tali voto non ſubjiciuntur juriſdictioni ſpirituali, quæ a Deo, medio ejus Vicario, provenire debet. *ibid. n.* 7.

4. Etſi Papa in votis ſolemnibus Religionis diſpenſare poſſit, ut quis deſinat eſſe Religioſus: non poteſt diſpenſare tamen, ut quis manens Religioſus ſubſtantialibus votis non teneatur; quia ad eſſentiam Religionis illa ſpectant. Lay. *l. c. n.* 8. ex Nav. &c.

5. Religioſus promotus ad Cardinalatum, vel Epiſcopatum, obſtrictus manet votis eſſentialibus ſuæ religionis, etſi quoad aliquos effectus paupertatis, & obedientiæ exemptus cenſeatur. Deinde, etſi jugo Regulæ abſolutus ſit quoad culpam, & pœnam; tamen ex obligatione moralis honeſtatis, ea ſervare debet, quæ eum decent, & cum ejus munere conſiſtunt. Hinc quoad habitum, ſui Ordinis colorem deferre debet, etſi quoad figuram, Epiſcopis ſæcularibus ſe conformare poſſit, ut Clemens VIII. conceſſit apud Sanchez 6. *mor. c.*6. Imo, ſi Epiſcopatum reſignet, vel ob culpam deponatur, abſque degradatione, tamen non tenetur ad regularem obſervantiam redire, quia retinet eminentiam Epiſcopalem, ob quam obedientia regulari exemptus fuit. Ibid. ex S. Thom. Rodrig. Sanch. &c. Secus eſt in Cardinali Religioſo, qui non eſt Epiſcopus; hic enim relicto Cardinalatu, nihil retinet ex dignitate Cardinalitia; ideoque ſi Papa ejus renunciationem acceptarit, tenetur redire ad obedientiam regularem ſui Ordinis. Pal. de Lug. *reſp. mor. l.*5. *d.*12.

6. Religioſus ad Parochiam promotus, cum votis aſtrictus maneat, tenetur deferre habitum Religionis, Regulamque obſervare in omnibus, quæ cum ſuo munere conſiſtere poſſunt. Idque non tantum ſecundum moralem honeſtatem, ſed ſub obligatione gravis culpæ, ſi ad eam Regula obliget. Ita Laym. *l.* 4. *t.* 5. *cap.* I. *num.* 12. & 11. Ubi addit, etſi Parochus Religioſus in iis, quæ ad regulam ſpectant, ſubjectus maneat ſuperiori; jam tamen conſuetudine multis locis obſervari, ut non tantum in pertinentibus ad diſciplinam Eccleſiaſticam, ſed etiam in pleriſque aliis, ab obedientia Prælati

lati eximatur, & Epiſcopo ſubjiciatur. Vid. Sanch. *l. 6. mor. c. 6. n. 36.*

DUBIUM II.

Quæ requiruntur ad valorem profeſſionis religioſæ?

Reſpond. Ad valorem ejus tres requiruntur conditiones. 1. Eſt qualitas, ſeu aptitudo voventis, ſcilicet ut, juxta Trident. *ſeſſ. 25. cap. 15. de Regularibus*, decimum ſextum ætatis annum expleverit, annumque integrum cum religioſo habitu ſteterit in probatione, nullumque habeat impedimentum, quod, per ſtatuta a Pontifice confirmata, in iſto Ordine ſubſtantiale eſſe cenſeatur. Azor. *tr. 1. lib. 12. cap. 2. qu. 6.* & *7.* Rodrig. *tr. 2. cap. 6.*

2. Conditio, conſenſus, & acceptatio expreſſa, vel tacita Prælati Ordinis; per hanc enim Religioni incorporari debet. Idque ordinarie, non tantum cum conſilio, ſed etiam cum conſenſu Capituli, aut certe majoris, aut principalioris partis, ſecundum cujuſcumque Ordinis ſtatuta. Navar. Leſſ. *c. 41. d. 7.*

3. Ut Profeſſio ſponte facta ſit, non cogente gravi metu, qualis eſſet incarceratio, alimentorum ſubtractio, eo quod in Profeſſionem conſentire noluerit. Itemque metus reverentialis, non quidem ſe ſolo, ſed accedente precum, blanditiarum, & imperii ſæpius repetita importunitate, aut gravi offenſione, aut diu continuata indignatione conſanguineorum, adjunctis etiam minis de ſubſidiis negandis, ſi ex Religione egrediatur; hæc enim vel ſingula, vel certe ſimul juncta, conſiderata conditione hominis rudis, timidi, &c. metum juſtum incutere poſſunt, & profeſſionem irritare, ut docet Laym. cum aliis *l. 4. tr. 5. cap. 5.* Leſſ. *lib. 2. cap. 43. diſt. 7.* Unde reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Is, qui Profeſſionem irritam edidit, ex defectu alicujus conditionis ex jam dictis, niſi eam poſtmodum tacite, vel expreſſe ratificaverit, egredi e religione, & uxorem

ducere poteſt; licet, ob evitationem ſcandali, cauſam egreſſus dicere debeat: & ſi ad forum externum cauſa deveniat, defectum Profeſſionis probare, idque intra quinquennium a die Profeſſionis: poſt illud enim non auditur, juxta Trid. c. 19. ſeſſ. ead. Quia præſumitur eam interea ratificaſſe.

2. Quod ſi tamen ſciret, illam juris præſumptionem falſam eſſe, eo quod vel ignorans impedimentum, vel metu gravi, aliave juſta cauſa impeditus reclamare intra quinquennium non potuerit; vel impedimentum ſit eſſentiale, ac perpetuum, aut ſaltem ultra quinquennium duret, eo elapſo poteſt reclamare, debetque audiri in judicio, ſaltem extraordinario, vel in integrum reſtitui, ut contra Bonac. *de clauſ. d. 4. q. 2. p. 15.* docent Navar. Sanch. *d. 32. n. 22.* Leſſ. *l. 2. c. 41. d. 7.* Azor. *l. 12. c. 4. q. ult.* Dian. *p. 3. t. 2.* R. 53. Barb. in Trid. *ſeſſ.* 25. c. 19. *n.* 8. Ubi plures alios citat: & niſi aliud quid impediat, fugere poteſt, ut docet Laym. Qui addit, ſi fuga ſine gravi ſcandalo, vel incommodo tentari non poſſit, monendum a Confeſſario, ut Profeſſionem tacite ratificet: quod fiet, ſi profeſſorum habitum proprium deferat, actuſque iis proprios exerceat, cum intentione, quod profeſſus talis Ordinis eſſe velit. V. Auth. cit. & Dian. *p. 8. t. 7.* R. 51. ubi ex Trid. *ſeſſ.* 25. *c.* 19. probat Epiſcopum de nullitate profeſſionis ſine interventione Superioris regularis ſententiam ferre non poſſe; & ſi faciat, fore nullam.

DUBIUM III.

Ad quid teneatur Religioſus vi ſuæ profeſſionis?

Reſp. Religioſus vi ſuæ profeſſionis tenetur ad progrediendum aliquo modo in via perfectionis. Quia ex vi Profeſſionis tenetur velle ſervare ſuum ſtatum, qui eſt perfectionis, ſive tendentium ad perfectionem (licet ſecundum ſe non ſit præcepti, ſed conſilii) hoc autem eſt intrinſece velle tendere ad perfectionem. S. Th. 2. 2. *q.* 186. *a.* 1. & 2. & *q.* 184. *a.* 5. Laym. *l. 4. t. 5. c. 2. n. 1.* Suar. *de relig. t. 4. l. 1. c. 4.* Bard. *de conſcl. d. 7. c. 6.* §. 5. Unde reſolves.

1. Re-

1. Religioſus non tenetur actu eſſe perfectus, ſed tantum ſtudere perfectioni. Bard. &c. *l. c.*

2. Tenetur tendere ad perfectionem 1. Per media eſſentialia. 2. Per vota. 3. Per auxilia ſecundaria, non contemnendo ea. Laym. *l. c. c.9. n. 13.* 4. Tenetur aliquibus mediis uti, &, ſi omnia media abjiciat, non eſt in ſtatu ſalutis. Suarez, Laym. *l. c.* dicens, ſi nullum perfectionis ſtudium adhibeat, ſed omnia monita, & Regulas negligat, eo quod ſub mortali non obligent, peccare mortaliter. 5. Tenetur ad aliqua opera bona ſupererogatoria, ſive ſpecialiter non præcepta, nec promiſſa: quia alias, moraliter loquendo, non poteſt habere debitam intentionem ſalutis. Suar. *l. c.*

3. Tenetur tendere ad perfectionem per media ſuæ Religionis, non per alia; hoc eſt, ſervando ſuas Regulas. Sanch. *l. 6. c. 5. n.* 1. & 2. Hinc peccat, 1. per contemptum Regulæ, hoc eſt, ſi nolit ſubjici, *ibid. n. 6.* 2. Si tantum velit ſervare, quæ ſub mortali obligant, quia contemnit perfectionem, *ibid. n. 7.* 3. Per actum directe contrarium, hoc eſt, nolendo perfectionem: quod eſſe mortale docet Sanchez *n.* 10. Pelliz. & Bard. *l. c.*

4. Si quis non tantum intendat non eſſe ſolicitus in obſervatione regulæ, ſed etiam nunquam ſervare, etiam ſi facile poſſit, eſt mortale, vel proxima diſpoſitio ad illud, vixque poteſt fieri ſine contemptu formali. Suarez *l. c. n.* 24.

5. Si ex remiſſione animi, & ſine ullo juſto titulo, per directam intentionem, velit aliquam Regulam non ſervare, erit ſaltem levis contemptus, & peccatum veniale. Suarez *l. c.*

6. Frequenter, & ex conſuetudine violare regulam, eſſe mortale, dicit Sanchez *lib. 6. mor. c. 4. n.* 18. & 20. Tum quia perturbat religioſam diſciplinam: tum quia ſecundum quoſdam eſt contemptus interpretativus, vel ſaltem probabiliſſimum ejus periculum: tenetur autem ſub mortali ita vivere, ut non ſit graviter perniciosus Religioni, inducendo alios malo exemplo ad regulæ laxitatem. Sanchez, Laym. *l.4. t. 5. c. 9.* Tum quia conſtituit ſe in eo ſtatu, ut tanquam incorrigi-

 bilis

bilis ſit expellendus: tenetur autem quiſque ratione votorum, quibus ſe Religioni addixit, ita ſe gerere, ut ſit tolerabilis, & non mereatur expelli: at qui nullum conatum perfectionis adhibendo, Regulas ſine diſcrimine tranſgreditur, reddit ſe intolerabilem, ut debeat expelli, aut, ſi toleretur, plurimum nocet: ergo per accidens, & indirecte agit contra profeſſionem, peccatque mortaliter. Sanchez c. 4. n. 18. Vide Auth. cit.

7. Religioſus Societatis JESU peccat mortaliter, ſi non adhibet diligentiam in cavendis defectibus, ob quos ſe dimittendum, vel ejiciendum prævidet; & licet ita dimiſſus, ſit liber in conſcientia, ſi tamen ſit dimiſſus ob fraudem, vel peccata in eum finem commiſſa, irrita eſt dimiſſio, utpote obtenta per dolum dantem ipſi cauſam (ſicut in matrimonio, & cæteris contractibus) unde ſubjacet pœnis apoſtatarum. Bonac. *de clauſ. q.* 1. *p.* 12. §. 1.

8. Scholaſticus Societatis JESU, qui pravis moribus de induſtria dimiſſionem extorſit, vel falſis allegationibus impetravit, non eſt liber a votis. Leſſ. *l.* 2. *c.* 40. *d.* 15. Sanch. *l.* 6. *c.* 9. *n.* 99. Laym. *l.* 5. *t.* 5. *c.* 9. *n.* 13.

DUBIUM IV.

Ad quid Religioſus obligetur vi votorum?

Reſpond. 1. Religioſus ex voto paupertatis obligatur, ut nihil habeat proprium. Nomine proprii autem intelliguntur bona temporalia pretio æſtimabilia, quorum dominium, vel certe facultatem diſponendi liberam, & independentem in perpetuum abdicavit. Conſtat *ex c. Non dicatis* 12. *quaeſt.* 1. *c. Monachi*.

Dicitur 1. Bona temporalia: quia retinet Religioſus dominium bonorum ſpiritualium, honoris, famæ, & ſimilium. Item jus eligendi, præſentandi, conferendi regulare beneficium, &c. S. Thom. 2. 2. *q.* 186. *art.* 7. Sanchez *l.* 7. *c.* 18. Leſſ. *l.* 2. *c.* 4. *d.* 5. Laym. *l.* 4. *t.* 5. *c.* 7.

Dicitur 2. Dominium, vel facultatem diſponen-

nendi) propter Religioſos Societatis JESU, qui poſt emiſſa vota retinent, & acquirere poſſunt dominium radicale bonorum temporalium, non tamen habent jus actuale de iis pro ſuo arbitrio diſponendi, vel utendi, in cujus abdicatione eſſentia religioſæ paupertatis conſiſtit. Sanchez, Laym. *l. c. n.* 3.

Dicitur 3. (independenter) quia Religioſus, etiam profeſſus, poteſt habere peculium dependens, & revocabile ad nutum Superioris, quod nomine proprii non comprehenditur. Laym. c. 7. *n.* 12. Unde ſequentes Caſus reſolvuntur.

1. Non repugnat voto paupertatis, quod Religioſi habeant bona in communi, etiam immobilia. Imo ſine conſenſu Papæ non poſſunt ſe obligare communitati, quod ea nunquam ſint acquiſituri, quia præjudicarent immunitati Eccleſiaſticæ. C. Lug. *Reſp. mor. l.* 3. *d.* 8. Neque poſſunt fructus, ſeu redditus à donatore deſtinatos ad ea emenda applicare ad uſus alios, v. g. ſolvenda debita, &c. *ibid. d.* 10.

2. Non repugnat paupertati, ſi religioſo detur villa, vel alius locus adminiſtrandus nomine Monaſterii, idque in Monaſterii commodum. Imo nec repugnat, ſi detur in commodum, vel incommodum ipſiuſmet Religioſi aliquod Eccleſiaſticum Beneficium. Quo caſu competit ei adminiſtratio redituum, quos ad ſui ſuſtentationem, piaſque cauſas applicare poteſt, juxta Canonum conceſſionem: quod reliquum eſt, pertinet ad Eccleſiam, vel Beneficium, cui ſervivit: ac conſequenter donationes de redditibus beneficii factæ ab eo in uſus non pios invalidæ ſunt, & contra juſtitiam, neque accipientes poſſunt tuta conſcientia retinere. Suar. *tom.* 4. *de rel. l.* 5. Molin. *d.* 276. &c. communiter. Ratio eſt, quia non habet dominium dictorum reddit, tuum. Car. Lugo *de juſt. t.* 1. *d.* 4. *ſ.* 1. Nihilominus Vvading. apud Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 133. probabile cenſet, quod, etſi illicitæ, validæ tamen ſint iſtæ donationes, idemque multo magis de donationibus Epiſcoporum regularium cenſet cum eodem Dian. *l. c. R.* 132. &c. contra Sanchez, Suarez, &c. Ad Monaſterium vero omnia alia pertinent, quæ

aliunde, quam ex Beneficio acquiruntur, niſi ex conſuetudine cedant Eccleſiæ. Nav. Azor. *tom. 1. l. 12. c. 10. q. 6.* & 7. Mol. Laym. *loc. cit.* V. Trid. *ſeſſ. 25. c. 2. de Regul.*

3. Non tantum jure antiquo, ſed etiam poſt Tridentinum, probabile eſt, Religioſo in Monaſterio, vel juxta illud manenti annuatim aſſignari poſſe redituum, ut ex eo vivat ſuo commodo, & incommodo, revocabiliter tamen ad nutum Prælati: Similiter Monialibus victum præberi poſſe, ita ut ipſæ ſibi labore manuum veſtes comparent. Ita contra Azor. Leſs. & Molin. docent Sanchez *l. 7. mor. c. 22.* Tann. Laym. *l. 4. c. 7.* Qui addit, talem conſuetudinem, ubi viget, non damnandam; probat tamen tolli debere, ſi commode poſſit, monetque, non ſine urgentiſſima cauſa introducendam.

4. Peccat contra paupertatem Religioſus, ſi quid, ſeu domi, ſeu foris, etiam ex iis, quæ ad victum, & veſtitum pertinent, ſine Superioris conſenſu expreſſo, tacito, vel præſumpto, accipiat, retineat, abſumat, permutet, alteri donet, vel accommodet. Ita Leſs. *l. 2. c. 41. d. 8. & d. 9. n. 79.* Sanchez *7. mor. c. 19. n. 53. & c. 21. n. 32.* Suarez *tom. 3. de relig. l. 8. c. 11.* Laym. *l. 4. t. 5. c. 7.* Azor. *tom. 2. l. 12. c. 12.*

Dixi, *ſine conſenſu tacito*: quia, ſi Prælatus ſciat, ſubditum aliquid accipere, retinere, vel expendere, & non prohibet, cum facile poſſit, tacite conſentire, & approbare videtur. Unde Sanchez *6. mor. c. 19.* ait, ſi in aliqua religione conſuetudo viget aliqua recipiendi, vel expendendi ſine licentia, id excuſari per tacitam licentiam Prælati, qui, id tolerando, conſuetudinem rationabiliter declarat. Etſi Prælatus ſubdito donet, vel donari permittat imagines, roſaria, &c. ſciens non indigere iis omnibus ad proprium uſum, tacite facultatem concedere cenſetur donandi aliis, ut notat Laymann. Monet tamen Leſſ. talem conſenſum non præſumendum, niſi in rebus parvis, & crebro occurrentibus.

Dixi 2. *vel præſumpto*: hic enim locum habet, cum res urget, Superiorque non eſt præſens. Ad hunc autem, ut vult Sanchez, &

Bonacina, non ſufficit, quod Superior libenter concederet, ſi peteres (alioqui omnes donationes à Prælatis permitti ſolitæ liceient ſine venia; quod cederet in everſionem diſciplinæ regularis) ſed requiritur, ut ipſe cenſeatur concedere, quamvis non petas; & nolit in iis circumſtantiis te petere. Addunt tamen Suarez, & Leſſ. excuſari à mortali, ſi præſumatur affectus Superioris libenter rem conceſsuri, ſi rogaretur. Ratio eſt, quia tunc cenſetur rem habere ex voluntate Superioris ſaltem virtuali, quæ in illo affectu latet; ideoque, ſi Superior tantum ſit invitus quoad modum, venialiter quidem peccari; non tamen contra paupertatem, docent Suar. Sanch. Laym. *l.5.tr.5.c.7.*

5. Contra votum paupertatis peccas, ſi quid ex rebus in uſum tuum conceſſis, in alium uſum expendas, aut culpabiliter amittas, vel deſtruas lata culpa. Ratio eſt, quia in iis tantum habes uſum facti, idque precario, quamdiu Superiori videbitur; eſtque actus dominii, poſſe rem arbitratu ſuo deſtruere. Sanchez *cap.* 19. Layman. *n.* 6. Leſſ. *n.* 79.

6. Item peccas, ſi quid abſcondas, ut illud liberæ diſpoſitioni Superioris ſubducas. Nec Procuratores, Oeconomi, Adminiſtratores, Prælati inferiores quicquam poſſunt expendere, contra quam Regula ordinis, voluntas Superiorum, vel conſuetudo poſtulat. Ratio eſt, quia non ſunt domini bonorum communium, ſed tantum adminiſtratores. Laym. *num.* 8. ex S. Thom.

7. Si Prælatus permittat ſubdito, ut bona, ex quacumque cauſa, aut titulo provenientia, in uſus vanos, turpes, aut illicitos expendat, aut ſuperflua pretioſa, & ſtatum ſuum dedecentia penes ſe habeat, peccat & Prælatus, & ſubditus contra votum paupertatis; eſtque talis donatio, ſeu alienatio irrita, & reſtitutioni obnoxia. Navar. Silv. Val. Mol. *t.2. d.* 276. Azor. Leſſ. *d.9.* Sanchez, Layman. Quia Prælatus non poteſt dare veniam majorem, quam ipſe habet: ipſe autem, cum non ſit dominus, non poteſt bona ſuo arbitrio, & inutiliter expendere, ſed tantum in Religionis neceſſitatem, & utilita-

tatem. V. C. Lugo *de juſt. d.3. ſ.7. n.*121.

Reſp. 2. Religioſus voto Caſtitatis obligatur, ut abſtineat ſe ab omni voluntaria delectatione venerea, interna, & externa: proindeque, ſi quis contra caſtitatem peccet, duo peccata admittit, luxuriæ, & ſacrilegii. Leſſ. & Lay. *c.* 8.

Reſpond. 3. Religioſus, ex voto obedientiæ, obligatur ad omnia, quæ Superior præcipit, ſecundum Regulas, & Conſtitutiones Ordinis, ſive directe, & expreſſe, ſive indirecte, & implicite. Et quidem, ſi præcipiat in virtute ſanctæ Obedientiæ, in nomine Domini noſtri JESU CHRISTI, vel ſimili forma, tenetur obedire ſub mortali: quia intendit obligare quantum poteſt: ſub veniali autem, ſi alia forma utatur, vel ſub nullo; quod conſuetudo in Soc. JESU approbavit. V. S. Th. 2.2. *q.*104. Sylv. Sanch. *l.6. mor. c.* 1. Leſſ. *l.*2. *c.* 4. *d.*9. Laym. *c.* 9.

Porro, quæ indirecte pertinent ad Regulam, Sylv. & quidam alii ampliant ad illa, quæ faciunt ad pleniorem ejus obſervationem. Sanchez tamen arctat ad res valde neceſſarias, ſine quibus regula commode ſervari nequit; alioqui enim Superior quaſvis corporis macerationes præcipere poſſet: ordinantur enim ad pleniorem obſervationem Regulæ. Laym. *l.*4. *t.*5. *c.*9. Leſſ. *l.*2. *c.*4. *d.*9. Unde reſolves.

1. Non tenetur ſubditus obedire in iis, quæ ſunt vel contra Regulam (niſi Superior in ea poſſit diſpenſare, & legitima cauſa diſpenſandi ſubſit) vel ſupra Regulam, ut eſſent magnæ macerationes (niſi in pœnam, vel ad obligationem votorum neceſſariæ) vel ut acceptet Epiſcopatum. Dian. *p.6. tom.* 8. *Reſ.* 33. & alii ſex: vel infra Regulam, ſcilicet vana (niſi præcipiat ex cauſa, quæ ſit ſecundum regulam, verbi gratia, ut obedientia exerceatur) nec refert, quod Regulæ jubeant in omnibus obedire; id enim non de obligatione voti, ſed obedientiæ perfectione intelligitur. Ita Suarez, Sanchez *6. mor. c.* 2. & Laym.

2. Si regula Ordinis ſub peccato obliget, ejus tranſgreſſio eſt contra votum, & ſacrilega. Ratio eſt, quia talis Regula non eſt

minus præceptiva, quam vox Superioris, & ſubditus promittens obſervationem Regulæ, eo modo, quo ipſa intendit, ſe obligare cenſetur; proindeque Carthuſianus v.gr. carnes edens, vel Franciſcanus feria ſexta non jejunans, & contra obedientiam, & contra temperantiam peccat. S.Th. *in* 2. *d.* 44.*q.* 2. *art.* 3. Valent. Sanch.6.*mor.c.*1.*&* 4. Vaſq.Rodr.Lay. *l.c.n.*6. Eſcob. &c.

3. Si Regula ſub peccato non obligat, tranſgreſſor illius non peccat contra votum obedientiæ. Ratio eſt, quia talis Regula non continet proprie præceptum, ſed tantum eſt ordinatio, ſeu monitum, obligans tantum ad pœnam, ſi imponatur. S. Thom. Laym. *l.c.*&c. Hinc nec tranſgreſſio illius,ex rationabili cauſa, & bono fine, ſeu ex motivo virtutis facta, v. g. ſi extra tempora loquatur cum ſocio, ut mœſtum conſoletur, eſt peccatum; erit tamen veniale, ſi ex negligentia, torpore animi, aliove inordinato affectu fiat. Laym. *l.c.* Quem ut plurimum concurrere, adeoque raro omni culpa vacare, putant Valent. Sanch. & Suar. Qui addunt, quod ſi quis frequenter, & quaſi per conſuetudinem Regulam tranſgrediatur,religioſam diſciplinam graviter perturbet, eaque ex cauſa in periculo expulſionis ſe conſtituat, peccet mortaliter. Laym. *l.*5.*c.*9. Sanch. *n.* 18.

4. Etſi Capitulares novum ſtatutum condere poſſint, quo ipſi, aliique poſtmodum profeſſionem edituri obligentur; ante tamen profeſſi, qui in illud non conſenſerunt, eo non obligantur, ſi ad Regulam Ordinis non directe, nec indirecte ſpectet. Laym. *loc. citat. num.* 10. Niſi tamen ſtatutum fiat in Capitulo generali, vel ſaltem provinciali (juxta cujuſque Ordinis inſtitutum) concurrente majore parte ſuffragiorum; & non ſit regulæ difforme. Vide Eſcob. *de leg. E.*1. *cap.*12.*num.* 15. Ratio eſt, quia quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, juxta *reg.* 39. *in* 6. Addunt Laym. & Sanch. ex Sylv. & Azor. *t.* 1.*lib.*13.*cap.* 11. *qu.*19. Leſſ. *l.* 2. *cap.* 41. *n.* 22. nec Pontificem poſſe Religioſos cogere ad arctiorem vivendi rationem, quam inſtituti prima forma poſtulat. Quia obligatio obediendi, etiam Pontifici, provenit ex

O 3 voto,

voto, quod factum fuit ſecundum proprium Regulæ inſtitutum. Si tamen Regulæ reformatio neceſsarium medium eſset ad Ordinis conſervationem, ad eam prælatus cum Capitulo, multoque magis Pontifex, illos cogere poteſt, quando ad hoc ſe implicite quiſque obligaſse cenſetur. Sylv. Leſs. Sanch. Laym. *ll. cc.*

Etſi conſuetum non ſit, nec conſultum, ut Prælati ſub peccato præcipiant actus internos: probabile tamen eſt fieri poſse, ut doceut Laym. Suar. &c. Ratio eſt, quia veriſimile eſt, quod aliqui Religioſi ad id ſe obligare intendant, cum ſe quaſi holocauſtum Deo tradant.

Quæres, An ſubditus teneatur obedire, ſi dubitet, utrum ſit res licita quam Prælatus jubet, vel juſta cauſa imperandi?

Reſpond. 1. Communiter teneri, quia tunc melior eſt conditio Superioris, qui eſt in poſſeſſione poteſtatis præcipiendi: in dubio autem nemo ſpoliandus eſt jure, quod habet. Nec dicas, ſubditum etiam eſse in poſseſſione libertatis, cum habeat debitum parendi.

Reſpond. 2. Non teneri, ſi grave damnum obediendo timeat. Ratio eſt, quia in dubio favendum eſt reo, eique, de cujus damno agitur. Etſi enim ſubditus non ſit in poſseſſione libertatis, eſt tamen in poſseſſione juris, quo poteſt ſe a periculoſis rebus conſervare. Leſs. Sanchez *6. mor. cap.* 4. aliique.

DUBIUM V.

Qui poſſint, vel teneantur ingredi Religionem?

Reſpond. 1. Omnes illi, & ſoli poſsunt ingredi Religionem, qui ſunt ſui juris, nec aliis obſtricti: qui vero aliis obſtricti ſunt, non poſsunt ſine eorum conſenſu. Leſs. *lib.* 2. *cap.* 41. *d.* 3.

Unde 1. non poſsunt ingredi Religionē impuberes, quia ſubſunt parentibus, vel tutoribus, quoad vitæ diſpoſitionem. 2. Nec filii, ſi parentes ſine illis ſe alere nequeant. Laym. *lib.* 4. *t.* 3. *cap.* 3. *num.* 1. 3. Nec ſervi ſine

ne conſenſu dominorum. 4. Nec qui decepit virginem ſub promiſſione matrimonii. 5. Nec is, qui non eſt ſolvendo creditoribus, modo in ſæculo manendo poſſit intra paucos annos ſolvere. D. Thom. tamen, Sylv. Fumus v. *Religio*, & alii putant, illum poſſe bona præſentia cedere creditoribus; quia perſona hominis liberi non eſt pro pecunia obligata. 6. Nec Epiſcopus, ſine conſenſu Papæ, cui juramento ſe obſtrinxit; præterquam quod ſit obſtrictus ſuæ Eccleſiæ, ſicut maritus uxori. 7. Nec conjuges poſt matrimonium conſummatum; niſi vir per vim conſummaſſet, ante expletos 2. menſes, qui eis a jure conceduntur, aut niſi alter conjugum commiſiſset adulterium: tunc enim innocens ingredi poſset.

Reſp. 2. Qui vovit religionem, tenetur ingredi ſecundum ſequentes regulas.

1. Non tenetur, imo nec poteſt licite ingredi Ordinem, in quo collapſa eſt diſciplina regularis, idque ob periculum perverſionis. Laym. *l. 4. t. 5. c. 6. n. 5.*

2. Qui vovit laxiorem, licite ingreditur ſtrictiorem, non tamen contra, quia minus præſtaret, quam promiſit. Quod ſi tamen profiteatur in laxiore, valida eſt profeſſio, & liberatur a voto ſtrictiorem ingrediendi. Ratio eſt, quia votum ſolemne, quo fit perſonæ traditio, & religioni jus in perſonam acquiritur, derogat priori voto ſimplici, per quod nullum tale jus Religioni ſtrictiori erat acquiſitum. Laymann. *loc. cit.* ex S. Thom. &c.

3. Is, qui vovit experiri Religionem ſtrictiorem, poteſt id commutare in votum profitendi, & perſeverandi in laxiore. Ratio eſt, quia hoc melius eſt. Layman. *l. c.* ex Sanch. &c.

4. Profeſſo licentiam tranſeundi ad Ordinem laxiorem Epiſcopus, vel Prælatus Ordinis exemptus cum conſenſu Capituli diſpenſative ex juſta cauſa dare poteſt. Lay. *l. c.* Leſs. *l. 2. c. 41. n. 103.* Sanch. *6. mor. c. 7.*

5. Profeſsus ad Ordinem ſtrictiorem, petita, licet non conceſsa, Prælati ſui licentia, ex juſta cauſa tranſire poteſt. Quod addo, quia hujuſmodi tranſitus ſine cauſa te-

mere fieri non debet. Quod ſi fiat, ſpectanda eſt auſteritas circa ſilentium, & ſolitudinem, idque non tantum ſecundum inſtitutum Regulæ, ſed etiam ſecundum obſervationem præſentem. Probatur *ex c. Licet, de Regularibus*. V. Laym. Leſſ. Sanch. *ll. cc.* Ex dictis reſolvuntur hi Caſus.

1. Canonici regulares ad Monachos tranſire poſſunt, non contra, cum Religio Monachorum auſterior ſit. Laym. *l. c.*

2. Profeſſus Regulam ſtrictiorem, ſi ea non ſervetur in ſuo Monaſterio, aliove ejuſdem Ordinis, nec ſit ſpes reformationis, poteſt tranſire ad Ordinem laxiorem, in quo Regula ſervetur: ita ut, conſiderato præſenti ſtatu, ducat vitam ſtrictiorem. Laym. *l.* 4. *tr.* 5. *c.* 6. *n.* 10. ex Sanch. Rod. &c.

DUBIUM VI.

Ad quid teneantur Religioſi ejecti, & fugitivi?

Suppono, Religioſum juſtas ob cauſas e Religione expelli poſſe, 1. Si in gravi, vel pernicioſo crimine exiſtens, notorie incorrigibilis appareat; in quo tamen caſu moniales perpetuo potius carceri mancipandas, quam ejiciendas, putat Sanch. *l.* 6. *mor. c.* 9. 2. Si ob criminis infamiam, ſine gravi Ordinis damno, tolerari nequeat. 3. Si in admiſſione reticuerit impedimentum vel eſſentiale, vel ſaltem admodum grave, ver. gr. lepram, &c. ut docent Navar. Sà, ver. *Religio*, *n.* 34. Sanchez, 6. *mor. c.* 4. *num.* 56. Ratio eſt, quia in re admodum gravi decepit, ita ut fraus dederit cauſam admiſſioni. Vide Dian. *p.* 9. *t.* 9. *R.* 17. ubi docet, quod, licet hactenus ex communi ſententia Sanch. Suar. Azor. Rodr. &c. Religioſi propter delictum aliquod grave, etiam ſemel perpetratum potuerint expelli, jam tamen propter declarationem Urb. VIII. editam anno 1624. per nulla privilegia poſſint expelli e Religione (excepta Societ. JESU) niſi ſint incorrigibiles: tales autem non cenſeantur, niſi unius anni jejunio, & pœnitentia in carcere ſint probati.

Hoc ſuppoſito, Reſp. 1. Profeſſus e Religione

ne

ne ob culpam ejectus manet Religioſus, votiſque adſtrictus. Laym. l.4. t.5. c.13. ex communi. Unde reſolvuntur hi caſus.

1. Ejectus rerum, quas acquirit, uſum, & adminiſtrationem tantum ſibi vendicare poteſt, non autem dominium: neque illud acquiritur Monaſterio, cujus non eſt membrum amplius, ſed Eccleſiæ, in qua Beneficium habet; vel Papæ, ſi Beneficium non habet, & exemptus eſt. Quod ſi non ſit exemptus, Epiſcopo loci. Laym. l. c. ex Mol. & Leſſ.

Dixi, *Ejectus*; quia fugitivos, & apoſtatas, iis exceptis, quæ ex Beneficio Eccleſiaſtico acceptata ſunt, Monaſterio acquirere verius eſt, ſi illud dominii in communi capax ſit: ſin minus, Sedi Apoſtolicæ. Ratio eſt, quia Monaſterium, inſtar ſervorum, eos vendicare, & reducere poterat. Laym. l. c. Azor. Sylv. &c.

2. Ejectus per culpam non omnino ſolutus eſt voto obedientiæ, etſi ejus executio magna ex parte ceſſet: quia caret Superiore, a quo dirigatur. Debet tamen illud ſervare in præparatione animi, ſi recipiatur. Laym. l. c. ex Nav. & Leſſ.

3. Idem a reliquis monaſticis obſervantiis, & regulis, ut a jejuniis, vigiliis, delectu ciborum, & ſimilibus liber eſt. Laym. l.4. t. 5. c. 13. Sà n. 40. Navar. & alii, contra Leſſ. Sanch. &c. Ratio eſt, quia talium obſervatio non comitatur ſimpliciter profeſſionem votorum ſubſtantialium, ſed ſtatum regularem, e quo ille eſt expulſus.

4. Etſi non ſit improbabile, quod docent Nav. & Azor. probatque Rodr. ejectum tuto manere extra ſuum Ordinem, nec teneri receptionem petere, eo quod juſtæ ſententiæ ſuæ ejectionis ſe conformare poſſit: contrarium tamen communius eſt, & probabilius. Ratio eſt, quia, cum ſit obligatus votis, tenetur ſe qualificare, ut vota ſua convenienter profeſſioni exequi poſſit. Quæ ratio magis probat, ſi Ordo ipſum revocet. Lay. l.c. n.6. ex Sylv. Sanch. & Leſſ.

5. Ejectus poteſt tuto in ſæculo manere, ſi in Monaſterio non recipiatur, niſi Religionem laxiorem inire malit; quia aliam non vovit, neque per ipſum (ut ſuppono), jam ſtat, quo-

quominus in ſua recipiatur. Ita Rodr. Lay. &c. *l. c.* Ubi addit, Prælatos poſſe aliquem ſub conditione ejicere, ut vel aliam Religionem intret, vel ad ſuam revertatur; imo etiam Ordinarii locorum ejectos ad hoc cogere poſſunt. Ratio eſt, quod tales non ſine periculo, & ſcandalo aliorum in ſæculo vivant. Vide Laym. *l. c. n.* 8. *&* 9.

Reſp. 2. Prælati Ordinum fugitivos, & apoſtatas requirere tenentur, ſi abſque gravi Ordinis damno poſſint, & non omnino incorrigibiles videantur. Ita Sanch. *l. c.* Ratio prioris partis eſt, quia jure divino, & naturali tenentur Prælati proſpicere eorum ſaluti. Ratio poſterioris eſt, quia, ſi ob juſtam cauſam poſſint ejici, ob eandem etiam, poſtquam malitioſe exierunt, poterunt non recipi. Laym. *l. c. n.* 7. Sanch &c.

Dixi, *fugitivos, & apoſtatas*: quia per ſententiam juſtam ejectos, etſi ſe correxerint, neceſsario recipiendos negant Sanc. *l. c.* & Az. *l.* 12. *c.* 17. affirmant Nav. Molin. *t.* 1. *d.* 140. Leſs. *l.* 2. *c.* 41. *d.* 15. Utrique probabiliter.

Quæres, An profeſsus in uno Monaſterio poſſit cogi, ut ſe transferat ad aliud?

Reſp. Poſſe, ſi plura Monaſteria faciant unum corpus ſub uno capite; ſecus, ſi ſingula ſubſint ſuis ſuperioribus ſub Epiſcopo, vel immediate ſub Papa. Ratio eſt, quia non vovit obedientiam, niſi in hoc conventu. Lay. *l. c. n.* 10. Vide etiam Sanch. *l.* 6. *mor. c.* 32.

CAPUT II.

De Statu Clericorum.

CLerici generaliter dicuntur illi, qui ſacris Ordinibus, vel prima ſaltem tonſura ſunt initiati. Ad quorum ſtatum cum multa pertineant, de quibus alibi agendum, hic agemus de beneficiis Eccleſiaſticis, Horis Canonicis, & aliis paucis.

DUBIUM I.

De Beneficiis Eccleſiaſticis.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex Beneficium Eccleſiaſticum?

Reſpond. 1. Beneficium Eccleſiaſticum eſt jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Eccleſiæ, propter officium aliquod ſpirituale, authoritate Eccleſiæ conſtitutum. Ita Laym. *l.* 4. *t.* 2. *c.* 1. Leſſ. *l.* 2. *c.* 35. *d.* 1.

Dicitur 1. *Jus perpetuum*: ad excludendam Vicariam, & Commendam temporalem; quæ non ſunt Beneficia; de quibus Canones loquuntur.

Dicitur 2. *Propter Officium*: quia in Beneficio duo jura a ſe mutuo ſeparabilia diſtinguuntur, 1. Eſt jus, ſeu poteſtas exercendi muneris ſpiritualis, eſtque ſimpliciter ſpirituale. Alterum eſt jus percipiendi reditus Eccleſiaſticos: quod etſi ſecundum ſe ſit temporale, quatenus tamen fundatur in officio ſpirituali, eique annexum eſt, ſpiritualitatem aliquam participat.

Dicitur 3. *Authoritate Eccleſiæ, &c.* quia ſolius Prælati eſt officia in Eccleſia inſtituere, eiſque proventus Eccleſiaſticos annectere; ipſiuſque eſt reſpicere, quot, & qualibus miniſtris Eccleſia egeat.

Reſp. 2. Beneficium dividitur 1. in Sęculare, quod pro Sæcularibus; & Regulare, quod pro Regularibus eſt inſtitutum. Unde ſine diſpenſatione nec ſæculare Regulari, nec contra conferri poteſt. Porro omne Beneficium præſumitur eſſe ſæculare, niſi probetur eſſe regulare, vel ex prima ſui inſtitutione, vel per poſſeſſionem pacificam 40. annor. per eam enim ex ſæculari fit regulare, & contra.

2. Beneficium aliud eſt duplex, aliud ſimplex. Duplex dicitur, quod eſt cum adminiſtratione, ut Papatus, Epiſcopatus, & omnia quæ dicuntur dignitatis, hoc eſt, quæ habent præeminentiam, cum juriſdictione in foro externo, ut Præpoſitura, Decanatus, Archidia-

co-

conatus, Abbatia, ſive ſæcularis, ſive regularis, Prioratus clauſtralis. Item perſonatus, qui eſt eminentia in Eccleſia ſine juriſdictione, v. g. locus honorificus in choro, in proceſſionibus, ſuffragiis ferendis, ut Cantoria, & ſimiles. Item Beneficia, quæ dicuntur officia, habentque adminiſtrationem rerum Eccleſiaſticarum ſine juriſdictione; ut Cuſtos, Theſaurarius, Primicerius, Archipresbyter. Denique Duplicia dicuntur Beneficia curata; hæc enim omnia duplici onere, & cura conſtricta cenſentur, cum præter recitationem precum omnibus communem habeant aliquam adminiſtrationem, & eminentiam. Simplicia dicuntur, quæ tantum ſunt inſtituta ad officia divina obeunda, neque adminiſtrationem, vel eminentiam ſingularem habent; ut Canonicatus, ſive ſæculares, ſive regulares, Capellaniæ. V. Lay. *l. c.* & Leſſ. *l.* 2. *c.* 34. *d.* 2.

ARTICULUS II.

Quomodo acquirantur, & conferantur Beneficia?

Reſp. 1. Beneficia Eccleſiaſtica uno ex tribus modis communiter acquiruntur. 1. Per electionem, v. g. canonicorum; vel etiam poſtulationem (quæ eſt electio ejus, qui non erat de Capitulo, vel de jure non erat capax) & confirmationem Superioris, ſi electum, vel poſtulatum idoneum eſſe intelligat. 2. Per præſentationem Patroni præviam, & inſtitutionem ſubſequutam, a Prælato Eccleſiæ factam, ſi præſentatus ſit idoneus. Etſi vero Patronus præſentato jus ad rem conferat, ita ut Beneficium alteri conferri nequeat, jus tamen in re, & collatio beneficii per inſtitutionem datur. 3. Per collationem liberam, quando beneficium ſolo jure Prælati datur, nec Patronatus juri ſubeſt. Unde etiam Beneficia ex modo conferendi dividuntur in Electiva, Patronata, & Libera.

Reſpon. 2. In qualibet diœceſi Epiſcopus eſt proprius collator Beneficiorum, niſi ex legitima præſcriptione hoc jus alteri competat: ſupremus autem, & univerſalis collator omnium Beneficiorum non patronatorum

rum

ſum eſt Papa. Leſſ. *lib.* 2. *cap.* 35. *d.* 10. Ratio prioris eſt, quia Epiſcopus in ſua diœceſi eſt moderator ſacrorum: ergo ipſius eſt officia ſacra conferre. Ratio poſterioris eſt, quia Papa eſt ſupremus diſpenſator bonorum Eccleſiaſticorum, & Ordinarius Ordinariorum. Poteſt autem Papa tribus modis Beneficia conferre. 1. Jure præventionis. 2. Jure concurſus. 3. Jure devolutionis, de quibus vide Leſſ. *loc.cit.* ubi notat, jure præventionis, & concurſus ad vitandas lites rarius Papam uti; imo per concordata Germaniæ inter Sedem Apoſtolicam, & Fridericum Imperatorem, per conſtitutionem Nicolai V. quæ incipit; *Ad ſacra*, *&c.* alterni tantum menſes Papæ collationi reſervantur, ſcilicet Januarius, Martius, &c. reliqui vero ordinariis collatoribus relinquuntur. Imo, ſi per tres menſes, a die notæ vacationis, in loco Beneficii nulla diſpoſitio, vel gratia Papæ appareat, Ordinarius conferre poteſt. Similiter, mortuo Papa, quandiu Sedes vacat. Leſſ. *l. c.* Laym. *c.* 20. Quod ſi autem Pontifex, & Ordinarius eodem die idem Beneficium diverſis contulerint, & neutrius collationis prioritas appareat, præferendus eſt, qui invenitur in poſſeſſione, quia pro eo jus præſumit. Si neuter eſt in poſſeſſione, præfertur proviſus a Pontifice, ob dignitatem proviſoris. Barb. & Bard. *d.* 6. *cap.* 6. §. 10. ex *cap. Si a Sede*. Denique, ſi ultima nocte menſis Epiſcopalis beneficium cœperit vacare, in dubio, utrum ante, an poſt mediam noctem, qua incipit menſis Papalis, ſi nemo ſit in poſſeſſione, nec ulla proviſio, præſumptio juris eſt pro Ordinario. Gonzal. Barboſ. Bard. *diſt.* 6. *cap.* 6. §. 11.

Quæres 1. Quid, & quotuplex ſit jus Patronatus?

Reſp. 1. Eſſe poteſtatem præſentandi ad beneficium Eccleſiaſticum vacans. Reſp. 2. Eſſe duplex, ſcilicet jus patronatus Eccleſiaſtici, quod alicui competit, quia ex bonis Eccleſiaſticis; & jus patronatus laici, quod alicui competit, quia ex bonis patrimonialibus Eccleſiam fundavit, vel dotavit, vel erexit. Lay. *l.* 4. *n.* 2, *c.* 13. *n.* 2. & 4.

Quæres 2. Quando patronus teneatur præſen-

ſentare, Beneficio vacante? Reſp. Si patronatus ſit laicus, teneri intra 4. menſes; Si Eccleſiaſticus, intra 6. intra quos niſi fiat præſentatio, Beneficium ſit liberum, ejuſque diſpoſitio pro ea vice devolvitur ad eum, cujus eſt inſtituere præſentatum.

Quæres 3. Quid faciendum, ſi multi præſententur? Reſp. 1. Si patronus, qui antea præſentavit Petrum, preſentet poſtea Paulum, velitque hunc præferri, poterit Prælatus inſtituere, utrum maluerit, ſi patronatus ſit laicus: quia tunc præſentatio ſecunda non facit irritam primam, nec contra. Si tamen patronatus ſit Eccleſiaſticus, prior tempore erit potior jure, ex c. *Cum authentic. de jure patronatus*. Reſp. 2. Si ex duobus patronis, alter Petrum, alter Joannem præſentet, poteſt collator conferre, utri maluerit. Imo juxta Syl. Epiſcopus tunc tertio conferre poteſt, eo quod patroni non conveniant. Reſp. 3. Si multi patroni inter ſe ſint diſcordes, is inſtituendus, in quem plures conveniunt. Vide Leſſ. *l.c. d.* 8. Laym. *l.c.*

ARTICULUS III.

Qua intentio, & qualitates requirantur ad Beneficium accipiendum.

Reſp. 1. Ut beneficium aliquod valide, & licite obtineatur, requiritur, ut ſit perſona capax, & habilis, hoc eſt, ut ſit Clericus, non illegitimus (cum quo tamen Epiſcopus diſpenſare poteſt ad Ordines minores, & Beneficium ſimplex, cui Ordo major non eſt annexus) non irregularis, non excommunicatus, non improbus, aut facinoroſus, ut habeat ſcientiam competentem ad munus Beneficio annexum, & ætatem legitimam, niſi diſpenſetur, ſcilicet pro Beneficio ſimplici annos 14. (ſufficere tamen 14. inchoatum, docet Dian. *p.3.t.6. R.64.* ex Azor. & aliis 5.) pro eo, quod Subdiaconatum requirit, vigeſimum primum, pro eo, quod Diaconatum, 22. pro eo, quod Sacerdotium, vigeſimum quartum inchoatum. Colligitur ex Trid. *ſeſſ.* 22. 23. &c. In his tamen, & ſimilibus caſibus multi excuſantur, vel quia illud jus ubique non eſt receptum, vel quia

bo-

bona fide tres annos fuerunt in poſſeſſione, quæ veluti uſucapionem, & dominium parit. Ita Leſſ. *dub.* 20.

Reſp. 2. Qui recipit Beneficium quodcumque habens annexum Ordinem ſacrum, tenetur habere voluntatem ſaltem conditionatam clericandi, & ſacrum ordinem accipiendi intra tempus a jure requiſitum. Lay. *c.* 14. Leſſ. *l.* 2. *c.* 34. *d.* 26. Ratio eſt, quia ſuſcipiens officium, cui obligatio eſt annexa, omni modo ſe habilitare tenetur. Imo, ſi curatum, ſeu parochiale eſt, habetque intentionem ſacerdotium intra annum non ſuſcipiendi, ſed parochiam dimittendi, non tantum mortaliter peccat, ſed etiam ipſo jure eſt privatus, & ad fructuum reſtitutionem tenetur, ut patet ex *c. Commiſſ.* §. 7. *de elect. in* 6. Quod ſi tamen, mutata voluntate, ante finem anni Sacerdos fiat, fructus retinere poteſt: imo & Epiſcopus diſpenſare poteſt, ut Vicario ſubſtituto, ſtudiis per ſeptennium vacet.

Dixi 1. *Habens annexum ordinem ſacrum*: quia ſi is non ſit annexus, & Beneficium ſit ſimplex, licet illud acceptet animo fructus lucrandi, & deinde uxorem ducendi, non niſi venialiter peccat, ſi alias officio ſuo ſatisfaciat, ut docet Lay. *c.* 17. Sanch. *de matr. d.* 45. Vaſq. Ratio eſt, quia illa perverſio ordinis non videtur gravis, nec ullo jure vetatur, ideoque ad nullam fructuum reſtitutionem tenetur. Unde Garzias *p.* 3. *c.* 4. *n.* 42. talem ab omni culpa excuſat.

Dixi 2. *Voluntatem ſaltem conditionatã*; quia, ſi ex juſta cauſa poſtmodum ſtatus Clericalis minus illi convenire videatur, poteſt animum mutare, etiamſi Beneficium ſit curatum (v. g. ſi primogenitus familiæ, aut frater unicus ſine liberis decedat) ſi opimum matrimonium ad conſervationem familiæ nobilis, vel ad lites graves ſopiendas neceſſarium offeratur. Ratio eſt, quia non eſt mens Eccleſiæ, ita Eccleſiaſticum ſtatum obligare, ut hæc, & ſimilia bona impediantur. *l. c.*

ARTICULUS IV.

An liceat habere plura Beneficia?

Reſpon. Plura Beneficia poſſidere, non eſt res ſimpliciter intrinſece mala, nec omnino indifferens, ſed ſpeciem mali præferens; imo ordinarie illicita, & naturali juri repugnans (ſi talia ſint, quorum unum ad honeſtam ſuſtentationem ſufficiat) niſi juſta cauſa ex circumſtantia cohoneſtetur. Ita fere Laymann *l.* 4. *t.* 2. *c.* 8. *num.* 2. ex D. Thom. Leſſ. Azor. &c. comm. Quia, ut docet Trident. *ſeſſ.* 24. pluralitas hujuſmodi magnam inordinationem involvit, dum minuitur cultus divinus, Eccleſia operariis, fundator pia intentione, pauperes utiliores Eccleſiæ futuri ſuſtentatione privantur. Hinc beneficia diſtinguuntur in Incompatibilia primi generis, in quibus, accepta pacifica poſſeſſione ſecundi, vacat prius; qualia ſunt plura Beneficia curata; item plures dignitates, perſonatus, duo Beneficia uniformia ſub eodem tecto: & in Incompatibilia ſecundi generis, quæ etſi ſine peccato citra diſpenſationem obtineri nequeant, primum tamen altero obtento non vacat: qualia ſunt Beneficia reliqua reſidentiam poſtulantia, v. grat. Canonicatus duo diverſarum Eccleſiarum, in quibus recepta eſt conſtitutio Trident. *ſeſſ.* 14. *cap.* 12. *de reform.* ut non liceat ultra tres menſes Canonicis ab Eccleſia abeſſe. Unde Laym. *cap.* 8. *num.* 6. docet Canonicatus in Cathedralibus Eccleſiis Germaniæ, quæ ex immemorabili conſuetudine requirunt tantum reſidentiam medii anni, vel 3. menſium, inter compatibilia beneficia numerandos.

Dixi, *niſi juſta cauſa cohoneſtetur*: quia qui per diſpenſationem plura beneficia obtinuit, niſi juſta cauſa ſubſit, in conſcientia non erit tutus, ſed tenebitur alterum reſignare, ut docet Leſſ. *n.* 124.

Porro juſta cauſa diſpenſandi erit evidens neceſſitas, & utilitas Eccleſiæ, & quandoque etiam prærogativæ, & merita perſonæ, v. g. inſignis nobilitas, dignitas, ſcientia, autho-

ſitas, virtus, &c. modo caveatur, ne Beneficiorum coacervatio, facta etiam ob prærogativam perſonæ, ad privatum tantum, & non ad commune bonum, referatur. Imo ſine diſpenſatione plura beneficia ſequentibus caſibus haberi poſſunt.

1. Si utrumque adeo ſit tenue, ut neutrum ſufficiat ad ſuſtentationem, modo utrumque ſit ſimplex, nec reſidentiam requirat.

2. Quando parochia eſt annexa Canonicatui, eique acceſſoria: tunc enim utrumque per modum unius poſſidetur, ita tamen, ut teneatur Vicarium perpetuum in Eccleſia alere.

3. Quando beneficia legitime ſunt unita.

4. Quando alius idoneus, & dignus non reperitur.

5. Quando unum beneficium habetur in titulum, alterum in commendam non perpetuam, ſed ad aliquot menſes, donec de idoneo provideatur. Ita Regin. ex Sylv.

Quæres, An, & quomodo Clerici teneantur ad reſidentiam?

Reſpond. 1. Epiſcopos, Parochos, eoſque, qui curatum beneficium habent, jure divino teneri. Nec ſufficit, ſi per alios adminiſtrent, niſi majus bonum urgeat: quia contra rationem eſt, ut hic officium, & fructus, alter onus habeat. Bonac. *tract. 1. diſt. 5. de oblig. benef. p. 1.*

Reſpond. 2. Ita teneri ad reſidentiam, ut ſi Epiſcopi intra annum ultra tres, & Parochi ultra duos menſes abſque legitima cauſa per Epiſcopum cognita, & approbata abſint, mortaliter peccent, & fructus non faciant ſuos. Ita Trid. *ſeſſ. 23. de reform. cap. 1.* V. Bonac. *l. c.* Notat autem Dian. *p. 9. t. 7. R. 53.* ex Bard. ſupradicta etiam habere locum in Superioribus, ſive Prælatis regularibus; ideoque eos teneri tempore peſtis, etiam cum periculo, illis aſſiſtere.

Reſpond. 3. Qui in Eccleſiis Cathedralibus, vel Collegiatis obtinent dignitates, Canonicatus, præbendas, vel portiones, ſi intra annum ultra 3. menſes abſint, primo anno media parte fructuum, ſecundo vero anno omnibus fructibus, quos illo anno lucrati ſunt, privandos. Quæ tamen pœna eſt ſen-

ſentiæ ferendæ, non latæ: ut conſtat ex Trid. *ſeſſ.*24. *c.* 10.

Reſp. 4. Cauſas a reſidentia excuſantes eſſe, 1. Doctionem Theologiæ, vel Juris Canonici; neque ad hoc licentiam Prælati, aut Epiſcopi requiri; requiri autem ad doctiones literarum humaniorum, & Philoſophiæ, niſi contrarium habeat conſuetudo. 2. Studium Theologiæ, vel juris Canonici; id enim per 5. annos etiam excuſat. 3. Obſequium Papæ, vel Epiſcopi, ad Eccleſiæ utilitatem. 4. Licentiam legitimam, ex quavis alia juſta cauſa. 5. Honeſtam conſuetudinem, ubi diſpoſitio Concilii non eſt recepta. V. Bon. *l. c.*

Reſp. 5. Qui abſque juſta cauſa abeſt, peccat mortaliter, non tamen tenetur ad reſtitutionem fructuum, ſi officio ſatisfecerit, niſi ad eam condemnetur, vel niſi id aliquo jure ſit expreſſum.

Reſp. 6. Eos, qui ex legitima cauſa abſunt, non lucrari diſtributiones, juxta Trid. niſi tamen abſint ad curanda negotia Eccleſiæ, ex commiſſione Capituli, vel omnino involuntarie, ob morbum, captivitatem, injuſtam excommunicationem, &c. V. Leſſ. *l.* 2. *cap.* 34. *dub.* 29.

ARTICULUS V.

Quibus modis Beneficia amittantur?

Reſp. 1. Beneficia quatuor modis amittuntur. 1. Per mortem beneficiati. 2. Ex diſpoſitione juris, idque vel propter alterius Beneficii incompoſſibilis conſecutionem, vel per profeſſionem religioſam, vel per contractum matrimonii, vel per commiſſionem criminis (v. g. hæreſis, ſchiſmatis, ſodomiæ ſæpius exercitæ) cui amiſſio Beneficii ipſo facto eſt annexa, ut v. apud Leſſ. *l.* 2. *c.*34. *d.*34. 3. Per ſententiam judicis. 4. Per liberam reſignationem, de qua

Reſp. 2. Reſignatio eſt ſpontanea proprii beneficii dimiſſio, facta coram legitimo Superiore id acceptante. Eſtque duplex, ſcilicet tacita, quæ fit ex juris diſpoſitione; ut dum quis Religionem profitetur: & expreſſa, quæ rurſus eſt duplex, ſcilicet pura, quæ fit ſine con-

condiſione, & pacto appoſito coram Ordinario, qui Beneficium cuilibet alteri conferre poteſt: & conditionata, ſeu in favorem: eaque vel eſt Simplex in favorem, ut quando fit abſque reſervatione; vel eſt qualificata, quando ſcilicet fit reſervato ſibi jure regreſſus, vel penſione, vel fructibus aliquibus, quæ ob ſimoniam juris humani, nonniſi in Pontificis manibus fieri poteſt. Et, quamvis verius ſit, etiam reſignationem ſimplicem in Pontificis manibus faciendam, cum alioqui periculum ſit, ne Beneficiorum reſignationes ſpeciem quandam hæreditariæ ſucceſſionis acquirant, quod jura Canonica deteſtantur: probabile tamen eſt, in manus Ordinarii fieri poſſe, eo quod permutatio in ejus manibus fieri poſſit. Idque a fortiori verum eſt, ſi fiat ſine modo obligatorio; quamvis addita deprecatione, ut perſonæ certæ conferatur. Idque obſervari poteſt, ubi non eſt recepta Bulla Pii V. quamlibet perſonæ ſucceſſuræ deſignationem prohibens, quam citat Laym. *hic c. 17.*

Porro, ut reſignatio conditionata valida ſit, requiritur 1. Ut Beneficium ſit reſignantis, cum reſignatio ſit juris ſui dimiſſio. 2. Ut fiat libere. 3. Ut fiat in manibus ejus, qui poteſt admittere, ſcilicet Pontificis, Ordinarii, Collatoris, vel inſtitutoris, juxta dicta. 4. Ut acceptetur a Prælato, in cujus manibus fit; quia ſine acceptatione jus ſuum reſignans non perdit. 5. Ut conferatur illi, in cujus favorem cum clauſula conſueta. *non aliter, nec alias*, eſt reſignatum. 6. Ut is, cui confertur, acceptet; alias enim reſignans non perdit beneficium, propter clauſulam, *non aliter*. 7. Requiritur conſenſus Patroni, vel electorum, prout beneficium eſt patronatum, vel electivum. 8. Si reſignans ſit infirmus, ut a reſignatione ſupervivat 20. dies; alias enim per obitum vacare cenſebitur. 9. Ut ſi reſignatio fiat in curia Romana, intra 6. menſes a ſupplicatione oblata computandos, in loco Beneficii publicetur: ſin autem extra curiam, intra menſem: alioqui, ſi contingat reſignantem mori, antequam reſignatarius cepit poſſeſſionem, beneficium vacare cenſebitur. Leſſ. & Laym. *c. 17.*

Reſp.

Reſp. 3. Permutatio beneficiorum, quæ eſt quædam ſpecies conditionalis reſignationis, fit, cum duo beneficiati, unum, vel plura ſua beneficia, Pontifici non reſervata, in manus Ordinarii, alteriuſve Epiſcopali auctoritate præditi reſignant, cum conditione, ut poſtea viciſſim alteri alterius beneficium conferat. Quod quandoque Epiſcopus inſtituere poteſt, ſi neceſſitas ita exigat; vocatis tamen iis, quorum intereſt, ſcilicet Patrono, & Collatore inferiore. Ad hanc autem omnia requiruntur, quæ ad reſignationem in favorem. V. Leſſ. c. 31. d. 35. & 36. Laym. c. 17. Bonac. *de ſimon. d.* 1. *q.* 4. §. 12.

Quæres 1. An licitæ ſint permutationes coram Ordinariis, in menſibus reſervatis per concordata Germaniæ? Reſp. affirmative, quia per reſervationem concordatorum non cenſetur Pontifex voluiſſe conditionem Ordinariorum Germaniæ deteriorem facere, quam Epiſcoporum extra Germaniam, coram quibus id ſimpliciter licet.

Quæres 2. An licitum ſit permutare beneficia, compenſata fructuum æqualitate?

Reſp. 1. non licere, ſi beneficium copioſius, non ſeparatis proventibus a titulo, permutetur cum tenui. Ratio eſt, quia exceſſus ille, eo ipſo, quo manet annexus titulo, eſt debitus titulo, ideoque pro eo nihil exigi poteſt, quin etiam exigatur pro titulo.

Reſp. 2. Poſſe peti compenſationem ob hujuſmodi permutationem a Pontifice, pro incommodo temporali, quod alter ſubit, ſpoliando ſe proventibus ſui beneficii; ideoque talis compenſatio non eſt pretium beneficii, aut proventuum annexorum, ſed conditio, ut ſe indemnem ſervet, ſine qua conditione nollet ſe ſpoliare.

Reſp. 3. Jura proventuum poſse ſeparari a titulis, & primo nudos titulos, deinde alio contractu jura proventuum, utpote temporalia, permutari, compenſato exceſſu opulentioris; idque authoritate ſolius Papæ. V. Leſſ. *l. c.* Bon. *l. c.* §. 12. *n.* 11.

Quæres 3. An licite permutetur beneficium hac lege, ut expenſæ litis, vel Bullarum refundantur per recipientem? Reſp. Vide-

Videri permutationem ſimoniacam, ſi impenſæ ſint cauſa impulſiva permutationis, ſine qua actus non fuerit futurus. Idem de ſimili reſignatione affirmarem. V. Leſſ. *l.c.* Bon. *l. c. n. 6.*

ARTICULUS VI.

Quid, & quotuplex ſit penſio?

Reſpond. Penſio eſt jus percipiendi fructus ex alieno beneficio. Eſtque triplex. 1. Temporalis, quæ datur propter miniſterium temporale, v. g. Cantori, Æedituo, Patrono, & Defenſori Eccleſiæ. 2. Spiritualis, quæ fundatur in titulo mere ſpirituali, ut quæ datur Concionatori, Coadjutori Epiſcopi, Parocho, &c. 3. Media, quæ fundatur in ſtatu ſpirituali; non tamen officio ſpirituali: ut quæ datur Clerico pauperi, vel Parocho ſeni ad ſuſtentationem, vel quæ datur cauſa reſignationis, & litis componendæ. Duæ poſteriores dicuntur Clericales, quia Clericis; prima Laicalis, quia Laicis tantum datur.

Porro circa penſiones Laym. c. 18. & Leſſ. docent hæc. 1. Etſi eam deſignare proprium ſit Papæ, id tamen etiam Epiſcopum poſſe in cauſis ſpecialibus, & neceſſariis: v. gr. propter paupertatem, & ſenium reſignantis, vel litis compoſitionem, vel propter adæquandos fructus, in permutatione beneficiorum. 2. Debere eſſe moderatam, ita ut beneficiato relinquatur ſufficiens ſuſtentatio; talis autem plerumque cenſetur tertia pars fructuum. 3. Ad penſionem non requiri conſenſum patroni, ut quidam volunt, quia id nullo jure ſtatutum eſt. Neque ullum fit præjudicium per impoſitionem penſionis, cum is fructus non percipiat ex beneficio, ſed tantum habeat jus inſtituendi, & præſentandi, quod ei non adimitur. 4. Penſionarius poſt conſtitutionem Pii V. ubi ea eſt recepta, tenetur recitare Officium B. V. nec facit fructus ſuos, ſi omittat. 5. Penſionem extingui morte Penſionarii, ſicut uſusfructus morte uſufructuarii. Poſſet tamen Papa facere perpetuam, ex plenitudine poteſtatis. De venditione, & re-

demptione penſionis v. Laym. c. 18. & Leſſ. l. 2. c. 25. d. 22. Bon. l. c. §. 13.

DUBIUM II

De Horis Canonicis.

ARTICULUS I.

Qui obligentur ad Horas?

Reſp. 1. Clerici majorum Ordinum etiam ſuſpenſi, excommunicati, degradati, tenentur tum jure Eccleſiaſtico, tum generali conſuetudine Eccleſiæ.

Dixi, *majorum ordinum*; quia minorum non tantum non ad Horas, ſed neque ad pſalmum Miſerere tenentur, quem, vel ſimile quid cum Epiſcopus primam tonſuram conferens injungit, non videtur obligare, niſi ut vel tantum fiat aliquoties, vel per modum conſilii. Leſs. *l. 2. c. 37. d. 9.* Unde reſolvuntur hi Caſus.

1. Tenetur ad Horas, qui cum diſpenſatione Papæ duxit uxorem: niſi in hoc ipſo ſit diſpenſatus: quia diſpenſatio, utpote odioſa, ſtricte eſt explicanda; & characterem retinet. Bon. & Azor. *l. c. c.* 5. contra alios.

2. Clericus incipit obligari a puncto Subdiaconatus ſuſcepti: & quidem ad Horas reſpondentes horæ, qua ordinatur. Bonac. *tr. de Horis q. 1. punct.* 5. ex communi.

Reſp. 2. Omnes religioſi profeſſi, ad chorum deſtinati, utriuſque ſexus, obligantur ad horas; idque ex antiqua, & recepta conſuetudine; quam tamen quidam, ut Aragonius, putant non obligare tam ſtricte, ut peccent mortaliter, ſi bis, terve omittant; & de Monialibus dubitat Cajet. Med. Arm. Dian. *tr. 12. R. 17.* imo eas (atque adeo omnes Religioſos ſacris non initiatos) non teneri ſub onere peccati, abſolute, ſed nimis laxe; docet Petrus March. apud Dian. *p. 9. t. 6. reſ. 7.* contra aliorum communem, & veram ſententiam; quæ docet, teneri ſecundum ſuas regulas, & conſuetudines. Bonac. *q. 2. p. 2. n. 5.* ex Azor. Leſſ. Malder. Unde reſolves.

1. Non tenentur ad Horas 1. Novitii. 2.

Con-

Converſi. 3. Religioſi Soc. JESU, Militantes, Hoſpitalarii, & cæteri choro non deſtinati. Trull. *l.c. c. 7. d.12.* §.5.

2. Is, qui ex una Religione tranſit in aliam, in qua non eſt hæc conſuetudo, non tenetur, quia conſuetudo non obligat, ubi non eſt recepta. Ita Suar. & Laym. idem dic de Religioſo ejecto, vel qui diſpenſationem obtinuit perpetuo vivendi extra Monaſterium, quia, etſi maneat Religioſus, non tamen regularis. Ita probabiliter Sotus, Sanch. Bon. *d.1.q.2.p.2.n.4. &c.* contra Suar.

Reſp. 3. Beneficiati, quotquot habent jus in re, & plenum dominium beneficii, ſi fructus percipiant, vel percepturi ſint, tenentur ad Horas. Leſſ. & Laym. *l. 4. tr. 2. c. 4.* ex communi, & Concil. Later. ſub Leone X. Ratio eſt, quia beneficium datur propter officium. Unde reſolves.

1. Non tenentur ante acceptam poſſeſſionem, nec ſi ſine ſua culpa fructus nullos percipiant, nec percepturi ſint. Laym. *l. 4.t.2.c.4. n. 3.* quia non habent beneficium ſecundum omnem effectum. Videntur tamen pro ratione fructuum teneri ad aliquoties legendum. Trull. *l. c.*

2. Tenetur is, qui etſi (ſive ſine, ſive cum ſua culpa) non recipiat omnes ſuos fructus, recipit tamen tantam partem, quæ ſufficit ad ſuſtentationem. Bon. *d. 1. q. 6. p. 3.*

3. Tenentur ii, qui primo, aut etiam ſecundo anno non percipiunt fructus, eo quod aſſignentur fabricæ, vel prædeceſſori mortuo: quia etiam ipſi mortui fruentur eodem privilegio, & ſic pro tota vita ſatisfaciunt fabricæ. Bonac. *p. 4. n.22.* Laym. *c. 5.* Suar. Regin. &c. Contraria tamen ſententia non eſt improbabilis: & negat Leſſ. cum Cajet. ſe talem damnaturum; eo quod vel reſignare, vel mori ante poſſit, & ſic non frui anno gratiæ. Lay. *l. c.* Pal. Trull. *d.13.* §. 3.

4. Tenentur & ii, qui habent beneficium tenue; octo v. gr. vel decem aureorum; quia jura omnibus indiſtincte obligationem Horarum imponunt, ſicut iis, qui ſunt in majoribus ordinibus. Ita probabiliter Sylv. Azor. Suar. Palaus, Bonac. *d. 1. q. 2. p. 4. n.* 17. & communis contra Sotum, Leſſ. Rodr. & Dian.

n. 9. Malder. qui dicunt, ſi habet beneficium tam tenue, ut certam partem mediocris ſuſtentationis alicujus Clerici non adæquet, non teneri. Vid. Dian. *loc. cit.* Eſcob. *tr.* 5. *E.* 6. *c.* 13. quorum ſententiam non damno. Vid. Trull. *l.* 1. *c.* 7. *diſt.* 12. §. 3. ubi notat, eum, qui habet plura beneficia tenuia, ex quibus competentiam habeat, teneri ad Horas.

5. Non excuſatur, qui primis annis parum recipit, eo quod fructus expendat in ſubſtitutum: quia Horarum onus beneficio annexum eſt, & perſonale, cum quo ſponte acceptatur. Bonac. *loc. cit.* ex Azor. Vaſquez, Fill. &c.

6. Si filius a patre coactus ad ſtatum Eccleſiaſticum, percipiat ipſe fructus, tenetur ad Horas: ſecus, ſi percipiat pater; hic vero ad reſtitutionem obligatur. Laym. *c.* 5. *n.* 2. ex Leſſ. *l.* 2. *c.* 34. *d.* 3.

7. Probabile eſt, eum, qui non reſidet ex legitima licentia, vel diſpenſatione, ideoque fructus non recipit, non teneri ad Horas; quia obligatio hæc eſt propter ſuſtentationem datam. Trul. *l.* 1. *c.* 7. *d.* 13. §. 3. ex Sanchez, &c.

8. Non tenentur, qui habent præſtimonia, quæ ſolent dari adoleſcentibus in ſubſidium ſtudiorum, eo quod non ſint proprie dicta beneficia. Ita Med. Garz. & Leſſ. contra Nav. Sot. & Rodriq. Tamen recte monet Laym. *c.* 5. *n.* 6. conſiderandam rationem præſtimoniorum. Si enim dentur in titulum perpetuum, & habeant annexum aliquod obſequium ſpirituale, quod per Laicum expediri nequit, eſſe beneficia Eccleſiaſtica, proindeque obligare ad Horas, ſecus, ſi conſiſtant in ſolo temporali obſequio. Similiter non tenentur penſionarii, cum penſiones non ſint proprie dicta beneficia, ut *dub. prec.* videri poteſt. Quod limitat Eſcob. *t.* 5. *E.* 6. *c.* 4. ex Palao, ſi fruantur penſione ob ſæcularia obſequia; ſecus, ſi titulo Clericali. Denique neque tenetur Coadjutor, ſi non adminiſtrat; quia obligatio tenet proprietarium. Pal. Eſcob. *l. c.* V. Laym. *c.* 5. *n.* 9.

9. Etſi habens plura beneficia ſatisfaciat unica recitatione Horarum, tenetur tamen tot face-

facere commemorationes, quot ſunt beneficia, ſeu patroni beneficiorum; quia par eſt omnium ratio. Bon. Trul. *l.c.n.27.*

ARTICULUS II.

Quanta ſit hæc obligatio?

Reſp. 1. Eſt tanta, ut peccet mortaliter quisquis habens hoc onus, Horas, vel notabilem earum partem omittit. Ita communiter omnes, contra Angelum, *v. Hora*, & Richardum: qui dicunt non eſſe mortale, niſi quis habeat conſuetudinem omittendi, quam ſententiam Leſſ. non audet dicere probabilem, quod ſit contra torrentem Doctorum. Ratio eſt, quia violat præceptum in re gravi pertinente ad virtutem religionis. Ex dictis reſolvuntur hi Caſus.

1. Non eſt mortale omittere unum pſalmum, lectionem, vel quid ſimile, ut habet communis contra Navar. nec tertiam partem parvæ Horæ, contra Azor. & Mald. quia non cenſetur pars notabilis. Talem autem dicit Palaus *lib.* 1. *p.* 5. eſſe in Matutino, quod eſt æquale uni parvæ horæ. Sanch. *in ſum. t.* 1. *l.* 1. *cap.* 18. *n.* 8. dicit tres lectiones cum reſponſoriis in feriali officio eſſe materiam parvam. In parvis Horis dicit Fern. Fill. & Laym. dimidium eſſe notabilem quantitatem. V. Eſc. *loc. cit. cap.* 13. *n.* 107. ubi docet, unam parvam Horam non eſſe partem notabilem, reſpectu totius Officii, quod per modum unius eſt præceptum. Verum hoc merito rejicitur ab aliis.

2. Eſt mortale, ſi omittas vel unam integram ex Horis, quæ ſunt ſeptem. Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſperæ, & Completorium: vel dimidiam etiam ex brevioribus, ut docet Fern. Regin. Fil. Suarez, Laymann contra Bonac. & Leſſ. vel ex matutino 9. Lectiones cum reſponſoriis, ut Sanch. 1. *mor. c.* 18 aut partem æquivalentem Horæ uni minimæ, ut Suar. *de rel. t.* 2. *l.* 5. *c.* 25. & Gavantus; vel, ut alii, unum Nocturnum. V. Bon. *d.* 1. *q.* 1. *p.* 1. Dian. *p.* 2. *t.* 12. *R.* 26. & 41.

3. Sive omiſſio Horarum (abſtrahendo a

multiplicatione actuum voluntatis) ſit unum numero peccatum , ut vult Bonac. ſive ſint plura formaliter , ut docet Leſſ. ſive unum multiplex , ut Suarez; ſive unum pluribus æquivalens , ut Fill. loquitur; probabile tamen eſt , in confeſſione explicandum , quot Horæ ſint omiſſæ : eo quod ſit circumſtantia tenens ſe ex parte objecti , & conſtituens actum in ratione ſua individuali. Bon. *l. c. n. 9.* Leſs. Suar. Fill.

Reſpond. 2. Tanta eſt obligatio , ut inducat ei onus reſtitutionis fructuum , pro rata omiſſionis Officii , qui titulo beneficii ad Horas tenetur , ſi elapſis ſex menſibus poſt adeptam poſſeſſionem (iis enim etſi graviter peccet omittendo , non tamen tenetur ad reſtitutionem) culpabiliter officium non recitaverit. Patet ex Concil. Lateranenſi ſub Leone X. Sed quia dubium fuit , utrum hoc Concilium eſſet receptum , Pius V. Bullam edidit , quæ eſt apud Navar. *c.* 25. qua hoc decretum confirmat , ac declarat ſic , ut qui uno die totum officium omiſerit , teneatur reſtituere omnes fructus illi diei reſpondentes : verbi gratia , qui accipit annue 365. florenos , teneatur pro uno die reſtituere unum florenum , qui autem omiſerit Matutinum tantum , mediam partem fructuum unius diei ; qui reliquas horas , etiam mediam partem : qui vero unam ex illis , ſextam partem : eaque reſtitutio facienda eſt vel fabricæ , vel pauperibus. Laym. Fill. Bonac. *d.* 1. *q.* 5. *p.* 2. *&c.* contra de la Cruz , & Lopez , apud Dian. *p.* 2. *t.* 12. *Reſ.* 34. qui dicunt , ſi beneficiatus intra annum , per 8. vel 10. dies tantum omittat , non teneri ad reſtitutionem , eo quod ſit ſervus liberaliſſimi Domini , qui multo minus , quam Domini temporales , ad pauca attendat . * Hæc autem reſtitutio facienda , vel ante Judicis ſententiam , ut definit Alex. VII. in damn. prop. 20. * Unde reſolves.

1. Clerici majorum ordinum , qui ſolo titulo ordinis , & quotquot alio titulo , quam Beneficii , ad Horas tenentur , non obligantur ad dictam reſtitutionem : quia nullos percipiunt fructus propter onus recitandi officium. Bonac. *l.c.p.2.n.3.*

2. Nec

2. Nec iſ obligantur, qui ex naturali oblivione, juſto impedimento, bona fide, invincibili ignorantia, aut aliter abſque culpa omiſerunt. Ratio eſt, quia in conſcientia non debetur pœna, ubi non eſt culpa. Leſſ. Suar. Bon. *n.* 4.

3. Valde probabile eſt, quod qui alia onera habent, quam precum, v. g. Paſtores, Epiſcopi, &c. omittentes Horas poſſint retinere majorem partem fructuum iſtius diei, ratione dictorum onerum: ſufficiatque dare tertiam partem, vel quartam fructuum: eo quod tantum obligentur ad reſtitutionem fructuum reſpondentium oneri divini officii. Nav. Fill. Bon. *p.* 3. Dian. *p.* 2. *tr.* 12. *Reſ.* 8. citans alios multos.

4. Si talis paſtor habeat tenues redditus ad ſuſtentationem, videtur ad nihil obligandus; cum ob alia onera illi debeatur ſuſtentatio. Laym. *l.* 4. *tr.* 2. *cap.* 5. Imo Dian. *p.* 2. *tr.* 12. *Reſ.* 9. Mald. *tr.* 10. *c.* 2. *dub.* 3. dicunt eum, qui habet beneficium valde tenue, verbi gratia, cujus reditus tertiam partem mediocris ſuſtentationis non adæquent, non teneri, ob Horas aliquoties neglectas, ad reſtitutionem.

5. Reſtitutio hæc fieri poteſt vel pauperibus amicis, vel aliis, vel ipſi etiam beneficiato, ſi pauper eſt. Item impendi poteſt in fabricam domus, vel meliorandos agros beneficii: quia hæc nomine fabricæ etiam intelliguntur apud Suarez, & Bonac. Denique aliquando compenſari poteſt, offerendo ſuffragia pro defunctis, aliiſque precibus, ut vid. Bon. *loc. cit. p.* 4. & ſic etiam per alium, ſeu per officium, aut preces ab alio ad tuam intentionem recitatas, & a te defunctis applicatas, ſatisfieri poſſe, docet Quintan. *t.* 8. *ſectiōn.* 6. Nec continuo damnandum, qui ordinarie recitare ſolitus, ſemel, verbi gratia, vel bis in anno omiſit, etſi nihil reſtituat, docent Sot. Med. Fill. *c.* 10. *n.* 316. & 317.

6. Qui pecuniam, quam ob neglectas Horas tenetur reſtituere, ſive erogare in uſus pios, impendit in alios, quam vel in pauperes, vel fabricam beneficii, non ſatisfecit (ſecundum jus commune, ubi Conci-

lium Lateranenſe, vel Bulla Pii Quinti eſt recepta) obligationi ſuæ, niſi aliud ferat conſuetudo, vel ſtatutum alicubi receptum: quia diſerte præcipitur reſtitui pauperibus, vel fabricæ beneficii. Vid. Bonacin. *quæſt.* 2. *p.* 2. & 4.

7. Poſſe aliquando beneficiatum excuſari a reſtitutione, ob Horas neglectas, titulo pecuniæ expenſæ (intellige poſt omiſſionem Horarum) * nam ſi ante omiſſionem, non valet, juxta definitionem Alexandri VII. in damnat. Propoſit. 33. * etſi non iſto intuitu, in pauperes, vel alios uſus pios, cenſet Dian. *p.* 3. *R.* 57. ex Laym. *l.* 3. *ſ.* 5. *t.* 2. *c.* 12. *n.* 9. eſse probabile: tum quod quidam Authores ita ſentiant: tum quod videatur eſse virtualis intentio omnium dantium eleemoſynas, ſatisfacere per illas omnibus obligationibus, quas ſuis peccatis contraxerunt; tum quod leges Eccleſiaſticæ benigne debeant explicari. Addit Jo. de Salas, *de leg. d.* 15. *ſeſſ.* 2. *num.* 27. Vaſquez, ſi Canonicus groſsam, ſeu corpus ſui Canonicatus vere, & abſolute lucretur, prius quam omittat officium, non teneri ad reſtitutionem, propter omiſſionem ſequentem, eo quod pœna non ſit, ut fructus jam ſuos factos reſtituat, ſed ut fructus non faciat ſuos. Sic ille apud Dian. *p.* 2. *t.* 12. *R.* 8. ut infra *art.* 4. §. 6. in fine.

8. Ubi Bulla Pii V. non eſt recepta, poteſt videri probabile, beneficiatum ad dictam reſtitutionem non obligari, ut habet Sylv. *v. Clericus*.

ARTICULUS III.

Quæ excuſent a recitatione Horarum?

Reſp. Hæc ſequentia. 1. Infirmitas gravis, v. g. dolor notabilis capitis, ita ut ſine incommodo, vel incremento morbi legi non poſſint. Dixi, *gravis*, quia levis, v. g. dolor ſtomachi, aut pectoris, vel etiam aliquando febris terciana, aut quartana non excuſat, cum toto die non affligat. Ita Nav. Fil. Laym. Bon. *d.* 1. *q.* 6. *p.* 1. Porro totaliter excuſatus non tenetur, ut quidam volunt, audire alium legentem, nec

nec alium ſubſtituere, ut habet Fill. & Sà, v. Horæ. ſi tamen commode poteſt, & ſolet legere cum ſocio, tenetur, ut habet Leſſ. & Bon. v. Dian. p.2.t.12.R.43.

2. Juſtum impedimentum, v. g. metus proditionis inter hæreticos. Item gravis, vel repentina occupatio, vel opera charitatis majoris momenti, quam Horæ, quæ ſine ſcandalo, vel gravi incommodo tuo, vel alterius omitti non poſſint. Quo modo etſi Concionatores, vel Confeſſarii aliquando excuſari poſſint, idque ex benigna Eccleſiæ intentione, ut docent Syl. Suar. & Laym. &c. tenentur tamen anticipare, ſi poſſint, v. g. ſi mane prævideas, te tota die confeſſionibus occupandum, quæ differri non poſſint. Ita ex Suar. & Azor. Bonac. l. c. p. 2. n. 1. & 2. &c. communiter.

Ex hoc capite dicunt etiam aliqui, non teneri te repetere, quod neglexiſti (nec recitando, nec audiendo) dum thurificando ad Magnificat, vel Benedictus, vel libros neceſſarios circumferendo, vel Lectionem mox cantandam prævidendo, vel alia in choro neceſſaria peragendo occupatus fuiſti, quia chorus totus pro eo, qui in re ad officii celebritatem pertinente occupatur, videtur ſupplere, & non tantum ſuo, ſed etiam aliorum miniſtrantium nomine recitare, aut canere. Ita Laym. l. 4. tr. 1. c. 5. n. 7. Henr. Sylv. Azor. Sot. Molf. Nald. Arag. Regin. citati a Dian. p. 2. t. 12. Reſ. 3. Idem de eo, qui choro, organis muſicis alternis verſibus reſpondet, dicunt Navar. Sanchez, Arag. & Rodr. apud Laym. loc. cit. ſcilicet eum non eſſe obligatum, ut etiam voce proferat: ſed negat Eſcob. t. 5. E. 6. V. Trul. d. 16.

3. Cæcitas. Bonac. p. 2. n. 4. &c. communiter.

4. Carentia breviarii inculpata. Quod ſi tamen memoriter poſſis dicere vel totum officium, vel unam Horam, teneris. * Hac in re conſidera Propoſit. 54. inter proſcriptas ab Innocent. XI. * Si vero tantum ſcias Pſalmos, vel Lectiones, vel Capitula, dicit Fill. t. 2. tr. 23. cap. 9. num. 187. citans Navar. & Suarez, item Eſcob. E. 6. num. 149. probabile eſſe, non teneri: quia Pſalmi ut ſic

non ſunt Horæ Canonicæ, ad quam tenetur Clericus. Idem dicit Garz. de Benef. c. 1. p. 12. c. 1. n. 221. Mald. in 2. 2. t. 10. c. 2. d. 5. & Jo. Sancius in ſelect. d. 15. n. 1. citati a Dian. eo quod Lectiones, & Capitula ſint pars, licet minor, maxime principalis, ita ut abſque illis non ſit Officium Canonicum. Idem concedit Sanch. l. 1. c. 19. in Matutino feſti duplicis, vel ſemiduplicis. V. Bon. p. 2. n. 6. Dian. p. 2. tr. 12. R. 30. & 47. Verum hæc probare non auſim; ſed potius, quod docet Bonac. d. 1. a. 6. p. 2. impeditum ex aliqua dictarum cauſarum, ſi poſſit dicere partem notabilem, ad id teneri, alias ad nihil. Denique ſi quis careret Breviario, quo uti ſolet, ver. grat. Romano, tenetur legere aliud, quod habere poteſt; quia per utrumvis impletur ſubſtantia præcepti. Creuſ. Eſcob. Dian. p. 9. t. 9. R. 25.

5. Diſpenſatio, quam ſine cauſa ſolus Papa dat valide, cum cauſa Epiſcopi. Et ſic ſubdiaconum, qui ex diſpenſatione Pontificia ducit uxorem, hoc ipſo liberari ab onere Horarum, contra Bon. & Azor. docet Sanch. *de matr. l. 8. d. 8.* Dian. *p. 8. t. 3.* R. 34.

ARTICULUS IV.

Quomodo recitandæ ſint Horæ?

Reſp. In recitatione Horarum ſequentes circumſtantiæ ſunt ſervandæ. 1. Ut recitentur juxta præſcriptum Breviarii Romani, juſſu Pii V. editi, ſaltem publice. Excipe Religioſos, qui habent peculiare Breviarium Ordinis, & Eccleſias, quæ 200. annis ante inſtitutionem Breviarii per Pium V. peculiare habuerunt: eæ enim ſine conſenſu Epiſcopi illud mutare non poſſunt. Privatim tamen omnibus etiam regularibus probabile eſt, licere ex conſuetudine uti Romano, ut docet Leſſ. *q. 37. d. 12.* Rodriq. & Sà, *V. Horæ*, Bon. *d. 1. q. 3. p. 1.* Adde, quod qui eo utitur, ne in choro quidem obligetur ad pſalmos pœnitentiales, graduales, officium defunctorum, excepto die animarum. Officium tamen B. V. in choro recitari debet, ubi eſt conſuetudo. Ita Fill. & Bon. ex Bulla Pii V. & Clem. VIII. I-

tem tenetur ad Litanias diebus Rogationum; tum quia ſunt pars officii eo die; tum quia peculiaris de ea re eſt conſtitutio. Ita Bonac. *l. c.* ex Fill. Etſi contrarium probabile eſſe dicat Dian. *p.* 2. *t.* 12. R. 12. ex Vaſquez; item Eſcob. *t.* 5. *E.* 6. Quod ſi ex inadvertentia, vel neceſſitate, v. gr. quia lectiones de feſto nullas habes, officium mutes, ita ut dicas de feria, quando erat dicendum de Sancto, vel contra, nullum erit peccatum, nec obligatio repetendi, licet conſultum ſit repetere ea, quæ ad proprium officium pertinent: ſi vero ſtudio idem mutes, aliud ſentiendum videtur: cum ratio non ſit eadem. Quamquam, quod eo caſu venialiter tantum pecces, nec tenearis repetere, vel reſtituere quidquam, eo quod ſubſtantia præcepti ſit impleta, probabile eſſe cenſet Eſcob. *t.* 5. *E.* 6. *c.* 5. Dian. *p.* 3. *t.* 12. R. 3. item Cajet. Sylv. Binsfeld. Azor. Valent. Leſſ. Fill. &c. citati a Bonac. *d.* 1. *q.* 1. *p.* 1. *n.* 17. & Dian. *l. c.* contra alios multos, quos citat, & ſequitur Barb. Laym. vero *l.* 4. *t.* 1. *ca.* 4. *n.* 4. cum Suar. limitat, niſi per fraudem, quaſi multo longius in multo brevius, v. g. paſchale, mutetur (licet Caram. apud Dian. *p.* 7. *t.* 11. R. 16. contra communem ſentiat, etiam ſic præceptum impleri, & venialiter tantum peccari) aut idem pro libito toto anno dicatur; quia eſt gravis inordinatio. * Hac de re lege Propoſit. 34. inter interdictas ab Alex. VII. * V. Trull. *d.* 14. *n.* 11. ubi docet, eum, qui per errorem legit hodie de Sancto, qui cras v. gr. colitur, poſſe cras legere de Sancto, qui hodie celebratur, ne is hoc anno omittatur; imo ita faciendum eſſe vult Quintan. *t.* 8. *ſing.* 10. Verum contrarium rectius tenet Villalob. eo quod præſtet ſemel, quam bis, errare; Idque multis bene confirmat C. Lug. *Reſp. m. l.* 5. *d.* 8. Similiter eum, qui per errorem, vel oblivionem in feſto duplici, vel ſemiduplici non recitavit de proprio, poſſe de eo legere primo die non impedito 9. lectionum officio, docet idem Quintan. *t.* 9. *ſ.* 9. eſſe probabile. Verum & hoc merito rejicit C. Lugo *loc. cit.* & ipſe Quintan. contrariam ſententiam agnoſcit probabiliorem. Denique, qui in aliquibus horis erravit, legendo verbi gratia de feria, quando erat de feſto, vel contra, agno-

ſcens errorem, non debet eum continuare; ſed reliquas horas legere juxta officium eo die currens, ut in iis ſaltem conformet ſe toti Eccleſiæ, vel communitati, cujus eſt pars, & obſervet legem, quantum poteſt. C. Lugo *loc. cit.*

2. Pronuntiatio vocalis exterior; ea enim eſt de ſubſtantia præcepti. Et ſi quidem cum ſocio legis (quod recte fit, & eſt conforme primæ inſtitutioni Eccleſiæ, ac publico orandi ritui, eſtque licitum, etiamſi is ad eas non obligetur, nec interius attendat. Bonac. *quæſt.* 3. *par.* 2. §. 1.) ea pronuntiatio adhibenda eſt, ut ab eo exaudiri poſſis, cumque audire viciſſim. Sà tamen v. *Horæ*, putat ſatisfieri, etſi quædam non percipias, quæ a ſocio dicuntur: neque ideo aliquid ſcrupuloſe repetendum eſſe: ſi vero ſolus legas, ita legendas eſſe, ut audire teipſum poſſis, docent Regin. & Suar. ſed probabile eſt, id non requiri, cum Eccleſia id non præcipiat, ut docent Azor. *p.* 1. *lib.* 10. *cap.* 11. *quæſt.* 4. Bonac. & Dian. *reſ.* 11. admittitque Fill. *tr.* 23. *cap.* 3. *num.* 117. pro ſcrupuloſis. Si plures duobus recitent officium ſimul, non debet unus unum, alter alterum, tertius tertium verſum recitare, ſed alternatim facto duplici tantum choro, ſive plures ſint ex una parte, ſive pauciores; quia ſic habet uſus, & praxis Eccleſiæ; ſecus eſt de lectionibus, quarum primus primam, ſecundus ſecundam, tertius tertiam recitat; imo alicubi conſuetudo permittit, ut omnes ab uno recitentur aliis audientibus. Bonacin. *diſt.* 1. *qu.* 5. *par.* 2. §. 1. ex Suar. Azor. & Laym. addens etiam ſatisfacere eum, qui lectiones, vel orationes, vel capitula, vel reſponſoria tantum audit, & non recitat. V. Bon. *l. c.* Trull. *d.* 16. *n.* 17.

3. Pronuntiatio integra, ſine ſyncopa, & abbreviatione verborum, & ſyllabarum, & abſque præcipitantia. Bonacin. *diſt.* 1. *qu.* 3. *p.* 1. §. 1. Ex hoc tamen defectu in publico facilius peccari poteſt mortaliter, ratione ſcandali, & ſeverioris præcepti Eccleſiæ, quam in privato. Azor. & Fill. *tom.* 2. *lib.* 23. *c.* 2. Ecob. Dian. *part.* 2. *tr.* 12. *Reſ.* 32. ubi addit 1. Eum, qui cum tali, qui ultimas ſyllabas abſcin-

ſcindit, recitat officium, ſatisfacere ſuo officio, nec teneri repetere. Quando in cantu, propter nimiam celeritatem, & abſciſſionem ſyllabarum (vel alia de cauſa) audientes non poſſunt verba percipere, & attendere, ordinarie tantum eſſe peccatum veniale, neque obligari ad iteratam recitationem officii; niſi adſit contemptus, vel grave ſcandalum, ſeu notabilis corruptio, & deformatio verborum, in toto cantu. V. Dian. *loc. cit.* Sylv. & Trul. *diſt.* 15. ubi ex Navar. Azor. Leſſ. & Palao, negant ſatisfacere eos, qui cum ſociis recitant ita feſtinanter, ut, nondum expletis a ſocio verſiculis, ipſi incipiant, quia pars, quæ anticipatur, non communicatur cum ſocio, qui eam audire nequit. Excuſant autem ex Navar. Sà, & Suar. ſurdum, qui alios in choro canentes non intelligit, nec ſequi poteſt.

4. Pronuntiatio continuata unius Horæ: ſi autem interruptio notabili tempore ſine cauſa fiat, erit tamen veniale tantum, ut ajunt Fern. Laym. & Leſſ. *diſt.* 10. quia ſinguli pſalmi ſuam completam ſignificationem habent. Si juſta ex cauſa fiat, nulla culpa erit, nec repetenda priora; quod verum eſt, etiamſi animo repetendi interrupiſſes: conſilii tamen eſt, ſi interruptio longa eſſet, repetere ab initio pſalmi, vel nocturni; imo probabile eſt, nocturnos ſingulos ſeparatim, ſaltem intra trium horarum ſpatium dici poſſe (quod certum videtur, ſi juſta cauſa concurrat) quia ſecundum quoſdam antiquitus ita fiebat, ut docet Fil. *tom.* 23. *cap.* 6. & Bonac. *qu.* 5. *par.* 3. Eſcob. &c. Addit Quintan. *tom.* 8. *ſeſſ.* 3. lectiones, ſive tres ſint, ſive novem, poſſe abſque culpa gravi, ſine cauſa, & cum hac, abſque ulla culpa dividi a pſalmodia ejuſdem matutini. Diviſio autem matutini a laudibus non dicit interruptionem officii: unde privatim fieri poteſt ſine cauſa. Dian. *par.* 5. *tom.* 14. *Reſ.* 48. ex Bonac. Fill. Sanch. &c. Item Trull. *l.* 1. *c.* 7. *d.* 11.

5. Ne invertatur ordo Horarum abſque juſta cauſa: quod ſi tamen fiat, erit tantum veniale: quia ordo iſte, ſaltem extra chorum, non eſt ſub præcepto, niſi ſecunda-

dario, & tanquam circumſtantia minoris momenti. Quod ſi autem per inadvertentiam, vel ex juſta cauſa mutes, verbi grat. ut amico, vel ægro, qui tecum legere cupit, ſatisfacias, nullum erit peccatum: vel ſi in choro dicantur poſteriores Horæ, cum tu necdum dixeris priores; vel ſi inter orandum advertas te aliquid omiſiſſe, vel priorem horam nondum dixiſſe: perges enim, & ſupplebis in fine. Similiter, ſi cauſa, vel neceſſitas inſtet Horas dicendi, potes dicere Laudes, dilatis lectionibus, vel aliquo ſimili, quod ad manus non eſt. Vide Bonacin. q. 3. p. 4.

6. Ut, niſi juſta cauſa excuſet, dicantur tempore præfixo a jure, vel conſuetudine, quæ nunc obtinuit, ut Matutinum, & Laudes, abſoluto Completorio in Eccleſia, hora circiter quarta, & ſecundum Bonacin. etiam tertia dicantur: & hyeme quidem, media hora ante Solis occaſum dici poſſe, ait Filli. ex communi ſententia, cum etiam Privilegium quibuſdam concedatur, ut hora ante occaſum dicant. Quod tamen non eſt ſignum, id ſine Privilegio fieri non poſſe, quia talia ſæpe dantur ad tollendos ſcrupulos, & dubia, quæ ſequuntur ex varietate opinionum. Juxta eandem ſententiam non peccabit, ait Bonacina, qui Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam duabus, vel tribus horis poſt ortum Solis dicit; tum quia eſt moderata, & conſueta poſtpoſitio: tum quia tempus a jure præſcriptum magnam latitudinem, teſte conſuetudine, habet: erit tamen veniale, Matutinum, ſine cauſa, ad veſperum differre; vel ante prandium ſine cauſa Veſperas, & Completorium dicere: quia hæc eſt inſueta inverſio. In Quadrageſima autem Veſperæ legi poſſunt privatim poſt prandium, cum rubrica Breviarii feria quarta Cinerum non imponat præceptum. Navar. Sanchez, Trull. diſt. 18. num. 6.

Dixi, *ſine cauſa*: quia, ſi iter, aliave cauſa urgeat, ſecundum Cajet. & alios, omnes Horæ mane dici poſſunt, uſque ad veſperas incluſive. Denique ad vitandum mortale ſufficit dici omnes a media nocte uſque

ad

ad alteram mediam noctem; præterquam quod Matutinum pridie poſſit anticipari. * Circa tempus hoc divinas horas recitandi cave tibi a Propoſ. 35. inter damn. ab Alexandr. VII. * Quod ſi intra dictum tempus quis horas non dixerit, peccavit quidem, non tamen tenetur poſtmodum dicere, quia ſunt onus affixum diei; etſi ſupplendo poſſit ſecundum quoſdam reſtitutionem ſubterfugere, eo quod rependat æquale. Molfeſ. 3. *tr.* 2. item Major, Palud. Ledeſma, &c. apud Henriq. *l.* 12. *cap.* 13. Bonacin. *d.* 1. *q.* 5. *p.* 2. *n.* 5. ubi dicit, eam ſententiam eſſe probabilem, citatque pro ea Suar. & Fill. ſed male, quia hi loquuntur tantum de primo medio anno, vel ſpectato ſolo jure naturæ, & ſecluſo jure poſitivo. Expreſſe autem eam ſequitur Quintan. *t.* 8. *ſ.* 6. vocatque veriorem, contrar. Vide etiam Dian. *p.* 2. *t.* 11. *reſ.* 24.

7. Ut devote, & cum attentione interna, virtuali ſaltem, recitentur, ſive ea ad Deum ſit, ſive ad ſenſum verborum, ſive, ut ait Cajet. ad verba ſolum. Quam poſtremam ſufficere, recte notat Leſſ. ſuppoſito tamen animo orandi, & vacandi Deo. Unde attentionem confuſam ſaltem ad Deum, & ad verba includit, cum alioqui attentio præciſe ad ſola verba nihil ab externa attentione differre videatur. Ita communiter contra Navar. Sylv. & Con. qui nullam attentionem internam requirunt, ſed tantum externam, quæ excludat omnem actionem incompoſſibilem cum attentione interna, licet animo voluntarie interea diſtraharis. Quæ ſententia, ſecundum Laym. & Leſs. non eſt improbabilis; & utilis tum ſcrupuloſis, tum confeſſariis, ne beneficiatis ſine attentione Horas recitantibus imperent reſtitutionem fructuum, partim ob Doctorum authoritatem, partim quod hoc præcepto tantum materiales quædam preces, earumque externa pronuntiatio (per quam, ſicut per hymnos organo cantatos, a Deo aliquid Eccleſia poteſt impetrare) præcipi videantur, devotio vero tanquam finis præcepti extrinſecus ad ejus ſubſtantiam non pertineat. Verum noſtra ſententia eſt communior

nior, & probabilior. Et probatur; ſine oratione enim interna nulla eſt oratio; ergo hoc ipſo, quod ſub mortali ad orationem obligaris, ſub mortali item ad aliquam attentionem ex prædictis obligaberis. Nec refert, quod Eccleſia non poſſit per ſe actus internos præcipere; poteſt enim eos præcipere, ut ſunt neceſſarii ad actus externos debite præſtandos, ut ſunt actus virtutis. Quo modo cum poſſit præcipere confeſſionem, poteſt etiam contritionem. Dixi, *cum attentione interna virtuali ſaltem*; Etſi enim melior ſit actualis, ſufficit tamen virtualis: quam Bonacin. & alii communiter dicunt manere ex actuali, quamdiu non revocatur expreſſe, vel tacite per diſtractionem voluntariam, vel actionem cum debita attentione incompoſſibilem. Unde licet involuntarie diſtraharis, virtualiter tamen attendis, 1. Si in genere intenderis officium dicere, modo conſueto, vel animo laudandi Deum, vel ſatisfaciendi tuo muneri. 2. Si cum confuſa aliqua apprehenſione, & propoſito opus conſuetum faciendi, recites. Vide Bonacin. *d.*1. *q.*3. *p.*3. Ex dictis reſolves.

1. Is, qui dubitat ob evagationem mentis, an aliquid omiſerit, ſi probabilem conjecturam habeat ſe dixiſſe, vel quia propoſuit initio attendere, vel quia ſe reperit in fine, ver. gr. pſalmi, præſumere poteſt, ſe dixiſſe, ſi ex libro, vel memoria, cæteroqui non errare ſolita, dixit; proindeque melius erit, ſi non repetat, ad vitandas anxias conſuetudines, & ſcrupulos, & ut totum officium ſine perturbatione decurratur. Ita Binsfeld *c.*11. *d.*13. Laym. *c.* 5.

2. Qui ſponte diſtractus nullam harum attentionum habuit, graviter peccavit, tenetur que ſecundum ſententiam communem Horas repetere, nec fructus facit ſuos: quia non fecit opus præceptum, quod erat, ut devote oraret. Sot. Navar. Regin. Fern. Suar. Bonac. & Trull. *lib.* 1. *cap.* 7. *d.* 17. ubi ex Navar. addit excuſari a mortali eum, qui recitationem Horarum ita differt, vel ita ſe componit, ut advertat ſe ſomno præoccupandum, v. g. ſi Completorium veſperi reſervet dicendum in lecto, ſciens ſe tunc ſomno ſolere obrui. Quidam tamen

men Doct. paulo ante citati negant, eo caſu neceſſariam eſſe repetitionem; eo quod ſubſtantia operis ſit impleta, abſque circumſtantia devotionis. Multoque magis, ac probabilius iidem negant obligationem reſtitutionis; eo quod ad illam tantum teneantur, qui officium omiſerunt, non qui diſtracte dixerunt. V. Bon. *l. c.* Leſſ. Laym. & Dian. *tr. de Horis*, *R.* 1. & 2. Eſcob. *t.* 5. *E.* 4. *c. ult. n.* 62.

3. Cum recitatione officii conjungere actiones, quæ notabiliter non impediunt, v. g. induendi, abluendi, veniale eſt, ſi fiat ſine cauſa; alias nullum. Eſcob. *l. c. c.* 7. Qui vero advertenter occupat ſe in aliqua re incompoſſibili cum attentione interna, v.g. in ſcriptione, lectione, &c. graviter peccat, & præcepto non ſatisfacit: atque adeo tenetur repetere. Nav. Suar. Bon. Trull. *l. c.*

DUBIUM III.

Quid Clerici poſſint circa diſpoſitionem fructuum ſuorum Beneficiorum?

Reſpon. 1. Clerici Beneficiarii, quoad eam partem bonorum Eccleſiaſticorum, quæ neceſſaria eſt ad congruam ſuſtentationem, & decentiam ſtatus, ita fiunt domini, ut de iis poſſint libere diſponere. Ubi recte notat Navar. hanc congruitatem, & decentiam habere latitudinem, & ſuos gradus: proindeque, ſi infimum congruæ ſuſtentationis pretium ſit floreni 300. medium 400. ſummum 500. Clericus autem infimo vivat, de reliquo libere poſſe diſponere. Ita commun. quia id acquiſivit ut ſtipendium ſuſtentationis, quaſi mercedem operis præſtiti.

Reſp. 2. Probabilius etiam eſt, contra Nav. & multos Canoniſtas, beneficiarios non regulares (ſecus enim eſt de regularibus, ut ait Card. Lug. *l.* 1. *d.* 4. *ſ.* 1. *n.* 2.) abſolute eſſe dominos omnium ſuorum proventuum, ideoque, etſi in profanos uſus expendant, non teneri ad reſtitutionem. Eſt communior inter recentiores, apud Binsfeld. Mald. & Bon. *d.* 3. *p.* 1. et S. Th. Sot. Mol. &c. tum quia fructus faciunt ſuos, ut ſupponit Trid. *ſeſſ.* 24. *c.* 12. tum quia alioqui non poſſent fructuum dominium in alios transferre (extra pios uſus) omneſque

eorum donationes, & contractus eſſent invalidi, & ut tales a judice declarandi, & bona Eccleſiæ reſtituenda: quod cum nunquam ſit factum, præſumi non debet eſſe faciendum. C. Lug. *d.* 4. *n.* 1. Quo non obſtante, teneri eos bona Eccleſiaſtica, congruæ ſuſtentationi ſuperflua, expendere in pios uſus, tam eſt communis ſententia, ut Card. Lugo *d.* 4. *n.* 10. dicat nimis ſingularem eſſe ſententiam Petri Hurt. & Dian. dicentium, eos ſatisfacere, ſi (ſeclusis gravibus neceſſitatibus) erogent in communibus neceſſitatibus quartam partem redituum Eccleſiaſticorum, vel certe dimidiam ejus, quod congruæ ſuſtentationi ſupereſt. V. Card. Lugo *l. c.* ubi pluribus pro ſe citatis Auth. oſtendit, Tol. Molin. & Bonac. male citari pro contraria ſententia, imo ipſummet Hurt. & Dian. in ea non perſtitiſſe, atque nulla vel authoritate, vel ratione fulciri; ac denique ſuam multis probat, præſertim ex Trid. *ſeſſ.* 21. *c.* 5. *de ref.* oſtenditque, iſtam obligationem naſci ex jure non tantum humano, ſed etiam divino naturali. Vide etiam Bonac *l. c. p.* 2. Porro congrua ſuſtentatio Clerici cenſetur, quæ neceſſaria eſt ad ſtatus, & familiæ ſuſtentationem, ſecundum conditionem ſtatus, gradus, dignitatis, qualitatis, & regionis, in qua habitat. Bon. *l. c.* Mol. Laym. Card. Lugo, &c. Unde reſolvuntur hi Caſus.

1. Congrua ſuſtentatio non eſt æqualis reſpectu omnium, quia plus requirit Epiſcopus, quam Decanus; Decanus, quam Canonicus; Canonicus in Eccleſia principali, quam Parochus; debilis, & tener, quam robuſtus, & valens: & quod ſufficit in uno loco, non ſufficit in alio. Quapropter attendi debet ad uſum aliorum timoratæ conſcientiæ, in eodem gradu, &c. Nec obſtat, quod beneficiarius emerſerit ex humili, quominus poſſit ſtatui ſuo convenientes ſumptus facere, ut ex Mol. docet Card. Lugo *l. c.* V. Bon. *l. c. n.* 8.

2. Nomine congruæ ſuſtentationis etiam intelligitur debita hoſpitalitas, non tantum in pauperes peregrinos (qui maxime commendantur Clericis a Trid.) ſed etiam urbanos, C. Lugo *n.* 66.

3. Debita, quæ Clericus contraxit pro ſua

ſuſtentatione, vel ob piam cauſam, poteſt ſolvere ex reditibus Eccleſiaſticis: non item quæ contraxit ante beneficium obtentum, niſi ſit pauper. *ibid. n. 67.*

4. Poteſt Clericus ex bonis ſuperfluis licite in ſtudiis alere ſuos conſanguineos, ſi aliunde non habent: eo quod parentes vel nolint, vel non poſſint alere in ſtudiis. *ibid.* & Bon. *p. 2. n. 13.*

5. Si habet ſorores pauperes, vel filios ſpurios, ex fructibus beneficii dotare licet, ſi aliunde non poteſt: quia naturali jure debet illis alimenta, in quorum locum ſuccedit dos. Mol. Binsfeld. &c. Cavendum tamen ſub mortali, ne vel illas notabiliter ſupra ſtatum extollat, vel hos legitimis æquet: etſi nobilis plus poſſit dare, quam alius infimæ ſortis. V. Laym. *l. 4. tr. 2. c. 3. n. 4.*

6. Si bona ſuperflua expendat in uſus profanos, verbi gratia, in venationes, canes, equos, paraſitos, ludiones, luxum, in amicos, cognatoſque ditandos, &c. (quod intellige de quantitate notabili in genere prodigalitatis, quæ longe major eſt, quam in genere furti) graviter peccat quidem, non tamen tenetur ad reſtitutionem: quia eſt dominus fructuum; & conſequenter neque is, qui accepit. Ita contra Navar. &c. communiter Doctor. alii ex Trid. *ſeſſ. 21. c. 1.* Azor. *t. 2. l. 7. c. 8. q. 2.* Vide Laym. *l. 4. t. 2. c. 3. n. 4.* Bon. *d. 4. p. 2. n. 9.* & *p. 4. n. 1.* &c.

Quæres 1. Quæ teneantur in pios uſus expendere?

Reſp. Ea omnia, quæ acceperunt ſive ab Eccleſia, ſive ab aliis, tamquam procuratores cultus divini; non autem illa, quæ vel in cultum divinum oblata non ſunt, vel jam ab Eccleſia in cultum divinum ſunt expenſa. C. Lugo *d. 4.* Ratio eſt, quia priora habent annexam obligationem religionis, poſteriora non, vel ſi habuerint, ea jam eſt extincta per expenſionem in pios uſus. Unde reſolves.

1. In profanos uſus expendi poſſunt a Clericis bona patrimonialia, eaque, quæ hæreditate, induſtria, donatione, allove modo, ut Laici, acquirunt, vivendo interim ex beneficiis. Item quaſi patrimonialia, hoc eſt, quæ acquirunt quidem ut Clerici, non tamen

men ut reditus beneficii, ſed ut ſtipendia alicujus officii Clericalis, verbi gratia, ratione concionis, pro miſſa, funere, officio defunctorum, adminiſtratione Sacramentorum, anniverſariis, &c. Sanch. C. Lugo l. c. n. 23. Bon. p. 2. n. 16.

2. Probabilius eſt, in profanos uſus poſſe expendi diſtributiones, ſive præſentias (ut vocant) quæ beneficiariis ob præſentiam in Choro diſtribuuntur. Ita Sylv. Bon. C. Lugo n. 24. Bon. p. 2. n. 17. contra Sanch. &c.

3. Fructus, qui dantur ob Capellaniam, vel Vicariam non collativam, ſed ad nutum amovibilem, poſſunt expendi in uſus profanos: quia non ſunt fructus beneficii (hoc enim confertur per collationem Canonicam) ſed bona quaſi Patrimonialia. Vide Cardin. Lugo n. 28.

4. Probabiliter etiam Penſionarius licite ſuam penſionem expendit in uſus profanos; quia eam Papa extrahit ex redditibus beneficii, & dat alteri, qui id beneficium non habet. C. Lugo l. c. contra Bon. &c. Secus eſt de eo, qui beneficium habet in commendam, quia ſubſtituitur loco beneficiarii. ibid.

5. Partem, quam Clericus parce vivendo ſibi ſervat ex congrua ſuſtentatione, licite expendit in uſus profanos, quia expenſa eſt jam ante in uſus pios. ibid. & Bon. d. 4. p. 2. n. 14. ex Molin.

Quæres 2. Quid intelligatur nomine uſus pii?

Reſpond. Qui vel ad cultum divinum, vel miſericordiam ſpiritualem, aut corporalem ordinatur, verbi gratia ad cultum templorum, neceſſitatem pauperum, hoc eſt eorum, qui non habent neceſſaria, ſive ad naturam, ſive ad ſtatum ſervandum; item in uſum Religioſorum, in Capellanias, Miſſas, ſuffragia pro defunctis, hoſpitalia, &c. Unde reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Si Clericus ſuperflua expenderit in uſus profanos, verbi gratia, emerit ſibi bona immobilia, non poteſt hæc retinere, quia obligationi bonis iis annexæ non ſatisfecit; & adhuc poteſt ſatisfacere, cum bona empta pretio æquivaleant. Card. Lugo n. 43. V. Bon. n. 20.

2. Qui

2. Qui in uſum profanum a Clerico bona accipit dono, ex ſuperfluis, poteſt excuſari a peccato, ſi eum non induxit ad talem donationem, neque per eam Clericus redditur impotens ad ſuperflua expendenda in uſus pios. V. Card. Lugo *n.* 40. Quia Clericus ex patrimonialibus, vel quaſi patrimonialibus poteſt ſubſtituere.

3. Clerici quidem ex conſuetudine multis locis recepta, licite poſſunt teſtari de reditibus beneficiorum, non tamen, niſi ad cauſas pias: etſi enim, ubi conſuetudo invaluit, etiam in uſus profanos valide teſtentur, peccant tamen mortaliter. V. Leſs. *l.* 2. *c.* 19. *d.* 4. Lay. *l.c.* Bonac. *d.* 4. *p.* 3. *n.* 2. & 5. Trid. *ſeſſ.* 2. *c.* 1. *de ref.* & ſequitur ex dictis. Niſi tamen fecerint cum facultate Papæ; quæ licet ſupervenìat teſtamento jam condito, facit tamen illud convaleſcere. V. Sanch. Sal. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 99. ſupra *l.* 3. *t.* 5. *c.* 4.

DUBIUM IV.

Quis ſit habitus Clericorum, quæ artes, officia, actiones iis prohibeantur?

Reſp. 1. Clericos majoribus ordinibus initiatos, vel etiam minoribus, ſi habeant beneficium, quoad habitum obligari ad ferendam tonſuram, & veſtem Clericalem, quæ non debet eſſe virgata, in qua diverſi coloris virgæ ducantur, nec partita, ſeu diſſecta.

Reſp. 2. Quoad artes, prohibentur macellariorum, tabernariorum, jaculatorum; quorum etiam ludis, uti & haſtiludiis prohibentur intereſſe. Item medicorum, aut chirurgorum, ubi opus eſt inciſione, aut adustione; niſi, ut habet Nav. erga pauperes, aut propinquos, aut in neceſſitate.

Reſp. 3. Quoad officia, prohibetur (ſi ſint beneficiati, vel initiati ſacris) officium Judicis in cauſa ſanguinis, Advocatorum, Patronorum, Tabellionum, ſeu Notariorum, in placitis ſæcularibus. Quod addo, quia in ſpecialibus quibuſdam caſibus hæc licent; v. gr. advocare pro perſonis conjunctis, & miſerabilibus. Ratio autem eſt, quia Clericus non debet ſe immiſcere negotiis ſæcularibus.

Sayr. *l.*12. *c.* 25. *n.*6. (qui tamen concedit inſtrumenta ab eo facta valere) Bonac. *in prac. d.*10. *q.*1. *p. ult.* Laym. *l.*2. *t.*1. *c.*8. *n.*4. & notat conſuetudine inductum eſſe, ut officio Cancellarii, Conſiliarii, imo etiam Judicis fungi poſſint in cauſis civilibus.

Reſp. 4. Quoad actiones prohibentur arma portare, niſi in itinere, tabernas intrare, venationi clamoſæ vacare (quod addo, quia venatio ſine ſtrepitu, recreationis cauſa, permittitur) accipitres, vel falcones alere pro venatione, aleis, aut taxillis ludere, mercaturam, aut negotiationem lucri cauſa (non tamen neceſſitatis) exercere, cohabitare mulieri, niſi ſit mater, ſoror, amita, aut certe talis, quacum nullum periculum, aut ſcandalum immineat. Leſſ. *l.* 2. *cap.* 5. *d.*9. *n.* 40. Caj. tamen *v. Clericus*, contra Ang. & Nav. docet, horum, & ſimilium tranſgreſſionem non eſſe mortalem, ſi abſit temeritas, contumacia, contemptus, & ſcandalum. Vide Laym. *l.*5. *t.*8. *c.*12. *num.* 2. & 3. Nec refert, quod tranſgreſſor ſit excommunicandus, quia hæc pœna eſt ſententiæ ferendæ, quam non, niſi contumax, poſt monitionem incurrit. Quod tamen univerſim Nav. putat eſſe laxius, maxime cum Canones utantur verbo, præcipio. Unde ait eſſe mortale, ſi habitum, vel tonſuram non geſtent. Quod reſtringit Bon. *d.*8. *de ſacr. q.* 1. *p. ult. n.* 8. ſi ſint initiati majoribus ordinibus, aut habeant beneficium, & tonſuram, vel habitum longo tempore, abſque juſta cauſa, non geſtent, tunc enim peccare mortaliter; citatque pro ſe Reg. Navar. Vaſq. Negat tamen Sylv. & Lay. *l. c.* ſi non ſit notabilis exceſſus ſupra loci conſuetudinem. Negotiari vero eſſe mortale, concedit idem Laym. *l.*3. *t.* 4. *c.* 17. & alii commun. Sed de hoc v. ſupra *l.* 3. *c.* 3. *d.* 7. de emptione, & venditione.

CA-

CAPUT III.

De ſtatu, & officio perſonarum ſæcularium quarundam, præſertim judicialium.

DUBIUM I.

Quæ requiruntur ad legitimum judicium?

RESP. Hæc tria. Primum eſt juriſdictio, ſine qua ſententia nulla eſt, & peccatur mortaliter, ut ex D. Thom. 2. 2. q. 60. habet communis. Quare peccat Judex ſæcularis, ſi perſonas, aut cauſas mere Eccleſiaſticas ad ſe trahat: uti & Eccleſiaſticus, ſi mere civiles, niſi forte per accidens, ob defectum juſtitiæ in foro ſæculari, aut niſi ſint cauſæ miſerabilium perſonarum. Porro, quæ cauſæ dicantur mere civiles, quæ Eccleſiaſticæ, quæ & mixtæ, noſſe oportet judices, & juriſperitos, poteſtque videri apud Laym. *l. 4. c. 2.* Card. de Lugo *d. 17. ſ. 3.*

Secundum, Rectus proceſſus, v. g. ut citetur Reus, & audiatur, &c. Niſi forte expediat aliquando, cum delicta ſunt atrocia, in flagranti crimine deprehenſos ſubito plectere, vel in criminibus exceptis communem procedendi modum mutare: nam judici ſupremo, (dummodo crimen ſit publicum) aliquando licere, ſine citatione, defenſione, & omni proceſſu, Reum morti adjudicare, eo quod factum notorium, & publicum ſit loco accuſatorum, & teſtium, neque Reo jus defendendi ſe in judicio relinquat, docent Navar. *c. 2. n. 10.* Leſſ. Fill. Bon. *d. 10. in præcep. q. 2. p. 2. n. 5.* Vide etiam C. de Lugo *d. 37. ſ. 5.* Trull. *l. 8. c. 1. d. 13.* Ubi tamen bene notandum, quod, etſi talia crimina excipiantur a communi diſpoſitione legis poſitivæ, & juris communis, non tamen legis, ſeu juris naturæ: ideoque graviter peccare Judicem, qui in tali proceſſu, v. g. contra Sagas, quidvis licere putat. Vid. Cautionem criminalem *c. 17. 18. 37. & ſeq.*

Tertium, Recta intentio, ut ſcilicet procedatur ex intentione juſtitiæ. Unde ſi judex procedat ex odio, aliove fine malo, v. g. ob inanem gloriam, peccabit, non quidem con-

tra

tra juſtitiam, ſed charitatem, aliamve virtutem, mortaliter, aut venialiter, prout finis illius mortalis, aut venialis erit. Bon. *d.* 10. *q.* 2. *p.* 3.

DUBIUM II.

De Poteſtate, & Officio Judicis.

ARTICULUS I.

Quid requiratur in Judice?

Reſp. 1. Præter tria dicta ſuperiore dubio, requiritur ſcientia, qua ſciat ſuo munere recte fungi. Ita commun. Doct. & Bonac. *d.* 10. *q.* 2. *p.* 3. Ratio eſt, quia quilibet tenetur ſcire ea, quæ pertinent ad proprium officium, & ſine quorum cognitione munus ſuum, & officium exercere non poteſt. Unde reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Petens, aut ſuſcipiens officium Judicis, *idem eſt de Medico, & Chirurgo*, ut v. infra *d.* 7. quo indignus eſt, ut probabile ſit, inde notabile damnum proximi ſecuturum, peccat mortaliter. Nav. *c.* 25. S. Anton. C. de Lugo *d.* 37. *n.* 1.

2. Judex carens neceſsaria ſcientia non debet abſolvi, niſi facta renunciatione officii, vel niſi firmum habeat propoſitum renuntiandi. Ita S. Thom. 2. 2. *q.* 66. *a.* 2. Caj. Clavis reg. *l.* 12. *c.* 13. *n.* 2. Regin. *d.* 25. *num.* 675. Nav. *c.* 25. Farin. 3. *p. q.* 3. *a.* 16. Ratio eſt, quia nullus poteſt officium, cujus munia obire non poteſt, retinere, præſertim cum damno, vel periculo proximi.

3. Si Judex ex magna imperitia male judicet, tenetur ad intereſse parti læſæ, & ad expenſas litis; uti etiam, quotieſcumque notabile damnum, ſive in ſubſtantia litis, ſive in ſuperfluis expenſis, propter ejus culpabilem ignorantiam, partibus litigantibus accidit. Bonac. Card. Lugo *ll. cc.*

4. Si Judex agnoſcat, errorem a ſe (etſi ſine gravi culpa) commiſsum, in præjudicium litigantis, tenetur, ſi poteſt citra infamiam, impedire errorem, v.g. monendo occulte partem læſam, ut ſibi appellatione, vel aliter con-

ſulat. Quia id pertinet ad debitam muneris executionem. Card. de Lugo *l. c. n.* 3.

Reſp. 2. Judex tenetur cauſas judicare, & celeriter expedire, quia ex officio tenetur cuique tribuere ſuum. Quod non facit, ſi ſententiam ſine juſta cauſa differt. Unde reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Judex mortaliter peccat contra officium ſuum differendo valde notabiliter cauſarum expeditionem, ſine juſta cauſa. Sylv. v. *Judex*, *q.* 12. Clavis Reg. *c.* 12. *n.* 8. Nav. *c.* 25. *n.* 14. &c. cum Bon. *d.* 10. *q.* 2. *p.* 3.

2. In caſu dicto, idem Judex tenetur parti læſæ damna, & expenſas, quæ ex iniqua dilatione ſecutæ ſunt, reſtituere: quia eſt earum injuſta cauſa. *ibid.* Auth. *ll. cc.*

3. Si Judex in exequenda cauſa, & proferenda ſententia negligens, aut iniquus ſit, non tantum parti læſæ, ſed interdum etiam fiſco tenetur; v. g. ſi mulctam pecuniariam, quam ex conſuetudine, vel lege communi debebat imponere reo, ſine cauſa remiſit. S. Th. 2. 2. *q.* 67. *a.* 4. *ad* 3. Sylv. v. *pœna q.* 18. Sal. Laym. *l.* 3. *t.* 2. *c.* 5. *n.* 7. contra Azor.

ARTICULUS II.

Quid Judici ſervandum circa inquiſitionem?

Tribus modis procedi poteſt contra criminoſos. 1. Via accuſationis, cum eſt aliquis actor, qui ſpondet ſe objecta probaturum. 2. Via denunciationis, cum deferens crimen non vult ſuſcipere onus probandi. 3. Via inquiſitionis, quæ eſt triplex. 1. Generalis, quando in genere quæritur, an leges ſerventur. 2. Specialis, quando de certa perſona, & certo crimine quæritur. 3. Mixta, quando vel ſola perſona, vel crimen ſolum eſt ſpeciale, ut ſi quæratur, quis Cajum occiderit.

Reſp. 1. Judex ſine ulla data occaſione, ex ſolo officio ſuo, poteſt inſtituere inquiſitionē generalem: in qua tamen ejus poteſtas non extendit ſe ad occulta elicienda, de quibus nulla eſt fama. Ratio prioris eſt, quia id neceſſarium eſt Reip. nec cuiquam fit injuria. Ac, licet quorundam ſcelera detegantur, id fit per accidens, præter intentionem: cui incommodo bonum commune prævalet. Ratio

poſterioris eſt, quia inde maxima ſequerentur incommoda. Farinac. Leſſ. *l.2.c.28.d.13.* Unde reſolves.

1. In hac inquiſitione, ſubditus etiam rogatus ſub juramento, non tenetur, imo nec poteſt prodere criminoſum occultum. Laym. *l.3.t.6.c.4.* Leſſ. *l. c.*

2. Si talem revelet, peccat contra juſtitiam (niſi forte cederet non tam in pœnam, quam certam ejus, qui deliquit, emendationem, vel ad grave malum ab aliis avertendum) cum enim crimen, ut ponitur, probari non poſſit, ac proinde ex ejus revelatione non poſſit aliud ſequi, quam infamia, nullum habet jus revelandi. Laym. *ibid.* & *t.3. p.2. c. 4.*

3. Si in hac inquiſitione ex revelatione duorum, vel trium deprehendatur alicujus criminis author, poteſt per tales teſtes contra illum procedi, ut habet praxis communis. Lay. *l. 3. t.3. p. 2. c. 4. n. 12.*

Reſp. 2. Quando crimen eſt manifeſtum, & ignoratur auctor, licet Judici quærere in genere, quis fecerit, non tamen in particulari, verbi gratia, an Petrus fecerit, niſi infamia aliqua, aut indicia præceſſerint. Pars prior patet, tum ex praxi Judicum, tum ex incommodis contrarii. Ratio poſterioris patebit ex ſequentibus. Vid. Bonac. *d.* 10. *in* 8. *præcept. q. 3. p. 5.*

Reſp. 3. Ut Judex faciat inquiſitionem ſpecialem, debet ſaltem regulariter præcedere infamia, vel quid æquipollens, quod juſtam det cauſam. Ratio eſt, tum quia alioqui diffamaret ſine cauſa, tum quia Judex procedere debet ex ſcientia publica, quam non habet, niſi per accuſationem, vel confeſſionem Rei, vel evidentiam facti, vel per infamiam; ad quam non ſufficiunt duo teſtes, qui jurent ſe vidiſſe crimen admitti, quia adhuc eſt occultum: ſed requiritur, ut rumor ſit ſparſus per majorem partem communitatis, id eſt, civitatis, viciniæ, vel monaſterii, neque a maledicis ſit exortus; etſi hac in re tutum ſit, ſequi praxim communem bonorum virorum, & Reipub. ut habet Lay. *l.c.* & Leſſ. *d.* 15. *n.*19. ex aliis. Bon. *l. c.* Unde reſolves Caſus.

1. Antequam Judex procedat ad inquiſitionem ſpecialem vi infamiæ, ipſa infamia prius

exa-

examinari debet, & probari per teſtes, ſaltem per duos; qui nominent perſonas, a quibus id publice audiverint. Navar. Rub. *de jud.* Trull. *l.* 8. *c.* 1. *d.* 17.

2. Judex infamatum de uno crimine, verbi gratia, adulterio, non poteſt interrogare de alio, de quo non eſt infamatus, ver. gr. furto; quia eſſet inquiſitio ſpecialis ſine prævia infamia. Salon. Cajet. Trull. *l.* 8. *c.* 1. *d.* 18. niſi tamen crimina ſint connexa, vel unum ſit circumſtantia alterius. *ibid.* & Sanch. 2. *p. conſ. l.* 6. *c.* 3. *d.* 21.

Dixi in reſp. *Regulariter*; quia ad ſpecialem inquiſitionem non requiritur infamia prævia in caſibus certis, quos v. apud Leſſ. *l.* 2. *c.*29. *d.*15. Bon. *t.*2. *d.*10. *p.*5. Sanch. 2.*p. conſ. l.*6. *d.* 19. Trull. *l. c.*

ARTICULUS III.

Quid liceat Judici circa quæſtiones, ſive torturam?

Reſp. 1. Ad torquendum reum (ſi tamen torqueri poteſt) requiruntur alicujus gravis criminis ea ſaltem indicia, quæ faciant ſemiplenam probationem, id eſt, reddant rem plus quam probabilem; qualia habentur, v. gr. teſtis unus omni exceptione major, Rei confeſſio extra judicium, item probabiliter etiam aſſertio duorum, vel trium criminis ſociorum in criminibus exceptis; præterquam veneficii (in quo, an ex ſola denuntiatione complicum, & quo modo procedere liceat, v. Tann. *t.*3. *d.*4. *de juſt. d.*2. & 3. Laym. *l.*3. *t.*6. *c.*5.) item fama publica a viris honeſtis orta, ac per teſtes probata, cum alterius judicii adminiculo (nam fama ſola non probat, ſed habet ſe inſtar accuſatoris) Laym. *l.* 3. *t.* 6. *c.* 1. *n.*9. ex variis. Ratio reſponſi eſt, quia tortura inſtituta eſt ad ſubſidium probationis, quando argumenta, & indicia ſunt valde efficacia, ut ſic plena probatio efficiatur: nam confeſſio Rei (ſi eam ratificet extra torturam, maneatque in ea uſque ad ſequentem diem) ex ſemiplena probatione facit plenam. Leſſ. *l.*2. *c.*29. *d.*18. Delr. *l.*5. *ſ.* 3. Laym. *l. c.*

Dixi in reſponſione, *ſi tamen torqueri poteſt*,

quia quædam perſonæ prohibentur torqueri, niſi in criminibus exceptis: tales ſunt viri in magna dignitate conſtituti, Officiales Principum, Urbium Gubernatores, Nobiles Equeſtris Ordinis, Milites, Doctores, eorumque liberi, item impuberes, ſenes, memoria vacillantes, prægnantes, & nondum confirmatæ e partu. Delr. *ſ.* 9. Bonif. *c.* 6. C. de Lug. *d.* 37. *ſ.* 14. Unde reſolves.

1. Peccat Judex graviter, ſi non prius omnia alia media mitiora detegendæ veritatis tentet, quam ad torturam deſcendat.

2. Tortura ſimpliciter abſtinendum eſt, quando adeſt plena probatio criminis, quia ad hanc ordinatur tortura. Nav. Leſſ. *l. c.*

3. Inſufficientia ad torturam indicia ſunt, ſi cadaver occiſi ſanguinet ad præſentiam alicujus, ſi ſagæ non poſſint lacrymari. Item illicita eſt probatio per aquas, &c. de quibus v. Delrio *l.* 5. Leſſ. *n.* 176. Trull. *l.* 8. *c.* 1. *d.* 21.

4. Peccant Judices, qui in cauſis criminalibus, aut notabilis infamiæ, Reum comprehenſum, antequam habeant probationem contra ipſum, juramento adſtringunt ad dicendam veritatem, de omnibus pertinentibus ad caſum, ob quem comprehenſus eſt. Navar. *c.* 18. *n.* 41. & *c.* 25. *n.* 36. Additque idem eſſe, ſi (etſi ſine juramento) minis, terroribus, tormentorum oſtenſione hominem turbent, & implicent, ut ſibi contradicens circumſtantiam aliquam revelet, qua convincatur, & puniatur. V. Card. de Lugo *d.* 40. *n.* 1.

5. Si Judex extorſerit confeſſionem per injuriam, verbi gratia, ſi extorſerit exemptos, ſi ſine ſufficientibus indiciis, ſi dolo malo, mendaciis, ficta impunitatis promiſſione induxerit ad fatendum, vel aliter (ſive quoad ſubſtantiam, ſive quoad modum) notabiliter exceſſerit in tortura, confeſſio nulla eſt, nec poteſt ex ea procedi: imo tenetur Judex ad compenſationem damnorum, ut docet Card. de Lugo *d.* 37. *ſ.* 14. 157. Vide Leſs. *c.* 19. *d.* 18. Laym. *l.* 3. *t.* 6. *c.* 5. ubi etiam dolos bonos, quos Delr. ſuggerit Judici, plane rejicit. Vide Tan. *t.* 3. *d.* 2.

6. Licet reus confeſſionem injuſte extortam poſtridie ratificet, nihilominus Judex non poteſt procedere ad punitionem Rei, vel compli-

cis occulti; quia cum confeſſio fuerit irrita, conſequenter etiam ratificatio ex ea orta, ex *l. penult. ff. de quæſt.* atque adeo etiam cognitio per illud medium parta eſt injuſta. Navar. Salon. Leſs. Sayr. Trul. *l. c. d.* 10.

Reſp. 2. Gravius torqueri poteſt, contra quem graviora ſunt indicia, non tamen ita, ut moraliter ſit impoſſibile tormenta ſuſtinere, habita ratione perſonarum. Unde ſi hic excedatur, confeſſio extorta erit involuntaria, & habenda pro nulla, etiamſi extra tormenta coram judice ratificet, metu novæ torturæ. Laym. *c.* 5. *n.* 11.

Reſp. 3. Semel tortus, ſi nihil eſt faſſus, iterum torqueri non debet, niſi nova criminis indicia ſuperveniant: quia per torturam priora eliſit. Si vero crimen in tortura faſſus, extra eam revocet coram judice, repeti tortura poteſt: tum quia indicia manent in ſuo vigore, tum ob inconſtantiam. Si vero tertio tortus, ac confeſſus tertio retractet, abſolvendus eſt: quia præſumendum eſt, vi tormentorum coactam fuiſſe confeſſionem, ideoque nullam. Leſſ. *c.* 29. *d.* 7. Excipiunt quidam, ſi indicia ſint graviſſima, quæ violentam præſumptionem pariant, crimen malitioſe a Reo negari. Laym. *loc. cit.* V. C. de Lugo *d.* 37. *n.* 156. Dian. *t.* 3. *tr.* 6. *R.* 16. & 23. Trull. *l. c.* Vide infra *hic dub.* 6. & 7. An, quando, & quomodo Judex poſſit interrogare Reum de complicibus, vid. Trull. *l.* 18. *c.* 1. *d.* 22.

ARTICULUS IV.

Quid ſervandum Judici circa ſententiam, & pœnam?

Reſp. 1. Judex debet judicare ſecundum leges. Unde inferior Judex ordinarie non poteſt pœnam relaxare, vel minuere, etiamſi Actor conſentiat; niſi aliquando ad bonum Reipub. aliud neceſſarium eſſe dictaret epikia, vel niſi de privata tantum injuria actoris ageretur. S. Thom. 2. 2. *q.* 67. *a.* 6. Reg. *l.* 25. *n.* 634. Bon. &c. Trull. *l.* 8. *c.* 1. *d.* 12.

Dixi, *inferior*; quia ſupremus, ob juſtam cauſam id poteſt: ſine cauſa tamen graviter peccaret, ſecundum Caj. v. *Judex*, quia an-

marer delinquentes, & concurreret ad peccatum. An autem liceat intercedere apud Judicem pro liberatione Rei, Vid. Bon. *loc. cit.* Trull. *l. c.*

Reſp. 2. Si in aliqua cauſa fuit Advocatus, in eadem Judex eſſe, & ſententiam ferre non poteſt. *l. eos in princ. C. de appell. & l. preter de juriſd.* quia judicium ejus habetur ſuſpectum, propter affectum ad unam partem, ut ex communi Doctor. docet Sanch. *l. c. Conſil. c. nu. d.*26. (additque *n.*2. ſententiam non fore validam, quod tamen alii negant, ſi ſit Judex ordinarius) Card. de Lugo *de juſt. d.* 41. *l.* 1. *n.*4. Vid. etiam Dian. *p.*3. *tr.*5. *miſc. R.*56. ubi ex Corduba ſentit talem judicem in conſcientia non peccare, ſi ſine affectu ſecundum leges, altera parte inſcia, judicet.

Reſp. 3. Quem judex privata ſententia ſcit eſſe nocentem, ſi juridice ſit probatus innocens, non poteſt condemnare: quia judicat, ut perſona publica, ideoque ſequi debet ſcientiam publicam, ac procedere ſecundum allegata, præſertim in favorem rei. D. Thom. 2. 2. *q.* 67. Nav. *c.*25. Cajet. Fill. Leſſ. Bonac. *d.*10. *q.* 2. *p.* 2.

Reſp. 4. Quem Judex privatim ſcit eſſe innocentem, ſi juridice probatus ſit nocens, tenetur omni modo liberare, ſi poteſt, verbi gratia, impediendo accuſationem, extrahendo judicium, aperiendo carcerem (ſi ſine majore malo poteſt) remittendo cauſam ad ſuperiorem; & ſi ſic nihil efficiat, probabiliter quidem plurimi Doctores tenent, cum Sanct. Thom. *l. c.* ob rationem paulo ante datam, quod poſſit condemnare: verius tamen videtur contrarium, quod cum aliis docent Leſſ. *d.*2. *c.*19. *d.*10. Sà, v. *Judex.* Petr. Navar. Fill. Bonac. *d.*10. *q.*2. *p.*2. *n.*2. Tol. &c. Vide Card. de Lugo *d.* 17. *ſ.* 14. quia directe occidere innocentem, eſt intrinſece malum: ergo quomodocumque ſciatur eſſe innocens, erit peccatum. Leſs. *l. c.* In cauſis tamen civilibus, & criminalibus minoribus, ubi tantum agitur de pœnis pecuniariis, poteſt etiam Judex, ſecundum hos auctores, ſimpliciter procedere ſecundum allegata, & probata: tum quia innocens per appellationem poteſt reſtitui in integrum: tum quia Reſp. haber poteſtatem

in

in bona ſuorum civium, quando bonum publicum id requirit; ut in hoc caſu, ne forma publicorum judiciorum cum populi ſcandalo evertatur. Vid. Laym. *c.* 2. *n.* 8. Leſſ. *d.* 10. Bon. *l.* 5. *n.* 4.

Quæres 1. Quid faciendum Judici, cum utrinque ſunt ſententiæ probabiles in quæſtione juris: v. gr. an ex teſtamento minus ſolemni debeatur hæreditas?

Reſp. Debet ferre ſententiam ſecundum opinionem de jure probabiliorem, ſaltem ſi ſit Judex ſupremus. Neque tunc videtur tenendum, quod quidam docent; eum ſatisfacere conſcientiæ, ſi cauſam adjudicet defendenti ſe probabiliter, licet altera probabilius. Ratio eſt, quia Judex eſt conſtitutus, ut ſecundum merita cauſæ, & ſententiam, quæ ei maxime videtur rationi conſona, cauſam decidat, quia alioquin eſſet acceptor perſonarum.
* Porro Judicem poſſe judicare ſecundum minus probabilem opinionem Propoſit. eſt damnata ab Innoc. XI. Propoſit. 2.

Dixi, *ſi ſupremus ſit*: quia, ſi ſententia aliqua communiter ſit recepta in tribunali ſuperiore, Judex inferior videtur ſecundum eam poſſe judicare, licet minus probabilem: quia videt probabiliorem cum honoris ſui præjudicio revocandam in ſuperiore tribunali. Lay. *l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. §. 3. *n.* 16. ex Sylv. Vaſq. &c. Vide tamen Card. de Lugo *d.* 37. *ſ.* 10.

Reſp. 2. Si opiniones oppoſitæ æque probabiles videantur, non licebit uni eorum adjudicare totum pro ſuo arbitrio, cum uterque æquale jus habeat, ſed ſuadebit compoſitionem: imo etiam imperabit, in caſu nimis intricato (alias enim non licet) vel uni dimidium, & alteri alterum dimidium juris, aut rei, de qua lis eſt, adjudicabit, memor interim axiomatis: quod, ſi partium jura ſint obſcura, potius favendum ſit Reo, quam actori, *ibid.* Bon. de peccatis, *d.* 2. *q.* 4. *p.* 9.

Quæres 2. Ad quid teneatur Judex, qui ſententiam injuſtam tulit?

Reſp. 1. Si dolo, vel (ut dixi *d.* 1. *a.* 1.) magna imperitia id fecit, litem fecit ſuam, ideſt, damnum partis læſæ in ſe tranſtulit, cui tenetur reſtituere. Bon. *d.* 10. *q.* 2. *p.* 4. ex Sanct. Thom. &c. Vide ſupra *d.* 10. *art.* 1.

Reſp. 2. Si alioqui dignus ſuo munere (tametſi id petens impetraverit, aliis dignioribus neglectis) per oblivionem, ex humana fragilitate erraverit, non obligatur in conſcientia ad reſtitutionem ex propriis, cum injuriam formalem non intulerit, neque aliquid commodi ex tali ſententia acceperit, vel potius (ſecundum alios) cum culpam Theologicam non commiſerit: debet tamen revocare ſententiam, ſi poteſt ſine gravi incommodo. Laym. *l.* 3. *t.* 6. *c.* 2. *n.* 11.

Quæres 3. An ſententia Judicis injuſta obliget in foro conſcientiæ?

Reſp. Sententia injuſta ex natura rei, aut ex omiſſione ordinis juris ſimpliciter neceſſarii, ſive feratur per falſo allegata, & probata, ſive ex Judicis iniquitate, nullum habet robur in foro conſcientiæ, manetque parti læſæ, tametſi non appellet, jus ſuum; licebitque, ſi abſque ſcandalo poſſit, recuperare bona. S. Thom. Sayr. Bon. *d.* 10. *q.* 2. *p.* 4. Trull. *l.* 8. *c.* 1. *d.* 7. Ratio eſt, quia ſententia eatenus obligat in conſcientia, quatenus habet rationem judicii, hoc eſt, ut eſt determinatio juris, & definitio juſti.

Dixi, *in foro conſcientiæ*: quia in foro externo, ubi non tam veritas facti, quam probatio juridica ſpectatur, ſententia prolata ſervanda eſt, ad evitanda ſcandala, & incommoda; neque elapſo termino (intra quem appellare licebat) actio ei conceditur, lege ſic ſtatuente, tum in pœnam pigritiæ, tum ob bonum publicum, ut litium ſit finis. Trull. *l.* 8. *c.* 4. *d.* 7. ex Sayr. &c. Unde reſolves.

1. Is, cujus bona per ſententiam manifeſte injuſtam adjudicata ſunt alteri, poteſt (niſi alter juſte præſcripſerit) per occultam compenſationem ea recipere, quia recuperat jus ſuum. *ibid.*

2. Qui ſciens per injuſtam ſententiam mala fide accepit bona, tenetur ea ſemper reſtituere, nec unquam præſcribere poteſt: quia ſunt aliena, & poſſeſſor malæ fidei nunquam præſcribit; imo tenetur expenſas reſtituere, & compenſare damna, etiam ſi pars læſa non appellaverit, cum non renuntiet ideo juri ſuo.

3. Qui bona fide rem poſtulavit a judice, &

& bona fide accepit, intelligitque ante tempus præſcriptionis finitum, fuiſſe ſententiam injuſtam, tenetur eam, non tamen expenſas, reſtituere. Si vero poſſedit rem bona fide, tempore ad præſcribendum neceſſario, non tenetur reſtituere, quia legitime præſcripſit. Salon. Sayr. Trull. *l. c.*

Quæres 4. Quid liceat Judici circa munera?

Reſp. 1. Etſi a partibus munera liberalia accipiens aliquando peccet, vel ob ſcandalum, vel ob periculum pervertendi juſtitiam, acceptorum tamen dominium comparat, ſpectato jure naturæ.

Reſp. 2. Etſi lex poſitiva munerum acceptionem prohibeat, accipiens tamen non tenetur ad reſtitutionem ante ſententiam Judicis, niſi lex exprimat, quod non illicita tantum, ſed etiam invalida ſit acceptio. Vide Bon. *in 8. præceptum, q. 2. p. 8.* Laym. *l. 3. tr. 4. c. 4. n. 9. & 10.*

Reſpon. 3. Si Judex injuſte extorqueat munera, nolens facere, quod juſtum eſt, & debet, niſi ea dentur, tenetur reſtituere: ut etiam, ſi quid datum ſit ad redimendam vexationem, ver. gr. ne injuſte faveat parti adverſæ, ne cauſam nimis differat. Quanquam hoc caſu interdum præſumi poſſit, datorem remittere obligationem reſtituendi; Laym. *l. c.* ex Gab. & Reb. &c.

DUBIUM III.

Quod ſit officium Advocati?

Suppono ſecundum omnes, in advocato quatuor requiri, ſcilicet ſcientiam convenientem, juſtitiam cauſæ, fidelitatem, & pretium juſtum: quod ſi taxatum eſt, non licet ultra hoc accipere: ubi non eſt taxatum, ſufficit juſtum naturale, ut vide apud Bonac.

Reſpond. 1. Non poteſt ſub gravi peccato ſuſcipere cauſam, quam ſcit eſſe injuſtam: ex cauſis autem civilibus, in utramque partem probabilibus, & dubiis poteſt utramvis, etiam minus probabilem tueri; dummodo cliens de minore probabilitate moneatur. Vaſq. Salas, Card. de Lugo, Dian. *t.*

4. p. 2. R. 4. Quia utraque pars habet jus proferendi ſuas rationes in judicio; ergo etiam Advocatus patrocinandi, neque ſemper eſt verius, quod videtur probabilius; & forte aliud erit judicium Judicis. Bon. *de pec. d.2. q.4. p. 9. & ſupra l.1. c.2. d.2. & in præcepta d.10. q.3. p. 4.*

Dixi, *Civilibus*: quia in cauſa criminali dubia non licet tueri partes actoris, qui in tali caſu graviter peccat contra reum; ergo etiam Advocatus. Fill. *l. 40. c. 1.* Neque, quando actor contra poſſeſſorem agens ſcit, ſe nihil poſſe evincere, ſed rem manſuram ſemper dubiam, quia tunc injuſte vexatur poſſeſſor, pro quo tandem judex debebit judicare, ut vide Card. de Lugo *de juſt. d. 41. n.7.* Sal. *in 2. 2. d.1. ſ. ult. n. 108.*

Reſpond. 2. In cauſa criminali poteſt Reum etiam ſontem defendere, ut mortem, aliamve pœnam evadat, quia Reus non tenetur ad pœnam, niſi convictus; ergo poteſt per ſe, vel alium, eam avertere, donec convincatur. Bon. *d.10. q.3. p. 4. n.7.*

Reſp. 3. Advocatus tenetur pauperibus in extrema, vel gravi neceſſitate gratis patrocinari, ſine notabili tamen ſuo incommodo. Ratio eſt lex charitatis. Nav. Caj. Leſs. Fil. Bon. *l. c.* Unde reſolves.

1. Advocatus, qui ſciens patrocinatur cauſæ injuſtæ, tenetur ad compenſationem omnium damnorum inde conſequentium. Unde parti contrariæ reſtituere debet ex peccato commiſſionis; quia fuit illi cauſa poſitiva damni (ſimiliterque ſi cauſam dubiam tueatur, eamque obtineat fraude; quia intercedit injuſtitia ratione partis adverſæ) Clienti vero ſuo tenetur reſtituere ex peccato omiſſionis: quia ex officio tenebatur monere ignorantem cauſæ injuſtitiam. Quod addo, quia, ſi clienti conſtabat cauſæ injuſtitia, non tenetur illi reſtituere. Bonac. *d. 10. q. 3. p.4.* Leſs. *lib. 2. c. 3. d. 5.* Fill. Layman. Tann. *q. 4. dub. 6. num. 127.*

2. Similiter peccare, & ad reſtitutionem teneri, quando defendit articulum juſtum cauſæ injuſtæ, ut ſic Adverſarium vexet, impediat, differat, aut pervertat, docet Trull. *lib. 8. cap. 5. d.3.* ex Cajet. Sayr. &c. Quia

cen-

tenſetur defendere cauſam injuſtam.

3. Quando cauſa nihil fere habet probabilitatis, ita ut vix moraliter ſit ſpes obtinendi, eo quod apud Judices ſemper rejiciatur, regulariter non licet ſuſcipere; tum quia facit, ut cliens ſine fructu tempus, & pecuniam perdat; tum quia talis communiter non habetur probabilis. Card. Lugo *de juſt. d.* 41. Quando autem cliens habet bonum jus in cauſa poſſeſſionis, non tamen in proprietate, an liceat advocato eum defendere in cauſa poſſeſſoria (dum de proprietate non agitur) quidam affirmant, negant alii. Vide Fagund. *in p.8. cap.47. n.* 13. Mol. *t.*1. *tr.* 2. *d.*81. Card. de Lugo, *l.c. n.*10.

4. Advocatus, antequam patrocinium cauſæ ſuſcipiat, tenetur examinare ejus æquitatem, & probabilitatem, eamque clienti indicare ſincere: ſi enim falſa promiſſione, vel inani ſpe victoriæ, ſumptibus involvat, tenetur ad reſtitutionem. Bon. *de pec. d.* 2. *q.* 4. *p.*9. uti & ſi qualitatem, ac ſtatum cauſæ, ſeu periculum ejus perdendæ indicare neglexerit, & cliens eo cognito litigaturus non fuiſſet. Quod ſi dubium ſit, an eo caſu litem proſecuturus fuiſſet, neque id ulla diligentia cognoſci poſſit, non teneri advocatum ad damna reſarcienda, docet Bard. *d.* 4. *c.* 29. quod melior ſit conditio poſſidentis, dum de damno illato non conſtat.

5. Si clientis cauſam minus probabilem dicat eſſe omnino juſtam, tenetur de damno, ſi cliens, cognito cauſæ dubio, non fuiſſet litigaturus. Bon. *l. c.*

6. Si in progreſſu cauſæ iniquitatem videat, tenetur mox monere clientem, & ſuadere, ut deſiſtat; alias ad reſtitutionem damnorum obligabitur: quia, cum ſtipendio ſit conductus, tenetur ex juſtitia monere. Tan. *l. c.* Neque poteſt vel ipſe, vel Judex ſuadere compoſitionem, cum damno partis; quia compoſitio non habet locum, niſi quando res eſt dubia. Si vero inducat ad tranſactionem, ſine damno, deceptione, vi, & metu, non tenetur: quia nulli facit injuriam. Valent. Azor. Leſſ. Lay. Bon. *l. c.*

7. Non poteſt abſolvi, qui paratus eſt quaſvis cauſas defendendas ſuſcipere. Sayr. *l.* 12. *c.*23. *n.*18.

8. Non licet cum cliente convenire de pretio, poſt inchoatam litem, ſed vel ante coeptam, vel poſt finitam, ex *cap. infames*, 3. q. 7. quia, poſtquam ſua inſtrumenta oſtendit, cogetur quodlibet pretio ſtare, ne prodatur. Nec licet paciſci de parte aliquota, verbi gr. dimidia, tertia, vel quarta litis, pro pretio, ſi victoria obtigerit, quia id graviter prohibetur *L. Sumptus*, *ff. de pactis*, *L. item*, *c. de proc. c. Arceantur*, 3. q. 7. *L. Si qui*, *Cod. de poſt*. Ratio eſt, ne præbeatur occaſio, per fas, & nefas, procurandi victoriam. Hoc tamen caſu non obligatur ad reſtitutionem, ſi juſtum pretium non excedat, & dolus, ac fraus abſit. Vid. Sylv. *v. Advocatus*. Navarr. *cap.* 15. Fill. Laym. Bon. Sanch. *l.* 5. *conſil. cap.* 7. *d.* 9. *& l.* 37. & Card. de Lugo *l. c.*

9. Peccat advocatus 1. Si, cum non ſit idoneus, officium Advocati exerceat, & patrocinetur. *L. Nemini*, *ff. de Advoc.* S. Tho. 2. 2. q. 71. eſtque peccatum ex genere ſuo mortale. 2. Si defendat cauſam injuſtam ſecundum dicta *cap.* 1. 3. Si ob nimias dilationes, illicitas ſubornationes teſtium, &c. notabiliter officiat parti adverſæ, habenti alias juſtam cauſam, &c. Vide Navarr. *c.* 25. Fill. *q.* 3. 4. Si utrique parti patrocinetur, quia repugnat, ut utramque partem æque defendat. Sylv. Sanch. *conſ. p.* 2. *l.* 6. *c.* 7. *d.* 7. In diverſis tamen cauſis, ſecluſo ſcandalo, non repugnat. 5. Si in eadem cauſa, in qua eſt Judex, vel Aſſeſſor, agat Advocatum; quia duo officia contraria in eadem cauſa exercere non licet. Sylv. verb. *Advoc. q.* 2. 6. Si tametſi defendat cauſam juſtam, producat ſcripturas, vel teſtes falſos, aut inſtrumenta: non tamen peccat, ſi in cauſa manifeſte juſta Adverſarium decipiat, dummodo nulla utatur falſitate, verbi grat. allegando falſa, &c. S. Thom. 2. 2. *q.* 71. *art.* 7. Sylv. Sanch. *conſ. p.* 2. *l.* 6. *c.* 7. *d.* 7. Trull. *l. c.* 7. Si adducat leges falſas, vel abrogatas, vel doctrinam reprobatam, vel leges bonas in falſos ſenſus ſciens prudens detorqueat. 8. Si in gravamen alterius partis quærat dilationes ad rem non facientes. Vid. Filliuc. Trull. *l. c.* 9. Si accipiat mercedem injuſtam. Quando autem a lege pretium nullum taxatum eſt, cenſetur illud juſtum, quod habetur tale judicio pruden-

dentum, attenta qualitate negotii, dignitate, ſcientia, & peritia Advocati, & labore, quem impendit, ac demum conſuetudine approbata. V. Trull. *l.c. d.* 5. 10. Si contractum uſurarium, vel aliter iniquum ſuadeat, aut probet, 11. Si leges, ſtatuta, & conſuetudines patriæ ignoret (unde, ſi grave damnum clienti obveniat, tenetur compenſare) vel intelligere non ſtudeat.

10. Peccat Advocatus contra juſtitiam, ſi rationes, & fundamenta clientis, quem juſte defendit, vel ſecreta cauſæ detegat adverſario, ut ex aliis probat Fag. *in p.* 8. *cap.* 47. *n.* 15. Vide etiam Card. de Lugo, *l. c. n.* 6. tenetnrque ad reſtitutionem, ſi eam ob cauſam cliens cauſam perdidit, victurus alias: quia fecit contra officium, nec adhibuit diligentiam ad cauſam obtinendam in favorem clientis. Azor. Filliuc. &c. *ll. cc.* Limitant tamen aliqui, niſi periculum ſit, ne pars adverſa grave damnum inique patiatur; quia, ajunt, quilibet poteſt ſine ſuo damno grave damnum alterius prohibere. Vid. Leſs. *p.* 2. *c.* 31. Azor. Regin. Fill. Laym. *l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. *n.* 18. Verum hanc limitationem cum S. Th. alii non admittunt, niſi forte reus capite plectendus eſſet, & accuſator injuſte procederet: tunc enim, ajunt, Advocatus accuſatoris deberet falſitatem prodere, ſi tamen ſpes eſſet profuturum, accuſatore prius monito, ut deſiſtat. V. Card. de Lugo *l. c.*

11. Advocatus, ſi cauſarum expeditiones cum præjudicio clientum differat, poſtponat, vel plures acceptet, quam expedire poſſit, peccat, ac tenetur ad reſtitutionem, uti & omnium damnorum, quæ per ejus imperitiam, malitiam, vel negligentiam cliens, aut actor incurrit; non tamen tenetur in omnibus cauſis adhibere eandem diligentiam, ſed majorem, vel minorem pro cauſæ qualitate. Vide Bon. *in prac.* 8. *d.* 10. *q.* 3. Leſs. *l.* 2. *c.* 39. *d.* 9. Laym. *tom.* 1. *cap.* 5.

DU-

DUBIUM IV.

Quæ ſit obligatio Referentis, Secretarii, Notarii, & Procuratoris?

Reſp. Tenentur ii omnes juſte, fideliterque exercere ſuum officium, ſive ex debito muneris tantum, ſive etiam ex juramento. Item tenentur ſcire ea, quæ ad ſuum officium ſpectant, debitamque diligentiam adhibere, præſtando omnia neceſſaria, terminos juſtos petendo, & appellando, cum fuerit neceſſarium. Bon. Eſcob. & commun. Unde reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Peccant, ſi odio, vel amore, ſpe, vel timore, abutantur officiis ſuis; ſi ſecreta ſervanda non ſervent; ſi partibus, vel earum ſollicitatoribus, aliiſve tradant proceſſus, vel ſcripturas originales, quas non debent; accipiant ſtipendium majus juſto, vel ultra pretium taxatum; ſi lites iniquas ſuadeant, &c.

2. Referens peccat 1. Si defectu ſtudii, vel per incuriam male referat, vel aliquid ſubſtantiale prætermittat. 2. ſi ſit partialis, coneturque unius partis juſtitiam, quam alterius, explicare. 3. ſi ſententiam alterutri parti manifeſtet, priuſquam evulgetur, unde poſſint gravia incommoda ſequi, v. g. Judex recuſari, &c. V. Eſcob.

3. Secretarius peccat 1. Si juramentum violet. 2. Si arcanum prodat. 3. Si ſententiam nondum publicatam manifeſtet. 4. Si proceſſus, aut ſententias non cuſtodiat, vel partibus, ſine præſcripto Judicis, oſtendat. 5. Si teſtimonia non fideliter tranſcribat, ſive exaggerando, vel imminuendo, ſive immutando, aut invertendo. Eſcob.

4. Tabellio, ſive Notarius publicus peccat 1. Si ſine ſufficienti peritia (ver. gr. clauſulas communes, &c. ignorans) ſuſcipiat officium. 2. Si juramentum violet. 3. Si in depoſitione teſtium aliquid addat, vel detrahat non levis momenti. 4. Si miniſtro tranſcriptori (erroris periculo) examen committat. 5. Si protocolla, & acta negligẽter cuſtodiat cum damno partium. 6. Si differat cauſarum expeditionem, ut pecuniam extorqueat. 7. Si teſtamentum

ſcri-

ſcribat hominis rationis uſu deſtituti. 8. Si teſtes falſos admittat. 9. Si ſolemnitates neceſſarias ex ignorantia culpabili, vel malitia prætermittat. 10. Si teſtimonium aliquod neceſſarium, unius rogatu, & alterius damno, non exhibeat; ſi conficiat inſtrumentum uſurarium, vel falſum, præſertim in damnum tertii; ſi faciat, ut proceſſus, & cauſæ veniant ad alios Judices, vel Referentes, &c. quam ordo illius tribunalis poſtulat: quia multum intereſt habere hunc, vel illum Judicem. Eſcob. Vid. Laym. *l.3. t.6. c.2.* Bon. *in præc. diſp. ult. p. ult.* 11. Si ſecretum violet, v. g. aperiendo parti adverſæ dicta teſtium ante eorum publicationem; quod eſſe mortale contra juſtitiam docet Trull. *l.8. c.7. n. 3.* ex Navar. *cap. 25. n. 52.* 12. Si parti petenti inſtrumenta occultet, præſertim quæ continent legata. Navar. *l.c. n.35.* Sylv. verb. *Tabellio*. Trull. *loc. cit.* 13. Si acta occultet, vel parti petenti tranſumptum proceſſus neget. 14. Peccat graviter, ſi amiſſo inſtrumento antiquo publico, vel teſtamento, aliud ſimile confingat.

5. Procurator peccat, ſi litem procuret injuſtam. 2. Si plures cauſas ſuſcipiat, quam poſſit expedire. 3. Si plus mercedis accipiat, quam juſtum. 4. Si ſuadeat reo, vel parti, ut injuſte veritatem neget. 5. Si ſua incuria, negligentia, aliave culpa, cauſa ſit, ut lis perdatur. 6. Si nomine partis juret, ſine particulari ejus informatione, cum periculo pejerandi. 7. Si culpabiliter tribunali non adſit, futuri incommodi metu, &c. Vide Eſcob. Laym. *l.c.* Bonac. *q.3. p.4.* 8. Si partes adducat ad concordiam iniquam. 9. Si differat cauſam, vel pervertat Judicem, vel petat terminos impertinentes, aut dilationes ſuperfluas. 10. Si falſos teſtes inducat. Vide Sayr. *l. 12. c. 14.* Fill. *t.40. c.10. n.294.* Trull. *lib.8. c.6. dub.1.*

DUBIUM V.

Quod ſit officium Accuſatoris?

Reſpon. Ut in accuſatione ſervetur juſtitia, cavenda ſunt tria. Primum eſt calumnia, id eſt impoſitio falſi criminis, vel ejus, quod ſufficienter probari nequit. Et hæc inducit obliga-

ligationem reſtituendi, & ſubeundi vel pœnam talionis, vel aliam, arbitrio Judicis. Secundum eſt prævaricatio, id eſt, colluſio cum Reo, & ſimulata tantum accuſatio. Quæ in criminalibus, ſi Reip. damnum ſequatur, obligationem reſtitutionis inducit. Tertium eſt tergiverſatio accuſationis inchoatæ, abſque juſta cauſa. Quod addo, quia cum cauſa, verbi grat. ob imperium Principis, vel Judicis, quod intersit Reipubl. talem perſonam non puniri, vel infamari, vel quod in accuſatione defectus ſubſtantialis ſit commiſsus, poteſt deſiſtere, imo tenetur, ſi in progreſsu cauſæ cognoſcat ſe errasſe, ſi incipiat dubitare de crimine, ſi videat, ſe non poſse probare. Filliuc. t.40. c.7. n. 705.

Quæres, An, & quis teneatur alterum accuſare?

Reſp. 1. Privatum raro ad id teneri: tum ex praxi timoratorum: tum quia alias tribunalia eſsent plena accuſationibus, cum perturbatione Reipub.

Dixi 1. *Privatum*: quia ſi quis a Republica ſtipendium ob hoc accipiat, v. gr. fiſcalis, &c. tenetur ex juſtitia, & conſequenter ad damna omiſſione accuſationis ſecuta. Fill. Bon. *in 8. prac. d.*10. *q.*3. *p.* 1.

Dixi 2. *Raro*: quia, ſi ita exigat bonum publicum, verbi grat. ſi proditio imminens, vel grave damnum vitæ innocentis aliter averti non poſſit, & crimen facile probari poſſit, tenetur etiam privatus accuſare, vel ſaltem denunciare; id tamen ex charitate tantum, quæ reſtitutionem non importat. Fill. Bon. *l. c.*

Reſpond. 2. Accuſare prohibentur 1. Excommunicati, proditores, infames; idque in pœnam criminis. 2. Filii, ſervi ſuos parentes, vel dominos, ob reverentiam. 3. Clerici in cauſa ſanguinis, ob indecentiam. Leſſ. *l.* 2. *c.* 3. *d.* 5.

Reſpond. 3. Non teneris, imo nec debes, etiam poſito ſuperioris præcepto, denuntiare crimen, 1. Si delinquens emendatus eſt, ſine periculo recidendi, & parti læſæ ſatisfactum; nec periculum imminet aliis; nec crimen eſt notorium: quia ſine cauſa proximi infamia ſequetur. V. ſupra *l.* 2. *t.* 3. *c.* 2. *d.* 4.

d. 4. 2. Si crimen noſti ſub ſecreto naturali; tanquam conſultor, advocatus, &c. Niſi tamen is, qui ſecretum commiſit, innocentem, vel remp. injuſte vexaret, nec vellet deſiſtere. Card. de Lugo *de juſt. d.*14. *n.*142. 3. Si inde immineat grave periculum honoris, vitæ, & rerum tuarum. 4. Si etiam probare cogereris, nec poſſes. V. Card. de Lugo *d.*38. *ſ.* 2.* Hac tamen in re animadverte Propoſ. 5. proſcriptam ab Alex. VII.*

DUBIUM VI.

De Teſtibus.

Suppono, ad legitimam, & plenam in judicio probationem requiri duos teſtes, eoſque debere 1. Externo ſenſu percepiſſe id, de quo teſtantur. 2. De eodem facto, & crimine, cum iiſdem circumſtantiis, deponere; alioqui erunt teſtes tantum ſingulares, ut vocant, qui non faciunt plenam probationem. 3. Eſſe omni exceptione majores, in quibus ſcilicet nulla deſideretur conditio, quo minus teſtari poſſint, juxta verſum vulgarem.

Conditio, ſexus, ætas, diſcretio, fama,
Et fortuna, fides, in teſtibus illa requires.

Hinc a teſtando rejiciuntur 1. Servi, 2. Mulieres, 3. Minores 20. annis in criminalibus; in civilibus autem impuberes, 4. Inimici, 5. Sanguine juncti, & domeſtici; exceptis quibuſdam caſibus apud Leſſ. *l.*2. *c.*3. *n.*38. 6. Infames, 7. Perjuri, 8. Socii criminis, 9. Perſonæ inopes, & viles, 10. Deliri, & ſemifatui, ex quibus tamen ii, qui ſolo jure poſitivo ad teſtandum ſunt inhabiles, poſſunt admitti in criminibus exceptis. Quo ſuppoſito

Quæritur 1. An, & quando teneatur quis teſtari. 2. Ad quid teneatur, qui non vult teſtari, aut qui falſa eſt teſtatus?

Reſpond. 1. Non tenetur quis teſtari, niſi vel ex charitate, cum ita neceſſarium eſt, ad avertendum grande malum proximi, aut Reip. vel ex præcepto, cum Judex, ſeu Superior habens poteſtatem, ita legitime præcipit. In quo ultimo caſu, ſi fugias, aut occultes te, antequam ad teſtandum citeris, non peccabis contra juſtitiam; ideoque nec tene-

beris reſtituere, ut contra multos docent Valent. & Leſſ. Ratio eſt, quia tibi necdum eſt præceptum, ſi quod autem jus naſcatur parti ex tuo teſtimonio, id ex præcepto oritur. Imo, etſi ſit communis ſententia, ad reſtitutionem teneri eum, qui a judice citatus fugit, vel teſtimonium fraude declinavit, cum ſit efficax, & moralis cauſa, ut Judex ſententiam ferat in alterius damnum: non tamen eſt improbabile, quod docent Mol. & Leſſ. non teneri. Ratio eſt, quia citatio intimata non inducit obligationem juſtitiæ, ſed tantum obedientiæ; proindeque non comparens contumax tantum eſt, & inobediens, non autem injuſtus. Leſſ. *l.* 2. *c.* 17. & 30. Vid. Bon. Lay. *ll. c.*

Reſpond. 2. Etiam legitime, & juridice interrogatus non teneris teſtari ſequentibus caſibus. 1. Si ſcias rem ex confeſſione. 2. Si accepiſti ſub ſecreto naturali, ut Conſiliarius, Advocatus, Medicus, &c. modo tamen non ſit neceſſarium ad magnum Reipublicæ, vel proximi malum avertendum; tunc enim licet tale ſecretum detegere, etiamſi juraſſes te nulli dicturum: quia tale juramentum non obligat, cum jure naturæ tenearis ad contrarium. Vid. Laym. *c.* 4. *n.* 9. 3. Si ex teſtimonio tibi, vel tuis immineat notabile damnum: niſi tamen damnum publicum, vel privatum alienum prævaleat, ut notat Card. de Lugo *de juſtit. diſp.* 30. *n.* 10. Unde communiter non teneris teſtari contra conſanguineum. 4. Si a viris non ſat fide dignis accepiſti: tunc enim potes te habere, ac ſi nihil ſcires. 5. Si factum intellexiſti per injuriam, v. g. aperiendo literas, cogendo alium ad revelationem, &c. Laym. *lib.* 3. *t.* 6. *cap.* 4. *num.* 5. Mol. *d.* 5. *n.* 5. 6. Si alter probabiliter in facto non peccaverit, vel propter ignorantiam, vel quia rem aliquam accepit in occultam compenſationem debiti, ex quo, tanquam de fure, inquiratur. Ratio eſt, quia mens Judicis eſt inquirere de delicto. Vide Azor. 3. *p. l. ult. c.* 27. Fill. Bon. *d.* 10. *q.* 3. *p.* 3. Laym. *l. c.*

Reſp. 3. Qui ſciens falſum teſtatus eſt, per quod alteri fuit efficax cauſa damni, tenetur ad impeditionem, vel reparationem omnium damnorum, quæ cauſantur. Item tenetur revo-

care

care cum pari ſuo damno, & periculo etiam vitæ, ſi reus de ea periclitetur, & putetur revocando aliquid effecturus. Ita communiter. Ratio eſt, quia in damno æquali potius habenda eſt ratio innocentis. Vid. *dub. ſeq. a.* 1.

Dixi 1. *Sciens*: quia, ſi ex ignorantia, inadvertentia, aut oblivione inculpabili falſum eſt teſtatus, etſi teneatur impedire, ſi poſſit; non tamen ad reſtitutionem, etiamſi reus damnetur. Ratio eſt, quia neque tenetur ex re accepta, neque ex delicto.

Dixi 2. *Cauſa efficax*: quia, ſi a parte rei falſum illud teſtimonium nihil effeciſſet, v. g. quia per falſa teſtimonia aliorum jam tota cauſa damni erat data, ita ut judex ex hoc teſtimonio nihil fuerit motus, ad nihil tenebitur. Leſſ. *lib.* 2. *cap.* 30. & Laym. *l.* 3. *t.* 5. *cap.* 8. & alii.

Teſtis peccat 1. Si affirmet, quod ignorat. 2. Si veritatem, quam debebat celare, aperiat. 3. Si ſe occultet, ne rogetur, caſu quo tenetur teſtari. 4. Si Judici juſte interroganti non obediat. 5. Si pretium pro dicenda veritate accipiat.

DUBIUM VII.

De Reo.

ARTICULUS I.

An, & quomodo Reus teneatur fateri veritatem?

Reſp. 1. Si non interrogetur legitime, non tenetur fateri ſuum crimen, ſed poteſt Judicem eludere vel ambiguis verbis, vel etiam negando, cum aliqua reſtrictione, & in bono ſenſu, ut mendacium abſit. * Perpende tamen ſerio Propoſ. 26. & 27. & 28. inter damn. ab Innoc. XI. * Ratio eſt, quia tunc Judex non habet jus interrogandi, aut obligationem imponendi reo. Ita Leſs. & Laym. *t.* 6. *l.* 3. *c.* 5. Bon. *d.* 10. *q.* 3. *p.* 2. Unde reſolves.

1. Reus non tenetur fateri crimen ſuum 1. Si Judex non ſit legitimus. 2. Si a ſeipſo litis proceſsum inchoet, ſine prævia accuſatione, ſaltem virtuali. 3. Si non præceſſit ſemiple-

plena probatio, nec infamia, nec manifeſta criminis indicia extant. Ratio eſt, quia in his Judex non interrogat legitime. Azo. Leſſ. Fill. Layman. Bon. *ll. cc.* Card. de Lugo *d.* 40. *n.* 1.

2. Nec tenetur, ſi dubitet, an Judex legitime interroget: quia non tenetur parere cum gravi ſuo damno, niſi conſtet, Superiorem poſſe præcipere. Ita Leſſ. Fill. Laym. *l. c.* Sanch. *l. 6. conſ. c. 3. d.* 31. Salas, C. de Lugo, &c. contra Sylv. Bon. & alios.

3. Judex tenetur Reo manifeſtare ſtatum cauſæ, & quæ ſint indicia, quomodo probetur delictum, &c. ut Reo conſtet, an legitime interrogetur, quia non tenebitur reſpondere alioqui, & ſeipſum honore, aliiſve bonis, quæ bona fide poſſidet, ſpoliare. Cajet. Nav. *c.* 25. *n.* 43. C. de Lugo *d.* 40. *n.* 1.

4. Si reum juridice quidem interroget Judex, ſed nonniſi ex falſa præſumptione delicti, v. gr. an exierit ex tali domo, ſtricto enſe, poteſt Reus (idem eſt de teſte) licet ſciat ſemiplene probatum eſſe, id negare, ſi exiit quidem, non tamen facto delicto, ſed ob aliam cauſam: quia, ſi Judex veritatem ſciret, non poſſet interrogare. Ita cum S. Thom. *q.* 69. *a.* 1. Sot. Fag. *p.* 8. *c.* 34. Dian. *p.* 3. *t.* 5. *miſc. R.* 66. C. de Lugo *anb.* 40. *n.* 4.

Reſp. 2. Etſi communior, & verior ſententia ſit S. Th. 2. 2. *q.* 69. ſi Reus legitime interrogetur a Judice, teneri in conſcientia aperte veritatem dicere; probabile tamen eſt etiam, quod ex Sylv. docent Sà, & Leſſ. non teneri, ſaltem ſub mortali, in cauſis capitalibus, & gravioribus, ſi ſit ſpes evadendi, & nullum grave damnum Reipub. timeatur. Tann. *d.* 4. *q.* 4. *d.* 5. Card. de Lugo *d.* 40. *n.* 15. ubi dicit eſſe ſententiam valde probabilem, & in praxi tutam. Ratio eſt, quia lex humana communiter non obligat cum tanto periculo, ver. gr. mortis; tum quia inhumanum videtur, ut qui convinci non poteſt, teneatur præbere arma contra ſe, quibus occidatur, aut gravem pœnam, v. gr. perpetui carceris, ſubeat: tum quia non videtur tam heroicus actus præcipi poſſe. Bon. *in* 8. *præc. d.* 10. *q.* 3. *p.* 2. *n.* 17.

Dixi 1. *in capitalibus*; quia aliud eſt de cau-

ſis,

ſis, in quibus agitur de pœna Eccleſiaſtica, quæ eſt medicinalis.

Dixi 2. *ſi ſit ſpes evadendi*: quia, abſque ea, ceſſat ratio celandi veritatem. Unde reſolves.

1. Non ſemper opus eſt, juxta dicta Reſp. 2. ut Confeſſarius reum urgeat ad crimen fatendum. C. de Lugo *d.* 40. *n.*20.

2. Poſt ſententiam latam reus non tenetur confiteri crimen, quod ante injuſte negavit, quia, finito judicio, finitur obligatio Rei. Lay. *l.c.* Imo probabile eſt, nec ante ſententiam ad id teneri, etiamſi adhuc ſit in poteſtate Judicis, donec iterum interrogetur. C. de Lugo *d.*40. *n.*17.

Reſpond. 3. Si quis ad evitanda tormenta gravia mentitus, falſum ſibi crimen impoſuit, per quod ſit morte plectendus, non videtur mortale. Ita contra Navar. & alios docet Angel. Syl. Leſſ. *l.*2. *c.* 11. *d.*7. Tan. *de juſt. d.* 4. *q.* 4. *dub.* 5. Ratio eſt, quia non eſt mentitus pernicioſe, cum non teneatur tantis tormentis vitam conſervare. Vid. Card. de Lugo *l.c.* Unde reſolves.

1. Talis non tenetur poſtea crimen revocare, quamvis antea perjurio confirmaſſet, ſi prudenter metuit, ne ad tormenta revocetur: quia etſi pejeratione graviter peccarit, hoc jam tranſiit, & non retractando nemini facit injuriam: ideoque ſufficit coram Deo pœnitere. V. Leſſ. Tann. *l.c.* & *q.*5. *d.*4.

2. Si ex illa falſi criminis confeſſione grave damnum aliis ſequeretur, v.g. bonum Reipub. aut fama Religionis, vel familiæ notabiliter læderetur, aut aliqui ideo in hæreſim lapſuri eſſent, quævis potius tormenta perferenda eſſent. Tann. *l. c.* & *q.*5. *d.* 4.

3. Si reus tormentis coactus denuntiavit alium innocentem, tenetur ſub mortali ante ſuam condemnationem, & ſi tum non facit, etiam poſt ſententiam damnationis revocare, ad quod etiam a Confeſſario eſt obligandus. Ita ex communi Tol. *lib.* 5. *cap.* 6. *n.* 7. Leſs. *c. ult. d.* 15. Tann. *d.* 4. *q.*5. *dub.* 4. *num.* 103. Ubi ſubjungit 1. Si quis tamen ſequatur, ipſaque praxi ſervari adverat eam ſententiam, quæ negat per revocationem in extremo vitæ factam tolli;

vel

vel infirmari denunciationem ante factam, ut docent Delrio *l.5. ſect.5.* Valent. *d.6. q.13. p.4.* is conſequenter exiſtimare poterit, denunciantem in eo mortis articulo, ſaltem cum ſuo incommodo, & ſub peccato mortali, obligatum non eſse ad revocationem, quia inutilis. Ita Tann. *l.c.* Licet ipſe recte cenſeat, fundamentum iſtius ſententiæ minus eſse probabile.

4. Monet idem Tann. *n.*105. cavendum eſse Confeſsario, ne vel importune ſæpius reo damnato inculcet retractationem denunciationis inique factæ, vel retractationem factam imprudenter, & cum ſcandalo evulget.

Quæres, An reus teneatur revelare complices?

Reſp. 1. Si omnino occulti ſint, nec aliis indiciis, aut teſtimoniis convinci poſſint, non poteſt, nec tenetur: ſi tamen vi tormentorum coactus prodat, ordinarie non peccabit. Leſs. *l.c.* & Laym. *l.3. t.5. c.5.*

Reſp. 2. Si crimen ſit exceptum, tenetur etiam non rogatus; ideoque, ſi nolit, ſecundum Nav. non erit abſolvendus.

ARTICULUS II.

Quid liceat Reo circa fugam pœnæ?

Reſp. Quando ſententia eſt materialiter injuſta, lata tamen ſecundum allegata, & probata, etſi in conſcientia non obliget, non poteſt reus Judici poſitive reſiſtere, tum ob ſcandalum, tum quia tali caſu Judex habet jus ſententiam exequendi, & ad id tenetur. Ita communiter Leſs. Sanch. contra Vict. Bon. C. de Lugo *d.4. n.38.*

Dixi, *poſitive*: quia reo, etiamſi vere reus ſit, licet ante, & poſt ſententiam (quoad mortem, vel pœnam morti æquivalentem, verb. gr. perpetuum carcerem) fugere. Ratio eſt, quia quilibet tam magnum jus habet ad vitæ ſuæ conſervationem, ut nulla poteſtas humana obligare poſſit ad eam non conſervandam, ſi ſpes commoda oſtendatur: niſi tamen bonum publicum aliud poſtulet. Leſs. *l.2. c.31. d.5.* Unde reſolves.

1. Re-

1. Regulariter reo licet fugere, etiamſi cuſtos carceris grave damnum inde paſſurus ſit (ſaltem niſi juraverit ſe manſurum) quia utitur ſuo jure, & nulli facit injuriam. Fill. *t.* 40. *cap.* 4. *num.* 274. Azor. Leſs. *d.* 5. *num.* 31. niſi tamen charitas aliud ſuadeat, ob damnum cuſtodis præponderans. V. Bon. *d.* 10. *q.* 3. *p.* 2. *n.* 13.

2. Multo magis licet fugere, ne capiatur, vel etiam a miniſtro apprehendente ſe excutere; non tamen illi vim inferre, vulnerando, percutiendo, &c. *ibid.* & Regin. *lib.* 24. *n.* 4.

3. Licet etiam, ſaltem in foro conſcientiæ, cuſtodes (præciſa vi, & injuria) decipere, tradendo v. g. cibum, & potum, ut ſopiantur, vel procurando, ut abſint; item vincula, & carceres effringere, quia, cum finis eſt licitus, etiam media ſunt licita. Et licet alii captivi per effractum parietem ſimul elabantur, non tenebitur de damno; quia tantum eſt ejus cauſa per accidens, cum jure ſuo utatur. Nec refert, quod leges, & magiſtratus quidam tales effractores graviter puniant; id enim fit, quod vel contrariam ſententiam ſequantur, vel ex præſumptione, quod vim intulerint cuſtodibus: vel quod propter bonum Reip. ea pœna ſtatuta ſit. Fill. *l. c.* Tan. *d.* 4. *q.* 4. *dub.* 5. ex aliis multis. V. C. de Lugo *d.* 40. *ſ.* 4.

4. Illis, qui non ſunt miniſtri juſtitiæ, licet non ſolum conſilio juvare reum, ut fugiat, ſed etiam ſuppeditatis inſtrumentis, ver. grat. funibus, lima, &c. quia finem alteri licitum illi ſuadere, & ad eundem media proponere licet. Leſs. *l. c. t.* 6. *n.* 40. Tann. *l. c.* Sylv. Turr. Vaſq.

5. Non tamen licet juvare in effractione carceris, ut habet communis; tum quia executio ipſa effractionis ſoli reo licita eſt, propter jus vitæ conſervandæ; tum ne alioqui omnis ſecuritas carceris pereat. Leſs. *l. c.* Bonac. *d.* 10. *q.* 3. *p.* 1.

Quæres, An reo liceat appellare?

Reſp. Si ſciat ſententiam eſſe juſtam, & juſte proceſſum eſſe, non licet (licet tamen ſupplicare) quia id eſſet Judici calumniam imponere. Imo injuſte appellans tenetur de damno. Si vero putet ſententiam iniquam eſſe,

eſse, aut injuſte proceſsum eſse, aut ſi diverſæ ſint opiniones, poteſt appellare. V. Trul. *l. c. n.* 100.

DUBIUM VIII.

Quomodo Confeſſario agendum cum reo?

Reſpond. Obſervanda ſequentia. 1. Inſtruat eum, quod quæ ſecum in foro conſcientiæ agit, cum Judicibus non communicentur, ideoque, ſive ſit nocens, ſive innocens, id ei nec prodeſse, nec obeſse poſſit. Ratio eſt, quia alias multi conantur ſe falſo probare innocentes, ut a Confeſsario juventur: alii contra falſo ſe innocentes dicunt, quod timeant, ne Confeſsarius conferat cum Judicibus, ipſique revocentur ad torturam. Unde expedit 1. Ut non temere evulget Confeſsarius accepta extra Confeſſionem. 2. Ut ad confeſſionem ſacramentalem reum non admittat, niſi poſtquam in foro profano res ſunt liquidæ; vix enim adigi poterit, ut omnia fateatur ob timorem, ne vel deferatur, vel cogatur eadem fateri Judici: ante tamen de contritione agendum eſt. Delrio *l.6. c.1. ſ.3.* Tann. *d.4. q.5. dub.4.*

2. Ne cogat importunis modis reos, ut ſe tales fateantur: tum quia vere quidam rei non ſunt, & victi illa importunitate, ne moriantur incommunicati, vel a Confeſsario in extremis deſerantur, confitentur ſacrilege: tum quia fruſtra eſt confeſſio, niſi fiat ex contritione, & vera ad Deum converſione; de hac ergo laboret, & ſequetur bona confeſſio, non autem contra. Tann. *loc. cit.*

3. Caveat, ne coram reo cenſeat modum procedendi judicialem: proindeque communiter non admittat querelas de injuria facta, cum non ſit Confeſsarii ea judicare, ſed ad pœnitentiam diſponere.

4. Etſi quidam authores permittant Judici uti dolis bonis ad crimen eliciendum, non tamen id licet Confeſsario, ne miniſterium ejus infametur.

5. Non licet ſecundum Concilium Antiochenum, *cap. 33. & 35. non licet*, palam in-

intereſſe tormentis, aut ſuggerere modum torquendi, niſi mitiorem. Vid. Tann. *d.*4. *q. ult. d.*5. *n.*128.

6. Expedit habere cognita judicia, & probationes deprehenſas in judicio, ipſumque modum proceſſus, ut & prudentius poſſit in ſuo foro agere, & judicem, ſicubi opus, prudenter admonere.

7. In confeſſione examinet, 1. An conſortes criminis prodiderit (ſi ſecundum ſupradicta tenebatur) & quidem ſi falſo alios infamarit, inducat ad revocationem, etiam cum periculo torturæ. V. Tann. *d.*4. *q.*5. *d.*4. *n.*103. & dicta dubio ſuperiore. 2. Si ſaga ſit, quo tempore, qua occaſione, in magiam ſit lapſa; ut, ſi poſtea neget, convinci poſſit in eodem foro. 3. In qualitatem ſuperſtitionis, an ex animo Chriſtianæ fidei renuntiaverit, dæmonem adoraverit, falſa de Deo, & æternitate ſenſerit, rebus ſacris abuſa ſit, hominibus nocuerit, præſertim conjunctis, ut marito, liberis, & an alios ſeduxerit. Item de peccatis carnalibus. Denique confeſſæ aperiat fraudes dæmonis, inſtruatque, quomodo iis deinceps occurrendum, atque inter cætera ſuadeat fidei profeſſionem, & frequentem Symboli repetitionem.

8. Sæpe non expedit poſt ſupplicium Judici ſignificare, reum in extremis denunciationes revocaſſe, tum quia Judices id parvi faciunt (quam recte, v. apud Laym. & Tann. *l. c.*) tum quia frangit ſigillum Sacramentale, ſi non petita licentia, innocentiam denuntiati evulget, cum eo ipſo revelet peccatum denunciantis. Quare ſi aliquando Judicem monere expediat, rogandus eſt reus, ut id extra confeſſionem, & coram teſtibus dicat, eo fine, ut Judex moneatur.

9. Si alicujus innocentiam ex confeſſione colligeret (quod etſi difficile, non tamen impoſſibile eſſe docet Tanner. *diſt.*4. *q.*5. *dub.*4. *n.*85.) id Judici aperire, ac pro reo intercedere, periculoſum eſt; tum quia poſt publicatam Rei confeſſionem, ei non creditur; tum quia, ſi plures audiat, hoc ipſo aliorum nocentiam de illis tacendo videtur confirmare, cum fractione ſigilli; tum quia, ſi Rei cognoſcant eum pro innocentibus intercedere

occaſionem arripient cum callide ſua facinora celandi. Vid. Laym. *l.3.t.6.c.5.* Tann. *d.4. q.5. p.4. n.95.*

10. Etſi pro reis, etiam juſte damnatis, intercedere aliquando poſſit, maxime apud Magiſtratum ſupremum, juxta Scripturam, Prov. 24. *Erue eos, &c.* valde tamen prudenter, & moderate id faciendum: quia relaxatio poteſt eſſe illicita, judexque (non tamen Confeſſarius, niſi ea prævideritt) fieri reus malorum omnium, quæ ex liberatione ſequuntur; imo & ipſi imputabuntur, cum ex officio debuerit impedire. Vide Bon. *in 8. præc. d.*10. *q.*2. & 3. Tann. *de juſt. d.4. q.5. d.4.*

DUBIUM IX.

Quæ obligatio Medicorum, & Pharmacopæorum, & Chirurgorum?

Reſp. Tenentur ii in primis, quando tale officium petunt, vel ſuſcipiunt, ſub gravi obligatione, ſufficientem habere ſcientiam, ſive peritiam. Nav. *c.* 25. Anton. Card. de Lug. *d.* 26. *n.* 1. Deinde in curandis infirmis ſervare ſequentes regulas. 1. Ordinarie debent ſequi opiniones medicorum ſecuras, & tutas. Ratio eſt, periculum, & damnum proximi. Ita Bon. Laym. Sanch. 1. *mor. c. 9.* 2. Quando certum aliquod eſt pharmacum, quod nimirum certo infirmis profuturum eſt, tenentur illud adhibere, omiſſo eo, de quo dubitatur, quia alias imprudenter proximum in periculo relinquerent. 3. Si non ſint certa pharmaca, debent habere probabiliora, & tutiora: tum quia alioqui ſalutem proximi in diſcrimen adducerent: tum quia tenentur fungi officio, quantum poſſunt, cum minimo proximi periculo, & damno. 4. Quando nulla eſt ſpes de ſalute infirmi, nec adeſt remedium, niſi dubium, de quo ſcilicet dubitatur, num profuturum, an nociturum ſit, poſſunt, imo debent illud adhibere. Ratio eſt, quia ſic infirmi negotium utiliter geritur, & ſi mors ſequatur, ipſis non imputabitur, cum alias ſpem vitæ non habeat. Laym. *l.1. tr.1. c.5.* Filliuc. *n.*152. Bon. *de pec. n.2. q.4. p.9.* Unde reſolves.

1. Medicus peccat 1. Si abſque ſufficienti pe-

peritia gravem morbum curare tentet. 2. Si occurrente gravi, & inſolito morbo, ſpeciali ſtudio operam non impendat. 3. Si det pharmacum infirmo, quod probabilius creditur nociturum, quam profuturum. 4. Si medicamenta inexplorata explorandi gratia adhibeat, præſertim quando de iis non eſt opinio probabilis, & habet medicamenta probabiliter utilia. 5. Si non bene perſpecta morbi natura, temere adhibeat remedia obvia, vel periculoſa, præſertim cum diſcrimine vitæ, vel gravis læſionis. 6. Si, agnito ægroti periculo, opportune non adſit, aut neceſſariam curationem negligat, aut medicos alios adhiberi non permittat. 7. Si aliquid ſuadeat Dei honori, vel præcepto contrarium, verbi gratia, incantationem, pollutionem, ſuperſtitionem, &c. 8. Si facile, & ſine neceſſitate a jejunio abſolvat, carnium eſum permittat. 9. Si ægrotantem pauperem in periculo conſtitutum contemnat. V. Bon. *l.c.* Nav.*c.*15. Azor. 1.*p.l.*2.*c.*17. Eſcob. *l.* 2. *E.* 3. *c.* 9.

2. Pharmacopola peccat 1. Si rudis, & ignarus munus exerceat. 2. Si ſine arte, vel diligentia medicamenta conficiat. 3. Si melle in potionibus pro ſaccharo utatur. 4. Si unum medicamentum pro alio (niſi tamen eſſet æque bonum, & non majoris pretii) contra medici præſcriptum, cum gravis damni periculo porrigat. Vide Salas *d.*34. 5. Si medicamenta ad non pariendum, vel ad fœtum expellendum vendat. 6. Si pharmaca vendat inutilia, &c. V. Eſcob. *l. c.*

3. Peccat Chirurgus 1. Si ſine ſcientia, & peritia ſufficienti vulnera curare tentet, cum periculo erroris. 2. Si medicum, quando gravitas vulneris exigit, non conſulat. 3. Si lucri amore curationem protrahat. 4. Si mercedem juſto majorem exigat. 5. Si abortus cauſa venam aperiat, aliudve remedium adhibeat. V. Eſcob. *l. c.*

DUBIUM X.

Quæ obligationes Mercatorum, Opificum, & cæterorum ſecularium?

Reſp. Eæ patent ex dictis de ſeptimo præcepto: ex quibus reſolves.

1. Mercator peccat, 1. Si venenum, vel alia prohibita vendat, cum ſuſpicione pravi uſus. 2. Si paratus ſit quodcunque pretium, etiam injuſtum, ab emptore accipere. 3. Si rem carius, quam ſupremo pretio, vendat, ob dilatam ſolutionem. 4. Si mercium defectū gravem occultum non aperiat, pondus, & menſuram imminuat. 5. Si in emptorum injuriam monopolium injuſtum inſtituat, merces omnes unius generis ſibi comparet, immoderato quæſtu pro libito vendendas. 6. Si merces ab eo, qui non novit, emat pretio minore, vel cariore vendat ignoranti. 7. Si merces veteres, & inutiles novis admiſceat, & vendat eodem pretio utraſque. 8. Si juſta tributa defraudet. 9. Si tempore debito, cum poſſit, non ſolvat creditoribus, cum gravi eorum damno. 10. Si mercibus ſolvat, quod pecunia debet, contra creditoris voluntatem. 11. Si diebus feſtis publice emat, vel vendat contra conſuetudinem permiſſam. 12. Si juret falſo, ſe tanto pretio merces comparaſſe. 13. Si contractum ineat quemcumque, dubitans de ejus juſtitia. 14. Si emat res furtivas, &c. V. Eſcob. *t.* 2. *E.* 2. *c.* 12.

2. Bibliopola peccat, 1. Si vendat libros prohibitos, vel laſcivos. 2. Si librum defectu laborantem vendat pro integro, &c. V. Eſc. *c.* 13.

3. Argentarius, ſive Aurifaber peccat, 1. Si æs pro auro, vel argento vendat. 2. Si auro, vel argento plus æris miſceat, quam ars requirit, & emptoribus mixtionem non ſignificet, neque minuat pretium. 3. Si ex rebus furtivis aliquid emat mala fide. 4. Si communem lapillum pro pretioſo vendat, vel pretioſum pro vili emat, &c.

4. Sartor, Sutor, & cæteri opifices peccant; 1. Si jurent ſe tali die opus perfecturos, quod ſciunt, vel dubitant non futurum. 2. Si plus ma-

materiæ exigant, quam ad opus ſit neceſſarium; aut partes alicujus momenti, quæ ſuperſunt, retineant, ſine voluntate Domini. 3. Si diem feſtum ſine gravi cauſa violent, per ſe, vel per ſuos famulos. V. Eſcob. *l.1. c.13.*

LIBER V.

De ratione cognoſcendi, & diſcernendi peccata.

CAPUT I.

De peccato in genere.

DUBIUM I.

Quid ſit peccatum?

RESpondeo. Eſt tranſgreſſio legis: ſive, ut ait Tolet. eſt voluntarius receſſus a regula divina; per quam regulam intelligitur præceptum, tam naturale, & humanum, quam divinum: per receſſum intelligitur actus, vel ejus omiſſio, qui ſit non tantum voluntarius, ſed etiam liber, cum aliqua actuali advertentia malitiæ; quod addo, quia ut docet Sanchez 1. *mor. c.* 16. cum Vaſquez *d.* 2. *q.* 2. *p.* 3. *n.* 3. & 12. *&c.* non ſufficit ad actum peccaminoſum libertas, & advertentia quævis virtualis, vel interpretativa, qua ſcilicet quis advertere poterat, & debebat, nec quæcunque actualis, qua ſcilicet intellectus rationes commodi, & incommodi in objecto attendat: ſed requiritur, ut advertat moralem malitiam objecti, ut ſaltem de ea dubium, vel ſcrupulum concipiat. Ratio eſt, tum quia ſine iſta advertentia non eſt voluntarium, cum non ſit cognitum, quia quamdiu talis cogitatio intellectui non occurrit, non eſt ſufficiens principium deliberandi de malitia, ideoque nec libertas, ac proinde nec culpa; & cenſetur illa inadvertentia naturalis, & invincibilis oblivio. Addit tamen Tanner. *d.* 4. *de pec. d.* 5. *q.* 5. *dub.* 5. *n.* 106. non eſſe neceſſe, ut conſideratio illa maneat actu, dum peccatum durat; ſed ſatis eſſe, ut vel actu, vel virtute maneat, ita ut cum ea vel actus pec-

cati fuerit inchoatus, vel ſaltem cauſa data; ut ſit in ebrio, qui peccat, non vi præſentis, ſed præteritæ deliberationis. V. Bald. l. 1. d. 36. Verum Recentiores communiter docent, talem, v. gr. ebrium, non peccare formaliter, quando uſu rationis caret; ſed malitiam eorum, quæ tunc fiunt, contraxiſſe ante, dum prævidens malum, quod commiſſurus erat, ejus cauſam dedit: ajuntque, dum quis actu peccat, ſemper eſſe, ac manere advertentiam aliquam malitiæ tenuem, vel confuſam, ut v. apud Schol. nam in ordine ad praxim, parum refert, utrolibet modo loquaris.

Reſp. 2. Ad peccatum requiruntur tres conditiones, ut patet ex prima reſponſione. 1. Ut ſit voluntarium, ideſt, ut fiat a voluntate conſentiente. 2. Ut ſit liberum, ideſt, ut ſit in poteſtate voluntatis facere, vel non. 3. Ut advertatur malitia. Ex quibus reſolves.

1. Defectu primæ conditionis, nullus actus, qui neque eſt in, neque a voluntate, eſt peccatum, niſi voluntas eum acceperit; ideoque nec impedit communionem, ſive is ſit internus, ut cogitationes contra fidem, blaſphemæ, obſcœnæ, motus carnis, etiam uſque ad effuſionem ſeminis; ſive externus, ac violentus, verbi gratia, ſtuprum virgini per vim illatum.

2. Defectu ſecundæ conditionis, ſubinde a peccato excuſantur vehementiſſimi motus iræ, aut concupiſcentiæ, quibus uſus rationis perturbatur, & libertas tollitur.

3. Defectu tertiæ non peccat, qui die jejunii, de præcepto nihil cogitans, cœnat, vel carnes comedit, etſi advertat eas ſibi delectabiles. Item qui lapidem projicit per feneſtram, non advertens periculum læſionis: vel qui contractum uſurarium celebrat, non advertens eſſe talem. Sanch. l. 1. c. 16. n. 21. Reg. l. 15. n. 75.

4. Damna, & eventus (licet alioqui frequentes) ex ebrietate ſecuti, & nullo modo prævisi, inculpabiles ſunt: quia nec in ſe, nec in cauſis ſunt liberi. Sunt vero culpabiles, ſi ſint prævisi, nec diligentia ſufficiens ex præſcripto prudentiæ ſit adhibita, ne ſequerentur: ea vero adhibita, etſi poſtea eveniant, culpa vacant: Uti etiam, quando juxta

loci,

loci, & temporis circumſtantias non apparet periculum mali, ideoque nulla cautela eſt adhibita. Ita Vaſq. 1.2. d. 124. c. 3. Quibus conformiter Leſſ. l. 4. c. 3. docet, ſi negligentia ebrietatem, aut eventus ex ea ſequi ſoligos præcavendi fuerit tantum venialis, etiam mala, quæ prævideri poterant, tantum venialia fore; quia cum non in ſe, ſed tantum in cauſa ſint libera, non poſſunt habere majorem culpam, quam ipſa cauſa.

DUBIUM II.

An, & quando deſideria, & delectationes ſint peccata?

Per deſiderium intelligitur voluntas, intentio, vel propoſitum efficax rei malæ: per delectationem vero, ſimplex amor, & complacentia objecti cogitati, fruendo ejus dulcedine, abſque deſiderio executionis: ſoletque dici moroſa, non a mora temporis, cum momento poſſit perfici: ſed quod voluntas, poſt plenam advertentiam rationis, ei immoretur.

ARTICULUS I.

Quale peccatum ſit deſiderium malum?

Reſp. 1. Deſiderium abſolutum, ſive cogitatio cum voluntate conſentiente abſolute in peccatum aliquando perpetrandum, aut in perpetrato complacente, habet eandem ſpeciem, ac malitiam peccati mortalem, vel venialem, quam habet actus exterior, in quem fertur. Eſt communis, & conſtat ex Matth. 5. *Qui viderit, &c.* Ratio eſt, quia actus interior habet ſuam bonitatem, & malitiam ab actu externo, tanquam objecto. Ita commun.

Reſp. 2. Deſiderium cum conſenſu conditionali, quo quis aliquid concupiſcit ſub tali conditione, quæ omnem malitiam objecti auferat, non eſt peccatum, ſaltem mortale, verbi gratia, vellem prædari, ſi a Deo mihi permitteretur; ſi Judex eſſem, maleſactorem iſtum occiderem. Valent. t. 2. d 6. q. 4. p. 4. Sayr. Sal. in 1.2. tr. 13. d. 10. ſ. 27. Vaſquez

 d. 116.

*d.*116. *c.* 2. Si vero conditio malitiam non auferat, eſt peccatum: ut verbi gratia, ſi cogites, ſi non eſſet infernus, mœcharer; ſi non eſſem religioſus, fornicarer; ſi non haberem rationem mei ſtatus, ulciſcerer, occiderem te. Item, ſi id mihi feciſſes in adoleſcentia, vel antequam religionem ingrederer, vindicaſſem: intellige, ſi dum hæc dicit, habeat affectum vindictæ ſumendæ, ſi eſſet in tali ſtatu: ſecus enim eſt, ſi tantum oſtendat, quid facturus fuiſſet in alio ſtatu. Bon. *de matr. q.* 4. *p.*8. *n.* 9. Ratio reſponſionis eſt: quia etſi conſenſus conditionatus nihil ponat in rerum natura, ex parte objecti voliti; in voluntate tamen ponit affectum committendi illud peccatum, præciſa conditione non auferente malitiam; ac proinde talis erit culpa, qualis eſſet illud amare abſque conditione. Cajet. Sanch. *l.*1. *mor. c.*2. Vaſq. Laym. *l.* 1. *tr.* 3. *c.* 6. *n.* 10. Ex quibus reſolvuntur hi Caſus.

1. In omnibus ſolo jure poſitivo prohibitis, licitum eſt deſiderium cum conditione hac (ſi prohibitum non eſſet) v. g. ederem carnes die Veneris, ſi Eccleſia non vetuiſſet. Ratio eſt, quia conditio omnem malitiam, quæ a ſola prohibitione eſt, aufert. Azor. *l.*4. *c.* 6. *q.*10. Sanch. *l.*1. *c.*2. Vaſq. *d.*16. *c.*2.

2. Idem valet in prohibitis quidem jure naturali, licitis tamen in aliquo caſu, aut ſtatu, ſi is pro conditione apponatur; verbi gratia, occiderem Petrum, ſi Deus mandaret: ſuſpenderem furem, ſi eſſem Judex: ducerem uxorem, ſi liceret; ſi non eſſem Sacerdos; ſi eſſem liber a voto. Ratio eſt, quia hæc ſub illo ſtatu ſunt licita. Recte tamen monet Sà, *v. Peccatum*, hujuſmodi deſideria eſſe periculoſa, & vitanda: atque, ut ait Cajet. *ibid.* eſſe fatuas, & diabolicas tentationes. *ibid.* & Laym. *l.*1. *t.*3. *c.*6. *n.*10.

3. Etſi idem quidam, ut Caj. Sal. & Vaſq. univerſim affirment de omnibus jure naturæ, & ſimpliciter prohibitis, ſi conditio impoſſibilis appoſita tollat rationem peccati ab objecto; ut ſi dicas, ſi non eſſet peccatum, fornicarer, eo quod tunc conſenſus non videatur ferri in malum: probabilius tamen videtur, quod docent Azor. Sanch. & Laym. eſſe peccatum; eo quod ſit intrinſece malum,

nec

nec malitiæ ſua (quæ in conſenſum circa tale objectum traheret, niſi Dei lex arceret) exui poſſit; ideoque voluntas feratur in malum. Quod tamen intellige, ſi efficaciter feratur, quia, ſi tantum ſit ſignificatio propenſionis naturalis in illud objectum, non eſt peccatum. Sanch. *l.1.c.2.n.25.* Laym. *l.1.t.3.c.6.n.11.* V. Card. de Lugo *d.16.n.377.*

4. Gaudere, & delectari de opere malo, ſub conditione (ſi liceret) verbi gratia, in prædictis deſideriis efficacibus illicitis, quando conditio eſt poſſibilis, etſi poſſit excuſari a peccato ſecundum quoſdam DD. ſi fiat tantum ſecundum appetitum rationalem, ſive voluntatem (ſecluſo omni alio periculo conſenſus illiciti, & turpis motus; qui tamen quia communiter, & connaturaliter ſequitur, vix tutum videtur in praxi) non poteſt tamen excuſari, ſi ſit delectatio voluntaria appetitus ſenſitivi, quæ proprie delectatio dicitur, ſitque communiter cum aliqua alteratione corporis. Ratio diſcriminis eſt, quia voluntas poteſt ferri in objectum abſtractum a malitia ; cum ſequatur intellectum, cujus eſt abſtrahere; appetitus vero, quia ſequitur imaginationem, non fertur in objectum ſub aliqua certa conditione ſtatus, vel temporis apprehenſum, ſed ut eſt in ſe; ideoque talis delectatio eſt de objecto abſolute malo. Vide Laym. & Bonac. *de matr. q.4. p.8.*

ARTICULUS II.

An delectatio moroſa ſit ſemper peccatum?

Reſpond. Si terminetur ad cogitatum opus malum ſecundum ſe, eſt peccatum mortale, vel veniale, prout ipſum opus mortale, vel veniale eſt. Ita commun. ex D. Thom. 1. 2. *q.27. a.8.*

Dixi, *ſecundum ſe*: quia ſi delectatio ſit tantum de ipſa cogitatione, non autem de opere, non eſt peccatum, quia ſicut cogitatio, verbi gratia de rebus obſcœnis, in ordine ad docendum, vel concionandum, &c. bona eſt, cogitatio autem de iiſdem rebus ex curioſitate eſt mala venialiter : ita conſequenter delectatio de tali cogitatione tan-

quam objecto, non eſt mala, ſed quandoque bona, quandoque venialiter mala. Similiter nec peccatum erit, ſi delectatio verſetur circa modum male operandi, non circa ipſum opus malum: quo modo ſine peccato ſæpe nos delectant fabulæ, comœdiæ, bella, homicidia, fraudes, furta, lapſus hominis, v. gr. ex equo, &c. non ſecundum ſe, ſed modus furandi, rapiendi, artificioſus, & induſtrius, modus cadendi inopinatus. Laym. *l.1.t.3.c.5. n.2.* Ex quibus reſolves.

1. Licitum eſt gaudere, & delectari moroſe de effectu bono, ſecuto ex opere malo: quia tunc delectatio non eſt de objecto malo.

2. Si talis effectus ſit ſecutus ex opere ſecundum ſe quidem malo, hic tamen, & nunc culpa vacante, ut v. gr. quia factum eſt in ſomno, amentia, ebrietate, inculpabili ignorantia, tunc etiam de ipſo actu licere aliquando delectari, non quidem ſecundum ſe, ſed ut eſt cauſa talis boni effectus, docet Leſſ. *l.4.c.3.n.*105. & 106. ex Vaſquez 1. 2. *d.*105. *c.* 2. ver. gr. de ſolutione naturæ facta in ſomno. Ratio eſt, quia objectum delectationis iſtius non eſt malum. Vid. Bon. *de matr. d.*4. *p.* 8. *n.* 8. Sanchez *l.* 1. *mor. c.*2. *n.*18. Card. de Lugo *de pæn. d.* 16. *n.* 389. Imo addunt, licere aliquando deſiderare (affectu ſimplici, & inefficaci deſiderio) ut tale quid fiat ſine culpa; ver. gr. ut in ſomno eveniat naturæ ſolutio, ob finem bonum: dummodo deſiderium non ſit tam intenſum, ut tale quid probabiliter cauſet, neque ſit periculum conſentiendi in talem voluptatem. Ratio eſt, ajunt, quia objectum hujus deſiderii, aut gaudii non eſt malum. V. Leſſ. & Bon. *l. c.*

3. Non eſt peccatum, ſaltem mortale, ſi conjuges delectentur appetitu tantum rationali de actu conjugii præterito, futuro, vel poſſibili, reſpectu comparis præſentis, vel abſentis. Item ſi ſponſus deſideret copulam futuram, aut de ea delectetur; vel vidua de præterita. Ratio eſt, quia hi actus habent objectum licitum.

Dixi, *appetitu rationali*; quia ſi ſponſus, aut vidua voluntarie conſentiat in delectationem ſenſitivam, & carnalem (quæ ex recorda-

datione copulæ futuræ, aut præteritæ naturaliter oritur) mortaliter peccat, ut docet Leſſ. *l.c. t.*1. *c.*6. Bon. Tann. Palaus. V. Dian. *t.*5. *miſc. Reſ.* 2. contra Medin. &c. Quia vero ad ſupradictam voluntatis oblectationem ſenſitiva, & carnalis ut plurimum, imo etiam periculum conſenſus in fornicationem conſequitur, oblectationem illam voluntatis in praxi vix locum habere, ſaltem in vidua, & ſponſis; inter conjuges tamen, modo periculum pollutionis abſit, etiam ſenſitivam, & veneream delectationem non eſſe mortale, docent Filliuc. Bonac. *de matr. q.* 4. Sanchez, Leſſius *loc. cit. d.* 1. & Dian. *t.* 3. *miſc. R.* 36. Tum quia ſtatus matrimonii hæc excuſat: uti etiam tactus impudicos, ſolius voluptatis cauſa inſtitutos: tum quia hæc tendunt per ſe ad opus conjugale, licet per accidens opus non exerceatur.

4. Delectatio moroſa, de rebus ſolo jure poſitivo prohibitis, non eſt illicita, modo non fiat ſub ratione prohibitionis: v. g. ſi Carthuſianus, vel alius, die jejunii ſe oblectet de cogitato eſu carnium, quia non eſt de opere malo, cum lex tantum vetet comeſtionem externam. Laym. *l.* 1. *t.* 3. *c.* 6. *n.* 9. Leſſ. *l.* 4. *c.* 3. *d.* 14. *n.* 111. & 113.

5. Qui delectationem moroſam mortalem confitetur, addere debet circumſtantias operis, de quo fuit delectatio: verbi gratia, in materia iræ, an fuerit de occidendo fratre, an alio; uno, an pluribus; in materia carnis, an de conjugata, moniali, conſanguinea. Quod tamen limitat Azorius, Sà, V. *Luxuria*, Salas *t.* 7. *tr.* 13. *d.* 16. *ſ.* 6. *n.* 59. &c. ſi delectatio feratur in objectum apprehenſum ſecundum totam ſuam malitiam, non autem ſi tantum ſecundum partem, verbi gratia, in fœminam apprehenſam ut non ſuam, non tamen ut alteri nuptam, vel ut monialem: tunc enim probabile eſſe ait, delectationes tales reduci ad ſpeciem ſimplicis fornicationis. Ita etiam Fill. Leſſ. Bon. Dian. Palaus. V. Lugo *d.* 16. *n.* 363. Aliud eſt de ipſo opere externo, quod ſemper fertur in objectum, ſecundum totam ſuam malitiam; aut etiam deſiderio efficaci, quod fertur in opus externum ſecundum ſe, & ut eſt a parte rei;

hac proinde eſt ejuſdem cum illo ſpeciei; ideoque ejus circumſtantiæ ſemper fatendæ ſunt. Vid. Auth. cit.

Reſpond. 2. Si quis ſine cauſa, & neceſſitate actionem exerceat, ex qua intelligit, delectationem carnis naturaliter orituram (verbi gratia, ex curioſitate legit, vel audit turpia) tamen ſine directa intentione, & ſine periculo conſenſus, peccat venialiter: ſi vero juſtam cauſam habeat, nihil peccat. Vide ſupra *in 6. præc. l.3. t.4. c.2. d.4.*

Quæres, An voluntas delectationem carnalem poſitive reprimere teneatur?

Reſp. 1. Si voluntas plene eam advertens negative, & permiſſive ſe habeat, ita ut nec approbet, nec repellat, dummodo id non permittat ex ipſius delectationis complacentia, nec periculum ſit ulterioris conſenſus, probabile eſt, quod docent Cajetan. & Sanchez 1. *mor.c.*12. non peccare mortaliter: tum quia non conſentit in delectationem: tum quia moraliter eſt impoſſibile, omnes illos motus evitare: tum quia ex juſta cauſa illos licet permittere, etiam ſecundum adverſarios.

Reſpond. 2. In praxi tamen verius videtur, quod docent Vaſquez, Azorius, Leſſius, Becan. 1.2.*t.2.q.*5. *c.*5. ſine juſta cauſa eis non reſiſtere, eſſe mortale: quia fere ſemper voluntas eſt expoſita periculo conſenſus; & contrarium credere, eſt nimia ſui confidentia, & præſumptio. Moderate Layman utramque ſententiam probabilem fatetur, & ait delectationem videri mortalem, niſi ſaltem actum ſimplicis diſplicentiæ circa illam elicias: etſi efficaciter animum ad alia divertere negligas, cum facile poſſis, & ſperes, te tali modo poſſe depellere. Vide Laym. *l.1.t.3.c.6.d.3.*

DU-

DUBIUM III.

De diſtinctione peccatorum.

ARTICULUS I.

Quæ peccata diſtinguantur ſpecie?

Reſpond. Peccata, quoad materiale, ſive entitatem poſitivam, ſpecie diſtinguuntur ex objectis formalibus, & circumſtantiis ſpeciem variantibus, quatenus eæ objecti formalis rationem habent. Quoad formale autem, proxime diſtinguuntur ab oppoſitis formis, ſive rectitudine virtutis, qua privant: remote autem, & fundamentaliter, ex objectis. Ita Trull. *d.4.de pec.d.1.q.2.* Ratio primæ partis eſt, quia omnes actus ſpecie diſtinguuntur ex objectis, peccata autem quoad materiale, dicunt ipſos actus. Ratio ſecundæ partis, quia privationes proxime diſtinguuntur ſpecie a formis, quibus privant, ſed peccata formaliter ſunt privationes rectitudinum oppoſitarum. Ratio tertiæ partis, quia rectitudo virtutis ſpecificatur proxime ex objecto: ergo privatio rectitudinis ex eodem remote. Ex quibus reſolves.

Peccata ſpecie differunt, non tantum quæ diverſis virtutibus, ſed etiam quæ eidem opponuntur extreme, ut prodigalitas, & avaritia: vel ratione diverſæ difformitatis, id eſt, quæ adeo diverſa ratione, & malitia ejuſdem virtutis materiam attingunt, ut quantum eſt ex natura ejuſdem peccati, non ſit eadem facilitas, moraliter loquendo, neque propenſio utrumque peccatum committendi; qualia ſunt homicidium, furtum, adulterium, detractio.

ARTICULUS II.

Quæ peccata diſtinguantur numero?

Reſpond. Numero diſtinguuntur duobus modis. 1. Ex diverſis objectis numero totalibus, non materialiter, & phyſice tantum, ſed etiam formaliter, & moraliter diſtinctis. 2. Per inter-

interruptionem actuum moralem. Filliuc. *t.* 21. c. 8.

Dico, *moralem*; quia, etſi ad diſtinctionem numericam phyſice ſufficiat quævis interruptio; in ordine tamen ad confeſſionem non multiplicatur, niſi moraliter multi ſint; quia, ſicut in confeſſione actus moralis, ita etiam multiplicatio, & diſtinctio moralis attendi debet.

Porro actus moraliter interrumpuntur, ita ut nec virtualiter, nec interpretative manere cenſeantur. 1. Per contrariam voluntatem & propoſitum. 2. Per ceſſationem ab actu voluntariam, & liberam. 3. Per ceſſationem involuntariam, & naturalem, ſive ea fiat per ſomnum, ſive per diſtractionem ad alia. Per ſomnum quidem, quia cum in illo ceſſet uſus rationis, non continuatur actio libera, & moralis: per diſtractionem vero, quia per illam prior cogitatio fit involuntaria, ideoque ſi ad eam redeatur, fit voluntaria, & moraliter multiplicatur. Ita Vaſq. &c. Quæ ſententia, etſi in peccatis externis tenenda ſit, in internis tamen non habet locum, ſecundum Fill. *t.*21. *c.* 8. *n.*317. Ratio eſt, quia etſi per hanc interruptionem phyſice actus multiplicetur, non tamen moraliter: quia hoc ipſo, quod animus involuntarie diſtrahitur, remanet interpretative prior voluntas, cum non ſit retractata, aut aliter interrupta. V. etiam Bald. *d.* 21. *n.* 3. Ex dictis reſolves.

1. Unum numero peccatum committit, qui uno actu odii, vel detractionis fertur in 10. homines, qui uno ictu duos occidit, qui uno actu vult omittere officium Horarum per menſem, jejunium per quadrageſimam. Quia etſi hæc objecta phyſice ſint plura, ſunt tamen unum moraliter, & formaliter, quatenus in uno actu hic, & nunc conjunguntur. Ita Navar. Fill. Bon. *d.*2.*q.*4.*p.*1. contra Azor. Vaſq. &c. qui ſatis probabiliter dicunt eſſe peccata diſtincta. Verum ſive 10. peccata dicas, odiſſe v. gr. 10. homines, ſive unum, parum refert, cum unum hoc illis decem æquivaleat: proindeque objecti gravitas in confeſſione exprimenda ſit, quippe quæ actum in ſuo eſſe individuali conſtituit, ut notat Fill. Bon. Suar. *de pæn. d.* 22. *ſ.* 5.

2. Actus

2. Actus voluntatis internus ſæpius interruptus, & repetitus, licet phyſice ſit multiplex, moraliter tamen eſt unum numero peccatum, in ordine ad confeſſionem, ſi conſummetur in opere aliquo externo, per eum intento, & cauſato, aut etiam in pluribus actibus externis ſibi invicem ſubordinatis ad eundem finem. Hinc v. gr. qui furatur bibliothecam per totam noctem, etſi ſæpius voluntatem furandi renovet, unum furtum: & qui ad occidendum alium pergens, ſæpe voluntatem renovat, unum homicidium committit. Ratio eſt, quia eſt una actio externa, ab internis intenta, & cauſata, in qua internæ omnes complentur, & moraliter uniuntur. V. Baldell. *d.* 21. *n.* 4.

3. Actiones externæ, licet numero diſtinctæ, ad eundem tamen finem, & actum principalem relatæ, modo non habeant diſtinctam ab illo malitiam, non diſtinguuntur ab ipſo fine, & actu principali, moraliter loquendo, & in ordine ad confeſſionem. Hinc oſcula, tactus, verba impudica, &c. copulam carnalem præcedentia, imo etiam comitantia, & ſubſequentia, tanquam complementa, & appendices operis, unum numero peccatum ſunt, ut docent Nav. *c.* 6. *n.* 17. Azor. *l.* 3. *c.*4. *q.* 6. Fill. &c. Ratio eſt, quia ſunt vel initia, vel partes, vel complementa, & appendices operis, ejuſdem actus humani, & objecti, in quo omnia prædicta moraliter uniuntur.

Dixi, *Complementa*: quia ſi ſimiles actus non ſunt initia, vel partes copulæ ſubſecuturæ, aut ex actu præterito ex natura rei non conſequantur, diſtinguuntur numero; ut v. g. ſi quis de fornicatione glorietur: proindeque illi in confeſſione explicandi ſunt ſeparatim, non autem priores, ut docet Suar. *t.* 4. *de pæn. d.* 22. *ſ.* 5.

CAPUT II.

De peccatis in ſpecie, mortali, & veniali.

DUBIUM I.

Quid ſit peccatum mortale, & veniale?

RESP. 1. Mortale eſt, quod ob ſui gravitatem, gratiam, & amicitiam cum Deo ſolvit, pœnamque æternam meretur. Dicitur mortale, quia ſpiritualis vitæ principium, gratiam ſcilicet habitualem, tollit, & mortem animæ affert.

Veniale eſt, quod ob ſuam levitatem gratiam, & amicitiam non tollit, etſi fervorem charitatis minuat, & temporalem pœnam mereatur. Dicitur veniale, quia ſalvo vitæ ſpiritualis principio, ſcilicet gratia, languorem animæ facile curabilem infert, veniamque facile conſequitur.

Reſp. 2. Mortale peccatum duplex eſt, aliud eſt mortale ex genere ſuo; aliud ex accidente. Mortale ex genere ſuo eſt, quod per ſe lædit charitatem Dei, vel proximi, quoad perſonam, res, aut jura, vel nos ipſos corrumpit graviter. Ita Azor. *l.* 4. *c.* 9. Sanch. *l.* 1. *mor. c.* 3. Unde reſolves.

1. Peccata, contra bonum proprium commiſſa, ut plurimum ſunt venialia ex genere: ut verbi gratia, inutilis, & vana concupiſcentia, vana oblectatio, prodigalitas, curioſitas, ſuperfluitas cultus, & veſtitus, nugæ, otium, exceſſus in cibo, potu, ſomno, riſu, uſu conjugii, timore, triſtitia, appetitu pecuniæ, laudis, &c.

2. Peccata contra virtutes Theologicas ſunt mortalia ex genere ſuo; quia nocent bono alicui interno Dei, verbi gratia, veracitati, miſericordiæ, charitati. Item fere omnia, quæ fiunt contra Decalogum; quia quæ committuntur contra tria prima præcepta, nocent ſimiliter Deitati, ſcientiæ, omnipotentiæ divinæ, ejuſque honori externo, vel interno; quæ vero contra reliqua præcepta fiunt, nocent perſonæ, bono, aut juri proximi.

3. Pec-

3. Peccata illa ſeptem, quæ dicuntur capi-talia, non omnia ſunt mortalia ex genere ſuo: quia non omnia graviter Deum, aut proximum lædunt, vel nos ipſos corrumpunt.

Reſp. 3. Mortale ex accidente dicitur, cum actus aliquis venialis, aut indifferens fit per accidens mortalis, de quo infra.

DUBIUM II.

Quibus ex cauſis peccatum ex genere ſuo mortale fiat per accidens veniale?

Reſp. 1. Tria requiruntur ad peccatum mortale, quorum ſi unum deſit, fit veniale, quod alias ex ſe eſt mortale. 1. Ex parte intellectus, plena advertentia, & deliberatio. 2. Ex parte voluntatis perfectus conſenſus. 3. Gravitas materiæ, ſaltem ut plurimum. Ratio primæ, & ſecundæ partis eſt, quia ſpectata fragilitate humana, non videtur decere divinam bonitatem, æternis ſuppliciis punire hominem, abſque plena conſideratione, & conſenſu. Ratio tertiæ partis, quia ubi materia parvi eſt momenti, ibi moraliter modica offenſio eſſe reputatur ut plurimum.

Reſpond. 2. peccatum ex genere ſuo mortale, tribus ex cauſis fieri poteſt veniale, ut patet ex dictis. Prima eſt, ſi ex parte intellectus non ſit perfecta advertentia malitiæ, ſeu deliberatio. Signa autem imperfectæ deliberationis ſunt 1. Si tenuiter, & quaſi ſemidormiens apprehendiſti eſſe malum. 2. Si poſt, ubi melius conſideras, judicas te non fuiſſe facturum, ſi ita apprehendiſſes. 3. Si vehementiſſima paſſione, apprehenſione, vel diſtractione laboraſti, vel turbatus fuiſti, ita ut fere neſciveris, quid ageres.

Secunda cauſa eſt ex parte voluntatis, ſi non ſit perfectus conſenſus. Signa autem imperfecti conſenſus ſunt, 1. Si ita diſpoſitus fueris, ut licet facile potueris exequi peccatum, non tamen ſis executus. 2. Si quis dubitet, num conſenſerit, præſertim ſi ſit vir timoratus. 3. Si quis ſoleat eſſe ita affectus, ut malit mori, quam expreſſe mortaliter peccare: quia talis non facile conſen-

tit,

tit. 4. Si quis valde timide, & ſuſpenſe proceſſiſſe ſe meminit. 5. Si ſemiſomnis fuit non plene ſui compos, &c. judicetque ſe id non fuiſſe facturum, ſi plene vigilaſſet. V. Sanch. 1. *mor. c.* 10. Baldell. *l.* 10. *d.* 8.

Tertia cauſa ex parte materiæ, ſi hæc ſit parvi momenti. Quando autem talis ſit, diſcernendum eſt morali judicio prudentis, cui ſequentes regulæ ſervient. 1. Ut de materia judicetur, non tantum ipſa ſecundum ſe abſolute eſt conſideranda, ſed etiam reſpective ad finem intentum: ad quem ſi parum facit, levis eſt: gravis autem, ſi multum, ut docet Vaſq. 1.2. *d.* 158. 2. Attendendæ ſunt circumſtantiæ, quia ſæpe fit, ut res ex ſe levis, attentis circumſtantiis boni communis, vitandi ſcandali, &c. fiat gravis. 3. An pars aliqua rei præceptæ ſit gravis, ea ſpectanda eſt tum abſolute, & ſecundum ſe, tum etiam in ordine ad totum. 4. In tranſgreſſionibus repetitis, ſi plures materiæ parvæ, vel ſecundum ſe, vel ſecundum effectus a ſe productos, moraliter conjungantur, fit materia gravis; quia tunc omnes moraliter reputantur pro una. Contra vero non cenſetur materia gravis, ſi parvę materiæ, nec ſecundum ſe, nec ſecundum effectus relictos, inter ſe uniantur. Ex dictis reſolves.

1. Peccas mortaliter, ita ut fiat materia gravis, ſi ſæpe modicum furaris, & non reſtituis, juxta dicta *l.* 5. *t.* 5. *cap.* 1. *d.* 3. *caſ.* 1. item, ſi interruptim pſalmos aliquot ex eodem officio omittas: ſi eodem die jejunii ſæpius parum comedas, eodem feſto ſæpius parum labores.

2. Non peccas graviter, ſi diverſis feſtis modicum labores; ſi quotidie in Quadrageſima parum comedas; quod verum eſt, etiamſi ſimul haberes propoſitum ita faciendi: quia cum iſta moraliter inter ſe non uniantur, ſingula ſunt parva. V. Sanch. *l. c.*

3. Non peccat mortaliter, qui diverſis diebus violat votum, quotidie, aut ſingulis diebus modicum quid orandi, vel parvam eleemoſynam dandi, ſi ſit onus affixum diei; quia, cum quotidie cujuſque diei obligatio extinguatur, materiæ illæ non continuantur. Quod verum eſt, etſi proponat ſemper omittere, quia illud propoſitum non fertur in rem gravem.

Imo,

Imo, contra Sanch. id quidam verum putant, etſi quis 100. vota diverſæ ſpeciei, in materiis valde levibus, uno die implenda haberet: quia materiæ illæ, cum ſint independentes a ſe, non uniuntur. Si tamen ſimilia vota non ſint onus affixum diei, ſed tantum dies præfigatur, ut terminus, ultra quem executio non differatur, erit peccatum mortale, poſtquam ad materiam notabilem perventum fuerit.

4. Probabile eſt, eum, qui ter, vel quater 1000. aureos in cauſas pias voviſſet, non peccaturum mortaliter, ſi tres non ſolveret, quia, etſi talis pars, abſolute in ſe ſpectata, ſit notabilis, comparatione tamen totius, morali judicio non valde videtur æſtimanda. Vide Laym. *l.1. t.3. c.5.*

DUBIUM III.

Quibus modis peccatum ex genere ſuo veniale, aut actu indifferens, tranſeat per accidens in mortale?

Quinque modis id fieri communiter, docet Sanch. &c. 1. Ratione finis adjuncti. 2. Ratione finis ultimi. 3. Ratione contemptus. 4. Ratione ſcandali. 5. Ratione periculi. De ſingulis dicam breviter.

Reſp. 1. Peccatum veniale tranſit in mortale ratione finis adjuncti; ut ſi quis leviter mentiatur, ad copulam carnalem extorquendam: quia cum finis mortalis ametur, mortale eſt. Non tamen neceſſarium eſt in confeſſione exprimere illud mendacium, ſed ſolum deſiderium fornicationis; quia, ſecluſa malitia mortali finis, manet veniale.

Reſpond. 2. Tranſit item in mortale, ratione nimii affectus in rem aliquam: ut ſi verbi grat. ultimum finem in ea conſtituas. Ad quod non ſufficit valde intenſe, & vehementer ferri in objectum, ſed requiritur, ut appretiative illud ita æſtimes ſaltem virtualiter, ut paratus ſis ejus cauſa tranſgredi præceptum obligans ſub mortali: ut ſi quis ita inordinate afficiatur ad fabulas, luſum, perſonam, ut malit feſto omittere ſacrum, &c. quam illis privari. Notat autem Bon. hunc

affe-

affectum non tantum habitualem, ſed actualem eſſe debere, ut peccatum contrahatur, quia non imputatur ad culpam id, ad quod committendum habitu tantum es paratus.

Reſp. 3. Peccatum veniale fit mortale, ratione contemptus abſoluti, & formalis.

Dico autem *contemptum abſolutum, & formalem*, quando nimirum ideo formaliter, & abſolute præceptum violatur, quia ipſi, aut ſuperiori ſubjici renuis, quod eſt peccatum ſuperbiæ conſummatæ: vel quando ideo non vis obedire præcepto, quia præceptum eſt, & eſt peccatum inobedientiæ formalis, quorum utrumque graviter pugnat cum charitate debita ſuperiori. Ex quibus reſolves.

1. Non eſt mortale, ſi velis quidem obedire, & ſubjici abſolute, nolis tamen hic, & nunc in re modica; aut ſi authoritatem legis, vel præcipientis admittas, executionem tamen hic, & nunc contemnas. Ratio eſt, quia non eſt contemptus abſolutus, & ſimpliciter, ſed tantum ſecundum quid.

2. Si præciſe ex indignatione, malitia, prava conſuetudine, aliave cauſa, præceptum violetur, & non ex contemptu poteſtatis ſuperioris, non eſt mortale; quia non eſt contemptus formalis, ſed tantum interpretativus.

3. Eſt mortale, facere, vel omittere aliquid, ex contemptu juſtæ legis humanæ. Item ex contemptu Dei præcipientis, vel etiam conſulentis (quod propterea tacitam blaſphemiam continet, quaſi Deus inutilia præciperet, aut conſuleret) & denique, facere aliquid ex contemptu Prælati, ut ſic, & ut a Deo authoritatem habentis, non tamen ut talis hominis, indocti, imprudentis, imperfecti: quia hoc poſterius non eſt contemnere abſolute, & ſimpliciter, ſed tantum ſecundum quid. Vid. Sanch. 1. *mor. cap.* 5. Bon. *de peccat. dub.* 2. *q.* 3. *p.* 5.

Reſpond. 4. Peccatum, vel opus indifferens habens mali ſpeciem tranſit per accidens in mortale, ſi ruina per illud proximo cauſanda ſit mortalis. Ratio eſt, quia tali operi ſuperadditur aliquid graviter repugnans charitati. Vide dicta de ſcandalo, & Fill. *t.* 21. *c.* 6. *q.* 10. *n.* 212.

Reſp.

Reſpond. 5. Veniale, vel opus indifferens tranſit in mortale, ratione periculi incidendi in mortale; quando quis ſine ſufficienti cautela, aut neceſſitate aliquid facit, per quod veniat in mortale, ac proximum periculum peccandi mortaliter; quia talis ſalutem animæ contemnit, cum tam probabili ejus periculo temere ſe exponat. Unde in confeſſione explicanda eſt ſpecies peccati, cujus periculo ſe objecit, quia eodem genere peccati peccavit. Proximum autem periculum cenſetur, quod frequenter homines ſimilis conditionis in peccatum mortale inducit.

CAPUT III.

De Peccatis Capitalibus in ſpecie.

DUBIUM I.

Quid ſit ſuperbia, & quale peccatum?

RESp. 1. Superbia eſt appetitus inordinatus propriæ excellentiæ: mortalis in genere ſuo, ſi ſit conſummata, & perfecta, id eſt, ſi quis ita excellere appetat, ut Deo, ſuperioribus, eorumque legibus ſubjici nolit. Imperfecta tamen, qua quis ſubjici non renuens iis, quibus debet, in ſuo tantum affectu ſeſe magnificat, eſt tantum veniale, ut docet Cajet. &c. V. *Superbia*: quia ſine Dei, & aliorum deſpectu, plus juſto ſe efferre, non eſt gravis inordinatio: eſſet tamen gravis, ſi fieret cum notabili aliorum contemptu, complacendo in aliorum abjectione.

Reſpond. 2. Filiæ ſuperbiæ ſunt tres. 1. Eſt præſumptio, quæ eſt appetitus aggrediendi aliquid ſupra vires. Eſt communiter veniale tantum; fit tamen mortale, ſi damnum Deo, aut proximo afferat: verbi gratia, ſi præſumas juriſdictionem Eccleſiaſticam, poteſtatem Ordinis ſacri: Item officium Medici, Advocati, Confeſſarii, &c. ſine debita peritia. Leſſ. *lib. 3. cap. 2. d. 3.* & ſupra *l. 4. t. 3. dub. 9.*

2. Eſt ambitio, quæ eſt inordinatus appeti-

petitus dignitatis, & honoris non debiti, vel debito majoris: ut ſi ambias beneficium, vel officium, quo es indignus; vel illicito modo, & medio, verbi grat. per ſimoniam. Eſt per ſe peccatum veniale: fit autem mortale, vel ratione materiæ, ex qua, vel ratione medii, per quod honor quæritur, vel ratione damni, quod proximo infertur. Denique, ſi moderate honor appetatur ob honeſtum finem, erit actus magnanimitatis, ut docet Laym.

3. Eſt Vana gloria, ſcilicet cupiditas inanis gloriæ; cujus finis eſt manifeſtatio inordinata propriæ excellentiæ, ſive veræ, ſive fictæ. Dicitur vana, quando quæritur ex re mala, falſa, aut ficta, aut quæ non eſt digna gloria, vel non tanta, ut ex opibus, nugis, &c. aut apud eos, qui non bene de re judicant, aut ſine debito fine. Eſt peccatum per ſe veniale, mortale ſæpe per accidens, ut dictum eſt de ambitione. Imo, ut contra Angelum recte docent Sylv. Navar. c. 17. &c. eſt tantum veniale, res etiam ſacras principaliter facere ob gloriam vanam: ver. gratia, concionari. Porro per vanam gloriam dupliciter peccatur, juxta D. Thom. 1. 2. *q.* 13. I. Directe: idque vel per verba, eſtque jactantia, quæ eſt venialis per ſe, ſi ſit de rebus bonis, ver. gratia, jejunio, oratione, &c. etſi per accidens ſæpe ratione damni, ſi ſit falſa, fiat mortalis, uti etiam 1. ſi quid dicat contra gloriam Dei, ut Ezech. 28. *Deus ego ſum*. 2. Si prorumpat in contumelias, verbi gratia, *Non ſum, ſicut cæteri hominum, adulteri*, &c. ut *hic*. 3. Ex fine malo. 4. Si cum notabili damno proximi fiat. 5. Si de re mortaliter mala; quia approbatio operis eandem cum illo ſpeciem habet (quę proinde in confeſſione debet exprimi, ſaltem quando cum jactantia de peccato conjuncta fuit complacentia ejuſdem. Quod addo, quia ſi abſque ea fuit, Navarr. Palaus, & Diana *tom.* 2. *tract.* 4. *R.* 116. docent contra Sanchez, Lopez, Rodriq. &c. non neceſſario explicari. Vide Card. Lugo *d.* 16. *num.* 267.) Vel per facta, quæ ſi vera ſunt, & aliquid admirationis habent, dicitur inventio novitatum: hæc enim ſolet vulgus admirari, ut peregrinas veſtes, opiniones, &c.

mor-

mortale, ſi notabiliter corrumpat juventutem, vel mores: ſi vero facta falſa ſint, eſt Hypocriſis; ver. grat. ſi quis boni aliquid faciat, ut videatur bonus, etſi non ſit: quæ ex ſe venialis eſt, niſi ſit cum injuria, vel contemptu Dei, & proximi. II. Indirecte, in quantum quis altero non vult eſſe minor. Quod fit quadrupliciter. 1. Per intellectum, & eſt Pertinacia, qua quis nimis tenaciter adhæret ſuæ ſententiæ: quæ eſt mortalis, ſi oppugnetur veritas magni momenti: vel ſi ſit conjuncta cum periculo tertii: v. g. ſi medicus cum periculo ægroti maneat in ſententia. 2. Per voluntatem, & eſt diſcordia, qua peccatur mortaliter, quando eſt circa bonum Dei, vel proximi, in quo deberent eſſe concordes. 3. Per verba, & eſt Contentio, quæ eſt mortalis, quando animo contradicendi altercaris circa veritatem pertinentem ad fidem, vel ſalutem animæ, aut corporis. 4. Per facta, dum quis non vult exequi, quod debet; & eſt inobedientia. V. Bald.

Reſpond. 3. His tribus ſuperbiæ filiabus reſpondet Puſillanimitas, qua quis nimium ſibi diffidens detrectat honores, gloriam, vel officium, quo dignus eſt. Veniale eſt ex genere ſuo, & fit mortale, ſi detrectes, ad quod teneris ſub mortali. V. Leſs. *l. 3. cap.* 2. Lay. *lib.* 3. *ſect.* 5. Ex dictis reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Audiens laudem alterius, vel ſuam, de re mortaliter mala, peccat mortaliter, ſi approbet, ſuſpiciat, admiretur ut laude dignam. Sanch. Bald. *d.* 29. *n.* 3.

2. Vituperans alium ob vindictam non ſumptam, aliudve grave malum, vel peccatum omiſſum; verbi grat. fornicationem, peccat mortaliter; quia eſt ſpecies jactantiæ, & eſt cum approbatione peccati, & occaſio committendi. *ibid.*

3. Inducens in civitatem novos habitus, & prævidens, quod ſuo exemplo moralem neceſſitatem imponat aliis, ut ſumptus faciant ſupra vires, & poſtea non poſſint alere, quos debent, vel creditoribus non ſatisfacere, peccat graviter. Baldel. *l. c.*

4. Exornare ſe nimium ex animi levitate, vel vanitate, per ſe tantum eſt veniale. *ibid.*

5. Si-

5. Simulare ſanctitatem cum voluntate non habendi, mortale eſſe dicit Bald. *l. c.*

6. Simulare improbitatem eſt peccatum (quia eſt mendacium, & quidem ſcandaloſum, poteſtque eſſe mortale.) Neque id fecerunt ſancti, niſi faciendo id, quod ex ſe eſt indifferens, & permittendo ab aliis accipi, ut ſignum improbitatis, cum tamen nec ex natura ſua, nec eorum intentione eſſet tale.

DUBIUM II.

Quid ſit Avaritia.

Reſpond. 1. Eſt inordinatus appetitus temporalium. Unde ex hoc, & regula ſupra tradita de peccato mortali, reſolves ſequentes caſus.

1. Eſt ipſa ex genere ſuo venialis.

2. Cum vero eo excreſcit, ut ejus cauſa divinas leges prævaricari non dubites, ſit mortalis.

3. Prodigalitas, quæ opponitur avaritiæ, & conſiſtit in defectu conſervandi, & exceſſu erogandi, eſt ex genere ſuo venialis: levior, quam avaritia, quia minus abit a virtute liberalitatis. Interim mortalis ſit, ſi liberis, & uxori pauperiem crees: ſi impotentem te reddas ad ſolvenda debita; ſi profundas bona Eccleſiaſtica, piis cauſis obnoxia. Vide Leſs. *l.* 2. *c.* 47. *l.* 8.

Reſp. 2. Filiæ Avaritiæ ſunt ſequentes.

1. Obduratio cordis (contra miſericordiam) egenis, & pauperibus non compatiendo, eos objurgando, debita dure nimis exigendo, quando creditor non eſt ſolvendo, &c. Hac aliquando peccari poteſt mortaliter, quando præceptum eleemoſynæ, vel charitatis urget, & tamen ex tali duritia non ſubvenitur. Navar. *c.* 27. Tol. *l.* 8. *c.* 26. Vide dicta de charitate proximi.

2. Inquietudo cordis, hoc eſt, vehemens, & inordinata applicatio mentis ad acquirendas, vel conſervandas divitias, cum inani, & vano timore, ne non acquirantur, vel perdantur. Eſt mortalis, quando retrahit a ſpiritualibus, vel aliis, ad quæ ex præcepto gravi obli-

obligamur (v. g. auditione Miſſæ) vel inducit ſuperfluum timorem, & ex hoc diffidentiam erga Deum. Venialis eſt, ſi ſit de re bona, ſed tempore, vel loco indebito, v. g. de familia, meſſe, vindemia, quando quis eſt in templo, vel vacandum eſt Deo. S. Th. 2.2. *q.*55. *art.*6. *l.*23. *c.*2. *q.*3. Eſcob.

3. Violentia mortalis eſt, quando eſt injuſta, & circa materiam gravem.

4. Fallacia, ſive dolus in verbis poteſt eſſe mortalis, ratione finis, vel mediorum.

5. Fraus, ſive dolus in facto, eſt mortalis ex genere ſuo, contingitque multipliciter in contractibus, tam ratione materiæ (v. gr. ſi ea vitium habet, vel non ſit, qualis exiſtimatur) quam ratione pretii. Nav. *c.*23. Tol. *l.* 8. *c.*47. Eſcob.

6. Proditio, quæ eſt deceptio contra fidem datam, aut debitam, in damnum alicujus, mortalis eſt ex genere ſuo. Cõtingit fere tripliciter. 1. Circa perſonas, quo modo Judas Chriſtũ, Dalila Sampſonem prodidit. 2. Circa res, vel immobiles (ut ſi miles manifeſtet hoſti modum capiendi arcem) vel mobiles, ut ſi pecuniam, veſtem, &c. cujuſpiam abſconditam prædoni oſtendas. 3. Circa ſecretum; vel ſibi commiſſum revelando (quod eſt contra fidelitatem, & juſtitiam, ſiquidem promiſſum fuit: quia eſt pactum onerosum, ut docet Card. de Lug. *l.*14. *n.* 139. & quidem mortale, ſi prævidere poſſis inde ſecuturum notabile aliorum damnum, vel diſcordiam, alias veniale) vel alienas literas aperiendo, & legendo. Quod poſtremũ ſi fiat ideo, ut ſcias ſecreta alterius, eſt curioſitas: & ſi ſit in re gravi, per ſe eſt mortale: quod quia communiter ante apertionem neſcitur, communiter eſſe mortale, docent Tol. *l.*7. *c.*45. Bald. *l.*3. *d.*11. Nav. *c. pen. n.* 6. *de pan.* Mol. Lay. *l.*3. *t.*3. *p.*1. *c.*4. (qui addit, eum, qui doloſe alienas literas aperit, & legit cum alterius injuria, vel damno, crimen falſitatis committere.) Dixi, *per ſe eſſe mortale*, quia per accidens poteſt eſſe veniale, vel nullum, ſi legitima authoritate, juſta ex cauſa fiat. Unde reſolvuntur hi Caſus ſeq.

1. Literas alienas aperire, & legere, ſæpe non eſt peccatum, ſi probabiliter ſcias, ſcriptas eſſe in tuum injuſtum damnum,

 vel

vel in injuriam tuam cedere, quam intendat avertere: quia potes tibi conſulere. Sic Princeps poteſt aperire literas non tantum hoſtium, ſed etiam aliorum, quæ tempore belli ex locis finitimis hoſtium veniunt. Item miniſtri publici, quoties bono publico neceſſarium eſſe judicant. Nav. c. 18. Regin. l. 24. n. 60. Eſcob. Card. de Lug. d. 14. n. 148.

2. Communiter etiam peccatum non eſt, ſi conſenſus expreſſus habeatur ejus, a quo, vel ad quem mittuntur (neque lex ſpecialis vetet, C. de Lugo l. c.) vel tacitus ſaltem: ut ſi facias ſub ratihabitione, confidens rationabiliter, habitum iri ratum. Ita Eſcob. ex Navar. Regin. &c. l. c.

3. Superior Religioſus literas ſuorum ſubditorum (dummodo non mittantur ad ſuperiorem majorem, vel talem, quem ſtatuta eximant, nec ab eo veniant) licite aperit, & legit: ſive ex Religionis ſtatuto, aut conſuetudine: ſive ex ſuſpicione probabili, quod mali aliquid contineant. Vide Peyrin. de relig. t. 1. q. 2. c. 1. Dian. p. 3. t. 6. R. 55.

4. Nec eſt peccatum, ſi neceſſe ſit, vel expediat ad injuriam alteri imminentem avertendam: dummodo non plus legatur, quam ad eum finem neceſſe eſt. Cardin. de Lugo l. c.

5. Qui aperit, & legit, exiſtimans non contineri res magni momenti, venialiter tantum peccat. Card. de Lugo l. c.

6. Si literas ab alio dilaceratas, & in publicum a domino abjectas recolligas, & junctis partibus legas, ex ſola curioſitate, peccatum veniale eſt: nullum autem (per ſe) ſi, ut ex illa notitia tibi provideas; quia quod pro derelicto habetur, in uſum ſuum convertere licet. Bald. ex S. Anton. & Roſ. Sylv. v. Emptio, q. 17. Layman. l. 3. ſ. 5. t. 3. p. 1. c. 4. n. 4. Dian. t. 2. tr. 6. m. R. 5. Recte tamen notat Layman. l. c. talem ex charitate teneri non manifeſtare ſecretum iis contentum, ſi damnum inde cujuſpiam provenire poſſit, imo (addit) revelans ejuſmodi ſecretum (cujus notitiam etiam juſte acquiſivit) contra juſtitiam peccabit, ſi intelligat, audientes ea notitia uſuros, ad damnum injuſte inferendum. Vide Laym. l. c.

Di-

Dixi 1. *a domino projectas*: quia ſi vel ab alio projectæ (domino inſcio) vel ab ipſomet caſu perditæ fuerint, non licet legere.

Dixi 2. *in locum publicum*: quia ſi in ignem, vel fornacem v. g. projectæ ſint, ut comburantur, peccas, ſi extrahas, & legas. Vide Card. de Lugo *d.*15. *n.* 130.

Dixi 3. *Per ſe*: quia fieri poteſt, ut ea contineantur, quorum lectio ſit pernicioſa.

7. Qui furtive ſcripta alterius ſecreta, ipſo invito, legit, peccat. Et 1. quidem peccato curioſitatis; etſi ſaciat animo diſcendi, & ſine ſuſpicione damni. 2. Injuſtitiæ; quia quiſque habet jus ſecreti in ſuis ſcriptis; quæ aliis non vult eſſe communia. Navar. *c.* 15. Mol. *t.*5. *d.* 36. *n.*2. Reg. *l.* 24. *c.*6. *n.* 119. poteſtque aliquando eſſe mortale, ſi nimirum fiat cum notabili damno: vel alter valde cupiat eſſe ſecreta, graviſſimeque ſit laturus. Bald. *d.* 11. Vide etiam Card. de Lugo *l. c.*

8. Quicunque ſecretum violat abſque juſta cauſa cum alterius damno; vel qui literas alterius injuſte aperit; ex quo damnum alteri ſequitur, tenetur ad reſtitutionem. Bonac. *d.*2. *de reſt. q.*1. *p.*1. Trul. *l.*7. *c.*10. *d.*32.

DUBIUM III.

Quid ſit Luxuria?

Reſp. Eſt appetitus inordinatus venereorum, quorum uſus cũ ex natura ſua inſtitutus ſit ad conſervationem generis humani, quod eſt magnum bonum hominum, & externum Dei, proinde qui abutitur, lædit Deum, & homines. Eſt mortalis ex genere ſuo. Vide ſupra *l.*3. *t.*4. *c.*2. & *l.*5. *c.*1. *d.*2.

Reſpond. 2. Filiæ Luxuriæ, quæ eam plerumque ſequuntur, ſunt octo: quatuor ex parte intellectus, & quatuor ex parte voluntatis.

1. Cæcitas mentis: cum quis adeo eſt addictus turpitudini, ut de cœleſtibus non cogitet.

2. Præcipitatio, qua quis ex eadem cauſa ſine conſilio operatur.

3. Inconſideratio; quando quis in modo delinquit, inconſiderate agens, quæ ſtatum, vel perſonam dedecent.

4. Inconſtantia; quando quis ex eodem affectu voluptatum a piis propoſitis mox deficit.

5. Amor ſui, talis enim homo ob voluptates ſe ipſum finem ſuarum actionum facit, non Deum.

6. Odium Dei; laſcivus enim ſolet a rebus divinis abhorrere, imo ab ipſo Deo, tanquam peccatorum vindice.

7. Affectus præſentis ſæculi; amor enim voluptatum carnalium ita animum afficit, ut ſubinde etiam beatitudini æternæ paratus eſſet renuntiare, ſi præſentibus frui ſemper permitteretur.

8. Horror futuri ſæculi; quando voluptatibus immerſus mortem inordinate timet, & de ea nolens cogitare, vitam illicitis mediis propagare ſtudet, &c.

Priores quatuor ſunt mortales, quando finis ultimus in creatura ponitur, vel præceptum aliquod Dei, graviter obligans, prætermittitur. Poſteriores quatuor, ſi plenus ſit voluntatis conſenſus, per ſe ſunt mortales, ex indeliberatione, vel alia actuum imperfectione, ſæpe veniales. Vide Eſcob. & Bald. *ll. cc.*

DUBIUM IV.

Quid ſit Invidia?

Reſp. Eſt triſtitia de alterius bono, prout illud eſt diminutivum propriæ excellentiæ: ita ut hæc directe ſit contra charitatem: hæc enim gaudet de bono proximi, quod invidia deſtructum optat, vel non deſtructum dolet *. De hoc peccato cum diſputas, animadverte propoſ. 13. 14. 15. inter damn. ab Innoc. XI. * Unde reſolves.

1. Eſt ex genere ſuo mortalis, & graviſſimum quidem, atque in Spiritum ſanctum, ſi ſit de ipſa gratia, vel auxilio Dei.

2. Filiæ ſimiliter ex genere ſuo mortales ſunt, ac numerantur hæ. 1. Odium, de quo ſupra. 2. Detractio, de qua *in præc.* 8. 3. Gaudium in malis proximi. 4. Suſurratio, quæ eſt oblocu-

tio mala de proximo, ad tollendam amicitiam ipſius cum aliis: quam proinde ſuſurro reſtituere tenetur, & iterum reconciliare, non ſecus ac detractor famam. Vide *in praec.* 8.

3. Si triſtitia ſit de bono alterius, in quantum ex eo tibi, vel aliis times nocumentum, v. g. inimicus tuus eſt evectus ad officium, ut tibi facilius poſſit nocere, non eſt invidia, ſed timor, qui per ſe non eſt peccatum, niſi ſit inordinatus. Laym. *l.* 3. *tr.* 3. *c.* 10.

4. Si triſtitia ſit ex eo, quod nobis deſit bonum, quod alter habet, ita tamen, ut illud alteri non diſcupiamus, non eſt invidia, ſed æmulatio, ſeu zelus, qui ſi eſt circa bonum honeſtum, eſt laudabilis; ſi autem circa temporalia, interdum eſt venialis, ut ſi bonum dolenti ſit improportionatum, quale eſſet, ſi ruſticus doleret, ſe non eſſe Regem. Laym. *l.* 3. *tr.* 3. *c.* 10. *n.* 2.

5. Si triſtitia eſt ex bono alterius, in quantum ille eſt indignus, non eſt invidia, ſed indignatio; quæ non eſt peccatum: erit tamen, & quidem mortale, ſi vel Dei providentiam arguat (eſtque blaſphemia) vel ſi ita afficiat, ut ducat homines ad malum imitandum. Cajet. Laym. *l. c.*

6. Si doleas, quod alter tibi æqualis, vel non multum inæqualis, in excellentia creſcat, ita ut te fiat ſuperior, & ipſum incrementum excellentiæ apprehendas, ut tibi malum, eſt proprie dicta invidia: invidus enim dicitur, quod non ſit videns, quia bona alterius ſine triſtitia videre non poteſt. Bald. *d.* 29. *l.* 3. & ſic peccare ſolent, 1. Ambitioſi, & qui ex re aliqua quærunt gloriam, quam cum in eo ponant, ut in illa re ſint ſoli, ac ſingulares, dolent, & triſtantur, ſi alii accedant. 2. Puſillanimes, quibus dum omnia videantur magna, quovis bono alterius putant minui ſuum: ſic mulieres v. g. facile apprehendunt, ac dolent, ſe ſuperari bono alterius, v. gr. formoſitate. 3. Senes reſpectu juvenum, & quicumque aliquid difficulter obtinuerunt, quod alii facile conſequuntur. Bald. *l. c.*

7. Qui in adverſis ſuis, vel ob aliorum proſperitatem, optat ſe non fuiſſe natum, vel ſe brutum animal factum fuiſſe, vel diem eſſe maledictum, quo natus eſt, vel

alterum primo vidit; aut conjugem accepit; ſi tantum intendat maledicere irrationali circumſtantiæ, v. g. diei (ſive ſit nativitatis, ſive conjugii) qui tot mala culpæ, vel pœnæ protulit, videtur eſſe tantum veniale (aliquando etiam nullum, ut Jobi) ſi autem deliberate intendat optare malum homini, ſive ſibi, ſive alteri illo die natis, vel conjugatis, mortale eſt. Eſcob. & Marchant. *man. c.4.*

DUBIUM V.

De Gula.

ARTICULUS I.

Quid ſit Gula?

Reſp. Ea eſt inordinatus appetitus cibi, & potus, opponiturque abſtinentiæ, & committitur 5. modis. 1. Si edas ante tempus. 2. Si nimis exquiſita. 3. Si plus juſto. 4. Si voraciter. 5. Si nimis exquiſite præparata. Laym. *l.3. ſ.4. n.5.* Unde reſolves.

1. Gula ex genere ſuo eſt peccatum tantum veniale, quia nullus horum modorum repugnat præciſe charitati Dei, vel proximi. * Et hoc contra propoſit. 8. inter proſcriptas ab Innoc. XI.

2. Hinc probabile eſt, quod docent Nav. Tol. &c. & non repugnat Lay. ſecluſo ſcandalo, & aliis, veniale tantum eſſe, uſque ad vomitum ſe cibo, & potu implere: itque etiam, ſi quis vomat, uti iterato poſſit bibere: quod tamen *v. Comedere*, Sà, aliique multi putant mortale. Vide Bald. Eſcob. *t.2. E. 2. c.5.*

3. Vix dubium eſt, licere eſu, aut potu aliterve creare vomitum, ſi is ſalubris eſſe judicetur.

4. Mortalis interim cenſetur crapula ex accidente, & nimia inordinatione, in his caſibus. 1. Si quis gulæ cauſa violet jejunia Eccleſiæ. 2. Si quis ex gula notabiliter ineptus fiat ad functiones, ad quas ſub mortali tenetur. 3. Si quis valde graviter valetudini noceat, id advertens; ſecus ſi leviter tantum; ut v. g. ſi febricitans hauſtu aquæ morbum augeat. 4. Si continuæ fiant comeſſationes,

& compotationes, ita ut venter pro Deo habeatur. 5. Si quis bibat ad perfectam ebrietatem, de qua infra. 6. Si quis ex mera gula veſcatur carnibus, aut ſanguine humano: tum quia id repugnat pietati defunctis debitæ: tum quia eſt contra inſtinctum naturæ abhorrentis. Excuſandum autem erit, ſi fiat cauſa medicinæ, aliave juſta cauſa, v. g. extremæ famis in obſidione; in qua tamen ſic vitam conſervare non teneberis. Sanch. 1. *mor. cap.* 8. Leſſ. Laym. *l.* 3. *ſ.*4. Sà, Bon. Bald. *l.* 3. *c.* 29. Sic etiam excuſant quidam lictores illos, qui, ut officium ſuum melius adminiſtrent, hauſtu ſanguinis humani ſe animare dicuntur, præſertim cum ſanguis, ſecundum multos, animatus non fuerit. Vide Auth. cit.

5. Ex genere quoque ſuo venialia ſunt, quæ filiæ Gulæ dicuntur; nimirum ex parte animæ 1. Hebetudo mentis, ſeu ſtupiditas nata ex crapula, v. gr. ut non poſſit orare, &c. quæ fit mortalis, quando quis inordinate bibendo, vel comedendo voluntarie, fit ineptus ad intelligenda, vel præſtanda ea, quæ ad ſalutem illi ſunt neceſſaria, vel ad quæ ex officio, aut alias ſub gravi peccato tenetur. Bald. *d.*29. *l.*3. *n.* 15.

2. Inepta lætitia, per quam intelligitur non quævis inordinata, quæ omne peccatum ſequitur; ſed quæ movet ad cantiones obſcœnas, actus turpes, ſaltus, vel choreas inhoneſtas, &c. fitque mortalis, quando eſt inductiva alterius ad conſenſum, vel delectationem mortalem, vel ad eam ordinatur. *ibid.*

3. Multiloquium.

4. Scurrilitas, quæ ab inepta lætitia, & multiloquio differt, quod illa ſit in appetitu, iſtud in verbis, hæc in verbis, & geſtibus: diciturque ſemper aliquam inhoneſtatem, licet per ſe, & ſecluſo ſcandalo, venialem, v. g. ſcurrilia dicere, vel canere, ventum emittere, &c. ex levitate ad riſum excitandum: mortale tamen eſſet, ſi fieret cauſa delectationis venereæ. Bald. *l. c.* Eſcob. *t.*2. *E.*2. *c.* 4.

Ex parte corporis, Immunditia, Vomitus, & ſeminis effuſio. Quæ ultima ſi voluntaria ſit, mortale eſt. Vid. Laym. *l.*3. *ſ.*4. Leſſ. *l.*3. *c.*3. Bald. *l.*3. *c.*29.

ARTICULUS II.

Quid ſit Ebrietas?

Reſp. Malitia Ebrietatis plenæ, & perfectæ in eo conſiſtit, quod quis ſine juſta, & gravi cauſa, tantum ob voluptatem, aut ingluviem ſciens volens privet ſe uſu rationis; non ſimpliciter, id quod fit in ſomno, modo naturali inſtituto ab authore naturæ ad virium, & imaginis Dei conſervationem; ſed violenter, & modo innaturali, rationem perturbando, & Dei imaginem deturpando, in modum amentis bruti, ac ſimul inſuper privando ſe proxima poteſtate utendi ratione, ad omnem ſubitam neceſſitatem. Ita docent commun. Doct. Unde reſolves.

1. Perfecta ebrietas, qua prædicto modo ratio plane ſopitur, eſt ex genere ſuo mortale: quia cenſetur Deo injurium, ejus imaginem ſic deturpare. Eſt communis Doct.

2. Non eſt peccatum inebriare ſe ex præſcripto medicorum, ſi aliter ſanitas recuperari non poſſit. Sylv. Cajet. Laym.

3. Nec item eſt peccatum, ſi quis cogatur intento enſe. V. Leſſ. *l. 4. c. 5. d. 4. num. 37.* Azor. Reg. Bald.

4. Mortale eſt alium inebriare, vel provocare ad æquales hauſtus, cum intentione inebriandi, aut advertentia ſecuturæ ebrietatis in ſe, aliove. Leſſ. *l. c.*

5. Si juſta cauſa eſt, ut v.g. ſi grande malum non poſſit aliter impediri, niſi author inebrietur, licet eum inducere ad ebrietatem, quæ ſaltem ipſi non ſit voluntaria, ut ſcilicet præter intentionem, ideoque inculpabiliter inebrietur; v.g. vinum fortiſſimum, aut medicatum propinando, cujus vi ignorata decipiatur. Unde ſic poſſes inebriare eos, qui alioqui eſſent prodituri urbem, vel te abducturi. Leſſ. *l. c.* & Sanch. *l. 2. de matr. d. 11.* An vero hoc caſu liceat inducere ad ebrietatem ipſi voluntariam dubium eſt. Leſſ. *l. 4. c. 3. dub. 4. num. 32.* affirmat; quia inquit, licet ſuadere, & inducere ad minus malum, ut impediatur majus. Laym. *l. 3. ſ. 4. n. 6.* rectius negat: quia nullo caſu licet inducere ad peccatum.

6. Si quis non prævidit periculum ebrietatis,

&

& ſic vino captus eſt, aut in auram exiens vento turbatus eſt, nec hoc prævidit, vacat culpa. Unde multi excuſantur, qui prudenter ſæpe judicant, adhuc ſe hauſtulum facere poſſe ſine noxa: deſinent tamen prudenter id judicare, ſi contrariam de ſe experientiam habeant.

7. Si quis poſt potum diſcernere adhuc poſſit inter bonum, & malum, licet nonnihil phantaſia turbata ſit, aut ſequantur vomitus, lingua titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur, nondum plena eſt ebrietas: ideoque tantum peccatum veniale, quamvis ex gravioribus, ſi deliberate ſit commiſſum. V. Lay. *l. c.*

8. Plena ebrietas notatur ex his ſignis, quæ dat Leſs. *d. 2. n.* 30. & Reg. 1. Si quis non meminerit dictorum, factorum, quomodo, vel quando domum deductus. 2. Si commiſit ea, quæ nunquam alias ſanæ mente ſolet: v. g. ſi præter morem turpia ſit locutus, turbarit domum, uxorem verberarit, &c.

9. Mala in ebrietate commiſſa, ſi prævisa non ſunt, aut ſi adhibita cautio, culpa vacant.

DUBIUM VI.

Quid ſit Ira?

Reſp. Eſt inordinatus appetitus vindictæ. Quæ inordinatio, ſecundum D. Th. dupliciter fieri poteſt. 1. Ex parte modi iraſcendi, ut v. g. ſi nimium interius exardeſcas, vel exterius per ſigna nimis patefacias. 2. Ex parte objecti, ut ſi vindictam appetas plane injuſtam ob cauſam, vel ſi juſto majorem, v. gr. optando inimico mortem, quam non eſt meritus, vel exequendam propria authoritate, vel denique, licet vindicta juſta ſit, non tamen eam appetas ut juſtam, ſed ut ſatiativam animi tui malevoli. Unde reſolves.

1. Si ordinate appetatur vindicta, non eſt peccatum iræ: ut cum ſuperiores iraſcuntur culpis ſubditorum, eoſque puniunt, ſeu vindicant.

2. Ira inordinata, primo modo ante dicto, eſt ex genere ſuo peccatum veniale, poteſt tamen fieri mortale ex accidente, ut ſi addatur blaſphemia, maledictio, ſcandalum.

 3. Ira

5. Simulare ſanctitatem cum voluntate non habendi, mortale eſſe dicit Bald. *l. c.*

6. Simulare improbitatem eſt peccatum (quia eſt mendacium, & quidem ſcandaloſum, poteſtque eſſe mortale.) Neque id fecerunt ſancti, niſi faciendo id, quod ex ſe eſt indifferens, & permittendo ab aliis accipi, ut ſignum improbitatis, cum tamen nec ex natura ſua, nec eorum intentione eſſet tale.

DUBIUM II.

Quid ſit Avaritia.

Reſpond. 1. Eſt inordinatus appetitus temporalium. Unde ex hoc, & regula ſupra tradita de peccato mortali, reſolves ſequentes caſus.

1. Eſt ipſa ex genere ſuo venialis.

2. Cum vero eo excreſcit, ut ejus cauſa divinas leges prævaricari non dubites, fit mortalis.

3. Prodigalitas. quæ opponitur avaritiæ, & conſiſtit in defectu conſervandi, & exceſſu erogandi, eſt ex genere ſuo venialis: levior, quam avaritia, quia minus abit a virtute liberalitatis. Interim mortalis fit, ſi liberis, & uxori pauperiem crees: ſi impotentem te reddas ad ſolvenda debita; ſi profundas bona Eccleſiaſtica, piis cauſis obnoxia. Vide Leſs. *l.* 2. *c.* 47. *l.* 8.

Reſp. 2. Filiæ Avaritiæ ſunt ſequentes.

1. Obduratio cordis (contra miſericordiam) egenis, & pauperibus non compatiendo, eos objurgando, debita dure nimis exigendo, quando creditor non eſt ſolvendo, &c. Hæc aliquando peccari poteſt mortaliter, quando præceptum eleemoſynæ, vel charitatis urget, & tamen ex tali duritia non ſubvenitur. Navar. *c.* 27. Tol. *l.* 8. *c.* 26. Vide dicta de charitate proximi.

2. Inquietudo cordis, hoc eſt, vehemens, & inordinata applicatio mentis ad acquirendas, vel conſervandas divitias, cum inani, & vano timore, ne non acquirantur, vel perdantur. Eſt mortalis, quando retrahit a ſpiritualibus, vel aliis, ad quæ ex præcepto gravi obli-

obligamur (v. g. auditione Miſſæ) vel inducit ſuperfluum timorem, & ex hoc diffidentiam erga Deum. Venialis eſt, ſi ſit de re bona, ſed tempore, vel loco indebito, v. g. de familia, meſſe, vindemia, quando quis eſt in templo, vel vacandum eſt Deo. S. Th. 2.2. q.55. art.6. l.23. c.2. q.3. Eſcob.

3. Violentia mortalis eſt, quando eſt injuſta, & circa materiam gravem.

4. Fallacia, ſive dolus in verbis poteſt eſſe mortalis, ratione finis, vel mediorum.

5. Fraus, ſive dolus in facto, eſt mortalis ex genere ſuo, contingitque multipliciter in contractibus, tam ratione materiæ (v. gr. ſi ea vitium habet, vel non ſit, qualis exiſtimatur) quam ratione pretii. Nav. c.23. Tol. l.8. c.47. Eſcob.

6. Proditio, quæ eſt deceptio contra fidem datam, aut debitam, in damnum alicujus, mortalis eſt ex genere ſuo. Cōtingit fere tripliciter. 1. Circa perſonas, quo modo Judas Chriſtū, Dalila Sampſonem prodidit. 2. Circa res, vel immobiles (ut ſi miles manifeſtet hoſti modum capiendi arcem) vel mobiles, ut ſi pecuniam, veſtem, &c. cujuſpiam abſconditam prædoni oſtendas. 3. Circa ſecretum; vel ſibi commiſſum revelando (quod eſt contra fidelitatem, & juſtitiam, ſiquidem promiſſum fuit: quia eſt pactum oneroſum; ut docet Card. de Lug. l.14. n. 139. & quidem mortale, ſi prævidere poſſis inde ſecuturum notabile aliorum damnum, vel diſcordiam, alias veniale) vel alienas literas aperiendo, & legendo. Quod poſtremū ſi fiat ideo, ut ſcias ſecreta alterius, eſt curioſitas: & ſi ſit in re gravi, per ſe eſt mortale: quod quia communiter ante apertionem neſcitur, communiter eſſe mortale, docent Tol. l.7. c.45. Bald. l.3. d.11. Nav. c. pen. n. 6. de pun. Mol. Lay. l.3. t.3. p.1. c.4. (qui addit, eum, qui doloſe alienas literas aperit, & legit cum alterius injuria, vel damno, crimen falſitatis committere.) Dixi, *per ſe eſſe mortale*, quia per accidens poteſt eſſe veniale, vel nullum, ſi legitima authoritate, juſta ex cauſa fiat. Unde reſolvuntur hi Caſus ſeq.

1. Literas alienas aperire, & legere, ſæpe non eſt peccatum, ſi probabiliter ſcias ſcriptas eſſe in tuum injuſtum damnum,

S vel

vel in injuriam tuam cedere, quam intendas avertere: quia potes tibi conſulere. Sic Princeps poteſt aperire literas non tantum hoſtium, ſed etiam aliorum, quæ tempore belli ex locis finitimis hoſtium veniunt. Item miniſtri publici, quoties bono publico neceſſarium eſſe judicant. Nav. c. 18. Regin. l. 24. n. 60. Eſcob. Card. de Lug. d. 14. n. 148.

2. Communiter etiam peccatum non eſt, ſi conſenſus expreſſus habeatur ejus, a quo, vel ad quem mittuntur (neque lex ſpecialis vetet, C. de Lugo l. c.) vel tacitus ſaltem: ut ſi facias ſub ratihabitione, confidens rationabiliter, habitum iri ratum. Ita Eſcob. ex Navar. Regin. &c. l. c.

3. Superior Religioſus literas ſuorum ſubditorum (dummodo non mittantur ad ſuperiorem majorem, vel talem, quem ſtatuta eximant, nec ab eo veniant) licite aperit, & legit: ſive ex Religionis ſtatuto, aut conſuetudine: ſive ex ſuſpicione probabili, quod mali aliquid contineant. Vide Peyrin. *de relig.* t. 1. q. 2. c. 1. Dian. p. 3. t. 6. R. 55.

4. Nec eſt peccatum, ſi neceſſe ſit, vel expediat ad injuriam alteri imminentem avertendam: dummodo non plus legatur, quam ad eum finem neceſſe eſt. Cardin. de Lugo l. c.

5. Qui aperit, & legit, exiſtimans non contineri res magni momenti, venialiter tantum peccat. Card. de Lugo l. c.

6. Si literas ab alio dilaceratas, & in publicum a domino abjectas recolligas, & junctis partibus legas, ex ſola curioſitate, peccatum veniale eſt: nullum autem (per ſe) ſi, ut ex illa notitia tibi provideas; quia quod pro derelicto habetur, in uſum ſuum convertere licet. Bald. ex S. Anton. & Roſ. Sylv. v. *Emptio*, q. 17. Layman. l. 3. ſ. 5. t. 3. p. 1. c. 4. n. 4. Dian. t. 2. tr. 6. m. R. 5. Recte tamen notat Layman. l. c. talem ex charitate teneri non manifeſtare ſecretum iis contentum, ſi damnum inde cujuſpiam provenire poſſit, imo (addit) revelans ejuſmodi ſecretum (cujus notitiam etiam juſte acquiſivit) contra juſtitiam peccabit, ſi intelligat, audientes ea notitia uſuros, ad damnum injuſte inferendum. Vide Laym. l. c.

Di-

Dixi 1. *a domino projectas*: quia ſi vel ab alio projectæ (domino inſcio) vel ab ipſomet caſu perditæ fuerint, non licet legere.

Dixi 2. *in locum publicum*: quia ſi in ignem, vel fornacem v. g. projectæ ſint, ut comburantur, peccas, ſi extrahas, & legas. Vide Card. de Lugo *d.*15. *n.* 130.

Dixi 3. *Per ſe*: quia fieri poteſt, ut ea contineantur, quorum lectio ſit pernicioſa.

7. Qui furtive ſcripta alterius ſecreta, ipſo invito, legit, peccat. Et 1. quidem peccato curioſitatis; etſi faciat animo diſcendi, & ſine ſuſpicione damni. 2. Injuſtitiæ; quia quiſque habet jus ſecreti in ſuis ſcriptis; quæ aliis non vult eſſe communia. Navar. *c.* 25. Mol. *t.*5. *d.* 36. *n.*2. Reg. *l.* 24. *c.*6. *n.* 119. poteſtque aliquando eſſe mortale, ſi nimirum fiat cum notabili damno: vel alter valde cupiat eſſe ſecreta, graviſſimeque ſit laturus. Bald. *d.* 11. Vide etiam Card. de Lugo *l. c.*

8. Quicunque ſecretum violat abſque juſta cauſa cum alterius damno; vel qui literas alterius injuſte aperit; ex quo damnum alteri ſequitur, tenetur ad reſtitutionem. Bonac. *d.*2. *de reſt. q.*1. *p.*1. Trul. *l.*7. *c.*10. *d.*32.

DUBIUM III.

Quid ſit Luxuria?

Reſp. Eſt appetitus inordinatus venereorum, quorum uſus eſt ex natura ſua inſtitutus ſit ad conſervationem generis humani, quod eſt magnum bonum hominum, & externum Dei, proinde qui abutitur, lædit Deum, & homines. Eſt mortalis ex genere ſuo. Vide ſupra *l.*3. *t.*4. *c.*2. & *l.*5. *c.*1. *d.*2.

Reſpond. 2. Filiæ Luxuriæ, quæ eam plerumque ſequuntur, ſunt octo: quatuor ex parte intellectus, & quatuor ex parte voluntatis.

1. Cæcitas mentis: cum quis adeo eſt addictus turpitudini, ut de cœleſtibus non cogitet.

2. Præcipitatio, qua quis ex eadem cauſa ſine conſilio operatur.

3. Inconſideratio; quando in modo delinquit, inconſiderate agens, quæ ſtatum, vel perſonam dedecent.

4. Inconſtantia; quando quis ex eodem affectu voluptatum a piis propoſitis mox deficit.

5. Amor ſui, talis enim homo ob voluptates ſe ipſum finem ſuarum actionum facit, non Deum.

6. Odium Dei; laſcivus enim ſolet a rebus divinis abhorrere, imo ab ipſo Deo, tanquam peccatorum vindice.

7. Affectus præſentis ſæculi; amor enim voluptatum carnalium ita animum afficit, ut ſubinde etiam beatitudini æternæ paratus eſſet renuntiare, ſi præſentibus frui ſemper permitteretur.

8. Horror futuri ſæculi; quando voluptatibus immerſus mortem inordinate timet, & de ea nolens cogitare, vitam illicitis mediis propagare ſtudet, &c.

Priores quatuor ſunt mortales, quando finis ultimus in creatura ponitur, vel præceptum aliquod Dei, graviter obligans, prætermittitur: Poſteriores quatuor, ſi plenus ſit voluntatis conſenſus, per ſe ſunt mortales, ex indeliberatione, vel alia actuum imperfectione, ſæpe veniales. Vide Eſcob. & Bald. *ll. cc.*

DUBIUM IV.

Quid ſit Invidia?

Reſp. Eſt triſtitia de alterius bono, prout illud eſt diminutivum propriæ excellentiæ; ita ut hæc directe ſit contra charitatem: hæc enim gaudet de bono proximi, quod invidia deſtructum optat, vel non deſtructum dolet*. De hoc peccato cum diſputas, animadverte propoſ. 13. 14. 15. inter damn. ab Innoc. XI.* Unde reſolves.

1. Eſt ex genere ſuo mortalis, & graviſſima quidem, atque in Spiritum ſanctum, ſi ſit de ipſa gratia, vel auxilio Dei.

2. Filiæ ſimiliter ex genere ſuo mortales ſunt, ac numerantur hæ. 1. Odium, de quo ſupra. 2. Detractio, de qua *in præc.* 8. 3. Gaudium in malis proximi. 4. Suſurratio, quæ eſt oblocu-

tio mala de proximo, ad tollendam amicitiam ipſius cum aliis: quam proinde ſuſurro reſtituere tenetur, & iterum reconciliare, non ſecus ac detractor famam. Vide *in præc.* 8.

3. Si triſtitia ſit de bono alterius, in quantum ex eo tibi, vel aliis times nocumentum, v. g. inimicus tuus eſt evectus ad officium, ut tibi facilius poſſit nocere, non eſt invidia, ſed timor, qui per ſe non eſt peccatum, niſi ſit inordinatus. Laym. *l.3. tr.3. c.*10.

4. Si triſtitia ſit ex eo, quod nobis deſit bonum, quod alter habet, ita tamen, ut illud alteri non diſcupiamus, non eſt invidia, ſed æmulatio, ſeu zelus, qui ſi eſt circa bonum honeſtum, eſt laudabilis; ſi autem circa temporalia, interdum eſt venialis, ut ſi bonum dolenti ſit improportionatum, quale eſſet, ſi ruſticus doleret, ſe non eſſe Regem. Laym. *l.3. tr.3. c.10. n.2.*

5. Si triſtitia eſt ex bono alterius, in quantum ille eſt indignus, non eſt invidia, ſed indignatio; quæ non eſt peccatum: erit tamen, & quidem mortale, ſi vel Dei providentiam arguat (eſtque blaſphemia) vel ſi ita afficiat, ut ducat homines ad malum imitandum. Cajet. Laym. *l. c.*

6. Si doleas, quod alter tibi æqualis, vel non multum inæqualis, in excellentia creſcat, ita ut te fiat ſuperior, & ipſum incrementum excellentiæ apprehendas, ut tibi malum, eſt proprie dicta invidia: invidus enim dicitur, quod non ſit videns, quia bona alterius ſine triſtitia videre non poteſt. Bald. *d.29. l.3.* & ſic peccare ſolent, 1. Ambitioſi, & qui ex re aliqua quærunt gloriam, quam cum in eo ponant, ut in illa re ſint ſoli, ac ſingulares, dolent, & triſtantur, ſi alii accedant. 2. Puſillanimes, quibus cum omnia videantur magna, quovis bono alterius putant minui ſuum: ſic mulieres v. g. facile apprehendunt, ac dolent, ſe ſuperari bono alterius, v. gr. formoſitate. 3. Senes reſpectu juvenum, & quicumque aliquid difficulter obtinuerunt, quod alii facile conſequuntur. Bald. *l. c.*

7. Qui in adverſis ſuis, vel ob aliorum proſperitatem, optat ſe non fuiſſe natum, vel ſe brutum animal factum fuiſſe, vel diem eſſe maledictum, quo natus eſt, vel

alterum primo vidit; aut conjugem accepit; ſi tantum intendat maledicere irrationali creaturæ, v. g. diei (ſive ſit nativitatis, ſive conjugii) qui tot mala culpæ, vel pœnæ protulit, videtur eſſe tantum veniale (aliquando etiam nullum, ut Jobi) ſi autem deliberate intendat optare malum homini, ſive ſibi, ſive alteri illo die natis, vel conjugatis, mortale eſt. Eſcob. & Marchant. *man. c.3.*

DUBIUM V.

De Gula.

ARTICULUS I.

Quid ſit Gula?

Reſp. Ea eſt inordinatus appetitus cibi, & potus, opponiturque abſtinentiæ, & committitur 5. modis. 1. Si edas ante tempus. 2. Si nimis exquiſita. 3. Si plus juſto. 4. Si voraciter. 5. Si nimis exquiſite præparata. Laym. *l.3. ſ.4. n.5.* Unde reſolves.

1. Gula ex genere ſuo eſt peccatum tantum veniale, quia nullus horum modorum repugnat præciſe charitati Dei, vel proximi. * Et hoc contra propoſit. 8. inter proſcriptas ab Innoc. XI.

2. Hinc probabile eſt, quod docent Nav. Tol. &c. & non repugnat Lay. ſecluſo ſcandalo, & aliis, veniale tantum eſſe, uſque ad vomitum ſe cibo, & potu implere: itque etiam, ſi quis vomat, uti iterato poſſit bibere: quod tamen *v. Comedere*, Sà, aliique multi putant mortale. Vide Bald. Eſcob. *t.2. E. 2. c.5.*

3. Vix dubium eſt, licere cibu, aut potu aliterve creare vomitum, ſi is ſalubris eſſe judicetur.

4. Mortalis interim cenſetur crapula ex accidente, & nimia inordinatione, in his caſibus. 1. Si quis gulæ cauſa violet jejunia Eccleſiæ. 2. Si quis ex gula notabiliter ineptus fiat ad functiones, ad quas ſub mortali tenetur. 3. Si quis valde graviter valetudini noceat, id advertens; ſecus ſi leviter tantum; ut v. g. ſi febricitans hauſtu aquæ morbum augeat. 4. Si continuæ fiant comeſſationes,

& compotationes, ita ut venter pro Deo habeatur. 5. Si quis bibat ad perfectam ebrietatem, de qua infra. 6. Si quis ex mera gula veſcatur carnibus, aut ſanguine humano: tum quia id repugnat pietati defunctis debitæ: tum quia eſt contra inſtinctum naturæ abhorrentis. Excuſandum autem erit, ſi fiat cauſa medicinæ, aliave juſta cauſa, v. g. extremæ famis in obſidione; in qua tamen ſic vitam conſervare non teneberis. Sanch. 1. *mor. cap.* 8. Leſſ. Laym. *l.* 3. *ſ.* 4. Sà, Bon. Bald. *l.* 3. *c.* 29. Sic etiam excuſant quidam lictores illos, qui, ut officium ſuum melius adminiſtrent, hauſtu ſanguinis humani ſe animare dicuntur, præſertim cum ſanguis, ſecundum multos, animatus non fuerit. Vide Auth. cit.

5. Ex genere quoque ſuo venialia ſunt, quæ filiæ Gulæ dicuntur; nimirum ex parte animæ 1. Hebetudo mentis, ſeu ſtupiditas nata ex crapula, v. gr. ut non poſſit orare, &c. quæ fit mortalis, quando quis inordinate bibendo, vel comedendo voluntarie, fit ineptus ad intelligenda, vel præſtanda ea, quæ ad ſalutem illi ſunt neceſſaria, vel ad quæ ex officio, aut alias ſub gravi peccato tenetur. Bald. *d.* 29. *l.* 3. *n.* 15.

2. Inepta lætitia, per quam intelligitur non quævis inordinata, quæ omne peccatum ſequitur; ſed quæ movet ad cantiones obſcœnas, actus turpes, ſaltus, vel choreas inhoneſtas, &c. fitque mortalis, quando eſt inductiva alterius ad conſenſum, vel delectationem mortalem, vel ad eam ordinatur. *ibid.*

3. Multiloquium.

4. Scurrilitas, quæ ab inepta lætitia, & multiloquio differt, quod illa fit in appetitu, iſtud in verbis, hæc in verbis, & geſtibus: dicitque ſemper aliquam inhoneſtatem, licet per ſe, & ſecluſo ſcandalo, venialem, v. g. ſcurrilia dicere, vel canere, ventum emittere, &c. ex levitate ad riſum excitandum: mortale tamen eſſet, ſi fieret cauſa delectationis venereæ. Bald. *l. c.* Eſcob. *t.* 2. *E.* 2. *c.* 4.

Ex parte corporis, Immunditia, Vomitus, & ſeminis effuſio. Quæ ultima ſi voluntaria ſit, mortale eſt. Vid. Laym. *l.* 3. *ſ.* 4. Leſſ. *l.* 3. *c.* 3. Bald. *l.* 3. *c.* 29.

ARTICULUS II.

Quid ſit Ebrietas?

Reſp. Malitia Ebrietatis plenæ, & perfectæ in eo conſiſtit, quod quis ſine juſta, & gravi cauſa, tantum ob voluptatem, aut ingluviem ſciens volens privet ſe uſu rationis; non ſimpliciter, id quod fit in ſomno, modo naturali inſtituto ab authore naturæ ad virium, & imaginis Dei conſervationem; ſed violenter, & modo innaturali, rationem perturbando, & Dei imaginem deturpando, in modum amentis bruti, ac ſimul inſuper privando ſe proxima poteſtate utendi ratione, ad omnem ſubitam neceſſitatem. Ita docent commun. Doct. Unde reſolves.

1. Perfecta ebrietas, qua prædicto modo ratio plane ſopitur, eſt ex genere ſuo mortale: quia cenſetur Deo injurium, ejus imaginem ſic deturpare. Eſt communis Doct.

2. Non eſt peccatum inebriare ſe ex præſcripto medicorum, ſi aliter ſanitas recuperari non poſſit. Sylv. Cajet. Laym.

3. Nec item eſt peccatum, ſi quis cogatur intento enſe. V. Leſſ. *l. 4. c. 5. d. 4. num. 37.* Azor. Reg. Bald.

4. Mortale eſt alium inebriare, vel provocare ad æquales hauſtus, cum intentione inebriandi, aut advertentia ſecuturæ ebrietatis in ſe, aliove. Leſſ. *l. c.*

5. Si juſta cauſa eſt, ut v.g. ſi grande malum non poſſit aliter impediri, niſi author inebrietur, licet eum inducere ad ebrietatem, quæ ſaltem ipſi non ſit voluntaria, ut ſcilicet præter intentionem, ideoque inculpabiliter inebrietur; v.g. vinum fortiſſimum, aut medicatum propinando, cujus vi ignorata decipiatur. Unde ſic poſſes inebriare eos, qui alioqui eſſent proditruri urbem, vel te abducturi. Leſſ. *l. c.* & Sanch. *l. 2. de matr. d. 11.* An vero hoc caſu liceat inducere ad ebrietatem ipſi voluntariam dubium eſt. Leſſ. *l. 4. c. 3. dub. 4. num. 32.* affirmat; quia inquit, licet ſuadere, & inducere ad minus malum, ut impediatur majus. Laym. *l. 3. ſ. 4. n. 6.* rectius negat: quia nullo caſu licet inducere ad peccatum.

6. Si quis non prævidit periculum ebrietatis,

&

& ſic vino captus eſt, aut in auram exiens vento turbatus eſt, nec hoc prævidit, vacat culpa. Unde multi excuſantur, qui prudenter ſæpe judicant, adhuc ſe hauſtulum facere poſſe ſine noxa: deſinent tamen prudenter id judicare, ſi contrariam de ſe experientiam habeant.

7. Si quis poſt potum diſcernere adhuc poſſit inter bonum, & malum, licet nonnihil phantaſia turbata ſit, aut ſequantur vomitus, lingua titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur, nondum plena eſt ebrietas: ideoque tantum peccatum veniale, quamvis ex gravioribus, ſi deliberate ſit commiſſum. V. Lay. *l. c.*

8. Plena ebrietas notatur ex his ſignis, quæ dat Leſs. *d.* 2. *n.* 30. & Reg. 1. Si quis non meminerit dictorum, factorum, quomodo, vel quando domum deductus. 2. Si commiſit ea, quæ nunquam alias ſana mente ſolet: v. g. ſi præter morem turpia ſit locutus, turbarit domum, uxorem verberarit, &c.

9. Mala in ebrietate commiſſa, ſi prævisa non ſunt, aut ſi adhibita cautio, culpa vacant.

DUBIUM VI.

Quid ſit Ira?

Reſp. Eſt inordinatus appetitus vindictæ. Quæ inordinatio, ſecundum D. Th. dupliciter fieri poteſt. 1. Ex parte modi iraſcendi, ut v. g. ſi nimium interius exardeſcas, vel exterius per ſigna nimis patefacias. 2. Ex parte objecti, ut ſi vindictam appetas plane injuſtam ob cauſam, vel ſi juſto majorem, v. gr. optando inimico mortem, quam non eſt meritus, vel exequendam propria authoritate, vel denique, licet vindicta juſta ſit, non tamen eam appetas ut juſtam, ſed ut ſatiativam animi tui malevoli. Unde reſolves.

1. Si ordinate appetatur vindicta, non eſt peccatum iræ: ut cum ſuperiores iraſcuntur culpis ſubditorum, eoſque puniunt, ſeu vindicant.

2. Ira inordinata, primo modo ante dicto, eſt ex genere ſuo peccatum veniale, poteſt tamen fieri mortale ex accidente, ut ſi addatur blaſphemia, maledictio, ſcandalum.

3. Ira inordinata, ſecundo modo eſt ex genere ſuo mortale: quia eſt directe contra charitatem. Bald. *l.* 3. *d.* 21.

4. De filiabus iræ, quæ partim ſunt ex corde, ut indignatio, & Tumor mentis; partim in ore, ut Clamor, Blaſphemia, Contumelia, Maledictio: partim in opere, ut Rixæ, Pugnæ, Seditiones, Vulnera, diverſimode loquendum eſt, ſecundum regulam ſupra datam. Nam 1. Indignatio, quæ eſt inordinatus affectus ex eo, quod quis reputet ſe indigne a tali tractari, communiter eſt veniale; imo ſi ex juſto rationis judicio procedat, nullum eſt. Poſset tamen eſſe mortale, ſi creſceret uſque ad deliberatum odium, & contemptum perſonæ gravem. 2. Tumor mentis, quo quis moroſe excogitat diverſas vias vindictæ, iiſque cogitationibus animum tumefacit, quale peccatum ſit, judicandum eſt ex qualitate vindictæ, quæ excogitatur. V. Tol. *l.* 8. *c.* 58. 3. Clamor, cum iratus extollit vocem, multa inordinate, & confuſe effundens, eſt veniale communiter, niſi aliud addatur. 4. Blaſphemia eſt mortale, de qua ſupra *l.* 3. *t.* 2. *c.* 1. 5. Contumelia, qua quis proximo malum aliquod objicit, cum intentione illum inhonorandi, eſt ex genere ſuo mortale.

Dixi, *animo inhonorandi*: quia animo corrigendi, humiliandi, aliave ratione, poteſt ſuperior verbum aliquod alias contumelioſum objicere; quomodo Chriſtus vocavit Apoſtolos ſtultos; & Apoſtolus Galatas inſenſatos. In quo tamen peccari poteſt, ſi modus debitæ correctionis excedatur, vel ſubditus gravius dehonoretur, quam per delictum meruit. V. Bald. *d.* 34. *n.* 10. Item, ut docet Cajet. poteſt contumelia eſse venialis tantum, ſi ſit parva tantum: vel ſi ſit tantum materialis, ſine intentione dehonorandi: modo non ſequatur læſio notabilis honoris proximi. Et ſic excuſantur ſaltem a mortali, multi parentes, dum filios vocant aſinos, &c. item mulieres, pueri, & infimæ ſortis homines conviciis ſe onerantes: quia cum fides iis non habeatur, non læditur graviter honor. V. Bonacin. *t.* 3. *q.* 2. *p.* 5. Denique, ſi joci cauſa, per convenientem recreationem, leves defectus objiciantur, urbanitas eſt, ſecundum D. Th. 2. 2. *q.* 72. *a.* 2. dum-

dummodo alter non contriſtetur, nec ad iram moveatur.

5. Contumelia etiam fit facto, tum indirecte, ut ſi imaginem, vel literas alterius conculces, comburas: tum directe, ut ſi virum honeſtum fuſte cædas, ad januam ejus cornua, &c. apponas, vel repræſentes aliquid, quod honorem alterius lædat. Huc ſpectat ſubſannatio, illuſio, & deriſio, quando fit ſignis, ut naſo rugato, labiis extenſis, &c. intendendo proximi confuſionem, quæ, ſi ſit gravis, vel ſaltem proximus ea graviter contriſtetur, mortalia ſunt. Bon. Molin. Bald. *l. 3. d. 3.* &c. ex S. Thom. Circa quæ nota, quod qui per contumeliam læſit alterius honorem, teneatur hunc reſtituere, etiamſi fama non ſit læſa. Hoc autem fieri poteſt, vel per honorificam, & amicam ſalutationem, vel invitationem ad menſam, vel petitionem veniæ (etiam ſubinde flexis genibus, & coram teſtibus) prout læſio fuit gravis. V. Card. de Lugo *d.* 15. *n.* 53. Adde, quod contumeliæ mortalis qualitatem in confeſſione explicare, non ſit neceſſarium, ut contra Fill. &c. docent Azor. Sà, Mol. Car. de Lugo *d.* 56. *de pæn. n.* 269.

6. Maledictio, qua quis optat, vel imprecatur alteri malum, ſub ratione mali, eſt ex genere ſuo mortale.

7. Rixæ, ſi modum non excedant, uti & leviculæ pugnæ, veniales ſunt; ſecus, ſi progrediantur ad ſeditiones, vulnera, cædes. Suntque hæc communiter peccata ex parte incipientis rixam; alter enim poteſt ſe defendere cum moderamine inculpatæ tutelæ.

DUBIUM VII.

Quid ſit Acedia?

Reſpond. Acedia, ſive animi tædium, poteſt ex D. Thom. 2. 2. *q.* 35. *a.* 2. dupliciter uſurpari. 1. Generaliter, pro omni animi remiſſione in exercitio virtutum, eo quod labor aliquis ſit adjunctus. 2. Particulariter, pro triſtitia, & tædio de divina amicitia, eo quod per virtutum exercitia laborioſa ſervari debeat, & ſic amicitiam illam non curet. Unde reſolvuntur.

1. Acedia accepta primo modo, tum demum eſt peccatum mortale, cum ideo committitur opus vetitum ſub mortali.

2. Acedia accepta ſecundo modo, ex ſe eſt mortale, quia repugnat charitati Dei.

Ex quo de filiabus Acediæ quoque facile judicari poteſt, quæ ſunt ſequentes.

1. Malitia, qua quis odio habet bona ſpiritualia, & vellet ea non eſſe; aut qua ipſum pœnitet benefeciſſe, vel impleviſſe id, ad quod tenebatur; aut qua contemnit Dei Beneficium, v.g. deſiderando non fuiſſe natum, aut non agnoviſſe Chriſtum, &c. Eſt autem ex genere ſuo mortale.

2. Puſillanimitas, & deſperatio de ſalute; quæ mortale quoque eſt.

3. Rancor, quo ii ſunt faſtidio, qui ad ſpiritualia inducunt.

4. Torpor, cum bona fiunt, non cum debito fervore.

5. Evagatio mentis, qua quis in exercitio ſpiritualium evagatur circa illicita; ſive per cogitationem, & dicitur curioſitas; ſive per locutionem, & dicitur verboſitas; ſive per inquietudinem, & dicitur inquietudo: quæ communiter ſunt venialia. V. D. Th. *q.* 35. Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 9. Tol. *l.* 8.

Culpabilis autem evagatio mortalis erit, quando notabilis eſt, & attentio requiritur ad implendum præceptum obligans ſub mortali: v.g. in recitandis Horis canonicis, celebranda, vel audienda Miſſa. Regin. Palaus *de char. t.* 6. *d.* 1. *p.* 3. Trull. *l.* 1. *c.* 6. *d.* 1. contra Tambur. *de exped. ſacrif. l.* 2. *c.* 3. ubi docet, diſtractum eſſe voluntarie, & per notabile tempus inter ſacrificandum extra Canonem, eſſe tantum veniale, licet concedat, ſub Canone, præſertim circa conſecrationem, eſſe mortale, propter gravem irreverentiam, & periculum erroris.

Dixi, *ad implendum preceptum*: nam in oratione vel non precepta, vel ſub obligatione tantum veniali, eſt peccatum veniale tantum. S. Thom. Navar. Suar. Leſſ. *l.* 2. *c.* 37. *d.* 11. imo nullum, ſi non tam intendat orare, quam verba precum recitando pio exercitio ſe occupare; quia non formaliter, ſed materialiter tantum orat: v. g. cum quis manibus laborans,

pſalmos, aliaſve preces recitat, aut cantat, non animo orandi, ſed cavendi cogitationes vanas, vel recreandi ſe. Sanch. *con.p.2.l.7.c.2.d.13.* Trul. *l.1.c.7. dub.10.* V. ſupr. *l.4.c.2.d.2.*

LIBER VI.

De Sacramentis.

HAbebit hic Liber Tractatus ſex. 1. Agetur de Sacramentis in genere. 2. de Baptiſmo, & Confirmatione. 3. de Euchariſtia. 4. de Pœnitentia. 5. de Extrema unctione, & Ordine. 6. de Matrimonio.

TRACTATUS I.

De Sacramentis in genere.

CAPUT I.

De natura Sacramenti novæ legis.

DUBIUM I.

Quid ſit Sacramentum?

REſp. Eſt res ſenſibilis, quæ ex ſtabili inſtitutione Chriſti vim habet ſanctitatis, ſive gratiæ juſtificantis efficiendæ, & per conſequens ſignificandæ. Unde reſolves.

1. Ad eſſentiam Sacramenti requiri tria: 1. Ut ſit ſignum ſtabile. 2. Ut ſignificet veram ſanctitatem. 3. Ut eandem efficiat ex opere operato, ideſt, uſu ſuo, & applicatione, per propriam efficaciam, & non ex opere operantis, ſive per actum, aut diſpoſitionem miniſtrantis, vel ſuſcipientis: quæ, etſi ad effectum Sacramenti requiratur, non tamen ut cauſa, ſed ut conditio, ſine qua non.

2. A definitione talis Sacramenti excludi 1. Sacrificia tam novæ, quam veteris legis: quia hæc non ſunt inſtituta ad gratiam ex opere operato conferendam, etſi nihilominus ſacrificium novæ legis ſic eam impetret ei, pro quo offertur (non ut Sacramentum, uſu ſuo, & applicatione, ſed per modum impetrationis) ſed ad cultum Deo præſtan-

ſtandum. Con. N.60.art.22. 2. Figuras, & ſacramenta veteris legis, v. g. circumciſionem, tranſitum maris rubri, agnum paſchalem, varias item purificationes, & conſecrationes ſacerdotum; tum quia a Chriſto non ſunt inſtituta; tum quia veram ſanctitatem non efficiebant. Ac, licet Circumciſio aliquando ſuſtulerit peccatum originale per veram gratiam, id fecit vel ex opere operantis in adultis, vel non ex opere operato ſimpliciter, & rigoroſe; tum quia non contribuit gratiam, ut cauſa phyſica, vel ut cauſa moralis, quia nondum erat exhibita paſſio Chriſti, & meritum, ex quo gratia pendebat, ſed tantum ex ſpeciali privilegio: tum quia non contulit gratiam formaliter, qua Circumciſio, & ex ſua inſtitutione, ſed quatenus erat profeſſio fidei; neque vi applicationis, & uſus ſui; alioquin enim omni non ponenti obicem, & quidem præter omne meritum contuliſſet, quod eſt falſum. Vid. Fill. t.1.c.1. & 5.q. 8. & c. 8. 3. Ea, quæ dicuntur ſacramentalia, ver. gr. benedictio Abbatis, conſecratio virginis: quia præciſe ex uſu ſuo, & opere operato gratiam non conferunt; uti nec actus virtutum, præterquam quod hi ſenſibiles non ſint. 4. Lotionem pedum Apoſtolicorum, inſufflationem Chriſti in Apoſtolos, per quam Spiritum ſanctum illis dedit. Item verba Chriſti ad Magdalenam, & Paralyticum, *Remittuntur tibi peccata*: quia non fuerunt ſigna inſtituta ſtabiliter ad gratiam conferendam. 5. Martyrium, ob eandem cauſam: eſto enim ex opere operato gratiam conferat, non tamen eſt ſpecialiter ad hoc inſtitutum. Vid. Schol.

DUBIUM II.

Quid circa materiam, & formam Sacramentorum ſervandum?

Suppono, Sacramentum dupliciter ſumi, 1. Per modum compoſiti phyſici, in quo res ſenſibilis, & actio (ver. gr. in Baptiſmo aqua, & ablutio; in Unctione oleum, & unctio) dicitur materia; Et quidem oleum, & aqua materia remota; actio vero illa, materia proxima:

xima; verba autem, aut quod eorum loco ponitur, ut in Matrimonio, ſignum conſenſus, dicuntur forma. 2. Per modum compoſiti artificialis, & tunc dicta materia, & forma, id eſt, res, & verba ſimul habent ſe inſtar materiæ; ſignificatio vero eorum inſtar formæ. Hic quæritur de materia, & forma, priore ſenſu.

Reſpond. 1. Ut Sacramentum ſit validum, debet inter materiam, & formam, ver. gr. inter effuſionem aquæ, & pronuntiationem verborum, tanta eſſe conjunctio, ut ſecundum moralem hominum æſtimationem, ſpectata natura cujuſcunque Sacramenti, una alteram afficiat; hoc eſt, ut verba cenſeantur cadere in talem rem, & cum ea unum totale ſignum conſtituere. V. Bon. *d.1.q.2.p.2.* Suar. Con. &c. Unde reſolves.

1. In Baptiſmo, Confirmatione, Unctione, & Ordine requiritur talis conjunctio, ut dum miniſter verba pronuntiat, moraliter cenſeatur etiam lavare, &c.

2. In Pœnitentia abſolutio ſatis diu poteſt differri, ſicut in judiciis ſententia poſt examen cauſæ.

3. In matrimonio unius conſenſus poteſt alterius conſenſum tandiu ſequi, quandiu hic moraliter permanere cenſetur; ſicut in aliis contractibus. Vide Con. *hic art. 6.*

Reſpond. 2. Ut valeat Sacramentum, non debet fieri ſubſtantialis, ſeu eſſentialis mutatio materiæ, vel formæ; accidentalis vero mutatio, etſi ſæpe illicita ſit, non tamen invalidum facit Sacramentum. Porro ſubſtantialis mutatio materiæ dicitur, quando ſecundum communem uſum, & æſtimationem hominum, differt nomine, & re ab ea, quam Chriſtus præſcripſit. Accidentalis dicitur, quando cum ea eundem retinet uſum, & nomen. Formæ mutatio eſſentialis eſt, quando non manet idem ſenſus: accidentalis, quando manet. Laym. *l. 5.t.1.c.4.* ex communi. Unde reſolves.

1. Nullum eſt Sacramentum, ſi materia cruda conſecretur, ſive hæc differat ſpecie ſubſtantiali a pane, ſive non: quia communiter non cenſetur, aut dicitur panis. Item ſi aquæ artificiales adhibeantur in Baptiſmo,

mo, quia non habent communem uſum, & nomen aquæ elementaris: eſto phyſice ſpecie non diſcrepent. Vide infra de Baptiſmo.

2. Valet Sacramentum, etſi aqua Baptiſmi ſit calida, &c. ſi panis Euchariſticus ſit ater, fermentatus, &c.

3. Defectu formæ Sacramentum eſt nullum 1. Si literæ aliquæ mutentur, variantes ſenſum; quod facile fit in initialibus, ver. gr. in nomine matris, filii, &c. 2. Si magna fiat interruptio verborum, ita ut moraliter non videantur cohærere. 3. Si forma diviſim pronuntietur, verb. gr. unus dicat, *Ego te baptizo*, alter, *In nomine Patris*, &c. quia erunt duæ formæ imperfectæ, & ſenſus falſus. Fil. *l.* 1. *c.* 4. *q.* 5. V. Bonac. *q.* 2. *p.* 1. * Ad hoc adverte Propoſ. 27. inter proſcriptas ab Alexand. VIII. *

4. Forma valet, etſi non liceat, 1. Si omittas voces non eſſentiales, v. g. *Ego*, & *Amen* in Baptiſmo: *Enim* in forma Euchariſtiæ. Bonac. *d.* 4. *q.* 3. *p.* 1. *n.* 9. & 10. ex Suarez, &c. 2. Si quid addas, v. g. In nomine Patris, *qui te creavit*, &c. 3. Si ſubſtituas Synonyma, v. g. *abluo*, pro baptizo. 4. Si tantum tranſponas, ut, *Hoc meum eſt corpus*: *Te ego baptizo*. 5. Si verba corrumpas ob præcipitantiam, & balbutiem: v. g. *Hoc eſt corpus meus*, vel *hic eſt enim calis meus*. 6. Si interruptio fiat parva, verbi gratia: *Ego te baptizo*, & interponat, *iſta aqua eſt nimis frigida*, vel, *Cuſtos, verte folium*. *In nomine Patris*, &c. Fill. *l. c.* Vide Bon. *l. c.*

CAPUT II.

De Miniſtro Sacramentorum.

DUBIUM I.

Quid requiratur, ut miniſter det valide Sacramentum?

Reſpond. Ad valorem Sacramenti in Miniſtro, non fides, vel probitas, ſed præter poteſtatem (& juriſdictionem in quibuſdam) requiritur intentio, ſeu voluntas ſaltem

tem virtualis, & abſoluta, vel huic æquivalens, faciendi non tantum externum illum actum, ſed Sacramentum, vel ſaltem id, quod facit Eccleſia, vel quod Chriſtus inſtituit. Eſt communis ex Trid. *ſeſſ.7. can.*11. Ratio prioris partis eſt, quia Sacramenta operantur, non ex diſpoſitione Miniſtri, ſed virtute divina, ſecundum inſtitutionem, & meritum Chriſti. Ratio poſterioris, quia ad confectionem ſacramenti requiritur talis intentio, quæ actionem determinet ad eſse Sacramentale, tollatque indifferentiam verborum, & actionum: talis autem non eſt Intentio ſolius actionis externe, quæ ad alios fines, v. g. ad ludum poteſt referri. * Ad hoc nota Propoſit. 28. inter damnatas ab Alexand. VIII. *

Dixi 1. *ſaltem virtualis*: tum quia non ſufficit interpretativa, vel habitualis (qualis etiam poteſt eſse in ebrio, & dormiente) cum actus ab ea procedens non ſit humanus, & deliberatus, ſeu liber in ſe: tum quia actualis, qua ſcilicet actu intendis, & vis hoc facere, etſi melior ſit, & conſulta, non tamen requiritur; cum enim ea non ſit in noſtra poteſtate, & homo facile diſtrahatur, nimis durum, & plenum ſcrupulis fuiſset, ſi hanc Chriſtus requiſiviſset. Virtualis autem dicitur, quæ ex actuali præcedente relicta durat in aliqua actione vi illius incœpta, & continuata: ut ſi ex intentione baptizandi, vel celebrandi vadas ad Eccleſiam, ſacras veſtes induas, ad altare vel bapciſterium accedas, etſi interim omnia alia cogites. Ratio eſt, quia hoc ſufficit ut actio illa ſit humana, & moralis. Laym. *l.5.t.* 1. c. 5. Unde reſolves.

1. Si Sacerdos habens forte ante ſe panem, recitet factum, & verba Chriſti, non ideo conſecrat.

2. Impotens rationis, ebrius, vel ſomnians, non conficit Sacramentum, etiamſi ante ebrietatem, vel ſomnum id intenderit: quia non agit humano modo. Lay. *l. c.*

3. S. Athanaſius in luſu puerili vere baptizavit, quia intendit facere, quod viderat in templo fieri ab Epiſcopo.

4. Hæreticus valide baptizat, & contrahit matrimonium, etſi non credat hoc eſse

Sacramentum, rideat, & contemnat: imo etſi nolit facere, quod facit Eccleſia Romana, ſed quod ſua, falſo putans non Romanam, ſed ſuam eſſe veram; etſi etiam per hoc nolit conferri gratiam. Ratio eſt, quia intentio generalis, qua vult, quod Chriſtus inſtituit, prævalet intentioni provenienti ex errore privato. Bon. q.3.p.1.n.9. Suar. Fill. &c.

5. Non debet repetere ſub conditione conſecrationem, qui in ipſa fuit diſtractus: vel qui minores hoſtias ad altare detulit, de quibus majorem conſecrans, non explicite cogitavit, nec detexit.

Dixi 2. *Abſoluta*; quia conditionata ſuſpendit effectum, quod, præterquam in matrimonio, fieri non poteſt. Unde reſolves.

1. Validum eſt Sacramentum collatum ſub conditione præterita, aut præſenti neceſſaria, vel contingente, ſi conditio vere ſit impleta: v. g. abſolvo te, ſi vis dimittere concubinam, ſi capax es; baptizo te, ſi non es baptizatus. Bon. *l. c. n.* 18.

2. Nullum eſt Sacramentum datum ſub conditione futura, ſive ſit hæc contingens, ut, abſolvo te, ſi reſtitues, ſi dimittes concubinam &c. ſive neceſſaria, aut adjecta animo ſuſpendendi Sacramentum, ut, abſolvo te, ſi cras ſol orietur. Bonac. *ibid.* Suar. Con. &c.

3. Dubium eſt Sacramentum collatum ſub conditione occulta, humano modo incognoſcibili: ver. gr. baptizo, ſi es prædeſtinatus, ſi Deus videt te hoc anno moriturum.

4. Graviter peccat, qui adminiſtrat Sacramentum (excepto Matrimonio) ſub conditione, non ſolum futura (quod ſemper eſt mortale) ſed etiam præſenti, aut præterita; ſive in ſe ſit prorſus occulta, quod etiam eſt mortale; ſive humano modo cognoſcibilis, quod tamen nullum eſt, ſi fiat ex cauſa rationabili: raro veniale, ſæpius mortale, ſi abſque ulla cauſa. Ratio eſt, quia aut nullum facit Sacramentum, aut dubium, aut validum quidem, ſed non ſine nugatione in re gravi. Vide Bonac. *l. c.* Suar. Con. &c. Schol.

DUBIUM II.

Quid requiratur in miniſtro, ut licite miniſtret?

Reſp. 1. Præter ea, quæ ad valorem requiruntur, requiritur probitas, ſive ut ſit in gratia: tum quia Chriſto, cujus eſt Miniſter, debet ſe conformare: tum quia ſancta ſancte ſunt tractanda; tum quia ad hoc quidem ſingulariter ordinatur, & gratia peculiari donatur, ac proinde hoc curare præ aliis eſt obligatus. Ita Laym. *l. c.* & commun. Unde reſolves.

1. Peccat graviter, qui conficit Sacramenta, non habens ſufficientem jurisdictionem, vel de ea rationabiliter dubitans, vel qui cenſura eſt prohibitus.

2. Non licet Sacerdoti adminiſtrare Sacramenta cum attritione cognita: quia adhuc eſt extra ſtatum gratiæ. Bonacin. *q. 3. punct.* 2. §. 1.

3. Non tamen neceſſario præmittit confeſſionem (niſi velit celebrare) etſi ſit conſultius: quia de hoc nullum eſt præceptum, & ad delendum mortale ſufficit contritio. Vaſq. *d.* 136. *c.* 1. Card. de Lugo *d.* 8. *ſ.* 9.

4. Miniſter Sacramenti ad id ordinatus, ſi conficiat, & miniſtret ſolemniter in mortali, v. g. ſi baptizet, vel celebret, peccat mortaliter toties, quoties (quod etiam verum eſſe volunt Sayr. Ledeſ. & Bon. Gran. *cont.* 5. *t.* 5. de Diacono ex ſpeciali commiſſione baptizante) niſi forte periculum ſit in mora, nec poſſit tam cito confiteri, aut conteri; eo enim caſu baptizare, vel etiam abſolvere moribundum, in ſtatu peccati, non eſſe irreverentiam, docet Cardin. de Lugo *d.* 8. *ſect.* 9. *n.* 151.

Dixi 1. *ad id ordinatus*; etſi enim Laicus in neceſſitate baptizet cum conſcientia peccati mortalis, non peccare mortaliter docent Con. *l. c.* Fill. *t.* 1. *c.* 5. *q.* 10. ex Suarez, &c.

2. *Solemniter*: nam ſi ſine ſolemnitate baptizet, excuſant a mortali Suarez, Con. Fill. *loc. cit.*

5. Alii, qui conficiunt, & miniſtrant, non peccant mortaliter, verb. grat. cum Laici in ne-

neceſſitate baptizant, vel miniſtrant ſibi invicem matrimonium in mortali. Ita contra Sylv. Vaſq. & alios, docet Suarez, cum aliis; qui tamen vult eos peccare mortaliter, quatenus hoc in mortali ſuſcipiunt. Ita etiam Fill. Fern. Sanchez, Con. *q. 6. c. 6. d. 1.*

6. Qui miniſtrat, etſi non conficiat, Euchariſtiam in mortali, peccat mortaliter, ut habet communis Suar. Fill. Laym. Bonac. & aliorum contra Vaſquez, cujus ſententiam Dian. recte notat eſſe probabilem, ſive ſit Sacerdos, ſive Diaconus, ut vid. *p. 3. t. 4. R.* 195. Idem docet Cardin. de Lugo *d. 8. n.* 155. Et quidem aliqui putant, tot mortalia committi, quot communicantur; quod minus videtur probabile, cum moraliter non ſit niſi una diſtributio, & una indigna adminiſtratio: ita Tann. 2. 2. Henriq. Fill. *num.* 87. &c. contra Con. & Bonac.

7. Etſi probabile ſit, quod docent Sylv. Cajet. Fill. *t. 1. tr. 1. c. 6. n.* 87. Navar. & Sà *v. Ordo*, Diaconum, & Subdiaconum, ſi cum mortali in ordine ſuo miniſtret, item Sacerdotem, & Epiſcopum, ſi Sacramentalia exerceat, nuptias, aquam benedicat, altaria, templa, vaſa conſecret, concionetur, Euchariſtiam de loco in locum transferat, peccare mortaliter: contrarium tamen videtur verius, ut docent Suarez, Vaſq. Laym. Con. *q. 64. art. 6. dub. 1.* Card. de Lug *loc. cit.* Ratio eſt, quia hæ actiones non tendunt proxime ad ſanctificationem animæ ex opere operato, ſicut actiones ſacramentales.

8. Non videtur vera eſſe ſententia, quæ docet eſſe mortale tangere in mortali corporalia, calices, reliquias, &c. Sayr. Suar. Bonac. *d. 1. q. 3. p. 2.* Quod ſi quis in mortali (etiam laicus in neceſſitate) elevet de terra Euchariſtiam, non videtur aliud agere, quam ſi Chriſtum in hac vita lapſum elevaſſet: ſecus tamen, ſi quis id extra neceſſitatem temere præſumat, exemplo Ozæ. Bon. *d. 1. q. 3. p. 2. n. 17.*

Reſp. 2. Requiritur præterea, ut exhibeat, ac curet non tantum, quæ ad ſubſtantiam Sacramenti ſunt neceſſaria; ſed etiam quæ ad decorem, ſive ex natura rei, ſive ex præcepto Eccleſiæ, ſpectant. Ratio prioris eſt, quia alioqui Sacramenta dehoneſtat, & tractat indigne,

digne. Ratio poſterioris eſt, quia Sacramenta ſancte ſunt tractanda; & præcepta Eccleſiæ obligant in conſcientia. Unde reſolves.

1. Peccat miniſtrans mortaliter, 1. Si utatur materia, vel forma falſa, vel (extra neceſſitatem) dubia. Bon. *d*. 1. *q*. 2. *p*. 1. *n*. 32. 2. Si omittat intentionem requiſitam. Quod ſi vero dubium oriatur, & non tantum inanis ſcrupulus (is enim rejici debet) an forma fuerit legitima, vel an legitime, & integre prolata, tunc, etſi ſpeculative probabile ſit, formam eſſe legitimam, in praxi tamen iteranda erit ſub conditione, quia tutius hic eligendum eſt, * Juxta ſenſum communem Eccleſiæ, ut videre licet in damnatione propoſ. 1. facta ab Innoc. XI. *

2. Peccat quoque (graviter, vel leviter pro gravitate materiæ) 1. qui verba formæ corrupte, inarticulate, indevote pronuntiat. 2. qui materiam, vel formam, vel cæremonias, contra Eccleſiæ morem, quamvis accidentaliter, ſine cauſa mutat, vel omittit. Quod ſi fiat ex contemptu, eſt mortale: ſi ex negligentia, ſæpe eſt mortale, quando ea magna eſt, & in re gravi. V. infra *c*. 4. *d*. 5.

3. Peccat graviter, qui miniſtrat Sacramentum publico peccatori, vel aliter indigno, niſi indignitas ſciatur ex confeſſione, vel ſit occulta indignitas, & ex negatione ſequeretur infamia, ut patet ex praxi Eccleſiæ, & Chriſti, qui Judæ Euchariſtiam dedit. Gravius peccaret, qui ne daret indigno, porrigeret ei hoſtiam non conſecratam, etſi ſic cum eo conveniſſet: aut qui non audens indigne celebrare, ſimularet Miſſam, elevans hoſtiam non conſecratam; quia, quantum eſt ex ſe, dat occaſionem idololatriæ. V. Bon. *d*. 1. *q*. 6. *p*. 4. Suar. Con. &c. Schol.

CAPUT III.

De ſuſcipiente Sacramentum.

DUBIUM I.

Quæ diſpoſitio requiratur ad valorem Sacramenti in ſuſcipiente?

RESp. Ad valorem Sacramenti in adultis ratione utentibus, intentio percipiendi ſacramentum interpretativa ſaltem requiritur, & ſufficit (excipe Pœnitentiam, de qua infra.) Ita commun. Theologi omnes cum D. Thom. contra Cajet. qui putat, in ſuſcipiente nullam intentionem requiri, modo contrariam non habeat. Ratio reſponſionis eſt, quia, ſicut adultus non juſtificatur ſine proprio conſenſu, ita nec per Sacramentum initiatur, & conſecratur Deo, ſine eodem conſenſu, ſi ejus ſit capax. Bon. *d.* 1. *q.* 6. *p.* 2.

Dixi, *adultis*, *&c.* quia cum tantum requirantur conditiones, juxta ſubjecti capacitatem, parvuli autem, & perpetuo amentes non ſint capaces propriæ intentionis, ſufficit illis intentio Chriſti, & Eccleſiæ. Fill. *t.* 1. *c.* 8. Unde reſolves.

1. Parvuli, uti & perpetuo amentes valide baptizantur, confirmantur, communicantur, ordinantur: quod ultimum nefas eſſet, priora autem olim permittebantur. Bon. *l. c.*

2. Ægris ratione jam privatis recte datur Unctio, non tantum ſi ante petierint, ſed etiam ſi fuerint Catholici, neque conſtet eſſe in mortali: nam hoc ipſo cenſentur interpretative voluiſſe, & petiiſſe, quod alii Chriſtiani, etiamſi de ea nunquam audierint. C. de Lugo de Sacramentis in genere, *d.* 9. *n.* 122. &c. commun.

3. Invalidum eſt Sacramentum, 1. quod quis ſuſcipit cum intentione neutrali, habens ſe negative. 2. quod ſuſcipit ficte, ideſt ſimulate; non tamen quod ficte, ideſt indiſpoſite. 3. quod per meram vim animo omnino repugnante ſuſcipitur. Bon. *l. c.*

4. Validum eſt Sacramentum, 1. Quod qui accipit, vult quod Chriſtiani accipiunt; etſi

non

non credat, aut non velit Sacramentum. 2. Quod quis per metum coactus ſuſcipit; cum metus non tollat voluntarium. Matrimonium tamen gravi metu, v. g. injuſtæ mortis initum, cenſetur irritum, ut docet Sanch. *l.4. de mat. d.12. & 14.* C. de Lugo *d. 9. n. 133.* Et qui ordines gravi metu coactus ſuſcepit, etſi characterem habeat, non tamen tenetur ad continentiam, poteſtque, ſecluſo ſcandalo, nubere, ut ſuo loco dicam.

DUBIUM II.

Quid requiratur, ut licite, & cum fructu ſuſcipiatur?

Reſp. Ad effectum Baptiſmi, & Pœnitentiæ, requiritur, & ſufficit præter voluntatem ſumendi Sacramentum, diſpoſitio fidei, ſpei, & attritionis: non autem requiritur charitas, ſive ut gratiam habeat: quia hæc Sacramenta dicuntur mortuorum, quod ipſa primam gratiam, ſeu vitam donent. Ad reliqua vero Sacramenta, quæ dicuntur vivorum, requiritur, ut ſit in gratia; * non autem puriſſimus amor Dei, & omnis mixtionis expers, ut volebat Propoſ.23. inter proſcrip. ab Alex. VIII. * quia illa non primam, ſed ſecundam tantum gratiam, id eſt, augmentum tantum gratiæ conferunt. Etſi ſubinde per accidens dent primam, cum quis putat bona fide ſe carere mortali. Lay. *d. 6.* Bon. *d. 1. q. 6. p. 2.* Unde reſolves.

1. Etſi æqualiter diſpoſiti æqualem, magis tamen diſpoſiti, majorem Sacramenti fructum præter characterem conſequuntur: tum quia congruum eſt Sacramenta ita inſtituta eſſe, ut uberior gratia detur pro diſpoſitione ſubjecti: tum quia non videtur is, qui vehementem attritionem ad baptiſmum, vel Pœnitentiam affert, omni fructu carere.

2. Qui ſumit hoſtiam, quam neſcit eſſe conſecratam, tum inſtar alterius animalis, ſine intentione ſumendi Sacramentum, ſumat, accipit quidem materialiter rem, quæ eſt Sacramentum, non tamen Sacramentaliter & cum fructu. Idem docet Bonac. de eo, qui ſumit Sacramentum ex cauſa famis; quod videtur intelligendum, ſi ex ea ſola: neque enim vide-

ætur Sacerdos fructu Sacramenti privari: etſi ſumpturus calicem, ſimul etiam levare ſtatim intenderet. Vide Bonac. *l. c. n.* 3c.

CAPUT IV.

Quid ſint Sacramentalia, & quid efficiant?

RESpond. 1. Cæremoniæ Eccleſiaſticæ, quæ vulgo dicuntur Sacramentalia, ſunt actus externi religionis, ad colendum Deum accommodati. Tales autem communiter vocantur, oratio Dominica, aqua benedicta, eſus eulogiarum olim in uſu, confeſſio generalis, eleemoſyna, benedictio ab Epiſcopo, vel Abbate conſecrato data, quæ ex antiqua traditione dicuntur remittere venialia, & continentur hoc verſu:

Orans, tinctus, edens, confeſſus, dans, benedicens.

Ad quæ etiam revocantur tunſio pectoris, unctio in Regem, & ſimiles; item multæ aliæ cæremoniæ, & res etiam ipſæ ſacræ, quæ in Eccleſia partim ab Apoſtolis traditæ, partim poſtea inſtitutæ ſunt, ut Exorciſmi, inſufflationes, prima tonſura, benedictiones, & conſecrationes variarum rerum, & perſonarum, ut Eccleſiæ, calicum, &c. ipſæ etiam herbæ, lumina, vinum S. Joannis, cerei agni, ſignum S. Crucis. Quæritur ergo, quam vim habeant; non ex opere operantis, cum certum ſit, ſicuti per alia pia opera, ſic etiam iis nos mereri; ſed ex opere operato.

Reſp. 2. Non habent vim ex opere operato conferendi gratiam, aut remittendi peccata vi ſua, & per ſe, ſed tantum quatenus in nobis pium motum excitant. Ratio prioris eſt, tum quia nuſquam promiſſio gratiæ, aut remiſſionis peccatorum iis facta reperitur; tum quia peccatum etiam veniale non remittitur ſine infuſione gratiæ, quam conferendi ea nullam per ſe habent vim. Ratio poſterioris eſt, quia id accommodatum eſt Sacramentalium inſtitutioni, & conſecrationi, quæ fit per preces Eccleſiæ, quibus ipſa nobis tales motus precatur. Con. *q.* 71. *a.* 3. Unde reſolves.

1. Gratiæ prævenientes, & pii motus conferun-

feruntur per Sacramentalia, per modum impetrationis, quæ non omnino infallibilem effectum habent.

2. Peccat graviter, qui Sacramentalibus falſam materiam ſupponit, ut pro aqua luſtrali facienda urinam.

3. Sacramentalia quandoque operantur beneficia corporalia, v.g. ſanitatem per modum impetrationis, ratione precum Eccleſiæ. Imo quædam etiam vim habere (v. g. fugandi dæmonem) per modum operis operati, ex ſingulari privilegio, docent Henr. *l.* 1. *c.* 2. Sotus, & alii. Quia, inquiunt, etiam Ethnici, in quibus nec interceſſerunt preces Eccleſiæ, nec meritum operantium, quandoque ſigno Crucis, quod quidam etiam putant de nomine JESU, a dæmone liberati fuiſſe dicuntur: quod tamen alii eorum virtuti objectivæ, quaſi naturali, adſcribunt: de quo plura apud Schol. Vid. Mazrat. *d.* 10. *ſ.* 1.

TRACTATUS II.

De Baptiſmo, & Confirmatione.

CAPUT I.

De Baptiſmo.

Non agitur hic de Baptiſmo ſanguinis, id eſt, martyrio; nec de flaminis, ſeu ſpiritus, id eſt contritione, cum voto Baptiſmi, vel deſiderio, quia non ſunt Sacramenta, ſed de Baptiſmo fluminis, qui definitur, Ablutio corporis exterior, facta ſub præſcripta forma verborum.

DUBIUM I.

Quid ſit materia Baptiſmi?

Reſpond. Materia remota licita eſt aqua conſecrata, ſi haberi poteſt; valida eſt omnis, & ſola aqua elementaris, quæ morali hominum æſtimatione ſit naturalis, & uſualis, qualis eſt putei, maris, paludis, pluviæ, &c. item reſoluta ex nive, grandine, glacie, licet accidentaliter quoad calorem, ſaporem, &

odorem, alterata ſit, ut aqua ſulphurea, lixivium, juſculum ita tenuiter carne decoctum, aut aquæ alteri corpori ita modice admixta, ut uſum communem, & æſtimationem aquæ retineat. Ratio reſponſionis eſt, ex Joan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua*. Quam S. Th. confirmat triplici congruentia. 1. Eſt maxima commoditas aquæ. 2. ejus facillimus uſus; 3. aptitudo ad ſignificandum effectum, qui eſt emundatio a peccato. Unde reſolves.

1. Inepta materia Baptiſmi eſt ſaliva, lotium, lachrymæ, ſudor, cereviſia, item aqua ſic permixta, ut non amplius ſit apta ablutioni, nec vocetur aqua, v. gr. lutum, brodium, vinum lymphatum, item aquæ artificiales ex roſis, herbis, ſucciſque expreſſæ, denique nix, grando, glacies non reſoluta. Ratio eſt, quia morali hominum æſtimatione non cenſetur aqua naturalis, & uſualis. Lay. *l.5. t.2. c.3.* Bon. *d.2. q.2. p.1.*

2. Quia de quibuſdam tum ex dictis, tum aliis dubium eſt, v. gr. de juſculo, & cereviſia valde tenui, lixivio (& ſecundum Gran. in *3.p. c.4. tr.1. d.3. dub.2.* aqua roſacea) hinc in neceſſitate licet illis uti, etſi poſtea Baptiſmus ſub conditione ſit repetendus. V. Eſcob. Laym. Bon. *ll. cc.*

3. Uti aqua impura, vel non conſecrata, cum alia haberi poteſt, eſt grave peccatum, ob Sacramenti irreverentiam. Bonac. *l.1.c.1. n.7.* Dian. *p.9. t.6. R. 3.* & alii quinque, licet Granad. & Quintanad. putent non eſſe mortale uti non benedicta.

Reſpond. 2. Proxima materia Baptiſmi eſt ablutio. Quæ valide fit tribus modis, ſcilicet immerſione, aſperſione, infuſione, juxta praxim diverſarum Eccleſiarum, quæ ſervanda eſt, ita ut morali hominum judicio cenſeatur eſſe lotus. Ex præcepto tamen caput abluendum eſt, quod praxis Eccleſiæ habet. Ratio eſt, quia quolibet horum modorum fieri poteſt ablutio. Et quidem trinam merſionem non eſſe neceſſariam, conſtat ex Concilio Toletano. Ubi tamen trina vel immerſio, vel infuſio uſitata eſt, ſine gravi peccato extra neceſſitatem non poteſt prætermitti, ut docet D. Thom. cum alii, ſecluſo ſcandalo, & con-

tem-

tempeu, dicant eſſe tantum veniale. Laym. *l.c. n.4.* Bon. *l.c.* Unde reſolves.

1. Non vere baptizatur, cujus nulla pars immediate tangitur, v. gr. infans in utero, vel ciſta; vel adultus, cujus veſtes tantum ſint aſperſæ. Laym. Bon. *ll. cc.*

2. Non requiritur ad valorem, ut qui baptizatur, emergat ex aqua: quod tamen grave peccatum eſt, eſto nihilominus moriturus eſſet baptizandus. Laym. *c. 3. n. 5.* uti etiam matrem nihilominus morituram, vel mortis ream, apetire, ut infans baptizetur. Laym. *l.5. t.2. c. 3. n.2.* ubi unicum caſum excipit; ſi nimirum mater ſit morte digna, & ſi ſupplicium differatur, infans certo ſit moriturus ante nativitatem. Verum recte addit ex Suarez caſum hunc vix moralem, & practicum eſſe. Vid. *l. c.*

3. Invalidus eſt Baptiſmus, 1. Si quis labatur in aquam, vel ab alio protrudatur, & tamen formam pronuntiet. 2. Si formam pronuntians teneat puerum, & alter abluat, aut aquam effundat. 3. Si aqua e fonte proſiliente, aut ſtillicidio decidente, baptizandus ei ſe ſubmittat. Ratio eſt, quia in his non tu, ſed alter abluit. Bon. *p. 3.*

4. Ob probabilem utriuſque ſententiam, dubius eſt Baptiſmus, ideoque ſi in neceſſitate ſit datus, repetendus ſub conditione, 1. Si tantum una, vel altera gutta ſit adhibita, v. g. ſi more aquæ luſtralis multitudo ſit aſperſa. Quod ſine neceſſitate non licet, cum ad ablutionem non videatur ſufficere quicunque aquæ contactus, ſed requiri ſucceſſivus, cum aliquo motu. Bon. *l.c.n.13.* ex Suar. Con. &c. In caſu tamen neceſſitatis ſic baptizare concedit Mærat. *t.3.d.2. ſeſſ.4.* Granadus in *3.p. c.4. tr.1. d.4. n.12.* 2. Si tantum ſit abluta pars minus principalis, v.g. digitus, manus, vel pes. Nam ſi pars principalis, v.g. ſcapulæ, vel pectus, nemo dubitat. 3. Si tantum crines ſint tincti, licet Card. de Lugo *Reſp.mor. l.1. d.1.* hunc validum eſſe contendat. 4. Si infans tinctus ſit involutus adhuc ſecundina ſua, id eſt pellicula corpori annata, in neceſſitate tamen in prædictis caſibus Baptiſmus debet conferri ſub conditione. Hurtad. *de Bapt. d.1. diff.12.* V. Laym. *l. c.*

5. Cum terna uſurpatur effuſio, aut immerſio, ad nomen Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, juxta praxim Eccleſiæ, cavendum, ne ter, ſed ſemel tantum pronuntietur forma. Quæ rectius ita profertur, ut ante tertiam ablutionem non finiatur; quia forma, cum quacunque prima ablutione, Baptiſmum conſtituit. Reg. *l.* 27. *c.* 3. Laym. *l.* 5. *t.* 1. *c.* 3.

DUBIUM II.

Quæ ſit forma Baptiſmi?

Reſp. Forma neceſſaria Baptiſmi eſt hæc: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, Amen.* A qua non differt illa Græcorum ſubſtantialiter: *Baptizetur* (vel, ut Arcudius vult, *baptizatur*) *ſervus Chriſti, in nomine Patris, &c.* Porro quinque ſunt, quæ ſignificantur in prolatione formæ, juxta quæ valor ejus debet expendi. 1. Perſona baptizantis, ſaltem implicite: quod in forma Græcorum non negligitur, cum τὸ baptizetur, idem valeat, ac baptizetur a me. 2. Actus baptizandi, quia alioqui forma non haberet connexionem cum materia, eamque non determinaret, cum ablutio ad varios fines poſſit referri. 3. Perſona baptizandi, quia uti ablutio, ita & forma circa certam perſonam verſari debet. 4. Unitas divinæ naturæ: quod fit per voces, *In nomine*. 5. Trinitas perſonarum: atque explicite, & diſtincte vulgaribus vocabulis. Fill. *c.* 3. Lay. *c.* 4. Bon. *p.* 4. Unde reſolves.

1. Valide baptizat, etſi venialiter peccet, qui pro Baptizo, dicit, abluo, mergo, &c. vel pro Te, utitur communi nomine Græcorum more, vel proprio; vel baptizo Petrum, vel qui honoris cauſa dicit, baptizo dominationem veſtram. Laym. *c.* 4. *n.* 9. Bon. *p.* 4. *n.* 9. & ſeq.

2. Valet forma, etſi omittat, Ego, & Amen; quia omnia ſignificata per formam ſalvantur, ſecus ſi omittat, Te: quia non ſignificatur perſona baptizandi. *ibid.*

3. Non valent hæ formæ, Baptizo te in nominibus Patris, & Filii, &c. quia multiplicatur natura, ſeu eſſentia divina. 2. Baptizo te in Patre, & Filio, &c. vel cum Patre,

tre, &c. vel per Patrem: vel in nomine Patris, per Filium, in Spiritu ſancto; vel in fide, virtute, majeſtate Patris, &c. (quam tamen alii dubiam eſſe volunt.) Ratio eſt, quia ſignificatur diverſitas eſſentiæ, aut certe unitas non ſatis exprimitur. 3. Baptizo te in nomine Dei, vel Sanctiſſimæ Trinitatis, vel in nomine Dei unius, & trini: vel in nomine trium Perſonarum: vel Patris, & Filii, omiſſa perſona Spiritus ſancti. Ratio eſt, quia non exprimuntur diſtincte tres perſonæ. 4. In nomine Domini noſtri JESU Chriſti: qua tamen forma olim Apoſtolos uſos, ſed ex ſpeciali privilegio, multi docent, alii negant, dicuntque eos baptizaſſe in nomine Chriſti, addendo illud nomini ſecundæ perſonæ, non omiſſis nominibus aliarum perſonarum. Cum ergo Nicolaus Papa dixit, eam formam valere, vel intellexit, ſi pro nomine Filii ponatur nomen Chriſti, vel in nomine Chriſti, pro vice Chriſti, intellexit: vel locutus eſt ut doctor privatus. V. Auth. cit.

4. Dubiæ ſunt formæ, ob ſententiam utrimque probabilem auctorum. 1. Baptizo te in nomine Patris, in nomine Filii, in nomine Spiritus ſancti: vel Baptizo te in nomine Patris; baptizo te in nomine Filii, &c. Ratio eſt, quia non exprimitur unitas eſſentiæ. 2. Baptizo te in nomine Genitoris, Geniti, & Spirati; vel in nomine Omnipotentis, Sapientis, & Boni: vel in nomine Ingeniti, Geniti, & Boni. Ratio eſt, quia Trinitas Perſonarum non explicatur vocibus, quibus a fidelibus omnibus debet, & poteſt apprehendi. 3. Baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, & Mariæ Virginis: quia dubium eſt de intentione Miniſtri: qui ſi eo ſenſu voluit dicere, Mariæ, quo Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, non valet, cum ſit contra ſenſum eſſentialem a Chriſto intentum: ſi vero tantum voluit illam invocare, ut coadjutricem gratiæ impetrandæ, vel aliter, valet, cum tantum ſit mutatio accidentalis. Fillluc. *t.2. c.3. n.50.* V. etiam Laym. & Bon. *ll. cc.*

DUBIUM III.
De miniſtro Baptiſmi.

ARTICULUS I.
Quis ſit miniſter Baptiſmi?

Reſp. Valide miniſtrat omnis homo ratione utens, cujuſcunque fidei, vel infidelitatis, ſtatus, aut ſexus: Licite, tanquam miniſter ordinarius, & ex officio Sacerdos habens jurisdictionem, aut commiſſionem; vel ex ejus commiſſione Diaconus. In caſu tamen extremæ neceſſitatis, omnis, qui poteſt valide, etiam facit licite, teneturque, ut proximo ſuccurrat. Laym. *l.5.t.2.c.7.* Unde reſolves.

1. Non tantum Diaconus, ſed nec Parochus, aut Epiſcopus, abſque commiſſione, extra ſuam Diœceſim, vel Parochiam, vel intra eam alienos licite baptizat: ideoque etiam peccant parentes, qui ſine licentia ſui Prælati alieno deferunt prolem baptizandam, cum violent jus Parochi. Laym. *l. c.*

2. Diaconus non tantum in extrema neceſſitate, ſed etiam in alia notabili, baptizare poteſt. Et quidem cum ſolemnitate, ex commiſſione Epiſcopi, vel Parochi, ut ſi v. g. ob multitudinem baptizandorum, aliudve grave impedimentum, id ipſi facere non poſſint. Laym. *l. c.*

3. Cum in neceſſitate confertur Baptiſmus, ſervandus eſt ordo ita, ut ſi adſit, & non detrectet Sacerdos, vel Diaconus, is reliquos præcedat. Sic etiam Clericus laicum, vir mulierem, fidelis infidelem, niſi forte inferior melius noverit modum, ut ſolent obſtetrices (quæ proinde examinari, & approbari debent a Paſtoribus) vel alia juſta cauſa ſit, ut quia virum ad parientem ingredi non decet. Quod ſi laicus baptizet præſente Sacerdote, & ſecundum quoſdam etiam præſente Diacono, cenſent eſſe mortale: quia id laico tantum competit ob defectum Sacerdotis, qui ſine injuria Ordinis, & Sacramenti, talem licentiam dare non poteſt. In reliquis, perverſio illius ordinis eſt tantum veniale, præterquam ſi coram fideli hæreticus adhiberetur, quod voluit eſſe mortale Laym. *c.7. n.4.* Con.

AR-

ARTICULUS II.

An duo poſſint ſimul unum baptizare?

Reſp. 1. Si alter applicet materiam, alter formam, nullus erit baptiſmus: quia dicens ſe abluere, cum non abluat, formam habet falſam, etiamſi uſurpet Græcorum, *baptizetur ſervus Chriſti*, vel quæ putatur illi æquivalere, *baptizet te Chriſtus*: ſubintelligitur enim *per me*; alioqui ſi excludatur perſona Miniſtri, ut ſenſus ſit, baptizet te Chriſtus, & non Ego, ſive non per me, forma nulla eſt. In caſu tamen neceſſitatis, poſſe ſub conditione ita Baptiſmum conferri, ut v. gr. mutus formam neſciens ablueret, cæcus autem formam pronuntiaret, docet Hurt. *d.* 2. *diff.* 6. additque debere talem, elapſo periculo, iterum ſub conditione baptizari. Vid. Fill. *c.* 4. Dian. *p.* 3. *t.* 3. *R.* 26. ex Chapeavil. Marſil. &c. Bon. *d.* 2. *q.* 2. *p.* 4. *n.* 23. Laym. *c.* 7.

Reſpond. 2. Si plures Miniſtri ſinguli abluant, & formam pronuncient, graviter peccant contra ritum Eccleſiæ. De valore ſic ſolet diſtingui. 1. Si quilibet intendit baptizare, dependenter ab alio, ut cauſa particularis; invalide baptizant, ſive ſinguli dicant, Ego te baptizo, ſive, Nos te baptizamus: quia forma, cujus ſenſus cenſetur eſſe abſolute, & independenter baptizare, non cobaptizare, eſt falſa. 2. Si quiſque per ſe intendat baptizare, independenter ab alio, valide baptizat, quia omnia requiſita ponit: Ut patet a ſimili in Miſſa ordinationis, qua Sacerdotes noviter ordinati ſimul conſecrant cum Epiſcopo, dummodo ſimul eodem inſtanti formam abſolvant: ſi autem non ſimul abſolvant, is tantum conſecrat, vel baptizat, qui prius abſolvit. Vide Fill. *t.* 2. *c.* 4. *n.* 73. & Bon. *l. c. n.* 25. Laym. *c.* 7.

DUBIUM IV.

Quod ſit Subjectum Baptiſmi?

Reſp. 1. Subjectum capax Baptiſmi eſt ſolus homo vivus, ab Adamo deſcendens, nondum baptizatus.

mi prudenter, & rationabiliter dubitari non poteſt. Suar. Lay. *l.*5. *t.*2. *c.*5. qui tamen contrariam conſuetudinem quorundam Parochorum damnare non audet, eo quod experientia didicerint, obſtetrices non raro fuiſſe deceptas a diabolo, ideoque revera periculum aliquod ſit animæ, ob quod irreverentia ceſſet: additque eam conſuetudinem approbatam fuiſſe a Paſtorali Romano edito Antverpiæ 1607. eamque ſententiam tenet Sylveſt. apud Dian. *p.*5. *t.*13. *R.*86. & ipſe Dian. *p.*9. *t.* 6. *R.* 35. cum aliis 2. cenſet eam probabilem, habereque locum in omnibus baptizatis ab hæreticis, licet ſint adulti; quod C. de Lug. *R. mór. l.*1. *d.*2. recte limitat ad illas circumſtantias, in quibus prudenter dubitari poſſit de defectu materiæ, formæ, vel intentionis. Denique etiam Quintan. *t.* 1. *ſ.* 6. docet, infantes ſupradictos fere omnes rebaptizari poſſe ſub conditione.

3. Peccat graviter Miniſter, 1. qui non rebaptizat eum, de quo rationabile dubium juris, vel facti manet, num valide ſit baptizatus; quia tenetur proximum liberare probabili periculo gravis mali, cum facile poteſt. Laym. *l. c.* Quint. *l. c.* 2. Si non diligenter inquirat in talis Baptiſmi valorem, niſi de hoc aliunde conſtet. Quint. *t.* 1. *ſ.* 6. & 7.

4. Non eſt rebaptizandus, de cujus Baptiſmo habetur teſtimonium unius oculati teſtis, licet fœminæ; dummodo non ſit ſuſpecta, nec aliud obſtet. Laym. *l. c.*

5. Qui vere, & rationabiliter dubitat de ſuo Baptiſmo, tenetur petere Baptiſmum, & Parochus ei conferre. Quintan. *l. c. ſ.* 13. & 19. & interea abſtinere ab uſu aliorum Sacramentorum.

Reſp. 2. Baptiſmus ſub conditione hac forma conferendus eſt: Si baptizatus es, non te baptizo; ſi nondum es baptizatus, Ego te baptizo, In nomine, &c. Ac licet ſufficiat ſola mente conditionem apponere, ſi ex omiſſione non timeatur ſcandalum; tutius tamen eſt exprimere verba ſaltem iſta: Si non es baptizatus, &c. Vid. Tol. *l.* 2. *c.* 19. Laym. *l. c.* Suar. *d.*31. Fill. *t.*2. *c.*4. *q.*9. Patrinus autem in hoc Baptiſmo neceſſarius non eſt, nec adhibendus. Quint. *l. c. ſ.* 18.

DUBIUM V.
De Cæremoniis Baptiſmi.

ARTICULUS I.
Quæ ſervanda circa cæremonias baptizandi?

Reſp. Cæremoniæ Baptiſmi petendæ ſunt ex Agenda cujuſque Eccleſiæ. Univerſim tamen circa eas ſervanda ſequentia. 1. Baptiſmum extra neceſſitatem abſque peccato non poſſe conferri, niſi in aqua conſecrata. Quæ cum deeſt, habetur formula brevis in quibuſdam Agendis, ex tempore aliam conſecrandi, pro caſu neceſſitatis. Quod ſi etiam hac formula careas, adhiberi poteſt aqua communis benedicta. 2. Baptiſmum ſolemnem non conferendum, niſi in templo, & loco ad id deputato, niſi filiis Regum, & Principum: quibus adde filios Catholicorum in locis hæreticis; interim quoad hoc in magnatibus, & nobilibus connivetur in multis locis. Lay. c. 8. n. 8. 3. Infantes ex conſuetudine deferendos ad baptiſmum circa diem octavum; niſi prius ſit neceſſe, vel niſi ſit gravis cauſa dilationis, v. g. quia patrini ſunt expectandi, in qua tamen nõ licet communiter extra neceſſitatem privatim baptizare; & poſtea adhibere ſolemnitates, ſed præſtat expectare aliquandiu. Laym. c. 6. n. 8.

4. Baptizanti non licet adhibere cæremonias aliquas, omiſſis aliis. Quia vel fiet in baptiſmo ſolemni, quod prohibet Trid. ſ. 6. c. 3. vel privato; ſed in hoc prohibet Clementina unica, illas adhibere, niſi ſit filius Regis, aut Principis. De patrino tamen uſus habet, ut & tunc adhiberi poſſit, etſi non ſit neceſſe. Et multi putant, adhibitum non contrahere cognationem ſpiritualem, nec vere patrinum effici, ut Sanch. Rodriq. contra Laym. & Suar. quorum tamen ſententia videtur probabilior.

5. Cum in neceſſitate, vel aliam ob cauſam (nam ob gravem cauſam, v. g. juſtum timorem infamiæ, aliquando licite fit) baptiſmus ſine cæremoniis eſt collatus, ea ceſſante, illæ ſolemniter in templis ſunt ſupplendæ. Quod tamen non eſt moris in hæreticis converſis; ne plebs putet, nos eorum baptiſmum improbare. Laym. c. 8. n. 10. Imo in aliis omittere, ſecluſo contemptu, eſſe tantum veniale docet

Poſſev. *de Off. Cur. c. 6. n.* 2?. Qui autem tenet more Patrini infantem, dum cæremoniæ ſupplentur, non contrahere cum eo cognationem ſpiritualem, Dian. *p.3.t.4. R.*260. ex Pontio, dicit eſse probabile.

6. Si Baptiſmus collatus deprehendatur fuiſſe invalidus, non ideo repetendæ ſunt cæremoniæ.

ARTICULUS II.

Qui Patrini, & quod eorum officium?

Reſp. 1. Patrini ſunt quaſi patres ſpirituales, qui baptizatum de fonte ſuſcipiunt in ſuam curam. Unde eorum officium eſt, baptizatum de rebus fidei inſtruere, orationem Dominicam, & Symbolum docere; ad quod obligantur, ſi id ab aliis non fiat. Laym. *l.5.t.2.c.9.*

Reſp. 2. Ut quis valide ſit Patrinus, non certa ætas, ſed requiritur 1. Uſus rationis. 2. Ut ipſe ſit baptizatus (quia non poteſt eſse pater, qui ipſe nondum ſit natus.) Et quidem, ut ejus Baptiſmus fuerit validus, quia acceſsorium ſequitur principale. 3. Ut a parentibus, vel Parocho ad hoc deſignatus ſit: ad quod videtur ſufficere, ſi etiam ultro ſe ingerens ſit admiſsus; deſignatos autem rite a parentibus Parochus non valide mutat. Dian. *p.6.t.7.R.50.* 4. Ut in ipſo Baptiſmo (quia non ſufficit, ut in ſolis cæremoniis) per ſe, vel procuratorem tangat, teneat, aut de manu baptizantis ſuſcipiat. 5. Ut id non materialiter tantum, ſed animo ſuſceptoris, ſive cum intentione id munus gerendi faciat. Laym. *c. 9. n.2.*

Reſp. 3. Valide quidem, ſed illicite ſunt Patrini. 1. Abbas, & Monachus. Quo nomine veniunt Mendicantes; Etſi Laym. omnes clauſtrales comprehenſos velit: & quoad Abbates, in multis locis conſuetudo ſit contraria. 2. Cōjuges reſpectu conjugum, & parentes reſpectu filiorum, niſi ſit neceſſitas. 3. Moribus infames. 4. Apoſtatæ, & hæretici, qui nullo caſu videntur advocandi, quia ea advocatio eſſet proteſtatio quaſi falſæ religionis, cum nonniſi de falſa fide ſint ſponſuri: etſi Laym. hic *c.9.n.7.* probabiliter dicat, poſse ſubinde ob gravem cauſam admitti. Catholici vero ob rationabilem cauſam infantem hæretici, baptizante Prædicante, ſuſcipere poſſunt, ſaltem in Ger-

ma-

thenia. Lay.*c.9. n.6.* 3. Plures, quam duo; quia Trid. non niſi unum, aut ad ſummum unum, & unam permittit, propter cognationem ſpiritualem inde oriri ſolitam. Ideoque mandat Parochis, ſub pœna arbitrio Ordinarii infligenda, ut ſi plures ſe offerant, petant ab his, ad quos ſpectat, patrinos deſignari, ut unum, vel duos nominent, eoſque tantum admittant, qui ſoli cognationem contrahant, eorumque nomina in librum referant, eoſque de contracta ſpirituali cognatione inſtruant: ſcilicet, quod ea impediat, dirimatque Matrimonium, non quidem inter ſe, ſed inter ipſos, & baptizatum, ejuſque patrem, & matrem; ſicut etiam inter baptizantem, & baptizatum, baptizatique patrem, & matrem. Excipiuntur tamen parentes, quando propriam prolem ſuſcipiunt in neceſſitate. Vide Laym. locis infra citandis. Unde reſolves.

1. In privato Baptiſmo, ob neceſſitatem dato, pater non debet ſuſcipere, aut tenere tanquam patrinus infantem; cum in hoc caſu nulla ſit patrini neceſſitas, ideoque ſi id vel tunc, vel etiam in Baptiſmo publico temere faciat (idem eſt, ſi prolem ſuam ipſe baptizet) graviter peccat, & inſuper contrahit in poſteriore caſu cognationem cum conjuge, atque, ut docet Sanch. *de matr. d. 36.* & alii communiter, privatur jure petendi debitū: quod tamen negant Con. & Dia. *d.4. de ſac. R.5.* V. Bon. *de mat. q.3. p.5.* §. 2. Eſc. *e.7. E.2.* ubi citat Suar. negantē.

2. Si inter multos patrinos nulli certi a parentibus, aut in eorum defectu, a Parocho deſignentur, qui aliis ſecluſis cognationem contrahant, & ſic multi ex ignorantia, vel parochi negligentia levent, probabile eſt, omnes contrahere cognationem (niſi tamen aſſiſtant tantum, & non tangant) V. Laym. *L.5. t.10. p.4. c.8.* & *tr.2. c.9. n.4.* Dia. tamen *p.9. t.7. R.5.* ex Suar. Marat. & Perez, dicit eo caſu nullam contrahere cognationem.

3. Parochus graviter peccat. 1. Si ex negligentia frequenter omittat nomina baptizatorum referre in librum; tum ob legem Trid. in re gravi, & ſub pœna gravi; tum ob incommoda, & damna inde ſequentia. Quint. *t. 2. ſ. 11.* 2. Si ejus culpa Patrini plures adhibeantur. Quint. *l.c.* At licet Per. & Serra apud

Dian.

1. Etiam infantes, & rationis impotes validè hoc Sacramentum ſuſcipiunt.

2. Etſi quoad infantes conſultius ſit differre uſque ad rationis uſum, tum ob irreverentiam Sacramenti, tum ob periculum iterationis, tum ob Eccleſiæ uſum: nihilominus ob rationabilem cauſam etiam ante iis licitè datur, v. g. ſi timeatur diuturna abſentia Epiſcopi: vel hic ad iſta loca raro veniat: item ſi infans ſit in periculo mortis (in quo quidam dicunt debere dari) denique ſi ſit filius Principis. Lay. *hic c. 3. a. 6.* Fill. *t.* 1. *tr.* 3. *c.* 2.

3. Etiam perpetuo amentes (præſertim ſi aliquando uſum rationis habuerint) licitè confirmantur; etſi per accidens nunquam ſint ſpiritualiter pugnaturi. Ita Suar. Fill. Laym. *l. c.* Con. *q.* 72. *a.* 8. *n.* 83.

DUBIUM III.

Quæ Confirmationis neceſſitas, & ceremoniæ?

Reſp. 1. Nec eſt neceſſaria ad ſalutem neceſſitate medii, neque per ſe præcepti. Eſt communis S. Th. & aliorum, contra Scot. & Syl. Ratio eſt, tum quia Eccleſia non urget ejus ſuſceptionem ullis pœnis: tum quia nec ex Scriptura, nec traditione, neque fine, aut inſtitutione Sacramenti, tale præceptum colligitur. Et Canones, qui in contrarium afferuntur, ſatis explicantur de neceſſitate ad melius eſſe.

Dixi, *per ſe*: quia per accidens aliquando poteſt eſſe neceſſaria ad ſalutem ex præcepto charitatis ſui, vel proximi, vel alio, v. g. ad cavendum ſcandalum: vel ratione conſcientiæ, qua quis valde metuit, ne in tormentis deficiat ſine hoc Sacramento. Unde reſolves.

1. Negligere hoc Sacramentum, ſecluſo ſcandalo, & contemptu, non eſt mortale. Suar. Laym. *l.* 5. *t.* 3. *c.* 5. Bon. *d.* 1. *q.* 1. *p.* 2. ubi ex aliis multis docet, nullum eſſe præceptum illud ſuſcipiendi.

2. Etſi omiſſio ex contemptu, v. g. ſi quis id nihili faciat, aut puerile, aut vile habeat, ſit mortalis; talis tamen non cenſetur eſſe, cum quis ejus oblatam occaſionem, quam poſtea non facile habiturus eſt, negligit. Ita commun. contra Sylv. *v. Confirm.* & Tol. *l.* 2. *c.* 4.

3. Præceptum, quod habetur in Trid. *ſeſſ.* 23.

s.4. de refor. non ligat omnes, cum ſit hypotheticum; ſed tantum ordinandos, vel initiandos ſprima tonſura. Cujus omiſſionem non eſse mortalem contra Tann. docent Henriq. Valent. Suar. *d.38. p. 1.* & Nav. *c. 22.* qui addit, ne quidem Epiſcopum peccare mortaliter, ordinando non confirmatum: aut ſi ipſe non confirmatus ordinet. Vide Reg. *l. 28. c. 2.*

Reſp.2. Circa cæremonias Confirmationis, ſcienda ſunt ſequentia. 1. Etſi ſervandi ſint ritus in Pontificali præſcripti, pecceтq; graviter Epiſcopus, ſi confirmet ſine pluviali, mitra, vel pedo, uti & ſi ordines ſacros conferat cum ſolis indumentis Miſſæ: Dian. *p.7.t.10. R. 31.* non tamen ſemper erit mortalis alicujus omiſſio, v. g. alapæ, aut ceteri. Poteſt autem conferri loco quovis decenti, etiam extra Eccleſiam; & a prandio non jejunis, omni anni tempore. 2. Sub gravi culpa, ut docet Navar. *c.22.* ex communi, requiritur Patrinus; iſque unus tantum (licet Tolet. duos admittat) qui ſi confirmatus non ſit, peccat graviter ſecundum communem. Eſcob. tamen ex Con. docet, non eſſe mortale: quod probabile eſſe docet Quintan. *t. 2. ſ.7.* imo nullum, ſi fiat in neceſſitate, & non contrahit cognationem, ut docent Sanch. Suar. contra Sylv. Sà, & alios. Debetque eſſe diverſus a patrino Baptiſmi, ſaltem extra neceſſitatem, licet cum Bonac. & Hurt. id neget Quintan. *t.2.ſect. 7.* & 14. & ſecus facientem non peccare mortaliter, dicat Dian. *p.3. t.4. R.21.* Et non Monachus (niſi factus Epiſcopus,) Admitti tamen & illos, & moniales poſſe ſine culpa, docet idem Quinta. *l.c.ſ.18.* niſi in eorum Religione ſit prohibitũ; Eo autem nomine non excludi Mendicantes notat Con. & alii quinque cũ Dian. *p.3. t.6.R. 32.* Nec refert, ſecluſa conſuetudine, num vir ſit, aut fœmina. Neque etiam contrahit obligationem inſtruendi confirmatum, ſed tantum cognationem ſpiritualem cum eo, & ejus parentibus: dummodo tamen eum tangat. 3. Frons confirmati obliganda eſt faſcia linea cruce notata, geſtanda uno, tribus, vel ſeptem diebus, pro conſuetudine, illota interim fronte: poteſt etiam, ſi ratio ſubſit, ſtatim auferri, & frons ablui; ipſa autem comburi, vel honeſte aſſervari debet, nec ad profanos

uſus

uſus adhiberi, propter contactum chriſmatis; neque ſolvens illam contrahit cognationem. Vid. Præp. *in 3. p. q. 2. ar. 12. 4.* Parochos teneri in librum referre nomina confirmatorum, & patrinorum ſuæ Parochiæ (eamque curam ad Epiſcopos etiam pertinere) tum propter ſciendam cognationem ſpiritualem, tum propter ordines ſuſcipiendos, docet Quintan. *s. 2. ſect. 11.* ex Barb. &c. ac denique licere mutare nomen in Confirmatione. *Ibid. ſ. 10.*

TRACTATUS III.
De Euchariſtia.

CAPUT I.
De Eſſentia Euchariſtiæ.

DUBIUM I.
1. *Quid ſit Euchariſtia?*

Reſp. Eſt Sacramentum Corporis, & Sanguinis Chriſti ſub ſpeciebus panis, & vini, ad ſpiritualem animæ refectionem divinitus inſtitutum. Ita communiter Scholaſt. Unde reſolves ſequentia.

1. Tam ſpecies conſecratæ, quam Corpus, & Sanguis Chriſti, intrinſece, & eſſentialiter conſtituunt hoc Sacramentum: adeoque falſum eſt, quod docuit Vualdenſis, Corpus, & Sanguinem Chriſti eſſe totum Sacramentum. Ratio eſt, tum quia Trident. docet, corpus, & ſanguinem contineri hoc Sacramento: tum quia quatenus continetur, non eſt ſenſibile. Item falſum eſt, quod docent Marſilius, & Sotus, ſolas ſpecies conſtituere hoc Sacramentum; tum quia Euchariſtia eſt cibus cœleſtis; tum quia adorari debet latria, ut docet Trid.

2. Uſus, ſive ſumptio Euchariſtiæ non eſt proprie ipſum Sacramentum, neque aliud Sacramentum ab eo diſtinctum, ut vult Gabriel, nec pars illius, ſive eſſentialis, ſive integralis, ut Aureolus; ſed tantum applicatio, ſive conditio, ut Sacramentum operetur.

3. Etſi quælibet ſpecies, imo quævis pars ſpeciei, ſit integrum, & eſſentialiter perfectum Sacramentum, adeoque Sacramentum Euchariſtiæ, ſub ſpeciebus panis, & vini, phyſice, & materialiter ſpecie differat; moraliter tamen, & in ratione Sacramenti eſt

unum

unum ſpecie infima ſacramentum: tum quia eſt unum ſignum rei ſacræ: tum quia ordinatur ad unum ſpecie infima finem. V.S. Th. q. 72. art. 2.

4. Etſi phyſice loquendo, tot ſint numero Sacramenta, quot numero ſpecies, vel etiam partes ſpecierum; moraliter tamen unum numero Sacramentum eſt, quod per modum unius proponitur, & ſumitur; quia id ad unum finem, ſcilicet ad unam refectionem ſpiritualem refertur.

5. Hoſtiæ in diverſis altaribus recte concipiuntur ut diſtincta Sacramenta; contra vero, ſi Sacerdos unam hoſtiam in plures partes dividat, vel plures hoſtias ſimul ſumat (eadem eſt ratio plurium ſpecierum diverſæ rationis) non ideo dicitur accepiſſe plura numero Sacramenta.

DUBIUM II.

Quæ materia Euchariſtiæ?

Nota, ſicut in aliis Sacramentis eſt duplex materia, proxima, & remota, ita etiam hic, ſed ordine inverſo: nam in aliis, materia remota eſt res permanens; proxima vero ejus uſus, qui tranſit: hic vero remota tranſit, & proxima manet, ſcilicet ſpecies panis, & vini. Quæritur ergo tantum de remota, illa ſcilicet, quæ facta conſecratione tranſit in corpus, & ſanguinem Chriſti.

Reſp. Materia Euchariſtiæ eſt tantum panis, & vinum. Eſt de fide, & probatur ex inſtitutione Chriſti, *Matth.* 26. & *Luc.* 22. Et quidem utraque materia, panis, & vinum, eſt ita neceſſaria ad hoc Sacramentum conficiendum, ut per ſe nunquam licite poſſit una conſecrari abſque alia: quod patet tum ex facto Chriſti 22. Luc. tum ex Trid. *ſeſſ.* 22. Unde reſolves.

1. Conſecratio utriuſque ſpeciei eſt juris divini, quia ratio ſacrificii, ſine quo non fit, exigit utranque.

2. Non licet alteram tantum ſpeciem conſecrare, in neceſſitate etiam gravi, v. g. ut moribundo detur Viaticum. Suar. &c. comm.

3. Nec Pontifex in eo poteſt diſpenſare ullo caſu. Ita commun. Suar. 3. *p.* *d.* 55. *ſ.* 4. &c. contra quoſdam.

Dixi 1. *Per ſe*; quia per accidens, & præter

ter intentionem, aliquando unam poſſe ſolam conſecrari abſque peccato, docet Tan. d. 5. q. 2. dub. 5. n. 27. dicitque eſſe communem, v. g. in his caſibus.

1. Si quis aquam, vel alium liquorem pro vino conſecraſſet, neque defectum intelligeret, niſi diu poſt; aut poſtquam advertiſſet, neque poſſet haberi aliud vinum; vel quamvis haberet, non poſſet tamen illo uti ſine gravi ſcandalo, vel vitæ periculo. 2. Si poſt conſecratam hoſtiam ſubitum mortis periculum ab hoſtibus, vel incendium immineat; ſecluſo tamen ſcandalo, & contemptu fidei. Reg. l. 29. c. 4. 3. Si Sacerdos, hoſtia conſecrata, moriatur, vel animo deficiens loquelam perdat, vel in amentiam incidat; nec ſit alius, qui poſſit ſacrificium perficere. Suar. Vaſq. &c. Si autem alius ſupplere, & Sacerdos infirmus communionem ſuſcipere poteſt, debet Hoſtia dividi, eique pars dari. Tamb. de exped. Sacrif. l. 2. c. 8.

Dixi 2. *Licite:* quia valide alterutram tantum conſecrari, eſt certum: ut patet tum ex facto Chriſti, qui panem ante conſecravit, tum ex praxi Eccleſiæ, quæ corpus ante ſanguinem proponit adorandum.

DUBIUM III.

Qualis debeat eſſe panis in materia Euchariſtia?

Reſp. 1. Solus panis triticeus, in conviviis communiter uſitatus, qualis morali hominum judicio tantum cenſetur ille, qui ex farina triticea, & aqua naturali, mixtus, & igne toſtus, ſive aſſus, atque in ſua ſpecie incorruptus eſt: quia hic ſolus ſimpliciter dicitur panis, alius vero nonniſi cum addito, ver. gr. hordeaceus. Unde reſolves.

1. Falſum eſt, quod docuit Cajet. Euchariſtiam poſſe conſecrari ex quovis pane cujuſvis ſpeciei, dummodo ſit aptus ad veſcendum.

2. Non eſt apta materia ad validā conſecrationem 1. Panis ex oryza, avena, milio, piſis, fabis, amygdalis, aliiſque leguminibus, & arborum fructibus, vel etiam ex hordeo confectus: quia hæc omnia, communi uſu, & opinione, cenſentur ſpecie diſtingui a tritico.

Laym.

Laym. Bon. C. de Lugo *d.4. ſ.1.* 2. Maſſa tritica cruda, vel non cocta per modum panis, ſed frixa, vel elixa, ut ſunt placenta, libum, ſive differant ſpecie, ſive non. 3. Panis ſubactus aquis artificialibus, vel oleo, butyro, lacte, & ovis, ſaccharo, aliove liquore, qui aqua naturali non ſit mixtus, quia non eſt panis uſualis. Ita Lay. *l.5. tr.4.c.9.* Cajet. tamen, & quidam recentiores contrarium docent: quare eſt ſaltem materia dubia, idque confirmat Miſſale Rom. *tr. de defect.* & C. de Lugo *d.4. ſect. 1. n. 4.* unde qui hoſtias emunt, certi ſint, quod aqua naturali, & non roſacea confectæ ſint. 4. Similiter hoſtiæ rubræ, quibus ſigillantur literæ, non ſunt materia valida, vel minimum dubia: quia per admiſtionem cinnabaris notabiliter alterantur. Card. de Lugo *d.4. ſ.1.* quod Ant. Perez apud Dian. *p.7. t.12. R.1.* limitat, ſi multum cinnabaris ſit mixtum: ſi autem ſit valde parum, cenſet probabile, quod ſit materia valida, illicita tamen. 5. Panis ſubſtantialiter corruptus. 6. Panis ſubactus aqua marina. Fag. apud Dian. *p.9. t.9. R.58.* ubi ipſe contrarium docet, eo quod illa ſit naturalis aqua.

3. Panis ex farre, ſive ſpelta, item ex ſiligine, eſt materia dubia: quia alii dicunt, ſolis accidentibus, propter loci ſterilitatem, alii ſpecie diſtingui a tritico: ideoque non licet, ſaltem uti pro Sacramento, quia hoc exponeretur periculo. V. Auth. cit.

4. Valida, ſed illicita eſt materia, 1. Si aliquot grana, vel guttæ alterius ſpeciei cum tritico, & aqua miſceantur, ita ut triticum tamen, & aqua plurimum prædominetur, quia ſi major pars non ſit triticum, & aqua, non erit materia valida, de quo monendi ſunt illi, qui hoſtias coquunt. Bon. *d.4. q.2. p.1. n. 6.* Laym. *c. 2.* 2. Panis mucidus, qui ad corruptionem diſponitur. Bon. *l. c. n. 5.*

5. Perinde eſt ad valorē Sacramenti, ſive panis ſit azymus, ſive fermentatus, ut definivit Trid. quia uterque eſt uſualis, & proprie dictus panis. Interim in ſuis Eccleſiis Latini in azymo, & Greci in fermentato conficere tenentur, ſub præcepto gravi, & culpa mortali, a qua non excuſat neceſſitas, v.g. dandi viaticū. Vid. Bon. *d.4. q.2. p.1.* Fill. *t.4. c.3. q.8.* Card. de Lugo *l. c.*

Reſp. 2. Ex præcepto Eccleſiæ panis con-

ſecrandus debet eſſe figura orbiculari (in Eccleſia Latina) & integra. Dixi *Latina*, quia Græci quadratam adhibent, & in particulis triangularem, ut habet Arcud. Licere etiam in hoſtia minore, qualis datur Laicis, quando alia haberi non poteſt, & ſcandalum abeſt, celebrare privatim, imo ſi cauſa urgeat, etiam publice die feſto, docet Marchant. in Candel. *t.4.c.5.q.3.* Dian. *p.5.t.13.R.*80. & *p.6. t.7.R.*17. & Tamb. *ex ped. ſatiſf. l.2.c.*8. & Averſ. *q.1.ſ.*11. eo quod nullum ſit præceptum, neque conſtet de conſuetudine obligãte ſub præcepto: quo caſu, elevare adorandam majorem ab alio præconſecratam, licere vult idem Tamb. *l. c.* contra March. & Dian. *ll. cc.* Non licet autem parvam ſumere, & majorem relinquere (v. g. ad exponendam in hierotheca) niſi ipſe eadem Miſſa etiam iſtam conſecraverit, quia debet communicare de ſuo ſacrificio. Tamb. *l.c.* Quare male facit Parochus, qui renovaturus Euchariſtiam, hoſtiam ab alio conſecratam ipſe ſumit, & a ſe conſecratam reponit in ſacrario, vel hierotheca. Tamb. *l.c.* C. de Lugo *d.* 19. *ſ.* 4.

DUBIUM IV.

Quale vinum ſit materia Euchariſtiæ?

Reſpond. 1. Solum vinum vitis, ut docet fides, & definitum eſt in Florentino. Unde reſolves.

1. Non eſt materia apta ad validam conſecrationem 1. Sicera, & quicunque liquor ex moris, malogranatis, &c. ſive dicatur vinum, ſive non. 2. Agreſta, ſive omphacium, idest, ſuccus ex uvis immaturis expreſſus: quia non eſt vinum, ſed in via ad vinum, cujus naturam nondum induit, haberque ſe, ſicut maſſa cruda reſpectu panis. Laym. *t.* 4. *c.5. num.* 5. & 6. ſuccum tamen ex uvis paſſis expreſſum conſecrabilem eſſe putat Franc. Amic. apud Dian. *p.7. c.12.R.*8. eo quod verum ſit vinum. 3. Acetum, quod eſt vinum ſubſtantialiter corruptum. *ibid.* Quod ſi poſt ſumptionem (imo etiam ante eam, poſt conſecrationem calicis) dubium incidat, fuerit ne acetum, an vinum, eſſe præſumendum, quod

fuerit vinum, docet Tamb. *lib. 2. exped. ſacrif.* n. 8. 4. Uvæ, ſeu vinum intra uvas contentum, vel imbibitum in oſſa panis, tum quia non tam eſt potus, quam cibus; tum quia ſuccus ille non dicitur proprie vinum, donec ſit expreſſus; tum quia in eo ſtatu non ſatis ad ſenſum demonſtratur per formam. Card. de Lugo *d. 4. n.* 11, & 12. Laym. &c. 5. Sapa, ſeu defrutum, ideſt muſtum ad dimidiam, ſeu tertiam partem decoctum, quia non eſt amplius vinum, nec potus, ſed cibus. Bonac. *l. c.* 6. Lora, ideſt aqua expreſſis acinis ſuperfuſa. Fill. *t. 4. c.* 3. Card. de Lugo *d. 4. ſect.* 1. *n.* 9.

2. Valida quidem conſecratio, ſed illicita eſt, 1. In muſto, quia non eſt vinum ſimpliciter, ſed impurum, habens admixtas fæces, non conſecrabiles: ideoque obſtat præceptum Eccleſiæ, obligans ſecundum Suarez, ſub mortali, ſaltem extra neceſſitatem, qualis eſſet defectus vini veteris; & ſecundum, quoſdam, etiam devotio populi; quo modo, multi excuſant contra Suarez, quod in quibuſdam locis primitiæ uvarum in calice exprimantur. V. Bonac. *l. c.* 2. In vino liquoribus aliis, vel aromatibus ita modice permixto, ut naturam vini retineat. Si vero permixtio ſit immodica, erit materia dubia, 3. In vino aceſcente: quia adhuc eſt vinum, ſicut panis mucidus eſt panis. 4. Probabilius etiam in vino congelato (etſi a quibuſdam propter negantium authoritatem, dicatur eſſe materia dubia) tum quia adhuc retinet ſubſtantiam, & denominationem vini, eſtque natura ſua potabile; tum quia Chriſtus ſub eo apte conſecrato manet. Cardin. de Lugo *l. c.* Nec refert 1. quod aqua congelata non ſit materia Baptiſmi; quia hic eſſentialiter conſiſtit in ablutione, Euchariſtia vero non in ſumptione. Nec refert 2. quod non ſit proxime potabile: quia eſt per accidens, & facile tolli poteſt, eſtque par ratio in pane indurato. Non eſt autem idem in liquore nondum ex uvis expreſſo, cum non ſit vinum ſimpliciter, & per ſe, ac natura ſua non ſit potabilis, ſed comeſtibilis, quod vino congelato non convenit: alioqui enim jejunium frangeret. Bon. *l. c. n.* 10.

Pec-

Peccat tamen, qui in congelato conſecrat; ideoque ſi hyeme congelavit calix, calore manuum, aut halitus, aliove modo ſolvendus eſt. Fill. *t.4. c.3. l.5. t.4. c.2.*

3. Valida, & licita eſt conſecratio in vino, ſive albo, ſive rubro: etſi etiam ſpecie phyſica differant, cum utrumque habeatur, & ſit ſimpliciter vinum de vite. Bon. *p.* 2. *num.* 2. Card. de Lugo *l.* 4.

Reſp. 2. Vino conſecrando debet, non ex neceſſitate Sacramenti, ſed gravis præcepti ſub mortali obligantis, ſecundum C. de Lugo *de Euch. p.* 15. *ſ.* 2. *n.* 22. miſceri aqua. Idque cæremonialiter, & in ordine ad ſacrificium. Eſt certum, ut conſtat ex Trid. *ſeſſ.*22. *c.*7. & 9. An autem aqua iſta immediate convertatur in ſanguinem, necne, diſputant Schol. Vid. Con. vel Præp. *hic*. C. de Lugo *d.*4. *ſ.*3. Unde reſolves.

1. Si mixtio hæc omittatur, valida tamen eſt conſecratio, etſi illicita mortaliter. Ita omnes commun.

2. Miſcenda eſt aqua naturalis, eaque modiciſſima, ut habet Florent. una ſcilicet, vel altera gutta; ita tamen, ut ſit ſenſibilis, & ſaltem non excedat tertiam partem vini: alioqui reddet materiam dubiam. Bonac. *p.* 4. *n.* 4. ex S. Thom. Con. &c. Qui autem miſceret roſaceam, vel aliam artificialem, etſi in neceſſitate, etſi valide conſecraret, peccaret tamen mortaliter. D. Th. Mol. Dian. *p.*6.*t.*7. *R.* 18. quia ageret contra præceptum, & conſuetudinem Eccleſiæ in re gravi. Quam ob cauſam etiam mortale cenſet Fagund. *p.* 2. *l.*2. *c.*4. *Perſ.* &c. miſcere calidam: quod tamen aliis quibuſdam nimis durum videtur apud Dian. *loc. cit.* ubi addit ipſe, ſi in frigidiſſima regione conſuetudo id habeat, ne forte vinum congelaſcat, poſſe ſine ullo peccato fieri.

3. Mixtio illa facienda eſt, non in dolio, vel ampulla, aliove vaſe, ſed in ipſo calice, neque domi, ſed in ipſo ſacro, ut ſit communiter, vel ante offertorium, vel certe immediate ante ſacrum, ut ſit apud quoſdam. Idque vel ab ipſo Sacerdote, ut in Miſſa privata; vel a Subdiacono, ut in ſolemni, neque enim ſufficit, ſi caupo illud diluerit. Bon. *l.c.*

4. Si

4. Si mixtio hæc ſit omiſſa, idque notetur ante conſecrationem calicis, adhuc facienda eſt, ſecus ſi poſt. Bon. *l.c. n.* 5.

5. Præceptum hoc mixtionis non extenditur ad illam, quæ ſit poſt communionem, ad ablutionem oris, & digitorum. Vide de his Miſſal. Roman. Item Bon. *d.*4. *q.*2. *p.*4. Laym. *l.*5. *tr.*4. *c.*4.

DUBIUM V.

Quæ conditiones ad materiam conſecrationis requirantur?

Reſp. 1. Ad validam conſecrationem requiruntur duæ conditiones, 1. eſt, ut materia Sacerdoti conſecranti moraliter, & ſenſibiliter ſit præſens. Ita communiter; & eſt certum. Ratio petitur tum ex inſtitutione Chriſti, & verbis formæ, *Hoc*, & *Hic*, quæ non verificarentur, cum ſint demonſtrativa: tum ex perpetua Eccleſiæ praxi, nunquam conſecrantis, vel etiam benedicentis res abſentes: tum etiam ratione ſacrificii, quod requirit hoſtiam præſentem. V. Bonac. *d.* 4. *q.* 2. *p.* 6. *c.* 2. Unde reſolves.

1. Valide conſecratur vinum in calice cooperto, vaſe, vel cantharo clauſo; panis in caniſtro; hoſtiæ in ciborio, vel in cumulo ſub aliis latentes, aut aliter tectæ, v. gr. ſub corporali, vel mappa, vel etiam in Miſſali, ut ex Suarez, Henriq. Con. docet Bon. contra Laym. *l.* 5. *t.* 4. *c.* 2. (unde hoc poſtremum dubium videri poteſt: & ſaltem peccaret graviter, qui ſic tectas, aut latentes conſecraret). Item valide conſecrantur Hoſtiæ præſentes a cæco, vel alio Sacerdote in tenebris. Ratio horum omnium eſt, quia ad præſentiam, & ſenſibilitatem non requiritur, ut materia videatur, vel tangatur, vel feriatur ſono verborum (unde communiter non probatur praxis eorum, qui os proxime admovent, ut halitum in calicem, & panem inſpirent) dummodo videri poſſit, ſive in ſe, ſive in alio, v.g. in ſuo toto, vel continente, vel vaſe ad

illam continendam deſtinato. V. Bon. *d.* 4. *q.* 2. *p.* 5.

2. Invalide conſecratur 1. materia poſt parietem, aut poſt tergum poſita, vel clauſa tabernaculo, ut docet Fill. Bon. *q.* 2. *p.* 6. & alii. Ratio eſt, quia moraliter cenſetur abeſſe, cum non poſſit demonſtrari per τὸ *hoc*, & *hic*; neque paries habeat ſe, ut continens, aut tegens. 2. materia valde procul, v. g. 100. paſſibus diſtans, etſi videri poſſit. Ratio eſt eadem. Quanta autem propinquitas ſufficiat, dubium eſt, & ex morali prudentum judicio pendet. Henr. *lib.* 8. *c.* 34. docet, 20. aut 30. paſſuum; quod Bon. *l. c.* & alii putant non eſſe certum. Vid. Schol. 3. Materia tam modica, ut ſenſu percipi non poſſit: tum quia non poteſt demonſtrari: tum quia Sacramentum debet eſſe ſignum ſenſibile. Ita Suar. Vaſq. & alii contra Sotum, Henr. Quod intellige, ſi non ſit in toto, ſed extra illud; quia in toto etiam minimæ ejus particulæ conſecrantur; ut conſtat ex Trid. *ſeſſ.* 13. *c.* 3. & 4. Bon. *l. c.*

Secunda conditio, ut materia ſit certa, & a conſecrantis intentione, & in individuo determinata. Eſt communis apud Bon. & alios, tum quia hoc requirunt pronomina, *Hoc*, & *Hic*: tum quia actiones ſunt circa ſingularia, quæ debent eſſe certa, & determinata. Vid. Bon. *l. c. p.* 5. Unde reſolves.

1. Invalide conſecraret, qui vellet tantum conſecrare tertiam, vel mediam hoſtiæ partem, eam non determinando, vel ex multis, v. gr. viginti præſentibus, tantum quatuor, aut quinque, nullas deſignando; quia non eſt ratio, cur una magis, quam altera conſecraretur. Item, qui ex multis hoſtiis intenderet illas conſecrare, vel illas partes hoſtiarum, aut vini, quas Deus elegerit, aut Titius deſignarit, aut partes illas, quæ fractis ſpeciebus ſunt manſuræ in continuo, non quæ excident: quia non eſt materia definita. Bon. *l. c. p.* 5.

2. Non conſecratur hoſtia inſcio Sacerdote poſita, ſive in corporali (ſejuncta tamen a cumulo) ſive infra illud. Conin. 3. *p. q.* 74. *art.* 2. *d.* 3. & alii. Ratio eſt, quia non eſt determinata in mente Sacerdotis, cujus volun-

ſuntas non fertur in incognitum. Similiter non conſecrantur guttæ, quæ exterius calici adhærent, quia non intenduntur; imo, ut probabilius docent Suar. Reg. *t.2. l.29. & c. 2,* Laym. *l.5.t.4.c.2.* Con. *q.74. d.2.* contra Tann. & Bonac. nec ex guttæ, quæ interius adhærent; quia intentio Eccleſiæ eſſe videtur, ideoque & Sacerdotis eſſe debet, conſecrare id, quod per modum unius continui eſt in calice. Unde, ne opus ſit de detergendis guttis ſolicitum eſſe, bene faciet Sacerdos, ſi ſemel pro ſemper intendat eas non conſecrare; uti nec micas hoſtiæ adhærentes. Vid. Dian. *p. 2. t. 3. miſc. R.* 16. & *p.3. tr.* 4. *R.*32. Eſcob. *t. 7. E. 6;* ubi docet, Sacerdotem vi particulæ, *Hic,* tantum intendere id conſecrare, quod per modum unius continui potabilis eſt in calice, ideoque guttulas illas non conſecrari. Quæ ſententia probabilis eſt ex Reg. Suar. & Laym. *l. 5. tr. 4.t.2.n.*15.

3. Valida eſt conſecratio, 1. Si Sacerdos intendat conſecrare ex pluribus hoſtiis præſentibus tantum quinque, eas determinando, vel omnes, præter infimam, & ſupremam cumuli, vel omnes pares, ver. gr. ſecundam, quartam, ſextam, ſi ſint ordine collocatæ, & determinetur, unde numerandi initium ſumendum ſit: quod tamen grave peccatum erit. Quod ſi autem hoc, vel alio caſu, non conſecratæ miſceantur conſecratis, totus cumulus ad altare eſt deferendus, ut Sacerdos intendat conſecrare non conſecratas, vel potius totum cumulum conſecret ſub conditione, ſi non ſint conſecratæ. Card. de Lugo *d.4. de Euch. n.*76. Etſi putet, unam, vel duas, vel ſex hoſtias conſecrandas adeſſe, cum ſint plures, ſive a ſe, ſive ab alio poſitæ; quia error ſpeculativus, & privatus non obſtat intentioni practicæ, & abſolutæ conſecrandi omnes præſentes: quam tanquam Eccleſiæ conſuetudini conformem, quiſque cenſetur habere implicite, ut docent Sylv. Henriq. & Suar. Unde, ſi Sacerdos advertat poſt conſecrationem eſſe duas ſimul junctas, utramque, ut conſecratam, ſumet, ut habet Miſſale. Si vero ante conſecrationem, poſtquam obtulit, advertat, alteram ſeponet, & poſt Miſſam ipſe, vel alius ſumat, tanquam panem

panis convertitur in corpus meum; vel hic ponitur corpus meum. 5. Illud eſt corpus meum: ille eſt ſanguis meus. 6. Hoc eſt ſubſtantia mea; vel, hoc corpus Chriſti. Bonac. *l. c. p. 3.*

7. Dubia erit conſecratio 1. Illud eſt Corpus meum: ille eſt Sanguis meus. 2. Hæc eſt caro mea: quam tamen Laym contra Conin. putat valere. 3. Secundum quoſdam forma ex S. Luca primo caſu allata. V. Bon. *q.3. p.1.* & 2. Reg. *l.29. n.33.*

DUBIUM VII.

Quamdiu Chriſtus maneat in Euchariſtia?

Reſpond. 1. Manet ſub ſpeciebus etiam diviſis, & ſub quavis earum minima parte, donec tanta earum fiat mutatio, ut conſueta ſubſtantia panis, & vini corrumpatur. Ita commun. cum S. Th. Et eſt certum. Unde reſolves.

1. Gratia datur in prima manducatione etiam primæ partis; cum ſit totum Sacramentum. Manducatio autem dicitur trajectio ex ore verſus ſtomachum, etſi alii dicant gratiam tum primum dari, cum pars aliqua eſt in ſtomachum recepta. Dian. *p.3. t.7. miſc. R. 96.* ex Henr. Sylv. & Fag. Item Card. de Lugo *d. 12. ſ. 2.*

2. Species non ſunt retinendæ in ore tamdiu, donec penitus pereant: quia tunc non manducaretur Chriſtus, nec gratia Sacramenti conferretur; Uti neque, ſi moriaris, dum hoſtia adhuc eſt in ore. Dian *l.c.* contra Bec. *c.22.* V. Bon. *d.4. q.5. p.2. n.2.*

3. Si quis partem vini, vel hoſtiæ ſumpſiſset indiſpoſitus, & deinde ſe diſponeret, acciperet adhuc gratiam in ſumptione alterius partis. Quod etiam aliqui, ut Gabr. Cajet. & alii probabiliter dicunt futurum, ſi ſe diſponat antequam ſpecies conſumantur in ſtomacho. Dian. *l. c. R. 96.* ex Nug. V. C. de Lugo *d.12. ſ. 2. n. 46. 53. & 64.* ubi illud poſterius negat. V. Bon. *l. c.*

4. Non videtur reprehendendus laicus, qui deſiderat eſſe Sacerdos, ut poſſit communicare ſub utraque ſpecie, quod putet plus gra-

tiæ

tiæ dari ſub utraque, quam una: quia id fieri, non eſt improbabile, ut docent Vaſq. Mær. Card. de Lug. *d.* 12. *ſ.* 3. & alii: uti nec carpenda devotio illius, qui multum materiæ ſumit ad conſecrationem, ea mente, ne tam cito in ſtomacho ſpecies conſumantur, & ſic diutius ſecum Chriſtus maneat, & ſæpius gratiam augeat: quod fieri non eſt improbabile, ſi diſpoſitio ſubjecti fiat melior; ut docent Suarez, Conin. Item Fagund. & Becan. apud Dian. *p.* 3. *t.* 6. *miſc. R.* 97.

5. Species per vomitum rejectæ, ſi tales ſint, ut ſub illis panis, vel vinum poſſit exiſtere, vere ſunt adorandæ; & ſi iterum ſumantur, iterum conferre gratiam, docet Card. de Lugo *l. c. n.* 53.

6. Etſi, ſi modicum vini conſecrati miſceatur perfecte cum alio liquore, ita ut non maneret ſubſtantia vini, deſinat ibi eſſe Chriſtus, non tamen deſinit, ſi miſceatur cum vino alio, ſaltem ejuſdem ſpeciei. Cardin. de Lugo *d.* 10. *ſ.* 3. Unde, ſi gutta conſecrata lapſa ſit in dolium vini ejuſdem ſpeciei, totum illud vinum adhibendum tantum eſt pro ſacrificio: licet quidam dicant, bibi poſſe a laicis.

7. Si ſpecies conſecratæ liquorem ſpecie diverſum ſibi permixtum convertant in vinum ſimilis ſubſtantiæ ei, in quo facta eſt conſecratio, ſpecies priores manent conſecratæ; non item poſteriores adjunctæ.

CAPUT II.

De Cauſis, & ſubjecto Euchariſtia.

DUBIUM I.

De Cauſis.

AGo hic tantum de efficiente, ideſt, de Miniſtro: in quo quid requiratur ad confectionem validam, conſtat tum ex dictis de ſacramentis in genere, tum ex ſuperioris capitis *dub.* 5. Quid ad licitam requiratur, patebit ex ſequenti dubio, de ſubjecto ſuſcipiente Euchariſtiam: quia omnes diſpoſitiones, quæ ad digne ſuſcipiendam ſunt neceſſariæ,

requiruntur etiam ad licitam confectionem; cum conficiens neceſſario ſuſcipere debeat. Hic ergo tantum quæritur, 1. Cujus ſit diſpenſare Euchariſtiam. 2. Quid ex parte Miniſtri requiratur ad licitam diſpenſationem.

ARTICULUS I.

Ad quem ſpectet diſpenſatio Euchariſtiæ?

Reſpond. Euchariſtiam diſpenſare ex officio poteſt ſolus Sacerdos habens juriſdictionem ordinariam, delegatam, aut ſaltem rationabiliter præſumptam, vel privilegium. Ratio eſt, quia Paſtorum proprium eſt paſcere, quod præcipue fit per Sacramenta. Vid. Bonac. *d.* 4. *q.* 5. *p.* 1. Card. de Lugo *q.* 18. *ſ.* 3. Unde reſolves.

1. Peccat mortaliter, qui ſine omni juriſdictione Euchariſtiam diſpenſat. Bonac. *loc. cit. par.* 2. quia violat alterius juriſdictionem in re gravi. Inferior autem Sacerdote incurret inſuper irregularitatem, ut docet Conin. Hinc Religioſi etiam ipſo facto incurrunt excommunicationem Papæ reſervatam, ſi ſcilicet ſine licentia Parochi, & quidem ſpeciali, præſumant clericis, aut laicis dare extremam Unctionem, vel Euchariſtiam, vel Matrimonia ſolemnizare, niſi habeant privilegium; vel Parochus abſit, aut injuſte nolit in articulo mortis. A dicta tamen excommunicatione excuſare ignorantiam, etiam craſſam, ex Præpoſ. &c. notat Dian. *p.* 3. *t.* 2. *R.* 51. idque propter verbum, *præſumant*.

2. Licite miniſtrat Euchariſtiam, qui præſumit rationabiliter, Paſtorem factum ſuum approbaturum eſſe. Reginald. *l.* 2. *n.* 91. Bon. *l. c. n.* 8.

3. Si infirmus ſacro Viatico muniendus ſit, & proprius Paſtor abſit, vel præſens non poſſit deferre Euchariſtiam, quivis alius Sacerdos, vel regularis, vel ſæcularis, & hoc deficiente, etiam Diaconus, ei conferre poteſt, quia tunc præſumitur voluntas Epiſcopi, aut Papæ. Ita Laym. *l.* 5. *t.* 4. *c.* 8. Bonac. *l. c. n.* 10. ex Suar.

Di-

Dixi in Reſponſione *ex officio*: quia extraordinarie, in ſtatu neceſſitatis, id poteſt Diaconus ex commiſſione Parochi, & ſecundum Quintan. ſi abſit, ſine ea, verb. grat. in magno feſto, quo Sacerdos confeſſionibus, concionibus, &c. eſt occupatus. Dian. *d. 9. t. 6. R. 33.* ex Præpoſ. In extrema vero neceſſitate, verb. grat. articulo mortis, ſi non eſſet alius, etiam Diacono, imo laico licere, ſecluſo ſcandalo, & alios, & ſeipſum communicare, probabile eſt; ut contra Henr. Vaſq. & Sà docent Suar. Con. Layman. Præpoſ. *hic p. 2. c. 11.* confirmatque Dian. *p. 8. t. 1. R. 48.* ex Averſ. & Franc. Lugo. Sed Amic. limitat ad caſum, quo moriturus peccati mortalis conſcius aliud Sacramentum ſuſcipere non poſſet. Dian. *p. 9. t. 6. R. 39.* In praxi tamen id non facile faciendum, ob contrariam conſuetudinem. C. de Lugo *d. 18. ſ. 2.* Bonac. *d. 4. q. 5. p. 1.* Unde reſolves.

Probabile eſt, etiam extra mortis articulum ex gravi cauſa, licere Sacerdoti, præciſo ſcandalo, ſacram hoſtiam ſumere ex ſacrario, vel a Diacono allatam ſibi ipſi dare, verb. gr. ſi in longo morbo diu non communicaſſet, ut contra Suar. & Con. docent Fag. *p. 3. l. 3. c. 2.* Præp. Eſcob. *t. 7. E. 6. l. c.*

Dixi 2. *vel privilegium*, quale habent religioſi Mendicantes, & nominatim Societ. JESU, ex Pauli III. Bulla, & aliorum, ut ſcilicet in ſuis templis, per ſe, vel per alios Sacerdotes illic celebrantes communicare poſſint quoſcunque Chriſti fideles, præterquam in mortis articulo (in quo tamen, ſi urgeat neceſſitas, præſumitur ratihabitio Papæ, etiam invito Parocho, ut habet Bonac. hic) & feſto Paſchatis. Vid. Card. de Lugo *l. c. ſ. 2. n. 38. & 49.* Porro per feſtum Paſchatis Pontifices hic videntur intelligere, & prohibere communionem illam, qua ſatisfit præcepto annuæ communionis, ut docent Sà, Fill. & commun. Per mortis articulum intelligitur tempus, quo vel mors proxime inſtat, & moraliter certa, & inevitabilis eſt, vel quo eſt mortis periculum, id eſt, probabile dubium de vitæ conſervatione, tali caſu, quo valde frequenter mors ſolet accidere. Suar. *t. 4. de rel. l. 2. c. 3. & 3. p. d. 26. ſ. 4.* & alii.

Ex dictis reſolves, quod regulares licite dent Euchariſtiam in articulo mortis, uti & in Paſchate ſequentibus caſibus.

1. Si extrema ſit neceſſitas, ut ſi periclitetur de ſalute æterna.

2. Si ſit gravis neceſſitas, id eſt, probabile mortis periculum, & Parochus nolit, vel non poſſit dare. C. de Lugo *d.18. ſ.2. n.53.*

3. Si a Pontifice, vel Epiſcopo habeant privilegium: quale hoc tempore habent religioſi aliqui quibuſdam locis ab Epiſcopis dandi communionem Paſchalem.

4. Si quis in Paſchate non poſſit in ſua parochia communicare, nec petere veniam a Parocho.

5. Si ratione communionis Paſchalis Parochiæ ſuæ ante ſatisfecerint, aut poſtea ſatisfacturi putentur, quia tunc Parochis nihil decedit, cum ipſo die Paſchæ abſtinere a communione poſſint. Sic contra Henr. & Nav. docent Sà, Fill. & Layman. qui addit, niſi conſtaret Parochum eſſe invitum, ac rationabiliter id prohibere, verb. grat. quod alias rationem communicantium habere in ſua Parochia non poſſit; tunc enim ad Parochiam eſſe rejiciendos. Card. de Lugo *d.8. ſ.2. n.50.* Bon. *l. c.*

6. Si ægrotus necdum pervenerit ad eum ſtatum, ut ex præcepto teneatur ad communionem, etſi tunc maneat obligatus ſuſcipere communionem ex manu Parochi, in articulo mortis.

7. Si ægrotus ſatisfecerit præcepto de viatico, cum intentione illud implendi: quia adminiſtratio Euchariſtiæ tantum eſt vetita regularibus, quando præceptum communionis obligat. Nunquam tamen, ſine licentia Epiſcopi, vel Parochi, licet religioſis publice Euchariſtiam deferre per plateas, cum id juri Parochorum conſuetudine obtento deroget; proinde eo caſu in ægroti oratorio, aliove honeſto domus loco, de licentia Ordinarii, privatim facto ſacro, Euchariſtia eſt danda. Ita Suar. Vid. Dian. *t.4. p.4. R.14. & p.9. t.9. R.63.*

8. Quibuſdam, qui frequenter communicant apud religioſos, nec poſſunt adduci, ut communicent in Parochia: idque ex tacito, & præſumpto conſenſu, quem Layman. *lib.*

5. t. 4. c. 7. n. 4. putat facilius poſſe præſumi in militibus præſidiariis; item in aulicis, ſtudioſis, aliiſque Academicis, &c. qui frequenter communicantes extra ſuſpicionem eſſe ſolent. V. Laym. *l. c.*

9. Si in Paſchate ſint vagi, peregrini, & advenæ, ſecundum ſententiam probabilem multorum, ut Sanch. *de matr. l. 3. d. 27.* Fagund. *prec. 1. Eccl. l. c. c. 8.* Card. de Lugo *l. c.* Dian. *p. 2. t. 2. R. 12.*

10. Si ſint famuli, vel domeſtici, vel familiares eorum, qui circa tales habent privilegium. Vid. Compend. privil. Societat. *v. familiaris*, & Dian. *p. 2. t. 1.* de dubiis regularium. *R. 12.*

ARTICULUS II.

Quid requiratur in Miniſtro ad licitam adminiſtrationem Euchariſtiæ?

Reſp. 1. Ut miniſter circa Euchariſtiæ diſtributionem non peccet, præter gratiam, etiam reverentiam in eo, tum ratio, tum Canones requirunt; ita ut præſtet hoc Sacramentum omitti (cùm ejus ſuſceptio ſæpe non ſit neceſſaria ad ſalutem) quam admitti poſitivam irreverentiam. Unde reſolves.

1. Euchariſtia non eſt deferenda ad infirmum, niſi cum habitu decenti, ideſt, cum ſtola, & ſuperpelliceo, ac præcedente lumine: ſecus eſt de extrema Unctione, cujus materia, cum non ſit Sacramentum, non requirit tantam venerationem. Putant tamen quidam, ſi habitus haberi non poſſit, aut ſit tempeſtas, aut iter faciendum, non fore irreverentiam, ſi Sacerdos Euchariſtiam in pyxide, vel corporali involutam in ſinu ſuo clam deferat. Quod certius videtur licere in locis hæreticis, ubi etiam neceſſitate, & clam, præciſo ſcandalo, poterit porrigere ſine ſtola, & ſuperpelliceo: etſi nullo modo celebrandum ſit ſine veſtibus ſacris ob viaticum dandum. Bonac. *d. 4. q. 5. p. 2.*

2. Præſtat ægrum non communicatum mori, quam Sacerdotem in habitu cum Sacra-

mento per publicum currere (etſi feſtinare valde debeat, ut dicit Quintan. *t.*4. *ſ.* 8.) Secus eſt in Baptiſmo, & Pœnitentia, ſi probabiliter timeretur, ne ægrotus decederet in mortali; tunc enim currendum eſſet, ut habet Bon. *l.c.* ex S. Th. Poſſev. & aliis.

3. Ad infirmum longe diſtantem licere Parocho Euchariſtiam deferre in equo manſueto, ita ut non ſit periculum lapſus, docet Quintan. c. 4. *ſ.* 8. Sed negant Poſſev. & Barboſa, niſi loci conſuetudo permittat, adduntque non licere pyxidem dare portandam laico, quantumvis Paſtor ſit fatigatus, ſed potius ex collo ſuſpendendam burſam.

4. Euchariſtia non eſt deferenda ad ægrum, venerationis tantum cauſa, ut adoret, vel oſculetur, ſi ſumere non poſſit. Quod etiam prohibuit Congregatio Cardinalium: quæ tamen non videtur prohibere, ut venerationis cauſa deferatur ad lectum, ſi in domo celebretur.

5. Non licet dare Euchariſtiam aliis digitis, ſi indice, & pollice, ob chiragram, dari non poſſit, ut docent Bonac. *d.* 5. *q.* 4. *p.* 2. & Poſſevinus, contra Tolet. cujus ſententia tuta videtur, ſi alias æger ſine viatico eſſet moriturus; præſertim ſi tunc detur duobus indicibus.

6. Non licet tempore peſtis porrigere Euchariſtiam medio aliquo inſtrumento (multo minus deponere alicui in ſcutella, ut ab ipſomet ægro ſumatur) ſed manu danda eſt, ut docet Bonac. *d.* 4. *q.* 5. *p.*2. ex Suarez, & aliis. Quamvis Poſſev. *c.*8. non improbabiliter dicat, poſſe, præciſo ſcandalo, & periculo lapſus in terram, inſtrumento ad id rite confecto dari. Vid. Dian. *p.*4. *t.*4. *R.*114. Bonac. *l. c. p.*2. quod in praxi pro ægroto, qui non poteſt trajicere hoſtiam, ut ſcilicet ei detur Euchariſtia, impoſita particula hoſtiæ cum vino in cochleari, admittit Præpoſ. *in* 2. *p. q.* 80. *art.* 5. *dub.* 6. & Eſc. *t.*7. *c.*6. Dian. *p.*4. *t.*4. *R.*104.

7. Sacerdos podagra laborans poteſt deferri ad altare, ut ibi Euchariſtiam adminiſtret; ſecluſa tamen alia prohibitione. Ita Poſſev. *c.*5. *n.* 50. Bonac. *l. c.*

Reſp. 2. Requiritur præterea ut eam diſpenſet ritu Eccleſiæ conſueto: deinde, ut eam neget

get (per ſe loquendo) indiſpoſitis animo, vel corpore: denique, ſi Paſtor ſit, ut miniſtret eam ovibus, quoties rationabiliter petunt. Bon. *d.4.q.5.p.1.n.15.*

Dixi 1. *Ritu Eccleſiæ*: quia legitimus Eccleſiæ ordo ſub peccato obligat. Unde reſolves.

Peccat 1. qui Euchariſtiam dat ſub utraque ſpecie, locis, vel perſonis, quibus a Pontifice non eſt conceſſum. Item, ſi morituro, qui ob linguæ ariditatem non poteſt hoſtiam trajicere, det ſpecies vini, licet talem a mortali excuſare conetur Amic. apud Dian. *p. 8. t. 1.* R. 24. Bonac. *loc. cit.* Sanch. Poſſ. Barb. contra ipſum Dian. *p. 9. t. 9.* R. 64. 2. Qui diſpenſat ſine veſte ſacra, vel lumine, aut prævia confeſſionis generalis formula. 3. Qui laico dat hoſtiam majorem, in neceſſitate tamen, vel in caſu magnæ devotionis, licet ex majore particulam defractam dare; vel etiam in defectu minorum, plures majores conſecrare; eaſque deinde in minores partes (non tamen adeo parvas, ut honeſte dari non poſſint) diviſas diſtribuere. Ita Sà *v. Euchariſtia d. 4. q.5. p.1. n.14.*

Dixi 2. *Per ſe neget*: quia alias cooperabitur peccato. Per accidens tamen ſæpe dare poteſt, ver. g. ſi ſine ſcandalo, aut gravi damno ſuo, vel pœnitentis, negare non poſſit. Vid. Bonac. *l.c.* Poſſev. *c. 5. n. 8.* Unde reſolves.

1. Peccat 1. qui dat pueris, ante annum diſcretionis, niſi in articulo mortis, ut vid. *dub. ſeq. a. 3.* qui forte circa annum decimum incipit. 2. Qui dat amentibus, quando nunquam ſunt uſi ratione. Si vero uſi ſint, poteſt, & debet illis dari in articulo mortis, ſi poſſit ſine periculo irreverentiæ, & non conſtet, incidiſſe in amentiam in ſtatu peccati mortalis. Laym. *hic c. 4. n. 4.* 3. Qui dat peccatori publico, v. g. hiſtrioni, turpes comœdias cum mortali repræſentanti, uſurario, meretrici, concubinario: de quibus vid. Fill. *t.4. n. 166. & ſeq.*

Dixi, *Publico*: quia, ſi occulte tantum ſcias eſſe indiſpoſitum, occulte quidem, non tamen publice petenti eſt neganda: niſi indiſpoſitio ex confeſſione ſit nota; tunc enim extra eam ne licet quidem monere, ut docet Sanchez,

Bon.

Bon.Laym. *l. 5. t.4.c.6.* Card. de Lugo *d. 8. de Sacr. ſ.* 8.

2. Peccat item, qui negat reis morte plectendis (quibus etiam poteſt dari aliquot, imo una hora ante mortem, ut habet Sà: danda vero eſt, ſi fieri poteſt, non in carcere, vel alio loco inhoneſto) etiam ob crimen ſagratum captis, dummodo pœnitentiam præſeferant: etiamſi crimen negent, & violenta duret ſuſpicio. Tann. *t. 3.q.5.d.4.*

3. Recte facit, 1. qui raro, ver. gr. in Paſchate, dat communionem ſemifatuis, & qui debilem habent rationis uſum, ſi ſaltem hunc cibum a profano diſtinguere norint, ut habent Henr. & Poſſev. Idem fere dicendum eſt de ſurdis, & mutis a nativitate. Vid. Layman. *hic.* 2. Qui dat obſeſſis a dæmone, dummodo ſine irreverentia poſſint ſumere. Ita Suar. Bonac. Regin.

Dixi 3. *Si Paſtor ſit.* Unde reſolves.

1. Talis peccat graviter contra juſtitiam, & charitatem, ſi ſubditis in periculo mortis, licet peſte infectis, non det. Alius vero Sacerdos, qui in tali caſu, abſente, vel nolente Parocho, nollet dare, peccaret tantum contra charitatem, etſi ſecundum Chapeavil mortaliter. *q. 37. n. 2.*

2. Paſtor, ut Euchariſtiam opportune petentibus poſſit miniſtrare, tenetur eam aſſervare cum lumine in Eccleſia (nec licet alibi, ne in ſacellis quidem nobilium, vel choro monialium, aut inter ſepta Monaſterii earum, ut habet Trid. *ſeſſ.15. de reform. c.10.* niſi cum facultate in ſolemni feſto) in pyxide; quæ non neceſſario eſt conſecrata, licet, ſi conſecrata non ſit, debeat interius veſtiri vitta linea ex tela conſecrata, ut ex S. Th. docent Vaſq. Azor. Regin. *in praxi tom. 2.l.29 c.9.*

3. Si ob graviter culpabilem negligentiam Parochi, vel ejus, cui iſta cura commiſſa eſt, integro die, vel aliquot integris noctibus, lumen non ardeat ante venerabile Sacramentum, peccare eum mortaliter (ſecus ſi per horam tantum) docent Quint. *t. 4.ſ.1. & 7.* item Dian. *p. 9. t. 6. R. 34.* licet Marchant. *in reſol. Paſtor. t. 4. c. 5. q. 4.* obligationem, & conſuetudinem tam univerſalem neget: uti & de lumine præferendo, quando defertur Sacramen-

tum

tum foras, atque ex cauſa id poſſe omitti, ut cum defertur ad ægrum longe diſtantem, nec commode fieri poteſt cum lumine.

DUBIUM II.

De ſubjecto, ſeu ſuſcipiente Euchariſtiam.

ARTICULUS I.

Quæ requiratur in eo diſpoſitio animæ?

Reſp. Qui eſt in mortali, tenetur ſub mortali ante ſumptionem Euchariſtiæ confiteri, niſi ſit neceſſitas celebrandi, vel communicandi, & Confeſſarius deſit. Ita Trid. *ſeſſ.* 13. *c.* 7. & *can.* 11. ubi contrarium docentes excommunicantur de facto. Fundatur autem in illo, 1. Corin. 11. *Probet autem ſeipſum homo*, &c. & parum refert ad praxim, utrum tantum ſit præceptum Eccleſiaſticum, an tantum divinum, quod eſt probabilius, ut docent Suar. Fill. & alii commun.

Dixi 1. *In peccato mortali*: tum quia Euchariſtia delet venialia, ex opere operato: tum quia venialia (eſto committentur, imo reddant venialiter malam ipſam ſumptionem) non ponunt obicem gratiæ ſanctificanti. Quod ſi tamen multa ſint, & intra genus ſuum gravia, de quibus nulla pœnitentia concipitur, actualem devotionem, & fructum majorem impediunt. Suarez, Laym. & alii. Unde reſolves.

1. Qui dubitat, an peccarit mortaliter, vel an mortale ſit rite confeſſus, tenetur ante communionem confiteri. Ita Bonac. *d.* 4. *q.* 6. *p.* 1. ex Sanchez, Regin. Suarez, & aliis.

Dixi 2. *niſi ſit neceſſitas* (non quæcunque, verb. g. feſti celebritas, vel magna devotio, ut quidam volunt) ſed gravis, ſive urgens, qualis eſſe cenſetur in ſequentibus caſibus, præmiſſa tamen ſemper contritione: ad quam tunc teneris, niſi de peccato, quod occurrit, fueris ante contritus. Præp. Card. de Lugo *d.* 14. *ſ.* 6. *n.* 132.

1. Pe-

1. Periculum mortis, vel ut conſecretur hoſtia pro morituro. Suar. Con. Card. de Lugo *d. 4. ſ. 5. n. 107.*

2. Si Sacrificium, vel communio non poſſint omitti abſque gravi infamia, vel ſcandalo. Iidem Auth.

3. Si Parochus debeat celebrare ex officio, ut populus ſacrum audiat. *Ibid.* Ob quam cauſam etiam alteri, qui non eſt Parochus, id licere putat Dian. cum aliis undecim, *p. 9. t. 3. R. 9.* contra Palaum, Averſam, &c.

4. Si urgeat præceptum de annua communione, ut docet Henr. & probabile putat Præpoſ. vel ſi Sacerdos non poſſit audire Miſſam, niſi celebret, ut habet Henriq. & Sotus, Dian. R.62. *&* 64. nec improbat C. de Lugo *l.c.* Probabilius tamen videntur docere Con. Sà, Suarez, & alii, ceſſante ſcandalo, & infamia, præſtare tunc ſacrum, & communionem etiam Paſchalem intermittere, eo quod hæc præcepta non obligent, quando non poſſunt impleri convenienter juri divino.

5. Si Sacerdos poſt conſecrationem cõmittat mortale, vel ante commiſſi recordetur, tenetur elicita contritione ſacrificium proſequi: Si vero id fiat ante conſecrationem, & præſertim ante Canonem, debet confiteri, ſi abſque nota infamiæ poteſt, vel recedere, ut docent Sylv. Nav. Dian. & alii contra Sotum, & Henriq. qui negant teneri, ob honorem ſacrificii; putantque practice eſſe probabile Laym. & Bon. eo quod vix ſine aliqua nota confeſſio decenter fieri poſſet; niſi forte in Miſſa ſolemni, ſub cantu, vel concione: quo caſu tenebitur confiteri, ut notat Sylv. Quod ſi vero nec contritionem poſſit elicere, ſecundum communem ſententiam, eſſet confitendum, vel deſiſtendum, licet Vaſq. *in 3. p. t. 3. d. 27.* & Hurt. *de Euch. d. 8.* putent probabile eſſe, ſaltem non peccaturum mortaliter, quando non poteſt ſine nota recedere; intellige, ſi conatus ſit elicere, vel fecit, quod potuit. V. Dian. *p. 4. t. 4. R. 98.* C. de Lugo *d. 9. ſ. 2. n. 8.* ubi idem docet. Notat autem Dian. ex Præpoſ. ſatis eſſe, ſi quis bona fide putet ſe eſſe contritum, licet ſubdubitet.

6. Si in ſcamno communicantium recorderis peccati mortalis, quod oblitus es confiteri, nec

ſine

ſine nota, aut ſcandalo gravi poſſis recedere, ut habet Nav. Fill. Regin. C. de Lugo *l. c. n.* 112. & alii: porrigenti autem Euchariſtiam confiteri non expedit, nec decet, quo casu, etiamſi ne poſſis quidem elicere contritionem, excuſat a peccato Hurt. *l. c.* Imo quidam DD. apud Henriq. excuſant laicum ante confeſſum, etiam præciſa nota, & ſcandalo, non recedentem, eo quod is dicatur juſtificatus, & probatus per confeſſionem. Quam ſententiam probat Tambur. *in exped. com. c.* 1. §. 8. poteſtque ſervire pro ſcrupuloſis. V. Regin. *l.* 29. *n.* 105. Bon. *d.* 4. *p.* 10. Eſcob. *t.* 7. *c.* 6.

Dixi 3. *Et deſit Confeſſarius*; deeſſe autem cenſetur, non ut quidam volunt, ſi abſit is, cui ſolet, & cuperet confiteri, vel cui devotius, aut utilius confiteretur: neque etſi Religioſus non poſſit niſi ſæculari confiteri peccata gravia, cum aliqua infamia Religionis. Amicus, Dian. *p.* 9. *t.* 3. R. 12. ſed in ſequentibus caſibus.

1. Si nullus ſit præſens; ad abſentem vero ſine magna difficultate (ſpectata tum debilitate, ætate, & negotiis perſonæ, tum aliis circumſtantiis, ut aeris, brevitatis temporis) adire non poſſis. Bonac. *l. c. n.* 30. ex Suar. Con. &c.

2. Si non adſit, niſi ignarus Idiomatis, vel carens juriſdictione, vel excommunicatus, vel non approbatus, vel cui non poſſis confiteri ſine gravi damno tuo, vel alieno, vel ſi habeas peccatum tantum reſervatum, nec pateat aditus ad ſuperiorem; vel ſuperior ſemel iterumque per pium Confeſſarium rogatus negaverit poteſtatem abſolvendi. Tambur. *in exped. com. c.* 1. §. 6. ex Fag. Limitat autem Dian. *p.* 9. *t.* 3. R. 15. ſi abſque gravi nota prætermittere non poſſis. Ita Sylv. & alii. Requiritur tamen in his etiam caſibus contritio, & propoſitum confitendi: imo ex præcepto Trid. Sacerdos, qui in tali caſu celebravit, tenetur prima occaſione confiteri. * Hic adverte prop. 38. & 39. inter proſcriptas ab Alex. VII. * Quod præceptum extendendum non videtur ad Laicos, vel Sacerdotes communicantes tantum, ut contra Nav. & Fagund. docet Sylv. Dian. & Bon. *d.* 3. *q.* 6. *p.* 1.

ARTICULUS II.

Quæ requiratur diſpoſitio corporis?

Reſp. 1. Nulla corporis macula per ſe impedit ſuſceptionem Euchariſtiæ, cum parum faciat ad bonitatem, vel malitiam moralem. poteſt tamen aliquando per accidens impedire, propter effectus ſecutos. Ita commun. Unde reſolves.

1. Non impedit pollutio involuntaria, imo nec voluntaria per pœnitentiam expiata, niſi effectum malignum, v. g. turpem recordationem, ac delectationem, vel diſtractionem, & perturbationem animi relinquat: eo enim caſu, uti & ſemper poſt culpabilem, præſtat, ac ſecundum ſententiam communem ſub veniali debet differri, niſi aliud ſuadeat juſta aliqua cauſa, v. g. magnus fructus feſtivitatis, regula ordinis: vel ſi a dæmone excitata putetur, ad communionis frequentiam impediendam. Sanch. *l.9. de matr. d.* 13. Bon. *d.* 4. *q.6.p.* 2. Card. de Lugo *d.*15.*ſ.*1.

2. Neque actus conjugalis impedit, etſi decens, & conſilii ſit, abſtinuiſſe ſaltem nocte proxime antecedente, ſi raro communicet. Ita Fill. & Sanch. *l. c.* Eſcob. *l.* 7. *E.6.n.*83. Intellige, ſi debitum petitum ex neceſſitate reddidit, nec ullam inde animi perturbationem, aut affectum ad res venereas patitur: ſi vero voluptatis cauſa feciſſet, eo die abſtinendum eſſe (præſertim ſi malignus effectus ſubſecutus fuiſſet) docet Regin. *l.*29.*n.*117. Laym. *l.* 5.*t.*4. *c.6.n.*10.*&* 16.Mart.Perez. *d.*49.*ſ.*3.*n.*8. addens eſſe tantum veniale; imo indecentiam juſta cauſa poſſe reſarciri.

3. Similiter, etſi decens, & conſilii ſit, ſumpta communione, abſtinere eo die a copula; licita nihilominus eſt ex bono fine, v. g. ex amore prolis, ad evitandum incontinentiæ periculum, vel ad debitum reddendum. Tamb. *c.*3. §.6. ex Sanch. *l.9.d.*13. & March.

Reſpond. 2. Ex præcepto Eccleſiæ tenetur communicaturus, ſub mortali, regulariter eſſe jejunus jejunio naturali, ideſt, ut a medio noctis nihil omnino per modum cibi, potus, aut medicinæ ſumpſerit. Ita commun.

Et

Et eſt certum ex Conciliis: quæ vide apud Fill. Laymann. Card. de Lugo *l. c.* Unde reſolves.

1. Etſi parvitas materiæ non excuſet hic: non obſtat tamen communioni 1. Reliquias ciborum inter dentes hærentes trajicere caſu (negant enim Præpoſ. Vaſquez, & alii, ſi fiat de induſtria, contra Tann. Conin. *q.* 80. *art.* 8. *num.* 47. & Dian. qui contrarium probabile affirmant) licet eas expuere omnino deceat. Dian. *t.* 4. *de Sacr. reſ.* 37. & *p.* 4. *t.* 4. *reſ.* 104. Vid. Eſcob. *tr.* 7. *E.* 6. & Card. de Lugo *n.* 36. ubi notat ſententiam iſtam Tan. & Dian. ad hoc ſervire, ut ſtudioſe dentes ante expurgare, ne quid forte caſu decidat, non tenearis. 2. Sanguinem, vel alium humorem ex capite defluentem, & guttulam aquæ, aut vini, caſu per ablutionem oris, vel guttulam juſculi, dum ſapor exploratur, per modum ſalivæ, cui mixta eſt, vel culicem inter reſpirandum trajicere. Ratio eſt, quia hæc aut non ſumuntur, ſcilicet ab extrinſeco, aut non per modum cibi, aut potus. Vide Fagund. *præc.* 2. *cap.* 5. C. de Lugo *loc. cit. num.* 23. 3. Si Aromata, vel folium tabaci ex cauſa ori imponas, maſtices, vel quid aliud guſtes, modo nihil tranſmittas. Præpoſ. in 3. *par. quæſt.* 8. *art.* 80. *diſt.* 1. *num.* 59. Card. de Lugo *R. mor. l.* 1. *d.* 9. Idem de fumo tabaci docet Gran. *in* 3. *p. c.* 6. *t.* 10. *d.* 8. *num.* 4. (licet indecens valde id videatur, niſi juſta ex cauſa fiat) & Eſcob. *t.* 7. *E.* 6. ubi de ejuſdem pulvere per nares attracto idem colligit ex Suar. & Fag. Idem tenet Dian. *p.* 8. *t.* 7. *R.* 3. Card. de Lugo *R. mor. l.* 1. *d.* 9.

2. Probabile eſt, non impedire communionem, ſi fruſtulum ligni, chartæ, unguium, vel lapillum deglutias: quia non habet rationem cibi, vel potus. Dian. *loc. cit. R.* 38. & *tr. de celeb. R.* 52. ex Ledeſm. & Sanch. contra Henriq. Regin. Laym. & alios, quorum ſententia tutior eſt. Vide Card. de Lugo, & Eſcob.

3. Non licet communicare his caſibus, 1. Si ſaccharum, liquorem glycyrrizæ ore ſolutum cum ſaliva trajicias. Si vero dubium ſit, num quid deglutiveris, vel an factum ſit poſt duodecimam, probabiliter docet Laymann. *lib.* 1.

t. 1. *cap.* 1. contra Sanchez, Fagund. non impedire communionem, vel ſacrificium. vide Dian. *loc. cit.* R. 29. & ſupra *lib* 1. *t.* 1. *cap.* 2. *d.* 3. 2. Si veſperi decumbens aliquid ori contra raucedinem impoſueris niſi certus ſis, poſt medium noctis te nihil transmiſiſſe. Ita Suar. Fill. Cardin. de Lugo *loc. cit. num.* 37. & alii. Licitum autem eſt, inter horologia diſſonantia quodvis ſequi, etiam ultimum, modo non conſtet errare: quia habet ſe ut auctor bonus, faciens opinionem probabilem, ut habet Sanchez *lib.* 2. *d.* 1. *de matr.* Fagund. Jo. Sancius, Cardin. de Lugo *num.* 45. Dian. *loc. cit.* R. 36. 3. Si aliquid ſumpſeris, licet mox rejeceris. 4. Si tabaci fumum in ſtomachum trajeceris, ut docet Præpoſ. etſi alii merito dubitent. Tamb. *t.* 4. *d.* 5. Gran. autem *in* 3. *p. c.* 6. *t.* 10. *d.* 8. negat. 5. Si Sacerdos nocte Nativitatis in prima Miſſa ablutionem, vel lambendo digitos modicum aquæ, aut vini ſumpſerit. Vide Bonac. *d.* 4. *q.* 6. *p.* 2.

4. Non eſt peccatum, per ſe loquendo, cibum ſumere, vel expuere, Tamb. *cap.* 1. §. 1. ſtatim a communione, ut ex S. Thom. docent Azor. Sanch. Bonac. *d.* 4. *q.* 6. *p.* 1. *n.* 25. unde eum, qui paulo ante medium noctis cœnaſſet in Dominica pridie Nativitatis Domini, poſſe nihilominus ſtatim poſt mediam noctem celebrare, docent Diana, & alii tres. *p.* 3. *t.* 4. R. 44. etſi ob Sacramenti reverentiam, conſilii ſit abſtinere, donec ſpecies ſint conſumptæ: quod ſaltem intra dimidium quadrantem in laico (in Sacerdote intra quadrantem) fieri certum videtur. Cardin. de Lugo *d.* 12. *f.* 3. *n.* 54. ex judicio medicorum a ſe conſultorum. Tamb. autem *c.* 3. §. 4. ex Jo. Sanch. *d.* 38. notat citius a valido, quam debili ſtomacho, regulariter tamen ab omnibus intra horam conſumi; refertque infirmum quendam poſt mediam horam ſpecies integras rejeciſſe.

Dixi in Reſponſ. *regulariter*: quia non jejunus licite communicat, in ſequentibus caſibus, ſi quidem jejunus non poſſit ſine notabili incommodo, ut monet Con. & Bon. apud Dian. *p.* 9. *c.* 6. R. 42.

1. In periculo mortis, ſive illud ſit ex

mor-

morbo, vulnere, veneno, ſive ex ſententia judicis. Et quidem in eodem morbo, etſi non tenearis, potes tamen poſt aliquot, v. g. ſex, 7. vel etiam, ut putat Layman. duos dies (etſi quoad hoc potiſſimum attendendum eſſe ad conſuetudinem, moneat Cardin. de Lugo) repetere viaticum non jejunus, dummodo nequeas jejunus ſumere, & periculum mortis recurrat, ut docetur commun. vel etſi maneat, ut contra Vaſq. Præp. & alios docent Navarr. Tolet. Regin. Suar. Card. de Lugo *ſ. 3. n. 65.* Imo, etſi non liceat ægro ex ſola devotione communicare, fracto jejunio, ſi tamen morbus eſſet diuturnus, nec poſſet dari communio, niſi poſt medicinam, probabile eſſe id licere, docent Armilla, Tolet. Con. Reginald. Henriq. Suarez, Eſcob. &c. quorum aliqui exigunt longum intervallum, verbi gratia 30. dierum, ut Navar. & Villalob. alii 8. vel 10. dies, ut Suar. Henriq. Fagund. alii 7. ut Sylv. alii 6. ut Arm. Zamb. Poſſev. & Filliuc. quos ſequitur Dian. *de celebr.* R. 77. alii permittunt toties, quoties ſano poſſet dari jejuno: ita Eſcob. *t. 7. E. 6.* ex Hurt. alii denique poſſe ſequenti ſtatim die dari, ob juſtam cauſam, ut ſi propter conſuetudinem, & deſiderium, aut devotionem difficulter abſtineat, & moraliter videatur inſtare periculum mortis. Sic Layman. *lib. 5. t. 4. cap. 6. num.* 20. Verum ea in re loci conſuetudo ſpectanda eſt, quæ nunc ſaltem videtur permittere, ut quando morbus, & periculum diu protrahitur, poſt 7. vel 8. dies iterum detur communio non jejuno. Vide Cardin. de Lugo *d.* 15. *ſ.* 3. *de Euch.*

Denique, licet probabile videatur Fill. *t. 1. tr. 4. n.* 142. & Cardin. de Lugo id, quod docet Maj. *in 4. d. 9. c. 3.* Fern. de hæred. &c. (Laym. vero *l. 5. t. 4. c. 6. n.21.* limitat ad caſum neceſſitatis, quo moriturus aliud Sacramentum ſuſcipere non poſſet, & ſcandalum ceſſaret) poſſe non jejunum celebrare ad dandum alteri viaticum, eo quod hoc ſit juris divini, jejunium vero Eccleſiaſtici tantum; ideoque non tantum poſſe, ſed etiam teneri, dicat Gran. *In 3. p. c. 6. t. 19. d. 8. n.12.* Id tamen merito communiter rejicitur: tum quia

quia contrarium probat praxis ; tum quia major eſt habenda ratio Sacramenti, quam aliqualis neceſſitatis proximi ; tum quia præceptum viatici non obligat, quando non poteſt rite dari. Ita Bon. ex Con. Hurt. *de Euch. d. 9. diſ.* 17. Suar. Vaſq. &c. comm. docetque Card. de Lugo eſſe probabilius. Vide Dian. *to.* 1. *tr.* 4. *Reſ.* 33. Sacerdos autem morti (ſive naturali, ſive violentæ) vicinus celebrare ſine dubio poteſt non jejunus, ad dandum ſibi viaticum, ſi illud aliter haberi non poteſt ; quia non plus eſt celebrare, quam communicare ſumpto cibo. Card. de Lugo *d.* 15. *ſect.* 4. Laymann. Dian. *p.* 5. *t.* 3. R. 36.

2. Si periculum ſit, ne Euchariſtia pereat, vel male tractetur, poteſt ſumi a non jejuno, etiam laico, ſi alius deſit : imo probabiliter poteſt etiam a præſente Sacerdote laicus accipere, ut docent Card. de Lugo *n.* 87. Suar. & Vaſq. *d.* 22. *n.* 48.

3. Si grave ſcandalum ſit oriturum ex omiſſione ſacrificii, vel communionis. Quod tamen quidam putant vix fieri poſſe, eo quod occurri poſſit ſcandalo, dicendo Sacerdotem caſu aliquid ſumpſiſſe, ideoque impediri.

Dixi, *ſcandalum* : quia turbationem, vel incommodum aliquod ſecuturum, v. g. ſi celebraturus primitias aliquid ſumpſiſſet, non ſufficere, notat Præp.

4. Si perfectio ſacrificii, vel communionis urgeat. Quod fieri poteſt quinque modis. 1. Si pro ſpeciebus vini ſumpſit aquam: (quam ſi advertat, dum habet in ore, non eſt expuenda ob periculum ejiciendi fragmentum hoſtiæ, & irreverentiam, ſed deglutienda. Tamb. *de exped. ſacrif. l.* 2. *c.* 8. Card. de Lugo *d.* 15. *ſect.* 4.) tunc enim tenetur denuo conſecrare : quod fieri etiam poteſt, conſecrando, & offerendo ſtatim, ſine nova hoſtia : Vide apud Suar. Quod ſi id poſt Miſſam concluſam advertas in Sacriſtia, omittas. Si autem intra Miſſam poſt ſumptionem, vel etiam ante eam, poſt conſecrationem tamen, dubites, an merit vinum, pro vino præſumendum eſſe, & pergendum, ait Tamb. 2. Si celebrans poſt con-

ſecrationem deficiat: tunc enim tenetur alius, etiam non jejunus, ſi jejunus haberi nequeat, perficere. 3. Si poſt conſecrationem etiam unius ſpeciei recordetur, ſe non eſſe jejunum: tenetur enim pergere; imo etiam poteſt pergere, ſi ante conſecrationem recordetur; & abſque ſcandalo, & nota non poſſit deſiſtere, ver. gr. in ſolemni ſacro, ut docent Suar. Con. &c. Si tamen privatim celebret, & commode poſſit abrumpere, tenetur, uti ex S. Thom. *q. 73. a. 6.* docetur commun. 4. Si poſt ablutionem ſumptam, licet diu communionem diſtribuerit, ſumendæ ſunt reliquiæ etiam grandiores conſecratæ eodem ſacro; quod addo, quia non licet tunc ſumere particulas alterius ſacrificii, quæ ſunt in ciborio, ad illud expurgandum, ut docent Suar. Card. de Lugo *l. c.* cum communi, licet contrarium probabile dicat Tamb. *de expedita com. cap. 2. §. 8.* ex March. *t. 3. p. 3. c. 3.* uti nec ejuſdem ſacrificii, ſi illud plane ſit abſolutum, & ab altari receſſeris, ſed debent ſervari, donec ſumantur a jejuno: Eſcob. *t. 7. E. 5.* Fagund. &c. quia convivium jam finitum eſt. Niſi tamen aliud ſuadeat periculum indecentiæ, ver. gr. ſi plures Miſſæ eodem die iſtic futuræ non eſſent, & Sacramentum aſſervari non ſoleret; tunc enim minore irreverentia ſumeret, quam aſſervaret. Imo Card. de Lugo *d. 14. p. 4. n. 82.* & Gran. non damnat Sacerdotem, qui, prius, quam ſacras veſtes exuit, particulam inventam abſumit, eo quod non ſit communio nova, ſed complementum præcedentis. Vid. Bon. Card. de Lugo, Eſcob. *ll. cc.* 5. Si pars hoſtiæ poſt ablutionem ſumptam, calici, aut palato adhæreat (quæ decentius nova ablutione, quam digito propellitur, ut docet Bonac. ex Fill. & aliis; quamvis Miſſale etiam permittat, ut digito attrahatur ad labium calicis, & ſumatur ante ablutionem) quo modo etiam ii excuſantur, qui ex devotione hoſtiam in ore diu retinentes, caſu præmittunt aliquid ablutionis; ſponte tamen id non licet, niſi bona fides, & ſancta ſimplicitas excuſet. Ratio horum omnium eſt, quia talis ſumptio moraliter cenſetur completio unius ſacrificii. *Reg. l. c. n.*

R. n. 123. Boſſac. *l.* 1. *d.* 4. *q.* 6. *p.* 2.

Unus caſus eſt, in metu mortis, ad quem evadendum, ſicut ſine altari, vel calice conſecrato, aut veſtibus ſacris, ita etiam non jejunum poſſe celebrare, docet Dian. cum Sylv. &c. *p.* 3. *t.* 6. R. 48. & *p.* 5. *t.* 3. R. 39. dummodo celebratio non exigatur in contemptum Religionis, Eccleſiæ, vel ejus præceptorum.

ARTICULUS III.

Quæ, & quanta ſit obligatio ſumendi Euchariſtiam?

Reſpond. 1. Sumptio Euchariſtiæ fidelibus adultis eſt neceſſaria neceſſitate non medii, ſed præcepti divini obligantis tum in articulo mortis per modum Viatici, tum etiam ſæpius in vita, ut docent Suar. Vaſq. Layman. Fag. & alii commun. probantque tum ex Scriptura, tum ex Concil. Nicæno, & Trid. *ſeſſ.* 13. *c.* 6. tum ex praxi Eccleſiæ; tum quia Euchariſtia eſt inſtituta per modum cibi, cujus uſus ſæpius eſt neceſſarius. Bon. *d.* 4. *q.* 7. *p.* 1. *n.* 8. Unde reſolves.

1. Quiſque fidelis in periculo vitæ, quod prævidet, vel merito timet, v. g. in gravi morbo, ante conflictum, vel puerperium, præſertim primum, ante navigationem, &c. tenetur ſub mortali communicare. Suar. Vaſq. *dub.* 214. Niſi tamen paucis, v. g. octo diebus ante communicaſſet: talis enim communio cenſeretur habere rationem Viatici, ut docent Suarez, Reg. Fill. contra quoſdam, ut Gaſp. Hurt. *d.* 10. *diſ.* 2. &c. apud Eſcob. qui dicunt, eum, qui mane communicavit, ſi a prandio incurrat periculum vitæ, teneri iterum ſumere communionem, tanquam viaticum: imo Sà, & Sylv. *v. Euch.* Funius, &c. & Cajet. *v. Communio*, putant non eſſe ſaltem mortale, communionem omittere, dummodo in Paſchate ſumpſeris.

2. Si in ægro eſſet periculum vomitus, docet Sanctius apud Dian. *d.* 5. *t.* 5. R. 55. poſſe ei parvam particulam dari, quæ ſtomachum alteratura non putetur; aut, ſi de hoc ipſo dubium ſit, ſecuritatis cauſa prius dari particulam non conſecratam, quam ſi rejiciat,

nullo

nullo modo dandam conſecratam: ſecus ſi retineat. Si vero independenter a cibo perpetuo evomat, nullo modo dandam, niſi forte per ſex ſaltem horas liber a vomitu fuiſſet.

3. Pueris doli capacibus, qui ſciunt diſtinguere Euchariſtiam ab alio cibo, probabilius eſt in periculo mortis eam eſſe dandam pro Viatico, ut contra Vaſq. inſinuat Laym. *t.* 4. *de Euch. c.* 4. & expreſſe docet Suar. *d.*40. *ſ.* 1. confirmatque Card. de Lugo *d.*13. *ſ.*4. *n.*28. & addit (contra Sanch.) ſi de capacitate pueri ſit dubium, poſſe nihilominus dari, etſi non ſit neceſſe.

4. Qui poſt Viaticum ſumptum peccavit mortaliter, non tenetur denuo communicare. Ita Reg. Fill. Card. de Lugo, & alii.

5. Qui non communicavit in periculo mortis, non tenetur poſtea ſupplere. Ita Bonac. *d.*4.*q.*7.*p.*1. ex Henriq. Reg. &c.

6. Judex tenetur, per ſe loquendo, reis concedere tempus communicandi, ut docent Suar. Bon. *l. c.* & alii communiter, contra Nav. quod ſi reus noluerit, poteſt judex procedere. Fill. *t.*4.*c.*8. *q.*11.*n.*238.

Reſpond. 2. Etſi Chriſtus tempus communionis, extra periculum mortis, non præceperit: Eccleſia tamen pro ea determinavit tempus Paſchale, quod communiter numeratur a Dominica Palmarum, uſque ad Dominicam in Albis incluſive; alicubi tamen totam Quadrageſimam comprehendit; alibi extenditur ex conſuetudine, vel indulto; poteſtque Confeſſarius ex juſta cauſa extendere, ut docent Sà, & alii. Vide Bonac. *d.* 4. *q.* 7. *p.* 2. Unde reſolves.

1. Præceptum hoc impletur etiam per communionem ſacrilegam, ut habet communis, contra Durand. & Sylveſt. Et patet, quia Eccleſia tantum præcipit actum externum; nec finis-præcepti cadit ſuper præceptum. Verum damnata eſt recenter hæc opinio ab Innocentio XI. uti videre eſt in propoſitione 55.* An vero, qui non ſatisfecit, teneatur poſtea implere, utrinque probabiliter defenditur, etſi affirmativa videatur probabilior. Bonacin. *ll. cc.* Suar. Con. Card. de Lugo, &c.

2. Non tenetur prævenire, qui prævidet, tempore Paſchali ſe impediendum, ut contra Vaſquez, Sylv. & Fagund. probabiliter docet Azor. *t.* 1. *d.* 17. *cap.* 41. Suarez, &c. Qui vero ſic prævenißet, & poſtea tolleretur impedimentum, teneretur rurſus communicare, ſecundum Laym. *l.* 5. *t.* 4. *cap.* 5. Card. de Lugo *ſ.* 4. *num.* 78. quia non ſatisfecit præcepto obliganti ad communionem, & ad illud tempus. Negat tamen Dian. citans Fern. & Suarez.

Reſpond. 3. Tenetur quivis communionem Paſchalem ſumere in Parochia a Paſtore ſuo, niſi hujus licentia, privilegio, aut conſuetudine eximatur. Nav. Suar. *d.*72. *ſ.*2. *&c.* Unde reſolves.

1. Sacerdos, ubivis celebrando, ſatisfacit. Bon. *d.*4. *q.*7. *p.* 2.

2. Eximuntur peregrini, & vagi, qui parochiam non habent, aut ab ea abſunt. Bonac. *l. c.*

3. Non eximuntur laici inſervientes religioſis, ut habet Sà, *v. Euch.* niſi, ut dicit Bon. degant in monaſteriis, aliiſque locis a cura Parochorum exemptis. Vide Sanch. *de matr. d.* 32. *n.* 12.

4. Non ſatisfacit huic præcepto, qui in Paſchate extra Parochiam, ſine conſenſu Paſtoris, communicat, ut habent Nav. Azor. & alii commun. niſi tamen communicet in Cathedrali Eccleſia; hunc enim ſatisfacere præcepto cenſet Bonac. *l.* c. ſed negat Card. de Lug. *l.* 1. *Reſp. mor.* niſi Epiſcopus expreſſe, vel tacite conſentiat. V. ſupra *c.*2. *d.*1. *art.*1. *& c.* 2. *&* 6. Bonac. *l. c.* Vide ſupra c. 2. *d.* 11 *n.* 1. *caſ.* 7. 8. & 9.

Dixi, *ſine conſenſu Paſtoris*: quia cum conſenſu ſummi Pontificis, vel Epiſcopi, ſive Ordinarii, aut ejus Vicarii generalis, vel Parochi (hi enim omnes intelliguntur nomine Paſtoris) extra Parochiam communicando ſatisfieri præcepto Doctores concedunt. Et quidem ſufficere conſenſum interpretativum, ſive præſumptum, notat Tamb. *de exp. com. c.*4. §. 4. imo Ban. *in Theol. moral. p.*1. *t.*5. *q.*19. Beja, & quidam alii apud Tamb. *l. c.* & Card. de Lug. *d.*18. *ſ.*2. *n.*49. item Dian. *p.*2. *t.*14. *R.* 73. & *p.*6. *tr.*7. *R.*58. putant poſſe ſatisfieri præcepto commu-

munionis Paſchalis (præſertim extra diem Paſchæ) apud Mendicantes ex privilegio Nicolai V. Pii V. & Pauli IV. certis conceſſo, quod cæteri participent. Verum hoc alii communiter negant. Vide Averſ. *q.* 10. *ſ.* 4.

CAPUT III.

De Euchariſtia, ut eſt ſacrificium.

DUBIUM I.

Quid ſit Miſſa, & quæ obligatio Sacerdotum circa illam?

RESpond. Miſſa eſt Sacrificium conſiſtens in conſecratione panis, & vini: eſtque actus latriæ, qui fit in recognitionem ſupremi dominii Dei, & ſignum noſtræ ſervitutis. Quod non obſtat, quin ſecundario poſſit etiam ad alium finem partialem offerri, ut ad agendas gratias, vel impetrationem beneficii, ad remiſſionem peccatorum, ad ſanctos honorandos, &c. Principalis fructus Miſſæ, ex opere operato, eſt independens a probitate Sacerdotis, a quo pro omnibus, ſeu vivis, ſeu defunctis, etiam accepto ſtipendio applicabilis eſt, eſtque actu, tam intenſive, quam extenſive finitus; etſi enim hoſtia ipſa, & principalis offerens, id eſt Chriſtus, infinite ſit Deo gratus, atque ita Deus per hoc ſacrificium infinito honore afficiatur: videtur tamen Chriſti eſſe voluntas, ut offeratur, & proſit tantum ad certum, & finitum effectum. Quod etiam patet ex uſu, & ſenſu Eccleſiæ, dum Miſſæ pro eadem re repetuntur: quod ſignum eſt, non habere infinitum effectum. Vide Bon. *d.* 4. *q ult. p.* 4. Unde reſolves.

1. Sacerdotes ordinarie peccant graviter, ſi non aliquoties in anno, ſaltem ter, vel quater, ſolemnioribus feſtis celebrent, niſi legitime ſint impediti. Ita Sylv. Reg. Suar. Con. & alii comm. contra Ang. Bon. Dian. *p.* 2. *t.* 14. *R.* 19. item C. de Lugo, & Tamb. *l.* 1. *exped. com. c.* 6. qui excuſant ſaltem a mortali, dummodo communicent in Paſchate, abſitque contemptus, & ſcandalum: imo, ubi Tridentinum eſt acceptum, tenentur ex mandato Epiſcopi

ſub gravi culpa celebrare ſaltem Dominicis, & feſtis; excuſantur tamen, ſi Epiſcopi nullum mandatum extet.

2. Etſi in Eccleſiis Cathedralibus, Collegiatis, & Conventualibus (ubi eſt competens Sacerdotum numerus) quotidie debeat una ſaltem Miſsa privata celebrari, & altera cantari, peccentque mortaliter dictarum Eccleſiarum Rectores, ſi in hoc deficiant, Suar. Conin. Layman. March. &c. non eſse tamen mortale (præſcindendo a peculiari obligatione talis Eccleſiæ) ſemel, vel bis in hebdomada omittere alterutram, docet Tamb. *lib.* 1. *cap.* 6. uti neque ſi in Eccleſiis Collegiatis die feſto cadente in feriam privilegiatam, v. g. Vigiliæ, quatuor temporum, Quadrageſimæ, vel Rogationum, Miſsa ſolemnis de feria poſt Nonam canenda ſemel omittatur. *ibid.* ex Abbat. March. &c.

3. Peccat graviter, qui tenetur pro alio offerre Miſsam, fructum tamen principalem applicat aliis: quia id alii eſt fraudi in re gravi.

4. Graviter peccat, 1. qui ad ſacrum ex juſtitia obligatus, illud diu differt: quia magno fructu alterum privat. Sylv. Regin. *lib.* 23. *nu.* 236. Fernand. &c. multoque magis, ſi plane omittit; teneturque hoc caſu ad ſtipendii reſtitutionem. Tamb. *de exped. ſacrif. lib.* 3. c. 1. §. 8. 2. Si quis accipiat plura ſtipendia, quibus non niſi poſt longum tempus poſſit ſatisfacere. Ratio eadem eſt. Sylv. Regin. Fernand. *p.* 3. *cap.* 5. 3. Qui ſacrum animo ſe obligandi promiſit, & non præſtat. Bonac. *d. ult. p.* 8. etſi probabile ſit, hoc non eſse mortale, ut habet Sanch. *de matr. l.* 1. *d.* 5. Vide Dian. *tr.* 3. *miſ. Reſ.* 9. item *p.* 4. *t.* 4. *Reſ.* 196. & *p.* 6. *t.* 6. *Reſ.* 6. *p.* 5. *t.* 14. *Reſ.* 81. ubi citat Cajet. Vaſq. Hurt. &c. affirmantes, quod, qui pluribus Miſsam gratis promiſit, poſſit unica ſatisfacere: quod tamen alii communiter negant.

5. Si quis det juſtum ſtipendium (id a conſuetudine, vel lege taxatum eſse debet, aut, ſi non eſt, ſecundum Sotum, & Cajet. eſt frugalis victus unius diei; quod Suarez, Lay. & alii reprobant, putantque ſufficere mediam, vel tertiam partem ſuſtentationis diei)

ut pro ſe dicatur Miſsa, non poteſt ſecundum accipi ab alio, & pro duobus una tantum Miſsa dici. Cardin. de Lugo *diſt.* 19. *num.* 259. * Quod ſane certiſſimum eſt ex damnat. propoſit. 10. inter proſcriptas ab Alexand. VII. * Secus, ſi ambo dimidium tantum juſti darent; uti contra Vaſquez, Regin. & alios probabiliter docent Sotus, Henriq. Filliuc. Coninc. Cardin. de Lugo *loc. cit.* quod tamen jam eſt prohibitum per Bullam Urbani Octavi. Vide Bonac. Dian. *t.* 14. *Reſ.* 7.

6. Qui pecuniam ab alio accepit, ut pro illo celebret, aut fieri curet, per ſe loquendo, poteſt curare Miſsam per alium bonum Sacerdotem dici, minus dando, quam accepit. * Conſidera tamen hæc in re propoſit. 9. inter damnatas ab Alex. VII. *

Dixi 1. *Per ſe*; quia Urb. VIII. ob ſpeciem turpis quæſtus id fieri vetuit.

Dixi 2. *Bonum*: quia, ſi per malum curet, perditur fructus, qui eſt ex opere operantis. Vide Card. de Lugo *l. c.*

7. Beneficiati, etiam Curati, ad Miſsas obligati, poſsunt pro iis accipere ſtipendium, & applicare, cui volunt, quia non ſemper habent obligationem applicandi ad certam intentionem, niſi tamen contrarium conſtet, ut de Miſsa conventuali docet Bonac. Ita Cardin. de Lug. *diſt.* 81. *ſeſſ.* 1. *num.* 21. ex Suar. Vaſq. &c. contra Gav. Barb. & Dian. qui negant de Parocho; refertque Dian. *p.* 4. *t.* 4. *Reſ.* 232. determinaſse Congregationem Cardin. quod ei non liceat pro Miſsa accipere eleemoſynam manualem, quando tenetur celebrare: de Miſsa tamen conventuali, contra Bonacin. &c. ipſe affirmat *p.* 5. *t.* 13. ex aliis 3.

8. Qui ſtipendium pro ſacro accepit, tenetur dicere Miſsam pro defunctis, vel votivam, vel in hoc, aut illo altari, prout pecuniam offerens petivit (quantum tamen rubricæ permittunt, quibus neglectis, Eccleſiæ ordinem invertere, ob alterius devotionem, non convenit) quia ob ejus devotionem, & ſpeciales orationes, major fructus provenire ſolet. Si tamen aliter faciat, non erit grave, imo nullum, ſi fiat juſta de cauſa,

Vid. Dian. *de celebrat. Miſſ.* 31. Card. de Lugo *l. c. n.* 35.

9. Is, qui quoad locum, tempus, intentionem, qualitatem Miſſæ, non ſatisfacit, ſine juſta cauſa, voluntati fundatoris, peccat: & quidem graviter, ſi ſæpe faciat, eſto conſentiant hæredes; cum ii in hoc voluntati teſtatoris non poſſint derogare, ut docent Sylv. Navar. Azor. &c. Epiſcopus tamen poteſt in hoc diſpenſare ex cauſa, ut habent Henriq. Sylv. & Tamb. Quod ſi quis quoad locum impediatur, tenetur in alio, ut habet Azor. *t.* 1. *l.* 10. *c.* 14. & Sà, verb. *Miſſa*, Dian. *loc. cit. reſ.* 29. ubi docet ex Nav. Rodriq. Fag. & Azor. eſſe mortale celebrare in alio templo, vel altari quam quis tenetur: quod negat C. de Lugo, ſi raro, & ex cauſa fiat. Vide *n.* 6. Imo nec eſſe veniale, ſi obligatus quotidie celebrare, raro, & ex rationabili cauſa celebret alibi. Similiter Tamb. *de exped. ſacr. l.* 3. *c.* 2. excuſat a mortali eum, qui uno, alterove die ſingulis menſibus alibi celebrat, niſi tamen teneatur celebrare in altari privilegiato; notatque poſſe Sacerdotem contra hoc onus Miſsarum, v. g. certum earum numerum, præſcribere annis 30. ſi adſit poſſeſſio, titulus, & bona fides.

10. Beneficiatus ex juſtitia obligatur ſub mortali, & pœna compenſationis, ad eum numerum Miſſarum, per ſe, vel (prout mens fundatoris ex verbis colligenda permittit) ſaltem per alium, quem numerum literę fundationis requirunt; eum vero numerum ex juſta cauſa, v. g. ſi reditus jam non ſufficientes reſpondeant, poteſt minuere Epiſcopus in Synodo: quam poteſtatem Bon. reſtringit ad Miſsas defunctorum, & quidem poſt Trid. impoſitas. Vid. Bonac. *d.* 4. *q. ult. p.* 8.

11. Qui ratione beneficii tenetur quotidie celebrare, tenetur etiam Miſsam pro fundatore (niſi de hujus intentione contraria conſtet) applicare. Bon. & alii cum Dian. *p.* 6. *t.* 6. *Reſ.* 13. qui tamen concedit poſse eum pro ſeipſo quater, aut ſexies in anno, & in die commemorationis omnium defunctorum pro particulari defuncto celebrare: item quavis hebdomada unam Miſsam omittere devotionis, & reverentiæ cauſa, idque ex præſumpta intentione fundatoris: quod Tamb. *lib.* 3. *exp. ſa-*

criſ. c. 3. §. 1. ex Gavant. *p. 3. t. 12.* limitat, niſi de contraria fundatoris voluntate conſtet, vel ſit onus Eccleſiæ, aut Monaſterii, curare Miſſam quotidianam. Vid. Tambur. *loc. cit.* Dian. *p. 2. t. 14. Reſ. 28. p. 4. t. 4. Reſ. 86.* & *p. 5. t. 5. Reſ. 23.* & *t. 13. Reſ.* 15. idipſum limitat Card. de Lug. R. *mor. lib. 5. d. 9.* ſi obligatio dirigatur ad ipſum Sacerdotem, ver. gr. ſi dicatur (Qui debet quotidie celebrare) quo caſu concedit: ſi vero dirigatur ad celebrationem in tali loco, ver. gr. volo, ut in tali Eccleſia celebretur quotidie Miſſa, teneri eum pro ſe alium ſubſtituere eo die, quo ipſe non celebrat.

12. Qui non poteſt fundationi ſatisfacere propter morbum, non tenetur, ſi brevis ſit (v. g. 15. dierum, ut docet Bonac. aut etiam unius alteriuſve menſis, ut probabiliter docet Card. de Lugo *n. 36.*) ſubſtituere alium, aut compenſare, cum tam ſtricte nec domini quidem honeſti cum famulis agant: ſecus tamen, ſi ſit diuturnus morbus, niſi reditus ſint nimis tenues, aut in morbum abſumantur, ut contra Sylv. & Azor. docet Bonac. Rodriq. Impeditus vero aliis negotiis, licet juſtis (cum hæc non debeant obeſſe fundatori) debet ſatisfacere per alium, vel compenſare poſtea, præſertim ſi fiat ſæpius. Ita Bonac. *d. 4. q ult. p. 7.*

DUBIUM II.

Cujus ſit applicare fructum Sacrificii?

Reſpond. Solus Sacerdos offerens valide id facit, per ſuam intentionem: quia eſt actus poteſtatis ſacerdotalis. Ita commun. Suar. Card. de Lugo, *d. 14. ſ. 10. n. 211.* &c. Unde reſolves.

1. Is valide applicat, etſi peccet ſacrificando, vel applicet contra voluntatem ſuperiorum. Ita Suar. Laym. Dian. Card. de Lugo *loc. cit.* contra Navar. Ledeſma, & alios, quorum ſententiam probabilem dicit Dian. *t. 1. reſ. 72.*

2. Sacrificium, quod neque formaliter, neque virtualiter ulli applicatum eſt, vel ante, vel in ipſa conſecratione, ſaltem ſecunda

ſpeciei, non poteſt poſtea ulli applicari ſaltem adæquate: quia producit effectum, quando exiſtit, neque is ſuſpenditur; ideoque nec licet accipere ſtipendium pro Miſſa præterita. Vide Laym.

Dixi, *vel ante*: quia non requiritur, ut applicatio fiat in ipſo ſacrificio: ſufficitque, ſi pridie facta ſit, etſi ipſo die de ea non cogitet. Bonac. *q.3.p.2.* ex Suar. Dian. *l. c. reſ.* 47. contra Vaſq.

3. Si nulli applicetur, vel incapaci, fructus manet in theſauro Eccleſiæ, ut docet Suar. vel cedit ipſi Sacerdoti, vel illis, pro quibus tenetur ſpecialiter offerre, quod ita implicite cenſeatur intendiſſe. Ita Laym. *t.* 5. *c.* 2. Vide Card. de Lugo *n.* 215.

4. Applicatio ſub conditione jam impleta eſt valida, ver. gr. ad intentionem, quam habuit hodie ſuperior, non autem ſub conditione futura contingente, v. g. applico illi, cui Titius interrogatus voluerit; vel ei, qui prius morietur; vel qui primo ſtipendium offeret. Ita Suarez *in 3. p. tom. 3. d. 79. ſ. 9.* Laym. *loc. cit.* Dian. *l. c. reſ.* 15. Card. de Lugo *d.19.n.* 209. contra Bon. *q.ult.p.7.* §. 5. qui tamen ipſe in praxi diſſuadet.

5. Non ſatisfecit, qui te mortuum putans, Miſſas, quas pro defuncto teneretur, celebravit.

6. Sacerdotes Societatis non ſatisfaciunt, celebrando pro defunctis per anticipationem, niſi tamen jam mortui ſint, etſi poſtea promulgentur. Laym. *l. c.*

7. Non omnes Sacerdotes tenentur die animarum applicare Miſſam pro omnibus defunctis. Tamb. *lib. 3. exp. ſacr. c. 3.* §. 2. contra praxim, & Gav. *p.4.tract.*15.

8. Miſſa celebrata in altari privilegiato pro defunctis non ſuffragatur illis, nec ſatisfit indulto, niſi ſit de Requiem. Dian. *p.* 4.*t.*4.*reſ.* 233. ex declar. Car. & *p.* 9.*t.*2. R.8.

DUBIUM III.

Quando, & quoties liceat celebrare?

Reſp. 1. Ordinarie non licet celebrare poſt meridiem, ſed debet inchoari ante duodecimam,

ſuam, nec ante auroram; quam ante ſolis ortum Regin. quadrantem horæ, Henriquez, & Conin. mediam horam, Azor. horam cum quadrante, Suarez, & Fernand. & Poſsev. ſeſquihoram comprehendere dicunt; & conſequenter, cum ſecundum Henriquez, Suarez, & alios, Miſsa poſſit inchoari tanto ante auroram, ut ſub ejus initium finiatur, licet duabus horis ante ſolis ortum incipere. Ita Rodriq. & alii. Unde ulterius inferunt quidam, cum Suar. Religioſis habentibus privilegium celebrandi hora ante diem, licere tribus horis ante ortum Solis incipere: quod Card. de Lug. *dub.* 20. *ſeſſ.* 1. *n.*32. non improbat, etſi Laym. tantum permittat horis duabus poſt mediam noctem. Cardin. de Lugo *loc. cit.* Quacunque autem hora licite (ſive ex, ſive ſine privilegio) celebrent, eadem etiam (atque adeo in Miſsa, quæ nocte Nativitatis, cæteriſque, quæ poſt illam celebrantur) licere iis Euchariſtiam aliis miniſtrare, contra Bordon. docet Dian. *part.* 9. *tr.*7. *reſ.*43.

Dixi, *ordinarie*: quia antevertere licet ſequentibus caſibus, in quibus etiam paulo poſt meridiem, v. gr. uno, vel altero quadrante, inchoari poteſt, uti etiam ſecundum Sotum, & Palud. ex quavis rationabili cauſa, v. g. ob ſupplicationem, vel concionem publicam protractam ultra meridiem, ob funus Principis, vel quia Sacerdos die feſto propter iter fuit impeditus, quo caſu etiam integra hora poſt licere inchoare dicunt. V. Lay. *l.c.*. Fer. hic *c.* 3.

1. In neceſſitate, v. gr. ut morituro detur viaticum, quo caſu licere media nocte celebrare, ait Dian. *p.* 1. *t.*14. R.33. ex Lay. &c.

2. Ubi eſt mos rationabilis, ut opifices, & famuli ſummo mane poſſint audire ſacrum. Laym. *l.* 5. *t.*5.*c.*4.*n.* 3. ex Nav. &c. (V. Dian. *p.*2.*t.* 14. R. 33.) non tamen idcirco poſt meridiem licebit.

3. Ex privilegio, de quo ſupra.

4. In nocte Nativitatis, in qua omnes tres Miſſas ante auroram dici poſſe, probabiliter docent Suar. Con. Lay. Dian. *p.*4.*t.*4.R.226. contra Sylv. Fernand. & alios. Unde reſolves.

1. Graviter peccat, qui ſine aliqua harum, aut ſaltem juſta cauſa citius mane, vel ſerius poſt prandium celebrat, ubi Azor.

tertiam horæ partem, Laym. mediam horam, Bon. tres quadrantes, Sylvius horam requirit, ut differendo peccet mortaliter. Vide Dian. *t.* 14. *reſ.* 34. ubi notat, religioſos ex ſuis privilegiis poſſe celebrare uſque ad tres horas poſt meridiem, poſt tertiam vero nullo modo. Vide Bon. *l. c.*

2. Non eſt peccatum, celebrare ante dictam Primam, vel etſi ob infirmitatem non poſſis Horas dicere, vel etiam ante Matutinum, ſi cauſa ſubſit, ſine qua erit veniale, ut docent Fill. Laym. & alii, videturque ſententia tuta, contra multos dicentes eſſe mortale.

Reſpond. 2. Per ſe loquendo, quotidie licet celebrare. Dico, per ſe, quia præcepto obligante ſub mortali prohibemur die Veneris Sancti, non tamen Euchariſtiam ſumere, vel aliis præbere, ut habent Hurt. *de ſacrif. d.* 4. *dif.* 3. Quintan. ex Suar. Vaſq. Tann. &c. licet ſuppoſitis Declarationibus Cardin. non licere miniſtrare, niſi ſolis infirmis, velit Dian. *p.* 4. *t.* 4. *Reſ.* 237. *p.* 6. *t.* 6. *Reſ.* 19. & *p.* 9. *t.* 9. *Reſ.* 24. ex Barb. Gavant. &c. in Cœna Domini vero, etſi ex conſuetudine, uno celebrante, reliqui communicare debeant; plures tamen ex cauſa licite privatim celebrant, non tamen poſt finitam Miſſam ſolemnem, & ſacrarium reconditum, ut vult Palaus; licet alii id non admittant, apud Dian. *p.* 9. *t.* 6. *Reſ.* 24. Sabbato ſancto alii negant licere, ut Vaſquez, &c. alii probabilius affirmant, ut Suar. Fagund. Dian. Gaſp. Hurt. *d.* 4. *dif.* 3. Palaus (qui non vult fieri ante inchoatam Miſſam ſolemnem) & Card. de Lugo *ſ.* 1. *n.* 13. qui addit, non eſſe tunc legendas prophetias, quia non ſunt pars Miſſæ; neque benedictionem cerei, imo nec Litanias, quia eſt ratio eadem. V. *loc. cit. num.* 20. & Bonacin. *p.* 2. ubi notat, quod uſus id vix habeat. Vide etiam Dian. *p.* 4. *t.* 4. *Reſ.* 237. ubi cum Mercero, contra alios permittit eo die ante Miſſam ſolemnem celebrare de Sancto incidente, vel votivam.

Reſp. 3 Sæpius in die celebrare non licet ordinarie; quod addo, quia, ſi ſis jejunus, licitum eſt ſequentibus caſibus, bis, vel etiam ter, requiſito tamen, ſi facile haberi poſſit, Epiſcopi judicio, præterquam in primo.

1. No-

1. Nocte Nativitatis: qua tamen non tenetur, ne Parochus quidem, celebrare tres Miſſas, ſed poteſt aliquam pro arbitrio omittere. Dian. *p*. 4. *t*. 4. R. 236. Neque ter communicare, vel ſemel communicare, & bis celebrare. *p*.8. *t*.1.R.87.

2. Si Paſtor habeat duas Parochias diſſitas. Fill. Card. de Lugo *d*.20.*n*.45.

3. Si concurſus populi ſit tantus, ut Eccleſia non capiat, ut habet Laym. *l*. 5.*t*.5.*c*.4.*n*.6. Vid. Card. de Lugo *l*. *c*. etſi tunc potius expediat celebrare extra.

4. Si ante ablutionem moneatur de communicando infirmo, & ſuam jam hoſtiam ſumpſerit, nec ſit alius Sacerdos. Sylv. Navar. Sed caſum eſse metaphyſicum, dicit Card. de Lugo *d*.20.*n*.44.

5. Si die feſto adveniant perſonæ, quas non deceat ſacrum omittere, v. g. Rex, aut Princeps: quamvis hic ultimus dicatur non eſse in uſu. Vide Bon. *d*. 4. *q*. *ult*. *p*. 7. *n*.9. Card. de Lugo *l*. *c*. & Laym. *t*.5.*c*.4. Conin. Dian. *p*. 2. *t*. 14. R. 56. ubi recte monet, in his omnibus attendendum ad loci conſuetudinem, quæ ſere omnes nunc ſuſtulerit.

Quæres, An aliquando liceat interrumpere Miſsam?

Reſpond. Etſi abrumpere eſsentialiter, ſive unam tantum ſpeciem conſecrare, nullo caſu liceat, ut dictum eſt ſupra *cap*. 1. *d*. 2. accidentaliter tamen abrumpere, vel etiam interrumpere, aliquid interponendo, licet his caſibus.

1. Ob concionem poſt Euangelium, vel proceſſionem excipiendam.

2. In gratiam ſupervenientis principis, vel turbæ peregrinorum die feſto, quo alias Miſſam audire non poſsent, vel ſimili juſta cauſa; ex qua, ſi non ſit facta oblatio, poſse incipere de novo, ut totum ſacrum audiant, etſi non teneantur, docent varii Authores cum Sà, apud Bonacin. *d*. 4. *q*. *ult*. *p*. 7. *n*. 9. qui bene monet, conſuetudini locorum ſtandum. Henriq. autem docet, id tantum licere finita Epiſtola, vel Euangelio. Tamb. plane improbat.

3. Si ante Canonem Sacerdos recordetur alicujus impedimenti, ver. gr. ſe non eſse je-

junum, vel in gratia, vel irregularem, & excommunicatum; vel excommunicatus non toleratus præſumat intereſſe, nec poſſit expelli.

4. Si urgeat gravis neceſſitas, vel propria; ver. grat. morbus; vel proximi, ut ſi moriturus ſit baptizandus, vel abſolvendus. Trull. Dian. *p.* 2. *t.* 3. *reſ.* 20. In aliis tamen Sacramentis non ita neceſſariis, non decet inter conſecrationem, & ſumptionem interrumpere, niſi moriturus eſſet in propinquo, nec opus eſſet veſtes exuere; vel niſi pœnitentiæ Sacramentum ob phreneſim ſuſcipere non poſſit. Laym. Tambur. *lib.* 2. *exped. ſacrif. cap.* 7. Revertens autem ad ſacrificium Sacerdos, ſi fuerit ante facta conſecratio, incipiet, ubi deſierit; uti, etſi facta non fuerit, & parva mora interceſſerit, verbi gratia minor, quam unius horæ, ſi autem longior, ordietur ab initio. Tambur. *loc. cit. exped. ſacrif. cap.* 8. §. 7.

DUBIUM IV.

Quo loco celebrandum ſit?

Reſpond. Communiter non licet celebrare, niſi in Eccleſia, eaque conſecrata, vel ſaltem benedicta, & non violata, vel exſecrata, nec interdicta. Patet ex Trid. *ſeſſ.* 21.

Dixi, *communiter*: quia in decenti loco, & altare portatili (quod ſemper ſub mortali requiritur) cum licentia Epiſcopi, ſi adſit, vel ſine ea, ſi abſit, licet ſequentibus caſibus: extra quos ſi fiat, eſſe mortale, docent Filliut. Layman. & alii commun. contra Sotum, & Sà.

Primo, ſi ſit neceſſitas, qualis eſſe cenſetur, 1. Si Eccleſiæ dirutæ ſint. 2. ſi populum in ſolemni feſto templum non capit. 3. In caſtris pro exercitu: ſed feſtis tantum diebus. Fag. Card. de Lugo, &c. licet Paſqual. apud Dian. *p.* 9. *t.* 1. *reſ.* 44. etiam non feſtis cenſeat poſſe permitti Generalibus, & primariis Ducibus, in ſuis tentoriis. 4. In portu pro appulſu navis, non tamen in flumine, vel mari, propter periculum effuſionis ſanguinis, ut commun. docetur apud Bonac. Contrarium

ta-

tamen dicitur jam habere praxis Luſitanorum, euntium in Indiam, ex permiſſione Clement. VIII. & Pauli V. ex qua licite nunc fieri docet Fagund. Gran. nec improbat Cardin. de Lugo. *loc. cit.* Limitat autem Dian. *p.* 5. *t.* 3. *reſ.* 40. cum Hurt. Mercer. Trull. &c. ſi magna ſit tranquillitas ſine ullo tempeſtatis indicio, adſitque præter celebrantem Sacerdos alius, qui poſt conſecrationem firmiter teneat calicem. Cum qua cautione etiam Epiſcopum poſſe ad hoc concedere facultatem in neceſſitate (verbi gratia ne magna multitudo non audiat ſacrum, vel moribundus decedat ſine viatico) docet Gran. apud Dian. *loc. cit.* contra Conin. & Tur. qui ſoli Papæ eam reſervatam volunt, ut etiam Dian. *p.* 9. *t.* 1. *reſ.* 45. ubi adducit declarationem Cardinalium, qua jubentur Epiſcopi id prohibere.

Secundo. Ex diſpenſatione Epiſcoporum, ob rationabilem cauſam, etſi in Trid. *ſeſſ.* 12. id permittere prohibeantur, niſi ex juſta cauſa, in oratoriis privatis divino cultui deſtinatis, licet non benedictis. Verum etiam hanc poteſtatem illis tunc eſſe ademptam, docet Gavant. *loc. cit.* & Dian. *p.* 9. *t.* 9. *reſ.* 42. eo tamen non obſtante, poſſe eos in aliquo caſu particulari, ex juſta cauſa permittere, ut celebretur extra Eccleſiam, in altari portatili, docet idem Dian. *loc. cit.* R. 43. ex March. Garc. Hurt. Card. de Lugo, Averſa, Perſic. &c.

Tertio. Ex privilegio, quale dicuntur habere Minores, & qui cum iis participant; quod eſſe revocatum a Trid. *ſeſſ.* 22. *c.* 8. licet multi velint, negant tamen Dian. *p.* 3. *t.* 2. *reſ.* 90. & *p.* 4. *t.* 4. R. 106. Joan. Salas, Rodriq. &c. Idque ſecundum Cardin. de Lugo *d.* 20. *ſ.* 2. *n.* 51. probabiliter, & Tamb. *de exped. celebr. l.* 1. *c.* 3. §. 1. probabilius. V. Barboſ. in Trid. *l. c.* Item Religioſi Societatis, a Gregor. XIII. ut poſſint tum in miſſionibus, cum facultate Superioris, in quovis loco decenti, tum in domibus ſuis in loco honeſto, a Provinciali deſignato, Miſſas dicere; in quo idem licebit aliis.

Dixi 2. *non violata*; quia in Eccleſia interius violata, niſi prius reconcilietur, non licet

licet ſub gravi peccato, ut Laym. *l.* 5. *t.* 5. *c.* 5. *n.* 7. ex Navar. Suar. Con. &c. niſi in neceſſitate, cum venia Epiſcopi (ſi is adiri poſſit: alioqui ſine ea, ut habet C. de Lugo *l.c. n.* 63.) celebrare, aut mortuos ſepelire.

Addo 1. *Eccleſia*: quia Oratoria, etſi deputata ad cultum divinum, cum tamen benedicta non fuerint, niſi in ipſis extet altare ad facienda divina, ut Bon. *de matr. q.* 4. *reſ.ult. n.* 9. non ſunt capacia violationum. Quod etiam conſequenter de hoſpitalibus docent Navar. Sotus, &c. ſed probabilius contrarium docent alii, cum Card. de Lugo *l. c.*

Addo 2. *Interius*: quia quod fit in turri, ſacriſtia, ſupra tectum, vel fornicem, in crypta, ſub pavimento (niſi ſit ſepultura, aut ſingulariter benedicta) non violat Eccleſiam.

Addo 3. *Niſi reconcilietur*: quod fieri debet ab Epiſcopo, vel Sacerdote ex privilegio Papæ, quale Superiores Regularium pro ſuis templis habere, ex Avila notat Dian. *p.* 4. *t.* 4. *Reſ.* 91. ſi fuit conſecrata, quod præſumendum eſt, ſi celebretur feſtum Dedicationis: ſi vero tantum fuerit benedicta, poteſt fieri reconciliatio a ſimplici Sacerdote, aſperſione aquæ benedictæ, cum facultate Epiſcopi, vel ſine ea, ſecundum Dian. *p.* 4. *t.* 4. *Reſ.* 91. Cenſeri etiam reconciliatam, ſi ſacrificium in ea peractum fuerit, docet Tamb. *l. c.* §. 4. ex Henr. Sà, & Dian. eſſe probabile: negat autem Card. de Lugo *de Euch. d.* 20. *ſ.* 2.

Porro Eccleſia, uti & cœmeterium violantur, ſeu polluuntur ſequentibus caſibus, non tamen, niſi poſtquam res evulgata fuerit. Laym. *l.* 5. *t.* 6. *c.* 5.

1. Per factum in ea homicidium mortaliter malum, ſeu injurioſum, ſaltem immunitati Eccleſiæ; quale etiam eſt, quod alias juſtum eſſet per ſententiam Judicis; niſi tamen Reip. perturbator aliter capi non poſſet. Non eſt autem tale 1. quod fit caſu, vel ab amente. 2. quod in ſui defenſionem. 3. cujus cauſa data eſt extra Eccleſiam: quia requiritur, ut vulnus, ſive cauſa phyſica fiat intra Eccleſiam. V. Card. de Lugo *d.* 20. *ſ.* 2.

2. Per mortaliter malam effuſionem proprii, vel alterius ſanguinis, vel ſeminis, cauſatam,

vel

vel factam in templo, licet non in templum. Unde non violat 1. Si pauculæ guttæ effluant; quia non eſt effuſio. 2. Si ex percuſſione, vel vulnere levi, v. g. narium in rixa puerorum, etiamſi copioſus ſanguis effluat. 3. Si fiat ex ſectione venæ. 4. Actus conjugalis, quando excuſatur a ſacrilegio. 5. Fornicatio facta ab amente. 6. Pollutio inculpata. V. Card. de Lugo *d.* 20. *n.* 54. & 55.

3. Per ſepulturam excommunicati non tolerati, vel infidelis, (quo nomine hic non comprehendi hæreticum docet C. de Lugo *l.c.n.* 57.) etiam infantis, ut ex *c. Eccleſiam, de Conſecr.* docet Præpoſ. Quamvis, ſi pueri parentes ſint fideles, neget Sayr. V. Bonac. *de Euch. & matr. d.* 4. *q.* 4. *p. ult.*

4. Per deſtructionem Eccleſiæ ex toto, vel majore parte, quamquam eo caſu dicatur potius exſecrari, quam pollui; non autem ſi ſolum tectum, vel ſi ſucceſſive per partes modicas deſtruatur, & reficiatur, neque etiam per deſolationem, exercitium hæreticum, ſpurcitias hominum, vel animalium iſtic ſtabulatorum, &c. etſi deceat, & praxis habeat, ut per Epiſcopum, vel ſaltem Sacerdotem, cum aliqua cæremonia reconcilientur, & abluantur: quod in ſimili caſu intellige de altari. Laym. *l.* 5. *t.* 5. *c.* 5.

Quæres, Quid ſit, & quando fiat exſecratio, ſeu reſecratio?

Reſp. Exſecratio dicitur, cum res ſacra perdit ſuam conſecrationem, ita ut de novo conſecrari debeat, quod fit, quando ita deſtruitur, ut formam, & uſum ſuum perdat. Unde reſolves.

1. Polluta Eccleſia, polluta etiam ſunt altaria ejus fixa: non tamen exſecrata Eccleſia exſecrantur altaria, nec contra.

2. Eccleſia exſecratur, ſi parietes ſecundum majorem partem deſtruantur, vel omnis eorum cruſta, aut major ſaltem pars ſimul auferatur. Secus autem, ſi una poſt alteram. V. Lugo *d.* 20. *n.* 65. non autem ſi tectum corruat, quia conſecratio eſt in parietibus. V. Laym. *l. c.*

3. Altare exſecratur, 1. Si, cum fixum eſt, lapis conſecratus removeatur ab inferiore ſtructura. 2. Si ita frangatur, ſive fixum, ſive

por-

portatile ſit, ut in nulla ejus integra parte calix cum patena poſſit conſiſtere. 3. Si ſpolietur ſepulchrum: quod tamen quidam negant, ut Lugo, Tamb. *l.* 1. *c.* 5.

4. Calix exſecratur, ſi notabiliter frangatur, vel ita, ut fiat inutilis ad uſum ſacrificii, v. gr. ſi foramen ſit in fundo, licet minutiſſimum; vel ſi figura deſtruatur: non tamen ſi in tornatili pes ſeparetur a cuppa, quia in tornatili conſecratur ſola cuppa. Bonac. *d.* 4. *c. ult. p.* 9. ex Suar. &c. Neque exſecratur, ſi pereat inauratio. Unde, licet communiter calix, & patena, poſt novam inaurationem, quoad eam partem, qua Chriſti Corpus, vel Sanguinem contingunt, denuo conſecrentur, id tamen neceſſarium non eſſe, docent Durand. Con. & alii, contra Suar. Bonac., & alios, etſi deceat, ut abluantur aqua benedicta. Ita Dian. *t.* 1. *miſc. reſ.* 3. & Laym. *hic*. Item Lugo *d.* 20. *l.* 4. *n.* 94.

5. Veſtes ſacræ exſecrantur, quando ita deſtruuntur, ut perdant ſuum uſum; ut ſi cinguli parte te non amplius cingere poſſis; vel ſi manica ab alba ſeparetur, etiamſi poſtea reparetur. Non perdunt autem, etſi attritis pars aliqua aſſuatur; vel cinguli parti apta adhuc ad cingendum altera annectatur; quia tunc acceſſorium ſequitur principale. Lugo, Tamb. *de expel. ſacrif. l.* 1. *c.* 3. §. 2. Similiter, ſi ſtola, vel caſula duplicata, facili ſeparatione, fiant duæ, quarum utraque apta ſit ad ſacrificium, non perdunt benedictionem. Tambur. *l. c.*

6. Partes avulſæ a re conſecrata, deſtructa ejus forma, deſinunt eſſe ſacræ, ver. gr. ligna, & lapides Eccleſiæ dirutæ, vel altaris: ob reſpectum tamen ad rem ſacram, cujus ſunt reliquiæ, non poſſunt applicari ad uſus profanos, aut divendi, ſine licentia Papæ. Statuæ autem ſacræ, & imagines templi deſtructi debent in alio collocari, & in loco Eccleſiæ Crux erigi: Lacera etiam paramenta, aut vetuſtate conſumpta debent igne abſumi, & non adhiberi ad uſus prophanos, ut habetur in *c. Altaris, de conſecr. diſt.* 1. Vide Suar. & Sà, *v. Miſſa*, & Laym. *l. c. cap.* 6. Tambur. tamen *l.* 1. *de exped. ſacrif. c.* 2. §. 3. ex Palao, item Dian. *p.* 5. *t.* 13. *reſ.* 75. docet pro-

babi-

babile eſse, quod non ſit ſaltem mortale, ſi mutata forma ad prophanos uſus applicentur, v. g. calix confractus, alba diſsoluta, fruſtula corporalis, &c. V. ſupra *l.3.tr.1.c.2.d.2.*

DUBIUM V.

Quæ ſint requiſita ad Miſſam?

Reſpond. Hæc ſequentia. 1. Et quidem ſub gravi ſacrilegio, altare conſecratum ab Epiſcopo, vel Abbate (hunc enim altaria, calices, & campanas poſse conſecrare, etiam ad uſum alienarum Eccleſiarum, docet Dian. *l.3. tr. 2. reſ.* 15. cum Barboſ. & aliis 4. ex declaratione Cardin. & privilegio Innocent. III.) vel Sacerdote privilegiato, ſtabile, vel portatile; utrumque tamen ex integro lapide, quantum ad ſuperiorem menſam, quæ conſecratur: debetque eſse tanta, ut poſſit capere calicem cum patena. Non ſufficit autem, hoſtias eſse in ara conſecrata, dum conſecrantur, verum etiam debent tam parvæ, quam magnæ in eadem relinqui tempore ſacrificii, & non alibi, licet ſupra aliud corporale, deponi, verb. grat. propter loci anguſtias: quia omnes ſunt unica victima, & per modum unius offeruntur. Quapropter rubricæ Miſsalis eas ſupra corporale, ante, vel poſt calicem poni volunt. Hinc etiam minus recte faciunt, qui, conſecratione facta, mox hoſtias minores a ſe conſecratas dant alteri Sacerdoti diſtribuendas populo: quia, ſicut Sacerdos non debet de ſua hoſtia dare, priuſquam ipſe ſumpſerit, ſic nec de aliis, cum ſint una victima, & hoſtia, omneſque orationes, oblationes, & benedictiones ſequentes non minus ſpectent ad parvas hoſtias, quam ad magnam: neque ante ſumptionem Sacerdotis perfecte, & integre ſacrificata ſit victima. Card. de Lugo *d.* 20. *ſ.* 2. *n.* 69. Eum tamen, qui contrarium fecerit, a peccato ſaltem mortali, imo, ſi neceſſitas fuit expediendi communionem populi, ab omni excuſat Tamb. *l.5.exped.ſacrif.c.5.*

2. Mappa linea triplex; etſi enim ſecundum quoſdam, una duplicata, imo ſecundum Sà, Angel. Azor. c.28.q.7.& Lay. *l.5.t.5.*

c. 6. n. 17. una ſimplex ſufficiat in neceſſitate? Miſſale tamen Romanum, authoritate Clement. VIII. & Pii V. editum expreſſe tres requirit, *tit. de defect.* uti & Gavant. V. C. de Lugo. Ut ea benedicta ſit, non eſt omnino neceſſarium, ut habet Sylv. Unde in neceſſitate vulgaris adhiberi poteſt, & aliis uſibus reddi. Laym. *l. c.*

3. Sub gravi ſacrilegio, veſtes ſacræ, hoc eſt benedictæ ab Epiſcopo, vel Sacerdote habente privilegium, ut habent Mendicantium ſaltem Superiores, ſive Prælati. Vid. Tambur. *l.* 1. *c.* 3. §. 2. *exped. ſacr.* quarum tamen colores non eſse præcepti, ſed directionis, notat Homob. apud Dian. *p.* 2. *t.* 14. R. 57. In gravi autem neceſſitate, etſi præſtet, ſi ſine ſcandalo fieri poſſit, Miſsam, cujus audiendi, vel faciendi obligatio tunc ceſsat, omittere, licere celebrare ſine ſtola, vel manipulo, vel etiam uti cingulo non benedicto, vel ſi fractum ſit, rurſus connectere, vel ſtola pro cingulo, & manipulo pro ſtola, docet Layman. *l.* 4. *t.* 5. *c.* 6. Dian. *p.* 1. R. 57. & 67. contra Fill. *t.* 1. *l.* 5. *c.* 5. qui tamen concedit in neceſſitate ſine una, vel altera ex minoribus, *v. g.* ſtola, vel cingulo celebrare, non eſse mortale. Vide Dian. *p.* 5. *t.* 5. R. 62. ubi contra Fill. ex Henr. & aliis ſex, docet eſse probabile, quod ex parvitate materiæ excuſari poſſit a mortali, qui (ſecluſo ſcandalo, & contemptu) aliquam harum citra neceſſitatem omittit, v. g. qui celebrat cum cingulo non benedicto, vel ejus loco utitur alia re. Denique metu mortis, aut graviſſimi damni, licere aliquando celebrare ſine ſacris veſtibus, & altari, dummodo non fiat in contemptum Religionis, ex Azor. *t.* 1. *l.* 1. *c.* 11. *q.* 11. docet Eſcob. *E.* 2. *cap.* 2. Navarr. Hurtad. &c. Limitat autem Tamb. *de exped. Sacrif. l.* 1. *c.* 5. §. 1. ita ut permittat ſine aliqua etiam ex gravioribus, non tamen ſine omnibus fieri, ob ſcandalum, & irreverentiam. V. Dian. *p.* 3. *t.* 6. R. 48. & *p.* 5. *t.* 3. R. 39. Porro hujuſmodi ſacras veſtes conficere ex profanis, v. gr. planetam ex veſte ſerica muliebri, non eſt prohibitum, Suar. Palaus, Tamb. *exped. Sacr. l.* 1. *c.* 2. §. 4. qui monet *l. c.* §. 1. cavendum eſse, ne ſint vale-

de

de attritæ; ut & ne reliqua ſupellex ſacra ſit valde immunda, in quo graviter peccari poteſt. Suar. Laym. Tamb. *l. c.*

4. Sub mortali requiritur calix, & patena conſecrata: ſi tamen in nondum conſecratis aliquis bona, imo, addunt Bordon. & Tambur. mala fide celebraſſet, licet ſic celebrando peccaſſet mortaliter, probabile eſſe, quod hoc ipſo cenſeantur conſecrata, liceatque in iis celebrare, contra de Lugo, & Lay. docet Dian. *p.* 2. *t.* 14. *p.* 5, *t.* 13. R.60. & *p.* 9. *t.* 6. R.18. ex aliis octo. Idemque de ſacris veſtibus, item de corporali, pyxide, &c. quæ immediate tangunt ſpecies, cenſet Tambur. *de exp. ſacr. l.* 1. *c.*3. §. 1. Ac licet decens ſit, ut etiam pyxis, ſive ciborium, & luna, ſeu ſphærula hierothecæ, & quodcumque vas continens, & immediate tangens Euchariſtiam, uti etiam ſecundum Laym. *l.* 5. *t.* 5. *c.* 6. vaſculum chriſma continens benedicatur (benedicere autem præter ea, in quibus unctio adhibetur, poteſt idem, qui cætera ornamenta) cum in Rituali Romano propria ſit pyxidis benedictio; id tamen neceſſe eſſe, negant Suar. Hurt. Lugo, Tamb. *l.*1. *exped. Sacrif.c.* 1. §.6. nec eſſe neceſſe imponere pyxidi vas lineum benedictum benedictione corporalis. Porro calix, & patena confecta eſſe debent ex auro, argento, vel ſtanno, ſaltem quoad cuppam (admittunt etiam aliqui ex plumbo) ſed non ex ære, *cap. ut calix, de conſecr. d.* 1. quamvis Tamb. *l.*1. *exped. Sacrif. cap.* 1. cum Hurt. Fag. & Gavant. admittat etiam ex gemma, quæ æque pretioſa ſit, ac aurum, vel argentum, modo ſpecies non imbibat, nec ſit periculum, ne effringatur. Ac, licet Rubrica præſcribat, ut ſaltem cuppa, & ſuperior pars patenæ ſit deaurata: eam tamen non obligare ſub mortali Gran. imo nec ſub veniali, propter uſum contrarium, vult Tamb. *l. c.*

5. Corporale lineum, ſaltem quoad eam partem, qua hoſtiam, vel calicem tangit, *c. Conſulto, de conſecr. d.* 1. (nam in extremitatibus poteſt eſſe ſericum, vel auro elaboratum) & benedictum ab Epiſcopo, vel privilegiato. V. Com. privil. Soc. JESU, *v. Bened.* non tamen iterum benedicendum poſt lotio-

tionem, nec niſi notabiliter rumpatur. S. Th. Sylv. Bon. *d.4.q.ult.p.9.* Lugo *d.20.ſect.2.n.76.* & Gavant. *p. 2. t. 1.* ubi addit ex Sà, (& dicit eſse communem) peccare mortaliter, qui utitur notabiliter immundo.

6. Palla item linea, qua parte calicem tegit (ſuperiore enim parte poteſt auro conſtare, vel ſerico) quæ cum habeat communem cum corporali benedictionem, utpote cujus pars antiquitus fuit, pro eodem ſervire poſse, docet idem Lugo *loc. cit.* ſi ſit ſatis capax.

7. Purificatorium item lineum, non tamen neceſsario benedictum, ut contra Laym. docent Suar. Gavant. & Lugo; neque ulla reperitur in Ritualibus ejus benedictio.

8. Sub gravi peccato Miſsale, Canonem ſaltem continens, ut habet Bon. & alii commum. etſi Ledeſm. & Layman. doceant in gravi neceſſitate licitum eſse celebrare ſine libro ei, qui moraliter ſit certus ſe non erraturum: & ſic Lugo *l. c.* cum Dian. &c. probabiliter excuſat eum, qui propter viſus debilitatem legere non poteſt.

9. Miniſter, ſecundum Nav. Fag. Zerol. ſub mortali, & quidem maſculus: in neceſſitate tamen gravi, v. g. diei feſti, vel dandi viaticum, poſset quis ſibi reſpondere, inquit Sà, Bonac. & Dian. *tr. 14. reſ. 43.* ex aliis. In quo caſu etiam fœminam adhiberi poſse docet Nug. *a. 6. d. 1.* & Sylv. idque quibuſdam Belgii partibus conſuetudine inductum eſse docet March. *R. paſt. cap.* 4. contra communem, apud Layman. Fern. & Dian. *l. c.* Tamburin. *l. c.* & March. *de ord. t. 3. cap.* 15. ubi vult id eſse mortale. Miniſtrante tamen circa altare viro, qui neſciat reſpondere, Moniales ex choro reſpondere, non eſse prohibitum notat Card. de Lugo, & Tambur. *l. c.* ubi etiam cum Henriq. & Hurtad. permittit celebranti Miſsam cœptam proſequi ſine miniſtro, ſi hic forte abiit, & aliquantulum expectatus non revertatur.

10. Crucifixus, niſi ſit expoſitum venerabile Sacramentum, non tamen ſub obligatione gravi; idem eſt de velo. Lugo *d.20. ſ.2.n.7.* Gavant.

11. Candela accenſa duplex, ex cera, & qui-

quidem ſecundum Fag. Regin. Vaſq. & alios, ſub mortali, contra Nugn. & March. In neceſſitate tamen, præciſo ſcandalo, ſufficit una, etiam ex ſebo, vel lucerna, aut lampas ex oleo. Vide Dian. *l. c.* Laym. *c.* 16. *n.* 17. Azor. *c.* 28. *q.* 15. Sine omni autem lumine celebrare nunquam licet; Lugo *d.* 30. *ſ.* 2. adeo ut ſi extingueretur ante conſecrationem, & aliud haberi non poſſet, Miſſam eſſe relinquendam, etiam in neceſſitate conſecrandi pro moribundo viaticum, dicat Fagund. *p.* 22. *c.* 22. & Quintanad. *t.* 4. *ſect.* 1.

12. Requiritur etiam antipedium, pulvillus, candelabra, burſa, velum, manutergium; ſed non benedicta: & ſi quid ex his deſit, ex profanis congruenter mundis mutuo accipi, & deinde priori uſui reddi poteſt: Tamb. *l.* 5. *c.* 3. §. 3.

13. Operto capite celebrare non licet, etiam in infirmitate, ſine licentia, ut docet Fagund. Layman. Dian. *R.* 58. Et quidem ſummi Pontificis, ut ex Declaratione Cardinalium notat Gav. & Tamb. *de exped. ſacrif. lib.* 1. licet Laym. & Sco. Epiſcopis, & cum Regularibus eorum Prælatis permittant. Quod Tambur. *loc. cit.* recte limitat ad caſum neceſſitatis, in quo ad Papam difficilis ſit recurſus. Qui tamen ſine venia faceret, eum non peccare mortaliter, ſecluſo contemptu, & ſcandalo, vult Ledeſm. & Tambur. *l. c.* Quod Dian. *p.* 2. *t.* 14. *R.* 58. cenſet probabile, ſi tempus Canonis excipiatur.

Plura de his omnibus vide apud Author. cit. Gavant. Dian. Laym. Bonac. Card. de Lugo *d.* 92. *ſ.* 4. Eſcob. *E.* 11. ubi notat, etſi gravis ſit obligatio ſervandi ritum celebrandi præſcriptum in Rubricis Miſſalis, ideoque grave ſit omittere, ver. g. oblationem hoſtiæ, vel calicis, vel infuſionem modicæ aquæ (Tambur. *de exped. ſacrif. l.* 2. *cap.* 5.) nihilominus levitatem materiæ ſæpe excuſare a culpa mortali omiſſionem, etiam intra Canonem, monet Eſcob. *l. c.* Unde venialæ tantum erit

1. Omittere orationes dici ſolitas, dum Sacerdos ſe induit, ut contra Nav. Sylv. & Azor.

zor. docent Laym. Fag. Dian. *R.* 21. &c. Lotionem autem manuum ante, vel poſt Miſſam, etſi facile omitti non debeat, non videri ſufficientem materiam rigoroſi Præcepti, tenent Suar. & Tamb. §. 6.

2. Omittere Gloria, vel Credo, vel in Canone nomen alicujus Sancti, vel ea, quæ tempore Paſchali interponuntur inter Communicantes, aut infra actionem. Dian. *p.* 2. *t.* 14. *R.* 42. & 89. ex Fill. Quintan. &c. In Miſſa autem, quæ canitur, non legere Euangelium ſubmiſſa voce, Dian. *loc. cit. reſ.* 4. negat eſse peccatum, ex Sanch. & aliis 10. quod rubrica ſit tantum directiva. Si quis autem in Miſsa advertat aliquid a ſe omiſsum, regulariter non eſse repetendum, ait Suar. & Tambur. *de exped. ſacrif. l.* 2. *c.* 5. Dicit *regulariter*; quia 1. ſi ſit de ſubſtantia, v. gr. aliquid pertinens ad conſecrationem, certum eſt debere repeti. 2. Si dum ſecreto orat, poſt pauca verba certo advertat, ſe aliquid notabile omiſiſse, ver. gr. die Paſchæ Communicantes, paululum regrediendum eſse, & repetendum cenſet Tambur. *l. c.* ita Filliuc. Dian. *reſ.* 59. Eſcob.

3. Ex devotione leve aliquid in Miſsa, etiam dum ſecreto orat, addere, v. g. orationem Dominicam, vel Pſalmum aliquem; vel in Canone nominibus Sanctorum nomen Patroni loci. Tamb. *l.* 5. *exped. ſacr. c.* 5. Dixi leve: quia notabiliter addere, eſse mortale vult idem Tamb. *l. c.* ex Bon. *d.* 4. *q. ult.*

4. Celebrare ante dictum Matutinum, ut contra Azor. & Regin. docent Sylv. Valent. Suar. Vaſq. Leſs Fag. Laym. &c. quorum pleriique tamen cum Palao dicunt eſse veniale, ſi fiat ſine cauſa: licet & hoc Tamb. *l.* 1. *art.* 7. §. 1. *de exped. ſacr.* in dubium vocet.

5. Quæ alta voce dicenda præſcribuntur, adeo ſubmiſsa dicere, ut adſtantes audire non poſſint. Tamb. *de exped. ſacr. l.* 1. *c.* 9. quidquid dicat Navar. apud Sà *v. Miſſa*. Imo notat idem Tambur. ex Cardin. de Lugo *d.* 22. *ſect.* 2. a timoratis paſſim ſine ſcrupulo voce depreſsa legi.

6. Mutare Miſsam, & die Dominico, vel feſto duplici, vel iis diebus, quibus prohibetur fieri de feſto duplici, ver. gr. intra o-

Octavas Epiphaniæ, Paſchatis, &c. Feria IV. Cinerum, infra hebdomadam majorem, Vigilia Nativitatis Domini, ſine gravi cauſa legere votivam, vel pro defunctis, vel de alio Sancto in numerum Sanctorum relato, Suar. Dian. C. de Lugo *l. c.* Eſc. contra Quint. qui *t.7. ſ.* 40. putat in hebdomada ſancta licere legere votivam: quod refutant Gav. Dian. *p.9. t.* 8. *R.* 53. ex declarat. Cardin.

Dixi 1. *Sine gravi cauſa*: talis autem cenſetur, 1. quæ ſpectat ad bonum Reipublicæ, vel Principis, v. gr. neceſſitas pluviæ, ingruentis belli, vel peſtis, vel ſimilis mali univerſalis: item ſolemnis gratiarum actio, ſolemnis expoſitio Euchariſtiæ, ver. gr. diebus Anteciheralibus in oratione 40. horarum. Tambur. *l.* 2. *c.* 6. 2. Quando cadaver præſens eſt in Eccleſia, ubi uſus obtinuit. Gavant. *p.* 1. *t.* 5. 3. Si quis celebret in Eccleſia, in qua agitur dies feſtus loci proprius: hunc enim non tantum poſse, ſed debere ex congruitate conformare ſe loco, notat Gavant. Vide Tamb. *l.* 2. *c.* 6. qui §. 2. & 4. addit, etiamſi Sacerdos, accepto ſtipendio, homini promiſerit votivam, vel pro defunctis, etiam in altari privilegiato, non ſolum poſse, ſed debere celebrare Miſsam currentem diebus, quibus iſtæ prohibentur: Imo etſi Deo per votum tales Miſsas promiſerit, non tamen ad eas obligari iſtis diebus, eo quod votum non obliget, quando impedit bonum majus, quale eſse dicit conformitatem officii cum Miſsa: ſecus diebus aliis.

Dixi 2. *in numerum Sanctorum relato*: quia ſi ſit Beatificatus tantum, de quo certis Sacerdotibus, verb. grat. quorum Ordinis fuit, conceſsum ſit Miſsam legere, docet Gran. 2. 2. *cont.* 2. *c.* 7. *d.* 4. *ſ.* 2. *n.* 2. & Eſcob. contra Palaum, non licere aliis Sacerdotibus, etſi nullum aliud ſit feſtum, de eo legere: eo quod ſic expreſse determinavit Sacra Rituum Congregat. apud Gavant. Vid. Eſcob. *n.* 47. & Tamb. *l. c. c.* 6. ubi Palaum ſequens dicit contrarium eſse probabilius, ac magis pium, imo de Sanctis Societatis certum eſse, ſi celebrent in templis ejuſdem Societat. ex conceſſione Pontificum. Idem tenet Quintan. *t.* 7. *ſing. l. c.*

7. Si quis violet rubricam ſpectantem ad eſſentiam, vel quaſi eſſentiam Miſſæ; vel ſi nullam plane ſervet, peccat mortaliter. Eſc. ex Fagund. *p.2.l.3.c.21.n.9.*

TRACTATUS IV.

De Sacramento Pœnitentiæ.

CAPUT I.

De eſſentia hujus Sacramenti.

DUBIUM I.

Quæ ſit ejus materia, & forma?

RESpond. Materia remota, & neceſſaria eſt omne peccatum mortale, poſt baptiſmum commiſſum, & non confeſſum. * Dicitur vero commiſſum poſt baptiſmum, contra Propoſit. 19. inter damnatas ab Alexand. VIII. quæ pro peccato originali perpetuam agendam pœnitentiam aſſerebat. * Materia ſufficiens, & non neceſſaria eſt omne veniale poſt baptiſmum commiſſum, vel etiam mortale, alias rite confeſſum. Materia proxima ſunt actus pœnitentis, Contritio, Confeſſio, & Satisfactio: quarum ultima eſt integralis tantum, ut patet in infirmo, qui ſi ratione deſtituatur, ſolet abſolvi abſque ſatisfactione: duæ priores ſunt eſſentiales, ut communiter docetur contra Scotum, qui totam eſſentiam ponit in abſolutione. Porro peccata ſunt tantum materia, circa quam: actus vero pœnitentis materia, ex qua. Lay. *l.5. t.6. c.4.* ex commun. Unde reſolves.

1. Etſi peccatum mortale remiſſum quomodocunque ſit, teneris tamen confiteri, ſi non feciſti. Trid. *ſeſſ.14. c.15.*

2. Omitti poſſunt venialia, vel omnia, vel aliqua; item mortalia ſemel rite confeſſa, v. gr. in Confeſſione generali, ut docent Dian. *p. 3. t 4. reſ. 56.* Cardin. de Lugo *d. 16. n. 46.* contra Victor. Ledeſm. & alios. In qua etiam non eſſe neceſſarium addere peccato mortali, quod poſt ultimam confeſſionem ſit commiſſum, docent Bon. *d.5. q.5. ſ.2. p.2.* Dian. *t. 2.*

in 4. *reſ.* 62. & *t.* 3. *reſ.* 65. Card. de Lugo *d.* 16. *ſ.* 2. *n.* 47. ex Sanch. & Con. quod eſt probabile: niſi circumſtantia aliqua, v.g. ſpeciem mutans, vel reſervatio caſus, vel proxima peccandi occaſio aliud requirat; & pœnitentia ſufficiens imponatur. Card. de Lugo. Tambur. *de exped. conf. l.* 2. *c.* 1. Tutius tamen eſt nova ab antiquis ſecernere.

3. Ponenda ſemper eſt materia certa; qualem eſſe negat Sancius *in ſel. d.* 7. apud Dian. *p.* 3. *t.* 4. *reſ.* 52. quod quis non reſponderit divinis inſpirationibus, non fecerit bonum, quod potuit, & ſimiles imperfectiones. In quibus tamen exponendis non tenetur Confeſſarius impedire pœnitentem, ut docet Car. de Lugo *l.c. n.* 103. contra Sancium. Quod ſi habere certa non poſſit, pro ratione dubii danda eſt abſolutio; ut ſub dubio, ſi materia prorſus dubia ſit: vel abſoluta, ſi certa videatur. Ita Suar. Laym. *l.* 5. *t.* 5. *c.* 3. & alii commun.

Reſp. 2. Forma Sacramenti Pœnitentiæ ſunt verba abſolutionis: *Ego te abſolvo a peccatis tuis*; ubi, licet de eſſentia tantum ſit, *Abſolvo te*, debent tamen addi reliqua, præſertim in articulo mortis, ſecundum quoſdam ſub mortali, ſecundum alios ſub veniali, ut vid. Gran. voce prolata in præſentem; abſentem enim Clem. VIII. abſolvi prohibuit, ſub pœna excommunicationis. Unde reſolves.

1. Invalidum eſt abſolvere nutu, ſigno, aut ſcripto; item abſolvere abſentem, quod docuit Alenſis, Medin. & alii; ſed vetitum nunc, ut modo dictum.

2. Valida eſt abſolutio, ſi reverentiæ cauſa dicas: Abſolvo dominationem, excellentiam, vel majeſtatem veſtram, &c. Quia non mutatur eſſentialiter; & ſunt verba æquivalentia. Averſa. V. ſup. *tr.* 1. *c.* 1. *d.* 2. Non valet autem, ſi dicas: Abſolvat te Deus, vel abſolvat te Chriſtus, Averſ. *q.* 12. *ſ.*2.

3. Orationes præviæ, & ſubſequentes formam, ut *Miſereatur tui*, &c. & *Paſſio Domini*, &c. quæ ſecundum Trid. laudabiliter adduntur, non ſunt neceſſitatis, & ex cauſa rationabili omitti poſſunt, v. g. ſi breves ſint confeſſiones, vel multi confitentes, ut vid. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 97. tunc enim ſufficit dice-

re: *Abſolvo te a peccatis tuis in nomine*, &c. vel ſi timeatur cenſura, *Abſolvo te a vinculo excommunicationis; deinde a peccatis tuis*. V. Sà v. *Abſolutio*.

4. Elevatio manus, ejuſque impoſitio in caput, item formatio Crucis, eſt libera, etſi debeat ſervari conſuetudo. Ita Laym. *cap*. 5. ubi idem dicit de apertione capitis. Forma autem Clem. VIII. ut tradidit Sà, & Rituale Romanum, eſt hæc; qua ut omnes utantur, ſuadet Paulus V. ideoque omnibus tenenda memoriter: *Miſereatur tui omnipotens Deus, & dimiſſis peccatis tuis perducat te ad vitam æternam, Amen*: deinde elevata manu pergit: *Indulgentiam, abſolutionem, & remiſſionem peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens & miſericors Dominus, Amen. Dominus noſter JESUS Chriſtus te abſolvat, & ego auctoritate ipſius te abſolvo ab omni vinculo excommunicationis, ſuſpenſionis* (quæ vox circa laicos omittitur) *& interdicti, in quantum poſſum, & tu indiges: Deinde ego te abſolvo a peccatis tuis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, Amen. Paſſio Domini noſtri Jeſu Chriſti, & merita B. Virginis, & omnium Sanctorum, & quicquid boni feceris, & mali ſuſtinueris, ſit tibi in remiſſionem peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ. Amen.*

DUBIUM II.

Qualis contritio requiratur?

Suppono, quod Contritio in communi ſit dolor, ac deteſtatio peccati commiſſi, cum propoſito emendandi, ut habet Trid. *ſeſſ*. 14. Ubi eam dividit in Perfectam, quæ abſolute ſic dicitur: & in imperfectam, quæ Attritio dicitur. Perfecta eſt, quæ elicitur ex motivo charitatis propter Deum ſumme dilectum: & hæc ex ſe ſola mox juſtificat, etſi cum voto, & ordine ad confeſſionem, quam deinde facere teneris. Imperfecta eſt, quæ ex inferiore motivo, ſupernaturali tamen, concipitur.

Reſp. Ad ſacramentum hoc ſufficit, & requiritur ſaltem attritio formalis, ſupernatura-

turalis, efficax, & univerſalis, reſpectu mortalium, concepta in ordine ad confeſſionem, vel ſaltem abſolutionem. Eſt communis. V. Bon. *d.*5. *q.* 5. & Schol. ac colligitur ex Trid. *4. c.* Unde reſolves.

1. Non requiritur contritio exiſtimata, ut voluit Gabriel. 2. non ſufficit 1. Attritio exiſtimata tantum, licet inculpabiliter: quia vera Attritio eſt pars eſsentialis. * Et hoc contra Propoſit. 15. inter proſcriptas ab Alexand. VIII. quæ Attritionem non bonum eſse metum, ac ſupernaturalem aſſeruit. * 2. nec deſiderium abſolutionis, ſine affectu ad peccata: idque etiamſi tantum confitearis venialia, ut habet ſententia communis contra Angles, & quoſdam alios, quos ſequitur Tamb. *l.* 1. *exped. conf. c.* 3. Vid. Dian. *p.* 9. *t.* 9. *R.* 31. Unde peccat graviter, qui etiam ſola venialia, vel ſola mortalia alias confeſsa ſine omni formali dolore confitetur, quia non ponit materiam ſacramenti, & ſaltem periculo ſacrilegii ſe exponit. Ita C. de Lugo *d.*14. *ſ.*8. &c. comm. Vid. Dian. *p.*3. *t.*4. R. 116. Bon. *d.* 5. *q.* 3. *ſ.* 1. *p.* 3. Non tamen eſt neceſse, ut dolor ſe extendat ad omnia venialia, quorum ſibi pœnitens eſt conſcius. Sà, Laym. Lugo. Imo notat Tamb. *loc. cit.* ſatis eſse de uno veniali dolere formaliter, etſi plurium ſis conſcius, de quibus nec propoſitum emendandi habeas, ſive ea confitearis, ſive non.

3. Non abſolvitur, qui dolet, licet intenſiſſime, tantum propter infamiam, damna, aliaſve pœnas temporales præciſe, etſi ex inculpabili ignorantia: Quia non eſt dolor ſupernaturalis; nec ignorantia, aut bona fides poteſt ſupplere defectum eſsentialem. Bonac. *loc. cit. &c.* Limitat tamen Reginald. cum Tambur. *de exped. conf. l.* 1. *c.* 1. niſi doleas propter iſtas, ut a Deo inflictas, vel infligendas.

4. Ad attritionem non requiritur ulla Intenſio, vel duratio temporis, ut vult Durand.

5. Etſi debeat eſse de omnibus peccatis mortalibus, non requiruntur tamen ſinguli dolores de ſingulis, ut vult Angles; ſed ſufficit unus actus de omnibus ſimul ſumptis,

etiam oblitis: ideoque peccat graviter, qui ſciens prudens non atteritur univerſaliter de omnibus mortalibus nondum remiſſis, Bon. &c. *ll. cc.*

6. Non ſufficit dolere, quod non doleas, ut habent Navar. & Sà, nec velleitas non peccandi. Ratio utriuſque eſt, quia non eſt dolor de peccatis commiſſis, cum quo affectus ad ea ſtare poteſt. Henriq. Vaſquez, Bonac. *l.c.n.7.* Ubi recte notat, cum actu, quo quis dolet, ſe non dolere de peccatis, plerumque conjunctum eſſe dolorem de peccatis, etſi pœnitens eum non dignoſcat.

7. Etſi hic dolor debeat eſſe ſummus appretiative, ita ut nihil magis deteſteris, quam peccatum, maliſque omnia mala hujus mundi perpeti, quam mortaliter contra Deum peccare, non tamen opus eſt, imo nec expedit, particulares facere collationes: verbi gratia, mallem hoc, vel illud malum ſubire, quam mortaliter peccare, quia periculoſæ ſunt.

8. Qui non vult occaſiones proximas peccandi a ſe amoliri, vel non remittere ex animo, vel non reſtituere, aut ſatisfacere, quibus debet; vel non habet formale (licet probabiliter cum Lugo *l. c. ſ.* 5. Layman. Dian. aliqui dicant, virtuale in contritione univerſali incluſum ſufficere, ſaltem quando non occurrit cogitatio de peccatis vitandis) propoſitum, peccata mortalia, quando talia confitetur, vitandi efficax, id eſt, cum quo non poſſit conſiſtere affectus actualis erga aliquod mortale, non eſt ſufficienter attritus. Ratio eſt, quia non eſt dolor, & deteſtatio efficax, quippe cum quo poſſit ſtare voluntas peccandi, nec is ſe ex toto corde convertit ad Deum, deteſtans peccatum ſuper omne deteſtabile. Suarez, Fern. Layman. *l. 5. tr. 6. c. 4.* Diana *p. 3. t. 4. R. 119.* &c. commun. Et licet ſola venialia confitearis, teneris tamen, ſicut dolorem, ita etiam propoſitum, ſaltem virtuale circa illa habere. Card. de Lugo *d. 14. ſ. 8. & 9.* & alii.

9. Redire ſæpe cum eodem mortali non eſt certum indicium deeſſe attritionem, etſi ſit magna præſumptio, præſertim in iis, qui coguntur confiteri a parentibus,

ma-

magiſtris, &c. item in iis, qui aliquoties moniti concubinam non ſeparant, aut reſtitutionem non faciunt, quibus proinde abſolutio differenda eſt, niſi id actu præſtent. Quanquam poſſint eſſe alia ſigna veri doloris, ver. grat. ſi media præſcripta ſint adhibita, occaſiones vitatæ, ſi numerus peccatorum imminutus, ſi pœnitens omnino aſſerat, cui plerumque credi debet, cum ipſe ſit ſui accuſator, defenſor, & teſtis; qua in re opus eſt magna prudentia Confeſſarii, ne pœnitentem ſeveritate avertat, neque etiam lenitate ſeducat, & peccet, pereatque cum illo. Suar. *in 3. p. d. 2. ſ. 2.* Sanch. *l. 2. in dec. c. 32.* & *l. 3. cap. 5.* Card. de Lugo *loc. cit. num.* 166. & 169. contra quorum, aliorumque communem ſententiam, docent apud Dian. Vivaldus, & Joannes Sancius *d.* 10. *n.* 16. poſſe toties, quoties confitetur, abſolvi, etiamſi nullus appareat profectus; eo quod ſine illo poſſit eſſe verum propoſitum; ſicut eſt in iis, qui venialia ſemper afferunt eadem. Verum id probare non auſim, * ob damnatas nuper ab Innoc. XI. Propoſit. 60. & 61. * nec videtur eſſe par ratio. V. Conin. *d. 2. dub.* 14. Dian. *p. 2. t.* 7. R. 55. & *p. 2. t. 2. miſc.* R. 45. & *p. 3. t. 4.*

10. Abſolvendi ſunt ii, qui ex officio, domo, vel negotio, in quo propinquum peccati periculum imminet, diſcedere nolunt; eo quod ſine maxima difficultate non poſſint, parati interim media præſcribenda adhibere. Ratio eſt, quia occaſio, etiam propinqua, non neceſſitat ad peccatum, ideoque ſtare poteſt cum propoſito peccata vitandi. Nec refert, quod quis putet, vel timeat ſe unum, vel plura peccata non vitaturum: quia propoſitum eſt actus voluntatis: exiſtimatio autem illa eſt actus intellectus, qui ex illo propoſito, ob humanæ voluntatis mutabilitatem, non neceſſario conſequitur. Interim qui certus eſt, impoſſibile ſibi eſſe in tali occaſione peccata vitare, debet eam deſerere, niſi velit perire. Ita Laymann. *l. c.* Lugo *l. c. n.* 152.

11. Non requiritur dolor ſenſibilis; ſufficit enim intellectus; qui cum ſit internus, ac ſpiritualis, ſcrupuloſi non facile debent angi, quaſi ſine dolore acce-

dant ad Sacramentum, eo quod nullum ſentiant.

12. Is, qui nihil cogitans de confeſſione attritionem elicuit, non referens eam ad Sacramentum, non poteſt ſine novo dolore ad id accedere: quia pars debet referri ad compartem. Ita Suarez *d.*20.*ſ.*4. Bonac. *d.*5. *q.*3. *p.*2. Contrarium tamen videtur docere Card. de Lugo *d.*14. *ſ.*4. *num.*37. quod non eſt improbabile. Tamb. *l.*1. *c.*2.

13. Non ſufficit ad Sacramentum dolor, qui ſequitur abſolutionem, imo ſecundum ſententiam ſaltem tutiorem, quam docet Layman. *l.*5. *t.* 4. & Conin. debet antecedere etiam confeſſionem, etſi contrarium etiam probabiliter doceant Vaſq. Fill. Fag. Card. de Lugo *de pæn. d.* 14. *ſ.* 2. & Gaſp. Hurtad. *d.* 7. *diſ.* 5. apud Dian. & Eſcob. *t.*7. *E.* 6. Unde pœnitentes initio ad dolorem excitandi, aut ſi poſt peccatorum narrationem fiat, repetant verbo confeſſionem, dicendo ſe dolere de peccatis expoſitis, Vide Laym. *l. c.*

14. Probabile eſt, eum, qui paulo ante confeſſus iterum confitetur, vel eadem peccata, vel quæ exciderant, de quibus ante (explicite, & in particulari) non doluit, non teneri elicere novum dolorem. Card. de Lugo *d.*14. *ſ.*3. Dian. *p.*9. *t.*3. *R.*50. *&* 51. & conſequenter poteſt moribundus propter periculum inſtantis mortis abſolvi, audito tantum uno, alterove peccato, & deinde ſi ſuperſtes maneat, auditis reliquis iterato abſolvi in virtute doloris præcedentis. Tamb.

DUBIUM III.

Qualis confeſſio requiratur?

ARTICULUS I.

An debeat eſſe integra materialiter?

Reſpond. Ad confeſſionem per ſe, & ordinarie requiritur integritas materialis, ſita in eo, ut poſtquam diligentius te excuſseris, & conſcientiæ tuæ ſinus, & latebras (ita loquitur Trid. *ſeſſ.* 14. *c.*5.) exploraveris, confitearis omnia mortalia memoriæ occurren-

rentia, nondum confeſsa, eorumque numerum, & circumſtantias, quæ ſpeciem mutant; patet ex Trid. *l.c.* & eſt certum. Ratio eſt, quia alias nec judicium ſacramentale recte adminiſtrari, nec æquitas in pœnis ſtatuendis ſervari poteſt.

Dicitur 1. *Per ſe, & ordinarie*: quia per accidens, & extraordinarie ſufficit integritas formalis. *v. dub. ſeq.*

Dicitur 2. *numerum*, intellige certum, qui ſi non conſtet, dic probabilem, addendo plus, minus. Quod ſi deinde deprehendas te errasse, non teneris iterum confiteri, niſi notabiliter fuerit major. Fagun. Sanch. Hurt. contra Regin. Fill. & Sà, qui dicunt, verba illa, *plus minus*, tantum extendi ad unum, vel duo ſupra numerum indicatum. Sed quamvis hoc ſit verum in numero parvo, & denario v.g. non tamen in aliis, v.g. centenario, millenario, &c. quia verba illa non habent ſenſum abſolutum, ſed reſpectivum ad numerum, cui adduntur, qui quanto fuerit major, tanto etiam major verbis illis intelligetur; dummodo tamen ſit parvus reſpectu alterius, cui adjungitur; quod prudentis arbitrio æſtimandum eſt. Ita Dian. *p.* 3. *t.* 3. *R.* 194. ex Navar. &c. Item Card. de Lugo *d.* 16. *d.* 94. quod ſi autem nec probabilis haberi poteſt, dicenda eſt conſuetudo peccandi, tempus, & frequentia in die, ſeptimana, menſe, vel anno. V. Fill. *t.* 7. *c.* 4. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 94. Gaſp. Hurt. *d.* 9. *diff.* 5. Lugo *d.* 16. *n.* 79.

Dicitur 3. *Quæ ſpeciem mutant*: quia etſi probabile ſit, quod docent Suar. Con. & alii, etiam eas, quæ notabiliter in eadem ſpecie aggravant (hoc eſt, quæ juxta cujuſque conſcientiam excedunt ordinarium peccandi modum) eſse explicandas, ob rationem allatam in reſponſione: Contraria tamen ſententia, quam ex D. Thom. Sylveſt. Navar. docent Vaſq. Regin. Bonac. Lugo *d.* 16. *ſ.* 3. etiam probabilis eſt, & tuta: ſaltem ſi excipias, 1. Gradus conſanguinitatis in inceſtu. 2. Quantitatem furti, injuriæ, &c. quæ egent ſatisfactione. 3. Quando uno actu plures ſunt occiſi, vel infamati, vel apud plures. 4. Odium diuturnum; quia tunc

ſolent plures actus fieri. Vid. Regin. *loc. cit.* 5. Peccatum inter confeſſarium, & pœnitentem. Vid. Fill. *de imped. matr. c.* 5. *q.* 5. 6. Si circumſtantia invehat cenſuram, vel reſervationem, vel ad neceſſariam pœnitentis directionem, a Confeſſario prudenter interrogetur. Unde reſolves.

1. Ad integritatem confeſſionis prærequiritur diligens examen, pro capacitate pœnitentis, temporis mora, & cæteris circumſtantiis. Ad id autem ſufficit diligentia mediocris, qualem vir prudens in arduis negotiis adhibet, qualem moraliter loquendo, docti, & timorati adhibere ſolent, etiamſi quis putet, majore diligentia plura ſe reperturum. Bon. *t.* 1. *d.* 5. *q.* 5. Laym. *l.* 5. *t.* 6. *c.* 8. Poſt mediocrem autem iſtam diligentiam non tenetur de anteacta vita ulterius cogitare; & ſi quid occurrat, quod videatur non eſſe in confeſſione explicatum, poteſt ſibi perſuadere, cum cæteris id memoratum fuiſſe. Dian. *p.* 3. *t.* 4. R. 107. ex Sanchez. * Animadvertæ tamen propoſit. 11. inter proſcriptas ab Alex. VII.

2. Examen hoc a Confeſsario poteſt ſuppleri, quod tamen Suarez reprobat, in confeſſionibus longis diligentiorum, eo quod impoſſibile fere ſit, ut quis repente rogatus omnia recordetur; & tantum admittit in rudibus: quos etiam monet Sà, *verb. Confeſſio*, bona fide confeſsos, non nimis rogandos de confeſſionibus præteritis, niſi intelligatur aliquid neceſsarium defuiſse. Vide Fagund. Dian. *p.* 3. *t.* 4. R. 89.

3. Non eſt neceſsarium peccata ſcribere, ne memoria excidant, ut contra Bon. docent Suar. Vaſq. & alii. Imo Sotus dicit, id non conſulendum, ob periculum evulgationis. Melius tamen Layman. Conin. & alii aſserunt ſuadendum eſse; dummodo vitetur anxietas nimia, propter quam ſcrupuloſis prohiberi poteſt.

4. Invalida eſt confeſſio non integra, ex ignorantia, vel negligentia moraliter culpabili, ut verius docent Suarez, & alii communiter contra Sot. quia Trident. requirit diligens examen.

5. Non

5. Non officit integritati, per ſe loquendo, ſi quis ſubinde gravius lapſus, id alteri prius confiteatur, & deinde ordinario ſuo venialia tantum (qui imprudenter id ægre feret, prohibebit, aut reprehendet) niſi tamen ea occaſione maneat in morali occaſione peccandi, aut ideo circumeat, ut liberius peccet: tunc enim graviter peccabit; & ob defectum attritionis confeſſio erit nulla. Ita Fill. Laym. *l.5. t.6.* Card. de Lugo *d. 16. n.57.*

6. Ex circumſtantiis minuentibus, illæ tantum explicandæ ſunt, quæ vel omnino tollunt malitiam, vel ex mortali faciunt veniale, ut parvitas materiæ, indeliberatio, &c. (verbi gratia, ſi die Veneris ignorans comediſſet carnes) vel alioqui notabiliter mutant judicium Confeſſarii, ſaltem quoad ſpeciem.

7. Ad ſervandam integritatem confeſſionis, peccata mortalia dubia, ut dubia, loquendo de dubio proprie dicto, ſunt aperienda, ut docet Suarez *in 3. par. t.4. d. 2. ſect. 9. num. 7.* Sanchez, Dian. Cardin. de Lugo *d.16. num.63.* Bonac. *d.3. q.5. ſect.2. par.2. diff.4.* & alii commun. contra Conin. Ratio eſt, tum quia peccata, quæ ſunt in conſcientia, debent manifeſtari; at dubia ut dubia ſunt in conſcientia: tum quia in negotio ſalutis, & medio ad hanc neceſſario, non tam habet locum illud axioma: Melior eſt conditio poſſidentis, quam hoc: In dubio tutior pars eligenda eſt. (Excipiuntur tamen ſcrupuloſi, & ii, quibus diu poſt patratum peccatum ſuboritur aliquod dubium, ſi alias ſoliti ſint ſolicite confeſſionem inſtituere: quia non eſt dubium prudens.) Quod ſi poſtmodum accipiat notitiam certam, idem rurſus eſſe confitendum, tanquam certum, docent Turr. & Sanchez *1. mor. cap.16. num.69.* Dubitat tamen Card. de Lugo *d. 16. ſect.2. num.79.* & 92. ſuadetque id, ut ſecurius. V. Dian. *par.3. t.4. Reſ.* 60. & 167. Si vero peccatum confeſſus ſit ut certum, & poſtea de eo dubitet, an fecerit, non tenetur iterum confiteri, ut dubium. Lug. Tamb. *exped. conf. d.1. c. 1.* qui idem cenſent, etſi poſtmodum certo comperiat, ſe non feciſſe. Monent autem Suar. & Tamb. *l. c.* ſi quis ſola peccata dubia confiteatur, monendum, ut addat aliquod cer-

tum ex aliis confeſſis: quod ſi id haberi non poſſit, abſolvendum ſub conditione.

ARTICULUS II.

Quando ſufficiat confeſſio integra formaliter?

Reſpond. Etſi ad hoc Sacramentum requiratur ſemper aliqua confeſſio, non tamen ſemper opus eſt, ut ea ſit integra materialiter, modo ſit talis formaliter, ſeu moraliter, id eſt, quantum, moraliter loquendo, hic, & nunc poteſt fieri; etſi poſtea debeas, ſi poſſis, ſupplere defectum, non ſtatim, ſed quando rurſum confiteri obligaberis, aut voles. Porro, quando talis confeſſio ſufficiat, ſequentes regulæ docent.

Prima. Quandocumque quis ad materialiter integre confitendum phyſice eſt impotens, ſufficit integritas formalis; quia præceptum divinum non obligat ad impoſſibile. Unde poſſunt in ſequentibus caſibus abſolvi 1. Mutus, etſi unum tantum, vel alterum peccatum per nutus ſignificaverit; niſi tamen ſcripto poſſit confeſſario exhibere, ad quod tunc eum teneri probabilius eſt, ut communiter docetur, contra Cajetan. Navar. & alios. 2. Surdus, qui non poteſt omnia explicare. Lay. *l.5.t.6.c.8.* 3. Ignarus idiomatis, tempore præcepti, vel alterius neceſſitatis, etſi non integre intelligatur, ſi neque confeſſarius linguæ gnarus, neque interpres haberi poſſit; imo, etſi adſit interpres: non enim tenetur per eum confiteri, ut docent Suar. Vaſq. Dian. niſi forte in periculo mortis, in quo aliqua minora confiteri ſufficiet. Vide Card. de Lugo *d.* 15. *n.* 01. 4. Moribundus uſu linguæ ſubito deſtitutus, ſi petat abſolvi, ac det ſigna doloris, vel ante dederit coram aliis: modo id fecerit in ordine ad Sacramentum, quod de quovis in eo ſtatu præſumendum videtur. Quo caſu, ſi (ſaltem coram ipſo infirmo) ſive ab uno, ſive pluribus, mediatis, vel immediatis teſtibus detur teſtimonium, Sacerdotem non tantum poſſe, ſed probabiliter etiam teneri abſolvere (ſaltem ſub conditione) docent Dian. & Lugo *d.* 18. *n.* 84. &c. ex multis

tis aliis: Item Bonac. citans declarationem Cardinalium pro ſe; & Præp. *q. 4. dub. 5. &c.* eo quod ſic & ægri neceſſitati, & reverentiæ Sacramenti conſulatur. Dixi (ſaltem) quia Tambur. *l. 2. exped. confeſſ.* citans Conin. Præp. & Lugo docet, poſſe, & debere abſolvi abſolute, etſi ſit abſens, qui de ſigno coram ſe dato teſtatus fuit. Denique, ſi nullum ſignum dederit, nullo modo abſolvendus eſt, cum actus judicialis non exerceatur, niſi præceſſerit accuſatio. Licet enim recentiores quidam, ut Tambur. *de exped. conf. lib. 2. cap.* 10. citans Homobonum, & Molfeſ. Item Phil. Servius *in amico fideli, p. 1. c.* 1. Anton. *de litt.* Barth. de S. Fauſto, &c. cenſeant poſse, imo debere abſolvi ſub conditione, dummodo alias probe, & Chriſtiane vixerit, eo quod præſumi poſſit interius eliciuiſſe contritionem, idque Dian. *p. 4. t. 4. R. 92.* & *p. 9. t. 6. R.* 20. ex aliis duodecim judicet probabile: ab aliis tamen merito rejicitur, ut Suarez, Vaſquez, Coninch. Mercer. Cardin. de Lugo *d. 17. ſ. 3.* Malder. &c. ipſoque Dian. *loc. cit.* & aliis 12. apud Averſam; quia deeſt omnis externa confeſſio, quam eſſe partem eſſentialem hujus Sacramenti, conſtat ex Trident. *ſeſſ.* 14. *can.* 9. & ex nullo ſigno rationabiliter præſumi poteſt, ut ſuppono. V. Cardin. de Lugo *loc. cit.* Averſam *q.* 10. *ſect.* 18. ubi notat, abſolutionem, quæ iis, qui inſcripti ſunt in Societatem Roſarii, ſolet in infirmitate impendi ſine omni confeſſione, non dari tanquam ſacramentalem, nec in ordine ad conficiendum Sacramentum, ſed ad indulgentiam, & remiſſionem pœnæ conſequendam.

Secunda. Quando vel pœnitenti, vel Confeſſario imminet periculum vitæ, quod nec illum integre confiteri, nec hunc audire patiatur, ſufficit integritas formalis. Ratio eſt, quia tunc materialis non eſt poſſibilis moraliter: quod valet ſeqq. caſ.

1. Si pœnitens, v. g. infirmus, uno, alterove peccato dicto, deficiat, vel ſit grave periculum, ne deficiat.

2. Si infirmus volens confiteri, dum ei fertur viaticum, deprehendatur multas confeſſiones feciſſe invalidas, & gravitas morbi non

patiatur dilationem absolutionis. Gran. Diſ. *p.5. t.3. R.75.*

3. Si ipſe Sacerdos in periculo conſtitutus videatur ante moriturus, quam pœnitens abſolvatur.

4. Si tempore peſtis, prudentum judicio, moraliter certum periculum ſit, ne Confeſſarius inficiatur, qui ſi tamen totam audire vellit, tenebitur ad eam pœnitens.

5. Si immineat conflictus, vel ſit multitudo moribundorum, verbi gratia, in naufragio, nec poſſint omnes audiri. In quo caſu poſſent etiam omnes ſimul, dicto uno peccato, quod minus infamat (vel etiam ſecundum quoſdam, ſi aliter fieri non poſſit, dicendo in genere ſe eſse peccatores) abſolvi, dicendo: *Ego vos abſolvo*, &c. Vide Sà *v. Abſolutio*, & Conin. *de ſacr. d.7. dub.9.** Non erit autem impotentia ſufficiens, ſi multus fuerit ad eundem Confeſsarium concurſus, ut volebat propoſit. 59. inter damnatas ab Innocentio Undecimo. *

Tertia. Quando ex confeſſione certi peccati, vel circumſtantiæ timetur merito grave damnum proprium, vel alienum, ſive confeſsarii, ſive alterius, corporale, vel ſpirituale, poteſt id reticeri. Ratio eſt, quia præceptum divinum de integritate non obligat cum tanto incommodo, quod tantum eſse poſset, ut peccares confitendo, verbi gratia, 1. Si Sacerdos certum peccatum ſit revelaturus (intellige cum Con. Card. de Lugo *d. 26. n. 527.* quod pœnitens ipſe non teneatur revelare.) 2. Si ſciat, verbi grat. mulier, ex certo peccato ſibi, vel Confeſsario fore periculum ruinæ. 3. Si pœnitenti inde immineat grave damnum, vel periculum vitæ, vel famæ. In his tamen caſibus videtur requiri neceſſitas confitendi, verbi gratia ob communionem annuam, vel ſi longo tempore alioqui eſset differenda. Vide Filliuc. *t. 27. c. 6.* Cardin. de Lugo *loc. cit.* Ubi monet, talia damna, aut pericula non facile fingenda eſse; & quidem in Religioſo vix poſse locum habere.

Quarta. Si quis aliquod peccatum, vel circumſtantiam non poſſit confiteri ſine violatione ſigilli; verbi gratia, ſi invalide abſolviſſet

ſimo-

ſimoniacum, nec poſses confiteri, niſi illi, qui facile inde poſset conjicere, quiſnam ille eſſet.

Ex omnibus ſupra dictis ſequitur excuſari etiam ſequentes ab integritate materiali. 1. Qui habent caſum reſervatum, de quo infra, & Layman. *l. 5. t. 6. c. 12.* 2. Scrupuloſum, qui perpetuo angitur de oblitis. 3. Quem Sacerdos abſolvit ante finem, nolens omnia audire, ut habet Bon. hic. 4. Quem fallit memoria, ita ut dicat, ſe ſcire in genere, quod peccaverit mortaliter, non occurrere autem ſpeciem peccati: etſi tunc veniale aliquod addere ſit conſultum. Ita Conin. & Laym. *loc. cit.* contra Sot. & Medinam. 5. Eum, qui extreme rudis, vel ſimplex dicit ſe dolere de peccatis, nullum tamen in ſpecie, ne veniale quidem, ſciat dicere: qui etſi, ſpeculative loquendo, poſset abſolvi, practice tamen non expedit, ſed data benedictione permittatur communicare. Ita Laym. *loc. cit.* 6. Qui aliquod peccatum non poteſt confiteri ſine complicis infamatione, verbi gratia, ſi peccaſses cum matre, vel ſorore, quam Confeſsarius noſſet, tunc enim, ſi alium Confeſsarium non poſses habere, quem alias adire teneris, ſufficeret, imo deberet dici, quod animo cum ea, vel in genere cum aliqua fornicationem, vel inceſtum commiſiſses, reticendo gradum primum, vel ſecundum, quoad licebit ſine manifeſtatione complicis, cum propoſito confitendi integre Sacerdoti alteri proxima occaſione. Ita probabiliter Navar. *c. 7.* Bon. Conin. Valent. Præp. *hic dub. 6.* Gamaz &c. Ratio eſt, quia quando duo præcepta divina concurrunt, naturale, & poſitivum, quæ ſimul ſervari non poſſunt, præferendum eſt naturale; quia ſtrictius obligat. Etſi probabilius contrarium docent Fill. Suarez, Vaſquez, Leſs. Cardin. de Lugo *art. 16. num. 394.* Hurt. Con. & alii commun. Unde talis ſaltem non tenebitur tacere id peccatum, ne complicem infamet, niſi commode poſſit (quod Cardin. de Lugo extendit etiam ad non complicem, ſine cujus manifeſtatione peccatum explicari non poteſt) ideoque Confeſsario curandum, ne nominentur perſonæ, niſi ad pœnitentis directionem opus eſset; tunc enim infamia

iſta non tanti æſtimatur, eamque ſibi imputet, qui peccavit. Conferendum tamen eſt commodum directionis cum infamia. Ratio ſupradictorum omnium eſt, quia in his caſibus moraliter non poteſt fieri confeſſio materialiter integra. Laym, *cap.* & Fagund. *p.* I. *cap.* 3. Vide Dian. *p.* 3. *t.* 4. *Reſ.* 64. & 131. & *p.* I. *t.* 7. *Reſ.* 49. Leſſ. *lib.* 2. *cap.* 11. *d.* 11. Tamb. *de exped. conf. d.* 2. *cap.* 9. §. 2. ubi docet, probabile eſſe, quod talis pœnitens propter ſolam conſolationem, quam ſentit ab amico, vel docto Confeſſario, poſſit ei confiteri, etſi alium habere poſſit.

ARTICULUS III.

Quæ ſint reliquæ conditiones Confeſſionis.

Reſp. Præter integritatem ſunt hæ tres:

Prima, *ut ſit vocalis*, ſcilicet ordinarie, idque propter uſum, & praxim Eccleſiæ graviter obligantem, niſi ſubſit juſta cauſa, ut impotentia, ſive phyſica, ſive moralis, quæ ſi adſit, poteſt fieri nutu, ſcripto, aliove ſigno, verbi gratia ſi quis ob anxietatem loqui non poſſit, aut puella ſupra modum verecunda aliter ſe non poſſit explicare, quam ſcripto, quo a Confeſſario lecto, addat voce, de his me accuſo. Suarez, Vaſquez, Card. de Lugo, Laym. *lib.* 5. *t.* 6. *cap.* 6. *num.* 3. Imo, qui aliter non poteſt, tenetur juxta communem ſententiam confiteri per nutus, aut ſcriptum tempore præcepti; etſi id quoad ſcripturam non admittant Navar. Tol. Sot. Valent. Dian. extra articulum mortis. Vide Cardin. de Lugo *d.* 15. *num.* 87. Similiter ſuadendum eſſe ſurdis, ut confiteantur ſcripto (licet ad id non teneantur) ne ab aliis audiantur: eandemque ob cauſam eos non interrogandos, niſi de plane neceſſariis, ex Poſſev. docet Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 127. & *p.* 5. *t.* 6. *R.* 5. Unde reſolves hunc caſum.

Is, qui extra neceſſitatem totam confeſſionem facit nutu vel ſcripto, mortaliter peccat, ac conſequenter non abſolvitur. Diana *par.* 3. *t.* 4. *R.* 127. ex Sylvio. V. Fill. *tom.* I. *t.* 7. *c.* I. Con. *d.* 6. *dub.* I. Suar. *d.* 21. *ſect.* 3. *n.* 5.

Se-

Secunda conditio, *ut ſit ſecreta*, id eſt, ut fiat ſoli Sacerdoti, non quidem ex neceſſitate, ſed uſu Eccleſiæ. Publica autem, qualis in naufragio, prælio, hoſpitali, ubi alii adjacent, vel per interpretem fit, non obligat (ſaltem reſpectu peccatorum occultorum) niſi ex charitate ſui, eum, qui in articulo mortis dubitat de contritione; ac tum adhuc ſufficit ea confiteri, quæ minorem pariunt infamiam. Ita Suarez, Fagund. Dian. *p.* 3. *tr.* 4. *R.* 29. &c. Unde reſolves.

Si quis peccata in prioribus confeſſionibus oblitus eſſet, non tenetur etiam in articulo mortis ea confiteri publice, vel per interpretem: quia peccatorum oblitorum confeſſio tantum obligat ex præcepto poſitivo divino, quod hoc in caſu ceſſat. Vid. Lay. *c.* 6. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 128. & 129.

Tertia conditio, *ut ſit vera*. Quod requiritur eſſentialiter in materia ſubſtantiali, & neceſſaria; quia alias in re gravi deciperetur judex, neque eſſet confeſſio integra, ideoque irrita. Non tamen in materia libera; tum quia falſitas ſigni in accuſatione circa materiam acceſſoriam non facit ſententiam irritam: tum quia talis tantum peccat venialiter, cum non ſit graviter injurius Sacerdoti, nec Sacramento. Ita Navar. Suar. &c. Unde reſolves.

1. Non eſt mortale, nec irritat Sacramentum, 1. Si in confeſſione mentiaris leviter circa res non pertinentes, aut non neceſſarias ad Sacramentum: verbi gratia, ſi hiſtoriam falſam narres, vel ſi neges veniale, vel mortale, quod non teneris confiteri. 2. Si falſo te accuſes de veniali: quod tamen mortale grave erit, ſi id facias non dando aliam materiam, cum ſic formam reddas irritam, & Sacramentum; niſi tamen facias ex ſcrupulo, perturbatione. Ita Suarez, Fill. *tom.* 1. *tract.* 7. *cap.* 4. Laym. *lib.* 4. *t.* 6. *cap.* 8. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *Reſ.* 96.

2. Sacrilegium eſt, & abſolutio nulla, 1. Si mortale, quod confiteri teneris, & putas eſſe, neges, aut tegas, ne intelligatur. 2. Ut communiter docetur contra Sylv. ſi mortale tibi falſo imponas, niſi tamen fiat ex ſimplicitate, & ſcrupulo, &c. 3. Si neges, vel men-

tia-

ſtaris circa peccata alias rite abſoluta, quando Confeſſarius, ut Judex, vel medicus de iis aliquid, ut neceſſarium ad præſentem confeſſionem interrogat. Card. de Lugo *d.* 14. *ſ.*10. Tambur. *l.* 2. *c.* 12. §.2. ſecus ſi ad præſentem confeſſionem non faciat. *ibid.*

ARTICULUS IV.

Quando confeſſio ſit invalida, & quomodo iteranda?

Reſp. 1. Id contingit ex duplici capite. Primo ex parte Confeſſarii, ſi juriſdictionem non habuit, vel certe impeditam per cenſuram; vel ſi formam ſubſtantialiter vitiavit, vel non intendit abſolvere: vel peccatum nullum intellexit.

Dico, *nullum*; quia ſi ob ſurditatem, ſomnum, vel diſtractionem, aliqua, licet mortalia, non intellexerit, ſine culpa pœnitentis, probabilius eſt, valuiſſe abſolutionem, ac poſtea tantum repetenda eſſe non audita, ut contra Sylv. Anton. Navarr. & alios, docent Henriq. Layman. *lib.* 5. *tr.* 6. *c.* 9. Dian. *p.*4. *t.*4. *R.* 198. Addo, ſine culpa: quia ſi ſemidormienti mala fide confitearis, peccas, & confeſſio eſt invalida, ideoque repetenda. *l.* 1. *c.*10. §. 3. Denique addunt aliqui cum Tol. ſi Confeſſarius indoctus non potuit diſcernere mortale, & veniale, invalidam eſſe. Verum id Suarez, Laym. & alii paſſim rejiciunt, & quidem etiamſi Confeſſarius putaſſet eſſe veniale, quod fuit mortale; ideoque confeſſionem bona fide tali factam non eſſe opus repetere. Ita Henriq. Sanch. 1. *mor. cap.* 10. *n.* 69. Dian. *par.*3. *t.*4. *Reſ.* 121. contra Vaſq. Dixi, bona fide, quia ſi mala fide, verbi gratia, quia quæſiviſti talem Confeſſarium, qui tibi mederi non poſſit, debes repetere: cum enim actu peccaveris, dum confitereris, non fuiſti rite diſpoſitus, ideoque nec abſolutus. Tamb. *l.* 2. *c.* 10. §. 3. Denique ſi finita confeſſione intelligas Confeſſarium aliqua non percepiſſe, ſive propter ſomnum, ſive diſtractionem; neſcias autem, quæ ſint illa, teneris repetere confeſſionem, ſi brevis fuerit, quia de ſingulis prudenter potes dubitare: ſi au-

tem

tem longa fuerit, ait Tamb. *l. c.* non teneri ob rationem contrariam; & ſatis eſſe confiteri, quod dubites, an aliquod ex tuis peccatis Confeſſor perceperit.

Secundo. Invalida eſt ex parte pœnitentis, ſi fuit excommunicatus, de quo infra: ſi mortale tacuit, vel de eo ſe falſo accuſavit; ſi mortaliter negligens fuit in examinanda conſcientia: item ſi non fuit attritus (quod patere ſolet inde, ſi ſponte quæſierit Confeſſarium ſurdum, indoctum, cæcum, &c. Vide Sanchez *l. c.*) ſi nolit tollere occaſiones, &c. V. Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 201. quibus addi poteſt ut plurimum, ſi peccatum carnale confeſſus ſit ſuo complici.

Reſp. 2. Si confeſſio apud eundem confeſſarium iteretur, ſufficit uno verbo in communi ſe accuſare de peccatis ante illi cognitis, dummodo is eorum recordetur, ſaltem in confuſo, aut ſtatus, ac vitæ hominis in communi, aut pœnitentiæ a ſe impoſitæ, ut docent Vaſq. Tol. Laym. Sà, Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 123. Imo ſi nihil horum, ſed tantum quod ſibi confeſſus fuerit, recordetur, valide, etſi illicite, abſoluturum putant Lay. & Dian. *l. c.* Idem abſolute docet Granad. & Mercerus *in* 3. *p. q.* 9. *n.* 1. cum quibus Dian. *p.* 5. *t.* 14. *R.* 51. ſe retractans, probabile cenſet, quod etiam licite poſſit abſolvere.

Reſp. 3. Raro obeſt defectus ex parte Confeſſarii, ſi pœnitens eum inculpabiliter ignorat: quia in confeſſione ſequenti abſolvetur etiam ab iis, a quibus ſe bona fide abſolutum putabat. Unde reſolves.

Is, qui a puero peccatum aliquod grave, verbi-gratia mollitiem, inculpabiliter omiſit, vel quia putavit leve eſſe, vel nullum, non ideo tenetur repetere alia peccata (vel confeſſiones intermedias) ſed hoc tantum, ut docent Bon. Sanch. *t.* 1. *l.* 1. *c.* 16. Vaſq. *in* 1. *p. t.* 4. *q.* 92. Sanchius, Laym. *hic c.* 9. addens ſi ſimplex ruſticus, qui tota vita tantum fecit confeſſiones generales, nihil confitens in ſpecie, nec aliter inſtructus ſit, etſi valide is ſit abſolutus, cum onere, ut cum melius cognoverit, omnia ſubjiciat clavibus: ſi tamen veniat, quando ingens eſt copia pœnitentium, ut tunc diſponi non poſſit ad o-

omnia repetenda, poſſe eum abſolvi, auditis tamen peccatis ab ultima confeſſione factis, cum obligatione, ut melius faciat. Ita Lay. *loc. cit. cap.9. num.*4. Vid. Dian. *par. 3. t.4. R.* 208. ubi addit ex Nav. Sylv. Becan. Vaſq. Regin. *c.1. l.6. c.5. ſect.4. num.*153. & Ioan. Sancio, quod etſi ex errore culpabili mortaliter, peccatum tale, verbi gratia mollitiei (vel numerum, aliamve circumſtantiam neceſſariam) omiſeris, non ideo teneris repetere confeſſiones intermedias bona fide, & legitime factas (in quibus ex naturali oblivione defectum illum non fueris confeſſus) cum validæ fuerint, & maneant validæ.

DUBIUM IV.

De Satisfactione.

ARTICULUS I.

Quæ ejus neceſſitas, & quantitas?

Reſpond. 1. Satisfactio, ſeu Pœnitentia à Confeſſario data eſt neceſſaria neceſſitate non Sacramenti, ſed præcepti: ideoque a Confeſſario regulariter imponenda eſt, ſecundum Suarez, & Reg. *tom.1. lib.7. num.* 17. ſub mortali; tamen Cardin. de Lugo concedit, ex parvitate materiæ poſſe venialiter peccari, ut *v. d.* 25. *num.* 47. verbi gratia, ſi ob peccata venialia levis pœnitentia eſſet injungenda; ejus enim voluntariam omiſſionem venialem tantum eſſe. Ita etiam Dian. *par. 6. t. 6. Reſ.* 44. Et quidem proportionata tum peccatis, tum facultati pœnitentis. Ratio prioris eſt, quia eſt pars Sacramenti non eſſentialis, ſed integralis tantum habens effectum ex opere operato, & majorem vi Sacramenti, quam ſine eo. Ratio poſterioris eſt tum ex Trid. *ſeſſ.* 14. *can.* 8. tum quia Sacerdos tenetur curare integritatem Sacramenti: & tam vindicare, quam mederi. Bonac. *t. 1. d. 5. q.5. §.3. p.* 2. Unde reſolves.

1. Excuſatur aliquando Confeſſarius, ſi leviſſimam (vel etiam nullam) pœnitentiam injungat, verbi gratia, 1. Si pœnitentem vehementiſſime contritum, aut aliter ſatisfeciſ-

ſe advertat. Cajet. Navar. Suar. Reg. Bonac. *de Pænit. d.3.q.5. ſect.3. par.2. num.*1. & 2. Eſc. *cap.6. num.*41. Cum vero raro, vel nunquam conſtare ſatis poſſit, tutius eſt aliquam ſemper injungere, ut recte monet Card. de Lugo *d.*25. *ſect.*4. *num.*48. 2. Si pœnitens ſit mentis impos, aut aliter impotens, aut morti proximus, aut valde debilis; cui tamen prudenter injungi levem ſaltem pœnitentiam, verbi gratia, percuſſionem pectoris, invocationem nominis JESU (ſaltem corde) alioſve pios motus, vel ut per hæredes ſacrificia, eleemoſynas, & ſimilia opera pia curet, monent Suarez, Laym. & Bon. *loc. cit.* & Navar. qui addit, poſſe injungi, ut patienter ferat infirmitatem, quod tamen Bonac. *loc. cit.* non probat; cum fieri poſſit, ut id valde angat infirmum, timentem ſe non rite ſatisfacere. 3. Quando ſcrupuloſus ſæpius intra eandem horam redit cum novis culpis; quia ſupponitur ſatis impoſita in præcedentibus. Tam. *l.*4. *c.*1. ex Fagund.

2. Etſi Confeſsarius peccet ex communi, ſi pro magnis peccatis valde parvam pœnitentiam imponat, excuſari tamen eum poſse putat Diana *par.* 3. *t.* 4. *Reſ.* 92. ſi addat illud: quidquid boni feceris, &c. Verum hæc regula univerſaliter admitti non poteſt, ut bene notat Cardin. de Lugo *d.* 25. *num.*57. Conin. Tanner. Palaus, &c. contra quos Diana pro ſe citat Baun. & Leand. *par.* 6. *t.* 7. *Reſ.* 5. & *par.* 9. *t.*9. *Reſ.* 54. & ab aliis non immerito rejicitur, eo quod verba, utpote mere deprecatoria, non habeant vim elevandi omnia opera bona ad efficaciam Sacramentalem. Averſa *q.* 13. *ſect.* 7.

3. Minor juſto licite datur ex cauſa: qualis, verbi gratia eſt, 1. Magna contritio. 2. Fragilitas animi, vel corporis, ob quam timetur majorem non impleturum. 3. Tempus Jubilæi, vel Indulgentiæ Plenariæ. Ita Suar. Henriq. Laym.

4. Non poteſt injungi, 1. Ingreſsus religionis, ut docet Sà, *verb. Satisfactio*, quia id nimis durum videtur. 2. Pœnitentia publica, ſi ſit periculum revelandæ confeſſionis: alias interdum pro publico peccato poteſt, & expedit.

5. Etſi

ſuſcipit indigne, & obicem ponit effectui, ſcilicet remiſſioni pœnæ (quem tamen, obice remoto, recuperari docent Nav. Tol. Caj. Dian. *p. 3. t. 4. R.* 85. Fagund. Suarez, &c.) unde quamprimum eſt implenda, poteſtque graviter etiam peccari nimium differendo, quod ex variis circumſtantiis judicandum. V. Dian. *par.* 2. *t.* 15. *Reſ.* 53. & *par.* 5. *t.* 13. *R.* 38. Non eſse autem grave, ſeu mortale, ſi non differat ultra octiduū, docet Hurt. apud Dian. Imo poſse differri per annum (hoc eſt quamdiu non tenetur ad novum Sacramentum pœnitentiæ) vult ipſe Dian. *par.* 9. *t.* 7. *Reſ.* 57. ex Amico, Leand. &c. niſi tamen pœnitens dubitet, an poſtea poſſit implere: eo enim caſu teneri, quamprimum commode poteſt. Similiter non eſse mortale, ſi obligatus jejunare feria 6. differat in diem ſequentem: vel obligatus communicare ſingulis menſibus, differat ad 6. vel 8. dies, affirmat Dian. *loc. cit.* ex Palao; præſertim ex cauſa aliqua, tametſi levi.

2. Pœnitentiam (etiam medicinalem) impoſitam ſub conditione hac, ſi iterum labatur, nec teneri acceptare, nec implere, eo quod Confeſsarius nec Judex ſit, nec Medicus peccatorum committendorum, docet Diana *par.* 6. *t.* 7. *Reſ.* 49. ex Palao, Trul. &c. Sed contrarium probabilius cum Suarez tenet Averſa *q.* 13. *ſect.* 4. quia non imponit eam pro peccatis committendis, ſed commiſſis ſub conditione reincidentiæ.

3. Qui non implevit intra tempus præſcriptum, non ideo deobligatur.

4. Poteſt ſatisfacere per alium, cui Confeſsor id concedit: vel qui per ſe non poteſt, ut docent Regin. Fagund. Dian. *p.* 4. *t.* 4. *Reſ.* 141. * Conſidera tamen hac in re Prop. 15. inter damnatas ab Alex. VII. * hic tamen non tenetur, niſi Confeſsor voluerit. An vero ſatisfaciens pro alio ſimul pro ſe poſſit, alii ajunt, alii probabilius negant, ut habet Sà.

5. Non neceſsario impletur ante communionem.

Quæres, Qui pœnitentiam poſſit commutare, & quomodo?

Reſp. 1. Ex juſta cauſa quivis Sacerdos id poteſt, ſi de novo ei confiteatur, ut habet com-

mu-

munis ſententia, contra Sotum, & Vaſquez, ſaltem ſi peccata non ſint reſervata: imo etiam probabiliter, etiamſi talia fuerint, ut habet Fernand.

Reſpond. 2. Sine nova Sacramenti adminiſtratione poteſt id ſolus Sacerdos, qui injunxit, ſi adhuc recordetur ſtatum pœnitentis, & hic ad eum recurrat tempore tam brevi, ut moraliter idem judicium cenſeri poſſit, v. g. intra hebdomadam. Henr. & alii 4. imo etſi poſt longius intervallum. Card. de Lug. Averſa, & Dian. *par.* 6. *t.* 6. *Reſ.* 46. & *p.* 9. *t.* 6. *R.* 57. contra Pal. &c. Ratio, quia judex incognita cauſa non poteſt ferre ſententiam. Ita Sylv. Suar. Con. Laym. Fill. Reg. Fag. & Card. de Lugo contra Nav. Henr. Tol. Sà, Rodr. Bejam, Val. Dian. *par.* 3. *t.* 4. *Reſ.* 53. & *p.* 2. *t.* 1. *miſ. R.* 53. qui dicunt, etiam alium poſſe, non repetitis peccatis. Quæ ſententia, etſi non ex ratione, ex principio tamen extrinſeco videtur eſſe in praxi probabilis (Dian. enim *l. c.* pro ea adducit 14. Authores, dicitque eſſe uſum, ſive praxim Confeſſariorum) & Confeſſariis poſſe ſervire, quando pœnitens difficulter adduci poteſt ad repetenda peccata, vel tempus id non fert; præſertim ſi ex confeſſione (nam in ea, & non extra, debet fieri) aliorum peccatorum, ex præſenti ſtatu pœnitentis, ipſiuſque teſtimonio, habeant aliquam confuſam notitiam peccatorum præteritæ confeſſionis. Ita Fag. *par.* 2. *l.* 9. *c.* 4. *num.* 22. Card. de Lugo *d.* 25. *ſ.* 6. *n.* 107. & 109.

Reſpon. 3. Ipſe pœnitens non poteſt commutare pœnitentiam etiam in evidenter meliorem, ut docent Sanchez 4. *mor.* Conin. *d.* 10. *d.* 12. *num.* 11. Regin. & alii: etſi contrarium probabile dicat Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 53. & *t.* 2. *tr.* 4. *Reſ.* 53. ex Porc. & Villal. Sed hoc Turr. temerarium, C. de Lugo communi Theologorum, & fidelium ſenſui repugnare dicit *d.* 23. *ſect.* 6. *n.* 75.

ARTICULUS II.

De ſatisfactione per Indulgentias.

§. I.

Quid ſit Indulgentia, & quid ad eam requiratur?

Reſp. 1. Indulgentia eſt gratia, qua certo aliquo opere, quod concedens præſcribit, præſtito, debita Deo pœna temporalis (non autem culpa) extra ſacramentum, ſacrificium, & martyrium, per applicationem ſatisfactionum Chriſti, & Sanctorum, remittitur: idque vel per modum abſolutionis, erga ſubditos Eccleſiæ; vel nudæ ſolutionis erga non ſubditos, ut defunctos, & catechumenos, quibus proinde tantum dantur indulgentiæ per modum ſuffragii. Suar. Conin. Fill. Sanctarel. Bon. *d.6. q.1. p.1.*

Reſp. 2. Ad valorem Indulgentiæ requiritur cauſa pia, & rationabilis, eaque, ut habet ſententia communior Suar. & aliorum, proportionata effectui, & quantitati Indulgentiæ, ſaltem ſecundum concedentis prudētem æſtimationem, petendā non ex operis tantum difficultate, ſed fine intento, & operis ad eum utilitate. Ratio deſumitur ex natura diſpenſationis bonorum, quę ſine cauſa ab inferiore facta non valet, & eſt diſſipatio. Ita Auth. cit.

Reſp. 3. Ad lucrandas Indulgentias requiruntur hæ conditiones. 1. Ut ſit baptizatus. 2. Ut ſit ſubditus concedentis. 3. Ut non ſit ligatus excommunicatione majore, ut habet communis: quia hæc privat communione bonorum ſpiritualium. 4. Ut ſit in gratia ſaltem tunc quando opus præſcriptum completur; quia pœna non remittitur ante culpam. 5. Ut opus injunctum, moraliter totum, & integre impleatur. 6. Ut opus præſcriptum ſit honeſtum, ſaltem ex objecto: nam ſufficit vitiatum ex fine inhoneſto veniali, vel ex alia circumſtantia prava (ut docent Suarez, & alii communiter contra Con.) ſaltem ſi nihilominus conducat ad finem Pontifici propoſitum, ut limitat Laym. Ratio prioris eſt, quia illud opus ple-

pleruṁque complet cauſam Indulgentiæ, quæ debet eſſe pia. Ratio poſterioris: quia ratio injuncti operis eſt aſſecutio finis intenti a Pontifice. Vide Laym. Bonac. *d. 6. q. 1. p. 5.* Unde reſolves.

1. Indulgentiis etiam frui poteſt, qui eas conceſſit.

2. Non expirant morte concedentis, cum ſint gratiæ; nec, ut habet Sà, ante notitiam revocationis.

3. Etſi intelligendæ ſint, ut ſonant; cum tamen ſint gratiæ, large ſunt interpretandæ, (niſi ſint de pœnitentiis injunctis, ut ex Henriq. &c. notat Amicus *d. 20. n. 77.*) ſervata tamen verborum proprietate. Unde cenſendæ ſunt perpetuæ, ſi datæ ſunt ſine temporis reſtrictione.

4. Etſi data pro articulo mortis, ſecundum Sà, expiret, quando ſemel eſt accepta: contrarium tamen eſt probabile, ob rationem datam. Illa autem non requirit applicationem Confeſſarii, aut alterius miniſterium. Quint. *in append. t. 9. d. 4.* Expedit tamen moribundos ad invocationem nominis JESU, & MARIÆ ſæpius excitare, ſimulque in memoriam revocare intentionem lucrandi iſtas Indulgentias. *ibid. d. 4.* Probabile enim eſt, ſi habeat plures imagines, grana, roſaria, &c. benedicta, poſſe, ſive intuitu ejuſdem conceſſionis, ſive diverſarum, toties lucrari, quoties nomen JESU repetierit, vel præſtiterit opus requiſitum, *ibid. d. 6.* ex Suar. Gran. &c. Sufficit autem ad eas lucrandas quodvis tempus, in quo verificatur mortis articulus, etſi pluribus diebus ab ipſa morte abſit. *ibid. d. 5.*

5. Poſſunt moribundi plures indulgentias plenarias, ob plures titulos conceſſas, ſimul lucrari, verbi gratia, quia habent plura roſaria, vel grana, cruces, imaginesve, quibus ſunt applicatæ; vel titulo ſuæ Religionis, Confraternitatis, &c. dummodo non requirant certa opera pro ſpeciali neceſſitate applicanda. Quintan. *in append. t. 9. d. 4.* idque etiamſi eas, vel earum aliquas ignorent, aut non recordentur, *ibid.* ex Lug. Dian. & aliis 6. contra Rodriq. Trull. &c.

6. Requiritur autem, ut moribundus crucem, granum, imaginem, &c. ſecum ha-

beat in articulo mortis, ut ratione illius lucretur: & quidem, ut tutius, ac certius obtineat, ejus habeat dominium, ſeu poſſeſſionem, & apud ſe teneat. Non tamen eſt neceſſe, ut collo appenſa, brachio obvoluta, manuve apprehenſa ſint (etſi aliquo horum modorum habere ſit tutius) ſed ſufficit eſſe in lecto, vel juxta moribundum; licet ipſe nec videat, nec tangat, nec ſciat, aut recordetur ſe habere (niſi aliud exprimatur). Sufficiet etiam habere commodata, ſeu quoad uſum (præſertim ſi id in ipſo indulto exprimatur, ut in Caroli Borromæi, & quinque Sanctorum fit.). Neque neceſſe eſt retinere, donec expiret (etſi & hoc ſit tutius) ſed ſufficit in aliquo mortis articulo habere, in eoque nomen JESU (ſi hoc requiritur) invocare. *ibid. d. 6.*

7. Conceſſæ vivis non poſſunt applicari defunctis, niſi id exprimatur; quia pendent a voluntate concedentis.

8. Probabile eſt conceſſam pro certo tempore poſſe ſæpius obtineri, repetendo opera præſcripta, v. gr. eadem die, niſi addita ſit reſtrictio: quia favores ſunt ampliandi. Ita Henriq. Rodriq. Contrarium tamen videtur probabilius, ob voluntatem concedentis contrariam rationabiliter præſumptam. V. Card. de Lug. *d. 27. ſect. 6.*

9. Etſi conſultum ſit, ut opera omnia fiant in gratia; id tamen non videtur ſimpliciter neceſſarium. Laborandum tamen eſt Concionatoribus, & Confeſſariis, ut cum Indulgentiæ promulgantur, populum ad ſeriam confeſſionem excitent.

10. Ut quis lucretur pro defunctis, probabiliter non requiritur, ut ſit in gratia; quia tantum ponit opus tamquam conditionem, quo poſito, Pontifex applicat defuncto Indulgentiam, ſive ſatisfactiones Chriſti, & Sanctorum. Ita Eſcob. *t. 7. E. 5. c. 7. num. 45. ex* Suar. Præp. *in 3. par. q. 14. dub. 10. num. 93.* Contrarium tamen docet Card. Lugo *d. 17. n. 75.* requirens ſtatum gratiæ, ſaltem in fine operis: quæ ſententia tutior eſt.

11. Opus præſcriptum dum fit, debet eſſe utile ad finem a concedente intentum, qualis eſt *ver. grat.* eleemoſyna præſcripta præ-

redemptione captivorum, etſi fiat cum, aint in peccato; modo aliud opus ei injunctum, & præſcriptum in gratia fiat (V. Lugo *d.* 27. *n.* 48.) non autem oratio præſcripta ad placandum Deum; ſi ipſamet ſit peccatum ex mala circumſtantia, uti nec jejunium, ſi te inebries; item nec viſitatio Eccleſiarum, ſine ulla devotione. Ita Laym. Bon. & alii.

12. Poſſunt uno, & eodem opere plures Indulgentiæ, diverſis viis conceſſæ, lucrifieri, ſi opus ſit æque utile ad finem utriuſque Indulgentiæ, nec ſit iterabile intra idem tempus, v. g. jejunium, vel communio. Ita Præpoſ. & Laym.

13. Non lucrantur Indulgentias, 1. Qui ex impotentia, vel ignorantia, ſive totum opus præſcriptum, ſive notabilem ejus partem omittunt, v. g. ſi puer, vel ſenex non jejunet, niſi tamen ob gravem difficultatem hoc opus ei in aliud eſt commutatum. Henriq. Cajet. Bon. *par.* 5. *n.* 16. 2. Qui opera injuncta alio loco, tempore, vel ordine perficit, quam præſcriptum eſt; vel per alium, qui fuerit cauſa principalis, ut ſi per alium jejunarit, Eccleſias viſitarit. Nav. Reg. *lib.* 7. Bonac. *loc. cit.* 3. Qui famulo tradidit eleemoſynam erogandam, quam is retinuit, ut habet Bonac. ex multis, contra Sà. 4. Qui aliquid omittit, quod ſecundum ſententiam probabilem, vel etiam probabiliorem, non eſt neceſſarium, ſi tamen ſit neceſſarium re ipſa: quia communis error non ſupplet defectum. Ita Bon. ex Suar. Sanch. & aliis.

14. Non obſtat effectui Indulgentiæ, 1. Etſi ex opere requiſito modicū quid omittatur, v. g. cæremonia in ſacro, vel ſi parum comedas in jejunio; quia opus ponitur moraliter integrum. 2. Si opus requiſitum præſtes per alium habentem ſe ut inſtrumentum, v. gr. in eleemoſyna danda. Bon *l. c.* 3. Si eleemoſynam des exiguam: niſi tamen in Bulla exprimatur, dandam eſſe pro cujuſque facultate: tunc enim major danda eſt a divite, quam ab alio. Ita Fill. Suar. Sà, & alii. 4. Si Eccleſiam viſitandam nō poſſis ingredi ob hominum multitudinem, dummodo oratio fiat ante fores, vel in cœmeterio. Bon. 5. Etſi in opere præſtito non habueris intentionem con-

ſequendi Indulgentias, ut docent Salas, Bonac. & alii contra Suar. Et videtur certum; ſaltem ſi habueris interpretativam, ut habet Laym. 6. Etſi opera fuerint aliunde debita, v. g. ex præcepto Eccleſiæ. Ita Laym.

15. Quando datur poteſtas commutandi opera præſcripta in alia, id non neceſſario fit in confeſſione, & a confeſſario, qui audit confitentem; ſed poteſt fieri extra, & ab alio idoneo: Ita enim declarat Greg. XIII. (uti & in Bulla Indulgentiæ, nomine Confeſſarii intelligi quemvis approbatum) apud Henriq. *l. 7. c. 10. n. 8.* & Præpoſ. *q. 14. d. 10. n. 88.*

16. Probabilius eſt, eum, qui tantum partem operis præſcripti facit, non lucrari partem Indulgentiæ, niſi tam parum deſit, ut cenſeatur moraliter integrum. Ita Bonac. *p. 5.* ex Nav. Suar. Con. &c.

17. Dum præſcribitur, ut viſitentur aliquot altaria, ſufficit ad illa ſe orando convertere ex eodem loco, ut habet Sà, Bon. *p. 1.* Suar. Rodr. Dian. Limitat autem Lugo, ſi ſit tali loco, & ſitu, ut moraliter cenſeri poſſit orare ad illa altaria. *d. 27. n. 98.*

18. Cum confeſſio præſcribitur, niſi in Bulla exprimatur, venialium, probabilius eſt non requiri, ut conditionem ſine qua non, ſed ut diſpoſitionem ad ſtatum gratiæ. Bon. *loc. cit.*

19. Nemo conſequitur plenariam Indulgentiam peccatorum omnium, niſi omni culpa, etiam veniali, liber ſit, quando ultimum opus explet. Unde conſultum eſt, ut communio ſit ultimum. V. Laym.

§. II.

Quotuplex Indulgentia, & quomodo differat a Jubilæo?

Reſp. 1. Indulgentia alia eſt totalis, ſive plena, plenior, plenaria, pleniſſima, quæ non tantum pœnitentiam injunctam per Confeſſarium, vel Canones, aut ſecundum hos injungi debitam, ſed etiam omnem Purgatorii pœnam tollit. Nec differt a Jubilæo, niſi accidentaliter, privilegiis quibuſdam, ut quod in Jubilæo licita ſit diſpenſatio in certis votis

abſo-

abſolutio a reſervatis, & cenſuris, & quod Confeſſarius quivis approbatus poſſit eligi. V. Sâ, *v. Indulgent.* Bon. *d.6. q.1. p.2.*

Indulgentia alia eſt Partialis, qualis eſt unius, vel aliquot annorum: item ſeptenæ, quadragenæ, carenæ, &c. item tertiæ partis peccatorum., per quas non ſignificatur tolli tantam durationem Purgatorii, ſed tantam pœnam remitti, quanta deleretur per jejunium unius, aut aliquot annorum, aut quadraginta dierum in pane, & aqua, ſecundum Canones olim imponi ſolitum. Porro quando indulgentiis plenariis adduntur aliquot anni, vel remiſſio tertiæ partis peccatorum, id ſecundum diverſas ſententias, vel ad diverſos concedentes referendum eſt, vel facit ad cautelam, ut ſi forte cauſa Indulgentiæ non fuerit ſufficiens, ſaltem valeat ad illos annos lucrandos; vel ut adjuncta concedatur pro alio tempore, actione, & loco; vel denique, ut ea per modum ſuffragii poſſit aliis applicari. V. Bell. *c.9.*

Reſp. 2. Circa Jubilæum notanda ſequentia.

1. Anno Jubilæi in Urbe durante, ſuſpendi ſolent tantiſper extra Urbem omnes Indulgentiæ plenariæ, quoad vivos, etiam in carceribus (non tamen in periculo mortis conſtitutos, ut contra Layman. *l.5. t.7. c.8. n.2.* docet Bon. *d.6. q.1. n.2.* ex declarat. Urb. VIII. facta Anno 1625. neque quoad defunctos) itemque aliæ facultates, v.g. abſolvendi a caſibus Bullæ Cœnæ, commutandi vota, diſpenſandi, &c. conceſſæ in ordine ad lucrandas plenarias Indulgentias. Non ſuſpenduntur autem Indulgentiæ perſonis particularibus, aut ab alio, quam Papa conceſſæ, nec privilegia Religioſorum, v. g. abſolvendi a reſervatis, &c. quia tantum ſuſpenduntur facultates conceſſæ in ordine ad Indulgentias. Ita Sanch. Henriq. &c. apud Dian. *t.1. tr. de Bulla Cruc.* Fill. Bon. *l.c.* Benzon. & denique Lugo *n.* 20. *ſect.* 8. *n.* 145. ex declarat. Urb. VIII. Anno 1625. Similiter neque ſuſpenditur facultas conceſſa Epiſcopis per Trid. *ſeſſ.* 24. *c.* 6. abſolvendi, & diſpenſandi cum ſuis ſubditis, in omnibus caſibus Sedi Apoſtolicæ reſervatis: item nec diſpenſandi in irregularitatibus,

in impedimentis matrimonii, aut petendi debitum, &c. quæ ex jure communi illis competunt. Zerol. *v. Annus Sanctus*, §. 4. Quint. *in append. t. 8. d. 16.*

2. Etſi probabile ſit, quod docet Navar. ſæpius lucrifieri poſſe indulgentias intra Jubilæum extenſum ad duas ſeptimanas: contrarium tamen verius eſt, quod Congr. Card. declaravit, ut habet Bon. ex Suar. Sanch. *l. 6. q. 1. p. 5. n. 32.* qui tamen affirmat, in Anno Sancto poſſe obtineri toties, quoties opera præſcripta præſtantur; idque ex declaratione Urbani VIII.

3. Satisfacere tunc, 1. qui Sabbato ante primam Dominicam confitetur, ut habet Laym. Bon. & praxis fidelium. Item, qui confitetur, & communicat ultima Dominica claudente Jubilæum. Cætera tamen opera debere fieri ante, & quidem intra unam hebdomadam, docet Lugo *d. 27. n. 105.* contra Bonac. *p. 1. qu. 5.* 2. Qui ordinem intra opera præſcripta non ſervavit. 3. Si quis intra illud tempus cœperit confeſſionem, quam materialiter imperfectam oporteat differri longius, poteſt tunc abſolvi a reſervatis, & commutari vota: poſtea vero extra tempus Jubilæi abſolvi ab omnibus, etiam quæ oblitus eſt, reſervatis, ac in oblitis etiam diſpenſari: Imo poteſt poſtea omnia facere Confeſſor finita confeſſione, quæ ante: quia cœpta cauſa, manet poteſtas delegati, donec finiatur. Ita Sà, Leſſ. *l. 2. c. 40. d. 16.* Bonac. Laym. Sanch. *l. 4. c. 54.* Dian. *t. 2. miſc. R. 11.*

4. Qui neglexit lucrari Jubilæum in patria, poteſt alibi, dum ibi durat, lucrari. Sanch. Ugol. Dian. *p. 3. t. 4. R. 151.* Imo etiam in patria, ſi tempore publicationis ex invincibili ignorantia notitiam illius non habuit. Bot. Dian. *l. c.*

5. Quando duobus diebus immediatis occurrunt duo Jubilæa, quorum ſingula confeſſionem, & communionem requirunt, non opus eſt bis confiteri, & communicare, dummodo perſeveres in gratia: alia tamen opera repetenda ſunt. Tur. *p. 2. d. 31. d. 64.* Vide Dian. *p. 4. t. 4. R. 166.*

CAPUT II.

De Miniſtro Sacramenti Pœnitentiæ.

DUBIUM I.

Quis ſit Miniſter?

RESpond. Eſt Sacerdos approbatus ab Epiſcopo, ſaltem reſpectu ſæcularium, & habens juriſdictionem. Eſt certum. Ratio primæ partis ſumitur ex Joan. 1. *Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis, &c.* Ratio ſecundæ ſumitur ex Trid. *ſ.23. c.15. de reform.* ubi decernit, nullum poſſe audire confeſſiones ſæcularium, niſi habeat Beneficium Parochiale, vel approbationem ab Epiſcopo. * Hanc ad rem facit damnatio inflicta ab Alexand. VII. duabus Propoſit. ſcil. 13. & 16. * Addidi reſpectu ſæcularium, quia circa confeſſiones regularium Concilium nihil videtur notaſſe; unde ii cuivis, etiam non approbato, quem Prælatus præfecerit, poſſunt confiteri; intellige, quantum eſt ex vi Concilii: quia Gregorius XV. ſtatuit, ut monialium Confeſſarius ab Ordinario approbetur. Ratio tertiæ partis ex Florentino, & Tridentino *l. c.* quia abſolutio eſt actus judicialis, qui requirit ſubditos. Unde reſolves.

1. Nullo caſu, vel diſpenſatione hoc Sacramentum valide adminiſtratur a non Sacerdote.

2. Ubi Tridént. eſt receptum, ſecus alibi, nullus Sacerdos, etiam Regularis, valide abſolvit, niſi ſit approbatus, vel Parochus, cui non ſolum intra, ſed etiam extra diœceſim ſuam, valide delegatur juriſdictio, poteſtque eligi in confeſſarium ab omni habente poteſtatem eligendi, quandiu tamen retinet Parochiam. Ita Fill. *t.* 1. *c.* 7. Fag. Suar. Dian. *p.* 3. *t.* 4. R. 146.

DUBIUM II.

Quid ſit approbatio, & a quo petenda?

Reſpond. 1. Approbatio non eſt collatio ju-

riſdictionis, ſed tantum publicum judicium de aptitudine perſonæ, ad audiendas confeſſiones, eſſentialiter prærequiſitum, ſuppoſito jure Tridentini, ad juriſdictionem recipiendam. Ita Sanch. *l. 6. de matr. d.* 28. & alii. Unde reſolves.

1. Etſi Doctores, & Licentiati, hoc ipſo quod promoventur, cenſeantur, ſecundum quoſdam, approbati a Papa, ut notat Si *verb. Confeſſor*, probabilius tamen eſt, quod ipſi etiam egeant approbatione, licet non deceat, ut ipſi, vel Lectores in Theologia examinentur.

2. Etiam Parochus, qui reliquit beneficium Parochiale, debet approbari, ſi velit audire confeſſiones.

3. Non requiri hanc approbationem ad auditionem venialium, docet Dian. *p.* 2. *t.* 2. *miſ. reſ.* 44. ex Valer. Et ratio eſſe videtur, quod approbatio tantum requiratur in ordine ad juriſdictionem; hanc autem quivis Sacerdos pro venialibus, uti & mortalibus, a quibus rite quis eſt abſolutus, habeat collatam ab Eccleſia in ipſa ordinatione, ideoque ab iis abſolvere poſſit, ut habet Bon. *d.* 5. *q.* 7. *p.* 2. *n.* 8. Vaſq. Suar. Cardin. de Lugo *d.* 18. *ſect.* 3. *d.* 21. *n.* 1. ubi docet ab Eccleſia in Trident. non approbatum reddi incapacem juriſdictionis, tantum in ordine ad mortalia non prius confeſſa.

4. Parochi non poſſunt aſciſcere cooperatores, niſi Parochos, vel approbatos, ut habet Fag. *p.* 2. *l.* 7. *n.* 42. Sanch. &c. ex declaratione Card. contra Ledeſ. & alios. V. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *reſ.* 346. & Bon. *d.* 5. *q.* 7. *p.* 4. §. 1.

5. Qui habet poteſtatem eligendi confeſſarium, non poteſt eligere, niſi approbatum, vel Parochum.

6. Ad approbationem non neceſſario requiritur examen, modo adſit judicium prudens de ſufficientia. Con. Laym.

7. Non ſufficit approbatio petita, & negata, ut docetur communiter contra Navar. Henriq. & Dian. *p.* 1. *t.* 2. *reſ.* 24. Etſi probabiliter cum prædictis docuerint Conin. & Laym. regulares mendicantes, ſi ab Epiſcopo repellantur, cum manifeſte idonei ſint, & a Prælatis ſuis præſententur, poſſe nihilominus

pro

pro confeſſionibus ſæcularium exponi, ut habetur Clementina *dudum*, §. *ſtatuimus*: Iſtis tamen privilegiis Trid. & Urbanum VIII. anno 1628. derogaſſe, notat Lugo *de pœnitent. d.* 21. *n.* 29. & 51.

Reſpond. 2. Approbatio petenda eſt ab Epiſcopo, & quidem proprio, ſcilicet Sacerdotis, ut intelligunt Suarez. Conin. Regin. Filliuc. & alii, vel, ut probabiliter vult Vaſq. pœnitentis. Ratio eſt, quia eſt actus juriſdictionis, vel ſaltem authoritativa declaratio; ergo debet fieri a ſuperiore. Porro nomine Epiſcopi etiam intelliguntur Prælati habentes juriſdictionem Epiſcopalem, ut quidam Abbates, & Capitulum Sede vacante, non autem Provinciales, aut Generales Ordinum. Unde reſolves.

1. Religioſi, etiam exempti, debent approbari ab Epiſcopo loci, in quo degunt: quia illius, quoad hunc actum, ſunt ſubditi.

2. Epiſcopus in ſua Diœceſi non poteſt approbare Sacerdotem alienum, niſi ſubdatur illi, ſaltem ad tempus.

3. Epiſcopus poteſt approbare per ſe, vel Vicarium generalem, vel alios quoſcunque deputatos; quia non eſt actus ordinis, ſed juriſdictionis.

4. Approbatio poteſt fieri cum reſtrictione ad certum genus perſonarum, locum, tempus, &c. Navar. Suarez, Vaſquez contra Vegam.

5. Epiſcopus peccat, ſi Sacerdoti, præſertim Regulari, idoneo, ſine cauſa ſufficienti neget approbationem. Bonac. Vaſquez *Iar.* 3. *d.* 3. Card. de Lugo *d.* 21. *ſect.* 3. *n.* 54. Sanchez, &c.

6. Approbatio ſemel abſolute conceſſa non tantum non extinguitur morte concedentis, ſed nec revocari poteſt, ſine juſta cauſa: ex cauſa tamen, verbi gratia, mutatione morum, judicii, &c. poteſt, ut docent Suarez, Filliuc. & alii. Quod ſi fiat abſque cauſa rationabili, Conin. Suar. & quidam alii cenſent revocationem eſſe nullam; alii illicitam tantum. Filliuc. *t.* 7. *c.* 9. *qu.* 12. In dubio autem, an ex juſta cauſa revocatio ſit facta, præſumendum eſſe pro Prælato, docet Card. de Lugo *n.* 67.

7. Ex juſta cauſa poſſunt, præſertim a ſucceſsore Epiſcopo, ad examen revocari non tantum ſæculares, ſed etiam regulares. Docent tamen quidam, Mendicantes habere privilegium, ut non poſſint revocari ab eodem, a quo ante ſunt approbati; ſed contrarium docent Suarez, & Lugo *d.21. n.61.* & *62.*

8. An approbatus ab uno Epiſcopo poſſit in alia diœceſi, ſine nova approbatione, recipere jurisdictionem, controvertunt Doctor. ac licet utraque ſententia olim videri potuerit probabilis; poſt decretum tamen Urbani VIII. 1628. apud Lug. *d.21. ſ.2. n.9.* negativa omnino tenenda eſt. Vide Averſam, *q.16. ſect.8.*

DUBIUM III.

Quid, & quotuplex juriſdictio Confeſſarii, & unde eam habeat?

Reſpond. Eſt auctoritas aliqua in alium, ut ſubditum, in quem, in foro interno, accipit poteſtatem diſtinctam a poteſtate Ordinis; hæc enim datur per Sacramentum Ordinis, & omni Sacerdoti, nec tolli poteſt; illa per externam conceſſionem Eccleſiæ, nec omnibus Sacerdotibus, poteſtque ab iis tolli, ac niſi adſit, invalida eſt abſolutio, ex Trident. *ſ. 14. can. 7.* Eſt autem duplex: Ordinaria, & Delegata. Ordinaria eſt, quam habent ii, qui ex vi proprii officii curam animarum habent, ut Papa, Epiſcopus, Parochus (huc revocantur Archiepiſcopi, erga ſubditos ſuorum Epiſcoporum, tunc tantum, quando actu viſitant) Archipresbyteri, Archidiaconi, Prælati religionum, Vicarius perpetuus Epiſcopi, vel etiam Parochi. Delegata dicitur, quæ legitime datur ab habente ordinariam, idque vel tacite, vel expreſſe; ut a Papa pro tota Eccleſia, ab Epiſcopo pro diœceſi, a Parocho pro parochia; hoc diſcrimine, quod Papa poſſit dare invitis Epiſcopis, & Parochis, non contra. Ac, licet exterior juriſdictio expiret morte delegantis, non tamen hæc interior, niſi ſucceſsor revocet, ut docet Sanchez, Suarez, Navar. Coninc. contra Sylveſt. & Vaſquez. Vide Layman. *c. 10. n. 22.* Porro hujuſmodi poteſtatem delegatam abſolvendi quemcumque, a quibuſcumque peccatis, in

articulo, ſeu periculo mortis (hæc enim pro eodem ſumuntur in jure, ut vid. Dian. *p. 3. tract. 4. reſ. 57. 71.* & *72.*) habet ex jure communi quivis Sacerdos, etiam excommunicatus, & degradatus, ſi alius deſit: quod addo, quia præſente Parocho, vel proprio Sacerdote, id non poſſe, docent Vaſquez, Bonac. Coninc. Regin. &c. commun. licet contrarium probabile putet Dian. *par. 1. t. 5. reſ. 5.* & *par. 4. t. 4. reſ. 167.* ex Ang. Henriq. Comit. & Sà, confirmatque Tambur. *de exped. conf. lib. 3. cap. 7.* Ex conſuetudine quivis toleratus abſolvere poteſt a venialibus, & mortalibus alias confeſſis. Ex privilegio, religioſi Mendicantes quoſvis fideles abſolvere poſſunt juxta tenorem ſuorum privilegiorum. * Modo tamen non ſint revocata per Concil. Trid. juxta prop. 36. inter damn. ab Alex. VII.* Ex conceſſione Ordinarii directa, quicumque Sacerdos approbatus, cui id ille committit. Denique ex indirecta is, qui audit eum, qui habet poteſtatem eligendi Confeſſarium, quales ſunt, 1. Ex jure, Epiſcopi omnes, etſi ſint tantum titulares; item ſuperiores Epiſcopis, ut Archiepiſcopi, &c. item Prælati iis inferiores exempti, ut Abbas exemptus (non tamen Abbatiſſa) Generalis, Provincialis, Prior, ſalvis tamen privilegiis Ordinum, vide Dian. *par. 4. tr. 4. Reſ. 1.* & 2. 2. Ex conſuetudine, Cardinales, qui etiam domeſticis de Confeſſore providere poſſunt: item Paſtores, imo multis locis, etiam cæteri Sacerdotes ſæculares, ut docent Valentia, Sà, Suarez *diſt. 27. ſect. 3.* Religioſi tamen tenentur eligere tales, quales illis permittunt ſtatuta: Item Reges, & Principes, quorum tamen privilegium ad familiam non extenditur; denique domeſtici Pontificis. 3. Ab homine eam habent, quibus ſive Pontifex, ſive Epiſcopus, ſive Parochus conceſſit. Unde reſolves.

1. Qui habet poteſtatem delegatam, non poteſt eam ſubdelegare alteri, cum diverſa ſit poteſtas utendi juriſdictione, & eam delegandi. Excipitur 1. niſi hoc ipſum conceſſum ſit. 2. niſi ſit delegatus ad univerſitatem cauſarum, ut verbi gratia ſi cui committeretur officium Parochi abſentis, vel nondum

ſacerdotis: talis enim aliqua exercitia juriſdictionis alteri ex præſumpta voluntate Ordinarii ſubdelegare poſſet, non tamen integrum officium. Vide Laym. *hic lib. 5. t. 6.*

2. Cum juriſdictio reſpiciat ſubditos, exerceri in eos poteſt, tam a delegato, quam ordinario, quocumque loco fuerit, ut docent Sanc. Henriq. Suar. *in 3. p. t. 4. d. 18. ſect.* 1. & 7. & alii.

3. Probabile eſt, quod abſolutus in articulo mortis non teneatur ſe poſtea ſiſtere ſuperiori, vel alteri pro reſervatis, niſi hæc habeant annexam cenſuram, ut docent Navar. Suar. Marc. Fill. *t. 7. c. 10. q. 6. n.* 288. Bon. *d. 5. q. 7. p. 1. n.* 13. quia directe abſolutus fuit, contra Hurt. V. Dian. *p. 4. t. 4. R.* 199.

4. Improbitas, aut inſcitia proprii Sacerdotis non dat juriſdictionem alteri; idcoque in tali caſu expectandum eſt, aut ad ſuperiorem recurrendum. Si tamen ignorantia eſſet tanta, ut confeſſio illi facta foret invalida, aut illicita, neque eſſet alius privilegiatus, aut habens juriſdictionem, licere alteri confiteri, docet Navar. Vaſq. *in 3. par. t. 4. q. 92. art. 2. dub. 3.* Hurt. *d.* 10. *diff.* 15. Vide Dian. *par. 4. tr. 4. reſ.* 201. & *par. 8. t. 1. Reſ.* 86. ex *cap. Placuit, de pœnit. diſt.* 6. Idem licere, quando quis proprio non poteſt confiteri ſine gravi periculo, docent Tolet. Sylv. & Medin. qui idem concedit, quando proprius non vult, aut non poteſt audire, vel injuſte negat facultatem confitendi alteri, verbi gratia, Parochus concubinæ. Dian. *p. 3. t. 4. R.* 79. ex Henriq. & aliis quatuor. Verum iſta communiter refutantur ab aliis.

5. Etſi graviter peccare poſſit proprius, ſi neget ſuis facultatem adeundi alterum, modo præſumere poſſit eos juſte petere: ſi tamen injuſte neget, probabilius videtur, eos invalide ab alieno abſolvi, ut docent Sotus, Suarez, Laym. etſi non improbabiliter Sylv. Henriq. Majo. Palud. Richar. Tolet. & Dian. *p. 3. t. 4. R.* 70. putent, quod valide, præſertim ſi ſine periculo ſalutis, famæ, vel ſimili, non liceat ſuo proprio.

6. Cum juriſdictio acquiratur ratione domicilii, vel quaſi domicilii, vel etiam actualis habitationis, hinc ii, qui duobus locis habent

bent domicilium, vel quaſi, poſſunt utrobique abſolvi, ut ſcholares, milites, mercatores: item vagi, & peregrini poſſunt abſolvi a Parocho loci, in quo verſantur. V. Laym. hic, Vaſq. &c.

7. Valide abſolvit is, qui audit confeſſiones, præſente, vel ſciente, & non contradicente Ordinario, verbi gratia, Epiſcopo, vel Parocho, cui conſtet eum aliunde non habere juriſdictionem: quia tunc præſumitur tacite eam dare: ſufficit enim, ut recte docet Fill. & Fagund. *prec.2. l.7. c.2.* facultas interpretativa, & præſumpta, modo præſumptio fundetur in ſignis, quæ indicent conſenſum præſentem, ut fit in caſu poſito; (uti etiam, verbi gratia, ſi Parochus, qui jam abſens eſt, alias ſignificaverit id ſibi gratum eſſe;) nam exiſtimatio de futuro conſenſu, vel ratihabitione, quod ſcilicet quando reſciverit, futurus ſit contentus, non ſufficit; quia conſenſus futurus non dat juriſdictionem pro tempore præſente, quo datur abſolutio. V. Dian. *p.3. t.4. R.68.* Sanchez *de man. l.3. d.* 35. Bec. Con. qui addit peccare, ſi de conſenſu dubitans incipiat audire.

8. Peccat, qui abſolvit cum juriſdictione dubia, niſi neceſſitas urgeat: qualis eſt verbi gratia, quia pœnitens diu non eſt confeſſus, vel debet communicare, nec alius adeſt: tunc enim licite abſolvit cum conditione hac, ſi poſſum, & cum onere (etſi Salas *in* 2. *tra.* 8. *a.* 1. hoc onus non agnoſcat) alias iterum confitendi habenti juriſdictionem certam. Expedit autem tunc veniale aliquod adjicere, a quo directe, & a cæteris indirecte ſaltem abſolvatur. Ita Regin. Suar. Coninc. *d.*8. *dub.* 6. *n.*43. Quod ſi tamen ex probabili ratione dubium reſolvat, nimirum habere ſe juriſdictionem, etſi cum formidine oppoſiti, abſolute abſolvit licite; ut docet Suarez, & Præpoſ. Lugo *d.* 19. *n.* 49. tum quia tunc practice, & moraliter eſt certus, tum quia Papa eo caſu dat facultatem, uti & in ſequentibus caſibus. 1. Quando communi errore, verbi gratia ob titulum coloratum, putatur aliquis eſſe Paſtor, ſeu habere juriſdictionem, qui non eſt, ob cenſuram, vel alium defectum. Bon. *d.*5. *q.*5. *ſect.*2. *p.*3. *n.*11.

Dian. *par.* 3. *tra.* 4. *reſ.* 22. Quod etiam, ſi deſit titulus coloratus, probabile eſſe docet Dian. *par.* 3. *tract.* 4. *reſ.* 122. ex Pontio, Molfeſ. & Sanch. Item *par.* 2. *t.* 2. *miſc. reſp.* 43. ſi quis bona fide tali confiteatur: verum id communiter ab aliis negatur. 2. Cum quis ex conſuetudine, præſcriptione, aut bona fide abſolvit, aut neſcit poteſtatem ſuam revocatam, ut habent Sylveſt. Navar. Henriq. Mald. *in* 2. *p. q.* 10. *art.* 5. Sanchez *mor. lib.* 1. *c.* 9. *n.* 35. Sal. Vaſq. Vide Dian. *p.* 2. *t.* 13. *reſ.* 1. 3. Quando ſecundum probabilem ſententiam judicatur quis habere juriſdictionem, & Sacerdos ſequitur favorabilem. Bonac *l.c.* quia quando communis eſt error, Eccleſia dat juriſdictionem propter publicam utilitatem. Vid. Suar. Dian. *ll. cc.* Card. de Lugo *d.* 19. *n.*28.

9. Nemo tenetur unquam Parocho confiteri, ne quidem in Paſchate. Lug. *d.*17. *ſect.* 2. *n.* 28. &c. cum Dian. *p.* 8. *t.* 1. *reſ.* 88. Quare Parochi fruſtra nolunt, ut Parochiani confiteantur Mendicantibus, etiam in Paſchate, cum habeant privilegium pro omnibus Chriſtifidelibus. Suarez, Conin. Henriq. Regin. Zerola *c.* 15. *q.* 3. & commun. apud Bonac. *d.* 4. *q.*1. *ſect.* 2. *par. ult.* adeo ut qui docent, confeſſos Regularibus, etiam in Paſchate, teneri iterum eadem confiteri ſuo Parocho, ſiant ſuſpecti de hæreſi. Dian. *p.* 4. *t.* 8. *reſ.* 101. & alii. Vi tamen hujus privilegii non poſſunt abſolvere eos religioſos, aut religioſas, qui non habent facultatem extra ſuum Ordinem confitendi, ut ex communi notat Rodr. & Comp. priv. Societ. *v. Abſolutio*, §.1. & ex his Laym. hic. Quia privilegio generali non cenſetur derogari conſuetudini, vel ſtatuto particulari, niſi id exprimatur. Uſus tamen fert, ut Regulares peregrinantes, ex præſumpta voluntate ſuperiorum, ſi Ordinis ſocium non habeant, a quovis alio, etiam ſæculari, abſolvantur, exceptis reſervatis: in quæ ſi Religioſi Societatis extra domicilium incidant, videant Ordinationes Præp. Gener. *c.* 6. *n.* 6. & Laym. *hic*.

10. Quod ſi ſuperiores Regularium monialibus ſibi ſubjectis (idem eſt de monialibus ſubjectis Epiſcopo) non concedant aliquoties

in

In anno alium Confeſſarium, poteſt, & tenetur illis eum dare Epiſcopus; quod ſi nec is faciat, ipſæ eligere poſſunt. Quintanad. *t.3. ſect.26.* ex Declaratione Cardin. apud Barboſ.

DUBIUM IV.

Quid ſit reſervatio caſuum, & quis habeat poteſtatem reſervandi, & abſolvendi ab iis?

Reſp. 1. Reſervatio hæc eſt negatio jurisdictionis circa aliquod peccatum. Ac certum eſt in Eccleſia poteſtatem eſſe quædam peccata reſervandi, a quibus inferiores Confeſſarii non poſſint abſolvere, ut ſic ſubditi melius dirigantur, & abſterreantur a peccatis, quorum difficilem remiſſionem vident: quanquam niſi graves cauſæ ſint, non debeat quivis, neque qui poteſt, quidvis facile reſervare, neque difficulter veniam dare abſolvendi a reſervatis, ne alioqui cedat in deſtructionem, quod debebat in ædificationem. Porro etſi quivis Ordinarius poteſtatem habeat reſervandi, in Parochis tamen conſuetudo eam abrogavit. Vide Suar. *d. 30. ſect. 5.* Card. de Lugo *d.15. ſect.6.* §. 2. Unde reſolves.

1. Cum non ſit obligatio confitendi venialia, ea fruſtra reſervantur, etſi fortaſſe poſſint, ſaltem a Papa; ideoque ſola mortalia, eaque nonniſi externa, graviora, opere conſummata, prudenter reſervantur. Unde Clemens octavus ſtatuit, ut Prælati religionum, ſi quidem velint, undecim tantum caſus reſervare poſſint, nec plures ſine conſenſu Capituli generalis pro tota religione, vel Capituli provincialis pro provincia. Quod tamen de culpa tantum, & non cenſuris intelligendum eſt; poteſt enim Prælatus aliquid præcipere ſub excommunicatione ſibi reſervata. Caſus autem Clementis ſunt ſequentes.

1. Apoſtaſia a religione, etiam retento habitu. 2. Nocturna, ac furtiva e monaſterio egreſſio. 3. Veneficia, incantationes, & ſortilegia. 4. Proprietas contra votum paupertatis, quæ ſit peccatum mortale. 5. Furtum mor-

mortale de rebus monaſterii. 6. Lapſus carnis voluntarius opere conſummatus. 7. Juramentum falſum in judicio legitimo. 8. Procuratio, conſilium, vel auxilium, ad abortum fœtus animati, etiam effectu non ſecuto. 9. Occiſio, vel vulneratio, ſeu gravis percuſſio cujuſcunque perſonæ. 10. Falſificatio manus, vel ſigilli officialium monaſterii. 11. Malitioſum impedimentum, retardatio, aut apertio literarum a ſuperioribus ad inferiores, vel contra.

2. Is, qui confitetur reſervatum, mittendus eſt ad ſuperiorem (ſuadebit tamen charitas, imo aliquando coget, ut ipſe Confeſſarius tacita perſona, & caſu, a ſuperiore veniam petat abſolvendi). Quod ſi ſuperior adiri non poſſit, & ſit cauſa urgens, verbi gratia, timor infamiæ, vel ſcandali, ex omiſſione confeſſionis, vel communionis, tunc poteſt inferior abſolvere a reſervatis, cum onere, ut pœnitens ſe poſtea ſuperiori ſiſtat. Quod etiam verum eſt, quamvis caſus cenſuram reſervatam annexam habeat. Porro eo caſu peccata non reſervata tantum confiteri ſufficere putant probabiliter Sotus, Corduba, & Gabr. Anton. Palaus, Dian. *tom.* 2. *tract.* 4. *reſ.* 104. & Lugo *d.* 4. *de Euch. num.* 86. non improbat. D. Th. tamen, Suar. & alii commun. docent omnia eſſe confitenda; quod tutius eſt.

3. Si Superior injuſte neget facultatem abſolvendi a reſervato, poſſe ab alio Confeſſario etiam directe abſolvi, affirmat Henriq. & Dian. *p.* 2. *t.* 4. *Reſ.* 29. eſſe probabile. Sed rectius negat Laym. *l.* 3. *tr.* 6. *c.* 13. Card. de Lugo *d.* 29. *n.* 188.

4. Peccant Superiores, 1. ſi ſine juſta cauſa difficiles ſe præbeant in concedendis licentiis pro abſolutione reſervatorum. Quintan. *t.* 3. *n.* 13. ex Fag. Con. & aliis 10. Et ſi ex negatione timeatur grave ſubditi detrimentum, peccant contra charitatem, & juſtitiam, Lugo, Dian. *p.* 6. *t.* 6. R. 66.

5. Si Superior Confeſſario Regularium ad hoc deputato neget facultatem abſolvendi, Confeſſarius autem judicet debere concedi, poteſt is pro iſta vice abſolvere. Averſ. *q.* 17. *ſect.* 5. Lugo *d.* 20. *ſect.* 4. referens ſic declaraſſe

Bullarii Bulla 26. Urbani VIII. & Quintan. *t.* 3. *ſ.* 11. dicens non eſſe dubium ea de re: additque ex aliis ſeptem probabile eſse, idem poſſe, ſi viro Religioſo, pio, docto, & prudenti, licet non ex deſignatis de facto, neget. Dian. *p.* 3. *t.* 3. *Reſ.* 126. *p.* 6. *t.* 6. *Reſ.* 56. & *p.* 9. *t.* 3. R. 15. ex Pellizario (qui vult idem eſſe, ſi pœnitens ipſe petat) & aliis. Imo Quintan. *loc. cit.* cenſet probabile, quod idem fieri poſſit, ſi Superior adiri nequeat, & urgeat tempus celebrationis, vel communionis, verbi gratia, quia ſine nota non poteſt abſtinere, cum alii omnes communicent, *ibid.* ex Trull. & aliis ſex. Denique Dian. *par.* 3. *tr.* 2. *reſ.* 126. notat ex Suar. *de Relig. t.* 4. *l.* 2. *c.* 15. Regulares ſemel ſine licentia ſuorum ſuperiorum poſse abſolvi a reſervatis, puta eos, qui adhuc, & quatenus hoc Privilegium commune habent cum FF. Minoribus, quorum id eſse teſtatur Emmanuel Rodr. *tom.* 1. *qq. Reg. q.* 62. *a.* 6.

6. Nihilominus certum eſt, poſse aliquando Superiorem juſtis de cauſis negare facultatem, & cogere ſubditum, ut ad ſe veniat. Card. de Lugo *loc. cit.* Nam ſi ex caſu reſervato grave ſcandalum, vel damnum communitatis timeatur, poteſt Superior negare abſolutionem, donec pœnitens per ſe, vel Confeſſarium Superiori det ſufficienter notitiam ad illud evitandum: alias non eſt ſatis tutus, nec diſpoſitus ad abſolutionem. Quare ſi confeſſarius eo caſu urgeat abſolutionem, debet is attendere, ut pœnitens obligationi ſuæ ſatisfaciat in adhibendo remedio communi malo, vel damno, ſi ſit ejus periculum: quia, niſi hoc faciat, non poteſt abſolvi, non ex defectu juriſdictionis, ſed quia non eſt diſpoſitus. Ad hoc tamen requiritur, ut & obligatio pœnitentis certa ſit, & alia remedia adhiberi non poſſint. Suarez *tom.* 4. *de Relig. l.* 8. *c.* 5. *num.* 10.

7. Peregrinus quoad reſervationem judicandus eſt juxta diœceſim, in qua verſatur: in qua quæ reſervata ſint, diſcant Paſtores ex Agendis, aut conſuetudine.

8. Superior, auditis ſolis reſervatis, poteſt ab iis abſolvere, & reliqua inferiori com-

mit-

mittere, ex cauſa urgente; qualis tamen non eſt multitudo negotiorum, ut docent Suar. Fernand. & Fill. ſed alia gravior; tum quia etiam occupatiſſimus poteſt dare facultatem adeundi alterum, cum onere poſtea comparendi: tum quia integritas confeſſionis eſt de jure divino.

9. Qui a ſuperiore abſolutus eſt a reſervatis, poteſt ab iiſdem poſtea abſolvi a quovis: quia non ſunt amplius materia neceſſaria Confeſſionis.

10. Qui bona fide confitetur, neſciens ſuum caſum eſſe reſervatum, vel Sacerdotem carere poteſtate circa illum, valide quidem abſolvitur, cum onere tamen comparendi. Præp. Similiter ſi Confeſſarius probabiliter credit non eſſe reſervatum, eſto revera ſit, valet abſolutio. Leſſ. Dian. *p.9.t.9.reſ.29.*

11. Qui confitens habenti poteſtatem ordinariam, delegatamve in reſervata, oblitus eſt inculpabiliter reſervatum, poteſt illud poſtea confiteri etiam inferiori, & abſolvi. Quod etiam valet, ſaltem ſi prior habuerit poteſtatem ordinariam, etiamſi prior abſolutio ob indiſpoſitionem, vel alium defectum pœnitentis, invalida fuiſſet. Ratio eſt, quia is intendit abſolvere, quantum potuit; ergo ſaltem ſuſtulit reſervationem, quod fieri potuit abſque Sacramento. Vid. Præpoſit. *in 3. p.q.9. d.4. n.24.* Mærat. *t.3.d.30.ſ.3.* Dian. *p.4. tr.4.reſ.124.*

Reſpond. 2. A reſervatis abſolvere poteſt 1. Ipſe reſervans. 2. Ejus in ſpirituali juriſdictione ſuperior. 3. Cui ipſe delegavit. 4. Sacerdos inferior, quando ſuperior adiri non poteſt, verbi gratia a reſervatis Papæ abſolvere poteſt Epiſcopus eos, qui Romam ire non poſſunt.

Reſp. 3. Extra periculum mortis, de quo *v. dicta dubio ſuperiore*, nullus inferior per ſe, & directe abſolvere poteſt, niſi ex jure, vel privilegio concedatur. Dicitur 1. *Per ſe*: quia de indirecte & per accidens colligitur ex dictis.

Dicitur 2. *Niſi, &c.* quia a caſibus Papalibus abſolvere poteſt Epiſcopus per ſe, vel Vicarius, quando ſunt occulti, ut docet Nav. *c.* 27. Unde reſolves.

Men-

Mendicantes ex vi juris communis non poſſunt abſolvere a reſervatis Epiſcopo; quia ut ſic non habent poteſtatem majorem Parochis; & privilegium, quod circa hoc habuerunt, ſublatum eſt decreto Urbani VIII. anno 1628. * Hoc etiam confirmatur ex prop. 12. inter damnatas ab Alex. VII. * Excipit tamen Averſa cum Diana *p.8. t.7. reſ.* 71. eos caſus, qui Epiſcopis a jure tantum reſervantur. Imo Quintan. *t.1. tr.3. ſ.*14. affirmat Regulares adhuc poſſe abſolvere, ſicut ante decretum, eo quod hoc in Provinciis non ſit promulgatum: quod Dian. *p.9. t.6. reſ.* 51. non audet probare, niſi ad Epiſcopum non pateat recurſus: tunc enim ab ipſis reſervatis poſſe abſolvere, ſicut poſſunt a Papæ reſervatis. Granat. Dian. *p.5. t.* 14. *reſ.*58. V. etiam Præpoſ. *q.*19. *d.*1.

Reſp. 4. Si Confeſſarius dubitet, an pœnitens lapſus ſit in mortale reſervatum, ſi quidem dubium ſit poſitivum, poteſt (ſequendo opinionem probabilem, & judicando probabiliter non eſſe reſervatum) abſolvere. Si vero dubium ſit negativum, poſſe abſolvere negant aliqui, ut Armil. Cord. &c. Probabilius affirmant Suar. Filliuc. Henriq. Hurt. Bonac. Lugo *d.*20. *ſ.*2.

DUBIUM V.

Quid ſit officium, & obligatio Confeſſarii?

Reſpond. 1. Munus Confeſſarii eſt abſolvere diſpoſitum, & non alium; item curare rectitudinem iſtius judicii, præſertim quando coeptum eſt; & reos juvare, ac monere, cum prudentia tamen. Ratio primi eſt, ne ſit injurius pœnitenti. Ratio ſecundi, ne fiat ſacrilegus. Ratio tertii eſt eadem; & quia debet curare, ut abſolutio ſit efficax. Unde reſolves.

1. Etſi interdum utiliter differatur abſolutio etiam ejus, qui poteſt licite abſolvi; id tamen raro, nec fere niſi de pœnitentis conſenſu faciendum; quia poteſt vergere in grave ejus periculum, vel damnum. Vid. Dian. *p.* 1. *t.*4. *reſ.*35.

2. Abſolvendus eſt, qui adhæret ſententiæ probabili; quia eſt diſpoſitus.

3. Mo-

3. Moraliter ei conſtare debet de bona diſpoſitione pœnitentis, alias abſolvendo peccabit mortaliter. * Quod ſane adverte contra Propoſ. 60. inter damnatas ab Innocentio XI. *

4. Non licet abſolvere, 1. Qui nullam præbet materiam: qualis tamen non eſt, qui poſt abſolutionem mox confitetur, cujus erat oblitus. 2. Qui cum poſſit, non eſt paratus reſtituere, & proximas peccandi occaſiones fugere. V. Navar. *c.* 15. Suar. *d.* 32. *ſ.* 2. 3. Ignorantem ea, quæ omnes ſcire tenentur, v. gr. decem præcepta, & quæ ad fructuoſam confeſſionem, & communionem ſpectant: unde talis communiter prius eſt inſtruendus, vel alio mittendus ad inſtructionem. Vid. ſupra *l.* 2. *t.* 1. *c.* 1. * Quod eſt apertiſſime contra Propoſition. 14. inter proſcriptas ab Alexan. VII. *

5. Rudiores ordinarie juvandi ſunt, niſi ſint incapaces inſtructionis, vel ob pœnitentium multitudinem fieri non poſſit, nec videatur expedire, ut dimittantur, vel ſint peregrini, qui mox communicare, & abire debeant: tunc enim, ſi alioqui bona fide agunt, & temporis anguſtiæ, vel pœnitentium multitudo longum examen, vel inſtructionem non permittat, ſufficere aliquando integritatem formalem, docet Layman. *c.* 1. *n.* 10. qua ſcilicet, auditis aliquibus peccatis, abſolvantur, cum onere redeundi ad confeſſionem pleniorem.

6. Si Confeſſarius noter pœnitentem ignorare aliqua neceſſaria ad hoc ſacramentum, tenetur eum inſtruere, & admonere officii, quantum fieri poteſt, v. gr. ſi neſciat illa, quæ neceſſitate medii ſunt ad ſalutem neceſſaria, debet ea docere; item obligatos ad ponendum odium, ad reſtitutionem honoris, famæ, aut bonorum, aut ad occaſionem peccatorum tollendam, aut amovenda, vel reparanda ſcandala, aliave damna illata, aut ad corripiendos delinquentes, juvandos indigentes, ad denuntianda delicta, vel delinquentes in præjudicium communitatis, vel innocentium, & denique, ſi quam cenſuram incurrerint, &c. tenetur ea de re monere, & hortari ad ſatisfactionem, quam ſi recuſent, negare abſolutionem: quia alioqui ſe ipſorum cri-

criminum participem, & ſacrilegii reum faciet. Aver. q. 16. ſ. 12.

7. Tenetur monere eum, qui ex ignorantia vincibili, & moraliter culpabili eſt in malo ſtatu, quia alias nec ipſi, nec Sacramento conſulet, cum pœnitens ſit indiſpoſitus. Si vero ignorantia ſit invincibilis, ver. gr. ſi bona fide teneat rem alienam, aut ſit in matrimonio irrito, tenetur quidem monere, & inſtruere, quando ſperatur fructus, nec timentur incommoda graviora: quæ ſi prudenter metuantur, aut fructus non ſperetur, non tenetur, imo non poteſt Card. de Lugo *de pæn. d. 32. n. 24.* niſi ſilentium officiat bono communi, quia debet bonum pœnitentis procurare: ac conſequenter licite etiam ſuadet, ut ſecundum ſuam ignorantiam operetur, v. gr. Cajæ, ut reddat debitum Titio, quem invincibiliter credit ſuum eſſe maritum, cum non ſit. Vide Sanchez *l. 2. de mat. d. 38.* Nec obſtare, etiam ſi ſit in præjudicium tertii particularis, ait Lugo, & Tamb. *de exp. conf. l. cit. c. 4.* Hinc ſi Confeſſor prævideat Pœnitentem non reſtituturum, ſi ipſi detegatur nullitas tituli, quem pro ſe eſse puret, non eſse illi talem nullitatem a Confeſsario non interrogato detegendam. Quod ſi tamen pœnitens ipſe dubitet, ac roget, tenetur dicere veritatem, quia tacere eſset errorem approbare, prudenter tamen non plus dicendo, quam rogatur, ver. gr. ſi roget Titius, an poſt votum ſimplex caſtitatis matrimonium contractum valeat, poſſitque, ac teneatur reddere debitum, reſpondeas, quod ſic, tacendo obligationem non petendi debiti. Vid. Laym. hic, & Lugo *l. c.*

8. Quando Confeſsarii Principum, Prælatorum, aliorumque Magnatum ſciunt ipſos non ſatisfacere officio, verbi gratia circa collationem Beneficiorum, electionem miniſtrorum, ſubditorum gubernationem, circa eleemoſynas ex bonis Eccleſiaſticis faciendas, &c. regulariter tenetur Confeſsarius monere pœnitentem de ſua obligatione: alias ſi abſolvit, ſuis humeris peccata illa imponit, & cæcus cæcum ducens, ambo in foveam inferni cadunt. Ratio eſt, quia in talibus raro eſt ignorantia invincibilis: raro

item

item contingit, ut illa ſecum non afferant ſcandalum in ſubditis, exiſtimantibus illa licere: vel certe non afferant damnum commune. Si tamen videat ignorantiam eſse invincibilem, neque ex illa ſequi ſcandalum, aut damnum commune; contra vero admonitionem fore in majus malum pœnitentis, aut allaturam ſcandala, vel incommoda, poteſt ſecundum paulo ante dicta diſſimulare, niſi interrogetur. Ita Lugo *d.22. n.37.*

9. Si etiam pœnitens teneretur, licet ſub peccato mortali, ad aliquid adeo difficile, ut non crederetur tunc æquo animo accepturus, & alia vice melius ſuſcepturus, poſset prudens Confeſsor tunc illum relinquere in bona fide excuſante a peccato, & monitionem differre in tempus opportunius, ne territus a confeſſione abſtineat, graviuſque detrimentum incurrat. Tambur. *cap.* 14. Lugo *d.* 22. *ſect.* 2. *num.*27.

10. Minus recte diſpoſitus excitandus eſt ad dolorem, & propoſitum emendationis, propoſita peccati fœditate, bonitate Dei, & periculo damnationis, &c. Item remedia opportuna præſcribenda contra peccata futura.

Reſpond. 2. Ut Confeſſarius licite hoc Sacramentum adminiſtret, debet eſſe in gratia, alioqui peccabit mortaliter: item debet eſſe talis, ut per hoc non exponatur proximo periculo peccandi mortaliter. Pars prior conſtat ex dictis de Sacramentis in genere. An vero audiens plures una quaſi vice morali tot numero peccata committat, alii negant, ut Rodriq. alii affirmant, ut Bonac. hic. Pars poſterior patet. Unde reſolvitur hic Caſus.

Confeſsor conſcius ſibi peccati mortalis tenetur antequam audiat, vel ſaltem abſolvat pœnitentem, ipſe confiteri, vel conteri de ſuo peccato. Si tamen vocatus improviſo ad moribundum, recolligere ſe tam ſubito non poſſit ad contritionem eliciendam, vel bona fide putet ſe elicuiſse, non peccat abſolvendo. Præp. Lugo, Tamb. *l.3. c.2. §.3.*

Reſpond. 3. Si male abſolvit, committendo defectum eſsentialem, ver. gr. ſi non protulit formam, vel abſolvit a reſervatis non ſubditum, tenetur inducere ad repetendam confeſ-

feſſionem, ſi ſine ſcandalo, infamia, fractione ſigilli, & nocumento ſuo poſſit; ſin minus, non tenetur. Si non abſolvit a cenſura, poteſt ab eadem (ſi, vel quando habuerit poteſtatem) abſolvere abſentem. Bonac. *de cenſ. in comm. d.1. q.3. p.6.* ex Suar. Fill. *tr.11. c.10.q.6.* Reg. Nav. Rod.

Si non interrogavit ſufficienter numerum, ſpeciem, vel alias circumſtantias, regulariter ad nihil tenetur, niſi ad pœnitentiam agendam; monere enim extra confeſſionem non debet, cum judicium ſit finitum. Si tamen redeat ad confeſſionem idem pœnitens, debet moneri de defectu commiſſo, quia alioqui hæc confeſſio non erit integra, cum quædam non ſit debite confeſſus.

Dixi, *ſi non interrogavit*: quia ſi poſitive dixit, non teneri confiteri numerum, ſpeciem, &c. debet monere, ſi ſine gravi ſcandalo, & detrimento poteſt, quia eſt cauſa, quod alter præceptum grave, ſcilicet confitendi illa peccata, violet. Lugo *d.22. ſ.3.*

Si neglexit monere de reſtitutione, moneat, ſi quidem commode poteſt (vel in confeſſione, vel extra obtenta prius ab ipſo venia, ea vero negata ad nihil ultra teneri docet Tam. *l.3. c.8.* Sanch. contra Suar.) quia tenetur ex charitate: ſi non commode poteſt, Deo commendet. Laym. *l.5. t.6. c.9.* Henr. Suar. Sylv. Meiocr. *in 3. p. q.9. a.1.* Dian. *p.4. R.198.* & *p.1. t.4. Reſ.109.* Quod ſi tamen (ex gravi ſeu mortali culpa contra jus alterius) dixiſset, eum non teneri ad reſtitutionem, vel aliter (ver.g. opinionem falſam perſuadendo) eſset cauſa efficax, cur non reſtituat, vel aliunde detrimentum accipiat ipſe, vel alius; tenetur ipſemet reſtituere, niſi moneat tempeſtive, priuſquam pœnitens fiat impotens, quia actione ſua fuit injuſta cauſa damni. Si vero ſine gravi culpa id fecit, tenetur nihilominus monere pœnitentem, ſi commode poteſt: alioqui ipſe obligatur, ſicut caſu priore. Si non commode poteſt, excuſabitur. Vid. Suar. Con. *a.8.d.77.* Bon. Dian. *t.1. miſc. R.1.* Lugo *d.22. ſ.3 n.61.* & ſupra *l.3.t.5.c.2.d.1.a.2. caſ.12.*

Quæres, Quæ, & quanta ſit obligatio Confeſſarii audiendi pœnitentes?

Reſpond.1. Quivis Sacerdos, etiam ſimplex, quan-

quando non eſt alius paratus, tenetur in extrema neceſſitate, v. g. in periculo mortis audire, & abſolvere volentem confiteri. Ratio eſt lex charitatis.

Reſp. 2. Parochus, & quivis Sacerdos curatus tenetur audire confeſſionem ſui ſubditi, non tantum in caſu neceſſitatis, aut præcepto confeſſionis urgente, ſed etiam, ſaltem per ſe, vel alium, quoties pœnitens id rationabiliter petit: ver. gr. ſi ſit in gravi aliqua difficultate ſpirituali, vel velit promereri Jubilæum, &c. Quia tenetur ejus bonum ſpirituale promovere. Suar. Vaſq. Lugo, &c. Si tamen nimis frequenter, vel intempeſtive peteret, excuſaretur. Averſ. q. 16. ſ. 11. Quod ſi etiam ſemel tantum, vel bis negaret, aut differret, non peccaturum graviter, ob levitatem materiæ, docet Suarez contra Bonac. admittitque Aver. l. c. ſi non petat ex urgenti occaſione, v. gr. ſolemnis feſti, &c.

Reſp. 3. Quotieſcunque penitens ex mera devotione vult confiteri, Parochum teneri illum audire, contra Sylv. Regin. &c. docent Azor. Suar. Conin. Bonac. Molſ. Lugo, &c. Sed recte limitat Averſ. *loc. cit.* ſi non adſint alii Confeſsarii delegati, & Parochus non legitime impediatur.

Reſp. 4. Reliqui Sacerdotes, per ſe loquendo, non tenentur audire confeſſiones; ſi tamen audire cœperint, tenentur abſolvere, niſi quid obſtet, neque poſsunt remittere ad alium: quia pœnitens eo ipſo habet jus ad abſolutionem, nec poteſt fructu, & gratia ſacramenti privari. Averſ. l. c.

DUBIUM VI.

Quæ ſcientia, & prudentia requiratur in Confeſſario?

Reſp. 1. Ut Sacerdos rite abſolvat, debet, quantum moraliter fieri poteſt, omnia peccata pœnitentis intelligere, quia alioqui is fruſtra teneretur recenſere. Unde reſolves.

1. Peccat, qui abſolvit eum, cujus peccata per negligentiam non ſatis intellexit, quia fert ſententiam incognita cauſa. Validam nihilominus eſſe abſolutionem, ſive propter ſo-

minum,

...mum, &c. ut dictum ſupra *cap.* 1. *dub.* 3. *n.* 4. ſive propter cantum, vel linguam impeditam pœnitentis (ſine hujus tamen culpa) aliqua non intellexerit, docet Dian. 3. *p. t.* 4. *R.* 109. *&* *p.* 4. *t.* 4. *R.* 198. Item Layman *lib.* 5. *tr.* 6. *cap.* 9. ex Henr. Suar. Sylv. Merc. *in* 3. *p.* eo quod eſſentia, & effectus Sacramenti conſiſtere poſſit abſque integra, & ſpecifica peccatorum explicatione, ſi ſine culpa pœnitentis omittantur. Vid. Dian. *loc. cit.*

2. Si tamen pœnitens poſt confeſſionem intelligat, unum, vel plura mortalia non fuiſſe intellecta, debet ea repetere in ſequenti confeſſione, ſive apud eundem, ſive alium confeſſarium. Laym. Dian. *ll. cc.*

3. Confeſſarius abſolvens ex ignorantia, quem abſolvere non poterat, dupliciter peccat; nimirum ignorantia eorum, quæ ad officium ſuum ſpectant, & indebite abſolvendo. Tann. *in* 1.2. *d.* 4. *q.* 9. *dub.* 1. *n.* 12. Lugo *d.* 16. *ſ.* 4. *n.* 185.

Reſpond. 2. Ut Confeſſarius valide abſolvat, requiritur, & ſufficit cognoſcere peccata, ſaltem ſub confuſa ratione peccati. Ut vero licite, requiritur ea ſcientia, ut poſſit ferre prudens judicium in hoc foro; ideoque ſcire debet 1. Quæ ſint mortalia, quæ venialia, ſaltem ex genere ſuo. 2. Species, & circumſtantias neceſſario explicandas. 3. Spectantia ad reſtitutionem bonorum, & famæ. 4. Caſus reſervatos, & excommunicationes ſaltem communiores. 5. Cenſuras, & irregularitates communiores, pro Sacerdotibus. 6. Requiſita in pœnitente ad bonam diſpoſitionem. 7. Remedia peccatis opportuna. Circa quæ omnia notantur hæc tria.

Primo ſufficere, ſi ea ſciat mediocriter, ita ut ſaltem norit prudenter de omnibus dubitare, & doctiores ſe, vel libros conſulere.

Secundo, majorem, minoremque requiri, ac ſufficere ſcientiam, pro diverſitate locorum, & pœnitentium. Bonac. *d.* 5. *q.* 7. *p.* 2. §. 2.

Tertio, graviter peccare tum eum, qui ſine ſufficiente ſcientia huic muneri ſe ingerit, tum eum, qui talem ſine neceſſitate conſtituit, aut, cum poſſit corrigere, tolerat. Laym. *l.* 5.

cap. 13. Bonacin. *loc. cit.* Lugo. Unde reſolves.

1. Si pœnitens advertat, Sacerdotem non percipere peccati gravitatem, tenetur illum monere, ſe peccaſse mortaliter.

2. Qui ſciens prudens confitetur ei, quem ſcit ſuam conſcientiam dijudicare non poſse, tenetur confeſſionem repetere apud peritiorem; quia graviter peccavit ſic confitendo.

Reſpond. 3. Prudentia requiritur tum in inſtructione, monitione, curatione pœnitentis tum in interrogatione. Et quidem ſi prudenter judicet integre eſse confeſsum, v. gr. quia bene inſtructus poteſt, & ſolet adhibere diligentiam debitam, non tenetur quidquam interrogare, alias tenetur, ut habet communis: (Dian. tamen *p.* 2. *t.* 15. *Reſ.* 7. ex Navar. & Valer. negat eſse mortale, non examinare aliquam circumſtantiam ex oblivione. Vide etiam Cardin. de Lug. *d.* 22.) quia tanquam judex debet curare integritatem judicii, & tanquam medicus, ut morbi, & vulnera perfecte detegantur; cavendo interim 1. Ne examen ſit curioſum, de non neceſsariis, unde Confeſsarii exiſtimatio, Sacramenti dignitas, & pœnitentis profectus minuatur. 2. Ne ſit indiſcretum, ver. gr. de iis, quæ moraliter certum eſt a tali non ſolere committi: vel ex quibus diſcat peccare pœnitens, vel de inverecundis inverecunde, vel de numero nimis anxie, ſi ex dictis probabiliter æſtimari poſſit. 3. Ne ſit intempeſtivum, & ſinatur prius ſe explicare, quantum poteſt, ne importunitate terreatur. Quod vero quidam monent, expedire, ut pœnitens inter confitendum non interrumpatur, id Cardin. de Lugo *d.* 22. *n.* 15. univerſim non probat; præſertim ſi confeſſio non ſit brevis, quia facile aliqua excidunt a memoria. Unde reſolves.

1. Si Sacerdos advertat pœnitentem, etiam poſt ſufficientem diligentiam, peccatum aliquod, aut circumſtantiam neceſsariam omittere, probabilius, ac verius eſt, per ſe loquendo, teneri interrogare; etſi neget Sà, *v. Confeſſor*, & Medin. docens, ſi diligenter examinata conſcientia unius ſit oblitus, non teneri Confeſsarium illud revocare in memoriam, niſi cedat in damnum proximi: quod Vaſq.

q.93. dub. 7. n. 3. videtur dicere eſse probabile: verum alii rejiciunt. Vide Card. de Lugo d.22.

2. Etſi confeſſarius, cui evidenter conſtat peccatum pœnitentis, quod tamen ipſe neget, non debeat illum abſolvere: quando vero ex aliorum relatione, vel ſuſpicione id habet, ſtandum ſit pœnitentis confeſſioni, cui in hoc foro, tam pro, quam contra ſe fides habetur (Suarez tom.4. d.32. ſ.3. Fagund. p.2. l.6. c.4. n.38. citati a Dian. p.3. t.4. Reſ. 195.) In utroque tamen caſu prudentis Confeſſarii eſt 1. Caute, & a longe, tum propius interrogare, 2. Si nihilominus neget, prudenter judicare, an non potuerit oblivisci, vel confeſſus eſse alteri, vel putare non eſse peccatum, vel ſimili de cauſa excuſari, ita ut debeat abſolvi. Dian. l. c. ex Sylv. Navar. Tol. &c. 3. Si peccatum illud norit ex confeſſione complicis, non uti illa ſcientia, niſi in genere quærendo, an non aliud conſcientiam gravet, & excitando ad majorem contritionem, ob periculum indirectæ revelationis, aut etſi complex dederit veniam, ob periculum ſcandali. Vid. Lay. c. 24.

3. Interrogationes in materia caſtitatis debent eſse paucæ, & cautæ, ne vel occaſionem det inveſtigandi, aut traducendi confeſſionem, aut ignorantem doceat, aut offendat, aut ſe, vel illum periculo exponat. Ac ſi hæc timeat, potius debet aliquid deeſse integritati materiali. Et quidem ſi in hac materia negantur cogitationes, non opus eſt progredi ad opera: rudiores tamen cogitationes negant, verba, & opera rogati fatentur; quod illas non æque agnoſcant, aut advertant. Vide Laym. hic c.13. Conin. d.7. dub.7. Fagund. præc. 4. l.4. cap.2. Dian. p.3. tr.4. Reſ.99.

CAPUT III.

De Adjunctis Pœnitentiæ.

DUBIUM I.

Quid ſit ſigillum confeſſionis, & qui ad illud teneantur?

RESpond. 1. Sigillum hoc eſt obligatio juris divini ſtrictiſſima in omni caſu, etiam quo integri regni ſalus periclitaretur, ad tacendum, etiam poſt mortem pœnitentis dicta in confeſſione (ideſt in ordine ad abſolutionem ſacramentalem) omnia, quorum revelatio Sacramentum redderet oneroſum, vel odioſum. Unde reſolves.

1. Violatio hujus ſigilli duplicem habet malitiam, Sacrilegii, contra reverentiam Sacramento debitam, & injuſtitiæ, ex pacto virtuali inter pœnitentem, & Confeſſarium de ſecreto iſto ſervando omni caſu. Diana *p.*5. *t.* 11. R.2. ex Fagund. Kelliſon. &c. Neque hic datur parvitas materiæ. Dian. *p.* 5. *t.* 5. R. 8. ex Malder. Baldel. &c.

2. Non inducitur hæc obligatio 1. Per confeſſionem factam ficte, v. g. ad furandum, illudendum, vel Sacerdotem pervertendum, etſi hoc caſu adhuc prudenter tacendum ſit. Vide Dian. *p.* 5. *tr.* 11. R. 26. 2. Si quis extra confeſſionem accipiat aliquid ſub ſigillo confeſſionis: quia tantum eſt obligatio ſecreti naturalis gravior, aut levior, pro rei exigentia.

3. Non frangitur ſigillum, 1. Si in genere dicas, Titium tibi confeſſum eſſe venialia, aut eſſe probum, innocentem; modo non dicas in iis circumſtantiis, ex quibus colligi poſſit, alios eſſe nocentes, vel confeſſos mortalia. 2. Si dicas, N. tibi eſſe confeſſum, etſi in certis circumſtantiis hoc quoque periculoſum ſit. Laym. *c.* 14. *n.* 21. Imo ſi pœnitens verbo, vel facto (vel. gr. clam accedendo) ſignificaverit ſe nolle ſciri, quod ſit confeſſus, Confeſſarium revelare ſigillum volunt Regin. Nav. & Mercer. apud Dian. *l.* 5. *t.* 11. *Reſ.* 47. Quia pœnitens confitendo Cōfeſſario extraordinario veni-

niret in ſuſpicionem gravioris criminis, quod Tambur. *in append. cap.* 3. dubie confirmat, aſſerens, ſe vereri, ne talis accedat ad fractionem ſigilli. 3. Si peccata ita referas, ut, moraliter loquendo, perſona innoteſcere non poſſit; neque communitas aliqua etiam parva infametur, ut quod ibi talia vitia regnent, Vid. Dian. *l.* 2. *t.* 15. *R.* 13. id enim eſſet contra ſigillum. Unde Turrian. apud Dian. *p.* 5. *t.* 11. R.45. & Tamb. *in append. cap.* 3. reprehendunt Superiorem localem, qui Provinciali forte dicat, in ſua domo ſæpe poſtulari licentiam abſolvendi a reſervatis: quia poteſt redundare in ignominiam, & damnum domus: etſi idem Tambur. *cap.* 4. *n.*2. dicat probabile eſſe, quod non ſit contra ſigillum, ſi dictæ licentiæ petitæ fuerint extra confeſſionem. 4. Si utaris notitia extra confeſſionem acquiſita, imo ipſum peccatum, quod aliunde tibi innotuit, aperias, modo nullam circumſtantiam ex ſola confeſſione notam, nec certius referas, quam extra confeſſionem noſti: quo in caſu opus eſt magna cautela, & tutiſſimum eſt ſilere. Lay. *c.*14. *n.*16.

4. Quando plures, ver. gr. ſtudioſi, vel milici, &c. tenentur ferre teſtimonium confeſſionis, Confeſſarium teneri id dare, etiam iis, quos non abſolvit, docet Conin. *diſp.*6.*dub.*1. Fagund. & Dian. *par.*3. *t.* 15. R. 22. tum ne id negando prodat aliquo modo ſigillum, & pœnitentem: tum quia dando non mentitur, cum tantum teſtetur, eſſe confeſſum. Verum Bonacin. *d.* 5. *q.*6. *ſeſſ.*5. *p.* 4. & Card. de Lugo *d.* 21. *ſeſſ.*4. docent, tali ſchedam negare non eſse contra ſigillum (idemque concedit Averſ. *p.* 18. *ſeſſ.*2. ſi non conſtet pœnitentem acceſſiſse ad hunc Confeſsarium) tum quia nihil dicit, ſed tantum non approbat teſtimonio poſitivo confeſſionem, ad quod non tenetur; nec quidquam facit, ex quo poſſint cognoſci delicta pœnitentis: tum quia alias via aperiretur fraudibus, & multi improbi Parochos in Paſchate deciperent: tum quia poteſt eſſe conſuetudo, ut ſcribatur abſolutum eſſe, quod falſum erit, ſi ſcribat, & ſi omittat, ſigillum franget: tum quia ſcandaloſum erit, & iniquum, publicæ meretrici perſeveranti (uti & occulto peccato-

ri, ſic palliandi ſuam iniquitatem) teſtimonium dare confeſſionis: neque Confeſſario imputandum erit, quod eum poſitive non defendat.

5. Sub ſigillum cadunt 1. Omnia peccata pœnitentis, tam futura, quam præterita (ſiquidem hæc animo ſe accuſandi ſint manifeſtata, ſecus ſi per modum ſimplicis narrationis, vel ut Confeſſarium ad ſimile peccatum induceret. Dian. *p.* 5. *t.* 11. *Reſ.* 25. ex Suar. & aliis 8.) ideoque peccat mortaliter, qui ſive directe, ſive indirecte aperit aliquod veniale in particulari, etiam leve Titii; quia materia ſigilli parvitatem non habet, ut eſt omnium fere ſententia apud Dian. *p.* 5. *tract.* 5. *Reſ.* 8. & Tambur. *in append. cap.* 8. vel qui in genere dicit, eum ſibi confeſſum eſſe aliquod mortale, vel caſum reſervatum, vel excommunicationem, vel non eſſe abſolutum ob indiſpoſitionem. Imo Confeſſorem, qui dicat abſolute, Ego Petrum non abſolvi, frangere ſigillum dicit Dian. *par.* 5. *tract.* 11. *Reſ.* 42. ex Suarez, & aliis 9. 2. Etiam peccata complicis, ſive prudenter, ſive imprudenter detecti. Suar. Vaſq. & commun. apud Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 111. An vero liceat interrogare de complice ad ejus correctionem faciendam, illamque ex licentia pœnitentis facere, affirmant Suar. & Fagund. contra Bonacin. Lorcam, Nugnum, & alios Thomiſtas. Vide Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 113. Cardin. de Lugo *d.* 16. *n.* 426. ubi docet poſſe aliquando pœnitentem a Confeſſario obligari, & cogi ad manifeſtandum complicem extra confeſſionem. 3. Pœnitentia impoſita ſi gravis ſit, hoc eſt, quæ conſuevit injungi pro mortali (qualis nunc eſſet, ait Dian. *par.* 5. *t.* 11. *Reſ.* 31. Corona B. V. non vero Miſerere) Averſa *quæſt.* 18. *ſ.* 6. 4. Peccatorum circumſtantiæ, quas taceri pœnitentis intereſt, etſi dictæ ſint poſt abſolutionem, verbi gratia ſi ſpurius ſacros Ordines ſuſceperit, ſi nobilitatem jactaverit, &c. Bona vero pœnitentis, & cætera impertinentia, quæ per accidens interponuntur, nec odium Sacramento pariunt, verbi gratia propoſitum religionis, vel matrimonii, ſæpe quidem (ſi nimirum pœnitens ea tecta velit) ſub obliga-

tio-

tionem ſecreti naturalis, non tamen ſacramentalis, cadunt. Excipiunt Tan. & Coninſi pœnitens talia dixerit in ordine ad explicanda peccata: tunc enim ſigillo ſacramentali claudi tenent cum Dian. *par.* 5. *t.* 11. *Reſ.* 5. idem de virtutibus, & vitiis affirmant Gran. contra Reg. & Mald. apud Dian. *loc. cit.* *R.* 30. de defectibus naturalibus (ver. gr. illegitime natum eſſe) & de vitiis occultis corporis, Conin. Hurt. & Kelliſon contra Gran. Mald. &c. quia ea ſub ſigillum cadere abſolute ajunt apud Dian. *loc. cit.* *R.* 29. Item de iis, quæ alios concernunt, & tamen peccata non ſunt, Mald. & Dian. *loc. cit.* *R.* 38. Denique de ſcrupulis (contra Conin. & Gran. qui eos ſigillo claudi abſolute affirmat, & contra Marchant. qui abſolute negat) idem tenet Card. de Lugo, nimirum ſi pœnitens ſcrupuloſitatem confiteatur, aut ad declaranda peccata, vel conſcientiam aſſerat, ait cadere ſub ſigillum; quia eſt in obliquo ſaltem materia confeſſionis. Secus, ſi non cognoſcatur ex pœnitentis relatione, ſed videatur, & percipiatur, v. g. ex modo confitendi. Idem dicit de aliis defectibus naturalibus, v. g. quod ſit blæſus, rudis, hebetis ingenii, &c. Et ſic excuſat Confeſſarium, qui de pœnitente dixit, quod impertinentiis, & næniis caput ſibi frangat. Vid. *d.* 23. *ſect.* 3. *num.* 60. Gran. tamen id improbat, & Coninch. apud Dian. *p.* 5. *t.* 11. R. 50. ut eſſe periculoſum, & poſſe facile frangi ſigillum indirecte. Denique Tamb. *in append. c.* 3. doctrinæ iſti ne ut probabili quidem acquieſcit, atque eam a Dian. *l. c.* immerito vocari communem, cum Gran. Hurt. Fillius, Bauny, &c. refragentur: aliterque ſimitans ipſe ait: ſi iſti defectus, ver. gr. eſſe blæſum, rudem, ſcrupuloſum, &c. ſint paſſim noti, non cadere ſub ſigillum, ſecus, ſi ſint ignoti: quia confeſſio immunis eſſe debet ab omni odio.

Reſpond. 2. Ad ſigillum tenentur omnes, ad quos quomodocumque notitia ſacramentalis confeſſionis pervenit: qualis eſt 1. Confeſſarius, qui, ſi de auditis in confeſſione rogetur, poteſt negare, etiam ſi opus eſt, cum juramento, ſubintelligendo, quod poſ-

ſit dicere, vel potius (ut dicit Cardin. *de Lug. d.23.*) quod ſciat ſcientia utili ad reſpondendum interroganti extra confeſſionem: excipit Henr. & Granad. cum Dian. *p.5. t. 11. Reſ.* 43. niſi ex illa negatione ſequeretur, confeſſionem non fuiſse integram, ver. gr. ſi de publica meretrice rogaretur, an non eſset confeſsa fornicationem: tunc enim declinando directam reſponſionem dicendum eſse, illam confeſsam eſse peccata ſua, & ſe functum officio ſuo. Imo, ſi peccatum ſuum ſalvo ſigillo non poſſit confiteri, debet omittere, quia ſigillum ſtrictius obligat, quam integritas confeſſionis. 2. Superior, cui ſe ſiſtit abſolutus a reſervato, vel a quo petitur licentia abſolvendi a reſervato. Suar. Cardin. de Lugo, &c. contra Henriq. Vaſq. Con. & Palaum, qui ſecreto tantum naturali teneri volunt. 3. Interpres. 4. Qui furtive, vel caſu aliquid audit, licet inculpate. 5. Omnes, quibus aliquid ſacrilege revelatum eſt: unde de hoc nec inter ſe colloqui poſſunt. 6. Laicus, qui pro Sacerdote eſt habitus. 7. Doctor, vel alius, qui cum venia pœnitentis conſulitur, ut habet communior ſententia, contra Vaſq. Vide Dian. *part. 2. tract. 15. Reſ. 15.* 8. Qui alterius rudis confeſſionem ſcripſit. 9. Qui ſcriptam invenit, ac legit, ut docet Rodriq. Fagund. Mald. &c. apud Dian. *par. 3. tract. 4. Reſ. 112. & p. 5. tract. 11. Reſ. 27.* contra Suar. Bonacin. & Laym. quorum ſententia probabilis eſt. Juxta quam, etſi talis teneatur ſecreto naturali, peccetque mortaliter, ſi gravia, ac diffamantia vulget: ſecus tamen, ſi ſciens levia tantum eſse, ea legat ex curioſitate. Unde conſequenter in caſu graviſſimæ neceſſitatis, talem confeſſionem ſcriptam liceret revelare (excipit Lugo, niſi tamen per ſcripturam voluerit confiteri, ut mutus, vel petere facultatem abſolvendi a caſu reſervato. Vide *d. 23. num. 48.*) 10. Etiam ſecundum aliquos, ipſe pœnitens. Verum probabilius eſt, eum tantum teneri ſecreto naturali, ratione materiæ, ſi ea id requirat, tacere audita a confeſsario. V. Laym. Dian. *p. 5. t. 11. R. 8.* Unde reſolves.

1. Extra confeſsionem, cum licentia pœnitentis, poteſt agi de auditis in confeſſione,

ſive cum ipſomet, ſive cum quocunque alio, etſi periculoſum ſit. D. Thom. Suar. Præpoſ. Tann. &c. Circa quam licentiam requiritur, 1. ut ſit formalis, & expreſſa: nam præſumpta, tacita, interpretativa, virtualis (etiam in bonum ipſiuſmet pœnitentis) non ſufficit. Fagund. *p.* 2. *l.* 6. Tann. Mald. & cæteri DD. communiter. 2. Ut ſit libera, ac ſpontanea, non vi, iniuria, dolo, vel per preces importunas extorta, vel etiam per metum reverentialem ipſius Confeſſarii obtenta. Henriq. Fagund. *l. c.* Dian. *p.* 5. *t.* 11. *R.* 10. *&* 24. 3. Non revocata; nam pœnitentem pro libito, etiam ſine cauſa, eam revocare ſemper poſſe, docent Fagund. & Dian. *ll. cc.* 4. Non opus eſſe, ut habeatur in ſcripto. Suar. Fagund. *ll. cc.* Imo, ſi dubium ſit, an confeſſor cum licentia locutus fuerit, Sacerdoti potius, quam pœnitenti credendum, ex Gratt. & Henriq. affirmat Dian. *l. c. R.* 4. vel etiam quam hæredibus; v. g. ſi ex licentia defuncti revelet reſtitutionem ab iis faciendam. Tann. & Mald. qui tamen monet, eo caſu non eſſe dicendum, eam deberi ex delicto, ſed ſolum quod talibus tantum dari voluerit, ſatiuſque ſuaderi moribundo, ut talia ſecreto codicillo hæredibus injungat. Vid. Dian. *l. c. R.* 32. 5. Perinde eſſe, ſive ea licentia detur verbo, ſive facto, quod quidem æquivaleat expreſſæ conceſſioni; verb. grat. ſi pœnitens extra confeſſionem incipiat loqui cum Confeſſario de dictis in confeſſione: tunc enim poſſe hunc proſequi, docent Averſa *q.* 18. *ſ.* 7. Tann. *in app. c.* 2. ex Bon.

2. Frangitur ſigillum, ſi cum pœnitente extra confeſſionem, ſine ejus venia, agas de auditis in confeſſione, aut ea te ſcire oſtendas. Quod verum putat Sanchez contra Suar. & Laym. etiamſi cum eo tractare velles de eſſentiali errore in ea commiſſo, quem illi ſignificare ſine ejus venia non licere, docent Regin. Fagund. Bonac. & alii contra Filliuc. Turiann. &c. apud Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 87. Dixi, *Extra*, quia intra confeſſionem poteſt fieri mentio præcedentium, ut patet ex praxi Confeſſariorum, qui ob recidivam arguunt, & abſolutionem aliquando negant

gant. Ita Henriq. Præpoſ. Gran. Mald. &c. apud Dian. *par.* 5. *tract.* 11. *reſ.* 20. Ubi ipſe cum Fagund. negat id licere ſine expreſsa licentia pœnitentis, niſi de iis, quæ is iterum confitetur, vel ſaltem tangit. Vide Dian. *l. c. & p.* 2. *tr.* 2. *miſc. Reſ.* 12. *& p.* 9. *tr.* 11. *reſ.* 18.

3. Frangit ſigillum, qui dicit, ſe in tali monaſterio audiviſſe grave peccatum, tametſi non nominet perſonam. Dian. *par.* 5. *t.* 1. *reſ.* 35. & alii 3. cum Mald. Additque graviter peccare eum, qui dicit, in hoc, vel iſto Ordine Religioſo hoc, vel iſtud peccatum fuiſſe admiſſum, quod ex ſola confeſſione novit, imo nec de civitate, vel certo loco, quo quis confeſſiones audivit, licere dicere, quod gravia fiant, vel talia, & talia peccata committi ſoleant (niſi id aliunde conſtet) docent Hurt. Kelliſ. & Mald. apud Dian. *loc. cit. reſ.* 35. quia poteſt redundare in gravamen, & infamiam ipſius communitatis, & forte etiam civium in particulari, quando civitas non eſt ampla, & pœnitentes ſuſpecti, atque adeo confeſſio fieri illis odioſa. Vide Dian. *l. c.* & *reſ.* 36. ubi cum Mald. docet, Confeſſarium, qui paucos habet pœnitentes ſibi ſubditos (ver. gr. Moniales unius Monaſterii) ſcandalum dare, ſi coram illis concionetur de vitiis auditis in confeſſione: quia confeſſæ facile ſuffunduntur pudore.

4. Notitia in ſola confeſſione accepta nullo caſu uti licet, ſi periculum ſit revelationis, ſaltem indirectæ. Verum ſi nullum ſit periculum ut vel pœnitens, vel uſus ſcientiæ innoteſcat, etſi probabile ſit, licere uti ad alterius gubernationem, verb. grat. negando ſuffragium ei, quem ex ſola confeſſione ſcit indignum eſſe, vel claudendo oſtium, per quod quis noctu ingreditur ad peccandum: item, cognita proditione futura, monendo de diligenti cuſtodia, impediendo clam matrimonium, quando ſcitur impedimentum, ut docent Vaſq. Henriq. Nav. &c. contrarium tamen verius videtur, quod docent Fumus, Sanch. Con. Layman. Dian, *par.* 3. *tr.* 4. R. 76. *& p.* 5. *t.* 11. R. 7. & alii; quia hæc doctrina poſſet pœnitentem abſterrere a confeſſione. Et quidem ſuperioribus religionum talis guber-

nan-

nandi modus prohibitus eſt Anno 1594. cum in Societ. JESU jam ante idem ſtatutum eſſet, prohibitumque contrarium docere. Vid. Dian. *p*.4. *tr*.4. R.202. Contra vero ad ſui ipſius gubernationem licere tali caſu ea ſcientia uti, videri probabilius, ver. gr. abſtinendo a calice, in quo ſcitur eſſe venenum, deflectendo a ſylva, in qua paratam ſibi mortem ſciat ex unius latronis confeſſione, docet Sylv. Henriq. Coninch. Layman. *hic c.* 15. contra Suar. Dian. *p*. 5. *t*.11. R. 46. Excipit Cardin. de Lugo, niſi actio, vel omiſſio Confeſſarii inducat notitiam peccati, vel damnum afferat confitenti, contra Con. *diſp.* 9. *dub.* 4. &c. qui putat licere, etſi inde mors pœnitenti immineret a ſociis inferenda. Vide *l. c. n.*108.

5. Denique facere aliquid, ex quo ſoli pœnitenti innoteſcere poſſet id fieri ex notitia confeſſionis, eſſe contra ſigillum, negant D. Th. Bon. Sot. Vaſq. &c. affirmant Sylv. Val. Con. Dian. *p*. 3. *t*. 4. R. 46. Idque confirmant Fag. Gran. Card. de Lugo, & Averſ. *q*. 18. *ſ*. 8. ſi tale ſit, quod pœnitenti ruborem, vel moleſtiam afferat, verb. grat. ſi vultum ei auſteriorem oſtenderet, vel eum declinaret, ſecus ſi ei ſit gratum, vel ſaltem confeſſionem odioſam, aut difficiliorem non reddat, verb. grat. ſi audiſſet eum ad indignationem, aut odium provocatum, vel in tentationem incidiſſe ex certo facto, vel dicto ipſius Confeſſarii, indeque ipſe a talibus factis, vel dictis abſtineat, &c.

DUBIUM II.

Quale ſit præceptum, & quæ obligatio Confeſſionis?

Reſp. Præceptum confitendi, tum Divinum, tum Eccleſiaſticum, ſub mortali obligat omnes, ac ſolos baptizatos, qui habent mortale: illud in articulo mortis; hoc vero poſtquam ad annos diſcretionis pervenerint: & ſimul ut confiteantur proprio Sacerdoti, vel alteri cum ejus venia, ſemel in anno; computando ab una confeſſione ad aliam, ut quidam docent, vel ab initio Januarii ad finem Decembris, ut habet communior; vel denique a Paſchate ad

Paſcha; ut conſuetudo fere obtinuit, propter communionem. Suar. *d.*35.*ſ.*2. Vaſq.*q.*90.*art.* 2. C. de Lugo *d.*15.*ſ.*3.4.6. *&* 7. Con.*d.*5.*dub.*6. Unde reſolves.

1. Tenentur hoc præcepto 1. Hæretici, & Apoſtatæ, pueri doli capaces, ſaltem poſt ſeptennium. V. Dian. *p.* 4. *t.* 3. *R.* 52. Lugo *l. c. ſ.* 7. *n.* 144. *&* 149. 2. Ingrediens periculoſam navigationem, vel conflictum. 3. Mulier tenera primum paritura, vel quæ ſolet habere partus difficiles. 4. Reus morti adjudicatus. 5. Qui ſigna habent mortis naturalis.

2. Improbabile eſt, quod docet Sà, *verb. Confeſſio*, Eccleſiam non obligare ante pubertatem; cum anni diſcretionis citius attingantur, & conſtet mortaliter peccari poſse, ſub annum nonum, vel decimum, imo ante. Unde ſi talis puer, craſso ſaltem modo, videatur cognoſcere, Deum per hoc, vel illud offendi, oſtendatque dolorem, & propoſitum, ac præcipua fidei myſteria cognoſcat, debet abſolvi: ſecus tamen, ſi non notetur ſufficiens uſus rationis; ſi vero dubium ſit, poteſt (imo in articulo mortis debet) abſolvi ſub conditione. Vid. Laym. *lib.* 5. *t.* 6. *c.* 5. Dian. *p.*4.*t.*4.*R.*53. & Cardin. de Lugo *l. c. &* d. 17. *n.* 22. ubi docet etiam extra articulum mortis, & obligationem præcepti, talem eſse ſub conditione abſolvendum, ne gratia ſacramentali privetur.

3. Non obligatur, qui tantum habet venialia, etſi conſuetudo habeat, & cogi etiam quiſque poſſit, ut in Paſchate ſaltem ſe ſiſtat Paſtori, ut cum reliquis eum ad communionem admittat, ad quod Paſtor tenetur, ſi alter dicat, ſe mortalis culpæ non eſſe conſcium. Suar. *d.*36.*l.* 2. &c. communiter.

4. Probabile eſt, eum, qui uno anno, ſive cum, ſive ſine culpa ſua, non ſatisfecit præcepto, teneri adhuc, quam primum poteſt, anno ſequente: quia terminus non apponitur ad finiendam, ſed ad non differendam obligationem. Ac proinde talem toties peccare mortaliter, quoties oblatam occaſionem neglexit, ut docent Bon. *d.* 5. *q.*5.*ſ.*2. Suar. Vaſq. Card. de Lugo *l.c.n.*177. contra Sylv. Valent. Layman. Dian. &c. qui dicunt perſeverare in uno, eodemque peccato.

5. Sa-

5. Satisfaciunt ii, qui confitentur Mendicantibus, etiam in Paſchate, quia hi habent facultatem a Sacerdote propriiſſimo omnium fidelium, & Paſtore Paſtorum. Ita communiter omnes contra Gloſſatorem, & Auctorem Parochiani obedientis. Contra quos vid. in Reſponſis Franciſci Fontani, editis Viennæ Auſtriæ Anno 1634. allegatam auctoritatem duorum Conciliorum Generalium, Viennenſis, & Tridentini, 20 Pontificum, 50. Doctorum, & præter totius orbis conſenſum, multorum quoque Parochorum teſtantium, eos eſſe optimos Parochianos, qui regulares adeunt, & ab iis inſtituuntur, ut ſupra *l. 3. t. 3. c. 1. dub. 3.* Item Navar. Azor. Fagund. Trull. *l. 3. c. 3. d. 2. n. 6.* Dian. *p. 8. t. 1.* R. 88.

6. Non obligatur ante finem anni, qui habens mortale timet, ne illud obliviſcatur. Conin. Henr. Card. de Lugo *d. 14. n. 41.* & alii, contra Med. &c. Si tamen prævideret, ſe non habiturum occaſionem confitendi deinceps toto hoc anno, deberet prævenire etiam in medio anni; Card. de Lug. *diſp. 15. ſ. 6. num. 182.*

7. Probabilius eſt, non ſatisfieri præcepto Eccleſiæ per confeſſionem invalidam, ut docent Suarez *d. 36. ſ. 7.* Filliuc. Laym. *d. 15. ſ. 6.* §. 5. etſi probabile contrarium putet eſſe Fagund. Vide Dian. *p. 3. t. 4.* R. 120. * Improbabile tamen nunc eſt propter prop. 13. inter damnatas ab Alexandro VII. * Item nec per confeſſionem venialium, ut docet Dian. *p. 4. t. 4.* R. 206. ex Hurtad. & Mercero.

8. Excuſantur ab hoc præcepto 1. qui phyſice non poſſunt, v. g. quibus deeſt confeſſarius. 2. qui moraliter non poſſunt, verbi gratia, qui prudenter timent revelationem ſigilli, vel qui non poſſunt ſine notabili incommodo vitæ, fortunarum, &c. Coninch. Tambur. *c. 4.* §. 3.

TRACTATUS V.

De Extrema Unctione, & Ordine.

CAPUT I.

Quid ſit Extrema Unctio, & quæ circa eam obſervanda?

RESP. 1. eſt ſacramentum a Chriſto inſtitutum ad ęgroto periclitanti de vita conferendam ſalutem animæ, vel etiam corporis, per unctionem olei benedicti, & orationem Sacerdotis. S. Th. *in* 4. *diſ.* 23. *q.* 1. *art.* 1. Unde reſolves.

1. Materia ejus remota eſt oleum benedictum, quod in pyxide chriſmali ſignatur litera I. (in cujus defectu non licet uti chriſmate: ſi tamen uſus ſis, nihil repetendum eſſe, docet Laym. *lib.* 5. *tr.* 8. *c.* 2. *n.* 3.) idque renovandum eſt quotannis in cęna Domini, veteri exuſto; ſi tamen novum haberi non poſſit, licet uti antiquo, Laym. *l. c.* & ſi hoc non ſufficiat, aliud conſecratum, vel in neceſſitate non conſecratum (in minore tamen quantitate, quam vetus eſt) addere. Etſi Diana *p.* 6. *t.* 6. R. 44. ex Leſs. & aliis 4. dicat contrarium habere praxim Eccleſiæ; ut ſcilicet paulatim, & per vices (ſi ita requirat neceſſitas propter copiam infirmorum) longe etiam major quantitas addatur, quam ab Epiſcopo fuerit conſecrata initio. Bon. *d.* 7. *q.* 1. *n.* 8. ex Poſſevino.

2. Materia proxima eſt unctio certarum partium corporis, ac ſaltem quinque ſenſuum: vel ſi mutilati ſint, vicinarum partium, facta a Sacerdote; non ſimpliciter neceſſario contactu immediato manus; nam peſte graſſante poteſt uti virga oblonga oleo tincta, quam poſtea comburat. Sylv. Chapeavill. Dian. V. Dian. *p.* 2. *t.* 4. R. 167. Quidam etiam Doctores putant, unam tantum unctionem eſſe de eſſentia Sacramenti; ideoque in periculo peſtis, & ſimili neceſſitate, ſufficere unum tantum organum magis obvium, vel potius caput, quod in eo ſenſus maxime vigeant, ungere dicendo: *Per iſtam*, &c. *quicquid deliquiſti per viſum, auditum, guſtum, odoratum, tactum*, &c. Et quidem

dem pro hac ſententia citantur varia Paſtoralia, Agendæ, & Doctor. Lovan. Sylv. *in* 3. *par. q.* 33. *art.* 7. Layman. *lib.* 5. *tr.* 8. *c.* 3. qui eam non omnino improbabilem; Tann. & Marchant. *in Horto Paſtorum*, qui omnino probabilem, & in praxi uſitatam; Dian. *par.* 3. *t.* 4. R. 168. qui in praxi tutam dicit, citanſque pro ea *p.* 8. *t.* 1. R. 21. Gran. Amic. Averſam, affirmat Pontificem id poſſe permittere: & denique Eſcob. citans Becanum *cap.* 25. *q.* 7. *n.* 6. & Barboſa in Trid. *ſeſſ.* 14. *cap.* 1. id permittit. Verum cum alii Doctores communiter repugnent, tutius ſaltem erit (quod ſuadent Layman. & Dian. *ll. cc.*) eo caſu unum oculum, aurem, manum, & os velociter ſine crucis forma ungere, dicendo unicam formam complectentem reliquas. Illud vero certius eſt, pedes, aut renes inungere, non eſſe eſſentiale, imo quoad renes, non eſt decens, præſertim in fœminis, & viris religioſis, ideoque omitti ſolet. Henriquez, Sà, Tolet. Suar. Bellarm. *c.* 10. *in fine*.

3. De eſſentia hujus Sacramenti eſt, 1. ut organa 5. ſenſuum, quæ inunguntur, nominentur. Palaus *t.* 4. *t.* 26. Averſa *ſ.* 4. &c. communiter, licet Dian. *p.* 8. *t.* 7. R. 56. ex Regin. contrarium cenſeat probabile; imo ad valorem ſufficere ſi inter ungendum omnes ſenſus dicas: *Per iſtas ſanctas unctiones indulgeat tibi*, &c. 2. Verba illa: *Per hanc ſanctam unctionem*: etſi Palaus *loc. cit.* dicat valere, ſi tantum omittas tò ſanctam. 3. Verba deprecativa, *Indulgeat tibi Deus*. Hinc formam imperativam; ver. g. *Per hanc*, &c. *remittatur tibi quicquid*, &c. non valere, dicit Palaus *l. c.* Dian. *l. c.*

4. Hoc Sacramentum tantum dandum eſt morti propinquis, ex morbo, vulnere, partu, vel ſenectute, quia hi ſoli ſunt infirmi. Quod ſi morbo liberati rurſus periclitentur, iterandum eſt: & quidem in diuturnis morbis, quoties erit periculum novum; neque expectandum (ſub gravi culpa, Quin an. *t.* 4. *ſ.* 9.) donec ſenſibus careant, vel omnino ſint deſperati. In dubio vero de vita, detur ſub conditione. Laym. *l. c.* ex S. Thom. Syl. Suar. *d.* 40.

5. Si conferatur infirmo communi morbo,

bo, ſive non graviter, vel periculoſe laboranti, non eſt validum. Suar. Palaus, Gran. Amic. &c. comm. Ac licet Leſs. Vvigeres, & Quint. contrarium putent probabile; concedunt tamen ſic inunctum iterum inungendum eſse (etiam in eodem morbo) quando periculoſe laborare cœperit, ob mutatum ſtatum infirmitatis, additque Quint. mortaliter peccatum fuiſse. Quint. *t.* 5. *ſect.* 7. Dian. *p.* 9.*t.*6. R. 64.

6. Ad Sacramentum hoc cum fructu recipiendum, in eo, qui rationis eſt compos, & conſcius peccati mortalis (ſi non confiteatur) requiritur contritio ſaltem exiſtimata: neque ſufficit attritio. Bonac. *d.* 7. *q. un. p.* 5. *n.* 2. ex Reg. *l.* 28. *c. ult. a.* 73. Ordinarie autem, niſi obſtet cauſa rationabilis (v. g. ſi ob vomitum communicare non poſſit) præmittenda eſt confeſſio, & communio ob Eccleſiæ conſuetudinem, quæ unctionem, tanquam minus neceſſariam ad ſalutem, poſtponit. Vid. Bon. *l. c. n.* 13. Licet autem, per ſe loquendo, confeſſio non neceſſario præmittatur, cum per contritionem ſe diſponere poſſit, per accidens tamen requiri poteſt, verb. grat. ſi poſt viaticum peccaſset mortaliter, & timeretur poſt unctionem defuturum tempus confeſſioni: tunc enim prius audiendus, & abſolvendus eſſet; quia ſacramenta magis neceſſaria tali caſu prius ſumenda ſunt. Fill. Barboſ. Dian. *p.* 5. *t.* 3. R. 92.

7. Pueris habentibus ſufficientem rationis uſum ad peccandum, tametſi ſacram Euchariſtiam non accipiant, non recte negatur Extrema Unctio, cum inde nonnunquam ſalus ipſorum dependere poſſit. Suar. 2. *p. t.* 3. *d.* 70. *ſ.* 1. Graf. Angl. Zamb. apud Laym. *l.* 5. *t.* 8. *cap.* 4. *num.* 2. qui Parochos quorundam locorum excuſat, per conſuetudinem toleratam ab Epiſcopis, ſi non dent pueris ante an. 14. vel 15. excepto caſu neceſſitatis, quo puer, quem rationis uſum conſecutum eſſe conſtet, aliud Sacramentum ante mortem ſuſcipere non poſſit. Vide Chapeavill. *c.* 5. *q.* 17. Ac licet Parochus in confeſſione cognoverit, puerum nunquam actualiter peccaſſe, debere tamen illum inungere, contra Nug. & Sanc. docent Suar. Reg. Fill. Con. &c. cum Dian.

p. 3. *t.* 4. R. 181. Si vero dubium ſit, an puer uſum rationis habeat, ungendus eſt ſub conditione. Dian. *p.* 5. *t.* 3. R. 85. & Sanc. Zamb. & Card. de Lugo.

8. Miniſter eſt ſolus Sacerdos proprius, ſive Paſtor: ſine cujus venia ſi extra neceſſitatem alius det, validum quidem eſt, ſed graviter peccat. Sylv. Sot. Con. *d.* 9. *n.* 28. & religioſus incurrit excommunicationem Papalem. Suar. Regin. *l.* 18. *n.* 49. Poſſe tamen Regulares hoc Sacramentum, uti & Viaticum, in articulo mortis ſuis familiaribus miniſtrare, docet Dian. *p.* 5. *t.* 3. *reſ.* 52. ex March. &c. In neceſſitate vero, ut ſi Paſtor abſit, vel dare nolit, nec Superior poſſit adiri pro petenda licentia, licite miniſtrat quivis non excommunicatus, aut ſuſpenſus, etiam Regularis, ut contra Gavant. docent Præpoſ. Henriq. Fern. Gran. Dian. *p.* 4. *t.* 3. R. 82. cenſetur enim tunc Papa dare licentiam. Laym. Reg. Suar. &c. *l. c.* Dian. R. 176.

9. Sufficit Sacerdos ſine miniſtro, in neceſſitate, nec in ea fœmina adhibenda eſt, quod ſi tamen fiat, veniale eſſe docet Quint. *t.* 5. *ſ.* 6. In ea poſſet etiam unus unam, alius aliam partem inungere, pronuntiando tamen formam illi unctioni reſpondentem. Bonac. *l. c.* &c. comm. Non tamen poteſt unus inungere aliquem ſenſum, & alius formam pronunciare: neque unus unum oculum, & alter alterum. V. Dian. *p.* 9. *t.* 7. R. 56. Quod ſi Sacerdos non poſſit progredi, ſupplenda erunt per alium, quæ reſtant. Tann. Præp. Merat. qui apud Dian. *p.* 5. *t.* 3. R. 87. notat licere etiam alteri unctiones ab initio repetere, perinde ac ſi prior nullam earum inchoaſſet.

10. Etſi in adminiſtratione hujus Sacramenti ſervanda ſint omnia præſcripta in Rituali, Agenda, vel Manuali, mortale tamen non eſſe adminiſtrare in neceſſitate ſine ſuperpelliceo, vel ſtola, docent Quint. & Leand. conceditque Amic. & Dian. *p.* 8. *t.* 1. R. 79. id excuſat ab omni peccato, ſi infirmus non ſit capax alterius Sacramenti, & iſta haberi non poſſint, contra Suar. Regin. &c. Imo etiam extra neceſſitatem non eſſe mortale, 1. Omittere Pſalmos pœnitentiales, Litanias, & cæteras preces, docent

Pa-

Palaus, & Gran. Dico, *extra*, quia in neceſſitate gravi, ver. gr. tempore peſtis, vel morte imminente, ſtatim ungendus eſt ſine præmiſſis orationibus, quæ tamen poſtea ſupplendæ ſunt, ſi ſupervivat infirmus. Bonac. *d.7.p.6.n.* 8. 2. Deferre ad ægrum, vel adminiſtrare ſine lumine. Leand. citans Poſſev. Quintan. *t.* 5. *ſ.* 13. Barboſ. *de Offic. Paroc. c.* 22. 3. Si ſolus ſine miniſtro adminiſtret: imo hoc in neceſſitate permittunt Tolet. Sà, &c. V. Dian. *p.9. tr.6. Reſ.* 36. 4. Si ungat aliter, quam in formam crucis. Suar. Bec. Laym. V. Dian. *p.3.tr.4.reſ.*178.

11. Paſtor ratione officii tenetur ſub mortali dare iis, qui petunt, niſi juſta cauſa excuſet: etiam tempore peſtis; modo poſſit abſque periculo vitæ; cum eo enim non teneri, docent Tann. Dian. *p.* 5. *tr.* 3. *reſ.* 93. Si peſte infecti ſint confeſſi, poſſe ſine peccato omitti abſolute, docet idem Dian. *p.* 3. *t.* 4. R. 174. *&* *p.*5. *tr.* 3. *reſ.* 83. *&* 93. *&* *p.* 8. *tr.* 1. *reſ.*21. ex Villal. Tanner. Amic. Franc. Lugo, &c. Suar. Fill. Con. Bon. Laym. *ll. cc.*

12. Sacerdos Curatus peccat mortaliter, ſi petentem negligat inungere, vel differat cum probabili periculo, ne ſine unctione moriatur æger, niſi juſta cauſa excuſet, quia in re gravi non præſtat id, ad quod tenetur ex juſtitia. Alius vero Sacerdos, ſi abſente Parocho, licite, & facile poſſit, tenetur ex charitate, ſed ſub veniali tantum; niſi tamen ægrotus valde indigeret, verbi gratia, ſi alioqui ſine omnibus ſacramentis eſſet moriturus, quod aliud nullum ſuſcipere poſſit; tunc enim quidam graviorem obligationem agnoſcere videntur. Vid. Dian. *p.3.tr.*4. R.170. Laym. *l.5.t.3.c.7.n.3.*

13. Parocho veſperi timenti, ne noctu vocetur ad ægrum, non licet retinere domi ſacrum oleum, ut vocatus poſſit venire expeditius, licet venialem culpam in eo tantum agnoſcat Barboſ. *de Par. c.* 22. ex Poſſev. item Quintan. *tr.* 5. *l.* 10. ubi tamen a mortali non audet excuſare eum, qui ſemper domi retineret.

14. Decens eſt, ut ſtuppa comburatur: quia ad ſingulas unctiones nova adhibenda eſt, niſi aliud habeatur in Agenda. Laym. *l. c.* Sà.

Reſpond. 2. Effectus ejus principalis eſt, robo-

borare animam contra tentationes dæmonis in morte. Secundarius eſt, 1. delere reliquias peccatorum, 2. tollere pœnas reſtantes, 3. aliquando etiam ſanitatem corporis conferre, ſi expediat. S. Thom. Sylv. Suar. *d.* 41. *ſ.* 1. Unde reſolves.

Hujus Sacramenti non ſunt capaces, 1. Pueri, ante uſum rationis: etſi ſufficiat ea ætas, qua poſſunt peccare. Nav. Suarez *loc. cit.* 2. Perpetuo amentes; aliis vero delirantibus, ſi ante petiverint, aut petituri fuiſſent, ſi cogitaſſent, aut oſtenderint ſignum doloris, dari poteſt, & debet. Sylveſt. Henriq. Laym. & ſi tales unctioni reſiſtant, ligandos eſſe, vel fortiter tenendos, ait Tamburin. apud Dian. *p.* 3. *tr.* 3. *reſ.* 84. qui cum Barboſ. *de offic. Paroch. c.* 22. dicit eſſe neceſſarium, quando phreneticus non poteſt aliud Sacramentum ſuſcipere.

2. Muti, ſurdi, & cæci a nativitate ſunt capaces, atque adeo debent inungi prope organa ſenſuum, quibus carent: etſi exterius per illa non peccarint, potuerunt tamen peccare per interiores potentias, quibus illa reſpondent. Poſſev. Nald. Præpoſ. Dian. *p.* 5. *t.* 6. R. 11.

3. Non ſuſcipere hoc Sacramentum, per ſe loquendo, ſecluſo ſcandalo, & contemptu, non eſt peccatum mortale. Ita Suar. Layman. Tann. Eſcob. &c. (multo minus peccant mortaliter domeſtici, ſi id non procurent.) Veniale tamen eſſe docent Conin. *d.* 19. *dub.* 10. contra Nugnum. Vid. Dian. *p.* 3. *t.* 4. R. 170. *&* *p.* 8. *t.* 1. R. 58. *&* *p.* 5. *t.* 3. R. 97. ubi notat ex Tann. non cenſeri contemnere, qui ſciens prudens omittit tempore apto, & oblata commoditate. Contrarium tamen vult Tolet. præſertim ſi probabiliter deinceps non ſit futura commoditas.

CA-

CAPUT II.

De Sacramento Ordinis.

DUBIUM I.

Quid ſit Ordo, quotuplex, & quæ ejus materia?

RESpond. 1. Ordo eſt Sacramentum, quo traditur poteſtas circa Euchariſtiam rite adminiſtrandam. Ordines univerſim ſunt ſeptem, Oſtiariatus, Lectoratus, Exorciſtatus, Acolythatus, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium. Quod rurſus eſt duplex, Minus, & Majus, ſive Epiſcopatus. Unde quidam octo numerant. Prima vero tonſura non eſt Ordo, niſi late, ſed tantum diſpoſitio ad Ordines, per quam quis fit Clericus, & capax Beneficii Eccleſiaſtici, ac privilegiorum Clericalium. Ex iis tres poſteriores dicuntur Majores, ſive ſacri, ob annexum votum ſolemne caſtitatis (etſi ordinatus per gravem metum, vel nimiis blanditiis, & importunitate parentum probabiliter eo non teneatur, niſi ſponte ratificaverit. Sanchez *diſp.* 29. Azor. Filliuc. *lib.* 10. *c.* 4. *q.* 3. Conin. *n.* 150. Bonac. *de matr. q.* 3. *p.* 9.) reliqui minores, quos cum Vaſquez alii Sacramentum eſſe negant, alii cum Bell. Conin. Filliuc. &c. communius, & probabilius affirmant. Et quidem unum, vel perfectione ac fine, vel unitate attributionis. Vid. Filliuc. *tr.* 9. *c.* 1. Bonac. *d.* 8. *q.* 1.

Reſpond. 2. Materia remota Ordinum eſt aliquod inſtrumentum traditum ordinandis in ſignum poteſtatis ſpiritualis. Proxima eſt ejuſdem traditio, & acceptio, cujus contactum phyſicum, & immediatum etſi non eſſe eſſentialem aliqui probabiliter doceant, cum Sà, Henr. Reg. Layman. Dian. *t.* 4. *de ſacr. num.* 185. & aliis, quos citat: contrarium tamen communius eſt, ac tutius, ut altera ſaltem manu tangatur; imo ex præcepto ad ſcrupulum vitandum, utraque manu; & quidem omnia, v. g. calix cum patena, hæc cum hoſtia, ut docet Filliuc. idque ſimul

mul cum prolatione verborum Epiſcopi. V. Lay. *l.*5.*t.*9.*c.*5. Bonac. *d.*8.*p.*1.*pun.*3. V. Dian. *p.*8.*t.*1.R.40. & 42.

Reſpond. 3. Oſtiarius ordinatur traditione clavium Eccleſiæ, Lector libri lectionum, Exorciſta libri Exorciſmorum, Acolythus ampullarum vacuarum, vel ſaltem unius, & candelabri cum cereo extincto, quia ejus eſt præparare lumen, vinum, & aquam ad Miſſam: Subdiaconus traditione calicis vacui cum vacua patena ſuperpoſita, quia illius eſt hæc ad Miſſam præparare: Diaconus impoſitione manus, & traditione libri Euangeliorum, quia ejus eſt catechizare, cantare Euangelium, & cum facultate Parochi prædicare, baptizare, Euchariſtiam dare. vide ſup. Sacerdos traditione calicis cum vino, & patenæ cum pane, addita forma, qua datur poteſtas ſacrificandi, deinde impoſitione manus, addita alia forma, qua datur poteſtas remittendi aliis peccata. V. Fill. *t.*9. *c.*2. Reg. Bon. Dian. *p.*3. *t.*4. R. 186.187. & 188. & *p.*8. *l.c.* Ex dictis reſolves.

1. Poteſt Epiſcopus extra diæceſim ſuis ſubditis conferre primam tonſuram: quia non eſt Ordo. Bon. & alii 4. cum Dian. *p.*4. *t.* 4. *R.* 143. contra Sanch. Barboſ. &c.

2. Quando dubium occurrit, an Ordo ſit vere collatus, v. g. quia materia fuit dubia, iterari poteſt, & debet ſub conditione. Quando vero ſunt rationes utrimque probabiles pro nullitate, & validitate, ait Dian. *p.*5. *t.*3. *R.* 47. ex Gran. poſſe iterari ſub conditione, imo debere, ſi ſit Epiſcopalis, vel Sacerdotalis, v. g. ſi Sacerdos, vel Epiſcopus non tetigiſſet vaſa ſacra, aut illud inſtrumentum, in cujus porrectione imprimitur character. Excipit tamen Sacerdotem, qui immediate tetigit patenam, ſed non hoſtiam. Eum vero, qui non tetigit calicem, & patenam, dum forma proferebatur, ſed paulo poſt, poſſe quidem ad majorem animi ſui quietem ſub conditione iterum ordinari, non tamen eſſe neceſſarium, docet Lug. *reſ. mor. l.* 1. *d.* 33. Recte autem notat Dian. *l. c.* etiamſi quis timeat, ne invalide ordinatus ſit, aut non recordetur, ſe tetigiſſe ſacra vaſa, aut non tetigiſſe imaginetur, non illico iterandum eſſe Ordinem, cum

ſola oblivio, vel timor non ſufficiat ad prudens, ac rationabile dubium, vel probabilitatem.

Reſp. 4. Epiſcopus non poteſt ordinare, niſi ſubditos, vel ratione originis (ſi ſcil. in ejus diœceſi ſint nati) vel ratione domicilii, ex voluntate iſthic perpetuo habitandi; vel ratione beneficii in ſua diœceſi exiſtentis. Dian. *p.* 8. *t.* 2. *Reſ.* 8. Layman. Præpoſ. &c. commun. Quocumque autem horum modorum ſint ſubditi, licite eos ordinat, ut habetur in *c. Cum nullus, de tempore ordin. 6.* & ex communi Henriq. Leſſ. *lib.* 2. *cap.* 34. *d.* 19. Unde reſolves.

1. Qui in una diœceſi eſt natus, in altera habet domicilium, in tertia beneficium, a quovis trium illorum Epiſcoporũ poteſt Ordines, vel dimiſſorias accipere. Præpoſ. *q.* 1. *d.* 14. Lay. *l.* 5. *t.* 9. *c.* 9. Dian. *p.* 8. *t.* 2. *R.* 8. *&* 9. ubi cum Averſa, & aliis 3. contra Barboſ. dicit, etſi ab uno eorum acceperit Ordinem unum, poſſe alterum ab alio accipere.

2. Poteſt quis ordinari, ut originarius, ubi ipſe, vel pater ejus eſt natus. Barboſ. Zerola, Averſa, & alii novem cum Dian. *p.* 8. *t.* 2. *R.* 12. Non tamen poteſt ordinari ab Epiſcopo, in cujus diœceſi natus eſt fortuito: verbi gratia, quia mater ibi itineris, vel negotiorum cauſa degebat, quia non contrahit ibi jus originis, ſed ubi parentes domicilium habent; ibi enim natus eſſe cenſetur. Sanch. & alii octo, cum Dian. *p.* 8. *t.* 2. *R.* 11. contra Hurtad.

3. Qui in diverſis Epiſcopatibus habet duo domicilia, in quibus æqualiter, etſi non mathematice, habitat, poteſt ab utriuslibet loci Epiſcopo ordinari; quia utrique eſt ſubditus ratione domicilii. Præpoſ. *l. c.* Sanch. Averſ. &c. cum Dian. *p.* 8. *t.* 2. *R.* 10. ejus tamen filius ab illo tantum, in cujus diœceſi eſt natus. Quod ſi fortuito extra utrimque diœceſim ſit natus, ab utrovis poteſt ordinari, quia uterque cenſetur ejus Epiſcopus originis, cum non ſit potior ratio de uno, quam de alio, Præpoſ. Dian. *l. c.* Natus autem ex fornicatione matris potius, quam patris domicilium ſequitur. Præpoſ. Dian. *l. c. R.* 18.

4. Qui plura habet in diverſis diœceſibus bene-

beneficia, poteſt a quolibet illorum Epiſcoporum ordinari. Garc. Præp. *l.* 1. &c. Dian. *p.* 8. *t.* 2. *R.* 25.

Studioſi, qui in Univerſitate habitant, etiam ultra decennium, animo redeundi in patriam, non contrahunt ibi domicilium, atque adeo ab ejus loci Epiſcopo ordinari non poſſunt. Imo ſi iſthic ducant uxorem, nec filii eorum: ſicut enim is non dicitur Epiſcopus domicilii reſpectu patris; ita nec Epiſcopus originis reſpectu prolis, quæ nata fingitur in domicilio patris. Dian. *p.* 8. *t.* 2. *R.* 15. & 17.

DUBIUM II.

Quæ requirantur in ordinando.

Reſp. 1. Ad validam ordinationem requiritur, & ſufficit, ut mas ſit baptizatus. S. Th. 3. *p.* *q.* 39. *a.* 2. Con. *d.* 20. *d.* 10. Vaſquez, Fill. *t.* 9. *c.* 4. *q.* 2. Unde reſolves.

1. Incapax ordinum eſt, & quidem jure divino 1. Fœmina. Vaſq. Regin. Fill. *loc. cit.* 2. Hermaphroditus, in quo ſexus fœmineus prævalet. Filliuc. *loc. cit.* Quod ſi autem in eo incipiat prævalere poſt ordinationem validam, non poteſt valide conſecrare, vel abſolvere, licet characterem ſacramentalem retineat. Lugo *reſp. mor. l.* 1. *d.* 31. 3. Non baptizatus. *ibid.*

2. Valide ordinantur, 1. Perpetuo amentes, cæci, muti, privati manibus, etſi jure naturali ſint inhabiles. 2. Irregulares, etſi jure Eccleſiaſtico ſint inhabiles, maneantque ab eorum uſu ſuſpenſi. 3. Pueri in cunis, qui tamen ad caſtitatem non tenebuntur vi voti, niſi id ratificaverint. Tol. Hen. Azor. *l.* 13. *c.* 14. Bonac. *l. c.*

Reſpond. 2. Ut Ordo licite, & ſecundum jura Eccleſiæ rite ſumatur, aut non incurratur cenſura, requiritur in recipiente, præter ſtatum gratiæ, 1. Ut non ſit Neophytus, vel infamis, vel Hermaphroditus, vel irregularis, ſuſpenſus, excommunicatus. 2. Animus clericandi: Trid. *ſeſſ.* 23. *cap.* 4. ſine quo ſi primam tonſuram, vel Ordines minores accipiat, videtur peccare, ſaltem venialiter (niſi juſta cauſa excuſet) quia fraus eſt

le-

levis. v. ſupra *l. 4. c. 2. d. 1. art. 3.* Similiter venialis inconſtantia videtur, ſine juſta cauſa ſtatum Clericalem deſerere. 3. Ut ſit confirmatus. Trident. *ſeſſ. 23. c. 4.* & quidem ſecundum Bonac. *d. 8. p. 5. num. 10.* ſub mortali; ſecundum Sotum, & Con. ſub veniali. 3. Litteræ dimiſsoriæ, etiam pro prima tonſura, Epiſcopi proprii, ſive originis, ſive beneficii, ſive domicilii. Vid. Dian. *p. 3. t. 4. R. 194.* 4. Examen coram Epiſcopo de ſcientia neceſsaria ad uſum cujuſque Ordinis: nam Trident. *ſeſſ. 23. cap. 4.* pro prima tonſura requirit, ut ſciant fidei rudimenta, item legere, & ſcribere: & de quibus probabilis ſit conjectura, quod Clericatum elegerint, non ſæcularis judicii fugiendi fraude, ſed ut Deo fidelem cultum præſtent. Pro minoribus, ut linguam latinam intelligant. Pro Subdiaconatu, & Diaconatu, cognitionem eorum, quæ ad iſtos Ordines ſpectant. Pro Sacerdotio tantam ſcientiam, ut populum docere poſſint neceſſaria ad ſalutem, & adminiſtrare ſacramenta. 5. Titulus ſuſtentationis, ut beneficii, vel patrimonii, vel paupertatis, ut in regularibus. Trid. *ſeſſ. 21. c. 2.* V. Bon. 6. Ordo inter receptionem unius, & alterius; cujus inverſio, ver. gr. ſuſcipere Diaconatum ante Subdiaconatum, erit mortale: Epiſcopatus ante Sacerdotium erit etiam invalidus. 7. Tempus; ſic minores conferuntur quavis Dominica, vel feſto quidem tali, quod ex præcepto Eccleſiæ celebretur etiam in foro, ut Sylveſt. Azor. Barboſ. &c. commun. docent. Ac, licet Præpoſ. Fagund. Tann. Gavant. &c. putent ſufficere quodvis feſtum duplex in Eccleſia, eamque ſententiam Dian. *p. 5. t. 13. reſ. 47.* vocet tutam in praxi; eam tamen ex decreto Urbani VIII. rejectam eſſe monet Card. de Lugo *lib. 1. reſp. mor. d. 43.* Eoſdem autem poſſe ex recepta Epiſcoporum conſuetudine, etiam feria 6. veſpere ante Sabbatum; quo omnes Ordines jure conferri poſſunt, notat Dian. *p. 2. t. 16. R. 28.* ex Henriq. Regin. &c. majores vero Sabbatis Quatuor Temporum, & Dominicæ Paſſionis, ac Hebdomadæ Sanctæ. 8. Interſtitia temporum. Sic majores nonniſi poſt annum

ab

ab alterius ſuſceptione conferri poſſunt, ex Trident. *ſeſſ.* 23. *c.*11. 13. & 14. in quo tamen Epiſcopus ob neceſſitatem, vel utilitatem Eccleſiæ, poteſt diſpenſare. Eodem tamen die, non niſi de licentia Papæ, duo Ordines majores poſſunt dari: minores vero omnes, diſpenſante Epiſcopo, poſſunt dari eodem die, &, ſi conſuetudo ſit, ſimul cum Subdiaconatu. Nav. *cap.*25. Henriq. *lib.* 10. *c.*11. Vaſq. Suar. Sà, *v. Ordo*. Laym. *l.*5. *t.* 9. *c.* 8. 9. Locus, ſcilicet pro ſolemni collatione, Eccleſia; pro privata, Sacellum. 10. Ætas, in qua ordinarie Epiſcopus non poteſt diſpenſare, & ſic pro prima tonſura, & minoribus requiritur ſaltem ſeptennium completum, licet Quint. *t.6. ſ.* 21. contra Sanchez, &c. putet ſufficere inchoatum. Pro Acolytho annus 12. completus. Fill. *t.* 9. *c.* 4. *num.* 28. Pro Subdiaconatu vigeſimusſecundus, pro Diaconatu vigeſimustertius, pro Sacerdotio vigeſimus quintus, omnes incepti, pro Epiſcopatu trigeſimus completus. Vid. Bonac. *d.* 8. *q.* 1. Fill. *tr.* 9. *c.*4. Laym. *l.* 5. *tr.* 9. *c.* 6. & 7. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 162. Si autem dubium ſit, an quis ætatem requiſitam habeat, v. gr. pro Sacerdotio an annum 25. ingreſſus ſit, ordinari non poteſt. Sanch. Laym. Bard. *d.* 6. *c.*11. *p.* 6. §. 2. vide ſupra *l.*1. *t.* 1. *c.* 2. *d.* 3. Peccat autem tam ordinans, quam ordinatus, ſi ordinetur, qui non habet qualitates requiſitas.

Quæres, Quæ ſint officia ordinatorum?

Reſpond. 1. Oſtiarii eſt claves templi ſervare, aperire, & claudere ejus januas; arcere eos, quibus non licet intereſſe ſacris; campanas pulſare; quæ intra Eccleſiam ſunt, cuſtodire; ei, qui prædicat, aperire librum. 2. Lectoris munus eſt, legere in Eccleſia lectiones veteris, & novi Teſtamenti: item docere catechumenos rudimenta fidei chriſtianæ. 3. Exorciſtæ munus eſt, manus imponere ſupra vexatos a ſpiritibus immundis, ad illos adjurandos, & ejiciendos, item ad exorcizandos catechumenos. 4. Acolythi munus eſt præparare ampullas vini, & aquæ ad ſacrificium Miſſæ, & porrigere Subdiacono, ferre cereos ad idem ſacrificium, & illi miniſtrare, unde & ceroferarius

rius dicitur. 5. Subdiaconi munus eſt immediate ſubordinari Diacono ad Sacrificium Miſſæ, calicem, & patenam illi tradere, urceolum cum aqua præbere, aquam ad lavandas manus infundere, Epiſtolam ex officio, & ſolemniter in Miſſa legere. 6. Diaconi munus eſt, cantare ſolemniter Euangelium in Miſſa, miniſtrare immediate Sacerdoti in omnibus, quæ pertinent ad Miſſæ ſacrificium, veſtire altaria, crucem ferre, & denique ex commiſſione Sacerdotis prædicare, & baptizare. 7. Presbyteri munus eſt offerre ſacrificium Miſſæ, abſolvere a peccatis, baptizare, benedictiones aquæ, & ſimiles facere, populum doctrina, & exemplo paſcere. V. Eſcob. E. 8. t. 7. c. 1.

TRACTATUS VI.

De Matrimonio.

CAPUT I.

De Sponſalibus.

DUBIUM I.

Quid ſint Sponſalia?

RESpond. Sunt promiſſio voluntaria, deliberata, & mutua, ſigno ſenſibili expreſſa, futuri matrimonii inter perſonas jure habiles.

Dicitur 1. Promiſſio, quia propoſitum non ſufficit, cum non inducat obligationem. Unde qui diceret, Volo te accipere, habere, aut ducere in uxorem, non contraheret ſponſalia, ut Bonac. *q.* 1. *p.* 1. docet, & alii: quia hæc verba non promiſſionem, ſed propoſitum promiſſionis tantum ſignificant, niſi tamen ex circumſtantiis aliud colligatur.

Dicitur 2. Voluntaria, & deliberata, ſcilicet deliberatione ſufficiente ad peccatum mortale, cum ſponſalia ſub mortali obligent. Dian. *p.* 3. *t.* 4. R. 273. ex Sanch. Pont. &c. etſi Bonac. *q.* 1. *p.* 4. *n.* 4. plus requirat. Unde regulariter non ſunt valida ante ſeptennium completum, ut docet Con. *d.* 22.

a. 5. Sanch. *lib.* 1. *d.* 16. niſi malitia, & prudentia ſuppleant ætatem. Dian. *tr.* 4. *p.* 3. R. 274. Pontius, &c. (quod tamen quidam negant ſufficere, cum jus determinarit ætatem) imo nec poſt ſeptennium, ſi de uſu rationis ſufficienti non conſtet; uti neque, ſi vi, dolo, errore, vel ignorantia circa ſubſtantiam, aut notabilem conditionem ſubſtantialem fiant, ſecundum dicta de voto, & contractibus.

Dicitur 3. Mutua. Unde ſi Titius promittat nuptias Cajæ, & hæc acceptet ſine repromiſſione, neuter obligatur, quia cum contractus ſponſalium ſit onerosus, & reciprocus, non poteſt claudicare: involvit enim conditionem, ſi tu repromiſeris. Quod ſi tamen Titii promiſſio fuiſſet abſoluta, ac gratuita, & acceptata a Caja, ſolus Titius obligaretur, non vi ſponſalium, ſed ſimplicis promiſſionis. Ita Sanchez *lib.* 3. *d.* 3. contra Pontium, apud Dianam *p.* 3. *tr.* 4. *reſ.* 244.

Dicitur 4. Signo expreſſa: quia contractus inter homines non fit, niſi ſigno externo. Unde non ſufficit ad ſponſalia taciturnitas Cajæ, etiam cum conſenſu interno in promiſſionem matrimonii, quod Titius ei promittit. Si tamen pater, vel mater, pro filio, aut filia, aut Curator pro eo, cujus curam habet, præſente, & non contradicente, dummodo metus abſit, contrahat, valida erunt; quia in hoc caſu jus accipit taciturnitatem pro expreſſione conſenſus. Sanchez *lib.* 1. *d.* 22. Dian. *p.* 3. *tr.* 4. *Reſ.* 170. imo etiamſi pro abſente: ſaltem ſi is reſciens id expreſse, vel tacite ſigno aliquo ſufficienti ratificet. Sanch. Pont. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *reſ.* 271. contra quos Sot. & Henriq. ne hoc quidem requirunt, ſed tantum, ut reſciens non contradicat. Quod Conin. admittit, ſi per ipſos tutores, vel parentes iis proponatur; tunc enim ſi taceant, cenſeri conſentire.

Dicitur 5. inter habiles: id eſt, quæ & ætatem a jure præſcriptam habent, & nullo impedimento prohibentur. Unde reſolves.

1. Quando verba, vel ſigna ſunt dubia, in foro conſcientiæ ſtandum eſt intentioni

contrahentium, ſi de illa conſtet; in externo autem communi intelligentiæ, & ſenſui verborum, ita tamen, ut potius inclinetur in favorem matrimonii. V. Dian. *p.* 3. *t.* 4. R. 205. Bon. *q.* 1. *p.* 1.

2. Verba de præſenti, inter impuberes, apta ad matrimonium, cum hoc ex jure poſitivo ſit nullum, habent vim ſponſalium. Ratio eſt ex interpretativa intentione contrahentium: quia actus, quando non valent eo pacto, quo fiunt, valent meliore modo, quo poſſunt; ſponſalia autem virtute continentur in matrimonio. Lay. *l. c. n.* 7.

3. Ad ſponſalia non ſufficit, 1. Si dicas, non ducam aliam, quam te; quia ſunt verba mere negativa, & potes ducere nullam. Bon. *q.* 1. *p.* 7. *n.* 13. 2. Dicere, contraham tecum, ſi Papa diſpenſaverit. Barboſ. & alii 10. cum Dian. *q.* 3. *t.* 4. R. 290. contra Sanch. Conin. & Pont. ac proinde licitum eſt utrique contrahenti, ante, & poſt impetratam a Pontifice diſpenſationem altero invito reſilire. Si tamen impenſæ magnæ factæ ſint cauſa diſpenſationis, eas tenebitur refundere reſiliens. 3. Subarrhatio annuli, & miſſio munerum jocalium, niſi conſuetudo patriæ aliud habeat. Ratio eſt, quia poteſt fieri ex aliis cauſis. Quod ſi tamen verba unius præceſſerint, tunc immiſſio annuli, & verbum, *recipio*, operatur ſponſalia, vel etiam matrimonium, pro ratione promiſſionis, ut docet Filliuc. quia recipiendo ſic annulum tacite conſentit: itemque ſi habito inter amicos tractatu de matrimonio ſponſus miſit arrhas, & munera jocalia, eaque ſponſa acceptavit. Laym. *l.* 5. *t.* 10. *c.* 2.

4. Sponſalia metu gravi contracta, licet juramento firmata, ſunt invalida: quia juramentum metu extortum non firmat contractum, imo probabiliter nec obligat, adeoque relaxatione non indiget. Sanch. Barb. Dian. *p.* 3. *t.* 4. R. 278. *ſup. l.* 3. *t.* 2. *c.* 2.

DUBIUM II.

Quæ, & quanta ſit obligatio Sponſalium?

Reſpond. 1. Obligant ad ineundum matrimo-

monium ſub peccato mortali: ſi tamen terminus non ſit præfixus, ſufficiet, ſi promittens impleat, quando a promiſſario requiretur, vel pro more regionis. Ratio prioris patet ex natura contractus oneroſi, in re gravi. Ratio poſterioris eſt, quia id eſt commune omni debito. Sanch. *l.*1.*d.*28. Conin. *d.*22.*dub.* 1. apud Dian. *p.*3.*t.*4. R.245. Pontius tamen *ib.* vult obligari ſtatim poſt contractum. Unde reſolves.

1. Reſiliens cogi poteſt ad matrimonium, etiam a judice per cenſuras, quod tamen raro expedit ob periculum infelicis exitus.

2. Si judex ſecundum allegata, & probata cogat ad matrimonium, licet a parte rei revera coactio ſit injuſta; valet matrimonium. Sanch. & M. Perez contra Texed. apud Dian. *p.*9.*t.*8.R.26.

3. Fornicatio ſponſæ eſt circumſtantia in confeſſione exprimenda; quia mutat ſpeciem, & conſtituit injuſtitiam, quæ in ſponſa gravis eſt, ideoque mortalis habetur, ut ſi quis rem alteri promiſſam notabiliter corrumpat: quod tamen ſponſus non cenſetur facere fornicando, cum in viro fornicatio non tanti æſtimetur, niſi aliud accedat. Sanchez *l.*1. *d.*2. Conin. Fagund. Fill. &c. probabiliter contra Laym. Azor. &c. V. Lugo *d.*16.*n.*176.

4. Qui ſimulato animo promiſit, per ſe loquendo non obligatur ad nuptias, tametſi damnum creatum debeat reſarcire. Dixi, per ſe: quia ſi facta promiſſione puellam induxit ad copulam, tenetur illam ducere. Bon. *l.c.* *p.*2. Ubi excipit, ſi puella eſſet longe inferioris conditionis, v.g. quoad nobilitatem, vel divitias: tunc enim non teneri ducere, ver.gr. virum nobilem filiam agricolæ: præſertim ſi illa fuerit conſcia diſparis ſtatus, ſeu conditionis, eo quod tum decipi potius voluerit, quam decepta ſit, unde nec teneri eo caſu illam dotare: Secus tamen ſi ipſa inæqualitatem ſtatus ignorarit, aut ſi ipſe non ficte, ſed ex animo Matrimonium promiſerit. Ita Bonac.*q.*1.*p.*3.*n.*7. *& ſeq.* ex Vaſq. Mol. *d.*106. Sanchez *l.*1.*d.*10. V. Leſſ. *l.*2.*c.*10.*d.*3. Laym. *c.*1. *n.* 10, & M. Per. *d.*7. *ſ.*3.

5. Sponſalia poſteriora contra priorem fidem inita, tametſi jurata ſint, aut copula

contagioſus, gravis infamia, ſive perſonalis, ſive generis, aut familiæ, non licet, etiamſi poſt ſponſalia contracta in eos inciderit, contrahere cum eorum ignaro, niſi ſimiles defectus ipſe patiatur. Conin. Pont. Dian. *p.*5.*t.*4. *R.*28. ubi ex Con. & Sanch. contra Pont. Nav. &c. infert ſponſam poſt ſponſalia corruptam poſſe ſponſum defectus iſtius occulti ignarum cogere ad ſtandum ſponſalibus, & contrahendum matrimonium. 5. Si magna alterius debita detegantur, vel grave ſit periculum fortunarum, famæ, morbi, paupertatis, &c. vel ſponſa dotem promiſſam afferre nequeat, vel denique ſi ſponſus incipiat vagari cum incommodo ſponſæ. Bon. *l.c.* Quod ſi autem defectu ſponſæ detecto dubitet ſponſus, an ſi eam ab initio cognoviſſet, contracturus fuiſset, tum ſi defectus ille cenſeatur gravis, ac notabilis, præſumetur pro ſponſo, cui liberum erit reſilire. Sanch. Bon. Tan. *t.*1.*l.*1. *d.*65. ſecus ſi defectus ſit levis. Bard. *l.*9. *c.*11. *p.*7.

6. Si alter ſine alterius licentia proficiſcatur in terram longinquam: quia cenſetur renuntiare ſuo juri. Laym. *l.c.* Bon. *p.*6.

7. Si ſint inita cum conditione certo tempore contrahendi matrimonium, liberatur obligatione is, per quem non ſtetit, quo minus ſit contractum. Laym. *n.* 16.

8. Solvuntur, licet ſint jurata, per ſuſceptionem ordinis ſacri, vel ingreſſum alterius in religionem, aut votum eam ingrediendi. Laym. *l. c.* Bon. *p.*5. Nec obſtat, ſi hic poſtea ad ſæculum redeat, ut docet Sanch. *l.*1. *d.* 24. licet Præp. Fill. & alii putent, talem ex parte ſua prioribus ſponſalibus teneri, uti etiam ad damna reſarcienda ſponſæ, ſi quæ paſſa eſſet. Unde non poſſet ingredi religionem, ſi ſponſam defloraſſet, nec aliter, quam per matrimonium poſſet reſarcire damnum. V. Dian. *p.*3.*t.*4. *R.*207. Bon. *l.c.*

9. Probabile eſt, ſolvi etiam per votum ſimplex caſtitatis, ut docent Suar. Azor. aliique, cum hoc ſit de meliore bono: etſi contrarium doceant Fill. Sanch. Con. & alii: eo quod Deus non acceptet promiſſionem rei alteri promiſſæ, & in alterius præjudicium. Unde etiam in foro externo talis ſolet compelli, ut vel fidē ſervet, vel intret religionem. Interim poſt tale

votum alteri parti datur jus ſponſalia ſolvendi, eo quod vovens reſilierit, & cenſeatur juri ſuo renuntiaſſe. V. Bon. p.6. n.17.

10. Per matrimonium validum diſſolvitur ſaltem quoad eum, qui non contraxit matrimonium; quoad eum vero, qui contraxit, non extingui obligationem, ſi alter expectet, ſed ſuſpendi, & matrimonio iſto ſoluto, teneri ad implenda ſponſalia priora, docet Pont. contra Sanch. qui vult omnino diſſolvi. Vid. Dian. p.3. t.4. R. 209.

11. Si ſponſo nova ſuperveniat hæreditas, ita ut illi ſponſa jam ſit inæqualis, non habet ideo jus reſiliendi: quia non eſt deceptus in conditione ſponſæ, in qua nulla facta eſt mutatio. Idem eſt de ſponſa, ſi ipſi hæreditas nova ſuperveniat. Sanch. Conin. Regin. Dian. p.3. t.4. R. 286.

Reſp. 2. In ſupradictis cauſis, quando manifeſtæ ſunt, non requiritur authoritas Judicis ad diſſolvenda ſponſalia, alioqui requiritur. Quod ſi ſponſus, cognito ſuo jure reſiliendi, nihilominus carnaliter cognovit ſponſam, cenſetur tacite ſuo juri renuntiaſſe, & ſponſalia ratificaſſe. Laym. c.1. n. 23.

CAPUT II.

De Matrimonio ſecundum ſe.

DUBIUM I.

Quid ſit, quæ ejus materia, forma, & miniſter?

Reſp. Eſt Sacramentum inter baptizatos, quo vir, & mulier ſibi mutuo legitime corpora ſua tradunt ad perpetuam vitæ ſocietatem, uſum prolis ſuſcipiendæ, & remedium concupiſcentiæ. Materia ex qua, & proxima, eſt mutuus conſenſus externis ſignis expreſſus, quatenus habet rationem traditionis. Forma autem eſt idem conſenſus, quatenus habet rationem acceptationis. Suar. tr.3. d.2. ſ.1. ar.1. Sanchez, Vaſquez. Miniſter non eſt Sacerdos, ſed ipſi contrahentes, quia hi ponunt materiam, & formam. Porro matrimonium di-

citur ratum, quando contractus eſt factus, etſi non ſit ſecuta copula carnalis; conſummatum vero dicitur, quando ea ſecuta eſt. Unde reſolves.

1. Valide, & licite contrahi poteſt cum pacto continentiæ, ſine intentione prolis, & remedii concupiſcentiæ. Ratio eſt, quia non pugnat cum eſſentia Matrimonii. Et patet exemplo Beatæ Virginis, & Sancti Joſephi.

2. Non videtur licitum, contrahere tantum propter voluptatem carnis, vel vanitatem: quia finis debet eſſe ſaltem honeſtus. Nav. c. 22. n. 79. Sanch. l. 2. d. 29. q. 3.

3. Licite contrahitur in remedium concupiſcentiæ, nihil aliud intendendo, modo proles poſitive non impediatur; hoc enim à b mortali non licet. Conin. d. 25. d. 2. n. 15. Pontius l. 1. cap. 21. Hurtad. Perez d. 18. ſ. 7. n. 6. ex 1. Corinth. 7. Hinc etiam conjuges poſſunt abſtinere ab uſu conjugii, & optare, ne plures accipiant liberos, quam poſſint alere, dummodo, ut dixi, poſitive non impediant, nec abortum procurent. Perez l. c. Bonac. q. 4. p. 1. n. 12. Navar. c. 16. &c.

4. Licite etiam contrahitur ob fines honeſtos extrinſecos fini intrinſeco Sacramenti, (qui eſt mutua animorum conjunctio, & conjugum ſanctificatio,) non contrarios, v. gr. ad pacem inter regna, vel illuſtres familias componendam, vel ſplendorem familiæ conſervandum. Ita contra Sanchez, & Sylv. docent Præp. Pont. Gaſp. Hurt. Dian. p. 3. t. 4. R. 219. V. Per. diſt. 18. ſ. 7. n. 7. ubi cum Dian. loc. cit. etiam permittit, ob divitias, & nobilitatem.

5. Valide, ſed illicite contrahitur cum intentione negandi debitum, vitandi prolem, vel etiam non educandi, mœchandi, &c. niſi tamen talis intentio in pactum deducatur, ideſt, niſi adjiciatur tanquam conditio obligans ad aliquid contrarium eſſentiæ matrimonii. Unde invalide contrahit, qui vinculum matrimonii vult tantum durare per annum, vel reſervat ſibi poteſtatem adulterandi, vel non reddendi debitum debite exigenti. V. Perez ſ. 6. & c. ll. cc.

6. Contrahentes ut non peccent, debent eſſe in gratia, etiam tunc, quando per procura-

curatorem contrahunt : quia verum Sacra-mentum ſuſcipiunt, licet dormiant. Secus eſt de procuratore, per quem contrahunt, uti & de Sacerdote copulante; quia nec ſuſcipit, nec adminiſtrat Sacramentum, ſed tantum ut teſtis aſſiſtit. Cardin. de Lugo *de Sacr. d.* 8. *ſ.* 9. *n.* 155.

7. Conjux habet poteſtatem in alterius corpus, ſed non ad exercendam libidinem generationi adverſantem.

8. Requiritur conſenſus de præſenti, verbo, ſcripto, aut nutibus expreſſus: ſufficit tamen exprimere per alium, ut ſi parentes pro filiis contrahant, his tacentibus. V. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 272. Sufficit etiam 2. ſi alterius conſenſui præcedenti, & non revocato, alterius accedat. Unde ſi quis coram Parocho non vere conſenſerit, ſatisfacit conſentiendo poſtea. V. Dian. *l. c. R.* 292.

Quæres, An ſufficiat conſenſus conditionatus.

Reſpond. 1. Sufficit conditionatus, ſub conditione de præterito, vel præſenti, ſtante conditione: quia tunc contractus non ſuſpenditur.

Reſpond. 2. Sufficit ſub conditione neceſſaria de futuro, dummodo contrahentes non intendant ſuſpendere tantiſper conſenſum, ver. grat. duco te, ſi cras ſol oriatur. Item ſub conditione de futuro impoſſibili, ver. grat. Si cœlum tetigeris, vel de futuro turpi, modo non repugnet ſubſtantiæ matrimonii, & conſenſus ſit abſolutus, v. g. ſi patrem occideris. Ratio eſt, quia tales conditiones habentur pro non adjectis. Sanch. *l.* 5. *d.* 15. Mol. Fill. Leſs. *l.* 2. *c.* 18. *d.* 15. Laym. Bon.

Reſp. 3. Non ſufficit ſub conditione de futuro, quæ ſit contra ſubſtantiam obligationis matrimonialis, v. gr. ſi prolis generationem impedire velis maleficio, vel victum comparare adulterio. Patet ex *c. fin. de cond.* V. Sanch. *l.* 5. *d.* 10. Con. *d.* 29. *dub.* 3. Fill. &c.

Reſpond. 4. Conſenſus ſub conditione honeſta de futuro eſt contractus ſponſalium tantum, & non Matrimonii, quia hic debet eſſe de præſenti. Ob quam rationem non incipiet validari matrimonium ſine novo conſenſu, poſtquam conditio impleta fuerit, ut

docet D. Thom. cum aliis apud Sanch. etſi Fill. Laym. & alii quidam putent contrarium eſſe probabile, eo quod contractus celebratus ſub conditione honeſta futura, hac impleta, purificetur. Quod concedit Bonac. *q.* 2. *p.* 10. *n.* 20. ſi contrahentes in eodem conſenſu manſerint, ſaltem virtualiter.

DUBIUM II.

De uſu Matrimonii.

ARTICULUS I.

An uſus matrimonii, ſive actus conjugalis ſit licitus?

Reſp. Per ſe eſt licitus, & honeſtus. Quod eſt de fide, & patet ex 1. Corinth. 2. *Uxori vir debitum reddat*. Per accidens eſt illicitus in ſequentibus caſibus.

1. Si matrimonium a parte rei ſit nullum: quod tamen ſi uterque ignorat, non peccat, niſi materialiter. Si uterque, vel alter id certo ſciat, non poteſt, quocumque etiam periculo propoſito, uti matrimonio. Unde ſi non poteſt ſine periculo vitæ, aut famæ detegere impedimentum, nec ſperare diſpenſationem, debet vel ingredi religionem, ſi necdum conſummavit, vel fugere, vel petere divortium, ob conjugis ſævitiam, v.g. vel adulterium, ſi tale ſit, vel certe omnia incommoda patienter ſuſtinere. Bonac. *q.* 8. *p.* 8. *n.* 10.

2. Si matrimonium ſit dubium. Et quidem ſi alter tantum dubitet, is non poteſt petere debitum; reddere tamen tenetur, cum alter habeat jus petendi. Si uterque dubia fide contraxit, vel dubitat de ejus valore, neutri petere, aut reddere licet ante veritatis indagationem. Vaſq. Sanch. Dian. Bard. *d.* 6. *tr.* 11. *p.* 7. §. 3. Secus poſt eam. Bon. *q.* 4. *p.* 4. v. ſupra *l.* 1. *t.* 1. *c.* 2. *d.* 3.

3. Si fiat cum gravi periculo vitæ, aut ſanitatis: Niſi tamen ſit cauſa gravis, cui damnum corporale videatur poſtponendum, verbi gratia periculum incontinentiæ in ſe, vel comparte. Bonac. *p.* 6. *n.* 8. M. Perez *d.* 50. *ſ.* 4. *num.* 5.

4. Si fiat pravo fine, v. g. tantum voluptatis cauſa. Quod tamen Doct. communiter, ut Sanch. *l.9. n.* 11. Bonac. *q.* 4. *p.*6. cenſent eſſe tantum veniale, contra Pontium, qui vult eſſe nullum: * ac propterea damnata eſt ejus opinio ab Innocentio Undecimo Propoſit. 9. * nullum autem erit, ſi delectatio non quæſita ſentiatur; vel ad eam ſe excitent, quando copula debita redditur. Sanchez *l.9.d.*11.*&c.*Vide etiam Dian. *p.3.t.*4.*R.*216.Bonac.*p.*6. M.Perez *d.*49.*ſ.*2. *n.*6.

5. Si exerceatur mente adultera, ut ſi, dum accedit ad ſuam, imaginetur aliam, ut animum paſcat, quod eſt mortale. Sanchez, Bonac. *p.6. n.*7.

6. Si fiat modo indebito, verb. grat. 1. Si non ſervetur vas naturale: quod multi docent eſſe veram Sodomiam, alii eſſe grave peccatum contra naturam; v. 6. præcep. 2. Si ſine juſta cauſa ſitus ſit innaturalis, præpoſterus, &c. quod aliqui dicunt eſſe mortale, alii, ſecluſo periculo effuſionis ſeminis, veniale tantum, etſi grave, & graviter increpandum. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 204. 3. Si alter conjugum ex moroſitate, vel alia ratione ſeminationem cohibeat: quod quidam generatim dicunt eſſe mortale; quia finis actus conjugalis, ſcilicet generatio, impeditur: quidam tamen, ut Præpoſ. & Sanchez, dicunt, in fœmina nullum eſſe. V. Bon. *p.*6. *n.* 14. *&* *p.*1.

7. Si in loco indebito, v. g. ſacro, qui inde violetur, vel in loco publico.

8. Si abſque urgente cauſa fiat tempore indebito. 1. In magna ſolemnitate, ut Paſchæ, vel pridie communionis. Vid. Perez *d.* 49. *ſ.* 3. 2. quando uxor eſt gravida, ſaltem ſi ſit periculum abortus. Navarr. Sylveſt. Sanch. Con. Fill. *n.* 337. Hoc enim ſi non ſit, non erit ſaltem mortale; quod enim tunc ſine ſuo fruſtretur ſemen, non ſequitur per ſe ex actu. Unde Dian. *p.* 3. *tr.* 1. R.204. & Conin. *d.* 34. *dub.* 9. nullum peccatum agnoſcunt. 3. Quando uxor laborat fluxu menſtruo. Quod tamen non eſſe mortale, contra Azor. docet Sanchez *l.* 9. *d.* 21. *n.* 2. Imo aliqui apud Dian. *loc. cit.* ut Pontius *lib.* 19. *cap.* 11. *&* *c.* 14. *num.* 5. *&* 6. docent,

cent, nec veniale eſse, ſi periculum urgeat, quod Sanchez *loc.cit.* docet eſse probabile, addit que Mart. Perez, ſi ob finem honeſtum fiat, nullum eſse, & teneri reddere debitum uxorem, ſi maritus exigat. vid. *d.49.ſ.3.*

Ex dictis caſibus conſequenter reſolvitur, licitum eſse uti matrimonio, 1. Prolis cauſa, etſi hæc non neceſſario debeat intendi, dum exercetur, dummodo poſitive non impediatur; imo etiam aliquando ſimplici affectu licite excludatur, verb. grat. a paupere, ne nimium prolibus gravetur. 2. Ad vitandum periculum incontinentiæ in ſe, vel comparte. Martin. Perez *d.40. ſect.2.* ex Conin. Pont. Hurtad. &c. contra Sanch. qui vult eſse veniale, niſi tamen ſtimuli carnis aliter ſedari non poſſint. 3. Valetudinis cauſa, vel propter alios fines extrinſecos: quia honeſtum ex natura ſua, & relatum ad unum finem, licite refertur ad alium iſti non repugnantem, ut docent Sà, Conin. Layman. *l.5.t.10. cap.* 4. Mart. Perez *d.49. ſect. 2. n.4.* Vid. Dian. *p.* 2. *t.4. R.* 218. Solius tamen ſanitatis cauſa uti, probabile eſt eſse veniale, ut docent S. Thomas, Henriq. Layman. *l.c.* cont. Mart. Per. &c. *ll. cc.*

Quæres, An, & quando liceant tactus, aſpectus, & verba turpia inter conjuges?

Reſpond. Tales actus per ſe iis licent; quia cui licitus eſt finis, etiam licent media; & cui licet conſummatio, etiam licet inchoatio. Unde licite talibus naturam excitant ad copulam. Quod ſi vero ſeparatim, & ſine ordine ad copulam, verbi gratia, voluptatis cauſa tantum fiant, ſunt venialia peccata, eo quod ratione ſtatus, qui illos actus cohoneſtat, habeant jus ad illos: Niſi tamen, ut ſæpe contingit, ſint conjuncti cum periculo pollutionis, aut conjuges habeant votum caſtitatis: tunc enim ſunt mortalia, ut dictum ſupra *l.3.t.4.c.2.d.4.* Dian. *p.3.t.4.R.*204.& 216. Unde reſolves.

1. Conjux venialiter tantum peccat 1. Tangendo ſeipſum ex voluptate, & tactum non ita expreſse referendo ad copulam, ut contra Vaſquez, & alios probabiliter docet Sanchez *lib. 9. d.44.* 2. Oblectando ſe venereе, ſine periculo pollutionis, de actu conjugali

gali cogitato, dum abeſt conpars, vel actus exerceri non poteſt. Fill. Laym. Tann. Malder. cum Dian. *p.*3. *t.* 4. *R.*224. contra Navar. Azor. &c.

2. Peccat graviter, 1. Vidua, quæ ſe veneree oblectat de copula olim habita: quia eſt illi illicita per ſtatum. 2. Bigamus, qui in actu conjugali, cum ſecunda exercito, repræſentat ſibi priorem, & de ea carnaliter delectatur, quia eſt permixtio cum aliena. Lay. *l.*1.*t.*9.*c.*6. vid.ſupra *lib.*3. *t.*4. *cap.*2. & *l.*5. *c.*1. *dub.*2. *art.*1.

DUBIUM II.

An actus conjugalis ſit præceptus, & debitus?

Reſp. 1. Etſi conjuges nulla lege obligentur ad uſum matrimonii, tenentur tamen per ſe ex juſtitia ſibi reddere debitum, ſi alter ab altero expreſſe, vel tacite, verecundia ſcilicet obſtante, petat. Ratio prioris eſt, quia non tenentur uti ſuo jure. Ratio poſterioris ſequitur ex natura contractus mutui. S.Thomas *in* 4 *d.*32. *q.*1. *a.* 2. &c. communiter ex 1. Cor. 7. Unde reſolves.

1. Neuter tenetur, per ſe loquendo, ad petendum debitum, etſi per accidens aliquando teneatur; vel ex charitate, v.g. ad avertendum periculum incontinentiæ imminens conjugi: V. Per. *d.* 50. *ſ.*2. *n.* 4. *&* 5. vel ex juſtitia legali, eo quod ſalus publica periclitetur, niſi proles naſcatur.

2. Conjuges tenentur ad cohabitationem, nec poteſt alter ab altero invito diutius abeſſe, ſine neceſſitate; quia hæc obligatio ſequitur ex obligatione reddendi debitum. Sanchez *l.*9. *d.*4. Conin. *d.* 34. *d.*2. *n.* 19. Perez *d.* 50. *ſ.*3.

3. Peccat mortaliter, qui conjugi ſerio, & inſtanter petenti debitum negat, quia eſt res gravis, & debetur ex juſtitia: intellige, niſi petens precibus, aut alia ratione honeſta averti poſſit, & petitio non ſit immoderata (nam, ſi ſæpe petenti ſemel verbis negetur, citra periculum incontinentiæ, videtur eſſe tantum veniale, ob levitatem

tatem materiæ: & aliquando, ſi nimis immoderate, & juſto ſæpius petat, nullum, ſecundum Perez, *d.* 50. *ſ.* 4.) nec ſit alia juſta cauſa negandi. Bonac. *q.*4.*p.*1.ex Sanchez, Filliuc. &c. Juſtam autem, ſecluſo periculo incontinentiæ utriuſque, eſſe cenſet M. Perez *l.c. n.*6. ſi plures naſcantur filii, quam poſſint alere.

4. Peccat graviter vir, vel mulier, ſi ſe impotentem reddat, etiam mediis alias licitis, verb. grat. jejuniis, &c. invita comparte: imo ſi aliter non poſſit reddere debitum, licite non obſervat jejunia Eccleſiæ; ſicut & uxor, ſi notabiliter iis fiat deformior. Bon. *l. c.* Sanch. *l.*9.*d.*3.*n.*11. Regin. Conin. Fill. *n.*306. &c. Perez *d.*50. *ſ.*2.

5. Conjux tenetur reddere debitum, quamvis illicite petenti, ſi redditio hic, & nunc non ſit illicita, v. gr. petenti voluptatis cauſa, vel ligato caſtitatis voto, vel die feſto, &c. Vide Sanchez *l.*9. *d.*6. Pont. *l.* 9. *c.*2. Conin. *d.* 34. *d.*6. Perez *d.*50. *ſ.* 5. Quia malitia alterius non dat illi jus negandi, quod ſuum eſt. Non tamen tenetur reddere petenti, ſine gravi cauſa, modo innaturali, vel in loco publico, vel ſacro, &c.

6. Non tenetur reddere 1. Si alter alteri debitum remiſerit, ver. gr. ſi conſenſu mutuo voverint caſtitatem, vel authoritate publica celebrarint divortium. 2. Si petens ſit amens; quia talis non eſt capax uſus dominii, nec petit cum ratione, & humano modo. Quod etiam valet in ebrio. Simpliciter tamen uti petere, ita reddere licet tam ebrio, quam amenti; niſi eſſet periculum fœtus enecandi. Navar. *c.*16. Sylv. Laym. *c.* 1. *n.*9. 3. Si alter mœchatus ſit; quia *frangenti fidem fides frangatur eidem*: niſi tamen ipſe quoque ſit adulter, vel cauſa adulterii.

7. Etſi is, qui matrimonio contracto ſciens prudens voluntarie cognovit conſanguineam uxoris, in primo, vel ſecundo gradu, non poſſit petere debitum, tenetur tamen reddere. Idem eſt de eo, qui, inſcia comparte, vovit caſtitatem, poſt matrimonium conſummatum. Si tamen ante voviſſet, videtur obligari ad ingreſſum religionis, ſaltem primo bimeſtri (niſi tamen

ma-

matrimonium conſummaverit) imo etiam poſt, ſi uxor conſentiat, de quo plura vide apud Laym. c. 11. n. 10.

Reſpond. 2. Coniux non tenetur reddere debitum, ſi inde grave damnum, vel periculum ſibi, vel proli merito timeat. Perez *diſt*. 50. *ſeſſ*. 4. Unde non tenetur ſequentibus caſibus.

1. Si illud petat maritus morbo contagioſo laborans, v. gr. Gallico, peſte, lepra, &c. (niſi tamen hæc ante matrimonium fuerit cognita, & non ſit nimis gravis) Bon. *q*. 4. *p*. 1. *n*. 8. Perez *d*. 50. Sanch. *l*. 9. *d*. 14. Laym. *l*. 5. *tr*. 10. *p*. 3. *c*. 1.

2. Si petat ab uxore laborante febri, vel alio morbo, cui copula noceret: Bonac. *q*. 4. *p*. 1. *n*. 4. ex Sanch. &c. item Per. *loc. cit.* aut, ut quidam volunt, tempore menſtrui: Bonac. *q*. 4. *p*. 3. *num*. 11. & *p*. 6. *num*. 10. contra Sanch. Hurt. Per. *d*. 49. *ſ*. 3. aut cum uxor eſt gravida, & ex redditione periculum mortis (vel etiam abortus) probabile timetur proli jam conceptæ: Imo tunc nec petere, nec reddere licitum eſt, ut per ſe patet, ait Laym. *c*. 1. *n*. 7. & eſſe mortale dicit Perez *diſt*. 49. *ſ*. 3. (addens ex Sanch. Conin. & Hurtad. ceſſante periculo prolis uſum matrimonii licitum eſſe) aut ſi non poſſit uxor edere fœtum, niſi mortuum: Bonac. *q*. 4. *p*. 1. & 2. *num*. 14. (Laym. tamen *c*. 7. *n*. 7. dicit eo caſu licere reddere, imo & petere; quod Bon. *l*. *c*. concedit, ſi fiat ob periculum incontinentiæ) aut non poſſit edere, niſi cum præſenti periculo vitæ. Bonac. *l*. *c*. *num*. 7. Laym. *l*. *c*. *n*. 6. Quod tamen ad vitandam incontinentiam, aut alia gravi ex cauſa, eam poſſe permittere, & debitum reddere, inſinuat Laym. *l*. *c*. ex Sanch. *l*. 7. *d*. 102. *n*. 11. Denique propter grave periculum morbi (non tamen propter ordinarios dolores partus) poteſt conjux negare debitum, etiamſi in altero eſſet periculum incontinentiæ. Sanch. Præp. Palaus, Dian. *p*. 6. *t*. 7. *R*. 64. & *p*. 9. *t*. 7. *R*. 4.

3. Si alter debitum exigat innaturali modo, niſi tamen ex negatione timeantur graviora mala: v. g. rixæ, odium, incontinentia.

Quæres, An aliquando liceat impedire prolis generationem.

Reſ-

Reſpond. Poſſunt quidem conjuges ex gravi cauſa aliquid facere, ex quo per accidens ſequatur effuſio ſeminis: peccant tamen, ſi in uſu matrimonii, vel poſt uſum faciant aliquid, quo impediatur conceptio, aut ſemen conceptum rejiciatur. Ratio prioris eſt, quia non impeditur generatio, ne indirecte quidem, ſed tantum permittitur, ut non fiat, quod licet ex cauſa rationabili. Ratio poſterioris eſt, quia agunt contra fidem, & finem principalem matrimonii. Unde tales non excuſat paupertas imminens, aut periculum ex partu. Unde reſolves.

1. Licite interrumpitur actus conjugalis, etſi ex naturæ concitatione ſecuta ſit pollutio, dummodo ſit juſta cauſa interrumpendi, ver. gr. ſi ex continuatione immineat periculum morbi, vel mortis ab hoſte, vel aliquis alius interveniat. V. Per. *d.49.ſ.9.*

2. Peccat probabiliter fœmina, quæ in uſu matrimonii animum alio diſtrahit, ne natura excitetur, venialiter tamen, ut ex Per. *l. c. n. 7.* docet Sanch.

DUBIUM III.

An, & quibus ex cauſis poſſit fieri divortium?

Reſp. 1. Etſi matrimonium conſummatum inter Chriſtianos nullo caſu ſolvi poſſit, quoad vinculum, vivente utroque conjuge (V. Sanc. & Per. *d.* 25. *ſ.* 9. & *d.*55. *ſ.*4.) divortium tamen, ſeu potius ſeparatio quoad torum fit ſequentibus caſibus.

1. Si alter conjux moriatur. De quo ſi eſt certum, rurſus nubere poteſt: quod ſi interim alter mortuus non ſit, fama tamen, & indicia ſufficientia habeantur, excuſatur nubens, neque ex dubio ſuperveniente, an prior vivat, debent ſeparari, cum forte non vivat, ideoque matrimonium ſit validum.

2. Si ex conjugibus infidelibus, altero ad fidem converſo, alter maneat infidelis (ſaltem niſi pacifice cohabitare velit, ſine contumelia Creatoris) idque ex diſpenſatione divina, in favorem fidei, ut patet ex 1. Cor. 7. 15. Perez *d.*26.*ſ.*4. &c. commun.

3. Si

3. Si ante Matrimonii conſummationem (ad quam intra primum bimeſtre, quod ad deliberationem datur, non tenentur, nec cogi poſſunt ſine injuria) alter intret religionem, in eaque profiteatur. Perez *l. c.* &c. communiter.

4. Si Papa ex alia juſta cauſa diſpenſet ante conſummationem, ſicuti eum poſſe probabilior ſententia affirmat. Nav. Bell. Per. *d.* 20. *ſeſſ.* 7.

Reſp. 2. Manente vinculo matrimonii, licite fit divortium, & ſeparatio quoad torum, & cohabitationem, ad tempus, vel in perpetuum, ob gravem, & juſtam cauſam, qualis eſt

1. Alterius conjugis culpabile adulterium (per quod hic etiam intelligitur omnis ſpecies luxuriæ, in qua caro cum alia dividitur, qualis eſt beſtialitas, ſodomia, etiam intra eundem ſexum. Bonac. *q.* 4. *p.* 5. *num.* 2. contra Fill. Sanch. Perez *d.* 56. *ſ.* 1. & 2. ex Matth. 5. & ex *c. Gaudemus*, *c. Ex literis*, non tamen mollities, vel pollutio, oſcula, tactus, vel amplexus impudici. Bon. Sanch. Per. *ll. cc.* licet propter ſimilia ad tempus poſſit aliquando fieri ſeparatio, ut nocens emendetur) tunc enim innocens religionem ingredi, aut ſacros etiam Ordines ſuſcipere poteſt, nocens vero non, niſi cum innocentis conſenſu. Excipitur tamen ab hoc caſu, 1. Si uterque conjux particeps ſit ejuſdem criminis, vel æqualis. Sanch. *l.* 19. *d.* 6. Bon. *l. c.* Niſi innocens alteri condonarit. Quod aliqui eum feciſſe cenſent, ſi eam poſt adulterium intellectum rurſus cognoverit. Bon. ex Con. Henr. Fill. Per. *ſ.* 3. ubi vide plures caſus exceptos.

2. Sævitia mariti, vel uxoris. Ex qua ſi grave periculum comparti immineat, poteſt ſeparatio peti a judice, imo, ſi mortem minetur, vel venenum paret, poteſt divertere ante judicis conſenſum. Vide Bon. *l. c.* Laym. Per. *ſeſſ.* 3.

3. Si conjux compartem trahat in peccatum, v. g. ſolicitet ad hæreſim, veneficium, &c. tunc enim innocens poteſt ſe ſeparare, imo tenetur, ſi periculum ſit grave. Laym. *l.* 5. *t.* 10. *p.* 3. *c.* 7. *n.* 16.

4. Morbus contagioſus, v. g. lepra. Quod ſi ta-

ſi tamen ſine gravi detrimento poſſit cohabitare, ad id tenetur, aut ſaltem adhabitare, & miniſtrare, niſi alter remittat.

5. Hæreſis, vel apoſtaſia ſuperveniens matrimonio. Quo caſu ſi ſeparatio facta ſit judicio Eccleſiæ, non tenetur conjugem converſum recipere, ſaltem ex juſtitia: nam ex charitate aliquando tenetur, ut ſi ſit periculum incontinentiæ. Bon. Laym. *l.c.* Perez. *d.* 57. *ſ.* 1.

6. Mutuus conſenſus. Ex quo licite ſe ſeparant vel toro, ſive ad tempus, ſive in perpetuum, ob finem ſpiritualem, vel etiam habitatione. Quod tamen non ſolet permitti, niſi uterque ingrediatur religionem, vel uxore ad religionem tranſeunte (aut ſi vetula ſit, id eſt ſexagenaria. Azor. &c. vel ſaltem quinquagenaria, Sanc. Bon. Barb. Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 73. manente in ſæculo, in voto continentiæ) maritus ſuſcipiat ſacros Ordines. Porro, apud quem, & cujus expenſis, facto divortio, liberi ſint educandi, Vid. Laym. *hic l. c.* & Sanch. Vide Per. *d.* 58. & 59. Bon. *q.* 3. *p.* 5. *n.* 11.

Quæres, An uxor teneatur ſequi virum ad cohabitationem?

Reſp. Teneri, quia vir eſt caput familiæ, & uxoris. Excipiuntur tamen ſequentes Caſus.

1. Si ex ſequela timeatur grave onus, vel periculum, v. g. vitæ, pudicitiæ, vel ſalutis; vel uxor a viro peregre non alatur.

2. Si vir poſt matrimonium factus ſit vagus, nec facile ſit ſequi; ſecus tamen, ſi ante fuit vagus, idque ipſa ſcivit.

3. Si in contractu matrimonii additum fuit pactum de non mutando domicilio, & nulla gravis neceſſitas urgeat.

CAPUT III.

De impedimentis Matrimonii.

DUplicis generis ſunt impedimenta: quædam illicitum tantum, alia inſuper irritum matrimonium reddunt. Priora dicuntur impedientia, poſteriora dirimentia.

DUBIUM I.

Quæ ſint impedimenta impedientia tantum?

Reſp. Præter peccatum mortale, & excommu-

municationem, ſex potiſſimum reddunt matrimonium mortaliter illicitum, ſcilicet,
Eccleſiæ vetitum, nec non tempus feriarum,
Atque catechiſmus, crimen, ſponſalia, votum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Dicitur 1. *Vetitum*, id eſt, prohibitio Eccleſiæ, quæ fit ab Epiſcopo, vel Parocho, ob dubium impedimenti alicujus, vel inhabilitatis inter copulandos. Vide Bonacin. *quæſt.* 1. *p.*14.*num.*1.

Dicitur 2. *Tempus feriarum*, quod ſecundum Trid. *ſeſſ.* 14. *cap.* 10. *de reform.* incipit nunc ab Adventu Domini uſque ad Epiphaniam incluſive: & a die Cinerum uſque ad octavam Paſchæ incluſive. Quo tempore non prohibetur ipſe contractus, aut ejus conſummatio, ſed tantum nuptiarum ſolemnitates, ut eſt benedictio nuptiarum, ſolemnis ſponſæ in domum ſponſi traductio, ſolemniora convivia, & tripudia, &c. Neque Trid. *ſeſſ.* 24. *cap.*1. prohibet matrimonium conſummari ante benedictionem, ſed tantum hortatur, ne fiat. Vid. Bonac. *loc. cit* Sanch. *lib.* 6. *diſt.* 7. Con. *d.* 30. Fill. *tr.*10.*p.*2. *cap.*9. M. Per. *d.*43. *ſ.*10.*n.*7.

Dicitur 3. *Catechiſmus*. Quod impedimentum contrahitur ab eo, qui reſpondet pro infante, quando ſupplentur cæremoniæ poſt baptiſmum collatum in neceſſitate: ſed videtur ſublatum per Trident. ſecundum Sanch. Fag. Conin. Fill. &c. qui ideo monent Parochos, ut in libro diſtinguant patrinos Catechiſmi a patrinis Baptiſmi. Vide Bonacin. *loc. cit.*

Dicitur 4. *Crimen*, ut 1. Inceſtus cum conſanguinea conjugis in primo, vel ſecundo gradu, ſcienter admiſſus (qui impedit matrimonium cum quacumque alia perſona. Vide Perez *d.*23.*ſ.*5.) vel cum propria matre, vel filia. 2. Raptus alienæ ſponſæ. 3. Uxoricidium. 4. Preſbytericidium. 5. Suſceptio propriæ prolis ex Baptiſmo, ad impediendam redditionem debiti. 6. Publica pœnitentia, quamdiu durat. 8. Matrimonium cum Moniali. Verum hæc per non uſum ſunt ſublata. Vide Laym. *hic c.*15. ex Navar. Sanch. *lib.* 7. *d.* 17. Con. *d.* 30. *dub.* 3.

Dicitur 5. *Sponſalia*, ſc. cum una contracta, &

& non diſſoluta. Con. *d.* 30. *dub.* 3. Sanch. Fil. Bon. *l.c.n.*5.

Dicitur 6. *Votum*, ſcilicet ſimplex, ſive caſtitatis, ſive religionis, ſive non nubendi. Vid. Sanch. *l.*7.*d.*13. Regin. *l.* 31. *c.* 24. *n.*184. Bonac. *l.c.n.*7.

Dixi in Reſponſione, *potiſſimum*: quia præter ſupra dicta, alia tria impedimenta numerantur.

Primum eſt clandeſtinitas: etſi enim valeat matrimonium clandeſtine contractum, ubi Tridentinum non eſt receptum, non licet tamen ſub mortali. Ubi autem Tridentinum eſt receptum, ſaltem quoad punctum matrimonii, eſt irritum, de quo ſequenti dubio.

Secundum, omiſſio benedictionis: quia ſine hac, etſi valide, illicite tamen contrahitur matrimonium ſaltem primum, ut ex *c. noſtras*, *& c. ſponſus q.* 5. docent Bon. *q.* 4. *p.* 6. *nu.* 2. Sanch. *l.* 7. *d.* 82. Sà, Henriq. Fill. &c. qui tamen concedunt non eſſe mortale, intellige, per ſe loquendo: nam per accidens ratione præcepti particularis, ſcandali, vel contemptus (ut ſi omittant nihil faciendo, ac ſi eſſet res vana, vel vile, ac puerile haberent ei ſe ſubjicere) docet Per. *d.*43.*ſ.*10.*n.*4. poſſe eſſe mortale. Dixi *primum*: nam ſecundæ nuptiæ non benedicuntur, niſi primæ non fuiſſent benedictæ. Quod ſi autem alter conjugum ſit viduus, alter vero primas nuptias celebret, aut ſaltem nunquam fuerit benedictus, etſi jure antiquo non licuerit, nunc tamen quibuſdam locis conſuetudo habet, ut benedicantur; ut vid. Bon. *l. c.* Et patet ex Agenda. Debet autem fieri in templo a proprio Parocho, ſine cujus licentia ſi quis faciat, manet ipſo facto ſuſpenſus, donec abſolvatur ab Ordinario Parochi, a quo benedictio erat accipienda.

Tertium, ſi contrahatur matrimonium ſine præviis proclamationibus: ſine quibus etſi valeat, non licet tamen ſub mortali, ut habet communis (quanquam Sanch. *l.* 3. *d.* 5. *n.* 7. & Gaſp. Hurt. *d.* 5. *n.* 59. putent, non eſſe mortale unam omittere, quando certum eſt moraliter, nullum ſubeſſe impedimentum. (Sed contrarium docet Per. *d.* 42. *ſ.* 1. *n.* 7. ex Con. & Pontio) niſi Epiſcopus, vel ejus Vicarius diſpenſet, ut patet ex Trid. *ſ.* 24. *c.* 3.

quod

quod circa eas præcipit ſequentia. 1. Ut ſiant in Eccleſia, inter Miſſarum ſolemnia. Poſſunt tamen etiam fieri in oratorio, vel juxta Eccleſiam, aliove loco, confluente magno populo. 2. Ut ſiant a proprio Parocho, vel alio Sacerdote de ejus licentia. 3. Ut ſiant in Parochia propria, & quidem utriuſque contrahentis, uti declaravit Congregatio. 4. Ut ſiant tribus diebus feſtivis, non immediatis, continuis tamen, id eſt, qui feriatis quidem diebus, nullo tamen feſto, interpolentur. Vide Bon. *q.* 2. *p.* 6. Unde reſolves.

1. Licet ſtatim poſt ultimam proclamationem contrahere, etiam eadem die: non licet autem differre ultra 4. menſes, intra quos ſi non contrahant, repetendas eſſe denunciationes, declaravit Congregatio *in ſeſſ.* 24. *c.* 1. *de Reform.* Imo Rituale Romanum duos tantum menſes permittit, intra quos ſi non contrahatur, jubet repetere denuntiationes, niſi videatur aliud Epiſcopo.

2. Poſt proclamationes tenetur ſub mortali, qui novit impedimentum, illico denuntiare, quantumvis ſecretum eſſet, ad impedienda gravia mala, ver. gr. inceſtum, ſacrilegium, &c. Si tamen inde alteri periculum infamiæ naſceretur, is ex charitate prius eſſet monendus, ut a matrimonio deſiſteret. Sanch. *lib.* 3. *d.* 13. Fag. *p.* 2. *l.* 6. *c.* 5. Henr. Laym. *l.* 3. *tr.* 5. *p.* 2. *c.* 4. *n.* 8. &c. commun. contra Pontium, *d.* 5. *q.* 6. qui negat teneri denuntiare, ſi ſit occultum. Idemque tenet Mart. Perez *d.* 43. *ſ.* 6. *n.* 1. *& ſeq.* ſed cum hac limitatione, ſi tantum audiverit, & neſciat a quo, vel ſi pro foro interno ſit diſpenſatum, vel ſi metuat magnum ſcandalum, aut periculum, vel ſi ſciat contrahentes eſſe in bona fide.

3. Contrahens ipſe, legitime interrogatus de impedimento occulto, tenetur illud fateri, vel matrimonio abſtinere, niſi diſpenſationem pro foro conſcientiæ acceperit: tunc enim fateri non tenetur, niſi Judex aliunde habeat ſufficientem probationem. Sanch. Sylv. Laym. *l. c. n.* 10. Vide Bon. *l. c.* Perez *d.* 43. *ſ.* 7. *n.* 2.

4. Parochus, cognito impedimento, tenetur prohibere matrimonium, & remittere ad Epiſcopum, vel ejus Officialem, neque poteſt aſſiſtere. Sanchez *lib.* 3. *d.* 15. Mart. Perez *d.* 43.

de.43. ſ. 7. num. 9. &c. contra Pontium. Niſi tamen ex ſola confeſſione noſſet ; tunc enim nullo modo poſſet negare matrimonium, ſive publice, ſive privatim petenti, neque illum admonere officii extra confeſſionem : licet in confeſſione poſſet, ac deberet : Et tunc, ſi quidem ſine magno ſcandalo a matrimonio non poſſent deſiſtere, nec vellent ſuadere, ut contrahant communi conſenſu, ſub conditione, ſi Papa diſpenſet animo tantiſper cohabitandi, ut fratres (non autem quoad torum) donec accedat diſpenſatio, & iterum contrahent. Ita ex Beja, & Pontio *lib. 5. cap. 35.* Perez *l. c.* qui addit, ſi id omnino nolint, perſiſtantque petere, debere Parochum adſiſtere.

5. Poteſt Epiſcopus, vel ejus Vicarius, non autem Decanus Ruralis diſpenſare, vel ut una tantum fiat proclamatio, vel ut fiant poſt contractum ſubito factum coram Parocho, & teſtibus, ante conſummationem, vel etiam ut plane omittantur, ſi juſta cauſa ſubſit, verbi gratia timor, ne alioqui malitioſe impediatur matrimonium, pudor contrahentium, ſenium, inconſtantia, ſtatus diſparitas, metus ſcandali, infamiæ, incontinentiæ, &c. Bon. *l. c.*

6. Etſi quando per diſpenſationem contractum eſt matrimonium ante proclamationes poſtea faciendas, conjux non teneatur, nec debeat alteri reddere debitum, priuſquam factæ fuerint : quando tamen certi ſunt nullum ſubeſſe impedimentum, non peccare mortaliter conſummando, tenet Sot. Led. Texed. contra Sanchez apud Dian. *p. 9. t. 8. R. 19.*

7. Etſi Parochus diſpenſare non poſſit, poteſt tamen in caſu neceſſitatis per epikejam declarare, præceptum hoc hic & nunc non obligare, v. g. ſi moriturus concubinam velit ducere, ob prolis legitimationem. Bon. *l. c.* ex Sylv. Sanch. &c.

DUBIUM II.

Quæ ſint impedimenta dirimentia matrimonium ?

Reſp. Præter defectum conſenſus, de quo

ſtip. cap. 2. *d.* 1. ſunt, quæ ſequentibus verſibus comprehenduntur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen.
Cultus diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas.
Aetas, affines, ſi clandeſtinus, & impos,
Raptave ſit mulier, nec parti reddita tuta:
Hac ſocianda vetant connubia, facta retractant.

Dicitur 1. *Error*, ſcilicet perſonæ, qui dirimit jure naturæ, v. g. ſi Cajo volenti ducere Annam, offerat ſe Maria, cum qua, putans eſſe Annam, contrahat: quia error aufert libertatem, & conſenſum requiſitum jure naturæ ad contractum

Dixi, *Perſonæ*, quia error qualitatis, ſeu conditionis perſonæ (excipio ſervitutem) non irritat matrimonium, ut ver. gr. ſi putetur eſſe nobilis, virgo, dives, &c. quam quis vult ducere, nec ſit talis, quia hic error non tollit conſenſum in perſonam, & materiam contractus. Aliud tamen eſſet, ſi abſolute nollet conſentire in perſonam, niſi tali conditione affectam, aut ſi ipſa conditio, juxta intentionem contrahentis, tranſiret in conditionem perſonæ; ut ſi quis vellet ducere primogenitam Regis, nec aliam, & tamen alia ſubſtitueretur, non ſubſiſteret contractus. Bonac. *q.* 3. *p.* 2. Sanch. *l.* 7. *d.* 18. Con. *d.* 31. Filliuc. &c.

Dicitur 2. *Conditio*, ſcilicet ſervilis, ut ſi homo liber ignoranter contrahat cum ſerva, vel ſervus cum ſerva, nullum eſt matrimonium. Idque ſecundum ſententiam communiorem, jure tantum Eccleſiaſtico, fundato tamen in jure naturali, cui eſt valde conforme. Ratio eſt, quia talis contractus adverſatur 1. Bono ſacramenti, cum ſervus invito domino nequeat cohabitare conjugi. 2. Bono fidei conjugalis, cum non poſſit ſolvere debitum ad libitum alterius. 3. Bono prolis, cum ſervus omnia acquirat domino. Ubi tamen *notandum*, non eſſe proprie ſervos, qui ſunt coloni originarii, vel aſcititii, vulgo dicti *Leibeigene*. Vide Layman. *lib.* 5. *tr.* 10. *par.* 4. *cap.* 2.

Dicitur 3. *Votum*, ſcilicet ſolemne Caſtitatis per ſuſceptionem Ordinis ſacri, vel per ſolemnem

nuem profeſſionem in religione approbata ſponte emiſſam.

Dico 1. *ſponte*; quia metus gravis irritat profeſſionem, ut vide *ſup. l.5.c.1.d.2.*

Dico 2. *Solemne*, quia votum ſimplex tantum impedit, non dirimit (excipe tamen vota ſimplicia Societatis). Vide Laym. *loc. cit. cap. 3.*

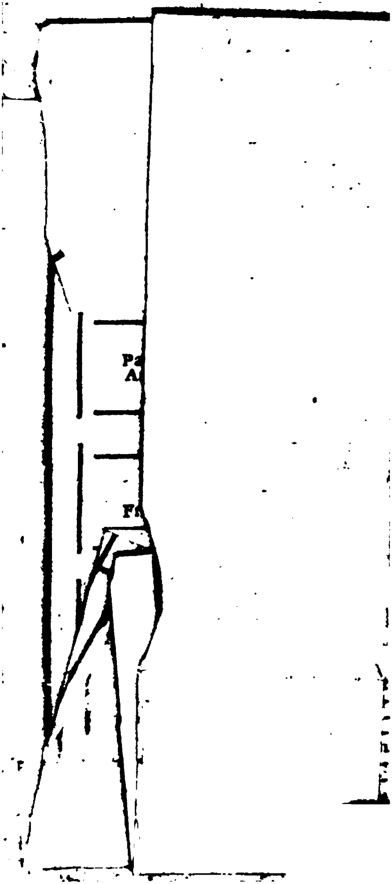
Dicitur 4. *Cognatio*, quæ triplex eſt.

Prima dicitur Legalis, quæ eſt propinquitas perſonarum, proveniens ex adoptione perfecta (qua ſcilicet perſona extranea aſſumitur in filium, vel nepotem, ita ut tranſeat in poteſtatem adoptantis, eique ſuccedat, vel tanquam hæres neceſſarius ex teſtamento, in quarta parte, vel tanquam filius ab inteſtato, in totum) ea enim dirimit matrimonium uſque ad quartum gradum inter adoptantem, & adoptatum, ejuſque deſcendentes. *c. per adoptionem 3. q. 3. c. diligere 30. q. 3.* V. Bon. *q. 3. p. 5. ſ. 3. n. 4. & 5.* Vide tamen Laym. *c. 7.* & Dian. *p. 9. t. 6. R. 54.* ubi contra communem ſent. notat ex Henr. Leſſ. &c. probabile eſſe, quod poſt Trident. tantum dirimat uſque ad gradum ſecundum incluſive, ſicut cognatio ſpiritualis.

Secunda eſt cognatio ſpiritualis, quæ jure Eccleſiaſtico oritur inter perſonas aliquas, ratione Baptiſmi, & Confirmationis, dirimitque matrimonium (ut habetur *t. de cognatione ſpirituali in 6. c. veniens*: & conſtat ex Trident. *ſ. 24. c. 2.* Vide Bonac. *q. 3. p. 5.* Sanch. *l. 7. d. 34.* Suar. *3. p. q. 67.*) inter baptizantem, & baptizatum, & hujus patrem, & matrem: item inter ſuſceptorem, & ſuſceptum, & hujus patrem, & matrem.

Tertia eſt cognatio conſanguinitatis carnalis, quæ eſt vinculum perſonarum ab eodem ſtipite proximo deſcendentium, dirimitque matrimonium uſque ad quartum gradum lineæ tranſverſæ incluſive. Et quidem quoad primum fortaſſis jure naturæ: quoad reliquos tres ſolo jure Eccleſiaſtico. Unde etiam Pontifex in his, ex juſta cauſa, diſpenſare poteſt. Gradus vero lineæ rectæ, probabile eſt, omnes jure naturæ eſſe prohibitos. Porro pro gradibus conſanguinitatis dignoſcendis ſtatuuntur ſequentes regulæ.

Pri-

Prima. In linea recta tam aſcendentium, quam deſcendentium, quot ſunt perſonæ, tot ſunt gradus, una dempta, ſcilicet ſtipite: verbi gratia pater, & filius ſunt conſanguinei in primo gradu, nepos, & avus in ſecundo, &c.

Secunda. In linea tranſverſa æquali (quæ eſt inter perſonas a communi ſtipite æqualiter diſtantes) quot gradibus perſonæ ſingulæ a communi ſtipite diſtant, totidem diſtant inter ſe. Unde frater, & ſoror ſunt in primo gradu lineæ tranſverſæ, patrueles, & conſobrini in ſecundo, filii eorundem in tertio.

Tertia: In linea tranſverſa inæquali, inter perſonas inæqualiter diſtantes a communi ſtipite, quot gradibus remotior perſona diſtat a ſtipite, tot gradibus diſtant inter ſe. Unde patruus, & nepos, filius, & ſoror patris, ſunt conſanguinei in ſecundo gradu, quæ omnia patent in adjuncto ſchemate.

Dicitur 5. *Crimen*, idque triplex. Primum eſt homicidium conjugis, ab altero conjuge, & alio tertio, ſive phyſice, verbi gratia gladio, vel veneno; ſive moraliter, ut imperio, perfectum eo conſilio, ut poſtea inter ſe matrimonium contrahant. Quod ſi cædes tentata ſit, ſed non perfecta, vel perfecta, ſed abſque intentione matrimonii ineundi, vel cum intentione quidem ea, ſed non ſignificata exterius, vel non communi conſilio, ſed ab altero tantum, non dirimit matrimonium, niſi etiam adulterium præceſſerit: tunc enim, etſi unus tantum cædem perfecerit, altero ignaro, dummodo id fecerit intentione matrimonii, vere dirimit. Ita Conin. Ledeſ. Sà, Sanch. *lib.* 7. *diſt.* 78. *num.* 13. & *d.* 79.

Secundum eſt adulterium, quando nimirum duo carnaliter ſe cognoſcunt, vivente alterius conjuge, & vel matrimonium ineunt de præſenti, vel ſaltem dant fidem de ineundo poſt mortem conjugis. Sed in hoc caſu requiritur, ut promiſſio ſit acceptata, & uterque ſciat alterum eſſe conjugatum: ſi enim vel alteruter ignoret, non irritatur matrimonium, ſi quod poſtea ineatur conjuge mortua. Perez, Con. *d.* 31. *num.* 57. & 61. Sanch. *lib.* 7. *diſt.* 7. 9. *n.* 12. Fill. *n.* 256. V. etiam Bon.

q. 3. p. 6. n. 8. Dian. p. 3. t. 4. R. 10. Excuſatque ignorantia quævis etiam facti. Sanch. M. Leo *in praxi p. 2. ſ. 284.* ſufficit autem, ſi adulter dubitet, utrum tempore adulterii, & promiſſionis de matrimonio cum adultera vixerit alter conjux: quia præſumitur vixiſſe, niſi mors probetur. Nav. Sanch. *l. 7. de matrim. diſp. 7).* Bard. *d. 6. c. 11. §. 8.*

Tertium eſt raptus, per quem perſona cum violentia abducitur, libidinis exercendæ, vel matrimonii meundi cauſa. S. Th. Mol. *t. 3. d.* 105. Durat autem hoc impedimentum, ſecundum Trid. quamdiu rapta eſt in poteſtate raptoris, etiamſi libere conſentiat. Unde libertati reſtitutam ducere poteſt. Probabile tamen eſt, Tridentini decreto tantum comprehendi raptum, qui fit cauſa matrimonii. Sanch. *d.* 13. V. Laym.

Dicitur 6. *Diſparitas cultus*, ſive religionis: quæ dirimit matrimonium inter baptizatum, & non baptizatum, etiam catechumenum. Idque jure tantum Eccleſiaſtico, non ſcripto. Bonac. *q. 5. p. 7.* ex Con. &c. Inter baptizatos vero non dirimit, etſi impediat: matrimonia vero cum hæreticis, etſi illicita, ſunt tamen valida. Vid. *ſup. lib. 2. t. 1. cap. 4. dub. 3.*

Dicitur 7. *Vis*, ſive violentia, & gravis metus injuſte incuſſus, ad matrimonium extorquendum: irritatque in utroque foro. Et quidem jure naturæ, ſi a contrahente: poſitivo autem, ſi a tertio ſit incuſſus.

Addo (*gravis*) qualis ſcilicet cadit in virum conſtantem, ver. gr. mortis, perpetui carceris, amiſſionis bonorum, injuſtæ excommunicationis, enormis indignationis patris valde auſteri. Quando vero metus eſt levis, contractus cenſetur ſpontaneus; idque *ad cavendas lites, etiam in matrimonialibus, ut Sacramento conſulatur. Reb.* Sanc. Pont. &c. *communiter cum Dian. p. 3. t. 4. R. 236. & t. 5. R. 117. quamvis Nav. Gabr. & Cov. id negent, ſi metus ita extorſerit conſenſum, ut abſque eo non fuiſſet. Addidi 2. injuſte: quia, ſi juſte ſit incuſſus, valet matrimonium: talis enim non tam infertur ab alio, quam ab ipſomet, qui cauſam dedit; ut ſi ver. gr. deprehenſo in crimine cum filia pineris* [illegible]

... ducat. Addidi 3. *ad extorquendum*; quia matrimonium ex metu etiam graviſſimo, undecunque, & quandocunque incuſſo, dummodo non ad matrimonium extorquendum, valet: tunc enim non tam contrahitur metu, quam eligitur medium evadendi periculum, & matrimonium eſt ſimpliciter voluntarium. Unde reſolvitur valere matrimonium in ſequentibus caſibus. V. Bon. *q.3.p.9.*

1. Si concubinarius metu gehennæ, vel mortis in morbo, vel naufragio contrahat cum concubina. Bon. *l.c.*

2. Si quis a medico perſuaſus, non diu ſe victurum, niſi ducta uxore, eam ducat. Bon. *l.c.n.10.*

3. Si in carcerem conjectus, ſpe evadendi, contrahat cum filia lictoris. Sanch. *l.4.d.12. n.10.* Con. *d.28.dub.1.c.3.*

4. Si ad mortem damnatus, ut evadat, ducat ... ricem, aut aliam. Conin. *n.10.* Fill. *c.4.q.1.*

5. Si Princeps obſeſſus offerat filiam in matrimonium obſidenti, ut liberetur obſidione. *Ibid.*

6. Si raptor vel deflorator Virginis metu ... judici ad eam ducendam ... Regin. Henriq. &c.

... Bon. n. 22. ... decumbens contrahat cum ... illi mederi nolentis. Reb.

7. Si ad ... filia medici, ... Fill. *n.* 163. etſi alii quidam Sanch. *d.* 12. ... negent.

8. Etſi metus ... incuſſus fuerit tantum ad contrahendum ... atrimonium in genere, contractum tamen ... llum eſſe, docent Sanchez, Salas, Pont. &c. cum Dian. *p.4.t.4.r.33.*

9. Quando matrimo... ex gravi metu contractum fuit, non ... (in foro conſcientiæ) per ſe loquendo ... perficere, poſſeque altero invito reſilire ... cum, qui liber a metu fuit, etiamſi ... ſo, ſeu ejus culpa illatus fuerit, docent ... chez, Villal. Hurtad. & Ochag. cum Di... *r.* 4. *Reſ.* 219. & *p.9.t.8. Reſ.* 27. con... Coninc. & Pont.

Dicitur 8. *ordo*, ſcilicet facer... major, quem qui non coactus ſuſceper... valide ...

Cc 3

matrimonium contrahit, ut vide *ſupra de Sacramento Ordinis*, & hic *impedimento tertio*.

Dicitur 9. *Ligamen*, propter quod, quamdiu quis ligatus eſt conjugi adhuc viventi, invalide contrahit cum alio; quamquam licite, & ſine peccato, ſi moraliter ſit certus de morte conjugis; qui ſi poſtea compareat, tenetur ad eundem redire, dimiſſo poſteriore. Vide Bonac. *p.* 10.

Dicitur 10. *Honeſtas*, hoc eſt, juſtitia publicæ honeſtatis, ob quam nemo poteſt contrahere cum conſanguineis illius, cum qua contraxit ſponſalia, vel matrimonium ratum. Et quidem ante Tridentinum, & jure antiquo, hoc impedimentum dirimit matrimonium inter ſponſum, & conſanguineos ſponſæ uſque ad 4. gradum, oriturque ex ſponſalibus quibuſcunque, etiam invalidis: (præterquam ex defectu conſenſus) jure vero novo Tridentini non oritur, ſi ſponſalia ſint invalida; & irritat tantum uſque ad primum gradum, ſi ex ſponſalibus: ad quartum vero, ſi ex matrimonio rato ſequatur. Vide Bonac. *p.* 11. Sanch. *lib.* 7. *d.* 67. Filliuc. *t.* 10. *p.* 2. *cap.* 6. Notat etiam Dian. non oriri ex ſponſalibus mutuo conſenſu diſſolutis, *p.* 3. *t.* 4. *R.* 22. ex Pont. & aliis 3. contra Sanchez, uti neque ex conditionatis, donec conditio ſit impleta, *p.* 9. *t.* 6. R. 25. ex Optat. Oriri tamen ex matrimonio invalido, niſi ſit tale ob defectum conſenſus, *p.* 9. *t.* 6. R. 50. ex declaratione Pii V. atque adeo etiam ex clandeſtino, *ibid.* R. 53. ex Pont. Palao, Hurt. Perez, &c. contra Sanch. & Præp.

Dicitur 11. *Ætas*: quia ad valorem matrimonii jure Eccleſiaſtico requiritur annus 14. viri, & 12. fœminæ completus: niſi tamen malitia ætatem ſuppleat, hoc eſt, adſit & doli capacitas, & potentia ad copulam, de quibus judicare prudentum eſt. Laym. *c.* 12. *num.* 1. *c. De illis*, & *c. ult. eod. tit.*

Dicitur 12. *Affines*, Eſt autem affinitas, propinquitas perſonarum nata ex copula carnali, ſive licita, ſive illicita. Utraque, jure ſaltem Eccleſiaſtico, dirimit matrimonium: illa uſque ad 4. gradum incluſive, hæc vero jure novo, uſque ad ſecundum tantum. Et quidem,

dem, ſi antecedat matrimonium; nam ſi ſuperveniat, v. g. ſi Titius cognoſcat uxoris ſuæ cognatam in ſecundo gradu, non dirimit, licet is, qui peccavit, non poſſit petere debitum, ſed tantum reddere. Porro gradus, & lineæ affinitatis accipiuntur, ſicut in conſanguinitate, ita ut qui eſt uxoris conſanguineus in primo gradu, ſive rectæ, ſive transverſæ lineæ, is ſit affinis marito in eodem gradu lineæ rectæ, vel tranſverſæ. Denique omnis affinitas, quæ oritur ex affinitate, ſublata eſt per Concil. Lateranenſe. Vide Laym. & Bon. *p.* 12. Unde reſolves.

1. Is, qui fornicatus eſt cum ſorore ſponſæ ſuæ, cum neutra poteſt valide contrahere, citra diſpenſationem, imo nec cum earum conſobrina, vel matertera.

2. Poteſt quis ducere affinem fratris ſui etiam in primo gradu, verbi gratia duo fratres poſſunt ducere duas ſorores, imo pater, & filius poſſunt ducere matrem, & filiam. Laym. Bon. *l. c.*

3. Titius poteſt ſucceſſive ducere Titiam, & Bertam, quæ fuerunt uxores Caji, & Sempronii fratrum.

4. Titius, qui duxerat ſororem Caji, poteſt poſt mortem Caji, ejuſque ſororis, ducere Bertam uxorem Caji.

Dicitur 13. *Si clandeſtinus*: quia Trid. irritat matrimonia eorum, qui contrahunt aliter quam coram Parocho, vel alio Sacerdote de ipſius, vel Ordinarii licentia, & duobus minimum teſtibus: vultque graviter puniri eos, qui contra hoc contraxerint, vel etiam interfuerint. Unde reſolves.

1. Per Parochum intelligitur is, qui habet ordinariam juriſdictionem in contrahentes, utpote qui domicilium, & habitationem habeant in ejus Parochia: item Epiſcopus, vel ejus Vicarius in ſua diœceſi; uti & Papa: item Capitulum Sede vacante, Cardinales in Eccleſiis ſui tituli, Legati in ſua provincia. Sufficit etiam excommunicatus, aut non Sacerdos. Nec requiritur, ut a parte rei vere ſit Parochus, ſed ſufficit, ſi habeat titulum, ſaltem coloratum, ita ut communi errore habeatur Parochus, nec ſit intruſus abſque omni titulo. V. Bon. *q.* 2. *p.* 8.

2. Parochus, vel quivis habens juriſdictionem ordinariam poteſt alium ſibi ſubſtituere; non tamen niſi Sacerdotem.

3. Cum ad teſtes requiſitos non addatur, debere eſſe omni exceptione majores, ſufficiunt etiam infames, fœminæ, pueri habentes uſum ſufficientem rationis, parentes, domeſtici, ac ſervi.

4. Si duo ſint Parochi ejuſdem Parochiæ, poteſt utervis aſſumi. Similiter, qui habet duo domicilia, quæ æqualiter inhabitat; vel domum, quæ partim pertinet ad unam Parochiam, partim ad alteram, poteſt alterutrum accerſere: quia uterque eſt proprius Parochus. Laym. Bon. *l. c.*

5. Etſi ex præcepto adhibendus ſit Parochus contrahentis illius, in cujus Parochia matrimonium celebratur; ſufficit tamen ad valorem, ſi alterutrius Paſtor aſſiſtat, ut declaravit Congregatio Cardinalium, apud Rebel. & Bonac. *q.* 1. *p.*8. etiam extra ſuam Parochiam, vel diœceſim; quia hic actus non eſt juriſdictionis contentioſæ. Non tamen licebit tunc nuptiis benedicere, ſine alterius licentia. Sanch. *l.*3.*d.*19.

6. Is, qui ſubſtituitur, debet habere expreſſam, vel ſaltem tacitam licentiam ex ratihabitione de præſenti, quia non ſufficit ratihabitio de futuro, qua quis putet alterum poſtea ratum habiturum. Sanch. *d.* 35. Regin. Conin. apud Bon. *l. c. n.* 11. licet ipſe neget tacitam ſufficere.

7. Vagabundi poſſunt contrahere corã quolibet Parocho (idque, ut Laym. *c.* 4. *n.* 3. docet ex Sanch. etſi alteruter tantum ſit vagus) Hic autem tenetur de illorum conditione diligenter inquirere, ut monet Trid. an ſcilicet alibi ſint conjuncti; &c. & deinde petere licentiam ab Epiſcopo aſſiſtendi, ſine qua, licet valide aſſiſtat, graviter tamen peccat. Ita Laym. *t.* 4. *l.* 3. ex Sanch. *diſt.* 19. *&* *d.* 35. *num.* 24.

8. Peregrini, qui ex cauſa exiguo tempore domo abſunt, non poſſunt contrahere peregre coram Parocho loci: quia non eſt illorum verus. Aliud eſt de iis, qui alicubi habitationem figunt pro majore parte anni, aut eo veneriunt animo manendi, ſaltem

ma-

majore anni parte, licet poſtea contingat caſu ſubito recedere, verbi gratia, famuli, ancillæ, ſtudioſi. Bon. *q.* 11. *p.* 8. *n.* 2. Sanch. *l.* 3. *d.* 23. Ratio eſt, quia contrahunt ibi domicilium Parochiale: & Paſtor illius loci eſt proprius illorum.

9. Parochus, & teſtes ſic debent eſſe præſentes, ut advertere poſſint, quid agatur, & de eo teſtari: Et quidem non eſt neceſſe, ut ipſi videant contrahentes, dummodo audiant verba contractus, ſi voces contrahentium noverint. Sanch. Fill. Pont. & alii 5. cum Dia. *p.* 8. *t.* 7. *R.* 68. contra Barb. Nec refert, etiamſi per metum, vim, dolum, aut injuriam nolentes detineantur, vel etiam contradicant, ac reſiſtant; aut, licet prohibiti ſint ab Ordinario, ne interſint. Bon. *l. c.* ex declarat. Cardin. Con. Fill. Sanch. *ll. cc.* &c.

10. Parochus tenetur utrumque contrahentem interrogare, non quidem de impedimento, Gutier. Sanch. Diana *p.* 3. *t.* 4. *reſ.* 204. ſed de mutuo conſenſu. Trid. *ſeſſ.* 24. *c.* 1. Ejus tamen omiſſio, quando de utriuſque libero conſenſu conſtat, venialis tantum eſt. Sanch. Con. Dian. *l. c.* Similiter mortale non eſſe, etſi, intellecto conſenſu, non dicat, *Ego vos conjungo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S.* docet Sanch. Con. Vill. Gut. Diana *p.* 3. *t.* 4. *R.* 256. contra Rebell. &c.

Dicitur 14. *Et impos*, quod impedimentum vocatur frigiditas, vel impotentia. Quæ ſi perpetua ſit, & matrimonium antecedat, irritat illud jure naturæ; vel omne, & reſpectu cujuſcunque, ſi ſit abſoluta; vel certum tantum, ſi ſit reſtricta, ſeu reſpectiva. Idque, ſive orta ſit ab intrinſeco, & vitio naturæ, ſive ab extrinſeco, opera hominis, vel diaboli; ſive cognita alteri fuit, ſive non; ſive ſit ex parte utriuſque contrahentis, ſive alterius tantum. Ratio eſt, quia matrimonium conſiſtit in mutua traditione corporum phyſice aptorum ad generationem, ſive in traditione poteſtatis corporis ad copulam conjugalem: hanc autem poteſtatem impotens non poteſt tradere, cum eam non habeat.

Porro impotentia in viro eſſe cenſetur, quando eſt Eunuchus, vel ſaltem non poteſt ſeminare intra naturale vas fœminæ: in fœmina

vero quando vel ſeminare non poteſt (ſi verum eſt, ſemen fœminarum requiri ad generationem) vel propter arctitudinem non poteſt viſum pati, aut ejus ſemen recipere.

Dixi 1. *Si ſit perpetua*: qualis eſt, quæ nulla arte poteſt tolli. In dubio autem perpetuitatis, conceditur a jure triennium ad experiendum bona fide.

Dixi 2. *Si antecedat*: nam ſi ſubſequatur matrimonium, non irritat illud, etſi uſum ita impediat, ut ſoli contactus, & oſcula liceant citra periculum pollutionis; idque quando impotentia eſt certa: nam ſi dubia ſit, tandiu licet conari ad copulam, quandiu probabilis eſt ſpes ſeminandi intra vas. Laym. *lib. 5. t. 10. p. 4. cap. 12.* ex Sanch. Nav. Henr. Unde reſolves.

1. Invalide contrahunt evirati, ſeu Eunuchi, quando carent utroque teſte: quia non emittunt verum ſemen aptum generationi: Nec refert, quod inſtar ſenum ſterilium ſatisfaciant concupiſcentiæ fœmineæ: quia id non faciunt per copulam natura ſua aptam generationi, ob defectum ſeminis, quod ſenes tamen emittunt, etſi ſemen ſenum per accidens non ſit prolificum. Lay. *l. c.* Bon. *q. 3. p. 13.* &c.

2. Valide contrahunt 1. Steriles, quia, etſi ſint impotentes ad generationem, non tamen ad copulam; atque adeo ſunt capaces omnis juris, & obligationis matrimonii; & ſuſceptio prolis, licet ſit præcipuus, non tamen eſt unicus, nec immediatus finis matrimonii. Bon. *q. 3. p. 13.* ex Henriq. Coninc. Filliuc. &c. Eadem eſt ratio de iis, quæ non edunt fœtum, niſi mortuum, vel non niſi cum periculo vitæ. Bon. &c. *ll. cc.* 2. Hermaphroditi; quia vere ſunt potentes ad uſum matrimonii. Et quidem, ſi alter ſexus emineat, ſecundum illum tantum valebit: ſi uterque ſit par, optio illis datur, ut utrolibet utantur, ita tamen, ut quem ſemel elegerint, ſemper retineant. Sanchez *l. 19. d. 106.* Bon. *loc. citat.* ex Henriquez, Conin. Filliuc. &c. 3. Is, qui paulo poſt eſt moriturus, quia in eo manet potentia ad coitum, etſi per accidens vi morbi impediatur. Patet ex praxi Eccleſiæ, quæ illis interdum ſuadet, ut con-

cu-

ſubinas ducant. Laym. *l. c.* ex Sanch. *d.* 105. *n.* 3. Covar. &c.

3. Impuberes, ſi utantur ratione, non jure naturæ, ſed Eccleſiaſtico tantum, invalide contrahunt: quia impotentia illorum eſt tantum temporalis. V. ſup. *hoc dub. imp.* 3.

Quæres, Quid cenſendum de matrimoniis, quæ contrahuntur in partibus hæreticis.

Reſp. Circa ea Congregatio Cardinalium reſolvit ſequentia. 1. Ubi hoc decretum Concilii nondum publicatum eſt in parochia, verbi gratia in Saxonia, & Anglia, valere matrimonium contractum abſque forma præſcripta. Publicatio autem decreti facta præſumitur, ſi id aliquo tempore in Parochia tanquam decretum Concilii fuit obſervatum. 2. Hæreticos, in quorum Parochia dictum decretum fuit publicatum, verbi gratia, in Hollandia, Friſia, &c. teneri formam præſcriptam ſervare. Unde conſequenter ipſorum matrimonia abſque forma Concilii, quamvis coram miniſtro hæretico, vel magiſtro contracta, videntur eſſe nulla. Laym. tamen *l.* 5. *t.* 10. *p.* 2. *cap.* 4. putat eam non eſſe mentem ſummorum Pontificum, propter graviſſima incommoda inde ſubſecutura. 3. Si Parochia, in qua aliquando decretum fuit obſervatum, proprio Parocho, & Epiſcopo careat, nulluſque iſtic ſit, qui vices Epiſcopi, vel Parochi ſuppleat, matrimonium valere abſque præſentia Parochi; ſervata tamen in quibus poteſt, forma Concilii, nempe adhibitis ſaltem duobus teſtibus. Idem eſt, ſi Parochus, & Epiſcopus metu hæreticorum lateat, ita ut vere ignoretur, ubi ſit, vel eorum metu abſit e diœceſi, & ad neutrum ſit tutus acceſſus.

Dicitur *Raptave ſit*, de quo vid. ſupra *in impedimento criminis*.

DUBIUM III.

Quomodo matrimonium invalidum ſit revalidandum?

Reſpond. 1. Si fuit invalidum propter conſenſum fictum, vel metu extortum, ſive ex una, ſive ex utraque parte, poteſt revalidari

per quodcunque ſignum veri, & novi conſenſus; quia ſi altera tantum pars ficte contraxit, conſenſus unius partis habitualiter permanſit: ergo accedente alterius conſenſu revalidatur. Sanchez *l.* 2. *d.* 32. *n.* 9. Coninc. *d.* 24. *d.* 10. *n.* 83. Navar. Fill. Bon. &c. Unde reſolves.

1. Si metus, vel defectus conſenſus fuerit alterius tantum partis, curandum eſt, ut ea ſaltem novum, & liberum conſenſum eliciat, & externis ſignis prodat: alteri autem parti non opus eſt declarari, præſtari novum conſenſum ad valorem matrimonii. Sanch. *l. c. n.* 10. Coninch. Bonac. *p.* 9. Merat. *d.* 7. *ſect.* 15. *n.* 4.

2. Si uterque ficte, vel coacte conſenſerit, neceſſe eſt, ut uterque conſenſum revocet, & verbis exprimat. Quia cum utriuſque conſenſus plane nullus fuerit, æque neceſſe eſt revocare, & declarare, ac ſi factum nunquam fuiſset. Mærat. *l. c. n.* 3.

Reſpond. 2. Si invalidum fuit propter impedimentum conſanguinitatis, verbi gratia, vel aliud ſimile occultum dirimens, tunc eo per diſpenſationem, vel aliter ſublato, atque ita perſonis ad contrahendum habilitatis, requiritur novus utriuſque conſenſus, ſigno externo expreſſus: & quidem, ut probabilius docet Sanchez *lib.* 2. *d.* 36. abſolutus, & independens ab antiquo. Ratio eſt, quia neutrius conſenſus antiquus fuit legitimus, cum non caderet in legitimam materiam. Unde reſolves.

1. Si in tali caſu altera pars ſit ignara impedimenti, vel dubitetur, an ſciat, illa ſuaviter inducenda eſt ad novum conſenſum abſolute præſtandum, dicendo verbi gratia: *Si mihi non nupſiſſes, nonne modo nuberes? vel: Angor ſcrupulis de matrimonii noſtri valore, ideoque renovemus conſenſum.* Quod *ſi fiat, ſufficere (præſertim ſi ſequatur affectu maritali copula) docet Quint. in app. ad. t. 7. d. ult. Si autem periculum ſit, ne pars illa impedimentum ignorans detrectet, & ſcandala, graveſque moleſtiæ timeantur, licebit uti ſententia contraria, quæ docet, ſufficere, ut ſola pars impedimenti conſcia conſenſum renovet, & alteri declaret. Sanchez lib.* 2. *d.* 26.

6. & l.8.d.34. n.61. Leſſ. l.2.c.17. Con.d.24.d. 9. & Fill. n.9. &c. Dian. p.4. t.4. R.49.

Reſp. 3. Ut matrimonium invalidum, quod coram teſtibus, & Parocho eſt celebratum, revalidetur, non opus eſt denuo coram Parocho, & teſtibus iniri, ſi impedimentum ſit occultum, ſecus ſi ſit notum: quia prius matrimonium præſumptione Eccleſiæ cenſetur validum, non autem poſterius. Nav. Sanch. l.2. d.37. Coninc. d.24. d 4. Regin. l.31. n.187. Fill. n.93.

DUBIUM IV.

A quo, & ob quam cauſam poſſit diſpenſari in impedimentis matrimonii.

Reſp. 1. Papa non poteſt diſpenſare in impedimentis jure naturæ, vel divino dirimentibus, niſi ex ſpeciali conceſſione: in iis vero, quæ jure Eccleſiaſtico dirimunt, poteſt. Ratio prioris eſt, quia inferior non diſpenſat in lege ſuperioris; nec homo in lege naturæ. Addidi, niſi ex ſpeciali, quia ſic Pontifex, non tamen Epiſcopus, poteſt matrimonium ratum diſſolvere ex juſta cauſa. Sanch. Leſſ. Præp. q.5. c.8. Dian. p.8.t.1. R.52. & 93. Ratio poſterioris eſt, quia Pontifex talia impedimenta inducit: ergo etiam poteſt tollere, & quidem ſolus. Unde reſolves.

1. *Epiſcopus* in impedimentis dirimentibus matrimonium jam contractum non poteſt ordinario jure diſpenſare, niſi ex tacita conceſſione in caſu neceſſitatis, quando ſequentia concurrunt. 1. Ut defectus ſit diſpenſabilis. 2. Ut ſit occultus, ideſt, non ſit notorius, ſeu divulgatus. 3. Ut ex altera parte ſaltem matrimonium bona fide ſit contractũ. 4. Ut non ſit facilis acceſſus ad Papam; ita comm. Sanch. Conin. M. Per. d.4. ſ.7. Quando autem contractũ eſt ex diſpenſatione ſubreptitia, non poteſt Epiſcopus ſua diſpenſatione priorem confirmare. Dian. p.9. t.7. R.40. ex Præp. Per. &c. In impedimentis vero dirimentibus matrimonii nondum contracti videtur nunquam poſſe, imo nec Legatus à latere, niſi ſpeciali facultate. Layman. l.5. tr.10. par.4. c.6. & l.1. t.4. c.22. Bon. q.3.

par.

par. 15. &c. contra quos Dian. *c.* 8. *t.* 3. *reſ.* 280. cum Præpoſ. Villal. & Eſc. *de leg. E.* 14. *t.* 3. putat, Epiſcopum id poſſe aliquando in caſu raro, ex cauſa maxime urgente, ſi omnibus tentatis judicetur neceſſariam eſſe ad vitandam gravem infamiam, vel grave ſcandalum, cui aliter occurri non poſſet, idque ex tacita Papæ licentia.

Reſpond. 2. In impedimentis non dirimentibus poſſūt Epiſcopi diſpenſare univerſaliter. Quod addo, quia excipiuntur illa, quæ in jure naturali, & divino impediunt, ut votum caſtitatis abſolutum, & perfectum (Bon. *q.* 3. *p.* 15. ex Navar. Sanch. &c.) & ſponſalia priora, ut habet Tanner. *a.* 8. *q.* 4. *d.* 2. *n.* 30. ex Sanch. *l.* 17. *num.* 8. Idem habet Fill. *t.* 10. *par.* 2. *c.* 10. *n.* 306. Laym. *lib.* 5. *cap.* 10. *par.* 4. *c.* 15. *n.* 2. ſub finem. Similiter Epiſcopus poteſt diſpenſare in impedimentis, quæ matrimonio ſuperveniunt, & impediunt petitionem debiti, v.g. cognationis ſpiritualis, vel affinitatis. Bon. *l.c.* Sanchez *l.* 8. *d.* 12. *n.* 16. Fill. *l.c.* ubi excipit inceſtum commiſſum, matrimonio conſummato, cum conſanguineis uxoris, in iis, qui non ſunt juvenes.

Reſp. 3. Poſſunt etiam confeſſarii regulares approbati, de licentia tamen ſuorum Provincialium, diſpenſare ad petendum debitum conjugale, propter cognitionem conſanguinei conjugis in ſecundo gradu, ut Rodriq. *q. regul. tom.* 1. *qu.* 63. *art.* 1. nullo modo tamen in impedimento ipſo. Vide Mar. Perez *d.* 44. *ſ.* 7. *n.* 13. Dixi, Provincialium, quia quod Molfeſ. Leon. &c. volunt, confeſſarios Societatis JESU habere omnes hanc facultatem immediate a P. Generali, id refutat Diana *n.* 3. *t.* 2. *reſ.* 14.

Reſpond. 4. Ut licite diſpenſetur in impedimentis dirimentibus, requiritur juſta cauſa: qualis ſecundum Filliuc. *c.* 8. eſt, verbi gratia, 1. Extinctio magnæ litis, vel odii inter agnatos. 2. Ablatio ſcandali. 3. Inæqualitas matrimonii, niſi conſanguineis, vel affinibus nubatur. 4. Defectus dotis competentis. 5. Conſervatio facultatum in eadem cognatione. 6. Merita petentis diſpenſationem. Plures vide apud Sanchez *d.* 19. Coninc. *d.* 33. Hurtad. *d.* 20. Mart. Perez. *d.* 41. *ſect.* 5. ubi notat 1.

Quan-

Quanto gradus conſanguinitatis, vel affinitatis eſt propinquior, tanto requiri cauſam graviorem. 2. Sæpe plures aggregatas cauſas ſufficere, quarum ſingulæ non ſufficerent. Vide etiam Dian. *p. 3. t. 3. R. 9.*

Reſpond. 5. Si quis dubitet, an habeat impedimentum dirimens, v. g. contrahendi matrimonium cum certa perſona, & adhibita diligentia ſufficienti, non poſſit intelligere veritatem, probabile eſt poſse cum ea contrahere ſine diſpenſatione, niſi tamen præſumptio aliqua ſtet pro impedimento, quia poſseſſio ſtat pro libertate contrahendi. Sanchez, Sancius, Franc. Lugo, Bard. *d.6. c.11. p.7.* §.11. contra Laym. & Palaum.

LIBER VII.

De Cenſuris Eccleſiaſticis, & Irregularitatibus.

CAPUT I.

De Cenſuris in genere.

DUBIUM I.

Quid ſit Cenſura Eccleſiaſtica.

Reſpond. Eſt pœna ſpiritualis, & medicinalis, per quam homini baptizato delinquenti, ac contumaci, per potentiam Eccleſiaſticam aufertur uſus quorundam ſpiritualium bonorum. Laym. *l. 1. t. 5. p. 1. c. 1.* Unde reſolves.

1. Per cenſuram non privatur homo bonis mere internis, verbi gratia, charactere, poteſtate ordinis, nec bonis propriis, ac privatis: verbi gratia, fide, charitate, gratia, &c. ſed quibuſdam externis, & publicis, ſive actionibus, quæ habent ſpiritualem aliquem effectum, vel commodum, ut ſunt ſacrificium, officium divinum, beneficium, adminiſtratio, & ſuſceptio ſacramentorum, indulgentia, publica Eccleſiæ ſuffragia: quia hæc, & non illa, ſubſunt diſpoſitioni Eccleſiæ. Unde, ſi interdum privetur bono aliquo temporali, verbi gratia, convictu humano per excom-

communicationem, id tantum ſit ſecundario.

2. Exilium, carcer, ſervitus, privatio beneficii, niſi adjunctam habeant ſuſpenſionem aliquam ſpiritualium actionum, non ſunt cenſuræ, quia ſunt pœnæ temporales.

3. Nec degradatio, vel depoſitio eſt cenſura, quia etſi ſit pœna ſpiritualis, non tamen medicinalis, ſed perpetua, & ob peccatum præteritum, etiam emendatum, poteſt infligi.

4. Nec ceſſatio a divinis, quia non imponitur per modum medicinæ ad tollendam contumaciam, ſed ad propulſandam injuriam Eccleſiæ factam.

5. Nec irregularitas, ſive ſit ex defectu, quia hæc non eſt pœnalis, ſed tantum impedimentum Canonicum; ſive ſit ex delicto, quia hæc non irrogatur per modum pœnæ medicinalis, ſed punitivæ, & ex ſe perpetuæ. Unde nec tollitur per abſolutionem, ſicut cenſura, ſed per diſpenſationem. Bonac. *d.* 1. *q.* 1. *p.* 1.

6. Quando in Jubilæis, vel privilegiis datur poteſtas abſolvendi a cenſuris, non comprehenditur irregularitas, niſi expreſſe addatur.

DUBIUM II.

Quotuplex ſit Cenſura?

Reſpond. Dividitur 1. Eſſentialiter in Excommunicationem, Suſpenſionem, & Interdictum. 2. Accidentaliter in eam, quæ eſt a jure, & fertur per Canones, conſtitutiones, vel ſtatuta Eccleſiaſtica, ſtabili, ac permanente lege; & eam, quæ eſt ab homine, quæ ſcilicet fertur a judice, vel prælato, per modum mandati, vel ſententiæ judiciariæ. Eſtque vel particularis, circa factum aliquod particulare, aut certas perſonas; vel generalis, quæ nulla ſingularis facti, aut perſonæ determinatione fertur. 3. In eam, quæ eſt ſententiæ latæ, quam ſcilicet jus, aut judex ſtatuit ipſo facto, quo quis v. g. contra legem facit, ſine alia ſententia incurrendam: & in eam, quæ eſt ferendæ, quam jus, aut Judex non vult ipſo

ipſofacto incurri, ſed per ſententiam infligi. Pro quibus dignoſcendis conſideranda ſunt verba, quibus cenſura fertur, quæ ſi includant alterius actionem, ſeu miniſterium, ſignificant cenſuram eſſe ſententiæ ferendæ: latæ vero, ſi non includant. Si vero ambigua ſint, teneri poteſt regula 49. juris in 6. quod in dubio circa pœnas benignior interpretatio ſit facienda. Unde reſolves.

1. Eſt cenſura latæ ſententiæ, 1. Si verba ſint præteriti, aut præſentis temporis, v. gr. excommunicavimus, excommunicatus eſt, fuit, excommunico, ſuſpenduntur, interdicuntur, volumus, aut jubemus eſſe excommunicatum, ſuſpenſum, &c. 2. Si addatur particula, ipſo jure, ipſo facto, vel, ſine alia ſententia. 3. Si verba ſint Imperativi modi, v. g. Incidat in excommunicationem, maneat interdictus, &c. Ratio, quia hæc omnia nullius actionem interponunt.

2. Sententiæ ferendæ eſt, ſaltem ut plurimum, 1. Si verba ſint futuri temporis, v. g. excommunicabitur, ſuſpendetur. 2. Si dicatur, excommunicetur, ſuſpendatur, volumus excommunicari. 3. Si verba ſint minatoria, v. g. ſub pœna excommunicationis, ſub interminatione anathematis, &c. niſi tamen ex adjunctis aliud colligatur.

DUBIUM III.

Qui poſſint ferre Cenſuram, & in quos?

Reſp. 1. Cenſuram ferre poteſt omnis, ac ſolus ſuperior Eccleſiaſticus, habens in foro externo, ſeu contentioſo juriſdictionem, ſive ordinariam, ſive delegatam.

Porro ordinariam, quæ eſt ratione officii, vel alterius juris, poteſtque delegari Clerico Clericatus privilegio gaudenti, ut Bona. *d.* 1. *q.* 1. *p.* 2. Laym. *l.* 1. *t.* 5. *par.* 1. *cap.* 3. *nu.* 1. ex *c. cum Eccleſiarum*, S.Th. &c. docent, habet, 1. Papa reſpectu totius Eccleſiæ. 2. Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, eorumque Vicarii Generales, 3. Generales, Provinciales, & Superiores locales religionum, reſpectu ſuorum ſubditorum. 4. Congregationes religionum, Concilia provincialia Epiſcoporum, Capitu-

la provincialia quorundam religioſorum, & denique 5. Quidam alii ex conceſſione, ut multi Archidiaconi, Archipresbyteri, & Decani.

Delegatam habent, quibus ea committitur ab ordinariam habente, cujus morte expirat: nec delegatus poteſt alteri delegare, niſi habeat ſpecialem huius commiſſionem, ut ſi ſit delegatus Papæ. Unde reſolves.

1. Non poſſunt poteſtate ordinaria ferre cenſuram, 1. Parochi. 2. Laici: quia non ſunt capaces juriſdictionis Eccleſiaſticæ; uti & religioſi profeſſi non habentes primam tonſuram. 3. Fœminæ, licet ſint Prioriſsæ, vel Abbatiſsæ: quia non ſunt capaces juriſdictionis, ſeu poteſtatis clavium: quando vero in jure dicuntur poſse ſubjectos ſibi Clericos ſuſpendere ab officio, vel beneficio, ſuſpenſio non accipitur proprie pro cenſura, cujus violator irregularitatem incurrit, ſed late, & improprie pro præcepto, quo Abbatiſsa Clerico ſibi quodammodo ſubjecto prohibet celebrationem, donec ſatisfecerit, ſubtrahens ei reditus interea. Vide Bon. *l. c.* Laym. *l. 1. t. 5. p. 1. c. 3. n. 3.*

Reſp. 2. In omnes, & ſolos ſubditos alicui Superiori Eccleſiaſtico poteſt ferri cenſura, quia ſubjectio, & juriſdictio ſunt correlativa. Laym. *l. c. c. 3.* Unde reſolves.

1. Non baptizati non incurrunt cenſuras, licet ſint catechumeni: nec mortui, quia non ſubſunt juriſdictioni Eccleſiæ. Nec refert, quod quandoque mortui dicantur excommunicari: non enim de novo ligantur, ſed excommunicatio prior tantum declaratur, ac vivis prohibetur, ne cum iis agant, orando pro illis, ſepeliendo, &c. Similiter dicuntur abſolvi ab excommunicatione, quando ſepultura, & orationes publicæ pro illis permittuntur. Laym. *l. c.*

2. Advenæ, & peregrini brevi tempore alicubi commorantes non ligantur cenſuris locorum, generali ſententia, aut ſtatuto decretis: quia non ſunt ſubditi. Layman. *l. c. n. 5.*

3. Etſi ſubditi extra ſuam diœceſim, vel in loco diœceſis exempto delinquentes contra legem ſui Epiſcopi non incurrant cenſuram;

Su-

Superior tamen, ſaltem regularis, poteſt ſuos ſubditos, ubicunque exiſtant, per particularem ſententiam cenſuris innodare. V. Laym. *l. c.*

4. Hæretici, Apoſtatæ, & Schiſmatici poſſunt affici cenſuris, quia per baptiſmum ſunt ſubjecti Eccleſiæ. V. Laym. *l. c.*

5. Solus Papa non poteſt incurrere cenſuram, quia nulli eſt ſubjectus. Bon. *l. c.*

DUBIUM IV.

Ob quam cauſam poſſit ferri Cenſura.

Reſp. Ob ſolum peccatum externum, cenſuræ proportionatum, & conjunctum cum contumacia. Et quidem in interdicto locali poteſt eſſe alienum, verbi gratia Prælati, vel communitatis, non tamen hominis privati, alias requiritur proprium. Bon. *par.* 5. Unde reſolves.

1. Non poſſunt cenſurari infantes, vel amentes, quia non peccant. Bon. *d.* 1. *q.* 1. *p.* 4. Laym. *c.* 4. *n.* 3. ex S. Thom. Suar.

2. Etſi ob peccatum veniale interdum ferri poſſit levis ſuſpenſio, vel leve interdictum; excommunicatio tamen major, ſuſpenſio gravis, & interdictum perſonale ſpeciale, quicquid ſit de generali, non poteſt ferri, niſi ob culpam mortalem: quia alioqui pœna non eſſet proportionata culpæ. Imo, cum ſint pœnæ medicinales, non debent indigi pro quovis mortali, ſed quibuſdam tantum, ne cenſuræ contemnantur, ut monet Trid.

3. Actus peccati, ob quem cenſura fertur, debet eſſe mortalis, non tantum quoad actum internum, ſed etiam quoad ſubſtantiam operis externi. Hinc non excommunicatur leviter percutiens Clericum, etſi intentione mortalem habuiſſet: uti nec qui interius tantum eſt lapſus in hæreſim, quam exterius non ſignificavit: quia Eccleſia tantum judicat de externis. Bon. *l. c.*

4. Actus peccati in ſuo genere debet eſſe perfectus, & conſummatus; niſi expreſſe aliud ſonent verba legis; quia pœnæ, & odia ſunt reſtringenda. Hinc excommunicationem homicidæ non incurrit favens, mandans, conſu-

In quo caſu, etſi ſententia a parte reiſit injuſta, ideoque probabilius cenſura non liget in foro conſcientiæ, in foro tamen externo ſervari debet propter ſcandalum. Vide Laym. *p. 1. c. 6.*

DUBIUM V.

Qui poſſint abſolvere a Cenſuris?

Reſpond. 1. A cenſura lata per ſententiam particularem ordinarie is tantum poteſt abſolvere, qui eam tulit, vel ejus ſuperior, vel ſucceſſor, vel delegatus. Ab ea, quæ lata eſt a jure communi, vel ab homine per ſententiam generalem, ſi non ſit reſervata, poteſt abſolvere quivis, qui cenſuratum poteſt abſolvere a mortalibus: ſi vero ſit reſervata, ordinarie, & per ſe, poteſt tantum vel relaxari ab authore legis, vel ejus ſucceſſore, vel delegato.

Dixi 1. ordinarie; quia in articulo mortis quivis Sacerdos abſolvere poteſt a quavis cenſura.

Dixi 2. Per ſe: quia per accidens, & ex privilegio poſſunt etiam alii. Laym. *l. 1. t. 5. p. 1. c. 7.*

Reſpond. 2. Epiſcopi ſecundum Trid. *ſeſſ. 24. c. 6.* poſſunt 1. abſolvere in foro conſcientiæ per ſe, vel Vicarium ab omnibus cenſuris occultis, etiam in Bulla Cœnæ, Papæ reſervatis, excepta hæreſi, a qua per ſeipſos tantum abſolvere poſſunt, quantum eſt ex vi hujus decreti. * Hic diligenter adverte Propoſit. 3. inter damnatas ab Alex. VII. * Dicitur autem cenſura occulta, quæ contracta eſt ob delictum non publicum, nec ad forum contentioſum deductum, aut ſi deductum fuit, a quo reus ob defectum probationis fuit abſolutus. Bonac. *d. 1. q. 3. p. 1. n. 15. & p. 2. n. 1. ex declarat. Cardin. &c.* 2. Poſſunt etiam ſæpe abſolvere a cenſura Papæ reſervata, propter impedimentum ejus, qui incurrit, vel quando propter ſenium, morbum, ſexum, pauperiem Pontifex non poteſt adiri. Bonac. *4. c.* ex Navar. Sanch. Avila, Coninc. &c.

Reſp. 3. Multi Religioſi, præſertim Mendicantes, poſſunt ex privilegiis, in foro

ra-

tamen in interno tantum, a variis cenſuris abſolvere. Vide Dian. p. 9. t. 4. reſ. 63. Quare a ſuperioribus ſuis illa privilegia petant, cum ad confeſſiones audiendas exponentur, & circa ea ſequentes regulas ſequantur.

Prima. Qui habet poteſtatem abſolvendi a cenſuris reſervatis Epiſcopo, non poteſt vi illius abſolvere a reſervatis Papæ.

Secunda. Qui habet poteſtatem abſolvendi a reſervatis Papæ, non cenſetur poſſe abſolvere a cenſuris Bullæ Cœnæ, eo quod hæ cenſeantur majores, nec comprehendi in conceſſione generali. Dian. p.5. t.12. R.34. ex Suar. &c. contra Boſſium.

Tertia. Qui habet poteſtatem abſolvendi a cenſuris Bullæ Cœnæ, habet etiam a quibuſvis Papalibus, & Epiſcopalibus a jure latis, etſi aliqui negent de excommunicatione contracta propter hæreſim, de qua alii probabilius affirmant, præſertim pro regionibus ſeptentrionalibus, pro quibus alioqui conceſſio per magnam partem eſſet inutilis. * Hanc circa doctrinam animadverte Propoſit. 4. & 12. inter proſcriptas ab Alex. VII.

Quarta. Poſſunt Regulares per ſua privilegia, ſicut ab aliis cenſuris Papæ reſervatis, ita etiam abſolvere duello certantes: Idem dic de ſimilibus caſibus, poſt conſtitutionem Clementis VIII. ſicuti poterant ante eam: præterquam in Italia extra urbem; idque ex declaratione ipſiuſmet Clementis apud Comitolum l. 6. mor. Reg. l.21. n. 83. Filliuc. t. 1. tr. 15. c.5. Laym. l.3. t.3. p.3. c.5.

Reſpond. 4. Ampla etiam ſolet dari poteſtas a cenſuris abſolvendi in Jubilæis: in quibus diligenter conſiderandum, quid, quantum, & quomodo concedatur. Si enim detur poteſtas abſolvendi a caſibus reſervatis Papæ, etiam conceditur poteſtas abſolvendi a cenſuris Papæ reſervatis: quia is non ſolet reſervare caſus, niſi ratione cenſuræ adjunctæ. Porro abſolutio data confitenti bona fide in Jubilæo, cum intentione lucrandi illud, etſi poſtea vel ſua negligentia, vel propter aliud impedimentum non lucretur, eſt valida, tollitque cenſuram; ſecus ſi ab initio indulgentias lucrari noluerit, eo enim caſu probabilius eſt abſolutionem non valere, & tam peccata reſer-

ſervata, quàm cenſuram de novo debere tolli ab eo, qui poteſt extra Jubilæum.

DUBIUM VI.

Quomodo danda ſit abſolutio a Cenſura?

Reſp. Id ſtatuendum eſſe ex natura tum cenſuræ, tum cujusvis abſolutionis. Ex qua circa abſolvendi modum reſolves.

1. Ex natura rei non requiruntur certa verba, ſed ſufficiunt ea ſigna, quibus aperte ſignificetur abſolutio impendi. In foro tamen externo communiter ſervanda eſt forma cujuſque Epiſcopatus. In foro autem conſcientiæ hæc fere eſt in uſu. *Ego te abſolvo*, verbi gratia, *a vinculo excommunicationis, ſuſpenſionis*, &c. *quam incurriſti propter* NN. (talem cauſam) *&* (ſi ſit excommunicatus) *reſtituo te Sacramentis Eccleſiæ, & communioni fidelium, aut* (ſi ſit ſuſpenſus) *executioni tuorum ordinum, vel officiorum, vel beneficiorum. In nomine Patris*, &c. In publica autem, ac ſolemni abſolutione præmittitur Pſalmus Miſerere, & ad ſingulos verſus pœnitentis humeri denudati leviter percutiuntur (niſi ex juſta cauſa talis cæremonia videatur omittenda, præſertim in fœminis) tum adjectis precibus abſolvitur, & in Eccleſiam introducitur. Idem modus fere ſervatur in abſolutione mortuorum, niſi quod ſepulchrum virga percutiatur. Vide Rituale Roman.

2. Abſolvi a cenſura poteſt abſens, imo & invitus; etſi hoc communiter non liceat, ne cenſura contemnatur. Ratio, quia ſicut pœna in abſentem, & invitum poteſt ſtatui, ſic & auferri. Turr. Dian. *p.* 5. *t.* 9. *R.* 10.

3. Is, qui pluribus cenſuris eſt aſtrictus, poteſt abſolvi ab una, relictis aliis; quia inter eas non eſt neceſſaria connexio. Unde ſi dicatur, *abſolvo te ab omni vinculo*, &c. valet pro omnibus: ideoque ſi ſic abſolutus in Jubilæo forte omiſiſſet invincibiliter peccatum habens annexam cenſuram, ideſt excommunicationem, poſſet is poſtea ab eo peccato per quemvis approbatum abſolvi, cum non ſit amplius reſervatum, eo quod cenſura, ratione cujus tantum erat reſervatum, ſit ſublata.

4. Ab-

4. Abſolutio vi, aut metu gravi injuſte incuſſo extorta non valet; imo novam excommunicationem incurrit, qui metum incutit.

5. Abſolutio data ab Ordinario, non præſtita ſatisfactione, etſi ſit illicita, valida tamen eſt: imo etiam data a delegato, modò non delegetur cum conditione ſatisfactionis; quæ ſi impoſſibilis ſit, ſufficit præſtare cautionem, aut juramentum de ſatisfaciendo, cum poterit.

6. Dari poteſt abſolutio ſub conditione de futuro contingenti; cum ſit actus juriſdictionis externæ, qui conditionatus eſſe poteſt. Communiter tamen non expedit ſic abſolvi: ſi enim reus abſolutionem meretur, non debet apponi conditio; ſi non meretur, non debet abſolvi.

7. Poteſt etiam dari abſolutio ad reincidentiam, id eſt, pro certo actu, & tempore, quo tranſacto reincidat; item ſub certo onere, quo non impleto, cenſura reviviſcat.

8. Probabilius eſt, eum, qui habet poteſtatem abſolvendi in foro conſcientiæ a cenſura, poſſe id facere etiam extra confeſſionem, ut contra Nav. Suar. & alios docet Sanchez *l.* 8. *de matr. d.* 16. Con. Dian. &c.

CAPUT II.

De Excommunicatione.

DUBIUM I.

Quid ſit, & quotuplex?

Reſpond. Excommunicatio eſt cenſura, per quam quis privatur communione Eccleſiæ. Eſtque duplex; minor, quæ tantum privat uſu paſſivo, ſeu receptione Sacramentorum; & major, quæ etiam dicitur Anathema, ac in jure fere ſemper nomine excommunicationis intelligitur, privatque omni communione Eccleſiaſtica, ſecundum dicenda. Per hanc majorem excommunicatus rurſus eſt duplex: Toleratus, quem fideles non tenentur vitare: non toleratus, quem tenentur vitare. Et quidem poſt Concilium Conſtantien-

ſe, non relerati ſunt hi tantum, 1. Notorius Clerici percuſſor, de quo infra, 2. Quivis nominatim excommunicatus, & ſpecialiter, ac publice denunciatus. Unde reſolves.

1. In Germania Catholici ſecure communicant cum iis, qui notorie ſunt Hæretici, & conſequenter excommunicati, ac publice denunciati.

2. Non teneris vitare eum, quem ſcis peccaſſe contra legem, per quam illi, etiam in particulari, ſub pœna excommunicationis aliquid eſt vetitum, vel præceptum; quia requiritur, ut per ſententiam expreſſam, & ſpecialem, contra perſonam in particulari, poſt peccatum commiſſum, cenſura ſit publicata, verbi gratia, ut Joannes ſit denunciatus, excommunicatus, vel ſaltem ita exprimatur perſona, ut non liceat de ea dubitare, verbi gratia, Excommunicamus talis loci Decanum, Prætorem.

3. Licet dicatur: *Excommunicamus Petrum*, verbi gratia, *incendiarium*, *& ejus complices*, ſolus Petrus vitandus eſt, non vero alii, etſi ſunt notorii: quia ſententia quoad illos eſt tantum generalis, & non ſpecialis contra certam perſonam.

4. Non teneris vitare eum, qui privatim in conclavi eſt denunciatus, quia id non eſt factum publice; ad hoc enim requiritur, ut ſententia legatur, vel affigatur aliquo loco celebri, v. g. in templo tempore concionis, vel aliter, pro more regionis.

DUBIUM II.

Ob quam cauſam incurratur, & quem effectum habeat excommunicatio minor?

Reſpond. Incurritur ob unicam tantum cauſam, ſi quis nimirum cum excommunicato majore excommunicatione communicet iis actibus, quibus non licet. Effectus ejus eſt privatio ſacramentorum perceptionis. V. *Laym. l. 1. t. 5. p. 2. c. 3.* Unde reſolves.

1. Cum jura dicunt, communicantem cum excommunicato incurrere ſimilem excommuni-

nicationem, ſenſus eſt, quod ſimiliter, id eſt, vere excommunicetur, licet minore.

2. Propter communicationem cum excommunicato minore excommunicatione, etiam nominatim denunciato, nulla incurritur cenſura.

3. Etſi excommunicatus minore excommunicatione, recipiendo aliquod Sacramentum, non incurrat irregularitatem, graviter tamen peccat: adminiſtrando vero, probabile eſt nec venialiter peccare.

4. Incurritur hæc cenſura, etſi quis propter levitatem materiæ tantum venialiter peccet, v. gr. confabulando nominatim excommunicato, quando non licet: ſecus, ſi ſit veniale propter imperfectum uſum rationis, quia pœna infligitur propter actum, qui quantum eſt ex ſe, ſufficit ad mortale.

5. Etſi peccatum veniale poſſit omitti in confeſſione, non tamen illud, cui hæc cenſura eſt annexa: ne Sacramentum in ea recipiatur. Unde etiam Confeſſarii ordinarie prius abſolvunt fideles ab omni vinculo excommunicationis, etiam minoris, deinde a peccatis.

6. Ab hac excommunicatione lata a jure abſolvere poteſt Parochus, & quiſquis poteſt a mortalibus: cum non ſit reſervata. An vero qui poteſt abſolvere a veniali habente annexam hanc excommunicationem, poſſit etiam ab ipſa, quidam affirmant, ut Navar. & Tolet. & alii probabilius negant, ut Suarez, Coninc. quia, ſicut hæc abſolutio eſt diſtincta a Sacramentali, ita etiam ad eam requiritur diſtincta juriſdictio, quæ nuſquam conceditur omnibus Sacerdotibus. V. Laym. *l. 1. t. 2. p. 2. c. 3.*

DUBIUM III.

Quos effectus habeat excommunicatio major?

Reſpond. Habet duplices, mediatos, & immediatos.

Mediati, ſive remoti ſunt hi.

1. Irregularitas, quam excommunicatus incurrit, exercendo actum alicujus ordinis.

2. Si excommunicatus toto anno in excommunicatione contumaciter perſiſtat; & , ut jura loquuntur, inſurdeſcat, fit ſuſpectus de hæreſi, & contra eum, ut talem, procedi poteſt, ex Trid. *ſeſſ.* 25. *c.* 3. ideoque, ſi crimen grave, & beneficii privatione dignum commiſit, privandus eſt beneficio; imo, etſi crimen non ſit adeo grave, ſi tamen ad hæreſis ſuſpicionem purgandam citetur, tamquam hæreticus privari debet. Bon. *d.* 2. *q.* 2. *p. ult.* ex Rebuff. Dian. Nav. &c.

Immediati effectus ſunt ſequentes.

1. Privat ſuſceptione, & uſu paſſivo ſacramentorum: unde nullus excommunicatus, ſive toleratus, ſive non, poteſt ea licite recipere ſub mortali, niſi excuſet ignorantia invincibilis, metus mortis, infamiæ, jacturæ bonorum, &c. quia cenſura non obligat cum tanto rigore. Laym. *l.* 1. *t.* 5. *p.* 2. *c.* 2.

Dixi, licite; quia valide ſuſcipit omnia, ſaltem quoad ſubſtantiam, præter Pœnitentiæ; imo etiam hoc, ſi adſit ignorantia inculpabilis, dummodo cætera ad eſſentiam Sacramenti requiſita non deſint, quia per cenſuram non fit incapax abſolutionis, niſi prohibeatur eam recipere, priuſquam abſolvatur a cenſura. Bon. *d.* 2. *q.* 2. *p.* 2. ex Filliuc. Suar. Coninc. &c. Nec obſtare, etiamſi excommunicatio ſit reſervata, vel confeſſarius ſciens peccata habere annexam excommunicationem, tamen ex malitia abſolvat, docet Dia. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 78. ex Conin. Suarez, &c. & *p.* 5. *t.* 9. *R.* 53.

2. Privat, ſaltem non toleratos, communibus Eccleſiæ ſuffragiis, orationibus, & fructu Indulgentiæ, non tamen privatis. Unde non tantum quivis privatus, ſed etiam Sacerdos poteſt, tanquam perſona privata, pro excommunicatis orare, etiam in publicis precibus, & ſacro: imo actionem ſacrificandi, prout pendet a merito privato operantis, offerre, vel ejus in Memento in particulari meminiſſe.

Dixi, tanquam privata: quia, ut miniſter Eccleſiæ, non poteſt. Hinc irritæ ſunt, ac nullæ omnes preces, quas pro excommunicato in perſona Eccleſiæ intercedentis pro ipſo, Deo offert: adeoque privatur omnibus bonis, quæ in gratiam Eccleſiæ, Dei conceſſurus fuiſſet.

3. Pri-

3. Privat uſu activo Sacramentorum, & adminiſtratione. Quæ tamen excommunicato tolerato, & ad id requiſito, & ſe non ingerenti, quandoque eſt licita; verbi gratia, ſi ſit Paſtor, cujus ſubditi teneantur audire ſacrum, nec ſit alius, qui celebret: imo, ſi etiam non Parochus forte rogetur, & invitetur ad celebrandum. Ac, licet communis doctrina ſit apud Lay. *hic c.* 4. peccare fideles, ſi ſine cauſa neceſſitatis, vel magnæ utilitatis, talem inducant ad Sacramentorum adminiſtrationem, quando alius miniſter haberi poteſt; contrarium tamen eſt probabile ob facultatem conceſſam a Concilio Conſtant. cum talibus communicandi: & hinc nec illum, qui petit a tali Sacramentum, nec ipſummet excommunicatum, ſi conferat, præciſe ob cenſuram peccare. Lay. *l. c. n.* 5. ex Soto, & Sanchez *l.* 7. *de matr. d.* 9. *n.* 8. Idem docet Bon. *d.* 2. *q.* 2. *p.* 2. §. 2. ex Vaſquez, Suarez, &c. Non tolerato autem illicita eſt Sacramenti adminiſtratio, præterquam in caſu extremæ neceſſitatis, extra quam valide illud adminiſtrat, præterquam pœnitentiam, quia hæc requirit juriſdictionem, qua ipſe caret. V. Lay. hic c. 2. Bon. *l. c.*

4. Privat uſu divinorum officiorum, ita ut excommunicatus non tantum careat eorum fructu, ſed etiam ſub mortali iis nequeat intereſſe, parte notabili, ita ut moraliter cenſeatur cum aliis communicare: niſi excuſet ignorantia, vel neceſſitas vitandi ſcandali, aliave juſta cauſa. Bon. *l. c. p.* 3. §. 1. ex Suarez, Fill. &c. Similiter peccant etiam alii, qui cum excommunicato vitando eidem Miſſæ interſunt, ut ex communi docet Bonac. *l. c. n.* 9. contra Durand. quia participant cum illo in divinis. Aliud tamen eſſet, ſi tranſiens per Eccleſiam aliud tractaret, vel breviter privatim, aut omnino ſeparatim oraret, aut ſi aliis unum ſacrum audientibus, ipſe aliud audiret; quia ſic moraliter non cenſeretur communicare cum aliis, nec conjungi ad unam orationem fundendam. Bonac. *l. c. n.* 16. ex Suar. Henr. Fillnc. Coninc. &c. Ac, licet peccatum hoc ex genere ſuo ſit mortale, ex parvitate tamen materiæ ſubinde tantum eſt veniale, ut ſi exigua pars Miſſæ, v. gr. uſque ad Evan-

gelium tantum cum illo audiſ[illegible]. Avila; Dian. p. 3. t. 5. Reſ. 21. vel ſi Ho[illegible] privatim cum eo recitentur. Dian. p. 5. t. 9. Reſ. 29. ex Suarez, & aliis novem. Porro per divina officia intelliguntur ſacrificium Miſſæ, publica oratio, proceſſio, cantus horarum, benedictio olei, aquæ, candelarum, & cætera annexa ordini clericali, quæ ſolemniter fiunt, excepta concione; in quibus, licet alii fideles non teneantur vitare toleratum, tenentur tamen non toleratum ſub mortali vitare, niſi vel levitas materiæ, vel ignorantia, aut ſimile quid excuſet. Unde, ſi talis præſens ſit, moneri debet, ut recedat: ſi nolit, debet extrudi, vel exportari, licet ſit Sacerdos: niſi tamen gravius inde timeatur incommodum, ob quod ſi expelli non poſſit, omittendum eſt officium, etiam die feſto; & celebrans, nondum inchoato Canone, debet abrumpere Miſſam; ſi inchoavit, poteſt, cæteris abeuntibus, ſacrum proſequi, vel abrumpere, ob ſententiæ utriuſque probabilitatem; ſi conſecravit, debet, ſolo miniſtro manente, pergere uſque ad communionem incluſive, & reliqua perficere in ſacriſtia, vel alio decenti loco. Quod ſi excommunicatus negligat procurare abſolutionem eo fine, ut non audiat ſacrum die feſto, peccat mortaliter omiſſione ſacri: ſecus ſi alia de cauſa negligat. Quod ſi etiam obligatus eſt ad Horas, non excuſatur ab illis; etſi non debeat dicere: *Dominus vobiſcum*, ſed *Domine exaudi*, &c. quas ſi cum alio privatim legat, venialiter tantum videtur peccare.

5. Collatio beneficii facta excommunicato nulla eſt, uti & præſentatio, vel electio, inſtitutio, & confirmatio. Ratio, quia excommunicatus, etiam toleratus, non poteſt communicare in officio, proindeque incapax eſt beneficii, *quod datur propter officium*. Idque, licet ignoretur excommunica[illegible]: *quia ignorantia invincibilis, etſi excuſet* [illegible] *culpa, non tamen ſupplet defectum condit*[illegible] *re-quiſitæ ad valorem actus*. *Vid. Leſſ.* [illegible] 34. d. 22. Imo probabile eſt, excomm[illegible] *tum, quamvis beneficio ante obtento* [illegible] *vetur, fructus tamen, & diſtributiones* [illegible] *facere ſuas, ideoque eas teneri reſtituere*, [illegible]

iam[illegible]

[illegible] ante ſententiam [illegible] tus officio; fructus autem dantur propter officium, velut merces propter opus. Ita Suarez, & alii contra Sanchez, & Conin. qui probabiliter putant, ex conſuetudine non teneri ante ſententiam, modo per ſe, vel alium inſerviat beneficio.

6. Privat communicatione forenſi. Unde excommunicatus nequit eſſe Judex, Advocatus, Procurator (licet pro ſemetipſo reſpondere poſſit ipſe. Coninc. Præpoſ. Diana *p.* 5. *t.* 9. *Reſ.* 111.) Actor, Tabellio, Teſtis, &c. ita ut contra excommunicatum, etiam toleratum, ſemper poſſit reus excipere. Quod ſi non faciat, nec Judex eum repellat, valida eius acta erunt, ſi ſit toleratus: ſecus eſt de Judice non tolerato, cum ſit privatus juriſdictione. Vide Laym. c. 2. Dian. *p.* 5. *t.* 9. *Reſ.* 112. & 113. Non poteſt etiam eſſe Tutor, aut Curator. Dian. *p.* 5. *t.* 9. *Reſp.* 115. ex Syl. Neque teſtamenti executor. Dian. *p.* 8. *t.* 9. *Reſ.* 2. ex Carp. &c. contra Sanch. Lugo, &c. Si tamen non fiat oppoſitio, valide exequitur, *ibid.* Nec poteſt ipſe teſtari licite, etſi faciat valide, etiam cum excommunicatum inſtituit hæredem. Suar. Villal. Merc. &c. cum Dian. *l. c. Reſp.* 129. Denique contractus omnes ab eo *facti* (etſi ſint illiciti) & ratione eorum non detur actio in foro externo, durante executione, valent, niſi fiant ab eo, ut perſona *publica*, vel Miniſtro ratione muneris, *& beneficii*; quia tunc ſpectant ad juriſdictionem, quæ ſuſpenſa eſt. Dian. *p.* 5. *t.* 9. *R.* 128. ex Con. Fill. Merc. &c.

7. Excommunicatus non toleratus privatur uſu juriſdictionis. Unde non poteſt valide eligere, conferre, præſentare, ferre leges, vel ſententiam; & qui ſic beneficium a non tolerato accepit, dicendus eſt intruſus, ac proinde tenetur, ſine alia juris declaratione, beneficium una cum fructibus relinquere. Dixi, non toleratus; quia acta tolerati probabile eſt eſſe valida ob bonum commune: graviter tamen peccat, ſi abſque neceſſitate talia exerceat.

8. *Non toleratus* privatur Eccleſiaſtica ſepultura, ita ut non poſſit in loco ſacro, ſeu benedicto ſepeliri: &, ſi contrarium fiat, ac cor-

tiatus, in ea ſepeliatur, ut docent Suar. Lay. & alii: jure nihilominus id prohibent Epiſcopi in Germania, eo quod inter cæteras pœnas non communicantium in Paſchate, etiam ſtatuatur privatio ſepulturæ Eccleſiaſticæ.

9. Excommunicatus privatur omni alia civili communicatione fidelium, ita ut ipſe non poſſit cum aliis, &, ſi non ſit toleratus, etiam alii cum ipſo non poſſint communicare: idque in caſibus hoc verſu comprehenſis:

Os, orare, vale, communio, menſa negatur.

Dicitur 1. *Os*, per quod intelligitur oſculum, & omne colloquium, etiam privatum, item per nutus, litteras, internuncium, & quodvis ſignum benevolentiæ.

Dicitur 2. *Orare*, id eſt omnis communicatio in divinis, de qua ſupra.

Dicitur 3. *Vale*, quod comprehendit omnem ſalutationem (ſaltem honorificam) verbo, vel ſigno, vel amplexu, & ſecundum quoſdam, etiam reſalutationem, eo quod ſit actus obſervantiæ. Sed contrarium videtur verius, quia eſt ſolutio debiti. Imo Sayr. &c. cum Dian. *q. 5. t. 9. Reſ. 15.* putant probabile, quod ſola verbalis ſalutatio ſit prohibita, non autem alia ſigna, v. g. aperiendo caput, &c. quæ urbanitatis cauſa fieri ſolent.

Dicitur 4. *Communio*, quæ comprehendit omnem contractum (qui tamen validus eſt, ſi fiat) item cohabitationem, cooperationem, ſocietatem, v. g. in contractibus, ita ut moraliter cenſeatur communicare; quod prudens æſtimabit: unde nec iter cum eo, tanquam cum ſocio, facere licet.

Dicitur 5. *Menſa*, per quam intelligitur omnis convictus, & convivia, per modum ſocietatis, & commercii; qualis non eſt, ſi caſu incidas in idem hoſpitium, iter, menſam, imo lectum. V. Bon. *d. 2. q. 2. p. 6.* §. 1. & 2.

Quæres 1. Quale peccatum ſit communicare cum excommunicato non tolerato.

Reſpon. Communicatio in divinis cenſetur mortale propter gravitatem materiæ; in civi-

libus

libus autem (etſi inducat minorem excommunicationem) ſecluſo tamen contemptu, tantum eſt veniale regulariter. Suar. Bon. &c. Dian. *p.* 7. *t.* 11. *R.* 47. Quod addo, quia aliquando eſt mortale, ut ſi quis cum excommunicato communicet in eodem crimine, v. gr. ſi quis concubinam excommunicatam cognoſcat.

Quæres 2. An aliquando liceat cum non tolerato communicare?

Reſp. Quod ſic, extra divina, in his quinque caſibus. 1. In caſu utilitatis, ſive ſpiritualis ipſius excommunicati, v. g. ut convertatur, ſive alterius, ut ab excommunicato conſilium petat, quod ab alio habere non poteſt; ſive etiam utilitatis temporalis, v. g. ut ab eo reſtitutio, vel debitum ex contractu petatur. Contractus tamen novos cum ipſo inire non licet, etſi, ſi ineantur, ſint validi, cum nulla ſit lex irritans. 2. In caſu legis matrimonialis: quo modo uxori licet communicare cum marito, & contra, niſi factum ſit divortium. Dian. *p.* 5. *t.* 9. *R.* 122. non tamen ſponſo de futuro cum ſponſa. *l. c. R.* 126. ex Sayr. Sanch. & Fill. 3. In caſu ſubjectionis; quo modo poſſunt filii etiam emancipati (addit Dia. *p.* 5. *t.* 9. *R.* 118. 119. ex Con. Fill. Hurt. &c. etiam adoptivi, vel illegitimi: imo etiam nepotes, pronepotes, & in eodem genere affines) communicare parenti; ſervi, & ancillæ domino, ſi ante excommunicationem fuerint in ſervitio. Similiter religioſi Prælato: non tamen, niſi quoad eam communicationem, quæ ab habitantibus in eadem familia evitari non poteſt. Dian. *l. c. R.* 117. contra Sotum. V. Fill. *t.* 12. *c.* 8. *n.* 203. Laym. & Bon. *l. c.* 4. In caſu ignorantiæ juris, vel facti. 5. In caſu neceſſitatis, ſive animæ, ſive corporis, ſive bonorum temporalium, qui caſus hoc verſu comprehenduntur:

Utile, lex, humilis, res ignorata, neceſſe.

De

DUBIUM IV.

Ob quas cauſas incurratur excommunicatio Major ?

Cum hæ multæ ſint, variæ ſunt etiam excommunicationes, quæ in 4 potiſſimum claſſes dividuntur; nam aliæ nulli, aliæ Epiſcopo, aliæ Pontifici per Bullam Cœnæ, aliæ eidem extra illam reſervantur.

ARTICULUS I.

Quæ ſint excommunicationes non reſervatæ ?

Reſpond. 1. Ex jure antiquo uſitatiores ſunt ſequentes. Contra omnes. 1. In vexantes Eccleſiaſticos, quod non elegerint eum, pro quo rogati fuerant. 2. In directores Monialium, ſi foveant diſcordias in electione. 3. In extorquentes abſolutionem a cenſura per vim, aut metum. 4. In compellentes Eccleſiaſticos, ut laicis ſubmittant jura Eccleſiæ. 5. In docentes leges, vel medicinam Religioſos, qui dimiſerunt habitum, vel eos retinentes in ſuis ſcholis. 6. In ſepelientes tempore interdicti vel interdictos, vel excommunicatos non toleratos, vel manifeſtos uſurarios. 7. In impedientes viſitatores Monialium. 8. In contrahentes matrimonium in gradibus prohibitis, vel cum Monialibus. 9. In edentes Gloſſas in Tridentinum. 10. In imprimentes libros ſine ſuperiorum licentia. 11. In præcipientes ſuis ſubditis, ne officia communia Reipub. exhibeant Eccleſiaſticis, verbi gratia, ne iis vendant, coquant panes, &c. 12. In Doctores, & Profeſſores non facientes profeſſionem fidei, ubi recepta eſt Bulla Pii IV. 13. In negligentes adminiſtrare juſtitiam Eccleſiaſticis. 14. In poteſtates foventes uſuras.

Contra Clericos. 1. In Clericos in dignitate conſtitutos, aut Sacerdotes audientes publice jus, aut medicinam. 2. In Sacerdotes recipientes præfecturas ſæculares. 3. In Clericos minores Epiſcopis, locantes domos uſurariis. 4. In alienantes bona Eccleſiæ, vel locantes ultra triennium. 5. In impugnantes in concio-

cionibus montes pietatis. 6. In contrahentes matrimonium, ſi ſint in ſacris. 7. In ficte reſignantes, vel permutantes beneficia. 8. In præſumentes abſolvere a caſibus Bullæ Cœnæ.

Contra Religioſos. 1. In audientes Leges, vel medicinam extra clauſtra. 2. In habitum temere dimittentes, vel matrimonium contrahentes. 3. In inſtituentes novum ordinem. 4. Adeuntes curias Principum, ad nocendum ſuis monaſteriis, vel Prælatis. 5. Tenentes arma ſine licentia intra clauſtra. 6. Non ſervantes interdictum, quando ſervatur a Cathedrali. Vid. Fill. *t.* 1. *t.* 14. 15. *c.* 84. Bon. *d.* 3. *p.* 5. §. 1. *n.* 36.

Reſpond. 2. Supradictis adjectæ ſunt a Tridentino ſequentes, quæ valent, ubi illud eſt receptum. 1. In imprimentes, imprimi mandantes, vendentes, apud ſe retinentes, vulgantes libros de rebus ſacris, ſine nomine authoris, & approbatione ab Ordinario obtenta. 2. In docentes non eſſe neceſſariam confeſſionem ante ſumptionem Euchariſtiæ. 3. In raptores mulierum, juvantes, faventes. 4. In cogentes contrahere matrimonia cum præſcriptis. 5. In magiſtratus, qui requiſiti non juvant Epiſcopos, ad reſtituendam, vel conſervandam clauſuram Monialium. 6. In ingredientes (cujuſcunque conditionis, vel ſexus fuerint) monaſteria monialium, ſine licentia in ſcripto obtenta. 7. In cogentes mulierem ingredi Monaſterium, & profiteri. 8. In impedientes, ſine juſta cauſa, ſanctam voluntatem mulierum emittendi votum. 9. In dominos temporales, concedentes in terris ſuis locum pro duello.

ARTICULUS II.

Quæ ſint excommunicationes reſervatæ Epiſcopis?

Reſpond. Sunt hæ. 1. Quæ contrahitur ex levi percuſſione Clerici, vel gravi, ſi ſit mulier. 2. In eos, qui abſoluti in articulo mortis (a cenſura, vel peccato habente cenſuram annexam) ab eo, qui alias non poterat, non præſentant ſuperiori ſe, poſtquam convaluerunt. V. Fill. *t.* 1. *c.* 10 *n.* 241. 242. 3. In Fra-

tres Minores, ſi admittant in ſuis Eccleſiis, ad efficia divina, Fratres tertii Ordinis. 4. In procurantes abortum fœtus animati, effectu ſecuto. 5. In eos, qui communicant in eodem crimine cum excommunicatis ab Epiſcopo. 6. Ex omnes, quas ferunt Epiſcopi per propria ſtatuta, & ſibi reſervant, quas Confeſſarii videant in Agendis.

ARTICULUS III.

Quæ ſint Papæ reſervata extra Bullam Cœnæ.

Reſp. I. *Contra omnes*, magis obviæ ſunt ſequentes. 1. In incendiarios. 2. In habentes litteras Apoſtolicas falſas, & non deſtruentes: item in falſarios litterarum Apoſtolicarum. 3. In effringentes, & ſpoliantes Eccleſias. 4. In communicantes eodem crimine cum excommunicatis a Papa. 5. In vexantes eos, qui cenſuram in alios tulerunt. 6. In abſolutos excommunicatione, ſub conditione, & non implentes. 7. In violantes interdictum Papale. 8. In dantes, & recipientes aliquid ex pacto, ob admiſſionem ad religionem. 9. In Simoniacos reales, circa ordinem, vel beneficium. 10. In committentes ſimoniam confidentialem. 11. In impedientes executionem litterarum ſacræ Pœnitentiariæ. 12. In dantes, & recipientes aliquid pro gratia, aut juſtitia, apud Sedem Apoſtolicam. 13. In committentes duellum, & ad id cooperantes, ſuadendo, &c. 14. In mulieres ingredientes Monaſteria Regularium. 15. In impugnantes inſtitutum Societatis JESU. 16. In facientes jurare illicita, & contraria libertati Eccleſiaſticæ. 17. In rapientes bona Eccleſiaſtica, item *in exigentes tributa ab Eccleſiaſticis*. 18. In *violantes libertatem Eccleſiaſticam*, quoad *fugientes ad Eccleſiam*. 19. *In docentes poſſe fieri confeſſionem in abſentia*. 20. *In eos, qui alterutram opinionem de Conceptione* B. *Virginis damnant peccati mortalis, vel hæreticos; item in eos, qui in concionibus, aliiſque publicis actionibus, ut lectionibus, concluſionibus, aſſerunt B. Virginem conceptam in originali*. 21. *In percuſſores Clericorū. Quæ cum* [illegible]

le-

lebr[illegible]is ſit, & multa ſcitu neceſſaria habeat, agetur de ea peculiariter infra.

Reſ. 2. *Contra Clericos, & Religioſos*, ſunt hæ: 1. In participantes in ſacris cum excommunicatis a Papa. 2. In procurantes alienationes Eccleſiarum. 3. In Concionatores, qui Scripturæ ſenſum a Doctorum interpretatione alienum circa tempus Antichriſti, & extremi judicii, aliaque ſimilia revelata prædicant. 4. In Parochos non implentes juramentum de reſidentia factum. 5. In Mendicantes tranſeuntes ad alium Ordinem, præter Carthuſianum. 6. In Moniales exeuntes clauſtris ſine licentia. 7. In religioſos, qui ſine privilegio, vel ſpeciali licentia Parochi, Clericis, aut Laicis Sacramentum Euchariſtiæ vel Unctionis miniſtrare, vel Matrimonia ſolemnizare præſumunt.

ARTICULUS IV.

Quomodo intelligenda excommunicatio percuſſoris Clericorum.

Reſpond. Ea ſic habet. *Si quis ſuadente diabolo in Clericum, vel Monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo ſubjaceat, & nullus Epiſcoporum præſumat illum abſolvere.*

Dicitur 1. *Si quis*: intellige cujuſcunque ſexus, aut ſtatus, etiam impubes; dummodo rationis compos, & doli capax. Extenditur autem ad efficaciter mandantes, conſulentes, conſentientes, ſuo nomine factam ratihabentes, non impedientes, ſaltem ſi ex officio, aut juſtitia teneantur, ut reges, Judices, & cæteri ſuperiores. Item patres, tutores, heri, pædagogi, Parochi, &c. quibus aliorum cura demandata eſt. Ita Laym. *l.* 1. *t.* 5. *p.* 2. *c.* 5. *n.* 6. Bon. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 1. *a.* 8. ex Molin. &c. commun.

Dixi, *ſaltem*, &c. quia, ſi ex charitate tantum teneantur, etiam excommunicari, docent Suar. Caj. Fill. Mol. Sayr. &c. Verum id probabilius negat Bon. *l. c.* ex Nav. Con. Reg. Henriq. Mol. &c.

Dicitur 2. *Clericum*: quo nomine intelligitur omnis prima ſaltem tonſura initiatus (etiamſi conjugatus, dummodo cum unica virgine) &

alicui Eccleſiæ: & deferat habitum, ſerviatque item etiam excommunicatus, ſuſpenſus, interdictus, degradatus verbaliter tantum.

Dicitur 3. *Monachum*; intellige quemvis religioſum, etiam laicum, converſum, novicium, utriuſque ſexus; item Tertiarios S. Dominici, S. Franciſci, ſi geſtent habitum, & vivant in communitate. Item Eremitas ſubjectos alicui regulæ, vel ſuperiori.

Dicitur 4. *Manus injecerit*; per quod intelligitur quævis contumelioſa actio exterior mortalis, circa Clerici perſonam, vel res ei adhærentes, ſive fiat manu, ſive baculo, gladio, &c. Bon. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 1. Ex dictis reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Hanc excommunicationem incurrit 1. Qui talem conſpuit, conſpergit aqua, pulvere, conſpurcat luto, evellit crinem, lacerat veſtem, eripit aliquid per vim, & injuriam de ejus corpore, verbi gratia, pileum, pallium, &c. ita ut actio ſit graviter injurioſa. Bon. *l. c.* Laym. *c.* 5. *n.* 5. 2. Qui concludit, aut violenter detinet carcere, vel loco, unde ſine dedecore non poteſt exire, *ibid.* 3. Qui perſequitur, ut in flumen, vel foſſam incidat, equo decidat, &c. *ibid.* 4. Qui manus violentas injicit in equum, cui is inſidet, occidendo, vulnerando, cædendo, ſiſtendo per frœnum, quæ actio, licet ſit levis reſpectu corporis, non tamen reſpectu honoris, *ib.* 5. Qui aliquid ſupradictorum facit, etiam Clerico conſentiente, dummodo ſit injurioſũ ordini Clericali. Lay. *l. c.* 6. Clericus, ſi ſeipſum ex malitia, vel paſſione (ſecus ſi ex devotione) percutiat injurioſe. Lay. *l. c.* ex Nav. 7. Qui percutit Clericum etiam meritum, ſi fiat vel per quem non debet, ut ſi morte dignus puniatur a judice ſæculari, vel modo illicito, ut ſi a Prælato puniatur per laicum. Bon. *l. c.* ex Nav. *Sayr. Suar.* Fill. Con. &c. V. Lay. *c.* 5.

2. *Non incurrit* 1. *Fur, qui clam abſcindit crumenam, vel veſtem tollit Clerico: quia non eſt actio violenta, ſed fraudulenta*. Bon. *l. c.* 2. *Si percuſſio ſit jocoſa, vel caſualis, v. gr. ſi janitor, vel apparitor turbam arcens percutiat Clericum; item ſi pueri habentes primam tonſuram ſe pugnis percutiant*. Bonac. *loc. cit.* ex Mol. Fill. Con. &c. Item ſi pe[illegible]ul-

tr[illegible]

ſit ad defendendum ſe, vel vitam ſuam, vel uxoris, parentum, filiorum, vel res ſuas, cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ. Laym. *infra*. 3. Et denique, quandocunque percuſſio ob levitatem, vel imperfectionem actus non eſſet mortalis, illata laico, ut docent Cajet. Avila, & Sà, quod tamen Suar. univerſaliter non admittit. Vide Bon. *l. c.* 4. Si fiat in tenebris, vel Clericum non agnoſcas, quod habitum non geſtet; quia ignorantia excuſat. 5. Si Prælatus, præceptor, pater ſubditum in minoribus conſtitutum correctionis cauſa (licet ira accedat) percutiat moderate, habita ratione culpæ; imo Prælatus, & Præceptor Eccleſiaſticus poteſt etiam in majoribus conſtitutum caſtigare. An idem poſſit pater, controvertitur in utramque partem probabiliter. V. Laym. *loc. mox citando*. Si percutiatur realiter degradatus, vel bigamus, vel exerceat publice officium cauponis, vel macellarii, vel ſcurram, & ter monitus non ceſſet, vel inventus turpiter agens cum uxore, matre, ſorore, vel filia, vel denique mulierem ipſo facto ſollicitans ad turpitudinem: quia perdit privilegium. V. Laym. *l.1.t.5.p.2.c.5.* Filliuc. *t. 15. c. 1.*

Reſp. 2. Etſi hæc excommunicatio ſit reſervata Papæ, poteſt tamen Epiſcopus ab ea abſolvere his caſibus. 1. Quando percuſſio, etſi ſit mortalis, eſt tamen prudentum judicio levis, comparata cum enormi, v. gr. ſi fiat palma, pugno, aut lapide, non relinquente veſtigium, & ſecundum Anton. & Dian. *p. 9. t. 4. Reſ. 19.* niſi notabilem injuriam, & magnum ſcandalum pariat; qualem negat eſſe, ſi quis Sacerdotem pugno percutiat in faciem, licet guttæ ſanguinis effluant. Enormis vero erit, ſi membrum præſcindatur, copioſus ſanguis fundatur; vel etiam ratione dignitatis perſonæ, ut ſi percutiatur Epiſcopus, vel Abbas etiam alapa. 2. Si percuſſor ſit impubes, pauper, æger, ſenex, mulier, cæcus, claudus, ſervus, filiusfamilias, vel non ſui juris, uti & regulares, ac moniales invicem verberantes: item ſi ſint homines delicati, & quotquot habent legitimum impedimentum, ut

ut non poſſint ire ad Papam, aut ejus legatum: vel ſi dubium ſit de excommunicatione, Fill. *l.* 15. *c.* 6. *n.* 35. *& ſeq.* Denique, ſi ſit occulta. V. ſupra *hic c.* 1. *d.* 5. & Dian. *p.* 9. *t.* 4. *R.* 63. In quibus omnibus caſibus pro foro conſcientiæ poteſt etiam facultas abſolvendi impetrari (gratis quidem) ex Pœnitentiaria Romana a majore Pœnitentiario, ut ſupra *hic l.* 1. *t.* 2. *c.* 4. *in append.*

ARTICULUS V.

Quæ ſint excommunicationes Papæ reſervatæ per Bullam Cænæ?

Reſp. Præcipua eſt in hæreticos, quæ extenditur non tantum ad fautores, receptores, & defenſores hæreticorum ut ſic, ſed etiam in ſcienter retinentes, legentes, imprimentes, & defendentes libros hæreticorum de religione tractantes, vel hæreſim continentes. Ad quam excommunicationem incurrendam requiruntur 4. conditiones. 1. Ut author libri ſit hæreticus. 2. Ut liber hæreſim expreſſe contineat, vel de religione agat. 3. Ut legatur materia notabilis, & ſufficiens ad mortale. 4. Ut ſcienter legatur, imprimatur, vel retineatur. Lay. *l.* 2. *t.* 1. *c.* 15. *n.* 1. Unde reſolves.

1. Non excommunicaris 1. Si legas libros Catholicorum referentes verba hæreticorum, etiamſi animo hæreſim diſcendi legas. Lay. *l. c.* ex Nav. Sanch. &c. 2. Si in Catholici ſcriptoris libro, vel alio, hac bulla non contento, legas adjecta ſcholia, vel notas authoris hæretici: quod tamen Suar. *t.* 5. *d.* 21. *ſ.* 1. limitat, niſi ſcholia eſſent tam copioſa, ut ex iis potius, quam ex textu, liber conſtare videretur. Laym. *l. c* ex Nav. Sanch. &c.

2. *Non prohibentur hæreticorum libri philoſophici, & alii hæreſim non continentes.* *Laym. l. c. n.* 3. *Imo probabiliter nec ii, qui incidenter tantum continent hæreſim, non agentes ex profeſſo de fide.* *Sà, Graff. apud Laym. l. c. contra Suar. & Sanc. qui id confirmat pro Germania, ubi Bulla cænæ tanto rigore non eſt recepta. Vide Bec. 2. 2. c. 15. q. 8. Legens tamen tales incurrit excommunicationem non reſervatam Indicis librorum pro-*

deretur eſſe factum in Germania, ſaltem cum iſto rigore, ut habet Laym. *l. c. n.* 8.

3. Excommunicatur, 1. Qui in ſufficiente quantitate ſolum proœmium, vel epiſtolam ad lectorem, vel indicem libri, vel partem libri, in qua nulla eſt hæreſis, legit, ut habet Laym. *l. c.* & Bon. 2. Probabiliter etiam is, qui alterum juſſu ſuo legentem audit; quia legit per alium. Laym. *loc. cit.* Azor. &c. contra Sanch.

4. Probabiliter non excommunicatur, qui hæreticam concionem, aut epiſtolam ſeorſim editam legit, quia non eſt liber. Laym. *l. c. n.* 3. ex Sanch.

5. Non ſufficit una, alterave linea; imo ſecundum Sanch. Rodr. & Sà, nec integra pagina, etiam magni voluminis; quod tamen Bonac. & Laym. *l. c.* non concedunt; licet hic fateatur, Confeſſario id poſſe ad hoc ſervire, ut non continuo damnet peccati mortalis, & excommunicationis eum, qui bono fine, vel etiam ex curioſitate unam paginam legit.

6. Non incurritur, ſi retinentur libri parvo tempore, v. g. uno, alterove die; quia ſicut materiæ, ita & temporis parvitas excuſat. Laym. *n.* 7. ex Graff. Sayr. Sanch. &c.

7. Excuſat ignorantia, etiam craſſa, ſi vel neſcias eſſe hæreticum, vel tractare de religione. Laym. *n.* 4. vide Sanch. *l.* 2. *mor. c.* 10. & *l.* 9. *de matr. d.* 32.

8. Non excuſatur is, qui librum vel in aliena domo, vel alieno *nomine*, vel animo non legendi habet; *Item* nec is, qui affirmat non eſſe *pravum*, non eſſe exurendum. Item, qui *impedit*, ne comburatur, qui diſputationis *cauſa* defendit. Ita Bonac. qui tamen excuſat eum, qui laudat ſtylum, vel ingenium Authoris, vel bonam doctrinam, quæ in eo eſt, ſed non quatenus in eo eſt; vex. gr. ſi dicat: hic liber eſſet bonus, ſi non haberet hæreſim; quia talis non defendit. Vide Laym. *l. c.* Bon. *d.* 2. *q.* 5. *p.* 4.

CA-

CAPUT III.

De Suſpenſione, & Degradatione.

DUBIUM I.

Quid ſit Suſpenſio, quotuplex, & unde dignoſcendum, qualis, & quanta ſit?

RESP. 1. Suſpenſio eſt cenſura, qua Clericus functiones aliquas Eccleſiaſticas exercere prohibetur. Vide Bon. *d.3. p. 1.* Lay. *l.1. tr.5. p.3. c.1.* Unde reſolves.

1. Solus Clericus poteſt ſuſpendi.

2. Suſpendere poſſunt, qui poſſunt ferre cenſuras.

3. Ex genere ſuo, & niſi parvitas materiæ excuſet, eſt peccatum grave, exercere actum per ſuſpenſionem prohibitum: unde & irregularitatem inducit. Si tamen ſuſpenſus toleratus ſe non ingerat in tales functiones, ſed ab aliis propter utilitatem requiratur, probabiliter non peccat, cum alii licite requirant. Imo, etſi nominatim ſit denunciatus, & non toleratus, alii tamen non tenentur ſub mortali eum vitare, niſi cenſeantur cooperari actui, a quo ſuſpenſus eſt: unde audire ejus Miſſam non erit peccatum (ſaltem mortale) ſi non inſervias. Ita probabiliter Avila, Henr. Suar. Sayr. apud Bon. *d.3. p.4. n.4.* etiam Laym. *l.c. c. 1. n.7.*

4. Suſpenſus non toleratus invalide abſolvit, quia non habet juriſdictionem.

Reſp. 2. Suſpenſio 1. alia fertur ad certum tempus, quo elapſo, expirat: alia fertur abſolute, ſeu indefinite, manetque, donec per abſolutionem tollatur. 2. Alia eſt ab officio, ſive id ſit ordinis, ſive juriſdictionis; alia a beneficio; alia ab utroque. 3. *Suſpenſio ab officio, vel eſt a toto, vel a parte tantum, ſcil. a certa functione Ordinis, vel juriſdictionis. Item ſuſpenſio beneficii, vel a beneficio abſolute, vel a quibuſdam tantum functionibus, [illegible] rratione competentibus. Laym. Bon. ll. cc.*

Reſp. 3. Quantitas, & qualitas ſuſpen[illegible]onis colligi debet ex verbis, quibus fertur. Qu[illegible]utpote in re odioſa, non amplius ſunt exten[illegible]n-

da [illegible]

... cenſuris. ... ves.

... quam propriè accepta ſignificent. Unde, Suſpenſo abſolute, & in toto prohibetur exercitium tam Ordinis, quam juriſdictionis, ratione officii proveniens, & conſequenter non poteſt celebrare, nec valide excommunicare, beneficia conferre, &c. Suſpenſus vero a parte beneficii determinata, v. gr. ab Ordine tantum, vel juriſdictione privatur tantum illius officii functionibus. Unde Epiſcopus verbi gratia a juriſdictione ſuſpenſus, etſi non poſſit excommunicare, abſolvere, delegare, &c. poteſt tamen exercere actus Ordinis, ut conſecrare templa, ordinare, &c. Bon. *l. c.*

2. Suſpenſus a certa functione Ordinis, v. gr. a Sacramentorum adminiſtratione, non eſt ſuſpenſus a ſacrificio. Similiter ſuſpenſus ab Ordine poteſt nihilominus conferre primam tonſuram, quia non comprehenditur ſub Ordine. Bonac. *n. 2. n. 6.*

3. *Suſpenſus ab officio ſimpliciter* non intelligitur ſuſpenſus a beneficio, ſeu fructibus ejus. Debet tamen per alium ſupplere, quæ per ſe nequit, ut fructus percipiat. Bon. *n.* 10. ex Nav. Suarez, Henr. Fill. &c.

4. Suſpenſus ab Ordine non videtur ſuſpenſus a beneficio; quia beneficium non fundatur in Ordine. Bon. tamen dicit, indirecte ſuſpendi a fructibus ejus: quia, dum non poteſt facere officium, non poteſt percipere fru[ctus]. Vide *n.* 5.

5. *Suſpenſus a beneficio*, etſi hoc ipſo intelligatur ſuſpenſus a recipiendis fructibus ejus, non tamen ab officio ſive juriſdictionis, ſive Ordinis, etiam quod illi ratione ipſius beneficii competit. Unde tenetur legere Horas, & cætera onera beneficii præſtare, licet fructibus non fruatur; hoc enim debet ſibi imputare. Non tamen privatur commodo, quod provenit ex anniverſariis ſtipendiis Miſſarum, nec eo, quod datur propter onus perſonale Clerici: quia non ſunt fructus beneficii. Secus eſt de diſtributionibus quotidianis; licet ex his, vel aliis beneficii fructibus poſſit ali, ſi aliunde ſuſtentari nequeat. Bonac. *l. c. n.* 12. Sayr. Suar. Fillinc. &c.

6. Suſpenſus a beneficio poteſt nihilominus eli-

eligere, præſentare, conferre beneficium: quia etſi hæc jura competant illi ratione beneficii, illi tamen actus non ſunt beneficii, præciſe ut ſic, ſed potius officii, & juriſdictionis. *ibid.*

7. Suſpenſus a beneficio, vel Ordine abſolute, & ſine addito, intelligitur ſuſpenſus ab omni beneficio, vel Ordine, niſi aliunde aliud conſtet. *ib. n.* 8.

8. Suſpenſus abſolute intelligitur ab officio, & beneficio. Laym. *c.* 1. *n.* 2.

9. Suſpenſo Capitulo, vel Conventu, non cenſentur ſuſpenſi ſinguli, niſi ſint in culpa, ait Sà, v. *Suſpenſio*, & Lay. *l. c. c.* 2. *n.* 3.

10. Si Prælatus ſolo verbo dicat Sacerdoti, *Suſpendo te*, v.g. a celebratione, videtur eſſe ſimplex tantum prohibitio, non cenſura; quia hæc licite non fertur, niſi ſcripto. Prælatus autem non debet præſumi velle peccare, niſi aliud conſtet de ejus intentione; aut niſi religio habeat privilegium abſque ſcripto ferendi cenſuras. Vide Bon. *de cenſuris in communi d.* 1. *q.* 1. *p.* 1.

DUBIUM II.

Quæ ſint ſuſpenſiones in particulari, & quis ab eis poſſit abſolvere?

Reſp. 1. Suſpenſiones Juris communiores ſunt ſequentes.

1. Clerici ipſo jure ſuſpenſi ſunt. 1. Recipientes Ordines ſacros ab alieno, vel a proprio in aliena diœceſi, vel ſine ætate legitima, aut dimiſſoriis, aut titulo, vel extra tempora, aut non ſervatis interſtitiis, vel per ſaltum, vel in cenſura, vel deniq; poſt matrimonium ratum, qui omnes ſuſpenſi ſunt ab executione Ordinum, niſi fecerint abſque dolo; & ſi ordine utantur, fiunt irregulares. 2. Excommunicans, ſuſpendens, aut interdicens ſine ſcriptura, & cauſæ expreſſione, eſt ſuſpenſus per menſem ab ingreſſu Eccleſiæ, niſi ſit Prælatus regularis. 3. Clerici ſcienter eligentes Epiſcopum, vel Parochum indignum ſuſpenduntur a beneficiis biennio. 4. Ordinans, & ordinatus ſimoniace eſt ſuſpenſus ab Ordinibus. 5. Parochi jungentes ſponſos alterius Parochiæ ſine licentia.

6. Gra-

6. Gravantes alienis debitis Eccleſias ſibi commiſſas. 7. Occupantes bona, vel cenſus Eccleſiæ, beneficii, vel alterius pii loci. 8. Sodomiam exercentes, ſimoniaci, provocantes ad duellum, vel acceptantes, raptores, vel præbentes auxilium. 9. Diſputantes in alterutram partem in cœtu virorum, ac mulierum de immaculata Conceptione B. Virginis. 10. Viſitantes, ſi accipiant pecuniam, vel munera, qui, ſi ſint Epiſcopi, ſuſpenſi ſunt ab ingreſſu Eccleſiæ, ſi inferiores Epiſcopo, ab officio, & beneficio, uſque dum reſtituant duplum. 11. Judex Eccleſiaſticus (non Epiſcopus) qui facit injuriam contra juſtitiam, & conſcientiam parti litiganti. Vide Bon. *d.* 3. *p.* 5.

2. Religioſi. 1. Apoſtatæ recipientes Ordines in Apoſtaſia. 2. Admittentes ad profeſſionem ante annum probationis peractum. 3. Non utentes habitu, & veſtitu, modo ſibi præſcripto. 4. Introducentes mulieres in monaſteria.

3. Epiſcopus. 1. Ordinans non ſubditum ſuſpenſus eſt a Pontificalibus per annum: ordinans vero invitum ſuſpenſus eſt per annum a celebratione. 2. Admittens reſignationes, contra formam præſcriptam. 3. Intrans monaſteria monialium ſine neceſſitate. Vid. Fill. *t.* 17. *cap.* 5.

Reſp. 2. præter has ſuſpenſiones aliæ ſunt ab homine, quæ ſi ſint graves, requirunt culpam mortalem, verbi gratia, ut quis ſuſpendatur ab omnibus actibus ſui officii, vel fructibus unius anni. Poteſt tamen aliquis ob peccatum veniale privari uno actu, v. g. eligendi.

Reſp. 3. Habens Epiſcopalem auctoritatem poteſt abſolvere a ſuſpenſione non reſervata: & communiter religioſi ex privilegiis poſſunt abſolvere ab omni ſuſpenſione in foro conſcientiæ: & Epiſcopus poteſt abſolvere ab omni ſuſpenſione juris, ſi Sedi Apoſtolicæ ſpecialiter reſervata non ſit. Lay. *c.* 4. *n.* 2. ex Nav. Suar. &c. Imo etiam ab hac, ſi proveniat ex delicto occulto, & non deducto ad forum contentioſum. Bon. *d.* 3. *p. ult.* ex Trid. *ſeſſ.* 24. *c.* 5.

DU-

DUBIUM III.

Quid ſit depoſitio, & degradatio, a quo, & ob quam cauſam fieri poſſit?

Subjici ſolent Suſpenſioni Depoſitio, & Degradatio (etſi cenſuræ non ſint, ut dictum eſt c. 1.) ob ſimilitudinem, quam habent cum ſuſpenſione, cum utraque ſit ab Eccleſiaſtico Ordine, aut beneficio. Differunt autem a ſuſpenſione, quod illæ auferant ipſum jus radicale, & titulum beneficii, idque in perpetuum: ſuſpenſio non item. Porro depoſitio generice accepta, alia eſt Verbalis, quæ abſolute depoſitio dicitur: alia Realis, quæ dici ſolet degradatio.

Reſp. 1. Degradatio eſt privatio executionis officiorum, & beneficiorum ſimpliciter, & in toto, & abſque ſpe reſtitutionis, facta cum certa ſolemnitate, & privatione privilegii Clericalis, tam Canonis, quam fori, ita ut ſæculari curiæ ſubdatur.

Dixi, *Executionis*; quia Ordo ipſe non poteſt tolli. Interim degradatus tenetur ad votum caſtitatis, ſi fuit in ſacris, & ad horas, niſi has forte pœna, ad quam damnatur, ver. gr. triremes, vel aliud impediat.

Reſp. 2. Depoſitio verbalis eſt ſimilis privatio, ſed ſine ſolemnitate dicta, & relicto utroque privilegio Canonis, & fori.

Reſp. 3. Clerici poſſunt degradari a ſuo Epiſcopo, ſed non ab inferioribus illo: deponi tamen poſſunt ab eodem per Vicarium.

Reſp. 4. Depoſitio fieri poteſt in caſibus jure expreſſis, & delictis: non tamen niſi gravioribus, arbitrio judicis. Ubi notat Laym. crimen debere eſſe enorme, id eſt, unum ex maximis. Degradatio ſimiliter fieri poteſt in caſibus tantum graviſſimis, quales ſunt, ver. gr. crimen hæreſis manifeſtum, falſificatio litterarum Apoſtolicarum, Sodomia frequentata, gravis calumnia proprio Epiſcopo irrogata. Vide Laym. *hic. c.*5. & Filliuc. *t.* 18. *c.*8.

CAPUT IV.

De Interdicto.

DUBIUM I.

Quid ſit, & quotuplex?

RESP. 1. Eſt cenſura Eccleſiaſtica, prohibens divinorum officiorum, ſacramentorum aliquorum, & Eccleſiaſticæ ſepulturæ uſum, quatenus talis eſt. Quod addo, quia excommunicatio eodem privat, quatenus eſt communicatio cum fidelibus, ſuſpenſio vero proprie non illum uſum, ſed exercitium poteſtatis Eccleſiaſticæ impedit. V. Laym. *ib. l.* 1. *t.* 5. *p.* 4. *c.* 1. Bon. *d.* 5. *p.* 1.

Reſp. 2. Interdictum dividitur 1. in Locale, quod immediate locum afficit; & in Perſonale, quod immediate afficit perſonas; & in Mixtum, quod immediate afficit locum, & ejus incolas. Differt autem Locale a Perſonali; quod in illo participatio ſacrorum officiorum tum indigenis, tum alienigenis, non abſolute, ſed in loco tantum interdicto; in hoc vero certis perſonis, aut communitati prohibeatur abſolute, & in omni loco. 2. Interdictum tam locale, quam perſonale ſubdividitur in generale, & particulare. Generale eſt, quo locus generalis, v. g. civitas, provincia, vel quo communitas, v. g. collegium, &c. interdicitur. Particulare, quo locus, aut perſona particularis, aut particulares interdicuntur. Unde reſolves.

1. Interdicta civitate, interdicuntur etiam ſuburbia; & interdicta Parochia, etiam Sacellum, vel cæmeterium contiguum, quia acceſſorium ſequitur naturam principalis.

2. Interdicto populo, non interdicuntur ii, qui non ſunt pars populi, ut ſtudioſi Clerici, peregrini, &c. Nec, interdicto Clerico, interdicuntur religioſi, quia in favorabilibus tantum nomine Clerici comprehenduntur.

3. Si dicatur: cives, ver. gr. Colonienſes ſunt interdicti, ii nuſquam poſſunt intereſſe divinis (niſi tamen deſinant eſſe illic cives, nec cauſam dederint interdicto) contra

vero,

vero, ſi civitas interdicto ſubjiciatur, licet civibus, aut incolis, qui cauſam interdicto non dederunt, alio ire, & illic divinis intereſſe.

D U B I U M II.

Qui ſint effectus interdicti?

Reſp. Sunt ſequentes. 1. Prohibitio divinorum officiorum. Unde etiam interdicti ob alienam culpam non poſſunt intereſſe ſacro. Clerici tamen, & religioſi, quando ipſi interdicti non ſunt, poſſunt, ac debent, ut ante, Miſſas, divinaque officia celebrare: ſed januis clauſis, non pulſatis campanis (niſi ad concionem, ſalutationem Angelicam, vel obitum alicujus) ſubmiſſa voce, & excluſis interdictis. Permittitur tamen, ut in feſtis Natalis Domini, Paſchæ, Pentecoſtes, Aſſumptionis, & per octavam Corporis Chriſti divina officia cantentur ſolemniter, admiſſis etiam interdictis, dummodo qui cauſam interdicto dederunt, altari nec appropinquent, nec veniant ad offertorium, vel communionem. 2. Prohibitio adminiſtrationis Sacramentorum, excepto Baptiſmo, Confirmatione, & pœnitentia, quæ omnibus permittuntur, iis exceptis, qui interdicto cauſam dederunt, etiam auxilio, conſilio, vel favore; Euchariſtia tamen poteſt dari morituris, & deferri cum lumine, & campana. Nec improbabile eſt, interdictis licere contrahere matrimonium, ut Sanch. Con. & Laym. docet, contra Suar. quia hoc Sacramentum ſecundum ſubſtantiam non ab Eccleſia, ſed ab ipſis contrahentibus miniſtratur. 3. Prohibitio ſepulturæ Eccleſiaſticæ, etiam reſpectu infantium, & amentium. Excipe tamen Clericos, qui in interdicto locali, ſi nominatim interdicti non ſunt, nec interdictum violarunt, poſſunt cum ſilentio ſepeliri. Laym. c. 2. n. 3. 4. Clerici violantes interdictum peccant mortaliter: ſicut etiam religioſi utriuſque ſexus; qui inſuper excommunicantur de facto. Laici vero peccant quidem graviter, ſi contra interdictum perſonale recipiant Sacramenta, ſi vero tantum violent locale, verbi gratia audien-

diendo divina officia, probabilius eſt, tantum eſse veniale, dummodo ipſi perſonaliter interdicti non ſint. Laym. c.3. ex Sylv. Soto, Avila, &c.

DUBIUM III.

Quis cenſuram interdicti ferre, & quis tollere poſſit?

Reſpond. 1. Interdicere poſsunt iidem, qui excommunicare, & ſuſpendere. Et quidem, ut determinata perſona interdicatur, videtur requiri culpa mortalis; ut autem feratur interdictum locale, vel generale in communitatem, requiritur peccatum valde grave cum contumacia commiſsum a capite, vel præcipuis membris, licet reliqui culpa vacent.

Reſp. 2. Interdicta localia, & perſonalia generalia, quæ jure communi ſunt impoſita, nec reſervata, poſsunt tolli ab Epiſcopo, vel alio habente juriſdictionem in communitatem interdictam, non tamen a Religioſis privilegiatis: quia locus, & communitas foro pœnitentiæ non ſubjiciuntur.

Reſpond. 3. Ab interdicto juris perſonali particulari, ſi reſervatum non eſt, quivis approbatus poteſt abſolvere. Denique per privilegium abſolvendi ab omnibus cenſuris, non intelligitur poteſtas tollendi interdictum locale, aut perſonale communitatis.

CAPUT V.

De Irregularitate.

Etſi Irregularitas non ſit cenſura, propter ſimilitudinem tamen, quam cum ea habet, communiter eidem annectitur: quapropter & hic ſubjungo.

DUBIUM I.

Quid, & quotuplex ſit Irregularitas?

Reſp. 1. Eſt impedimentum Canonicum, ſuſceptionem Ordinum ſacrorum, & ſuſceptorum uſum impediens. Unde ſequitur non eſſe cenſuram, ſed quaſi inhabilitatem: etſi enim interdum imponatur per modum pœnæ; proprie tamen pœna non eſt. Laym. *l.1. tr.5. p.5. c.2.* Bon. *d.7.q.1.p.1.*

Reſp. 2. Dividitur 1. in eam, quæ eſt ex delicto, & quæ eſt ex defectu. 2. In totalem, ſeu proprie dictam, quæ omni Ordine ſuſcipiendo, & ſuſcepti exercitio privat, v.g. homicidium, bigamia; & in partialem, quæ aliquo tantum Ordinis miniſterio privat, vel ſolo aſcenſu ad Ordinem ſuperiorem: *ver. gr.* oculis, vel palma Sacerdos carens inhabilis eſt ad Miſſam, non tamen ad confeſſiones audiendas, & Diaconus ſiniſtro oculo carens inhabilis eſt ad Sacerdotium, in ſuo tamen Ordine miniſtrare poteſt.

DUBIUM II.

Quinam effectus Irregularitatis?

Reſp. Sunt ſequentes. 1. Inhabilitare ad Ordines ſuſcipiendos, etiam primam tonſuram, & impedire exercitium Ordinum ſuſceptorum. Unde Sacerdos irregularis, etſi valide, illicite tamen abſolvit. Bonac. *ibi. cit. n. 4. & p. 4.* 2. Quod collatio beneficii, ad cujus functiones inhabilis eſt, facta irregulari invalida ſit, ſecundum ſententiam communiorem, & tutiorem: etſi non improbabiliter quidam dicant, eam non ipſo facto irritam eſſe, ſed merito irritandam. Laym. *loc.cit. c.1.n.2. & 3. Sylv. &c.* Bonac. *p. 4.* Secundum quam ſententiam probabilem reſolves.

1. Is, qui beneficium impetravit in Irregularitate, poteſt, obtenta hujus diſpenſatione, illud in foro conſcientiæ licite retinere, ſine nova collatione, etiamſi in diſpenſationis impetratione non ſit facta mentio beneficii. Item, ſi poſtea beneficio privetur, non tenetur fructus reſtituere.

2. Gra-

2. Graviter peccat, qui in Irregularitate exercet actum Ordinis, aut ſuſcipit; licet Ordines ei collati ſint validi.

DUBIUM III.

Quomodo incurratur, & tollatur Irregularitas?

Reſp. 1. Cum ab homine non feratur, nulla incurritur, niſi in jure expreſſe habeatur. (*Cap. is, qui de ſentent. excommun. in 6.*) Unde in dubio ſive facti, ſive juris, tenere potes, quod non ſis irregularis; quia melior eſt conditio poſſidentis. Bonac. *q. 1. p. 5.* ex Suar. Filliuc. &c. Excipe tamen, ſi dubites de homicidio ſaltem injuſto a te commiſſo; ut patet ex *c. Significaſti*, & ex *c. ad audientiam, 2. de hom.* Vid. Bon. *l. c.*

Reſp. 2. Ut incurratur irregularitas ex delicto, requiritur actus externus conſummatus, & mortalis, ut habet communis contra Caj. Ratio eſt, quia eſt gravis pœna, & difficulter relaxatur.

Reſp. 3. Irregularitas non tollitur per abſolutionem, ſed per diſpenſationem, hac, vel ſimili forma: *Diſpenſo tecum in irregularitate, quam, vel quas, ob hanc* vel *illam cauſam, incurriſti.* Et, ſi quidem diſpenſans intendat tollere omnes, idque poſſit, omnes tollit: ſin minus, eam tantum tollit, quam poteſt, & vult. Etſi vero hæc diſpenſatio ad Pontificem ſpectet; ex jure tamen novo Trid. ubi eſt receptum, poteſt Epiſcopus diſpenſare in irregularitatibus provenientibus ex delicto, & non deducto ad forum contentioſum, niſi tamen ſit homicidium directe, & in ſe volitum. Bon. *q. 5. p. 1. n. 3.* ex Trid. *ſeſſ. 24. cap. 6.* Suar. Sanch. Fill. &c. Laym. *c. 9. n. 4.*

Præterea Irregularitas ex defectu natalium tolli etiam poteſt per profeſſionem in religione approbata, ſed quoad ordines tantum, non quoad prælaturas, *c. 1. de filiis Presbyterorum.* Bon. *p. 2.* Laym. *c. 9. n. 6.* Suar. Sanchez, Leſſ. contra Villal. qui apud Dian. *p. 4. t. 2. R. 65.* dicit tolli quoad omnia ſolita gubernari per Fratres illius Ordinis, ut Prioratus, Præpoſituratus, Rectoratus, & cætera munia. Circa

quæ Prælatos ſaltem poſse cum iis diſpenſare, in Capitulo tamen Generali, vel Provinciali, notat Dian. *l. c.* ex Barboſ. Unde reſolves,

1. Solus Papa, & qui ab eo accepit privilegium, poteſt diſpenſare in irregularitatibus ex defectu.

2. Confeſsarius in nullis Irregularitatibus poteſt diſpenſare, niſi habeat ſpeciale privilegium a Papa.

DUBIUM IV.

Quæ ſint Irregularitates ex delicto?

Reſp. Prima eſt ob iteratum Baptiſmum ſerio, & ſcienter; eſtque irregularis tam baptizans, quam baptizatus; etſi in baptizante irregularitas tantum ſit cauſa partialis, ne Clericus ad altiorem Ordinem poſſit aſcendere, neque incurratur, ſi rebaptizatio ſit occulta. Covar. Tolet. M. Leo *p. 3. f.* 358. Vide Bonac. *d.* 7. *q.* 3. *p.* 3. Laym. *l.* 1. *t.* 5. *p.* 5. *c.* 2.

Secunda ex violatione cenſuræ, v. g. ſi ea innodatus actum aliquem Ordinis ſolemniter exerceat, niſi invincibilis ignorantia excuſet. Laym. *c.* 3.

Tertia, ob peccatum, quo Clericus ſerio, & ſcienter actum Ordinis ſacri, quem non habet, ſolemniter exercet. Bonac. *l. c. p.* 6. Laym. *l. c. c.* 3.

Quarta, ob delictum, quo quis male ſuſcepit Ordines, verbi gratia in excommunicatione, ſuſpenſione, vel ab Epiſcopo non habente juriſdictionem, vel per ſaltum (licet hunc ſuſpenſum tantum eſse, quandiu non miniſtrat in Ordine per ſaltum ſuſcepto, ſatis probabiliter docent Avila, Navar. Bonac.) vel ante legitimam ætatem, vel ſine dimiſsoriis, vel furtive (Epiſcopo neſciente, nec approbante) & non examinatus. V. Bonac. *d.* 7. *q.* 3. *p.* 4.

Quinta, propter enormia crimina, ſi ſint notoria, & publica, v. g. quæ a jure habent annexam infamiam, ut adulterium, raptus, inceſtus, perjurium in judicio.

Sexta oritur ex injuſta mutilatione, vel homicidio, etiam indirecte tantum voluntario, extenditurque ad omnes, qui ad alterutrum,

ſive

ſive in bello injuſto, ſive extra illud, injuſte concurrunt, conſulendo, mandando. Mutilatio autem hic intelligitur, quando a corpore ſeparatur membrum aliquod principale, id eſt, pars corporis, quæ officium per ſe diſtinctum habet, v. g. pes, manus, oculus, auris, &c. M. Leo *in praxi p.* 3. *ſ.* 347. ex Covar. Nav. *de Cenſ. n.* 206. Vide Bon. *p.* 8. Unde reſolves.

1. Non fit irregularis, qui in rixa præſcindit alteri digitum, pollicem, ungues, dentes, barbam, capillos, labia, naſum, auriculam, (id eſt, cartilaginem, quæ tantum deſervit ad ornatum, & tutelam auris) quia non ſunt proprie membra, ver. gr. digitus eſt pars tantum, & officium membri. Avila, & alii 8. cum Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 26. Item M. Leo *l. c.* ex Gloſſa *c. ult. de hom. in* 6. & *L. queritur herm.* 10. *l. Non ſunt*, 14. §. *Partus*, *ff. de ſtatu hom.*

2. Nec fit irregularis, qui excæcavit hominem ſolo viſu privando, non autem oculum extrahendo: nec qui debilitat tantum membrum, & non abſcindit; quia non eſt mutilatio. Dian. *p.* 4. *t.* 4. R. 26. ex Megal. &c.

3. Quando plures (non ex conſilio, ſed in rixa) unum percutiunt, & unus lethale vulnus infligit, ex quo moritur, ſi conſtet, quis hoc fecerit, hunc ſolum fieri irregularem docet Sayr. & alii 5. cum Dian. *p.* 2. *t.* 15. R. 18. contra Avil. Suar. &c.

4. Qui infirmo bona fide dat aliquid, ver. gr. cibum, vel potum; vel eum movet, vel de lecto in lectum transfert, aut aliud circa eum operatur, ex quo mors, vel ejus acceleratio præter intentionem ſequatur, non fit irregularis, niſi intervenerit lata culpa. Avila, Fill. & alii 4. cum Dian. *p.* 5. *t.* 3. R. 117. ubi ex Bonac. &c. notat, Sacerdotibus, & religioſis circa moribundos licere eadem, quæ laicis.

5. Qui amicum bono animo comitatur, ne periclitetur in rixa, non fit irregularis, etſi amicus occidat alium. Avila, Henriq. &c. cum Dian. *p.* 4. *t.* 2. R. 17. Limitat autem Præp. niſi ſua præſentia animaverit ad occidendum.

6. In bello injuſto ſi vel unus occidatur, totus exercitus fit irregularis, ſaltem ſi ali-

qua ratione ſit cooperatus, Bonacin. *q. 4. p. 4. num. 3.*

7. Irregularis fit, qui procurat abortum fœtus animati anima rationali; ſecus, ſi animatus non ſit. *C. Majores*, 32. *q.* 2. Bon. *l. c. p.* 8. *n.* 27. Con. &c.

8. Qui dans operam rei licitæ (imo, ſecundum multos, etiam illicitæ) ſufficientem diligentiam adhibuit, ne ex ea homicidium ſequeretur, & tamen ſecutum eſt, non fit irregularis, ob defectum voluntarii: ſecus tamen, ſi dictam diligentiam omiſit, omiſſione mortali. Bon. *q.* 4. *p.* 7. Leſſ. *l.* 2. *cap.* 9. *dub.* 15. *&c.* Alii tamen dicunt, quod dans operam rei illicitæ, ex quavis culpa etiam leviſſima, incurrat hanc irregularitatem. Panorm. Covar. M. Leo *p.* 3. *f.* 354.

9. Qui alterum mutilat, & occidit, ad neceſſariam ſui defenſionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, non incurrit hanc irregularitatem: quia hic nulla eſt culpa, ergo nec pœna. M. Leo *p.* 3. *f.* 349.

DUBIUM V.

Quæ irregularitates ex defectu?

Reſp. *Prima*, ex defectu animæ, ex quo irregulares ſunt 1. Amentes, phrenetici, arreptitii, & epileptici; qui tamen, ſi ordinati ſunt, & intra annum eo morbo non laborarunt, præſumuntur liberati, & permittuntur ad Ordinum exercitium. Si vero laborent raro, & quidem ſine clamore, & ſpuma, permittuntur celebrare cum coadjutore, qui, deficientibus ipſis, ſuppleat ſacrificium. M. Leo *p.* 372. ex *c. illud* 7. *q.* 1. Gloſſa *ibid.* 2. Illiterati, qui non habent doctrinam neceſſariam pro Ordinibus. 3. Neophyti, ſeu recenter converſi; uſque dum judicio Epiſcopi ſufficienter inſtructi ſint.

Secunda, ex defectu corporis. 1. Si propter eum ineptus eſt ad exercitium Ordinis, ut ſi ſit cœcus, ſurdus, claudus, ita ut ſine baculo nequeat ire ad altare; Item, ſi careat manu, pollice, indice, oculo (non tamen ſi ungula pollicis, vel indicis, vel oculo dextero tantum) ſi vero ſiniſtro, ſeu Canonico, aut ejus

vi vi-

vi viſiva careat, indiget diſpenſatione: quod tamen negant Valent. Henr. Sayr. ſi quidem dextero poſſit abſque deformitate legere Canonem. 2. Si Ordinem nequit exercere ſine horrore, offenſione, aut ſcandalo aliorum, ut ſi careat auribus, naſo, ſi notabiliter ſit gibboſus, leproſus, paralyticus, ſi membra habeat ſuperflua cum magna deformitate: in dubio vero, an deformitas ſit ſufficiens, Epiſcopi eſt judicare, ſaltem in Clericis: nam in Regularibus id ſpectare ad eorum Prælatum contra Barb. &c. docent Suar. & alii 5. cum Dian. *p.4.t.2.Reſ.63.* licet concedant Epiſcopum poſſe rejicere arbitrium Prælati: hunc autem, ſi gaudeat authoritate quaſi Epiſcopali, poſſe in illa irregularitate diſpenſare, niſi deformitas ſit tanta, ut ſcandalum generet. *ibid.* ex Rodr. & aliis 4. Vide Bonac. Laym. M. Leo. *p.3.ſ.370.* Unde reſolves.

1. Non videtur irregularis, 1. Qui habet ſex digitos, vel aliquos conjunctos, ſi non ſit magna deformitas, & Ordinem exercere poſſit. 2. Qui habet in oculo maculam viſum non auferentem, nec notabiliter deformantem. 3. Qui caret ungula pollicis, ſi poſſit hoſtiam elevare, & frangere. 4. Qui per vim, aut infirmitatem factus eſt Eunuchus.

2. Irregularis eſt hermaphroditus, quia eſt monſtruoſus. 2. Gigas, Pygmæus, Aethiops: non tamen inter ſuos, ſed alienos, ubi diſparitas ludibrio eſt.

Tertia, ex defectu natalium. Ex quo irregulares ſunt omnes illegitimi, eo quod ratione originis reputentur viles. Tales autem communi jure legitimantur 1. Per ſubſequens matrimonium inter eorum parentes, modo hi tempore conceptionis potuerint valide contrahere. 2. Per profeſſionem religioſam: quamvis ad dignitates etiam in religione, verbi grat. Abbatiam, Prioratum, &c. promoveri non poſſint, ſine diſpenſatione. Vide ſupra *d.3.3.* Per diſpenſationem Pontificiam; Principes vero ſæculares non poſſunt legitimare, niſi tantum in ordine ad officia ſæcularia, & hæreditates. Porro cum dubium eſt, an quis ſit legitimus, non cenſeri irregularem, contra Vaſq. & alios 5. vult Dian. *p.4.t.2.R.59.* ex Avila, eo quod quilibet præſumatur legitimus, donec contra-

 rium

rium probetur: neque teneri hac in re creden re ipſimet matri, etiam in fine vitæ, niſi rationibus convincat, vel pater etiam afferat. *Ibid. ex communi*.

Quarta eſt ex defectu ætatis, de quo v. in Sacramento Ordinis.

Quinta ex defectu Sacramenti, ſive ſignificationis matrimonii, ratione bigamiæ, eo quod bigamus non perfecte repræſentet unionem Chriſti cum Eccleſia, quippe qui carnem ſuam diviſit in plures uxores. Non ſufficiunt autem ad hanc bigamiam ſponſalia cum pluribus, etiam ſecuta copula; nec fornicatio, vel adulterium, vel matrimonium ratum cum pluribus: ſed matrimonium verum, vel præſumptum cum duabus, & conſummatum. Dixi, *vel præſumptum*: quia licet quandoque ſecundum matrimonium ſit nullum, juris tamen fictione, & interpretatione præſumitur bigamia, licet improprie dicta. Unde ſequitur irregulares fieri ſequentibus caſibus.

1. Qui vivente, vel mortua prima uxore cognita, ſecundam cognoſcit, etſi matrimonium ſit invalidum.

2. Qui viduam non virginem ducit, & cognoſcit.

3. Qui ducit uxorem prius ab alio corruptam, etiam per fornicationem, & cognoſcit; non tamen ſi ipſe eam ante corrupit; quia tunc non eſt diviſio carnis in plures.

4. Qui propriam uxorem cognoſcit, poſtquam ab alio per adulterium cognita fuit, quia ipſa jam diviſit carnem in plures. Nec refert, etſi per vim vitiata fuerit, vel vir corruptam, aut viduam eſſe ignoraverit: quia hæc irregularitas non oritur ex culpa, ſed ex defectu ſignificationis Sacramenti.

5. Qui poſt ſolemne votum caſtitatis de facto matrimonium contrahit, & conſummat, etiam cum virgine: quia interpretatione juris cenſetur duo matrimonia contraxiſſe, unum ſpirituale cum Chriſto, alterum carnale cum muliere. Nec refert, quod invalide contrahat; quia, quantum eſt in ipſo, effectus a parte rei ponitur.

Sexta oritur ex infamia, ſive juris (quæ vel ex delicto proprio, vel parentum, vel vili conditione perſonæ naſcitur) ſive facti,

cti, modo crimen publicum ſit; ex occulto enim non oritur, ſi homicidium, & cenſuræ violationem excipias, ut docent Navar. Con. Laym. contra Sylv. & Suar. qui ex occulto etiam oriri putant, modo infamiam ipſo jure connexam habeat. Porro infamia ob crimen notorium, vel per ſententiam judicis contracta non tollitur, niſi per diſpenſationem Principis, cujus authoritate contracta fuit. Infamia facti, etiam orta ex enormi crimine, & digna depoſitione, tollitur per publicam, & conſtantem vitæ emendationem.

Septima oritur ex defectu libertatis. Unde irregulares ſunt 1. Omnes ſervi proprie dicti, & (ſecundum Laym. *l.* 2. *t.* 1. *c.* 8.) etiam originarii donec conſequantur plenam libertatem. 2. Conjugati, niſi uxores conſentiant, & caſtitatem voveant. 3. Curiales, id eſt, curiæ ſæculari obligati, facto juramento, vel ſtipendio, ut judices, advocati, &c. quamdiu talia officia habent. Excipe tamen, niſi habeant ſpecialem diſpenſationem Papæ pro illis officiis, ut quidam Clerici in aulis Principum, in cauſis civilibus, non tamen criminalibus occupati; vel niſi conſuetudo ſciente Papa id permittat. 4. Milites, ſaltem quamdiu juramento tenentur: item theſaurarii, & depoſitarii publici, & qui Remp. adminiſtrant. Item apparitores, & ſimiles, qui ſæva, turpia exercuerunt, vel in cauſa ſanguinis miniſtrarunt. M. Leo *p.* 3 *f.* 369.

Octava ex defectu lenitatis, ſcilicet ex licita mutilatione, vel homicidio in bello juſto, vel judicio. Quod ideo ſtatuit Eccleſia, quia Sacerdos gerit perſonam Chriſti, qui, utpote leniſſimus, neminem unquam læſit. Ad hanc autem requiritur, ut occiſio, aut mutilatio de facto ſequatur. Unde non ſufficit voluntas, nec vulneratio gravis. Bon. *d.* 7. *q.* 4. Tan. *d.* 6. *q.* 10. *d.* 11. Unde reſolves.

1. Non fit irregularis, qui mutilat, vel occidit in defenſionem inculpatam honoris, vitæ, caſtitatis, &c. vel etiam proximi: quia in jure non ſtatuitur irregularitas, niſi ob homicidium in bello juſto, vel judicio. Tann. *l. c.*

2. Irregularis fit in bello, qui mutilat, vel occidit propria manu, non autem Clericus exhortans ad fortiter pugnandum in bello juſto. (ſecus tamen ſi ad occidendum hunc, vel illum in particulari) idem eſt de Duce exercitus, tubicine, &c. Bon. *p.* 4.

3. In Judicio juſto irregulares fiunt, qui ad mortem, vel mutilationem cooperantur active, & efficaciter, & proxime, per actionem ex natura ſua ad id ordinatam. Dicitur 1. *Cooperantur*, ut Judex ferens ſententiam, Notarius eam ſcribens, miniſtri exequentes, teſtes, &c. Dicitur 2. *Active*, ideſt ex parte occidentium; quia non fit irregularis, qui ſe tantum habet paſſive, & ex parte ejus, qui occiditur, ut Confeſſarius hortans ad fatendum veritatem, vel ad acquieſcendum ſententiæ juſtæ, quam non poteſt differre, niſi appellatione injuſta. Cornel. & Dian. *p.* 4. *t.* 22. *R.* 97. Dicitur 3. *Efficaciter*, quia adjuvans, v. g. ferens ligna, ut comburatur ante jam ſuffocatus, non fit irregularis; nec aſſiſtens ſupplicio, ſi ſua præſentia in illud non influat. Dicitur 4. *Proxime*, quia qui remote tantum cooperantur, non fiunt irregulares, ut qui gladios faciunt, aut vendunt, item legiſlator leges capitales condens, concionator in genere dicens, puniendos eſſe malefactores, Confeſſarius interrogatus de reo, an mortem mereatur, ſi reſpondeat, judicem ſine acceptione perſonarum fungi debere ſuo munere, quia hi omnes ſunt tantum cauſæ remotæ. Eſſent autem proximæ, ideoque irregulares, ſi quid facerent, aut dicerent in particulari, ex quo mors alicujus ſequeretur, aut etiam acceleraretur, v. g. ſi quis efficaciter urgeret reum, ut ſcalam aſcenderet, vel ad hoc illum juvaret, vel ſi judici in particulari reſponderet, hunc eſſe plectendum. Poſſunt tamen ſubinde etiam proxime cooperantes excuſari ab irregularitate, v. g. 1. Si fiat ex indeliberatione, aut cum ſemiplena tantum advertentia, v. g. ſi dicat Confeſſarius: *properemus*, aut inſtiget jumentum, quo Reus vehitur. 2. Si cooperatio ſit valde exigua, ut ſi jubeat reum adhuc unum gradum aſcendere; quia minimum reputatur pro nihilo. Avil. & Henr. apud Bon. *q.* 4. *p.* 1. *n.* 9. Item Suar. Regin. Laym. &c. contra Vaſq. Turr. Hurt. Baun.

&c.

&c. qui cenſent ex homicidio neminem fieri irregularem, niſi concurrat ut publicus miniſter juſtitiæ, ſive ad cauſæ probationem, ſive executionem; vel ut privatus injuſte, & cum peccato. Quam ſententiam probabilem cenſet Dian. *p. 2. t. 4. R. 79. & in addit. R. 15. & p. 8. t. 7. R. 61.* Hinc negant fieri irregularem 1. Confeſſarium, vel alium quemcumque, qui furem hortatur, ut ſcalam aſcendat, caput ſupponat ad ictum excipiendum. 2. Eum, qui carnifici dicit, ut aliquid aptet, quo citius extinguatur reus. 3. Qui, dum reus ad ſupplicium ducitur, ſuggerit viam breviorem. 4. Qui vendit, vel commodat ſcalam, funes, enſes, & cætera inſtrumenta, etiam qui furcam facit. 5. Qui interrogatus a judice, an teneatur reum condemnare, reſpondit, teneri. 6. Eum, qui carnifici putanti, ſuſpenſum jam eſſe mortuum, ſignificavit adhuc vivere, ex quo calcans iterum pede occidit.

Dicitur *Per actionem ex natura ſua*, &c. id eſt, quæ per ſe fit cauſa talis effectus: quia effectus per accidens non imputatur danti operam rei licitæ. Hinc non fit irregularis dicens carnifici: *nemo te impedit facere tuum officium, ego meum feci*: nec Judices Eccleſiaſtici degradatum tradentes brachio ſæculari: nec Clerici accuſantes aliquem in cauſa criminali; modo expreſſe proteſtentur, ſe non intendere, ut puniatur pœna ſanguinis; ſed tantum, ut ſibi, vel ſuis ſatisfiat, vel impediantur mala ſibi, aut aliis imminentia. Vid. Bonac. *q. 4.* Tann. *l. c.* &c.

SOLI DEO GLORIA.

INDEX

RERUM,

Quæ hoc Libro continentur.

A

ABbas. V. Prælatus.
Abbatiſſa an poſſit ferre cenſuras. pag. 594
Abbreviatio vitæ an licita. 155. & ſeq.
Abortus. 161
Abſolutionis Sacramentalis forma. 481
Qui ſint abſolvendi. 523. & ſeq.
V. Juriſdictio. 514
Abſolutio moribundi. 491
Abſolutio a cenſuris. 603
Abſolutio a reſervatis. 520. & ſeq.
Abſolutio a ſuſpenſione. 621
Abſtinentia. 360
An teneatur abſtinere carnibus in Quadrageſima, qui non poteſt jejunare. 29
Accuſator. 351. An, & quis non teneatur alterum accuſare. 352
Acedia quid ſit. 395. Quale peccatum. ibid.
Quæ ſint ejus filiæ. 396
Adoptio. 578
Adulterans quot peccata committat. 27
Quid teneatur reſtituere. 367
Adulterium quid ſit. 173
An, & quando dirimat matrimonium. 571
Advocati officium, & peccata. 345. & ſeq.
An poſſit Advocatus ſuſcipere patrocinium cauſæ minus probabilis. ibid.
Aegyptios conſulere, quale ſit peccatum. 80
Aequivocatione uti an liceat in juramento. 106
Aetas ad jejunium. 384. Ad matrimonium, 582. Ad ordines. 553. Ad ſponſalia. 554
Affinitas quid ſit. 582. An, & quæ dirimat matrimonium. ibid.
Aggreſſorem iniquum, & quomodo liceat occidere. 157. & ſeq.
Altare quando exſecretur. 471
Ambitio quid ſit, & quale peccatum. 382

Amen-

Amentibus an licite dentur carnes die veneris, 18. An iiſdem licite diebus feſtis imponantur opera ſervilia. ibid. An quis licite eos irritet ad blaſphemandum. ibid. An poſſit iis dari communio in articulo mortis. 416
Amicus an, & quam graviter peccet, ſi amico invito quid auferat. 182
Amor filiorum in parentes. 143
Amplexus extra matrimonium an, & qualia ſint peccata. 169
Antichriſis quomodo licita, 245
Apoſtaſia. 48
Apoſtata. 263
Appellatio reorum. 360
Approbatio Sacerdotis quid ſit. 511
A quo petenda. 512
Archiepiſcopus. V. Epiſcopus.
Argentarii peccata. 364
Ars notoria quæ ſit. 82
Artifices. 74
Horum obligatio. 219
Aſpectus obſcœni qualia ſint peccata. 169
An, & quando liceant inter conjuges. 171
Aſſecuratio quid ſit. 244
Aſtrologia naturalis. 80
Attritio. 485
Avaritia quid ſit, & quale peccatum. 384
Quæ ſint ejus filiæ. ibid. & ſeq.
Aurifaber. V. Argentarius.
Aurigarum obligatio. 219
Aurigæ Catholici an licite vehant annonam ad caſtra hæreticorum. 75
Avus quid debeat nepotibus. 144

B

Baptiſmus. 400. & ſeq. Quæ ſit ejus materia. 409. Quæ forma. 412. & ſeq. Quis miniſter. 414. An duo poſſint ſimul unum baptizare. 416. Quod ſit ſubjectum Baptiſmi. ibid. & ſeq. An poſſit aliquando repeti, & qua forma. 417. & ſeq. Quinam ſub conditione baptizandi. ibid. Quæ ſint ſervanda circa ceræmonias Baptiſmi. 419. & ſeq.
Bellum. 163. & ſeq. Bellum defenſivum quibus gerere liceat. Quibus offenſivum, ibid. An liceat contra bellum juſtum ſe defendere. 164. Belli juſtitia quomodo
Prin-

Principi indaganda. 165. In bello juſto, an liceat in auxilium advocare infideles. ibid. An liceat eoſdem in bello juſto juvare. ibid. Quid liceat in bello juſto. 166
Beneficiati an, & quando obligentur ad Horas Canonicas. 316. An ad reſtitutionem fructuum, ſi Horas omiſerint. 318. An ſint abſolute domini ſuorum proventuum. 329. & ſeq. Obligati ad Miſſas an poſſint pro iis accipere ſtipendium. 460
Beneficium Eccleſiaſticum quid ſit. 303. Quotuplex. ibid. Quomodo acquiratur, & conferatur. 304. & ſeq. Quæ requirantur qualitates ad illud accipiendum. 306. Quæ intentio. ibid. An liceat plura beneficia poſſidere. 308. & ſeq. Quibus modis amittatur. 311. An liceat ea permutare. 312. Beneficii reſignatio quid, & quotuplex. 310
Beſtialitas quale ſit peccatum. 175
Bibliopola. 364
Bigamia. 632
Blaſphemia quid ſit, & quotuplex. 98. & ſeq.
Bona hoſtibus erepta ad quem pertineant. 168
Bona inventa quibus ſint reſtituenda, vel danda. 194
Bona neceſſaria, ſuperflua. 52
Bulla Cœnæ. 612. 616

C

CÆremoniæ Baptiſmi. 420. Confirmationis. 424
Calix quando exſecretur. 474
Cambium quid ſit. 234. Quot ſint genera cambiorum, & an ea licita. 235
Canonicatus an ſint beneficia compatibilia. 310.
Cantiones inhoneſtas canere quale ſit peccatum. 170
Capitulares. 297
Captis in bello an liceat fugere. 167
Captivis Chriſtianis an liceat remigare in triremibus Turcarum. 74
Carceris effractio an licita. 359
Carnis eſus. 45. 279
Cartuſianus edens carnes quale peccatum committat. An liceat illi aliquando veſci carnibus. 155

Caſtitatis votum. 119.
Caſuum reſervatio quid ſit. 519. Quis habeat poteſtatem reſervandi caſus. ibid. Qui abſolvendi ab eis. 520. Caſus reſervati Clem. VIII. 521
Catholicis an in Germania liceat communicare cum hæreticis. 602
Caupones. 73
Celebrare Miſſam quando liceat. 464. Quoties. ibid. & ſeq. Quo loco. 468. & ſeq. Quæ ſint ad celebrationem requiſita. 473. & ſeq. V. Miſſa.
Cenſura Eccleſiaſtica quid ſit. 591. Quotuplex. 592. Qui poſſint ferre cenſuram. 593. Qui eadem affici. 594. Ob quam cauſam poſſit ferri. 595. & ſeq. Qui poſſint ab ea abſolvere. 598. & ſeq. Quomodo hæc abſolutio danda. 600
Cenſus. 252. & ſeq.
Charitas Dei. 52. Charitatis Dei præcepto quid præcipiatur. ibid. Quando obliget. ibid. & ſeq.
Charitas erga proximum quid præcipiat, & prohibeat. 54. Ejus ordo. ibid. & ſeq.
Chirographa, & credita aliorum emere an liceat. 231
Chiromantia. 80
Chirurgorum obligatio, & peccata. 363. & ſeq.
Choreæ. 171
Clauſura monialium. 302
Clerici qui dicantur. ibid. An teneantur legibus civilibus, & puniri poſſint a Principe ſæculari. 18. An teneantur ad reſidentiam. 309. & ſeq. Quid poſſint circa diſpoſitionem fructuum ſuorum beneficiorum. 329. & ſeq. An poſſint teſtari de reditibus eorundem. 333. Quis ſit eorum habitus. ibid. Quæ actiones, artes, officia eis prohibeantur. 334. Quæ negotiatio. 231
Codicillus quid ſit. 250
Cœmeterium quibus caſibus violetur. 470
Cognatio conſanguinitatis. 578. Hujus gradus. 579.
Cognatio legalis, & ſpiritualis. 578. & ſeq.
Collatiuncula die jejunii. 281
Colono quando de penſione remitti debeat, eademque poſſit augeri. 230

Com-

Commodatum quid ſit. 218. Commodator an poſſit ante tempus definitum repetere commodatum. ibid.
Communio. v. Euchariſtia. 447. & ſeq. Communio Paſchalis. 456. Ubi hæc ſumenda. 458. An poſſit communicare, qui dubitat, an cœnando mediam noctem exceſſerit. 10
Commutatio votorum. 126. & ſeq.
Comœdiæ turpes. 171
Concio. 134. Ubi, & quanta obligatione audienda. 135. Conciones hæreticorum an liceat audire. 4. Concionari pro pretio an ſit ſimonia. 1
Concionatorum obligatio. 64
Conductio, & conductor. 236. & ſeq.
Confeſſarii officium. 523. & ſeq. confeſſarii Principum, &c. ad quid obligentur. 525
Confeſſarii quanta ſit obligatio audiendi pœnitentes. 528. Quæ ſcientia requiratur in Confeſſario. ibid. & ſeq. An poſſit confeſſarius uti notitia in confeſſione accepta. 538. Ejus approbatio quid ſit. 511. a quo petenda. 512. Ejus juriſdictio quid, & quotuplex: unde. 514. & ſeq. Quomodo ipſi cum divinatoribus, magis, &c. agendum. 87. Quomodo cum reis. 361. & ſeq.
Confeſſio ſacramentalis. 486. an debeat eſſe integra materialiter. 487. & ſeq. Quale examen ad eam prærequiratur. 494. Quando ſufficiat integritas formalis. 495. & ſeq. An debeat eſſe vocalis. ibid. An ſecreta. ibid. An vera. ibid. Quando ſit invalida. 497. Quando iteranda. ibid.
Confeſſionis præceptum quos, & quam graviter obliget. 539. & ſeq. An ei ſatisfiat per confeſſionem invalidam, & venialium. 541
Confeſſionis ſigillum. 532. & ſeq.
Confirmatio quid ſit, & quæ ejus materia. 422. & ſeq. Quæ forma. 423. Miniſter, & ſubjectum. ibid. Neceſſitas, & cæremoniæ. 424. & ſeq.
Conjuges ad quid obligentur erga ſe mutuo. 150. Conjugalis actus an ſit licitus. 564.

& ſeq. An præceptus. 567. & ſeq.
Conſcientia quid ſit. 1. Quæ ſit recta, quæ erronea. ibid. & 4. an utraque obliget. ibid. & ſeq.
Conſcientia practice dubia quid ſit, & an peccet, qui cum ea operatur. 4. Quid in ea agendum. ibid.
Conſcientia ſpeculative dubia. 5. 6.
Conſcientia ſcrupuloſa. 11. 12.
Conſilium. 13
Conſuetudo blaſphemandi. 99. Jurandi. 104
Contemptus formalis quid ſit. 380
Contractus quid ſit. 209. An dolo, errore, vi, metu factus ſit validus. 210. Qui nequeant contrahere. 211
Contritio quid ſit, & quotuplex. 482. Qualis requiratur ad Sacramentum Pœnitentiæ, ibid. & ſeq.
Contumelia quid. 269. Quale peccatum. 494. An qui per contumeliam læſit alterius honorem, teneatur hunc reſtituere, & quomodo. 495
Cooperatio ad damnum alterius. 185. Ad peccatum. 236. & ſeq.
Correptio fraterna. 62. & ſeq. Ejus materia. ibid. Præceptum correptionis quando obliget. 64. Quando facienda. 65
Quos obliget; & quis ordo in ea ſervandus. 63.
Crapula quibus caſibus cenſeatur mortalis. 349. & ſeq.
Credere quid teneamur neceſſitate medii, præcepti, explicite, implicite. 39. & ſeq.
Creditoribus ſolvendum eſt ordine. 205
Curatela quid ſit, & Curator. 247. Ejus officium. ibid. & ſeq. Qui nequeant eſſe Curatores. 249
Curiales. 3 0
Curioſitas in aperiendis, & legendis alienis literis, vel ſcriptis. 386. & ſeq.

D

DÆmonis invocatio. 78. & ſeq.
Debitum conjugale. 567. & ſeq.
Debitorum obligatio. 205. & ſeq.

De-

Decalogi Præceptum primum. 75. & ſeq. Secundum. 98. & ſeq. Tertium. 129. & ſeq. Quartum. 142. & ſeq. Quint. 153. & ſeq. Sextum. 168. & ſeq. Septimum. 179. & ſeq. Octavum. 267. & ſeq. Nonum, & decimum. 278
Degradatio quid ſit, & a quo fieri poſſit. 622. Quam ob cauſam. ibid.
Delectatio moroſa quid ſit. 371. An ſemper ſit peccatum. ibid. & ſeq. Quomodo delectatio mortalis ſit confitenda. ibid. An voluntas teneatur delectationem carnalem poſitive reprimere. 372
Depoſitio quid ſit, & a quo fieri poſſit. 622. Quam ob cauſam. ib.
Depoſitum. 218.
An depoſitario liceat uti depoſito. ibid.
An, & quando teneatur depoſitarius ad reſtitutionem, ſi depoſitum perierit. 219.
Deriſio. 395
Deſiderium quid ſit. 266
An, & quando ſit peccatum. ibid.
Deſperatio quale ſit peccatum. 51
Detractio quid ſit, & quotuplex. 269. Quale peccatum. ibid. & ſeq. Detractionem audiens an, & quando graviter peccet; & an teneatur ad reſtitutionem famæ. 274
Dilectio inimicorum. 55. & ſeq. Quid teneamur inimicis præſtare. 56
Diſcipulorum obligatio. 152
Diſcordia. 383
Diſpenſandi poteſtas quibus conveniat. ibid. & ſeq. Quando Inferior poſſit diſpenſare in lege Superioris. 31. Diſpenſatio quando vim amittat. 32. Quando, & quomodo petenda ex S. Pœnitentiaria. 34. & ſeq.
Diſpenſatio in obſervatione feſtorum. 132. in jejunio. 283. & ſeq. in juramento, & lege. 31. In impedimentis matrimonii. 29. In votis. 34. 127
Diſpenſare pro pretio in voto, juramento, &c. an ſit ſimonia. 94
Diſputatio cum hæreticis. 47
Diſtractio in horis Canonicis. 327. In aliis Exercitiis ſpiritualibus. 397
Divinatio quid, & quotuplex. 77. Quale peccatum. 79. & ſeq.
Divinatio ex ſomniis, voce, animo, &c. an, &

& quando ſit licita. Ibid. Cum divinatoribus, magis, &c. quomodo Confeſſario ſit agendum. 87
Divortium an fieri poſſit. 571. Quibus cauſis. ibid. & ſeq.
Dolor de peccatis. 482. & ſeq.
Dolus in verbis, & facto. 285.
Domini quomodo ſint famulis obligati. 148. & ſeq.
Donatio acceptata quale jus conferat. 218. Quibus caſibus poſſit revocari. 215. & ſeq.
Donationes bonorum factæ ab ingredientibus religionem an ſint validæ. 256
Donatio mortis cauſa quibus competat, & quando revocari poſſit, &c. ibid.
Donari qui non poſſint. 211
Dubitatio temeraria quale ſit peccatum. 269.
Dubium quid ſit. 3. Practice dubius circa aliquod opus quomodo debeat ſe reſolvere. 33. An in dubio tutior pars eligenda. 8. Dubium de Horis Canonicis. 314. Dubium de lege. 9. 15. Dubium de jejunio. 9. De juramento. ibid. De valore matrimonii. ibid. De voto. 9
Duellum quid ſit, & an liceat. 162. Quis duellantes poſſit abſolvere. 599

E

Ebrietas quid ſit, & quale peccatum. 66. & ſeq. An licitum ſit alium ad ebrietatem inducere. 392. Quæ ſit plena ebrietas. 393
Eccleſia quibus caſibus violetur. 470. 471. An in violata Eccleſia liceat celebrare, & mortuos ſepelire. ibid. Quando exſecretur Eccleſia. ibid. An ea polluta, & exſecrata etiam altaria ſint polluta, & exſecrata. ibid.
Eccleſiaſticus. v. Beneficiatus, & Clericus.
Eleemoſyna. 58. & ſeq. Quando quis eam dare teneatur. 59. ex quibus bonis. ibid. An debita pauperibus trivialibus. ibid. An Religioſis. 61. An filiis, uxoribus, ſervis liceat dare eleemoſynas. 62. An tutoribus, & curatoribus. ibid.

Em-

Emphyteuſis. 238
Emere die feſto. 139
Emptio. 226
Emptori an liceat emere vilius, quam res valeat. ibid. & ſeq. Res empta cui pereat ante traditionem. 229
Epiſcopus an peccet, ſi Sacerdoti idoneo neget approbationem. 514. An habeat poteſtatem ferendi cenſuras. 594
An teneatur novas leges Pontificias promulgare. 16. In quibus matrimonii impedimentis poſſit diſpenſare. 589. An poſſit diſpenſare in præviis proclamationibus matrimonii. 495. An in votis ſubditorum. 123. An cenſuris, aliiſque pœnis cogere ſubditos ad Sacrum in Parochia audiendum. 138
Epiſcopi reſidentia. 310
Error an, & quando dirimat matrimonium. 577
Evagatio mentis. 339
Euchariſtia quid ſit. 426. Ejus materia. 427. Qualis debeat eſſe panis in materia. 428. & ſeq. Quale vinum. 430. & ſeq.
An vino conſecrando ſit neceſſario miſcenda aqua. 432. An, & quomodo materia debeat eſſe præſens conſecranti. 433. & ſeq.
An debeat eſſe certa, & a conſecrantis intentione, & individuo determinata. 434. & ſeq. Forma conſecrationis. 437.
Quandiu Chriſti corpus maneat in Euchariſtia. 438. & ſeq. ad quem ſpectet Euchariſtiæ diſpenſatio. ibid. & ſeq. Quo ritu ſit diſpenſanda. 440. An, & quando liceat eam ſibi ipſi dare. ibid. In quibus caſibus Regulares eam licite dent in articulo mortis, & Paſchate. 443. & ſeq. Quid requiratur in Miniſtro ad licitam adminiſtrationem Euchariſtiæ. ibid. & ſeq.
Quomodo deferenda ad infirmos. ibid.
Ubi aſſervanda. 446. Quæ diſpoſitio animæ requiratur in ſuſcipiente. 447. & ſeq.
Quæ corporis. 450. & ſeq.
Quæ, & quanta ſit obligatio eam ſumendi. 456. & ſeq.
Examen quale prærequiratur ad integritatem Confeſſionis. 487
Examen Ordinandorum. 460

Excommunicatio quid ſit, & quotuplex. 601. Ob quam cauſam incurratur. Excommunicatio minor. 602. Quis hujus effectus. ibid.
Excommunicatio major quos habeat effectus. 603. & ſeq. Ob quas cauſas hæc incurratur. 610. & ſeq. Quæ excommunicationes non ſint reſervatæ. ibid. & ſeq. Quæ ſint reſervatæ Epiſcopis. 611. Quæ Papæ extra Bullam cœnæ. 612. & ſeq. Quæ eidem per Bullam cœnæ. ibid. & ſeq.
Excommunicatio percuſſoris Clericorum quomodo intelligenda. 613. & ſeq.
Excommunicatus toleratus, & non toleratus quis, 607. Cum excommunicato non tolerato communicare, quale ſit peccatum. 608. An aliquando liceat. 609
Executores teſtamenti. 288. & ſeq.
Exſecratio quid ſit, & quando fiat. 464
Extrema Unctio quid ſit. 542
. Quæ ejus materia remota. ibid.
Proxima. ibid.
Quibus danda. 544
Quis ejus Miniſter. 545
Quis effectus. 547

F

Fallacia. 385
Fama. 269. Ejus reſtitutio. 271
Quæ excuſent ab hac reſtitutione. 277
Famulus quomodo ſit obligatus ſuo domino. 149. An ad rem illicitam poſſit præſtare famulatum. 73. An, & quam graviter peccet, ſi ei invito quid auferat. 183. 184. An teneatur ad reſtitutionem. ibid.
Feſtis quænam opera præcipiantur. 133
Quæ excuſent ab obſervatione feſtorum. 139. & ſeq.
Feudum. 75
Fideicommiſſum. 248
Fidejuſſio quid. 250. Fidejuſſoris obligatio. ibid. & ſeq.
Fides. 244. & ſeq. An aliquando liceat veram fidem exterius negare, aut falſam profiteri. 43. & ſeq. An fidem diſſimulare. ibid. An, & quomodo tegere. 44. 45. Fidei præceptum quando obliget. 41, &

& ſeq. Qui teneantur ad externam fidei profeſſionem. 42. Quæ ſint profeſſiva ſigna fidei. 44
Filii quem amorem, reverentiam, & obedientiam debeant parentibus. 142. 143. An, & quam graviter peccent, ſi parentibus invitis quid auferant. 183. Item, ſi quid male expendant. ibid. An teneantur ad reſtitutionem. 184. An poſſint contrahere. 203
Fœminarum carminatricum benedictiones. 84
Forenſia opera an feſto die prohibita. 121
Forma abſolutionis ſacramentalis. 401. Abſolutionis a cenſuris. 600. Conſecrationis Euchariſtiæ. 437
Fornicatio quid ſit. 172. Fornicatio ſponſæ. ibid. Cum filia confeſſionis. 173
Frater an teneatur fratri, vel ſorori in neceſſitate ſubvenire. 146. Fraterna correptio. 62. & ſeq.
Fraus. 385
Fructus induſtriæ qui dicantur. 198
Fuga reorum. 358
Furem nocturnum, & diurnum an, & quando liceat privata auctoritate occidere. 158. an idem clericis, & religioſis liceat. ibid.
Furtum quid ſit. 179. Quale peccatum. ibid. An furetur, qui alienum accipit in juſtam compenſationem. ibid. Quæ ſit in furto ſufficiens quantitas ad mortale peccatum. 180. Furta plura minuta an ſimul ſumpta peccatum mortale conſtituant. 182. Furta amicorum, & domeſticorum an, & quando ſint peccata. ibid.

G

Gaudere, & delectari de malo ſub conditione, an, & quando ſit peccatum. 367
Generales Ordinum an poſſint ferre cenſuras. 593
Generationem prolis an liceat aliquando impedire. 570
Gloria vana quale peccatum, & quotupliciter ea peccetur. 382
Gratitudo. 215

Gravidæ an liceat petere, & reddere debitum. 69
Gula quid ſit, & quale peccatum. 390. Quæ ſint ejus filiæ. 391

H

Habitus Clericalis. 333
Hæredis commoda, jura, & obligationes. 266. Intra quod tempus debeat exequi defuncti voluntatem. 260. Qui poſſint inſtitui hæredes. 262. & ſeq.
Hæredum diviſio. 264. Quantum debeatur hæredibus neceſſariis. ibid. Qui ſuccedant ab inteſtato, aut teſtamento rupto, vel irrito. 265. An poſſint adire hæreditatem, quando teſtamentum factum eſt ſine ſolemnitatibus. 251. & ſeq.
Hæreditatum renunciatio. 254. & ſeq.
Hæreſis quid ſit. 48. & ſeq. Ejus periculo ſe exponere quale ſit peccatum. 50
Hæreticus quis. 49. An hæretici obligentur præceptis Eccleſiæ. 18
An præcepto Confeſſionis. 539
An liceat legere eorum libros. 50
An cum illis diſputare. 49
An ſacris eorum intereſſe. 46
Herus an teneatur famulo infirmo dare ſalarium. 148
Homicida. 200
Homicidium. 153. & ſeq.
Homicidium conjugis an, & quando dirimat matrimonium. 579
Honor. V. Fama.
Horæ Canonicæ. 314. & ſeq. Qui ad eas obligentur. ibid. Quanta hæc ſit obligatio. 317. & ſeq. An teneatur ad reſtitutionem fructuum, qui Horas omiſit. 319. & ſeq. Quibus ea fieri debeat. ibid. Quæ a recitatione Horarum excuſent. 321. & ſeq. Quomodo Horæ ſint recitandæ. 322. & ſeq.
Humanæ carnis eſus. 391
Hypocriſis. 383
Hypotheca. 246

I

Jactantia. 382
Idololatria quid, & quotuplex: 81

Je-

Jejunium Eccleſiaſticum. 279. & ſeq.
Quæ cauſæ ab eo excuſent. 283. & ſeq.
Ignorantia an excuſet a tranſgreſſione præcepti. 28
Illegitimus an ſit irregularis. 551
Illuſio. 414
Impedimenta matrimonium impedientia tantum. 572. & ſeq.
Impedimenta idem dirimentia. 576. & ſeq.
Imprecari aliis dæmonem, grandinem, &c. in ira, quale ſit peccatum. 100
Inceſtus quid ſit. 173
An impediat matrimonium. 577
Indulgentia quid ſit, & quid ad ejus valorem requiratur. 504
Quotuplex, & quomodo differat a Jubilæo. 508. & ſeq. Quæ conditiones requirantur ad lucrandas Indulgentias. 505
Infamia. V. Detractio.
An liceat alium infamare ad vitanda gravia tormenta. 275
An liceat infamare ſeipſum. ibid.
Infantibus an dari poſſint carnes die Veneris. 18.
An infantes ethnicorum licite baptizentur invitis parentibus. 416
Infideles an obligentur præceptis Eccleſiæ. 18. An liceat intereſſe ſacris Infidelium. 46
Infidelitas quotuplex ſit. 47
Inimicorum dilectio. 54. & ſeq.
Injuria materialis quæ ſit. 185
Formalis. ibid.
An obligetur ad reſtitutionem, qui intulit injuriam tantum materialem. ibid. & ſeq.
An qui formalem. ibid. & ſeq.
Innocentem an aliquando liceat occidere. 160
Inobedientia. 297. V. Obedientia.
Inquietudo. 384
Inquiſitio Judicis. 337
Inſidiis an uti liceat contra hoſtem. 166
Intentio virtualis quæ ſit. 401
Intentio ſatisfaciendi præceptis, voto, juramento, &c. an requiratur ad eorum impletionem. 23. 24
Interdictum quid ſit, & quotuplex. 623

Qui ſint ejus effectus. 624
Quis poſſit ferre cenſuram interdicti. 625
Quis eandem tollere. 627
Interſtitia Ordinum. 561
Inventarium bonorum. 215
Invidia quid, & quale peccatum. 388
Quæ ſint ejus filiæ. ibid.
Ira quid ſit, & quale peccatum. 393
Quæ ſint ejus filiæ. 393. In ira nominare mortem Dei, ſeptem Sacramenta, dæmonem, &c. quale peccatum. 93
Irregularitas quid ſit, & quotuplex. 625
Qui ſint ejus effectus. 626
Quomodo incurratur. ibid.
Quomodo tollatur. ibid.
Quæ ſint irregularitates ex delicto. 634
Quæ ex defectu. 630. & ſeq.
Irreligioſitas quotuplex ſit. 113
Irritatio directa votorum. 125. & ſeq.
Indirecta. 126
Jubilæum. 509. & ſeq.
Judæi. 48. Quibus caſibus cum iis non liceat communicare. ibid.
Judex. 336. Quid in eo requiratur. ibid. & ſeq. Quid ei ſervandum circa inquiſitionem. 338. Quid liceat circa torturam. 340. & ſeq. Quid ſervandum circa ſententiam, & pœnam. 331. & ſeq. Ad quid obligetur Judex, qui tulit ſententiam injuſtam. 344. & ſeq. Quid liceat circa munera. 345
Judicium legitimum. 336. & ſeq.
Judicium temerarium. 267. & ſeq.
Juramentum quid ſit. 101. Quotuplex. 104.
An, & quando ſit licitum. ibid.
An in eo uti liceat æquivocatione. 106
Juramenti promiſſorii quanta ſit obligatio. 107. & ſeq. Quomodo tollatur obligatio juramenti per irritationem. 112. Quomodo per diſpenſationem, commutationem, & remiſſionem. ibid. An quis obligetur juramento, de quo dubitat, an ſit emiſſum. 8
Jurandi formulæ. 102
Jurifdictio Confeſſarii quid ſit, & quotuplex, & unde eam habeat. 514. & ſeq.
An Juriſdictione dubia liceat abſolvere. 517

L

LActare an mater teneatur prolem lacta proprio. 14
Lacticinia. 27
Lectio obſcœnorum. 17
Legatum quid. 258. Legata in pias cauſa an Religioſus executor poſſit applicare ſuo Monaſterio. ibid.
An Legata poſſint commutari in alium pium uſum. 25
Legata pia quæ dicantur. 26
Legislator an ſuis legibus obligetur. 18
Lex. 13. & ſeq. Legis poſitivæ vis, & ſubſtantia an dependeat ab acceptatione communitatis. 15. & ſeq. An Lex humana obliget ſub peccato, & quali. 16
Quæ perſonæ Legibus obligentur. 17. & ſeq.
An ignorantia excuſet a tranſgreſſione Legis. 27. An metus. 28
An diſpenſatio. 29
Per quot annorum præſcriptionem Lex aboleatur. 15. 16. V. Præceptum.
Libellaticus contractus. 239
Libellus famoſus. 277
Liberi ad quid obligentur erga parentes. 142
An peccarint, & obligentur, ſi parentibus inſciis contraxerint ſponſalia. 558
An, & quam graviter peccent, ſi iiſdem invitis quid auferant. 182
Libertas. 8. Regula, qua cognoſci poſſit, an quis ſit in poſſeſſione ſuæ libertatis. 9
Libri hæreticorum an, & qui prohibeantur. 50. 600.
Libros obſcœnos edere quale ſit peccatum. 170
Litaniæ. 321
Litteras alienas aperire, & legere, an, & quale ſit peccatum. 385. & ſeq.
Litteræ dimiſſoriæ. 550
Locatio. 236. & ſeq.
Locator an poſſit conductorem re conducta privare ante tempus præfinitum. 237
Ludere chartis, aleis, an liceat Clericis, Religioſis. 242
Ludus. 239. & ſeq.
Luſor quando teneatur ad reſtitutionem. 240.
Quando leviter, quando graviter peccet. ib.

Luxuria. 377. & ſeq. Ejus filiæ. ibid.
Ejus actus, ſeu peccata quotuplicia ſint. ibid. Luxuriæ conſummatæ ſpecies naturales. 172. Species contra naturam. 174

M

MAgia. 85. Quomodo Confeſſario cum Magis agendum. 87
Magiſtratus obligatio. 65
Maledictio. 395
Malefactorem an, & quomodo liceat occidere. 157
Maleficium quid. 85. 86. Quotuplex. ibid.
Quibus remediis uti liceat contra maleficia. ibid.
Maritus ad quid obligetur erga uxorem. 150.
An etiam in adulterio deprehenſam licite occidat. 158
Mater quid debeat filiis. 144
Optans filiabus mortem quomodo excuſari poſſit. 58
Materia levis ſub mortali præcepto. 17
Matrimonium quid ſit. 561. Quæ illius materia, forma, miniſter. ibid. An ejus uſus ſit licitus. 564. & ſeq. An præceptus. 567. & ſeq. An debitus. 568. & ſeq.
An Matrimonium valide voveatur. 119
Matrimonii contractus ex gravi metu factus an ſit irritus. 210. an liceat contrahere matrimonium cum habente votum caſtitatis. 573. An cum hæretico. 50. An poſſit ſolvi Matrimonium. 570
Quæ ſint impedimenta Matrimonium impedientia tantum. 572. & ſeq.
Impedimenta dirimentia. 576. & ſeq.
Matrimonii proclamationes præviæ. 573. & ſeq. An coram Parocho contrahendum, & quo. 584. Quid de hæreticis, quoad hæc, cenſendum. 587. Matrimonii conſummatio an prohibeatur ante benedictionem. 574
Matrimonium invalidum quomodo revalidandum. 589
In impedimentis a quo poſſit diſpenſari. ib.
Ob quas cauſas. 590
Medicorum obligatio. 8. 362
Mendacium in confeſſione. 405
Meretrix. 171

Metus. 28. 580
Militum peccata. 165
Militans bona fide quid teneatur reſtituere. 195
An, & quando poſſit ſeipſum indirecte occidere. 153
Miniſter Sacramentorum. 403
Quid in eo requiratur, ut det valide Sacramentum. ibid. & ſeq. Quid ut licite. ibid. & ſeq.
Miniſter Baptiſmi. 414
Confirmationis. 413
Euchariſtiæ. 443. & ſeq.
Pœnitentiæ. 511
Extremæ Unctionis. 544
Matrimonii. 561
Minorum bona quomodo Tutori, & Curatori adminiſtranda. 248
An Minores juribus ſibi acquiſitis poſſint renuntiare, & quandiu teneantur ſubeſſe Curatori. ibid. An poſſint contrahere. 211
Miraculi fictio. 77
Miſericordia corporalis. 58. 59
Spiritualis. 62. & ſeq.
Miſſa quid. 459. Quæ ſit obligatio Sacerdotum circa illam. ibid. & ſeq. Quando liceat eam celebrare. 464. & ſeq. Quoties. ibid. & ſeq. Quo loco. 468. & ſeq.
An eam aliquando liceat interrumpere. 467. & ſeq. Quæ ſint requiſita ad Miſſam. 473. & ſeq. An quis feſtis diebus eam teneatur audire. 133. & ſeq. Ubi, & utrum in parochia. 136. & ſeq. Quæ excuſent ab auditione Miſſæ. 141. & ſeq. Facere Miſſas pro pretio an ſit Simonia. 94
Molitorum obligatio. 220
Mollities. 174
Monachus. V. Religioſus. 287
Monaſterium. 263
Moniales an obligentur ad Horas Canonicas. 314
Monopolia quid ſint, & an licita. 228
Monſtrum an ſit baptizandum. 416
Montes pietatis qui dicantur, & an liciti. 222
Moribundi abſolutio. 496
Mortem optare an liceat ſibi, vel alteri. 58
Mulierum ornatus. 78
Mutilatio ſui ipſius an, & quando ſit licita. 156.

, 156. An, & quid debeat reſtitui pro injuria per mutilationem corporis illata. 199. & ſeq.
Mutuum quid. 220. & ſeq. An liceat petere mutuum ab uſurario. 224
Mutuatarii, & mutuantis obligatio. 221
V. Uſura.

N

NAutæ Catholico an liceat vehere annonam ad caſtra hæreticorum. 75
Nautarum obligatio. 220
Necromantia. 78
Negotiatio quid ſit, & quibus illicita. 182
Neophytus an ſit irregularis. 630
Notarii obligatio, & peccata. 350
Novitii an obligentur ad Horas Canonicas. 315
An poſſint valide teſtari. 262
Ad quid obligetur, qui novitium abduxit a religione. 203
Nundinæ. 131. V. Mercatus.
Nuptiarum ſolemnitates quando prohibeantur. 573. Earum benedictio. 574

O

OBduratio cordis. 884
Obedientia filiorum erga parentes. 142
Obedientiæ votum. 296
Obſervantia vana quid ſit. 82. & ſeq.
Quotuplex. ibid. Quale peccatum. ibid.
Unde poſſit cognoſci. 83. & ſeq.
Obſides an liceat occidere. 162
Occaſio proxima peccandi. 484
Occiſio iniqui aggreſſoris. 157
Innocentis. 160. Malefactoris. 157
Uxoris in adulterio deprehenſæ. ibid.
Sui ipſius. 153. & ſeq. An, & quid debeat reſtitui pro injuria per occiſionem illata. 199. & ſeq.
Odium Dei. 52. & ſeq.
Odium Proximi. 54. & ſeq.
Oleum benedictum. 541
Opera diebus Dominicis, & feſtis præcepta. 134. & ſeq. Prohibita. 129. & ſeq.
Opificum variorum peccata. 364. & ſeq.
Opinio probabilis. 4. & ſeq.

Oratio Dominica. 59
Ordines militares an, & qui ex iis ſint religioſi. 287
Ordinis Sacramentum quid ſit. 548. Quotuplex. ibid. Quæ ejus materia. ibid. Quæ requirantur ad validam, & licitam ordinationem. 551. & ſeq.
Ordines ſacros ſuſcipiens an, & quomodo voveat caſtitatem. 116. A quo Epiſcopo quis poſſit ordinari. 549. & ſeq.
Ornatus mulierum. 70. & ſeq.
Oſcula extra matrimonium an, & qualia ſint peccata. 169

P

Pactum cum dæmone. 78. & ſeq.
Papa quam habeat poteſtatem ferendi cenſuras. 594
An ipſe poſſit eas incurrere. 595
In quibus impedimentis matrimonii poſſit diſpenſare. 589
An poſſit diſpenſare in omnibus votis. 129
An ſine juſta cauſa. 30
Parentes quid debeant filiis. 144
An poſſint filios exhæredare. 146
Eorum obligatio. 55. 62
Parens non tenetur omnia bona relinquere liberis. 164
Parochus an habeat poteſtatem ferendi cenſuras. 594
An poſſit diſpenſare in votis ſubditorum. 128
An abſolvere ab excommunicatione minore. 512
An aſciſcere cooperatores non approbatos. ib.
Parochus religioſus an obligetur ad regulas ſui ordinis. 289
Parochiani an teneantur Dominicis, & feſtis majoribus audire ſacrum in Parochia. 138. 139. & ſeq.
An invitis Parochis poſſint confiteri Mendicantibus. 541
Paſtorum obligatio. 72. 151
Patrini Baptiſmi qui ſint, & quod eorum officium. 420
Patrini Confirmationis. 425
Patronatus jus quid, & quotuplex. 165

Patronus quando teneatur præſentare, beneficio vacante. 306
Pauperi quando quis teneatur ſubvenire. 61. & ſeq.
Pauperem ſe fingens, itaque extorquens eleemoſynam, an obligetur ad reſtitutionem. 198
Paupertas religioſa. 292. & ſeq.
Peccatum quid ſit. 365. & ſeq.
Quæ peccata diſtinguantur ſpecie. 373
Quæ numero. 370
Quid ſit peccatum mortale, & veniale. 376
Quæ ex genere ſuo ſint mortalia, quæ venialia. ibid.
Quibus ex cauſis peccatum ex genere ſuo mortale fiat per accidens veniale. ibid.
Quibus modis ex genere ſuo veniale tranſeat in mortale. ibid. & ſeq.
Venialia an poſſint reſervari. 519
An veniale, cui annexa eſt cenſura, poſſit omitti in confeſſione. 604
Peccata capitalia. 377. & ſeq.
Peccato alterius an liceat materialiter cooperari. 72. & ſeq.
Pecuniam adulterinam non licet exponere. 232
Penſio quid, & quotuplex. 313
Penſionarius. 332
Peregrini qui dicantur. 10
An teneantur legibus ſui domicilii, dum ab eo abſunt. ibid.
An teneantur implere præcepta ſui territorii, antequam ab eo diſcedant. 20
An obligentur præceptis locorum, in quibus morantur. ibid.
An cenſuris. 595
An præceptis juris communis. 41
An poſſint peregre coram Parocho loci contrahere matrimonium. 584
Perjurium. 105
Pertinacia. 382
Pharmacopæorum obligatio. 362
Philtrum. 85
Phyſiognomia. 80
Pignus. 245
Pingere an ſit opus ſervile. 130
Pingere turpia quale peccatum. 171
Piſcari an ſervile. 131

Piſcatio prohibita an inducat obligationem reſtitutionis. 197
Pœna legis adjecta. 17
Pœna Simoniæ. 96
Pœna uſurariorum. 225
Pœnitens an teneatur pœnitentiam acceptare, & implere. 500
An ſatisfaciat, ſi eam impleat in ſtatu peccati mortalis. 501. & ſeq.
Pœnitentiæ Sacramentum. 480. & ſeq.
Quæ ſit ejus materia. ib. Quæ forma. ibid.
Qualis ad eam requiratur contritio. 483. & ſeq. Qualis confeſſio. ibid. & ſeq.
Satisfactio. 498. & ſeq.
Pœnitentiam in confeſſione injunctam quis poſſit commutare. 503
Pollutio quid. 174. An aliquando liceat eam procurare. 176. & ſeq.
An quis actionem licitam teneatur omittere, ſi prævideat inde naturaliter ſecuturam. 177
Facta in ſomno an, & quando ſit mortalis. ib.
Poſſeſſor bonæ fidei an, & quando teneatur reſtituere. 104. & ſeq. Malæ fidei quid debeat reſtituere. 197
Præceptum quid ſit. 13. Quotuplex. 14
Præcepta humana an obligent ſub peccato, & quali. 16
An cum periculo gravis incommodi. 28
Ex quibus ſignis colligi poſſit, an graviter obligent. 17
An ſint implenda ex charitate. 22
An ad impletionem requiratur intentio ſatisfaciendi. ibid. & ſeq.
An quis iis poſſit ſatisfacere per actum ex circumſtantiis peccaminoſum. 23
Præceptum duplex an unó actu poſſit impleri. 25
An diverſis actibus ei ſatisfieri poſſit eodem tempore. 26
Præcepta plura violans uno actu quot peccata committat. ibid.
An ignorantia, & metus excuſent a tranſgreſſione præcepti. 27
Utrum præcepti pars implenda ſit, ſi nequeas implere totum. 29
Præceptum confeſſionis. 539
Præcepta Decalogi. 75. & ſeq.
Vide

Vide Decalogus.
Præcepta Eccleſiæ. 279
Præceptum locale. 19
Præceptum univerſale. ibid.
Præceptorum obligatio. 152
Prælati quomodo obligentur præcepto fraternæ correptionis. 68
An, & qui poſſint diſpenſare in votis. 290. & ſeq.
An Prælati ordinum teneantur fugitivos requirere. 302
Quid poſſint ſubditis permittere ſalvo voto paupertatis. 295. & ſeq.
Prælatorum obligatio. 64
Præſtimonium. 316
Præſumptio quid, & quale peccatum. 381
Præſumptio de miſericordia Dei. 92
Precarium quid. 218
Pretium quotuplex. 230
Principum obligatio. 164. & ſeq.
Proclamationes matrimonii. 576
Procuratorum obligatio, & peccata. 351
Prodigalitas in quo conſiſtat, & quale ſit peccatum. 384
Prodigi an poſſint contrahere. 211
Proditio. 385
Profeſſio fidei. 43
Profeſſio religioſa quas requirat conditiones, ut ſit valida 285. & ſeq. Facta ex gravi metu an ſit irrita. 298
Profeſſi an, & qui poſſint inſtitui hæredes. 263
Promiſſio acceptata an graviter obliget. 211
In rebus Eccleſiaſticis ex gravi metu facta an ſit irrita. 298
Propola. 73
Proſcriptos quibus liceat occidere. 158
Proximo an liceat velle aliquod malum. 57
Quando quis teneatur ei ſubvenire. 60. & ſeq.
An, & quando ejus peccatum permitti poſſit. 70
Pueri quibus legibus obligentur. 18
An, & quando obligentur præcepto confeſſionis. 540
Pupillus. 148
Puſillanimitas. 383

Q

QUæſtorum obligatio. 235

R

RAncor. 396
Rapina. 379
Raptus quid. 173. An, & quamdiu impediat matrimonium. 580
Rebaptizans, & rebaptizatus an ſint irregulares. 628
Referentis obligatio. 350
Regula externa actuum humanorum. 13
Regula interna. 1
Regulæ ordinum religioſorum. 296. & ſeq.
Regularibus cur ampla privilegia a Pontificibus conceſſa. 139
Religioſus ſtatus quid ſit. 287. & ſeq.
Qui poſſint eum amplecti. 298
Qui teneantur. ibid.
Religioſa profeſſio quas requirat conditiones. 289. & ſeq.
Religioſus ad Cardinalatum, vel Epiſcopatum promotus an maneat obſtrictus votis ſuæ religionis. 288
Promotus ad Parochiam an teneatur deferre habitum religionis, & regulam ſervare. 289
Ad quid obligetur religioſus vi ſuæ profeſſionis. 290
Vi voti paupertatis. 292. & ſeq.
Ad quid vi voti caſtitatis, & obedientiæ. 293. & ſeq.
An, & quomodo teneatur ad perfectionem. 291
An contra hanc peccet, ſi regulam ordinis tranſgrediatur. 296
An, & quando liceat ei tranſire ad ordinem ſtrictiorem. 209
An, & quando ad laxiorem. ibid.
An, & quando poſſit e religione expelli. 300
An expulſus maneat votis adſtrictus. 301. & ſeq.
An teneatur ad Horas. 314
An Prælatus teneatur fugitivum, & apoſtatam requirere. 302
An profeſſus in uno Monaſterio poſſit cogi, ut ſe transferat ad aliud. ibid.

An

An poſſint Religioſi nova ſtatuta condere. 297
An a Pontifice poſſint cogi ad arctiorem vivendi rationem. 262. An illis liceat negotiari. 232
Religioſi mendicantes an licite miniſtrent Euchariſtiam. 441
Reliquias an cũ reliquiis liceat permutare. 95
Falſas proponere quale ſit peccatum. 77
Remedia contra maleficia. 86. & ſeq
Remiges Chriſtiani. 7
Remiſſio debitorum. 214
Renunciatio hæreditatum. 254. & ſeq.
Renuntiationes bonorum factæ ab ingredientibus religionem an ſint validæ. 580
Repreſalia an liceant. 168
Reſervatio caſuum quid ſit. 519. & ſeq.
Quis habeat poteſtatem reſervandi. ibid.
Qui abſolvendi. ibid.
Reſidentia Epiſcopi, & eorum qui habent beneficium curatum. 309
Reſignatio beneficii quid, & quotuplex. 311.
Reſtitutio quid ſit; & qui ad eam teneantur. 185. & ſeq.
An plures ſimul damnificantes teneantur reſtituere in ſolidum, & quo ordine. 188. & ſeq.
An teneatur reſtituere, qui alium impedivit a conſecutione alicujus boni. ibid.
Cui reſtitutio debeat fieri. 191. & ſeq.
An, & quando debeat reſtituere bonæ fidei poſſeſſor. 194. & ſeq.
Quid poſſeſſor malæ fidei. 198. & ſeq.
An, & quid reſtituendum pro injuria corpori illata per mutilationem, occiſionem, &c. 200. & ſeq.
Quibus pro his reſtitutio fieri debeat. ibid.
Quid reſtituendum pro illato ſtupro. 201
Quid pro adulterio. 202
Pro fama. 203
Pro inductione ad peccatum. ibid.
Pro avocatione a religione. ibid.
Reſtitutionis circumſtantiæ, ut tempus, locus, modus, &c. 204. & ſeq.
Quæ a reſtitutione excuſent. 207. & ſeq.

Reverentia filiorum erga parentes. 142
Reus an, & quando teneatur fateri verum. 355. & ſeq.
An graviter peccet, ſi ad evitanda tormenta gravia falſum crimen ſibi imponat. 357
An teneatur revelare complices. 358
An ei liceat occidere miniſtros juſtitiæ. 158
Quid circa famam. 275. & ſeq.
Quomodo Confeſſario agendum cum reo. 360. & ſeq.
Rex bellum geſturus ad quid obligetur. 164. & ſeq.
Rixæ. 395
Ruſtici, aliique ſimpliciores in Germania, qui habentur hæretici, an poſſint abſolvi a ſuis Parochis. 49

S

SAcerdotum obligatio circa Miſſæ ſacrificium. 459. & ſeq.
Sacramentum quid ſit. 397
Quid circa ejus materiam, & formam ſervandum. 398. & ſeq.
Sacramentorum Miniſter. 400
Quid in eo requiratur, ut det valide. 401 & ſeq.
Quid ut licite. 403. & ſeq.
Quæ diſpoſitio requiratur in ſuſcipiente ad valorem Sacramenti. 406
Quid, ut licite, & cum fructu ſuſcipiatur. 407
Sacramentalia quid ſint. 408
Quid efficiant. ibid.
Sacrificium Miſſæ. 459. & ſeq.
Cujus ſit applicare fructum ſacrificii. 463
Vide Miſſa.
Sacrilegium quid ſit, & quotuplex. 90. & ſeq.
Quot modis committatur per actum venereum. ibid. & ſeq.
Sacrorum obligatio. 219
Peccata. 365
Satisfactio. 498
Scandalum quid ſit, & quotuplex ſit. 65
Quando committatur. 68. & ſeq.
Activum an ſit ſpeciale peccatum. 65
Quando ſit mortale, quando veniale. 40

Scandalizans quot peccata committat, & an in materia juſtitiæ teneatur ad reſtitutionem. 67
Scandalum paſſivum an ſit circumſtantia aggravans. 68
An, & quando poſſit permitti. ibid.
Quid ad hoc vitandum omitti debeat. 69. & ſeq.
Scrupulus. 11
Scrupuloſæ conſcientiæ ſigna. ibid.
Remedia, & privilegia. 12. & ſeq.
Secretarii obligatio, & peccata. 350
Secreti violatio. 353
Senes an, & qui teneantur ad jejunium. 284. & ſeq.
Sententia probabilis, quæ ſit. An ſequenda.
An tutior eligenda. 5
Quomodo Confeſſarius ſequi poſſit minus ſibi probabilem in favorem pœnitentis. 6
An quis ſpeculative probabile ſequi poſſit in adminiſtratione Sacramentorum. 7
Sepultura Eccleſiaſtica an privetur excommunicatus. 608
An interdictus. 623
Servilia opera. 130. & ſeq.
Servus an, & quam graviter peccet, ſi domino invito quid auferat. 184
An teneatur ad reſtitutionem. 186
An cum libera poſſit contrahere matrimonium. 557
An cum ſerva. ibid.
Servi originarii, vel aſcititii, an ſint proprie ſervi. 557. An ſervi ſint irregulares. 633
Sigillum Confeſſionis quid. 532
Subſigillum. 534. & ſeq.
Qui ad illud teneantur. 542
Simonia quid ſit. 92
Quotuplex. ibid.
An ſit ſimonia concionari, catechizare, Miſſas facere, &c. pro pretio. 94
Simoniæ pœnæ. 96
Et cui debeat reſtitui. 97
Societas JESU. 263. V. Religioſus.
Societatis contractus quid ſit. 243
Sodomia quid. 175
Soror an teneatur fratri, vel ſorori in neceſſitate ſubvenire. 54
Sorores Tertiariæ Ordinis S. Franciſci an ſint re-

religioſæ. 287
Sortes divinatoriæ, diviſoriæ. 81
Spectatio turpium comœdiarum quale ſit peccatum. 171
Spei præceptum quando obliget. 50. 51
Sponſalia quid ſint. 554
Quæ, & quanta eorum obligatio. 70. & ſeq.
Quomodo diſſolvantur. 558. & ſeq.
Sponſis an liceant impudici tactus, oſcula, &c. 559
Sponſio quid ſit, an, & quando licite fiat. 239
Spurius. 145
Status Clericorum. 303
Vide Clerici.
Status religioſus. 287. & ſeq.
Status ſæcularium, præſertim judicialium. 335. & ſeq.
Stratagematis an uti liceat in bello. 166
Stuprum quid. 172
Stuprator quid pro illato ſtupro debeat reſtituere. 201
Subditi quomodo ſint obligati ſuis ſuperioribus. 148
Superbia quid ſit. 382
Quale peccatum. ibid.
Quæ ſint ejus filiæ. ibid. & ſeq.
Superiores quomodo ſint ſubditis obligati. 148 & ſeq.
Superſtitio quid ſit, & quotuplex. 76
Quando committatur ſuperſtitio cultus falſi. ibid.
Quando cultus ſuperflui. ibid.
Suſpenſio quid. 618
Quotuplex. ibid.
Ejus quantitas, & qualitas unde ſit colligenda. 619
Quæ ſint ſuſpenſiones in particulari. 620
Quis ab eis poſſit abſolvere. 621
Suſpicio temeraria. 267
Suſurratio quid. 289
An ſuſurro teneatur amicitiam per ſe ſublatam reconciliare. ibid.
Sutor. 364
Symbolum Apoſtolicum. 39

T

Tabacum. 451
Tabellio. 350
Tactus impudici qualia ſint peccata. 169. & ſeq.
An liceant inter conjuges. 171
An inter ſponſos. ibid.
Tentatio Dei quid ſit. 89
Quale peccatum. ibid.
Teſtamentum quid, quotuplex. An ſit validum, cui deſunt ſolemnitates jure civili requiſitæ. 251. & ſeq.
Qui poſſint, & debeant eſſe executores Teſtamenti. 257. & ſeq.
Intra quod tempus exequi debeant. 260
Qui poſſint teſtari. 262
Teſtamenta militum ſunt privilegiata. 254
Teſtimonium mulieris, ſervi, minoris, inimici, perjuri an ſit validum. 355
Teſtis. 354
An, & quando quis teſtari teneatur, & ad quid obligetur, qui non vult teſtari. ibid.
Ad quid, qui falſa teſtatus eſt. ibid.
Theſauri inventi quibus ſint reſtituendi, vel dandi. 144
Torpor. 396
Tortura reorum. 339. & ſeq.
Traditio in rebus Eccleſiæ, ex gravi metu facta, an ſit irrita. 211
Triſtitia de bono alterius an, & quando ſit peccatum. 389
Tutela. 247
Tutela inculpata quæ ſit. 157
Tutorum officium. 247. & ſeq.
Typographus. 130

V

Vagi an teneantur præceptis locorum, in quibus morantur. 21
An coram quolibet Parocho poſſint contrahere matrimonium. 584
Vana gloria quid ſit, quale peccatum, quotupliciter ea peccetur. 382. & ſeq.
Vana obſervantia quid, quotuplex, quale peccatum. 83. & ſeq.

Un-

Unde cognoſci poſſit. ibid.
Vaſſallus. 238
Vectigalium fraudatione quam graviter peccetur, & an ex ea oriatur obligatio reſtitutionis. 197
Venator. 194
Venditio quid. 226
Venditor quo pretio debeat vendere. 227. & ſeq.
An teneatur de vitio rei, quæ venditur, præmonere emptorem. 228
Res vendita cui pereat ante traditionem. 230
Veneficium. 86
Venena an liceat vendere. 73
Verba turpia proferre quale ſit peccatum. 170
An, & quando ea liceant inter conjuges. 666.
Veſtes Clericales. 338
Quando ſacræ veſtes exſecrentur. 472
Veſte virili an liceat uti fœminæ, vel contra. 69
Vindicta. 393
Violentia. 385
Virgini an liceat occidere invaſorem pudicitiæ. 159
An pro ſervanda caſtitate mortis periculo ſe exponere. 154
Vitam an liceat abbreviare. 155
Ejus defenſio. 158. & ſeq.
Votum quid ſit, & quotuplex. 113
Quæ requiratur voti deliberatio, & intentio. 115. & ſeq.
Voti materia. 117. & ſeq.
Voti quæ, & quanta ſit obligatio. 119. & ſeq.
An quis teneatur voto, de quo dubitat, an ſit remiſſum. 9
De voto emiſſo dolere, quale ſit peccatum. 230
An duplicem malitiam admittat, qui violat votum de re jam ante præcepta. ibid.
Voto alieno an quis obligetur. ibid.
Qui vovit rem ab altero præſtandam, ad quid teneatur. ibid.
Vota perſonalia a quo ſint implenda. ibid.
Realia unde ſolvenda. 121
Conditionalia an obligent, ceſſante conditione. ibid.

Vo-

Votum amplectendæ religionis ad quid liget?
ibid.
Voventis intentio unde in dubio ſit colligenda. 122
Voti obligatio quot modis tollatur. ibid.
Qui poſſint directe irritare. 124. & ſeq.
Quinam indirecte. 125
Quinam in eis diſpenſare. 128
Voti commutatio quid ſit. 126
Quid circa eam requiratur, ut licite fiat. ibid.
Qui poſſint commutare. 127
Votum caſtitatis. 295
An ſimplex caſtitatis votum impediat matrimonium. 562
An ſolemne idem dirimat. 578
Votum religioſæ obedientiæ ad quid obliget. 296
Votum religioſæ paupertatis. 293
Uſura quid ſit. 221
Quale peccatum. ibid.
Variæ ſpecies uſuræ. 222. & ſeq.
Uſurariorum, & cooperantium obligatio, & pœna quæ ſit. 226
An ab uſurario liceat petere mutuum. 68
Uxor ad quid teneatur erga maritum. 150
An, & quam graviter peccet, ſi marito invito quid auferat. 182
An teneatur ad reſtitutionem. ibid.
Quæ bona poſſit expendere. ibid.
Uxoricidium an impediat matrimonium. 573

FINIS.

Amici

Amice Lector.

Cum poſt Authoris obitum quadraginta quinque Propoſitiones ad moralem doctrinam pertinentes a Summo Pontifice Alexandro Septimo, itemque aliæ ſexagintaquinque ab Innocentio Undecimo, atque ultimo triginta & una ab Alexandro Octavo proſcriptæ fuerint, atque interdictæ; viſum eſt nobis eas non ſolum innuere locis ſuis, ut haberes, quid teneres, quid caveres; ſed etiam earum catalogum ad hujus libri calcem annectere, ut commodo tuo, atque utilitati, quacumque ratione poſſumus, conſuleremus. Vive diu.

DE

DECRETA

Sanctiſſimi in Chriſto Patris, ac D. N. D.

ALEXANDRI PAPÆ VII.

In Congregationibus Generalibus Sanctæ Romanæ, & univerſalis Inquiſitionis habitis Feria 5. die 24. Septembris 1665.

In Congregatione Generali Sanctæ Romanæ, & univerſalis Inquiſitionis habita in Palatio Apoſtolico Montis Quirinalis coram Sanctiſſimo D. N. Alexandro Divina Providentia Papa VII. ac Eminentiſſimis, & Reverendiſſimis DD. S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Chriſtiana adverſus hæreticam pravitatem Generalibus Inquiſitoribus a Sancta Sede Apoſtolica ſpecialiter Deputatis.

SAnctiſſimus D. N. audivit non ſine magno animi ſui mœrore, complures opiniones Chriſtianæ Diſciplinæ relaxativas, & Animarum perniciem inferentes, partim antiquatas iterum ſuſcitari, partim noviter prodire, & ſummam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in dies magis excreſcere, per quam in rebus ad conſcientiam pertinentibus modus opinandi irrepſit alienus omnino ab Euangelica ſimplicitate, Sanctorumque Patrum doctrina, & quem ſi pro recta regula fideles in praxi ſequerentur, ingens irreptura eſſet Chriſtianæ vitæ corruptela. Quare, ne ullo unquam tempore viam ſalutis, quam ſuprema veritas Deus, cujus verba in æternum permanent, arctam eſſe definivit, in animarum perniciem dilatari. ſeu verius perverti contingeret; idem Sanctiſſimus D. N. ut oves ſibi creditas ab ejuſmodi ſpatioſa, lataque, per quam itur ad perditionem, via, pro Paſtorali ſolicitudine in rectam ſemitam evocaret, earundem opinionum examen pluribus in Sa-

cra

cra Theologia Magiſtris, & deinde Eminentiſſimis, & Reverendiſſimis DD. Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquiſitoribus ſerio commiſit: qui tantum negotium ſtrenue aggreſſi, eique ſedulo incumbentes, & mature diſcuſſis uſque ad hanc diem infraſcriptis propoſitionibus, ſuper unaquaque ipſarum ſua ſuffragia Sanctitati Suæ ſingillatim expoſuerunt.

1. Homo nullo unquam vitæ ſuæ tempore tenetur elicere actum fidei, ſpei, & charitatis ex vi præceptorum Divinorum ad eas virtutes pertinentium.

2. Vir equeſtris ad duellum provocatus poteſt illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

3. Sententia aſſerens, Bullam Cœnæ ſolum prohibere abſolutionem hæreſis, & aliorum criminum, quando publica ſunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus ſermo eſt, Anno 1629. 18. Julii in Conſiſtorio Sacræ Congregationis Eminentiſs. Cardinal. viſa, & tolerata eſt.

4. Prælati Regulares poſſunt in foro conſcientiæ abſolvere quoſcumque ſæculares ab hæreſi occulta, & ab excommunicatione propter eam incurſa.

5. Quamvis evidenter tibi conſtet, Petrum eſſe hæreticum, non teneris denuntiare, ſi probare non poſſis.

6. Confeſſarius, qui in ſacramentali Confeſſione tribuit Pœnitenti chartam poſtea legendam, in qua ad Venerem incitat, non cenſetur ſolicitaſſe in confeſſione; ac proinde non eſt denuntiandus.

7. Modus evitandi obligationem denuntiandæ ſolicitationis eſt, ſi ſolicitatus confiteatur cum ſolicitante, hic poteſt ipſum abſolvere abſque onere denuntiandi.

8. Duplicatum ſtipendium poteſt Sacerdos pro eadem Miſſa licite accipere, applicando petenti partem etiam ſpecialiſſimam fructus ipſimet Celebranti correſpondentem, idque poſt Decretum Urbani Octavi.

9. Poſt Decretum Urbani poteſt Sacerdos, cui Miſſæ celebrandæ traduntur, per alium ſatisfacere, collato illi minore ſtipendio, alia parte ſtipendii ſibi retenta.

10. Non eſt contra juſtitiam pro pluribus ſacrificiis ſtipendium accipere, & ſacrificium unum offerre. Neque etiam eſt contra fidelitatem, etiamſi promittam promiſſione etiam juramento firmata, danti ſtipendium, quod pro nullo alio offeram.

11. Peccata in Confeſſione omiſſa, ſeu oblita ob inſtans periculum vitæ, aut ob aliam cauſam, non tenemur in ſequenti confeſſione exprimere.

12. Mendicantes poſſunt abſolvere à caſibus Epiſcopis reſervatis, non obtenta ad id Epiſcoporum facultate.

13. Satisfacit præcepto annuæ Confeſſionis, qui confitetur Regulari Epiſcopo præſentato, ſed ab eo injuſte reprobato.

14. Qui facit confeſſionem voluntarie nullam, ſatisfacit præcepto Eccleſiæ.

15. Pœnitens propria auctoritate ſubſtituere ſibi alium poteſt, qui loco ipſius pœnitentiam adimpleat.

16. Qui Beneficium curatum habent, poſſunt ſibi eligere in Confeſſarium ſimplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario.

17. Eſt licitum Religioſo, vel Clerico calumniatorem gravia crimina de ſe, vel de ſua Religione ſpargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non ſuppetit, uti ſuppetere non videtur, ſi calumniator ſit paratus vel ipſi Religioſo, vel ejus Religioni publice, & coram graviſſimis Viris prædicta impingere, niſi occidatur.

18. Licet interficere falſum Accuſatorem, falſos Teſtes, ac etiam judicem, a quo iniqua certo imminet ſententia, ſi alia via non poteſt innocens damnum evitare.

19. Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehenſam.

20. Reſtitutio a Pio V. impoſita Beneficiatis non recitantibus non debetur in conſcientia ante ſententiam declaratoriam Judicis, eo quod ſit pœna.

21. Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium Eccleſiaſticum, ſi ſtudio literarum vacet, ſatisfacit ſuæ obligationi, ſi Officium per alium recitet.

22.

22. Non eſt contra Juſtitiam Beneficia Eccleſiaſtica non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia Eccleſiaſtica, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione Beneficii, ſed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

23. Frangens jejunium Eccleſiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, niſi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult ſe ſubjicere præcepto.

24. Mollities, ſodomia, & beſtialitas ſunt peccata ejuſdem ſpeciei infimæ, ideoque ſufficit dicere in Confeſſione, ſe procuraſſe pollutionem.

25. Qui habuit copulam cum ſoluta, ſatisfacit confeſſionis præcepto, dicens, commiſi cum ſoluta grave peccatum contra caſtitatem, non explicando copulam.

26. Quando litigantes habent pro ſe opiniones æque probabiles, poteſt judex pecuniam accipere pro ferenda ſententia in favorem unius præ alio.

27. Si liber ſit alicujus junioris, & moderni, debet opinio cenſeri probabilis, dum non conſtet, rejectam eſſe a Sede Apoſtolica, tanquam improbabilem.

28. Populus non peccat, etiamſi abſque ulla cauſa non recipiat legem a Principe promulgatam.

Quibus peractis, dum ſimilium Propoſitionum examini cura, & ſtudium impenderetur, interea idem Sanctiſſimus, re mature conſiderata, ſtatuit, & decrevit, prædictas Propoſitiones, & unamquamque ipſarum, ut minimum tanquam ſcandaloſas, eſſe damnandas, & prohibendas, ſicut eas damnat, ac prohibet: Ita ut quicumque illas aut conjunctim, aut diviſim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam diſputative, publice, aut privatim tractaverit, niſi forſan impugnando, ipſo facto incidat in excommunicationem, a qua non poſſit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacumque etiam dignitate fulgente, niſi a pro tempore exiſtente Romano Pontifice, abſolvi.

Inſuper diſtricte in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub interminatione Divini Judicii prohibet omnibus Chriſti fidelibus cujuſcunque con-

conditionis, dignitatis, ac ſtatus, etiam ſpeciali, & ſpecialiſſima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipſarum ad praxim deducant.

Joannes Lupus Sanctæ Romanæ, & univerſalis Inquiſit. Not. &c.

Loco (✝) Sigilli.

Anno a Nativitate Domini Noſtri Jeſu Chriſti milleſimo ſexenteſimo ſexageſimo quinto, Indictione tertia, die vero ſecunda menſis Octobris, Pontificatus autem Sanctiſſimi in Chriſto Patris D. N. Alexandri, Divina Providentia Papæ VII. anno undecimo, ſupradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valvas Baſilicæ Principis Apoſtolorum, Cancellariæ Apoſtolicæ, ac in acie Campi Floræ, ac in aliis locis ſolitis, & conſuetis Urbis per me Carolum Melanum, ejuſdem Sanctiſſimi D. N. Papæ, & Sanctiſſimæ Inquiſitionis Curſorem.

FE-

FERIA QUINTA:

Die decimaoctava Martii Anno 1666.

In Congregatione generali Sanctæ Romanæ, & univerſalis Inquiſitionis, habita in Palatio Apoſtolico Montis Quirinalis coram Sanctiſſimo D. N. Alexandro Divina Providentia Papa Septimo, ac Eminentiſſ. & Reverendiſſ. D. D. S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Chriſtiana adverſus hæreticam pravitatem Generalibus Inquiſitoribus a Sancta Sede Apoſtolica ſpecialiter deputatis.

SAnctiſſimus D. N. poſt latum Decretum XXIV. Septembris proxime elapſi, quo Vigintiocto Propoſitiones damnatæ fuerunt; examinatis ſedulo, & accurate uſque ad hanc diem infraſcriptis aliis quadrageſimumquinrum numerum implentibus per plures in ſacra Theologia Magiſtros, ac per Eminentiſſimos, & Reverendiſſimos DD. Cardinales adverſus hæreticam pravitatem Generales Inquiſitores, eorum ſuffragia ſingillatim ſuper unaquaque ipſarum audivit.

Propoſitio 29. In die jejunii, qui ſæpius modicum quid comederit, non frangit jejunium.

30. Omnes Officiales, qui in Republica corporaliter laborant, ſunt excuſati ab obligatione jejunii, nec debent ſe certificare, an labor ſit compatibilis cum jejunio.

31. Excuſantur abſolute a præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcunque iter agant; etiamſi iter neceſſarium non ſit, & etiamſi iter unius diei conficiant.

32. Non eſt evidens, quod conſuetudo non comedendi ova, & lacticinia in quadrageſima obliget.

33. Reſtitutio fructuum ob omiſſionem horarum ſuppleri poteſt per quaſcumque eleemoſynas, quas antea Beneficiarius de fructibus ſui beneficii fecerit.

34. In

34. In die Palmarum recitans officium Paſchale ſatisfacit præcepto.

35. Unico officio poteſt quis ſatisfacere duplici præcepto pro die præſenti, & craſtino.

36. Regulares poſſunt in foro conſcientiæ uti privilegiis ſuis, quæ ſunt expreſſe revocata per Concilium Tridentinum.

37. Indulgentiæ conceſſæ Regularibus, & revocatæ a Paulo Quinto hodie ſunt revalidatæ.

38. Mandatum Tridentini factum Sacerdoti ſacrificanti ex neceſſitate cum peccato mortali confitendi quamprimum, eſt conſilium, non præceptum.

39. Illa particula, *quamprimum*, intelligitur, cum Sacerdos ſuo tempore confitebitur.

40. Eſt probabilis opinio, quæ dicit, eſſe tantum veniale oſculum habitum ob delectationem carnalem, & ſenſibilem, quæ ex oſculo oritur, ſecluſo periculo conſenſus ulterioris, & pollutionis.

41. Non eſt obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, ſi hæc nimis utilis eſſet ad oblectamentum concubinarii, vulgo *regalo*, dum, deficiente illa, nimis ægre ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent: & alia famula nimis difficile inveniretur.

42. Licitum eſt mutuanti aliquid ultra ſortem exigere, ſi ſe obliget ad non repetendam ſortem uſque ad certum tempus.

43. Annuum legatum pro anima relictum non durat plus, quam per decem annos.

44. Quoad forum conſcientiæ, Reo correcto, ejuſque contumacia ceſſante, ceſſant cenſuræ.

45. Libri prohibiti, donec expurgentur, poſſunt retineri, uſque dum adhibita diligentia corrigantur.

Quibus mature penſatis, idem Sanctiſſimus ſtatuit, ac decrevit, prædictas Propoſitiones, & unamquamque ipſarum, ut minimum tanquam ſcandaloſas, eſſe damnandas, & prohibendas, ſicut eas damnat, ac prohibet: ita ut quicumque illas aut conjun-

 ctim,

ctim, aut diviſim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam diſputative, publice, aut privatim tractaverit, niſi forſan impugnando, ipſo facto incidat in excommunicationem, a qua non poſſit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacunque etiam dignitate fulgente, niſi a pro tempore exiſtente Romano Pontifice, abſolvi.

Inſuper diſtricte in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub interminatione Divini judicii prohibet omnibus Chriſti fidelibus cujuſcunque conditionis, dignitatis, ac ſtatus, etiam ſpeciali, & ſpecialiſſima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipſarum ad praxim deducant.

Joannes Lupus Sanctæ Romanæ, universalis Inquiſit. Not.

Loco (✝) Sigilli.

Anno a Nativitate Domini Noſtri Jeſu Chriſti milleſimo ſexcenteſimo ſexageſimo ſexto, Indictione quarta, die vero vigeſima tertia menſis Martii, Pontificatus autem Sanctiſſimi in Chriſto Patris D. N. Alexandri, Divina Providentia Papæ Septimi anno undecimo, ſupradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valvas Baſilicæ Principis Apoſtolorum, Cancellariæ Apoſtolicæ, ac in acie Campi Floræ, ac in aliis locis ſolitis, & conſuetis Urbis per me Carolum Melanum ejuſdem Sanctiſſimi D. N. Papæ, & Sanctiſſimæ Inquiſitionis Curſorem.

PRO-

PROPOSITIONES DAMNATÆ

A Sanctiſſimo Domino

INNOCENTIO,

DIVINA PROVIDENTIA PAPA XI.

Feria 5. Die 2. Martii 1679.

In generali Congregatione Sanctæ Romanæ, & univerſalis Inquiſitionis, habita in Palatio Apoſtolico Vaticano coram Sanctiſſimo D. N. Innocentio Divina Providentia Papa Undecimo, ac Eminentiſſimis, & Reverendiſſimis DD. S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Chriſtiana contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquiſitoribus a Sancta Sede Apoſtolica ſpecialiter deputatis.

Sanctiſſimus Dominus Noſter Innocentius Papa Undecimus prædictus ovium ſibi a Deo creditarum ſaluti ſedulo incumbens, & ſalubre opus in ſegregandis noxiis doctrinarum paſcuis ab innoxiis a fel. recor. Alexand. VII. Prædeceſſore ſuo inchoatum proſequi volens, plurimas Propoſitiones, partim ex diverſis vel libris, vel theſibus, ſeu ſcriptis excerptas, & partim noviter adinventas, Theologorum plurium examini, & deinde Eminentiſſimis, & Reverendiſſimis Dominis Cardinalibus contra hæreticam pravitatem Generalibus Inquiſitoribus ſubjecit. Quibus Propoſitionibus ſedulo, & accurate ſæpius diſcuſſis, eorundem Eminentiſſimorum Cardinalium, & Theologorum votis per Sanctitatem Suam auditis, Idem Sanctiſſimus D. N. re poſtea mature conſiderata ſtatuit, & decrevit pro nunc ſequentes propoſitiones, & unamquamque ipſarum, ſicut jacent, ut minimum tanquam ſcandaloſas, & in praxi pernicioſas, eſſe damnandas, & prohibendas; ſicuti eas damnat, & prohibet; non intendens tamen Sanctitas Sua per hoc decretum alias propoſitiones in ipſo non expreſſas, &

Sanctitati Suæ quomodolibet, & ex quacunque parte exhibitas, vel exhibendas nullatenus approbare.

1. Non eſt illicitum in Sacramentis conferendis ſequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, niſi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc ſententia probabili tantum utendum non eſt in collatione Baptiſmi, Ordinis Sacerdotalis, aut Epiſcopalis.

2. Probabiliter exiſtimo, Judicem poſſe judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.

3. Generatim, dum probabilitate ſive intrinſeca, ſive extrinſeca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confiſi aliquid agimus, ſemper prudenter agimus.

4. Ab infidelitate excuſabitur infidelis non credens ductus opinione minus probabili.

5. An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei ſemel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.

6. Probabile eſt, ne ſingulis quidem rigoroſe quinquenniis per ſe obligare præceptum charitatis erga Deum.

7. Tunc ſolum obligat, quando tenemur juſtificari, & non habemus aliam viam, qua juſtificari poſſumus.

8. Comedere, & bibere uſque ad ſatietatem ob ſolam voluptatem, non eſt peccatum, modo non obſit valetudini, quia licite poteſt appetitus naturalis ſuis actibus frui.

9. Opus Conjugii ob ſolam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa, ac defectu veniali.

10. Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.

11. Præcepto proximum diligendi ſatisfacere poſſumus per ſolos actus externos.

12. Vix in ſæcularibus invenies, etiam in *Regibus*, ſuperfluum ſtatui. Et ita vix aliquis tenetur ad *eleemoſynam*, quando tenetur tantum ex ſuperfluo ſtatui.

13. *Si cum debita moderatione facias, potes abſque peccato mortali de vita alicujus triſtari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & deſiderare, non quidem ex diſplicentia perſonæ,*

... deſiderio cupere ... tas.

15. Licitum eſt filio gaudere de parricidio parentis a ſe in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hæreditate conſecutas.

16. Fides non cenſetur cadere ſub præceptum ſpeciale, & ſecundum ſe.

17. Satis eſt actum fidei ſemel in vita elicere.

18. Si a poteſtate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri, ut Deo, & fidei glorioſum conſulo: tacere, ut peccaminoſum per ſe non damno.

19. Voluntas non poteſt efficere, ut aſſenſus fidei in ſeipſo ſit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad aſſenſum impellentium.

20. Hinc poteſt quis prudenter repudiare aſſenſum, quem habebat ſupernaturalem.

21. Aſſenſus fidei ſupernaturalis, & utilis ad ſalutem ſtat cum notitia ſolum probabili revelationis: imo cum formidine, qua quis formidet, ne non ſit locutus Deus.

22. Non niſi fides unius Dei neceſſaria videtur neceſſitate medii, non autem explicita Remuneratoris.

23. Fides late dicta ex teſtimonio Creaturarum, ſimilive motivo ad juſtificationē ſufficit.

24. Vocare Deum in teſtem mendacii levis, non eſt tanta irreverentia, propter quam velit, aut poſſit damnare hominem.

25. Cum cauſa licitum eſt jurare ſine animo jurandi, ſive res ſit levis, ſive gravis.

26. Si quis vel ſolus, vel coram aliis, ſive interrogatus, ſive propria ſponte, ſive recreationis cauſa, ſive quocumque alio fine juret, ſe non feciſſe aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra ſe aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec eſt perjurus.

27. Cauſa juſta utendi his amphibologiis eſt, quoties id neceſſarium, aut utile eſt

ad ſalutem corporis, honorem, res familia-res tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & ſtudioſa.

28. Qui mediante commendatione, vel munere ad Magiſtratum, vel Officium publicum promotus eſt, poterit cum reſtrictione mentali præſtare juramentum, quod de mandato Regis a ſimilibus ſolet exigi, non habito reſpectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.

29. Urgens metus gravis eſt cauſa juſta Sacramentorum adminiſtrationem ſimulandi.

30. Fas eſt viro honorato occidere invaſorem, qui nititur calumniam inferre, ſi aliter hæc ignominia vitari nequit: idem quoque dicendum, ſi quis impingat alapam, vel fuſte percutiat; & poſt impactam alapam, vel ictum fuſtis fugiat.

31. Regulariter occidere poſſum furem pro conſervatione unius aurei.

32. Non ſolum licitum eſt defendere defenſione occiſiva, quæ actu poſſidemus, ſed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos poſſeſſuros ſperamus.

33. Licitum eſt tam hæredi, quam legatario contra injuſte impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata ſolvantur, ſe taliter defendere; ſicut & jus habenti in Cathedram, vel Præbendam contra earum poſſeſſionem injuſte impedientem.

34. Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehenſa gravida occidatur, aut infametur.

35. Videtur probabile, omnem fœtum, quamdiu in utero eſt, carere anima rationali, & tunc primum incipere eamdem habere, cum paritur; ac conſequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.

36. Permiſſum eſt furari, non ſolum in extrema neceſſitate, ſed etiam in gravi.

37. Famuli, & Famulæ domeſticæ poſſunt occulte heris ſuis ſurripere ad compenſandam operam ſuam, quam majorem judicant ſalario, quod recipiunt.

38. Non tenetur quis ſub pœna peccati mortalis reſtituere, quod ablatum eſt per pauca furta, quantumcumque ſit magna ſumma totalis.

39. Qui

39. Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad reſtitutionem iſtius damni illati.

40. Contractus Mohatra licitus eſt, etiam reſpectu ejuſdem Perſonæ, & cum contractu retrovenditionis prævie inito cum intentione lucri.

41. Cum numerata pecunia pretioſior ſit numeranda; & nullus ſit, qui non majoris faciat pecuniam præſentem, quam futuram, poteſt creditor aliquid ultra ſortem a mutuatario exigere, & eo titulo ab uſura excuſari.

42. Uſura non eſt, dum ultra ſortem aliquid exigitur, tamquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, ſed ſolum ſi exigatur tamquam ex juſtitia debitum.

43. Quidni non niſi veniale ſit, detrahentis auctoritatem magnam ſibi noxiam falſo crimine elidere?

44. Probabile eſt non peccare mortaliter, qui imponit falſum crimen alicui, ut ſuam juſtitiam, & honorem defendat. Et ſi hoc non ſit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.

45. Dare temporale pro ſpirituali non eſt ſimonia, quando temporale non datur tamquam pretium, ſed dumtaxat tamquã motivum conferendi, vel efficiendi ſpirituale, vel etiam quando temporale ſit ſolum gratuita compenſatio pro ſpirituali, aut e contra.

46. Et id quoque locum habet, etiamſi temporale ſit principale motivum dandi ſpirituale, imo etiamſi ſit finis ipſius rei ſpiritualis, ſic ut illud pluris æſtimetur, quam res ſpiritualis.

47. Cum dixit Concilium Tridentinum eos alienis peccatis communicãtes mortaliter peccare, qui niſi quos digniores, & Eccleſiæ magis utiles ipſi judicaverint, ad Eccleſias promovent; Concilium vel primo videtur per hoc *digniores* non aliud ſignificare velle, niſi dignitatem eligendorum, ſumpto comparativo pro poſitivo: vel ſecundo locutione minus propria ponit *digniores*, ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit concurſus.

48. Tam clarum videtur, fornicationem ſecundum ſe nullam involvere malitiam, &

& ſolum eſſe malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi diſſonum videatur.
49. Mollities jure naturæ prohibita non eſt. Unde ſi Deus eam non interdixiſſet, ſæpe eſſet bona, & aliquando obligatoria ſub mortali.
50. Copula cum conjugata, conſentiente marito, non eſt adulterium, adeoque ſufficit in confeſſione dicere, ſe eſſe fornicatum.
51. Famulus, qui ſubmiſſis humeris ſcienter adjuvat herum ſuum aſcendere per feneſtras ad ſtuprandam virginem, & multoties eidem ſubſervit, deferendo ſcalam, aperiendo januam, aut quid ſimile cooperando, non peccat mortaliter, ſi id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a Domino male tractetur, ne torvis oculis aſpiciatur, ne domo expellatur.
52. Præceptum ſervandi feſta non obligat ſub mortali, ſepoſito ſcandalo, ſi abſit contemptus.
53. Satisfacit præcepto Eccleſiæ de audiendo ſacro, qui duas ejus partes, imo quatuor ſimul a diverſis celebrantibus audit.
54. Qui non poteſt recitare Matutinum, & Laudes, poteſt autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad ſe minorem.
55. Præcepto Communionis annuæ ſatisfit per ſacrilegam Domini manducationem.
56. Frequens Confeſſio, & Communio, etiam in his, qui gentiliter vivunt, eſt nota prædeſtinationis.
57. Probabile eſt, ſufficere attritionem naturalem, modo honeſtam.
58. Non tenemur Confeſſario interroganti fateri peccati alicujus conſuetudinem.
59. Licet ſacramentaliter abſolvere dimidiate tantum confeſſos, ratione magni concurſus Pœnitentium, qualis v. g. poteſt contingere in die magnæ alicujus feſtivitatis, aut Indulgentiæ.
60. Pœnitenti habenti conſuetudinem peccandi contra legem Dei, Naturæ, aut Eccleſiæ, etſi emendationis ſpes nulla appareat, nec eſt neganda, nec differenda abſolutio;
dum-

quummodo ore proferat, ſe dolere, & proponere emendationem.

61. Poteſt aliquando abſolvi, qui in proxima occaſione peccandi verſatur, quam poteſt, & non vult omittere, quinimo directe, & ex propoſito quærit, aut ei ſe ingerit.

62. Proxima occaſio peccandi non eſt fugienda, quando cauſa aliqua utilis, aut honeſta non fugiendi occurrit.

63. Licitum eſt quærere directe occaſionem proximam peccandi pro bono ſpirituali, vel temporali noſtro, vel proximi.

64. Abſolutionis capax eſt homo, quantumvis laboret ignorantia Myſteriorum Fidei, & etiamſi per negligentiam etiam culpabilem neſciat Myſterium Sanctiſſimæ Trinitatis, & Incarnationis Domini Noſtri JESU Chriſti.

65. Sufficit illa Myſteria ſemel crediďiſſe. Quicunque autem cujuſvis conditionis, ſtatus, & dignitatis illas, vel illarum aliquam conjunctim, vel diviſim defenderit, vel ediderit, vel de iis diſputative, publice, aut privatim tractaverit, vel prædicaverit, niſi forſan impugnando, ipſo facto incidat in excommunicationem latæ ſententiæ, a qua non poſſit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacunque etiam dignitate fulgente, niſi a pro tempore exiſtente Romano Pontifice, abſolvi.

Inſuper diſtricte in virtute Sanctæ obedientiæ, & ſub interminatione Divini Judicii prohibet omnibus Chriſtifidelibus, cujuſcunque conditionis, dignitatis, & ſtatus, etiam ſpeciali, & ſpecialiſſima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipſarum ad praxim deducant.

Tandem, ut ab injurioſis contentionibus Doctores, ſeu ſcholaſtici, aut alii quicumque impoſterum ſe abſtineant, & ut paci, & charitati conſulatur, idem Sanctiſſimus in virtute Sanctæ obedientiæ eis præcipit, ut tam in libris imprimendis, ac manuſcriptis, quam in Theſibus, Diſputationibus, ac Prædicationibus caveant ab omni cenſura, & nota, necnon a quibuſcunque conviciis contra eas propoſitiones, quæ adhuc

inter

Inter Catholicos hinc inde controvertuntur, donec a S. Sede re cognita ſuper iiſdem propoſitionibus judicium proferatur.

Franciſcus Riccardus Sanctæ Romanæ, & univerſalis Inquiſit. Not.

Loco (✝) Sigilli.

Anno a Nativitate Domini Noſtri Jeſu Chriſti milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo nono, Indictione ſecunda, die vero quarta menſis Martii, Pontificatus autem Sanctiſſimi in Chriſto Patris, & D. N. Innocentii, Divina Providentia Papæ XI. anno tertio, ſupradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valvas Baſilicæ Principis Apoſtolorum, Cancellariæ Apoſtolicæ, ac in acie Campi Floræ, ac in aliis locis ſolitis, & conſuetis Urbis per me Franciſcum Perinum ejuſdem Sanctiſſimi D. N. Papæ, & Sanctiſſimæ Inquiſitionis Curſorem.

DECRETUM
ALEXANDRI VIII.
Continens
PROPOSITIONES XXXI.

Prohibitas, & promulgatas die 20. Decemb. Anno 1690.

SAnctiſſimus D. N. Alexander Octavus ſtatuit, & decrevit 31. Propoſitiones, tamquam temerarias, ſcandaloſas, malo ſonantes, injurioſas, Hæreſi proximas, Hæreſim ſapientes, erroneas, ſchiſmaticas, & Hæreticas reſpective, eſſe damnandas, & prohibendas, ſicut eas damnat, & prohibet, ita ut quicunque illas aut conjunctim, aut diviſim docuerit, defenderit, aut de eis etiam diſputative, publice, aut privatim tractaverit, niſi forſan impugnando, ipſo facto incidat in Excommunicationem, a qua non poſſit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacunque etiam dignitate fulgente, niſi a pro tempore exiſtente Romano Pontifice, abſolvi.

Inſuper diſtricte in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub interminatione Divini Judicii prohibet omnibus Chriſti fidelibus, cujuſcunque conditionis, dignitatis, & ſtatus, etiam ſpeciali, & ſpecialiſſima nota dignis, ne inſraſcriptas opiniones, aut aliquam ipſarum ad praxim deducant.

1. In ſtatu naturæ lapſæ ad peccatum mortale, & demeritum ſufficit illa libertas, qua voluntarium, & liberum fuit in cauſa ſua, peccato originali, & voluntate Adami peccantis.

2. Tametſi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in ſtatu naturæ lapſæ operantē ex ipſa non excuſat a peccato formali.

3. Non

3. Non licet ſequi opinionem vel inter probabiles probabiliſſimam.

4. Dedit ſemetipſum pro nobis oblationem Deo, non pro ſolis electis, ſed pro omnibus, & ſolis fidelibus.

5. Pagani, Judæi, Hæretici, aliique hujus generis nullum omnino a Jeſu Chriſto accipiunt influxum: adeoque hinc recte inferes, in illis eſſe voluntatem nudam, & inermem ſine omni gratia ſufficienti.

6. Gratia ſufficiens ſtatui noſtro non tam utilis, quam perniciofa eſt, ſic ut proinde merito poſſimus petere, A gratia ſufficiente libera nos Domine.

7. Omnis humana actio deliberata eſt Dei dilectio, vel mundi: ſi Dei, Charitas Patris eſt; ſi mundi, concupiſcentia carnis, hoc eſt mala eſt.

8. Neceſſe eſt, Infidelem in omni opere peccare.

9. Revera peccat, qui odio habet peccatum mere ob ejus turpitudinem, & diſconvenientiam cum natura, ſine ullo ad Deum offenſum reſpectu.

10. Intentio, qua quis deteſtatur malum, & proſequitur bonum, mere ut cœleſtem obtineat gloriam, non eſt recta, nec Deo placens.

11. Omne quod non eſt ex fide Chriſtiana ſupernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum eſt.

12. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides, & etiamſi videantur credere, non eſt fides Divina, ſed humana.

13. Quiſquis etiam humanæ mercedis intuitu Deo famulatur, charitate ſi caruerit, vitio non caret; quoties intuitu licet beatitudinis operatur.

14. Timor gehennæ non eſt ſupernaturalis.

15. Attritio quæ gehennæ, & pœnarum metu concipitur, ſine dilectione benevolentiæ Dei propter ſe, non eſt bonus motus, & ſupernaturalis.

16. Ordinem præmittendi ſatisfactionem abſolutioni induxit non Politia, aut inſtitutio Eccleſiæ, ſed ipſa Chriſti lex, & præſcri-

ſcriptio ; natura rei idipſum quodammodo dictante.

17. Per illam praxim mox abſolvendi ordo pœnitentiæ eſt inverſus.

18. Conſuetudo moderna quoad adminiſtrationem Sacramenti Pœnitentiæ, etiamſi eam plurimorum hominum ſuſtentet auctoritas, & multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Eccleſia non habetur pro uſu, ſed pro abuſu.

19. Homo debet agere tota vita pœnitentiam pro peccato originali.

20. Confeſſiones apud Religioſos factæ pleræque vel ſacrilegæ ſunt, vel invalidæ.

21. Parochianus poteſt ſuſpicari de Mendicantibus, qui eleemoſynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi, & incongrua pœnitentia, ſeu ſatisfactione, ob quæſtum, ſeu lucrum ſubſidii temporalis.

22. Sacrilegi ſunt judicandi, qui jus ad Communionem percipiendam prætendunt, antequam condignam de delictis ſuis pœnitentiam egerint.

23. Similiter arcendi ſunt a ſacra Communione, quibus nondum ineſt amor Dei puriſſimus, & omnis mixtionis expers.

24. Oblatio in templo, quæ fiebat a B. V. MARIA in die Purificationis ſuæ per duos pullos Columbarum, unum in holocauſtum, & alterum pro peccatis, ſufficienter teſtatur, quod indiguerit Purificatione, & quod Filius, qui offerebatur, etiam macula Matris maculatus eſſet ſecundum verba Legis.

25. Dei Patris ſimulacrum nefas eſt Chriſtiano in Templo collocare.

26. Laus, quæ defertur Mariæ, ut Mariæ, vana eſt.

27. Valuit aliquando Baptiſmus ſub hac forma collatus: In nomine Patris, &c. prætermiſſis illis, Ego te baptizo.

28. Valet Baptiſmus collatus a Miniſtro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi obſervat, intus vero in corde ſuo apud ſe reſolvit: Non intendo, quod facit Eccleſia.

29. Futilis, & toties convulſa eſt aſſertio de Pontificis Romani ſuper Concilium Oecume-

cume-

œcumenicum auctoritate, atque in fidei quæſtionibus decernendis infallibilitate.

30. Ubi quis invenerit doctrinam in Auguſtino clare fundatam, illam abſolute poteſt tenere, & docere, non reſpiciendo ad ullam Pontificis Bullam.

31. Bulla Urbani Octavi, *In Eminenti*, ſubreptitia.

FINIS.

P·

Mo

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 06437 1845
A 55613 4